

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
AKDENİZ UYGARLIKLARI ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ

XII. YY. RUS HAC EDEBİYATI ÖNCÜSÜ BAŞRAHİP DANİİL'İN
SEYAHATNAMESİNDE “KUDÜS”

Aleksandra KUZNETSOVA

Danışman

Doç. Dr. Ekin KAYNAK İLTAR

Akdeniz Ortaçağ Araştırmaları Ana Bilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2024

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
AKDENİZ UYGARLIKLARI ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Aleksandra Kuznetsova'nın bu çalışması, jürimiz tarafından Akdeniz Ortaçağ Araştırmaları Anabilim Dalı Yüksek Lisans Programı tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Dr. Öğr. Üyesi Eda Havva TAN METREŞ

Üye (Danışmanı) : Doç. Dr. Ekin KAYNAK İLTAR

Üye : Doç. Dr. Serdar Oğuzhan ÇAYCIOĞLU

Tez Başlığı: XII. yy. Rus Hac Edebiyatı Öncüsü Başrahip Daniil'in Seyahatnamesinde
“Kudüs”

Onay: Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Tez Savunma Tarihi : 15 / 02 /2024

Mezuniyet Tarihi :

Prof. Dr. Tuncer DEMİR
Müdür

AKADEMİK BEYAN

T. C.

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ AKDENİZ UYGARLIKLARI ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ;

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum: XII. yy. Rus Hac Edebiyatı Öncüsü Başrahip Daniil'in Seyahatnamesinde “Kudüs” adlı bu çalışmanın, akademik kural ve etik değerlere uygun bir biçimde tarafımdan yazıldığını, yararlandığım bütün eserlerin kaynakçada gösterildiğini ve çalışma içerisinde bu eserlere atıf yapıldığını beyan ederim.

Aleksandra Kuznetsova

İÇİNDEKİLER

ÖZET	iii
ABSTRACT	iv
ÖNSÖZ	vi
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

KUTSAL KENT KUDÜS

1.1. Kudüs Şehrinin Tarihsel Süreçteki Adlandırmaları	4
1.2. Kudüs'ün Siyasi Tarihi.....	4
1.2.1 Roma ve Bizans Dönemi	5
1.2.2. Müslümanların Kudüs'ü Fethi	6
1.2.3. Emeviler Dönemi	7
1.2.4. Abbasiler Dönemi	8
1.2.5. Tolunoğulları ve İhşitler Dönemi	8
1.2.6. Fatımiler Dönemi	9
1.2.7. Türkmen Beyliği Dönemi	10
1.2.8. Kudüs Latin Krallığı Kuruluş Dönemi	11
1.3. Kudüs'ün Kutsallığı.....	15
1.3.1. Yahudilikte Kudüs'ün Önemi	16
1.3.2. Hristiyanlıkta Kudüs'ün Önemi	18
1.3.3. İslamiyet'te Kudüs'ün Önemi	19

İKİNCİ BÖLÜM

ESKİ RUS EDEBİYATINDA SEYAHATNAME

2.1. Eski Rus Edebiyatına Genel Bakış	21
2.2. İlk Rus Seyahatnameler	23
2.3. Hac Yolculukları Terminolojisinin Evrimi	26
2.4. Eski Rusya'da Hac ve Şartları.....	28
2.5. İlk Rus Seyahatnamelerin Edebi Özellikleri	30
2.6. Eski Rus Hac Edebiyatında Kudüs Haricinde Gidilen Şehirler	32

2.6.1. Eski Rus Hac Edebiyatında İstanbul	32
2.6.2. Eski Rus Hac Edebiyatında Kutsal Dağ Aynaroz	35
2.6.3. Eski Rus Hac Edebiyatında Sina Dağı	38

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

RUS TOPRAKLARINDAN BAŞRAHIP DANIİL'İN YAŞAMI VE YOLCULUĞU

BAŞLIKLİ ESERİN ANALİZİ

3.1 Başrahip Daniil Hakkındaki Eserde Geçen Bilgiler	40
3.2 Amaç	42
3.3. Tarz	42
3.4. Seyahatname.....	44
3.4.1. Eserin Yapısının Genel Görünümü	44
3.4.2. Eserin Edebi Analizi	47
3.5. Kutsal mekanlar	51
3.5.1. Diriliş Kilisesi	52
3.5.2. Kutsallar Kutsalı Kilisesi.....	53
3.5.3. Davut'un Sütunu	54
3.6. Doğa Tasvirlerinin Özellikleri	54
3.7. Yazarın Kişiliğinin Eserin Duygu Örgüsü Üzerindeki Etkisi.....	56
3.8. Başrahabin Olası Elçiliği ve İnsanlarla İlişkileri Üzerine	60
3.9. Eserdeki Apokrif Unsurların Yeri ve Kullanım Nedenleri	65
3.10. Din ve Etik İle İlgili Seyahat Motif ve Etkenleri.....	69
3.11. Mesafeler	76
3.12. Ölçü Birimleri.....	77

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4.1. Metin	79
SONUÇ	129
KAYNAKÇA	132
TIPKIBASIM	139
ÖZGEÇMİŞ	210

ÖZET

Bu tez çalışması, Rus Ortaçağ'ında kültürel anıtları ile ilgili önemli sorunlardan biri olan Hristiyan kültürünün mirasının incelenmesine adanmıştır. Bugüne kadar birçok Eski Rus Edebiyatı olarak tabir edilen Ortaçağ metni yeniden ortaya çıkma ve incelenme hakkını elde edebilmekle birlikte, kültürel anıtlara yönelik önemli bir materyal olup, bilimsel olarak üzerinde çalışılma ihtiyacı bulunmaktadır. Rus edebiyatında ilk mühim olan belgeler vakayinameler ve seyahatnamelerdir. Kutsal yerlere yönelik olarak ilk bilgilere Rus Ortaçağ seyahatnamelerinde yer verilmektedir.

Ortaçağ, kendine özgü dinsel olgularıyla, "müze öncesi" kültürel varlıkların korunması ve aktarılmasıyla ilgili bilimsel sorunların gelişiminde önemli bir zaman dilimidir. O dönemdeki eserlerinin yaşatılmasındaki en önemli faktör ise, kutsal topraklar ve diğer Hristiyan merkezlerindeki anıtlara gösterilen istikrarlı ilgiyi belirleyen ruhani mirasın kökenlerine yapılan vurgudur.

Bu tezde "Rus Topraklarından Başrahip Daniil'in Yaşamı ve Yolculuğu" adlı eserin Ortaçağ'daki Akdeniz coğrafyası ve Rus hac geleneğini konu alan bölümleri analiz edilecektir. Başrahip Daniil'in yaşamı ve seyahati üzerinden, Ortaçağ'da Akdeniz bölgesinin kültürel, sosyal ve dini bağlamdaki ehemmiyeti ve etkileşimlerini anlamak amacıyla eserde bulunan bilgiler detaylı bir şekilde incelenecektir. Ayrıca, Rus hac geleneğinin bu dönemdeki özellikleri ve etkileşimleri de analiz edilerek, Başrahip Daniil'in bu geleneği nasıl yaşadığı ve benimsediği üzerine odaklanılacaktır. Bu çalışmada, Ortaçağ-Akdeniz coğrafyası ile Rusya arasındaki kültürel etkileşim-ve hac geleneğinin rolü tarihsel bir perspektifle disiplinlerarası bir yönemle ele alınacaktır.

Çalışmanın birinci bölümünde Akdeniz'in en kutsal kenti olan Kudüs'ün tarihsel süreç içerisindeki adlandırmalarına ve siyasi geçmişine yer verilecek, üç semavi din açısından önemi ele alınacaktır. İkinci kısmında Ortaçağ Rus edebiyatında seyahatname türünün tarihi üzerinde durulacaktır. Kudüs dışında en gözde hac yerleri olan Konstantinopolis, Aynoroz ve Sina'ya olan seyahatlerin tarihçelerine değinilecektir. Çalışmanın üçüncü bölümünde "Rus Topraklarından Başrahip Daniil'in Yaşamı ve Yolculuğu" adlı eser ayrıntılı olarak incelenecek ve müellifin ne yazık ki Ortaçağ'ın puslu mazisinde neredeyse kayıp giden müphem biyografisinin kısa bir tasviri yapılacaktır. Dördüncü ve aynı zamanda son olan bölümde ise metnin çevirisi yer almaktadır.

ABSTRACT

"JERUSALEM" IN THE TRAVELOGUE OF ABBOT DANIIL, THE PIONEER OF XII. CENTURY RUSSIAN PILGRIMAGE LITERATURE

This thesis is focused on the study of one of the most important problems of cultural monuments of the Russian Middle Ages - the study of the heritage of Christian culture. Although many medieval texts of the so-called Old Russian literature have been able to reappear and have the right to be analysed, they are an important material for cultural monuments and need to be studied scientifically. The first important documents in Russian literature are chronicles and travelogues. The first information about holy places is found in Russian medieval travelogues.

The Middle Ages, with its specific religious phenomena, is an important period in developing scientific problems related to the preservation and transmission of "pre-museum" cultural property. The most important factor in the preservation of artifacts of that period was the emphasis on the origins of the spiritual heritage, which determined the consistent interest in monuments in the Holy Land and other Christian centers.

This thesis analyses the chapters of "The Life and Journey of Abbot Daniil from the Russian Lands" that deal with the Mediterranean geography and the Russian pilgrimage tradition in the Middle Ages. Through the life and travels of Abbot Daniil, the information in the work will be examined in detail to understand the importance and interactions of the Mediterranean region in the cultural, social, and religious context of the Middle Ages. In addition, the characteristics and interactions of the Russian pilgrimage tradition in this period will be analyzed, focusing on how Abbot Daniil lived and adopted this tradition. In this study, the cultural interaction between the medieval Mediterranean geography and Russia and the role of the pilgrimage tradition will be examined in an interdisciplinary manner from a historical perspective.

In the first part of the study, the names and political history of Jerusalem, the most sacred city of the Mediterranean, will be given in the historical process and its importance for the three Abrahamic religions will be discussed. The second part will discuss the history of the travelogue genre in medieval Russian literature. Apart from Jerusalem, the histories of travels to Constantinople, Aynoroz, and Sinai, the most popular pilgrimage destinations, will be discussed. In the third part of the study, the work "The Life and Journey of Abbot Daniil from the Russian Lands" will be examined in detail and a brief description of the author's

vague biography, which unfortunately almost disappeared in the hazy past of the Middle Ages, will be made. The fourth and final section is a translation of the text.

ÖNSÖZ

Bu tez çalışmasında, Rus başrahip Daniil'in Kudüs'te gerçekleştirdiği seyahatin notları analiz edilmekte ve bu seyahatnamenin semavi dinler için önemli bir merkez olan Kudüs şehri hakkında yaptığı tasvirler üzerinde durulmaktadır. Daniil'in seyahat notlarında, sadece ziyaret edilen kutsal yerler hakkında bilgi vermekle kalmayıp, aynı zamanda o yerlerdeki insanların yaşam biçimleri ve Hac geleneğiyle ilgili önemli bilgiler de bulunmaktadır. Bu çalışmada, Daniil'in eseri olan "Rus Topraklarından Başrahip Daniil'in Yaşamı ve Yolculuğu" incelenerek Ortaçağ'da Akdeniz coğrafyası ve Rus hac geleneği hakkında bilgilerin değerlendirilmesi amaçlanmaktadır.

Öncelikle hem tez konusu seçimimde hem yazım sürecimde ve yardımlarını ve desteğini hiçbir zaman esirgemeyen Doç. Dr. Ekin KAYNAK ILTAR hocama teşekkürlerimi ve minnetlerimi sunarım. Öncelikle, tez konumu belirlerken ve yazma sürecimde bana sürekli destek ve yol gösterici olan Doç. Dr. Ekin KAYNAK ILTAR hocama en içten teşekkürlerimi sunmak istiyorum. Sayesinde tez çalışmam boyunca herhangi bir zorlukla karşılaşmadım ve her adımda destek aldım. Hocamın yönlendirmeleri sayesinde tez konumu belirlemede zorlanmadım ve çalışmam boyunca doğru yolda olduğumu hissettim. Kendisine olan minnettarlığımı ifade etmek için bir teşekkür yetersiz kalsa da en azından buradan kendisine olan minnet duygularımı dile getirme fırsatı bulduğumdan dolayı mutlulukla Doç. Dr. Ekin KAYNAK ILTAR hocama bir kez daha teşekkür ederim.

GİRİŞ

Eski zamanlardan beri varlığını sürdürmekte olan hac, gelenek unsurunu da kapsayan kültürün ayrılmaz bir parçasıdır. Bu olgunun böylesine istikrarlı bir şekilde süregelmesinin arkasında, hac olgusunun insan hafızasının düzeniyle yakından bağlantılı olması ve çok eski köklere sahip olması yatmaktadır. Bu olgu, bireysel düzlemde ataların mezarlarını ziyaret etme şeklinde, evrensel düzlemde ise dini ve hümanistik değerlerle ilişkilendirilen anıtsal yerlere ibadet etme geleneğinde kendini göstermektedir. İlk durumda kişi kendisini atalarıyla özdeşleştirir. İkinci durumda ise kişi kendini yaratılmış dünyanın bir parçası olarak görür ve din ya da ideoloji aracılığıyla bu dünyanın medeniyetlerinden birine aidiyetini tanımlar.

Ortodoks inancının bir bileşeni ve ayrılmaz bir parçası olarak hac, XII-XVII. yüzyıl Rus kültüründe en önemli yerlerden birini kaplamaktadır. Eski Rus edebiyatının bu dönemini din bağlantısı dışında değerlendirmek, o dönemin Rus insanının dünyasının resmini tam olarak yansıtmadığı için bilimsel bir anlam ifade etmeyecektir. Dahası, mevcut kültürel değerlere yönelik anma tutumunun türlerini belirleyen, kutsallarına belirli bölgelere, tapınaklara ve manastırlara, ikonlara, azizlerin naaşlarına, doğal nesnelere saygı gösterme zorunluluğu olan Hristiyan dünya görüşüdür. XII. yüzyıldan XVII. yüzyıla kadar eski Rusya kültüründeki anıtlştırma geleneğinin temellerini, tam da gerçekliğe yönelik bu dinî yaklaşımın içerisinde aramak yerinde olacaktır.

Eski Rusya'da, bilişsel ve eğitici maksatla belirli gerçek ve tarihi olayları özlü ve etkileyici bir şekilde sunan edebi eserleri yaygındır. Bu eserler, anlatıcının kendisinin de bir katılımcı olduğu olayları gerçekçi bir tarzda tasvir etme isteğinin ürünleridir. Yolculuğunu yaparken hacılar kendilerini, kökleri Hristiyan tarihine dayanan bir anma ortamında bulurlar. Hacılar sadece bu ortama girmekle kalmaz, aynı zamanda mabetlere tapınma eylemine katılımıyla bu ortamı aktif olarak şekillendirir, hürmet geleneklerini yaratır, korur ve aktarırlar. Bu nedenle, ilk hacıların geçtiği yollar daha sonra geleneksel ibadet güzergahları haline gelmiş ve anıtsal özellikler kazanmışlardır. Özellikle Hristiyan Doğu'nun mabetlerine yapılan hac ziyaretleri, Kudüs ve Filistin'in İmparator Konstantin döneminde ortaya çıkmıştır ve bu faaliyetin en önemli yönü Kutsal Topraklarda dini ziyaret alanları yaratmak olmuştur.

Seyahatname türü eski Rus deneme edebiyatında önde gelenlerinden olup, büyük popülerlik kazanmakla birlikte, feodal toplumun ahlaki ve estetik taleplerini karşılamış ve dönemin sosyo-politik gereklilikleri tarafından oluşturulmuştur. Popülerlikleri, bu türdeki çok sayıda eser ve onların çok sayıdaki nüshaları ile kanıtlanabilmektedir. Ancak buna rağmen ve

bazı metinler dünya çapında büyük öneme sahip edebiyat anıtları olarak eski Rus yazarlığının iftihar kaynağı olsa da, bu tür destansı-anlatı edebiyatı yine de yeterince incelenememiştir. Rus edebiyatında seyahatname türüne ilk Ortaçağ'da rastlanılmaktadır.

Eski Rusya'nın seyahat edebiyatı anıtlarına olan ilgi her zaman var olmuştur. Seyyahların yabancı topraklara bakışı, araştırmacılar için alışılmadık derecede çekici bir olgu olmuştur. Bir hacının seyahat metni her zaman özel bir yere sahiptir. Metin, doğası gereği içinde bir paradoks barındırmaktadır: yabancı toprakların formel tasviri her zaman kişinin ruhani anavatanına yapılan bir seslenişle kutsallaştırılır. Hristiyan tarihinin olaylarıyla olan ilişkisi, bu eserleri özgün ve doğal bir anma önemi olan olgulara atıfta bulunmayı mümkün kılar. Daniil'in seyahat günlüğü, kutsal bölgelerin derinlemesine betimlemesi ve yazarın kendi spesifik kişiliğiyle büyük bir dikkat çekmektedir.

Ortaçağ toplumunda insanlar kendini dinin dışında düşünemezlerdi. Maddi ve manevi dünya, X. - XIII. yüzyıllarda yaşayan ve eğitim düzeyi yüksek olan insanların görüşlerinde yorumsuz ve yargısız olarak tanrı tarafından yaratılan evrenden oluşurdu:

O, en büyüktür; ne yerde, ne gökte, O, her yerdedir. O, evrenin özündedir. Tanrı'nın, dünyanın özünden her tarafa ulaşan bakışlarını resmediyor dönemin resamları ikonun derinliğinden, ya da uzmanların değişimiyle "ikonların ters perspektifinden." İkonlara tapan, ikonun önünde eğilen ve onun aracılığıyla Tanrı'ya ulaşmayı arzulayan insan ise O'nun yarattıkları arasında son sıralarda yer alır (İnanır, 2003: 5).

Ortodoks dünya görüşü, Rus tarihinin Ortaçağ dönemi boyunca hayatın çeşitli yönleri üzerinde büyük bir etkiye sahip olmuştur. Rus araştırmacıların Rus Ortodoks hac tarihinin bilimsel olarak incelenmesine yönelik çalışmaları XIX. yüzyılın ilk yarısında başlamıştır (Saharov, Venevitinov, Norov vd). Birçok hac seyahatnamesi XIX. yüzyılın ilk yarısında Rus akademisyenler ve bilim insanları tarafından keşfedilmiş ve yayımlanmıştır; bu kişiler eski Rus edebiyatının bu olağanüstü eserlerini bilimsel dolaşıma kazandırmaya başlamış ve bu eserlerin incelenmesinde önemli gelenekler oluşmasını sağlamışlardır.

"Başrahip Daniil'in Yolculuğu", Eski Rus edebiyatının en popüler eserlerinden biriydi. Rus hac seyahatlerinin ana tarihi, XII. yüzyılın başlarındaki Birinci Haçlı Seferi ve onun hemen ardından gelen sonuçlarıyla bağlantılıdır. Başrahip Daniil'in Seyahatname'si, Kutsal Topraklara yapılan hac yolculuğunun en eski ve en ünlü tasviridir. XII. yüzyılın başlarına ait bu olağanüstü eser, hac edebiyatının sonraki tüm (yaklaşık olarak XVIII. yüzyıla kadar) eserleri için bir model teşkil etmiştir.

Eski Rusya'nın kültürü, sanatı ve edebiyatıyla çalışan Rus araştırmacıların neredeyse tümü, Filistin'e giden ünlü hac yolculuğunun derleyicisi olan Başrahip Daniil'in adını anmaktadır. Seyahatnamesi, diğer seyyahların eserlerine kıyasla çok daha fazla ilgi

görmektedir ve çoğunlukla bilimsel makaleler ve çalışmalarda yer almıştır. Daha Sovyet döneminde, Daniil'in yolculuğu hakkında, eserin içeriğini, kamuoyu bakış açısını ve hacının sosyal statüsünü netleştiren yarım düzineyi aşkın eser yazılmıştır (Danilov, Yanin, Vodovozov, Rıbakov, Prokofyev vd.).

Daniil hac ziyaretini 1106-1108 yıllarında gerçekleştirmiştir. "Düşüncesi ve sabırsızlığıyla", "kutsal Kudüs şehrini ve Vaat Edilmiş Toprakları" (Venevitinov, 1885: 1-3) görmek arzusuyla uzun bir yolculuğa çıkmış ve *sevgi adına gözleriyle gördüğü her şeyi* yazmıştır. Eseri *inançlı insanlar uğruna* yazılmıştır, öyle ki bu kutsal yerler hakkında okuyanlar "düşünce ve ruh olarak bu yerlere koşacak ve böylece bu kutsal yerlere ulaşanlarla Tanrı'dan eşit bir ödül alacaklar" (Venevitinov, 1885: 141). Nitekim Daniil, seyahatnamesine sadece bilimsel değil, aynı zamanda ahlaki ve eğitici bir değer de vererek okuyucuların, dinleyicilerin zihinsel olarak aynı yolculuğu yapmaları ve ruhsal aynı faydayı elde etmelerini amaçlamıştır, zira eserin ana teması olan iyilikçi bir faaliyet olarak Hristiyanlık, Daniil'e eserini yaratırken rehberlik eden bir ilkeydi (Prokofiyev, 1969: 271).

Bu çalışmada Eski Rus topraklarıyla ilgili tarihi ve edebi materyallerin detaylı bir incelemesini gerçekleştirmiş ve elde edilen bilgiler sistematik bir şekilde analiz edilmiş, Başrahip Daniil'in eserinin Ortaçağ Rusya'sındaki Ortodoks inancının evrimini ve yayılmasını araştırılmıştır. Bu amaçla, geniş bir literatür taraması ve özellikle Rus hac seyahatnameleri ve Akdeniz Ortaçağı ile ilgili kaynaklar incelenmiştir. Başrahip Daniil'in eseri, benzer dönem eserleriyle olan ilişkileri ve etkileşimleri açısından da değerlendirilerek, dönemin dini atmosferindeki yerine odaklanılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

KUTSAL KENT KUDÜS

1.1. Kudüs Şehrinin Tarihsel Süreçteki Adlandırmaları

Kudüs şehri, tarih boyunca değişik adlarla anılmıştır. Şehir en eski sakinleri olan Kenanlılar tarafından "Ursalim" olarak adlandırılmıştır (Ay, 1997:8). Şehrin isminin geçtiği en eski tarihî belge MÖ XIX ve XVIII. yüzyıllara ait Mısır metinleridir. Bahsi geçen metinlerde Kudüs, barış şehri, selamet mülkü ve Şalim'in yapıtı anlamlarına gelen Uru-Şalim ve Beyt-Şulmanu tabirleriyle zikredilmektedir (Hasanoğlu, 2020a:19; Polnıy pravoslavny bogoslovskiy ensiklopedičeskiy slovar, 1912: 1057). Aramice Yeruşlem, Süryanice Urişlem, Asurca Urusalim, İbranice Yeruşalayim/ Yeruşalim en eski isim olan Uru-Şalim'in farklı okunuş şekilleridir. Bahsi geçen bütün isimlerde kutsallık vasfı ön plana çıkmaktadır. Şehir Roma İmparatorluğunun hakimiyetine girdikten sonra İmparator Publius Aelius Hadrian tarafından "Aelia Capitolina" olarak adlandırılmıştır (Polnıy pravoslavny bogoslovskiy ensiklopedičeskiy slovar, 1912: 1058; Vozdvijenskiy, 1897: 2).

Bu isimlerin dışında şehir, Moriya, Yebus, Sion, Dâvûd'un şehri ve Ariel isimleriyle de dile getirilmiştir. Adalet yurdu, inançlıların şehri, barış şehri, doğruluk şehri ve mukaddes şehir gibi benzer adlandırmaları da kullanılmıştır (Harman, 2002:323; Vozdvijenskiy, 1897: 1). Erken dönem İslam kaynaklarında şehir için birçok isim kullanılmakla birlikte İliya, el-Mescidü'l-Aksâ, Medinetü Beyti'l-Mukaddes ve Beytü'l-makdis isimleri kullanım açısından daha yaygındı (Hasanoğlu, 2020b: 163; Gül, 2001: 305). Kullanılan isimlerden biri de "Kudüs"tü. En eski isimlerden biri olmasına rağmen Müslümanlar tarafından İslam'ın ilk senelerinde pek kullanılmayan ve Aramice "Kudsha" kelimesinden türeyip "kutsal yerin şehri" anlamına gelen bu isim, Müslümanlar tarafından sonraları kullanılmaya başlanmıştır (Gül, 2001: 305). Günümüzde ise Müslümanlar arasında bu adlandırma kullanılmaktadır.

1.2. Kudüs'ün Siyasi Tarihi

Tarih, gelecek nesillere büyük imparatorluklar hakkında pek çok bilgi bırakmıştır. Persler, Mısırlılar, Romalılar, Bizanslılar, Abbasiler, Emeviler, Selçuklular, Osmanlılar, hepsi kutsal toprakları ziyaret etti, hepsi ekonomik, jeopolitik ve dinî nedenlerle Akdeniz kıyısının ortasında ticaret yollarının kesiştiği eski bir yerleşim yeri olan bu toprakları ele geçirmeye çalışmıştı. Kudüs şehrinin kutsallaşmaya başladığı dönem Hristiyanlığın ortaya çıkışı dolayısıyla Hz. İsa'nın doğduğu zamana denk gelir. Bahsedilen bu dönemde şehrin yönetimi Roma İmparatorluğundadır.

1.2.1 Roma ve Bizans Dönemi

Kral Süleyman tahta geçtiğinde şehri genişleterek muhteşem bir tapınak, kraliyet sarayı ve daha birçok görkemli bina inşa ettirmişti. Süleyman tarafından inşa edilen tapınak MÖ 1007 ila 588 yılları arasında varlığını sürdürmüştür¹. Süleyman'ın ölümünün ardından Yahudilerin krallığının bölünmesinden sonra, Kudüs Yahudilerin krallığının başkenti olarak varlığını sürdürürken, zenginliklerini fark eden açgözlü komşuları (ve kendi İsraili kardeşleri) tarafından saldırıya uğramıştı (Polniy pravoslavniy bogoslovskiy ensiklopedičeskiy slovar, 1912a: 1058). Kudüs büyük bir yıkıma maruz kalmasına rağmen yeniden inşa edilmiştir. Helenistik dönemin (332-63) ardından 63 yılında Pompeus Kudüs'ü ele geçirmiş, şehri kuşatan duvarların bir kısmını yıktırmıştır. 54'te Crassus Mabedi yağmalamıştır (Harman, 2002: 325; Mert, 2017: 99; Protoierey, 2011: 456; Susa 2005: 420).

40 yılında Partlar şehri ele geçirmiş, ve olağanüstü acımasızlığıyla ünlü olan Büyük Kral Herod (MÖ 37 - MS 6) 37'de şehri alıp duvarları onarmış, çeşitli yapıların yanında mabedi yeniden inşa etmiştir (Harman, 2002: 325). Yenilenen tapınak görkemiyle şaşırtıcıydı, büyüklüğü ve güzelliğiyle Kral Süleyman'ın eski tapınağından dahi aşağı kalmıyordu (Jitinev, 2004: 21). Kral Herod, Filistin bölgesinde büyük bir inşa faaliyetine girmiştir. Yapılan inşa faaliyetleri Kudüs'te inşa edilen modern yapılar yanında Ürdün, Ölü Deniz civarı gibi yerlerdeki faaliyetler ve Kudüs'te geleneksel tarihi yapıların ihyası olarak ifade edilebilir (Mert, 2017: 101). Buna rağmen Yahûdiler, Roma döneminde iyi şartlara sahip değillerdi. Örneğin Sezar (MÖ 49-43) zamanında Yahudiler kendi aralarından tayin edilen hahamların yöne timinde dinî ayinlerini yapabiliyorlardı: fakat Herod'un katı yönetiminden, Yunan ve Roma kültürünü yaymaya çalışmasından ve Filistin şehirlerinde puthaneler kurmasından dolayı ondan nefret ediyorlardı (Lewis 2014: 44).

MS 66-70 tarihleri arasında Yahudiler tarafından bir ayaklanma gerçekleşmiş ve Titus komutasındaki Roma ordusu tarafından bastırılmıştır (Mert, 2017: 102). Kumandan Titus şehri kuşattığı sırada mabet ve hemen hemen bütün şehir yanmıştır. Titus, Batı duvarındaki bir bölüm ve üç kule hariç duvarları yıktırmıştır (Harman, 2002: 325). Kudüs'ün MS 70 yılında Titus tarafından yıkılmasından ve MS ikinci yüzyılda Hadrianus döneminde yerine Roma kolonisi Elia Capitolina'nın kurulmasından sonra eski Kudüs, Hristiyan âleminin ana kilisesi ve ilk havarisel vaazın merkezi olarak kalmasına rağmen önemini yitirmiştir (Vasilyev, 1998a:105-106). Yahudilerin şehre girmesi yasaklanmıştır. Bir kısım Yahudiler esir olarak Roma'ya gönderilmiş, bir bölümü Avrupa'nın değişik bölgelerine ve Kuzey Afrika'ya göç

¹ Ayrıntılı bilgi için bk. (<https://drevo-info.ru/articles/4710.html>) (Erişim tarihi:24.01.2024)

etmiş, bir bölümü de Filistin’de ve Orta Doğu’nun öteki bölgelerinde kalmışlardır. (Halloum, 1989: 17) Hadrianus döneminde Süleyman mabedin yerine Jüpiter tapınağı inşa edilmiştir (Gül, 1997: 32).

İmparator Konstantin’in IV. yüzyılda Hristiyanlık dinini kabul etmesiyle Yahudilerin Kudüs’e girmeleri serbest hâle gelmiştir. Konstantin’in annesi Helena (IV. yy.) 326 yılında Zeytin Dağı’nda bir kilise inşa ettirmiş, ardından 333-335 yılları arasında da Hristiyanlar tarafından Hz. İsa’nın çarmıha gerildiğine inanılan yerde Kutsal Kabir Kilisesi ("Diriliş Kilisesi") inşa edilmiştir. Bu süreçte Süleyman Mabed’inin olduğu alan harabe hâlinde kalmıştır (Harman, 2002: 325; Graudy, 2011:131; Mert 2017:105).

Pagan sempatileri bir süre daha devam etse de, Konstantin'in hükümdarlığından sonra Hristiyanlığın üç önemli merkezi oluştu: İtalya'daki ilk Hristiyan Roma, çok geçmeden doğudaki Hristiyanların gözünde ikinci bir Roma haline gelen Hristiyan Konstantinopolis ve son olarak Hristiyan Kudüs (Vasilyev, 1998a:105). Hristiyanlık çağının yaklaşık ilk altı yüzyılını, yani Hristiyanlığın doğuşundan İslamiyet’in doğuşuna kadar geçen süreyi, hem uygarlıkların hareketlerindeki hem de yaşanan olaylar zincirindeki önemli gelişmeler şekillendirmiştir (Susa 2005: 420).

614 yılında Kudüs Sâsâniler tarafından işgal edilmiş (Konuk, 2022: 43), kadın, çocuk, ihtiyarlar dâhil pek çok insanın öldürüldüğü büyük bir katliam gerçekleştirilmiş, kiliseler yakılıp yıkılmış (Mert, 2017: 106), 629’da Bizans Kralı Herakleios tarafından kurtarılmıştır. 638’e gelindiğinde ise Hz. Ömer tarafından fethedilerek İslam topraklarına katılmıştır (Harman, 2002: 325).

1.2.2. Müslümanların Kudüs’ü Fethi

Kudüs, ikinci halife Ömer döneminde fethedilmiştir. Kudüs Baş Patriği Sofronius Halife'den güvenlikle ilgili maddelere kefil olması için bizzat gelmesi şartıyla, barış istemiş (Graudy, 2011:138), ayrıca şehrin anahtarlarını komutanlardan birine değil, bizzat halifenin kendisine teslim edeceğini söyleyince Hz. Ömer Medine'den Kudüs'e doğru duygu yüklü bir yolculuk gerçekleştirmiş ve şehrin anahtarlarını patrikten kendi eliyle teslim almıştır. Böylece 638 yılında Halife Ömer ordunun başındayken Müslümanlar Kudüs'ü ele geçirmişti (Goldhill, 2011: 20). Hz. Ömer, şehirde yaşayan Hristiyanlarla, tarihe 'Ömer Sözleşmesi' olarak geçecek bir antlaşma imzalamıştır. Hz. Ömer, onlara, İslam'ın öngördüğü can, mal, inanç ve ibadet gibi haklarını koruyacağına dair teminat vermiştir. Bu önemli vesika, Halid b. Velid, Amr b. As, Abdurrahman b. Avf ve Muaviye b. Ebi Süfyan gibi İslam komutanlarının şahitliğinde imzalanmıştır (Karadavi, 2009: 20-21).

1.2.3. Emeviler Dönemi

Müslümanların fethinden sonra Kudüs yönetimi çeşitli Müslüman devletler arasında el değiştirmiştir. Bu süre içinde Emeviler dönemi diğerlerinden farklılık arz etmektedir (Mert, 2017: 123). Hz. Fâtıma'nın eşi ve Hz. Peygamber'in damadı Halife Hz. Ali vefat edince, Arap liderler 660'ta, Kudüs'te toplanmışlar ve Emevi hanedanının kurucusu Muaviye'yi halife ilân etmişlerdir (Akyüz, 1991: 141; Graudy, 2011: 141). Emeviler idare tarzını Bizans imparatorluğundan almışlardır (Karasapan, 1942: 91).

Emeviler döneminde Muaviye b. Ebu Süfyan'ın devletin merkezini Dımaşk'a nakletmesi Suriye bölgesi gibi Kudüs'ün de önem kazanmasına sebep olmuştur (Avcı, 2002: 327). Bu dönemde Müslümanların kendi aralarında hilafet mücadelesi yaşanmakla birlikte bahsi geçen mücadeleler sırasında Müslümanlar Kudüs'te, Yahudi ve Hristiyanlarla birlikte yaşamaya devam etmişlerdir. İlk Emevi halifelerinin politikaları o kadar hoşgörülü olmuşlardır ki Mansur İbn Serjun gibi, daha sonra oğlu, ardından da bugün Şamlı Aziz Yuhanna diye bilinen torunu, malî gelirler genel kontrolörü görevlerini yürütmüşler, yani İslâm devletinin ikinci adamı konumunda bulunmuşlardır (Graudy, 2011: 139). Emeviler döneminde de gayrimüslimler sakin bir hayat yaşamışlar, gayrimüslim olmaları sebebiyle kayda değer herhangi bir baskıya maruz kalmamışlardır. Emevi yönetimi, gayrimüslim tebaası vergilerini ödeyip herhangi bir siyasi entrikaya bulaşmadıkları sürece onlara devamlı iyi muamelede bulunmuştur (Arslantaş, 2005: 58). Bununla beraber Emevi halifesi Abdülmelik b. Mervan'ın Kudüs'e verdiği önem sebebiyle şehrin binalarını ve kapılarını tamir ettirdiği bilinmektedir (Karasapan, 1942: 90; Mert, 2017: 123). Abdülmelik b. Mervan'ın ve 86-97/705-715 yılları arasındaki Halife Velid b. Abdülmelik döneminde şehirde birçok yeni binalar ve yapılar tesis edilmiştir (Aycan vd., 2011: 241).

Emeviler devrinde Kudüs'te yapılan en önemli imar faaliyeti Kubbetü's-sahre ve Mescid-i Aksa'nın inşasıydı (Avcı, 2002:327). İslam aleminin en kutsal yapılarından biri kabul edilen Mescid-i Aksa, Velid b. Abdülmelik zamanında (Apak, 2016: 167), Bizans İmparatoru Justinianos döneminde yapılmış olan Meryem Bazilikası'nın bulunduğu yere inşa edilmiştir (Aycan vd., 2011: 232). Mescid-i Aksa ismi zaman zaman yanlış olarak Kubbetü's-Sahra veya yanındaki Kible Mescidi için kullanılsa da bu ifade Müslümanlar tarafından Hz. Süleyman'ın inşa ettiğine inanılan mescit için diğer bir ifadeyle Yahudilerin Süleyman Mabedi diye adlandırdıkları yapı için kullanılan bir isimdir (Karasapan, 1942: 90; Mert, 2017: 124). Halife Abdülmelik b. Mervan'ın, Kudüs'te Hz. Muhammed'in miraca çıkarken üzerine ayağını bastığı

ve bu sebepten Müslümanlar'ca mukaddes sayılan taşı ihata edecek şekilde sekiz köşeli olarak yaptırdığı camiye Kubbetü's-Sahra adı verilir (Koyuncu, 1997: 117).

Emeviler döneminde gerçekleştirilen imar ve iskan faaliyetleri neticesinde şehrin Arap nüfusu giderek arttı. Şehir son Emevi hükümdarı II. Mervan'a yönelik isyanlar sırasında zarar görmüş ve surları tahrip edilip yıkılmıştır (Avcı, 2002: 328).

1.2.4. Abbasiler Dönemi

Abbasiler iktidara geldiklerinde Kudüs üzerindeki hâkimiyet de onlara geçmiştir (Mert, 2017: 126). Abbasiler, Emevilerin Bizans İmparatorluğu'nu taklit ederek kurmuş oldukları idare tarzını bozmamışlardır (Karasapan, 1942: 91).

Abbasiler'in iktidara gelmesi ve Bağdat'ın başşehir olmasıyla Suriye ve Filistin bölgeleri nispeten geri planda kaldıysa da Kudüs, İslam dünyasında Mekke ve Medine'den sonra üçüncü kutsal şehir olma özelliğini sürdürmüştür (Avcı, 2002: 328). Daha sonra bölgedeki Hristiyanların durumlarında değişme yaşanmamış, ama Abbasiler ticarette ve devlet memurluğu görevlerinde bulunmaya devam etmişlerdir. Şehirde yaşayan Yahudi ve Hristiyanlar muhtelif meslek dallarında önemli mevkilere gelmişlerdir. Harun Reşid ile Frank Kralı Charlemagne arasında da müspet ilişkiler gelişmiştir. Bundan dolayıdır Hristiyan hacılar için Kudüs'te hastane, han, kütüphane gibi muhtelif yapıların inşasına izin verilmiştir (Clot, 2007: 118; Mert, 2017: 126).

Halife Ömer zamanında bütün bir bölgeye verilen *El-Aksa* adı zamanla bir caminin adı olmakla sınırlandı. Abbasi döneminde (Ataöv, 1981: 6) Mescid-i Aksa camisi, geçirmiş olduğu iki deprem sonucunda yıkılmış ve Abbasi halifesi Mansur'un 140/757 yılındaki çalışması ile yeniden yapılmıştır (Aycan vd., 2011: 233).

Abbasiler döneminde Kudüs hem dinî ve ilmi gaye ile, hem ziyaret ve ticaret amacıyla gelen birçok kişinin güven içinde uğradığı bir kent haline geldi. Bununla birlikte kimi zaman salgın, hastalık, deprem ve Me'mun döneminde yaşanan kıtlık gibi tabii afetlerden, ayrıca isyanlardan etkilenmiştir (Avcı, 2002: 328). Abbasi idaresindeki Kudüs'te dikkate değer bir yön de Abbasilerin dış politikasında Kudüs'ün önemli rol oynamasıdır. Harun er-Reşid (786-805) ile Frank Kralı Charlemagne arasındaki ittifakta Kudüs üzerinde Hristiyanlığın hamiliği rolünün Bizans'a karşı Frank kralına verilmesi, Kudüs'teki Hristiyanlar açısından değer taşıdığı gibi Abbasi siyasetindeki yerini de gösteriyordu (Gül, 1997: 42).

1.2.5. Tolunoğulları ve İhşitler Dönemi

Abbasilerin siyasi gücünün zayıfladığı dönemde bir Türk devleti olan Tolunoğulları 878'de Kudüs'ü ele geçirmişlerdir (Karaca, 2022:7). Ferganeli bir Türk memlûkü olan Ahmet bin Tolun, Abbasi halifeleri nezdinde tesis etmeğe muvaffak olduğu nüfuz sayesinde o sıralarda Mısır'da çıkan kargaşalıkları bastırmak göreviyle oraya giderek nizamı iade etmiş, fakat Bağdat'ın zaafından istifadeyle Suriye'yi de nüfuzu altına almaya başlamıştır. Bu durum Türklerin Suriye'ye ve dolayısıyla Filistin'e el koymalarının başlangıcını teşkil eder (Karasapan, 1942: 91). Tolunoğulları döneminde şehirde düzen sağlanmakla birlikte, ekonomi ve ticaret gelişmiştir (Mert, 2017: 127). Tolunoğulları Devleti'nin topraklarında yaşayan her birey, kendi inançlarına göre ibadetlerini özgürce yerine getirme hakkına sahipti. Ancak, bu özgürlük tam anlamıyla sınırsız değildi. Hristiyan ve Yahudi vatandaşlar, devlet tarafından belirlenmiş belirli bir vergi miktarını ödemekle yükümlüydü, ancak dini kurumlarına müdahale edilmiyordu. Diğer yönden, herhangi bir dini baskıya maruz kalmıyorlardı. Aksine, Ahmed bin Tolun, ülkede Hristiyanlık, Yahudilik ve İslam'ın faaliyet göstermesini destekliyordu (Elçibey, 1997:130).

Mısır'da Tolunoğulları hanedanını kuran Ahmed b. Tolun 878'te Filistin'i alınca Tolunoğulları'nın eline geçen Kudüs uzun bir süre Kahire merkezli devletlerin idaresinde kaldı. 905 yılına kadar Tolunoğulları'nın, bir süre sonra Muhammed b. Tuğç tarafından kurulan İhşitler'in, 969'ta Fatımiler tarafından yıkılmasıyla Fatımiler'in hakimiyetine girmiştir (Avcı, 2002: 328). Bahsedilen bu dönemde de Yahudi ve Hristiyanlara iyi davranılmıştır. Bakımsız kiliselerin onarımına izin verilmiş hatta Yahudilerden Kudüs'e gelen bir grubun şehrin dışında ayrı bir yer kurmalarına müsaade edildiği bilinmektedir. Müslüman, Yahudi ve Hristiyan olan dünyanın dört bir yanından insanlar bu dönemde Kudüs'e gelebilmiştir (Mert, 2017: 127).

1.2.6. Fatımiler Dönemi

Kudüs, 969-1071 yılları arasında bir asır süreyle Fâtımîler'in hâkimiyeti altındaydı. Fâtımîler devrinde Filistin ve dolayısıyla Kudüs, Fâtımîler'le Karmatîler ve Cerrâhîler başta olmak üzere çeşitli bedevî grupları arasındaki mücadelelere sahne olmuştur (Avcı, 2002: 328). Fatımi otoriteleri, Müslüman himayesi altındaki halklara karşı genellikle hoşgörülüydü. Hükümdarlıkları sırasında Yahudiler ve Hristiyanlar devlet yönetiminde önemli mevkilerde bulundular. Halife el-Hakim (996-1021) 1003'ten itibaren önce Hristiyanlara, sonra da Yahudilere karşı acımasız bir politika izledi. El-Hakim, bu dinlerin mensuplarını İslam'ı kabul ettirmek uğuruna aşağılamaya dahi başvurmuştur. Yahudi ve Hristiyanların kıyafetlerine yeric

işaretler takmalarını icap eden bir kanun çıkarılması bu zulmün başlangıcı olmuştur. Bunu ülke genelinde sinagogların ve kiliselerin yıkılması emri izler. Bu kampanyanın doruk noktası ise 1009 yılında Kudüs'teki Kutsal Kabir Kilisesi'nin yıkılması olmuştur (Erder v e Halamiş, 1997:25; Çelik, 2023:4).

Fatımi Halifesi El Aziz'in (975-996) zamanında İsa bin Nestorius adlı bir Hristiyan vezir olduktan sonra, Şam valisi olarak Munasse ibn Hazra adlı bir Yahudi atanmıştır. Böylelikle gitgide Hristiyan ve Yahudiler devleti yönetmeye başladılar (Graudy, 2011:147-148). Haçlılar geldiğinde Kudüs'te Fatımi valisi İftiharuddevle'ydi. Müdafaa için elinden geleni yaptığı halde, Haçlılar Yafa'ya gelen bir filonun yardımıyla 15 Temmuz 1099'da Kudüs'ü ele geçirmişlerdir (Şeşen, 2016: 17).

Fatımiler Kudüs'ü kaybettikten kısa bir süre sonra topladıkları kuvvetlerle Filistin'e gelmişlerse de sahilde Gazze'nin şimalinde Aşkelon şehri civarında meydana gelen muharebede utanç verici bir bozgunluğa uğrayınca Mısır'a kaçmışlardır (Karasapan, 1942: 94).

1.2.7. Türkmen Beyliği Dönemi

Türkmenler Suriye'den, o dönemde Fatımi yönetimi altında olan Filistin'e yöneldiler. Türkmenlerin Fatımi otoritelerine karşı mücadelesi aynı zamanda dinî bir hususiyet taşımaktaydı ki Türkmen boyları İslam'ı Sünni biçimiyle benimserken Fatımiler Şii Müslümanlardı. Türkmenlerin Filistin'i kuşatması 1071 yılında başlamıştır. Türkmen komutanı Atsız 1073'te Kudüs'ü ele geçirdikten sonra Müslümanlara Bağdat Halifesinin iyiliği için dua etmelerini emretmiştir (Erder ve Halamiş 5: 1997: 21). Atsız şehirde tam bir barış ortamı kurmuş, halkın refahını artırdıkları gibi ticareti devam ettirip Sünnî eğitimi de şehirde yeniden hâkim kılmıştı. Buraya gelen Gazzâlî, Turtûşî ve Ebû Bekir İbnü'l-Arabî gibi âlimler Kudüs'te dersler vermişlerdir (Karakuş, 2022: 1210).

Selçukluların şehir üzerindeki hâkimiyet dönemi mütemadiyen harplar ve ayaklanmalarla geçmekteydi. Filistin'den sürülmeyi reddeden Fatımiler, kaybettikleri toprakları geri almak uğruna çok sayıda girişimde bulunmuştur. Bunu sadece askeri eylemlerle değil, Filistin halkını Selçuklu yönetimine karşı isyana teşvik ederek de yapmaya çabalamışlardı. Atsız'ın Mısır'ı işgalinin başarısızlıkla sonuçlanmasının ardından 1077 yılında ülkede bir isyan patlak vermiştir. İsyân Gazze'de başlayıp kuzeye doğru yayılıp ve akabinde de Ramleh'e ve Kudüs'e ulaşınca Atsız isyanı acımasızca bastırmıştır. Yaklaşık 3.000 kişi katledilmiş ve birçoğunun da yerleşim yerleri yıkılmıştır (Katsir, 1997:12).

Bir yıl sonra ise (1079'da) Kudüs, Sultan Melikşah'ın kardeşi Selçuklu komutanı Tutuş tarafından ele geçirilmekle beraber 1085 yılında Tutuş Kudüs ve çevresinin Artuk b. Eksük'e tevdi etti. Artuk Bey'in ölümünün ardından şehrin idaresi 1098 yılına kadar oğulları Sökmen ve İlgazinin elinde kaldığı bilinmektedir (Karaca, 2022: 8). 1092 yılında Melikşah'ın ölümü üzerine başlayan taht ihtilafları Haçlı Seferi için müsait bir ortam yarattı. Selçuklu sultanları ve askerleri kıyasıya mücadele içindeydiler, velhasıl her biri diğerinin toprağına göz dikmekteydi (Şeşen, 2016: 14-15).

Haçlıların Anadolu'da Türklerle mücadelesini fırsat bilen Şii Fatımiler ise, Haçlı Seferleri'nden yararlanarak Filistin'in peşindeydiler. Bu iddialarını gerçekleştirmek için hiç beklemeden harekete geçtiler. O sıralar Filistin, Dımaşk Meliki Dukak'a tabi olan Artukoğlu Sökmen ve İlgazi'nin idaresi altındaydı. Fatımi el-Efdal'in güçlü ordusu karşısında Kudüs'ün surlarına güvenen ve ancak 40 gün mukavemet edebilen Artukoğulları, onların en yeni kuşatma araçları karşısında duramayınca, netice olarak Fatımiler tüm Filistin'i işgal edebilmişlerdir (Karaca, 2022: 37).

Selçukluların Antakya emiri Yağısıyan şehri Fatımilerden geri almak amacıyla Nablus'a kadar gelip Kudüs üzerine yürüdüğü halde başarı sağlayamamıştı ki zaten bir yıl sonra şehir Haçlıların eline geçmiş (Avcı, 2002: 329). 1071 senesinde Kudüs, Filistin'de bulunan Uvakoğlu Atsız yönetimindeki Türkmen beyliğinin kontrolü altına girip 15 yıl Selçuklu hükümranlığından sonra 1096 yılında şehrin kontrolü yeniden Fatımi yönetimine geçmiştir (Sevim, 1983:168-169).

1.2.8. Kudüs Latin Krallığı Kuruluş Dönemi

Kudüs Krallığı, Kudüs Haçlı Krallığı, Kudüs Latin Krallığı olarak çeşitli şekillerde isimlendirilmektedir fakat batılı kaynaklarda Regnum Ierusalem (yani Kudüs Krallığı) olarak ifade edilir (Karaca, 2022:1). 1081 yılında Bizans imparatoru olan Alexias Comnenos, Selçukluların Anadolu'da, Peçeneklerin Balkanlar'da ilerleyişi karşısında çaresiz kalınca, Batı dünyasından yardım istemek zorunda kalmıştı (Şeşen, 2016: 14; Çelik, 2023:1). Tam da o vakit Kutsal toprakları, Kudüs'ü ve bu şehirdeki Hz. İsa'nın mezarını Müslümanların elinden kurtarmak için bir Haçlı Seferi düzenlenmesi fikri gelişmeye başlamaktaydı. İspanya ve Sicilya'daki zaferlerinden cesaret alan, Batı Avrupa Katolik dünyası doğuya bir haçlı seferi düzenlemeyi düşünmeye başlamıştı (Şeşen, 2016: 14).

XI. yüzyıl sonlarına doğru Batı-Avrupa'da, özellikle Vatikan kilisesinin önderliği altında, esas itibariyle Hazret-i İsa'nın doğduğu şehir olan Kudüs'ü İslam'ın elinden kurtarmak maksadıyla harekete geçilmesinin zamanının çoktan geldiği ve bunun Avrupa Hristiyan alemi

için kaçınılmaz olduğu ve yerine getirilmesi bir mecburiyet haline geldiği fikri uyanmıştı (Sevim, 1983: 179). Orta-doğu İslam dünyasının özellikle mezhep ve hakimiyet çatışmaları ile çalkalandığı bu zamanlarda, buraya büyük Haçlı hareketinin ilki düzenlenmiştir: 1095 yılında Papa II. Urbanus bir Haçlı Seferi yapılması çağrısında bulundu (Şeşen, 2016: 15; Karaca, 2022: 9). Batı'nın savaşçılarını Merkad-i İsa'nın (Hz. İsa'nın göğe yükselmeden önceki mezarı üzerine yapılan kilise) yoluna koyulmaya, onu "lanetli ırk"ın elinden kurtarıp bu toprakları kendileri için fethetmeye çağırarak seferberliği ilan etti. Bu ırkçı çağrı, savaşçıların iştahını kabarttığı için, özellikle Fransa'da büyük yankı uyandırdı (Garaudy 2011: 150).

Papa, 18-28 Kasım 1095 tarihleri arasında Clermont'ta Batı Avrupa'nın ileri gelen 300 din görevlisinin katıldığı bir toplantıda (Konsil) bu büyük harekete seri bir şekilde hazırlanma kararını aldırdıktan sonra köyleri tek tek dolaşmak suretiyle etkileyici ve derin heyecan yaratan konuşmalar yaparak ilk büyük Haçlı kitlesinin harekete geçirilmesini sağlamayı başarmıştı. Askerler için ilerdeki çıkarları açısından, artık Papa tarafından ileri sürülmüş olan "savunma" değil de, "fetih" söylemi daha çekici gelmiştir. Hedefleri barizdi: Kasıtlarını maskeleyen (en azından başlangıçta, zira Asya'daki muameleleri maskelerini hızlıca düşürdü) "asil" bir vesileyle, Suriye-Filistin' de prenslikler almaktı. Üstelik Papa'dan günahları için peşinen ve mükemmel bir "af", Avrupa'daki borçlarının sıfırlanması ve Doğu'daki yağma ve talanları için de tertemiz bir gelecek vaadi almışlardı (Garaudy 2011: 150). Papanın gösterdiği bu inatçı çabanın bir sonucu olarak ertesi yılın (1096) ilkbaharında Fransız, Alman ve İtalyan halklarından oluşan disiplinden uzak bir Haçlı kafilesiydi. Papaz Pierre l'Ermit kumandasındaki bu düzensiz ordu Macaristan üzerinden Belgrat, Niş, Sofya, Filibe ve Edirne yoluyla İstanbul'a gelince bu sıralardaki Bizans imparatoru Aleksius Komnenos tarafından İznik üzerine gönderilmiş ve Selçuklu kuvvetleri tarafından dağıtılmıştır (Sevim, 1983:179-180, Şeşen, 2016: 15; Çelik, 2023:7).

Savaş yöntemleri ve taktikleri konusunda bilgi sahibi olmayan, genellikle basit ve düzensiz bir insan topluluğundan ibaret olan ilk Haçlı ordusunun bozulup dağılması, Avrupa'da hükümdarlar, prensler ve dükler arasında, daha etkili ve disiplinli bir askeri güç oluşturma ihtiyacını doğurdu. Bu yeni ordular, tam bir disiplin ve düzen içinde eğitilen, çoğunlukla zırhlı askerlerden oluşan birliklerdi. Genellikle askeri sanatı ustalıkla öğrenmiş olan şövalyelerden oluşan bu ordular, Haçlı seferleri sırasında ortaya çıkan daha sofistike ve profesyonel bir yaklaşımı temsil ediyordu. Bu gelişim, Avrupa'nın savaş stratejilerinde ve askeri gücünde önemli bir dönüşümü simgeliyordu. Bilindiği üzere, bu şövalyeler, küçük

yaşlardan itibaren savaşmayı öğreniyor, zırh ve ağır silahlar kuşanıp at üstünde savaşa katılıyorlardı. 1096 yılın sonbaharından itibaren ünlü şövalyelerin kumanda ettiği düzenli ordular harekete geçmiş ve İstanbul'a gelmeye başlamışlardır. Bu ünlü şövalyeler arasında Fransa kralının kardeşi Hugue de Vermandois, İngiltere kralının kardeşi Robert de la Normandie, Aşağı Loren kontu Godefroi de Bouillon, Norman reislerinden Bohemund, Tankred, Toulouse kontu Raymond de St. Gile, Baudouinde Boulogne, akrabası Baudouinde Bourge gibi zamanın ünlü şövalyeleri vardır (Şeşen, 2016: 15; Karaca, 2022: 11; Çelik 2023: 8). Böylece, kalifiye askerlerden oluşturulan ordular 1096 yılı sonlarına doğru, dört koldan harekete geçmişlerdir (Sevim, 1983, s:180; Karaca, 2022: 11; Çelik, 2023:8).

Disiplinli haçlı birlikleri dönemin Anadolu Selçuklu devletinin başkentini sayıca fazla birlikleriyle kuşatmış Selçuklu güçleri ne kadar dirense de 19 Haziran 1097 tarihinde haçlılar yerine Bizans ile anlaşarak kenti teslim etmişlerdir. Bu gerçekleşen olaydan sonra Haçlı birlikleri kısa sürede kutsal şehir Kudüs'e gideceklerini düşünseler de yolculukları sırasında çeşitli zorluklarla karşılaştılar. Türkler, yani Anadolu Selçuklu Sultanı I. Kılıçarslan'ın kuvvetleri tarafından birçok kez saldırılara uğradılar. Bu sebeple şehri ancak 13 Temmuz 1099 tarihinde kuşatabildiler (Sevim, 1983: 181-182).

Haçlı orduları Filistin'e geldiklerinde asıl hedefleri olan Kudüs'e gitmişler bu nedenle Filistin sahillerinin kale ve limanlarından Akra, Arsuf ve Kayseriye, Kudüs'ün düşmesinden sonra da Müslümanların elinde kalmıştır. Kral ünvanı yerine mukaddes mezar muhafızı ünvanını kullanan ilk şefleri Godefroy de Bouillon zamanında bu şehirlere dokunmamışlar, fakat ilk defa merasimle Kudüs Latin krallığına getirilen birinci Baudouin zamanında bu kaleler de kuşatılmış, ilk safhada Kayseriye ve Arsuf şehirleri düşmüş, Akra da 5 sene süren bir muhasaradan sonra ancak Mayıs 1104'te Cenevizlilerin gönderdiği donanmanın yardımıyla haçlıların eline geçmiştir (Karasapan, 1942: 95). Kudüs'ü altıktan sonra Haçlılar Yahudi halka da aynı gaddarlığı göstermişlerdir (Karasapan, 1942: 94).

En büyük emelleri gerçekleşmiş olan Haçlılar, ne kadar Hristiyanlık inançlarına ters düşse de savunmasız erkek, kadın çocuktan oluşan 40 bin Müslümanı kılıçtan geçirmişlerdir. Bu şekilde, Haçlı birlikleri hem kutsal toprakları ele geçirmiş hem de bölgede büyük cefaların müsebbibi olmuştur (Sevim, 1983, s:183).

Sadece Müslüman yazarlar değil Batılı yazarlar da vahşeti bütün detayları ile aktarmaktadırlar. Simon Goldhill dönemi tasvir ederken şu cümleleri kurmuştur:

Haçlı Seferi Kudüs'e Hristiyanlığın şiddet dolu gücünü geri getirmiştir. 1095 yılında Papa II. Urban Kutsal Topraklar'ı kendi dinlerinden olmayanlardan geriye alabilmek için bir fetih ordusu kurmuştur. 1099 yılında Kudüs alınmıştır. Şehrin yağmalanması vahşice olmuştur. Ortaçağların romantik düşüncesi

içinde Haçlı Seferleri'ni yapanlar, özellikle Aslan Yürekli Richard kutsal bir görevi yerine getirmenin heyecanı içinde olmuşlardır. Kudüs'e giriş korkunç katliamların yaşanmasına neden olacaktır. Müslüman komutanların teslim olmasına ve verdikleri sözlere rağmen, Haçlılar ellerine geçirdikleri herkesi katletmişlerdir. İçi insan dolu olan binaları ateşe vermişlerdir. Bir Haçlı lideri olan Aguiler'li Raymond tapınak alanını ziyaret ettiği zaman dizlerine kadar yükselen kan gölü ile karşılaşmıştır. Bu, kana susamışlığın çok büyük bir örneği olarak tarihe geçmiştir. Caen'li Rudulph paganları kaynatmak için kazanlar hazırlatmıştır; çocuklar da dahil olmak üzere büyük bir vahşet yaşanmıştır. Yamyamlık, düşmanı aşağılamanın bir standardı olmuştur. Hristiyan askerler Kudüs'teki Hristiyan-olmayanları bu şehirden çıkarmışlar ve bölgeyi askeri bir idare olarak yönetmeye başlamışlardır (Goldhill, 2011: 118-119).

Haçlılar, tahkim edilmiş Kudüs'ü şiddetli bir şekilde kuşattıktan sonra, 15 Temmuz 1099'da seferlerinin nihai hedefi olan Kutsal Şehre saldırdılar, çok fazla kan döktüler ve yağmaladılar (Üçok, 1968:117; Vasilyev, 1998b: 50; Çelik, 2023:10).

Orduyla birlikte Kudüs'e giren Haçlı tarihçisi Fulcherius, şövalyelerin ve askerlerin Arapların yuttukları altınları çıkarmak amacıyla onları öldürdükten sonra vahşi bir yağma ve talan sürecine giriştiklerini anlatır. Şehirde dolaşan şövalyeler, ellerinde kılıçlarla hiçbir canlı bırakmadan, sokaklarda ve evlerde buldukları her şeyi alarak bir yağma furyasına dönüştürmüşlerdir. Fulcherius'un tasvirine göre, Haçlılar, Kudüs'e girişlerini savaş zaferi olarak değerlendirmiş ve bu zaferin ardından şehirde yaşayanlara karşı acımasız bir davranış sergilemişlerdir. Bu anlatı, Haçlı seferlerinin sonuçları ve bu dönemdeki çatışma atmosferini yansıtmaktadır (Demirkent, 2002: 330).

Kudüs alındıktan sonra Godefroi de Bouillon Kudüs Krallığının ilk yöneticisi olup yeni devleti Batı feodal modeline göre örgütlemiştir (Vasilyev, 1998b: 50; Karaca, 2022: 17; Çelik 2023: 10). Suriye ve Filistin bölgesinde dar bir kıyı şeridini işgal eden fethedilmiş ülkeye Kudüs Krallığı adı verildi (Vasilyev, 1998b: 50).

Önceden de belirtildiği gibi haçlı orduları Filistin topraklarına geldiklerinde ilk hedefleri Kudüs olduğu için diğer şehirlere fazla müdahaleleri olmamıştı fakat Kudüs ele geçirildikten sonra diğer şehirlere de saldırılarda bulunmuş, ele geçiremedikleri şehirlerin tarlalarını ekilemeyecek şekilde tahrip etmeye başlamışlardı. Bundan mütevellit Arsuf, Aşkelon, Akra ve Kaysariye emirleri herhangi bir saldırıdan kaçınmak adına Godefroi'ye itaatlerini bildirmişlerdir (Karaca, 2022: 63). Lakin Godefroi bir sene hüküm sürdükten sonra vefat etti ve yerine 1100 senesinin Kasım'ında Urfa Kontu olan kardeşi Baudouin de Boulogne Kral ünvanını alarak tahta çıktıktan hemen sonra bölgedeki şehirlere keşif seferi düzenlemişti (Karaca, 2022: 79). Baudouin hiçbir yeri ele geçirmeye çalışmadı fakat geçtiği

bölgelerdeki arazileri yakıp yıktı. Onun bu hareketi bölgedeki Araplar arasında korku yaratmaya ve gözdağı vermeye yetmişti (Karaca, 2022: 81-82).

Baudouin 1101 senesinde hakimiyetini güçlendirmek için Cenevizlilerle anlaşma yaptı (Karaca, 2022: 84), ve aynı yıl sırasıyla Arsuf ve Kaysariyeyi ele geçirmiştir (Karaca, 2022: 85). Remle de 1101, 1102 ve 1105 senelerinde Fatımiler ve Haçlılar arasında cereyan eden, üç büyük savaşa sahne olmuştur (Karaca, 2022: 87). Baudouin, Ceneviz kuvvetleriyle birlikte 1104 yılının Mayıs'ında Ptolemais olarak da adlandırılan Akra şehrini kuşattı ve zorlu mücadele sonrasında anlaşılarak şehri almıştı. Antlaşmada isteyenlerin malları ile birlikte şehri terk edebilecekleri belirtilmişti, fakat Cenevizliler şehirden gitmek isteyenleri katledip mallarını yağmalamışlardı (Karaca, 2022: 102). Üçüncü Remle Savaşı'nın ardından Fatımilerle yaşanan mücadeleleri küçük çapta da olsa devam etmektedir (Karaca, 2022: 109).

1106. yılın baharında Baudouin'in askerleri bereketli Aşkelon ovalarına saldırıda bulunmuşlardı. Bu saldırıyla birlikte Baudouin ve kuvvetli ordusu, Aşkelon'un üzüm bağlarını, incirlerini ve her çeşit ağacını kesip ve hatta hayvanlar yemesin diye ekinlerin çöplerini de dahil olmak üzere hepsini yaktılar (Karaca, 2022: 110). 1106. yılın sonbaharına gelince Fatımiler, Yafa ile Arsuf arasındaki hacıların bulunduğu yeri basıp herkesi kılıçtan geçirmekteydi. Bu olaylardan sonra Yafa valisi Roger onlara doğru harekete geçmeye yeltenmekle beraber muvaffakiyetli olamadı ve bütün askerleri öldürülmüştür (Karaca, 2022: 111).

Kudüs Krallığı'nın 18 yıl süren saltanat döneminde, Baudouin liderliğindeki yönetim, krallığın büyümesini ve güçlenmesini sağlamıştır. Baudouin, Mısır Fatımileri ile yürüttüğü savaşlarda büyük başarı elde etmiş ve aynı zamanda Venedik ve Cenova filolarından aldığı destekle Kudüs Krallığı'nın sınırlarını genişletmiştir. Bu destekle Filistin kıyı şehirlerini zapt etmiş ve krallığın topraklarını önemli ölçüde genişletmiştir. Arsuf, Kaysariye, Hayfa, Yafa, Akra ve Beyrut gibi stratejik şehirler Baudouin liderliğinde ele geçirilmiştir. Bu fetihler, Kudüs Krallığı'nın bölgedeki politik ve askeri etkisini artırmış, krallığın gücünü sağlamlaştırmıştır. Baudouin'in liderliği altında gerçekleşen bu genişleme, krallığın tarihinde önemli bir dönemi temsil etmektedir (Demirkent, 2002: 330).

1.3. Kudüs'ün Kutsallığı

Tarih boyunca toplumlar kutsal olarak kabul ettikleri yerlerle derin bağlar geliştirmiş ve bu yerlere özel dini ve kültürel anlamlar yüklemişlerdir. Bu mabetler, çeşitli dini ayin ve ritüeller için merkezler haline gelmenin yanı sıra dini öğretilerde özel saygı nesneleri haline gelmiştir. Bu tür uygulamalar kamusal kimlikleri yaratıp pekiştirmenin yanı sıra derin kültürel

gelenekler de oluşturur. Bu bağlamda, İşlam'ın olgunlaştığı ve ilk Kâbe'nin inşa edildiği Mekke, Müřlőmanlar için sadece bir ibadet yeri değil, aynı zamanda kőresel İşlam toplumunun birleşmesinin bir sembolő haline gelmiştir. Vatikan gibi merkezi hac mekanlarına özel bir sayęı duyan Katolikler, bu kutsal mekânda sadece ruhani bir merkez değil, aynı zamanda inanç birliğinin bir sembolőnő de bulmaktadır.

Yahudiler Kudő'steki Batı Duvarı'na özel bir önem atfetmekte, burayı eski tapınağın bir kalıntısı ve dua ile tefekkőr için kutsal bir yer olarak görmektedir. Hindular Varanasi'deki Ganj Nehri kıyısında derin bir kutsallık yaşarlar; burada nehir sadece fiziksel değil aynı zamanda ruhani bir kaynak haline gelir. Lamaistler Lhasa'yı Dalai Lama'nın ikamet ettiği "Yasak şehir", özel bir rahiplik ve ruhani rehberlik yeri olarak gőrőrlər. Budistler dikkatlerini Buddha'nın aydınlandığı yer olan Bodh Gaya'ya çevirir ve burayı bir ilham ve ruhani aydınlanma kaynağı olarak gőrőrlər. Sihler, Guru Arjan tarafından tamamlanan ve ruhani birlik ve eşitliği sembolize eden Amritsar'daki Altın Tapınak'ı mutlak rahiplik mertebesine yőkseltirler. Dolayısıyla bu kutsal mekânlar, insanları ruhani gelişim ve ibadet arayışlarında birleştiren ve dőnyanın dört bir yanındaki çeşitli dini topluluklarda kőltőr ve geleneğin benzersiz yönlerini şekillendiren inanç katalizőrleri haline gelmektedir.

Bu çalışmada incelenme konusu olan eserde betimlenen bölge Kudő ve çevresinden oluşmaktadır. Geçmişten bugőne gelindiğinde Yahudilerin, Hristiyanların ve Müřlőmanların, dinlerine dair birçok kutsalı bu mukaddes şehre bağladığı gőrőlmektedir. Kudő's ön öne çıkan bir diğer önemli özelliği de, ő semavi dinin (Yahudilik, Hristiyanlık, İşlam) mensuplarının zaman zaman acılarla dolu da olsa bir arada yaşama tecrőbesi gösterdiği bir şehir olmasıdır. Bu yőnőyle Kudő, sadece İşlam tarihinde değil, bőtőn dőnya tarihinde önemli bir yere sahiptir (Selçuk vd., 2013: 483).

1.3.1. Yahudilikte Kudő'sőn Önemi

Yahudilikte yaklaşık olarak MÖ XVIII. yőzyılda Gőney Mezopotamya'da yaşadığına inanılan, bir patriarcha/kurucu ata olarak kabul edilen İbrahim'in kendi ve beraberindeki insanlarla, tanrısal bir emrin gereği olarak bölgeye geldiği kabul edilmektedir (Mert, 2017: 65-66).

Filistin'in ve özellikle de Kudő'sőn Yahudi tarihiyle yakın ilişki bulunmaktadır (Baş, 2023: 9). Kudő toprakları Hz. İbrahim'in bu bölgeye gő etmesinden sonra Yahudiler için hem tarih, hem hőviyet, hem de kutsiyet açısından önemli bir yerdir (Baş, 2023: 9). Kudő, Yahudiler nezdinde ataları Hz. İbrahim zamanından beri vaat edilmiş bir bölge olmasıyla birlikte asıl kutsallığını Hz. Dâvud'un Kudő'e hőkmetmesiyle kazanmıştır, zira bu dönemde

Kudüs krallığın başkenti olmuş ve bir mabet yapılması planlanmıştır. Hz. Dâvud'un oğlu Hz. Süleyman zamanına gelindiğinde Siyon tepesinde muhteşem bir mabet inşa edilerek kutsal emanetlerin bulunduğu Ahid sandığının buraya nakledilmesiyle kutsallık anlamını kazanmıştır. Böylece Yahudiler yıllar içerisinde Kudüs'ü bir nevi ibadet merkezi olarak görmeye başlamışlardır (Aydın, 2018: 113; Baş, 2023: 12). Mabedin inşa edildiği bu bölge aynı zamanda Hz. İbrahim'in oğlu İshak'ı Tanrı'ya kurban etmek için götürdüğü yerdir (Baş, 2023: 12).

İsrailoğulları, Kudüs'e geldikleri zaman yüksek tepelerde kurbanlarını sunmuşlardır. Kudüs'ün başkent olmasından ve mabedin inşasından sonra ise başka insanlar kurban sunmak için farklı yerlerden buraya gelmeye devam etmişler. Bu durum önceleri kutsal anlayışına aykırı görünse de Kudüs şehrinin Tanrı tarafından seçildiği zihniyetinin geliştirilmesi sonucunda kutsal mekân olarak kabullenilmiştir (Mert, 2017: 83). Ayrıca Kudüs'ün İbrahim'e Tanrı tarafından vaat edilen toprakların tam ortasında yer aldığı kabul edilmektedir. Dolayısıyla Yahudilerin algısında Kudüs'ün kutsal topraklar olarak yer almasının Tanrı tarafından yapılan ahit sonucu kıyamete kadar Yahudilere verildiğine inanılmasından kaynaklanmaktadır (Mert, 2017: 69).

Milâttan sonra 70. yılındaki yıkımın ardından Yahudi milletin hayatında Kudüs daha az rol oynamaya başlamakla birlikte Kudüs, bir mânevî ihtişamın simgesi ve şeriatın bedenleşmiş şekli olarak varlığını korumuş, ona olan özlem her vesileyle dile getirilmiştir. Yahudiler nerede olurlarsa olsunlar ve hangi saatte dua ederlerse etsinler mutlaka Kudüs'e dönmek zorundadırlar. İbranice Kutsal Kitap'ta Kudüs şehri yaklaşık 800 kere anılır (Selçuk vd., 2013: 484). Yemek duasında Kudüs'ün yeniden inşası dileği yer almaktadır. Günde üç defa tekrarlanan Amidah adlı dua Kudüs'e dönülerek yapılmakta, bu duada Kudüs'e dönme, şehri ve Dâvûd saltanatını yeniden tesis etme arzusu ifade edilmektedir. Yıllık üç oruçta Kudüs'ün yıkılışının anısına yas tutulmaktadır (Harman, 2002: 326).

Kudüs'ün ibadet hayatındaki önemi Yahudi devletinin Mesih tarafından bu topraklarda kurulacağı inancına dayanmaktadır. Şehrin yeniden inşası ve mabedin yapılması bunun emareleridir. Musevi geleneğine göre yeryüzündeki Kudüs gibi bir de gökte Kudüs vardır. Talmud'da Tanrı'nın yerdeki Kudüs'e girmeden gökteki Kudüs'e girilemeyeceğini bildirdiği nakledilmektedir. Yahudi dini literatüründe semavi Kudüs'ün dünyanın sonunda yerdekinin yerini almak üzere ineceği belirtilmektedir (Harman, 2002: 326).

Yahudilikte Hac ibadeti yıkılmadan önce Süleyman Mabedi'ne yapılmaktaydı ama yıkılmasından sonra da hac geleneği devam etmiştir. Fakat artık bu hac eski manasının

ötesinde bir anlama bürünmüştü: Yahudiler hac yerine artık Süleyman Mabedi'nden geriye kalan Ağlama Duvarı'na ulaşmak maksadıyla Kudüs'e gitmeye başlamışlardır ve yüzyıllarca da bu şekilde hac ziyaretlerini devam ettirmişlerdir. Günümüzde özellikle Modern Ortodoks Yahudi grupları Ağlama Duvarı önünde dua edip gözyaşı dökmektedirler (Karahana, 2023: 62).

1.3.2. Hristiyanlıkta Kudüs'ün Önemi

Kudüs, elbette Hristiyanlar için de kutsaldır fakat bu kutsallık, Hz. İsa'nın ölümünden asırlar sonra gerçekleşmiştir. Kudüs, Hz. İsa'nın çocukluk yıllarının geçtiği, insanları dine davet ettiği ve Hristiyanlık açısından mühim olayların yaşandığı bir şehirdir. Hristiyan inancına göre, Hz. İsa Kudüs'te çarmıha gerilip hayatını kaybetmiş ve akabinde de Kudüs'te bulunan Kutsal Kabir Kilisesi'ne (ve bir diğer tabirle Kıyamet Kilisesi'ne) gömülmüştür. Nitekim dünya üzerindeki diğer kiliseler de Kudüs'e dönük bir şekilde inşa edilmiştir. Ayrıca Roma İmparatoru Konstantin'in, Hristiyanlık dinini kabul etmesiyle Kudüs'e daha çok önem verilmeye başlanmıştır (Güngör, 2020: 154).

Filistin, her yöresi ile Hristiyanlar açısından Tanrı'nın Oğlu'nun ve onun elçileri olarak kabul edilen havarilerinin bir zamanlar gerçekte yaşadığı, ayak izlerinin ve hatıralarının bulunduğu bölgedir. Hristiyan geleneğinde bazı bu yerlerin insanlığın hafızası için çok mühim olduğu kendini göstermiştir. Bunlara özellikle İsa'nın yaşadığı yıllarda bulunduğu varsayılan yerler dahildir (ör. Beytüllahm, Nasıra, Kudüs, İsa'nın vaftiz olduğu Ürdün Nehri kenarındaki yer vd.) (Selçuk vd., 2013: 500).

Bu mekânlara ilişkin kutsallık algıları ve değerlendirmeleri daha çok İsa ve havârilere çerçevesinde şekillenmiştir (Baş, 2023 :16). Hristiyan inanışlarına göre, Tanrı'nın Oğlu olarak dünyaya gelen, insan bedenine bürünen İsa Mesih'in hayatının çeşitli önemli aşamalarını içeren Kudüs'teki bazı mekanlar, Hristiyanlar tarafından kutsal hac merkezleri olarak kabul edilmektedir (Baş, 2023 :16). Bu yerler, İsa'nın yaşamı, öğretileri, çarmıha gerilmesi, gömülmesi ve tekrar dirilişiyle ilgili önemli olaylara ev sahipliği yapmaktadır. Kudüs'teki bu kutsal mekanlar arasında İsa'nın son akşam yemeğini paylaştığı Siyon Dağı, çarmıha gerildiği Golgota Tepesi, İsa'nın gömüldüğü Kutsal Kabir Kilisesi gibi önemli yerler bulunmaktadır. Bu vd. mekanlar, Hristiyanlar için dini önem taşıyan hac ziyaretlerin noktalarıdır.

Kudüs, sadece Hz. İsa'nın şahsiyeti sebebiyle değil, onun hayatındaki önemli şahıslar ve azizlerin mezarlarının da Kudüs'te bulunmasıyla da Hristiyanlar tarafından kutsiyet kazanılmış hac mekanlarıdır (Baş, 2023 :16). Hristiyanların hac maksadıyla şehri ziyaret etmeleri, asırlar içerisinde Kudüs'ün kutsallaşmasına sebep olmuştur (Montefiore, 2016: 151). Yeni Ahit'te Kudüs yaklaşık 100 kere geçer (Selçuk vd., 2013: 484).

İnciller'de Kudüs son derece önemli bir yere sahiptir. Markos İncil'ine göre Hz. İsa, Galilee bölgesinde tebliğ faaliyetine başlar ve halkın olumsuz tavrı üzerine Kudüs'e gidip mabedi temizler. Yahudi otoritelerinin tepkisiyle karşılaşınca şehrin ceza alacağını ve mabedin kirletileceğini söyler. İsa Golgota'da çarmıha gerildiği vakit mabedin perdesi yırtılır. Diğer İnciller Kudüs'le ilgili bu bilgilere bazı eklemeler yaparlar. Yuhanna İncil'inde Hz. İsa'nın birçok kez Kudüs'e geldiği belirtiliyor. İncillere göre Hz. İsa'nın dünyevi hayatı Kudüs'te son bulur ve havariler orada "kutsal ruh"u alırlar (Harman, 2002: 326).

Daha önce de belirtildiği gibi, Kudüs'te yer alan bazı mekanlar kutsallığı açısından çok önemlidir. Örneğin Bizans İmparatoru I. Konstantin'in Kutsal Kabir Kilisesi en başından itibaren Hristiyanlar için kutsal bir hac mekânı olmuştur. Kilisede günümüzde; Katolik, Rum Ortodoks, Ermeni, Süryani, Kıpti ve Habeşi kiliseleri faaliyetlerini sürdürmektedir (Gül, 2023: 51). Protestanlar için ise Kudüs'e hac ziyaretinde bulunmak ilaveten bir mana yüklüdür zira onlar bunu Katoliklerin havari Petrus ve Pavlus'u Roma'da ziyaret etmelerinin bir nevi karşılığı olarak gerçekleştirmektedirler (Selçuk vd., 2013: 500).

1.3.3. İslamiyet'te Kudüs'ün Önemi

Kur'an'da Kudüs'ten Mescid-i Aksa'nın mübarek kılınmış çevresi şeklinde söz edilir (İsra', 17/1), ayrıca bu bölge mukaddes toprak (Ma'ide, 5/21), iyi, güzel bir yer (Yılınus, 10/93) olarak da nitelendirilir (Selçuk vd., 2013: 483).

Kudüs, Müslümanlara göre ribat ve cihat yurduudur. Kur'an'ın Mescid-i Aksa hakkındaki ayeti ile Hz. Muhammed'in, bu mescitte kılınacak namazın faziletini belirten hadisi; Kudüs'ün, İslam tarafından fethedileceğini, Müslümanların eline geçeceğini ve Müslümanların ibadet için buraya akın edeceklerini bildirmektedir (Karadavi, 2009: 20-21). Kur'an'da Hz. Muhammed'in Tanrı tarafından Mekke'deki Mescid-i Haram'dan Kudüs'teki Mescid-i Aksa'ya götürüldüğünden bahsedilir (İsra', 17/1) (Selçuk vd., 2013: 483) ve Peygamberin bir hadisinde Mescid-i Haram, Mescid-i Resul ve Mescid-i Aksa'da kılınan namazın daha faziletli olduğu yazılmıştır (Buhari; İbn Mace) (Selçuk vd., 2013: 496-497).

Miraç Hz. Muhammed'in Allah katına yükselişini ifade eder. Miraç, Peygamberin, geceleyin Mescid-i Haram'dan (Mekke) Mescid-i Aksa'ya (Kudüs) götürülüşü anlamına gelen isra' olayından sonra Allah'a yükselişini ifade eden bir olay olarak görülmüştür (Selçuk vd., 2013: 547). Kudüs'ün, Müslümanlar için en büyük önemi ilk kiblesi olmasıdır. Hz. Muhammed'in peygamber olarak görevlendirilmesinin onuncu yılı namazın farz kılındığı İsra ve Miraç Gecesinden başlayarak Mekke'de üç yıl; hicretten sonra Medine'de on altı ay boyunca Kudüs'e yönelerek namaz kılmışlardır. Müslümanlara, yüzlerini Kâbe'ye veya

Mescid-i Haram'a çevirmelerini emreden Kur'an ayetleri ininceye kadar durum bu şekilde devam etmekteydi (Karadavi, 2009:14). Kudüs'ün, Müslümanlar için bir diğer önemi ise İsrâ ve Miraç şehri olmasıdır. Allah yeryüzünde gerçekleşen İsrâ yolculuğunun bitiş ve gökyüzünde gerçekleşen Miraç yolculuğunun başlangıç noktası olarak burayı tayin etmiştir (Karadavi, 2009: 15).

Kudüs, İslam'ın kutsal saydığı şehirlerin üçüncüsüdür. İslam'da ilk kutsal şehir, Allah'ın Mescid-i Haram' la şereflendirdiği Mekke-i Mükەرreme'dir. İkinci kutsal şehir, Taybe olarak da anılan Medine-i Münevvere'dir. Allah'ın, Mescid-i Nebevi ile şereflendirdiği bu şehirde Hz. Peygamber'in kabri de yer almaktadır. Üçüncü kutsal şehir ise, diğer adı Beytü'l-Makdis olan, Kudüs'tür (Karadavi, 2009: 16-17).

İKİNCİ BÖLÜM

ESKİ RUS EDEBİYATINDA SEYAHATNAME

2.1. Eski Rus Edebiyatına Genel Bakış

Eski Rus edebiyatının ortaya çıkışı, erken feodal devletin oluşum süreciyle yakından ilişkilidir. XI-XVII. yüzyıllar arasındaki bu dönem, feodal sistemin oluşturulması ve güçlenmesi sürecine paralel olarak, Rus toplumunun sosyal ve toplumsal ilişkilerindeki farklı evreleri edebi bir dille yansıtmıştır. Bu dönemin diğerlerinden özellikle farkı ve önemi Ortaçağ kilise fikirlerinin egemenliği altında, arkaik Doğu Bizans tarzında güçlü bir krallık ideali şekillenmekte olmasıydı: Moskova, yıkılan Yunan imparatorluğunun yerini alacak olan *üçüncü Roma* olarak algılanmaktaydı (Pipin, 53).

Bugün, ortaya çıkışını ve gelişimini etkileyen faktörlerin karmaşıklığı nedeniyle en eski Rus edebiyatının resmini yeniden oluşturmak zordur. Günümüze ulaşan metinlerin sadece yaklaşık olarak tarihlendirilebilmesi sorunu daha da zor hale getirmektedir (Pikkio, 2002: 33). O dönemin yazarlarının orijinal metinleri ekseriyetle günümüze ulaşmamış olsa da, bazen ilk yazıldıkları zamandan 100, 200 ve daha fazla yıl sonra ortaya çıkan istinsahları korunabilmiştir. Örneğin Rusların en eski "başyapıtları" olarak kabul yazılı kaynaklarından Nestor'un 1111-1113 yıllarında yazdığı "Geçmiş Yılların Öyküsü"² günümüze ulaşmamıştır. XI. yüzyılın 60-70'li yıllarında adı geçen yıllık üzerinde Kiev-Peçorsk Manastırı rahiplerinden Nikon'un çalıştığı bilinmektedir, ancak Geçmiş Yılların Öyküsü 1113 yılında rahip Nestor'un çalışmalarıyla bugünkü halini kazanmıştır (İnanır, 20143: 19). XII. yüzyılın 80'li yıllarının sonlarında yazılan "İgor'un Seferi Öyküsü" XVI. yüzyıla ait bir istinsahında bulunmuştur (Kuskov, 2003: 5).

Edebi Rus kültürünün kökeninde büyük bir asimilasyon süreci vardı. Nispeten kısa bir süre içinde Bizans'tan Kiev'e asırlık bir miras aktarıldı (Pikkio, 2002: 31). XI. ve XII. yüzyıl kültürünün temel özelliklerinden biri, Bizans ile diğer ülkeler arasındaki kapsamlı sanatsal bağlantılar olarak kabul edilebilir. O yıllarda Bizanslı mozaikçiler Venedik, Sicilya ve Güney İtalya'daki katedralleri süslemekteydiler. Knez Vladimir Hristiyanlığı kabul ettikten sonra, Bizans'tan mimarlar, mozaikçiler ve fresk sanatçıları Rusya'ya davet edilmiştir. Konstantinopolis'ten Kiev Kenezliği'ne ikonalar ve el yazmaları getirtilmiştir (Lihaçova,

---

² Повѣсть Времениныхъ Лѣтъ, (Povest' Vremennyh Let) - İlk Vakayiname Ya Da Nestor Kroniği Yaklaşık 850 İle 1110 Arasında Kiev Knezliği'nin Tarihidir (Kojevnikov ve Nikolayev, 1987:281).

1986: 137). Eski Rus edebiyatı de Ortodokslukla yakından bağlantılı olduğundan, Bizans, Bulgaristan, Sırbistan, Romanya edebiyatlarıyla ilişkileri esas olarak dini bağlantılarla açıklanmaktadır. Fakat sadece dini edebiyatın sınırları içindeki bağlantılardan söz etmenin doğru olmayacağı açıktır, zira bu bağlantılar kronografide, roman geleneklerinde, *doğabilimsel* edebiyatta vs. fark edilir (Lihaçov, 1979: 10). Bu bağlamda, Hristiyanlığın bu yeni *bölgesi*, kendi maneviyatının temel unsurları oluşana kadar gücünü diğer Ortodoks kaynaklardan alırken, XI-XVII. yüzyılların Rus edebiyatı, sadece dini temellerinde değil, aynı zamanda geniş bir kültürel ve entelektüel zeminde gelişmiş ve çeşitlenmiştir.

XI. yüzyılda başlayan, Eski Rus koşullarında edebi eserlerin karşılıklı çoğaltılması süreci, eserler arasında organik bir bütünlüğü zorlaştırmıştır. O dönemin yazarları yaygın, tekrarlanan, kolayca tanınabilir olana (çoğunlukla sıfat kullanımından) değer verir, kişisel, alelade, okuyucuya yabancı olandan kaçınırdı. Toplumun genelinde tutarlı bir sanat anlayışının eksikliği, edebi eserlerin anlamını ve değerini belirleme konusunda zorluklara neden olmuştur (Bıçkov, 1995: 207), XI-XVII. yüzyıl anıtlarının askeri ya da manastır kahramanlıklarının tasvirinde, Rus knezlerin ölüm şiirlerinde ve azizlere övgü sözlerinde bu kadar çok ortak özellik içermesinin nedeni budur (Korovin, 2003: 11). Eski Rus toplumunda sanatla ilgili yargılar genel mahiyette belirsiz ve çelişkilidir. Eski Rus halkının bu dönemdeki düşünce yapısı, edebi eserlerin değerini anlama ve yorumlama konusunda bir tutarsızlık ve eksiklik durumu yaratmıştır. Fakat diğer yandan, Rus tarihinin kahramanlarını İncil karakterleriyle karşılaştırmak, Kutsal Kitap'tan alıntılar yapmak, yetkili kilise babalarını taklit etmek, önceki dönemlerin eserlerinden bütün parçaları ödünç almak, tüm bunlar Ortaçağ'da yüksek bir kitap kültürüne, yazarın becerisine tanıklık ediyordu ve onun yaratıcı yeteneksizliğinin bir işareti değildi (Kuskov, 2003:11). Aslında bu geriye dönüklük ve gelenekçiliktir, Ortaçağ Rusya'sının ve bunun sonucu olarak o dönemin edebiyatçılarının sanatsal yöntemlerinin (alıntılama ve atıflar) karakteristik bir ortak özelliğidir.

XI-XVII. yüzyılların Rus edebiyatı, dünya hakkındaki dini fikirler sistemine ve dini-sembolik idrak yöntemine ve gerçekliğin yansımaya dayanıyordu ve Kiev derlemeleri çoğunlukla Kilise Pederlerinin seçilmiş yazılarını, ahlaki özdeyişleri, didaktik eserleri ve vaazları içeriyordu (Rıbakov, 1963: 160). İncil'deki dünyanın yaratılışı kavramına dayanarak, Eski Rus yazar Tanrı'yı her şeyin yaratıcısı olarak algılamaktaydı, bu nedenle çalışmaya başlarken *ilahi güçlerin* desteğini almaya çalışır ve bir kural olarak, çalışmalarına yardım için Tanrı'ya dua ederek başlardı (Korovin, 2003: 5).

Neredeyse tüm Eski Rusça eserlerle ilgili olarak, çoğu durumda metnin aslına ne ölçüde uygun olduğunu kesin olarak söylemek mümkün değildir. Bunun nedeni yalnızca kâtiplere borçlu olduğumuz tutarsızlıklar değil, aynı zamanda Ortodoks Slav dünyasında yazarlık geleneğinin yokluğunun sonraki editörlerin müdahalesini her zaman mümkün kılmasıdır (Pikkio, 2002: 39). Eski Rus edebiyatında neyin bir istinsah, neyin yeni bir edisyon, hatta orijinal eserin metninden önemli ölçüde farklılaşan yeni bir revizyon olduğunu belirlemek zordur.

Eserleri çoğaltan müstensihlerin genellikle metnin basit katipleri olmaktan ziyade editörler ve ortak yazarlar olarak hareket edebilmekteydi. Yeniden yazılan eserin ideolojik yönelimini, üslubunun doğasını değiştirir, zamanlarının zevk ve taleplerine uygun olarak metni kısaltır ya da çoğaltılabildi. Sonuç olarak, anıtların yeni istinsahları yaratılmaktaydı, keza müstensih metni basitçe kopyaladığında bile, metni her zaman orijinalinden bir şekilde farklıydı: imla hatalar yapılır, kelimeleri veyahut harfleri atlatılır, farkında olmadan yerel dilinin özelliklerini metne yansıtılabildi.

Ayrıca XII. yüzyıldan XIV. yüzyılın ilk yarısına kadar ana yazı malzemesi olan parşömen oldukça pahalıydı ve elbette sadece varlıklı sınıflar tarafından kullanılabildi. Kâtipler el yazmaları üzerinde özenli bir emek ve büyük bir sanat gerektirdiğinden, zorlu çalışmasını tamamladığında “Laurentian Kodeksi”nde yazıldığı misali, mutluluğunu gizleyemeden böyle bir son not da ekleyebiliyordu: “Tüccar satın aldığına nasıl sevinirse ve bir yolcu memleketine döndüğünde nasıl sevinirse, kitaplarının sonuna ulaşan bir yazar da öyle sevinir...”(Kuskov, 2003: 7).

XI-XVII. yüzyıl Rus edebiyatının tüm sanatsal özellikleri tam olarak tanımlanmadan, Rus edebiyatının tarihini oluşturmak ve varlığının ilk yedi yüzyıldaki Rus edebiyatı anıtlarının estetik değerlendirmesini yapmak imkansızdır (Lihaçov, 1979: 5). Zira eski Rus edebiyatı, XVIII-XX. yüzyılların Rus kültürünün ihtişamlı hazinesinin üzerine inşa edildiği sağlam temeldir.

2.2. İlk Rus Seyahatnameler

Sözlükte suyun yeryüzünde sürekli akması anlamındaki *seyh* kökünden türeyen seyahat (*siyâha*) yürüme, gitme; insanların arasını bozmak için ortalıkta dolaşma; kendini ibadete verip ruhban hayatı yaşamak için yeryüzünde gezip dolaşma şeklinde açıklanmakta, suyun yeryüzünde akması gibi yolculuk edene de gezip dolaştığı için *sâih* veya seyyah denildiği belirtilmektedir. Yeni sözlüklerde yer alan seyahatle ilgili tanımları planlı ve amaçlı yolculuk şeklinde özetlemek mümkündür (Çağrı, 2009: 7).

Eski Rus edebiyatı, epik anlatı türlerinin geniş ve iyi gelişmiş bir sistemine sahiptir. "Masal" ve "öykü" türlerinin yanı sıra, bilişsel ve eğitici bir amaçla yaratılmış bir yolculuk hikayesi olan "seyahatname" de bu sistemde önemli bir konuma sahiptir. Bilim insanlarının hesaplamalarına göre, seyahat notları ("yolcular", "seyyahlar", "gezginler", "hacılar", "elçilikler", "skaski", "hojdeniya") XII-XVII. yüzyıl Rus edebiyatı repertuarının önemli bir bölümünü oluşturmaktadır.

"Seyahatname" özel bir edebi biçim, bir metin türü olarak Rus edebiyatın şafağında - XII. yüzyılın başında - oluşmuş ve Rus Ortodoks insanın günlük yaşamının temel unsurlarından biri olarak eski Rusya'nın toplum yaşamında önemli ve ikonik bir rol oynamıştır. Bu, en eski Rus kroniği (külliyyatı) olan "Geçmiş Yılların Öyküsü" (Повесть Временных Лет) ile neredeyse eşzamanlı olarak yaratılan "Başrahip Daniil'in Rusya Topraklarından Seyahatnamesi Ve Yaşamı" ile kanıtlanmıştır. Bununla birlikte, Rus halkı çok daha önce seyahat etmeye başlamış ve ilk seyahat notlarının X-XI. yüzyıllarda tutulduğuna inanılır. Örneğin, Grandüşes Olga'nın³ Konstantinopolis'e (957) yaptığı ve ilk kroniklerde anlatılan ünlü yolculuğu iyi bilinmektedir. Kiev Metropoliti İoan'ın (XI. yüzyıl) kilise kurallarında Rus tüccarların "alışveriş için", "paganlara" seyahat ettikleri belirtilmektedir. XI. yüzyılın en ilginç tanıklıklarından biri de Kiev-Peçersk Lavrası'nın ikinci başrahibi olan "Peçersk'li Feodosiy'in Hayatı"dır (Житие Феодосия Печерского). Gençliğinde annesinin dini misyonuna karşı düşmanca tutumu nedeniyle çok acı çekmiş ve diğer hususların yanı sıra kutsal topraklara hac ziyaretini reddetmek zorunda kalmıştır. Bu olay, kutsal yerlerin inananlar için karşı konulmaz cazibesini açıkça göstermektedir. XII. yüzyılın sonunda Novgorod Başpiskoposu Antoniy, Konstantinopolis'e yaptığı yolculuğu anlatırken, orada Aziz George Kilisesi'nde Kudüs'e yürüyerek üç hac ziyareti yapan Rus rahip Leontiy'in mezarının çok büyük onur gördüğünü bildirir. XIII. yüzyılın başında Kiev-Peçersk Lavrası keşişlerinden Polikarp, "Kiev-Peçersk Pateriği"nde⁴ hac geleneğini dolaylı olarak eleştirir ve şöyle der:

---

³ Olga (+ 969) - Aziz Havari Dengi Kiev Grandüşesi; 903 yılında Kiev Knezi Igor Rurikoviç'in eşi oldu. 945 yılında, Kocasının öldürülmesinden sonra, küçük yaştaki oğlunun naibi olarak Eski Rus'u yönetmeye başladı. Rusya'daki ilk Hristiyan mabetlerinin kurucusudur. Hristiyanlığı Rus topraklarında yayma konusundaki çabalarından dolayı Doğu Ortodoks Kilisesi tarafından Havari Dengi lakabıyla azize ilan edilmiştir.

⁴ Paterik (Yunanca πατερικά, πατερικόν - baba yurdu, "ihtiyarlık") Hristiyan çileci edebiyatının bir türüdür, dindarlıkları veya çilecilikleriyle tanınan Hristiyan münzevi ve keşişlerin ruhani maceralarını ve öğretici sözlerini anlatan didaktik eserler bütünüdür. Paterikler çilecilik eylemlerini yüceltir ve yüreklendirici bir okuma olması ve kişinin inancını güçlendirmesi amaçlanır. Bir azizin hayatını sırayla anlatan bir biyografi eserinden farklı olarak, bir paterik sadece hayatın en önemli ve didaktik bölümlerini içerir.

"Kutsal yerleri hiç dolaşmadım, Kudüs'ü ya da Sina Dağı'nı hiç görmedim ve hacıların kendilerini bununla süslemeleri adet olduğu için hikâyeye bir şey eklemek istiyorum" (Gardzaniti, 1995: 23). Aynı Paterik'te Varlaam'ın 1062'de Aziz Dimitrios manastırının başrahibi olmadan önce Kudüs ve Konstantinopolis'e seyahat ettiği de belirtmektedir (Gardzaniti, 1995: 23). Velhasıl eski Rusya'da Yakın ve Orta Doğu'ya, Kafkasya'ya, Avrupa'ya, Orta Asya'ya, Hazar Denizi'ne ve Ural'a giden yollar iyi biliniyordu.

Seyahatnameler Hristiyanlıkla birlikte Eski Rus toplumunun Hristiyan dünyasının yeni kavramlar ve temsillerine hâkim olmaya başladığı dönemde yayılmıştır. Büyük Yunan kültürünün etkisi altındaki Rus diline ve Rus kültürüne pek çok yeni şey getirilmiş, Hristiyanlığın fenomenlerinden biri de hac geleneği olmuştur. Eski Rus edebiyatının bir eskiz türü olarak seyahatnameler, tipik bir Ortaçağ dünya görüşüne dayanan dönemlerinin siyasi, ahlaki ve sanatsal fikirlerini taşır. Ortaçağ koşullarında ideolojik mücadelenin ekseriyetle dini bir biçim aldığı ve tam tersi olarak farklı dini konumların sosyal, sınıfsal konumlar tarafından koşullandırıldığı bilinmektedir (Prokofev, 1984: 6). Eski Rus seyahatnamelerin karakteristik özelliklerinden biri, bir yandan kilise ve iş yazılarıyla, diğer yandan da sözlü şiirsel halk sanatıyla olan bağlantısıdır. Bu bağlantıların doğası, edebiyatın gelişiminin her tarihsel döneminde ve her bir anıtında farklılık göstermektedir.

Yüzyıllar boyunca seyyahlar Hristiyan mabetlerini kendi gözleriyle görmek için uzak Filistin'deki kutsal topraklara gitmişlerdir. Hac manevi değerlerin anlaşılması ve geçmişin idrak edilmesi yolunda atılan en önemli adım haline gelmekteydi. Görünürlük, bir mabede dokunmanın somutluğu, inancı güçlendirme yolunda bir adımdır. Hac ziyaretleri sadece mekânda değil, zamanda da yolculuktur. Gerçek duvarları, tapınakları, mağaraları, kaynakları, azizlerin kalıntılarını gören hacılar kendilerini her zaman yüzyıllar önce yaşanmış olayların çağdaşları olarak hissederler. Gün geçtikçe daha fazla araştırmacı kutsal topraklara, Aynaroz Dağı'na, yerel türbelere seyahat etmenin asırlık tarihini incelemeye yöneliyor.

Rus haccının geçmişi, Hristiyanlığın Rusya'da yayıldığı ilk yüzyıllara, yani IX-X. yüzyıllara kadar uzanmaktadır. Bu zamana kadar bir Hristiyan geleneği olarak haccın zaten yüzyıllar süren bir mazisi vardı: İmparator Konstantin ve İmparatoriçe Helena zamanından itibaren başlamıştır. Kutsal İmparatoriçe Helena ve beraberindekilerin Kutsal Topraklara yaptıkları seyahatler, Kurtarıcı'nın yaşamı, ölümü ve dirilişi ile ilişkilendirilen kutsal yerlere yapılan ilk organize ibadet olarak kabul edilmelidir (Jitinev 15). Üç yüzyıl boyunca, XI. yüzyıldan XIV. yüzyıla kadar hacca gidenlerin notları, Rus seyahatname türünün tek örneği olmuştur. Başta Kudüs olmak üzere hacca giden Rus seyyahların notlarında, yolları

Bizans'tan, XV. yüzyıldan itibaren ise Osmanlı İmparatorluğu'nun başkenti olan İstanbul'dan geçtiğinden hem Hristiyan dünyasına ait kutsal yerlere ve emanetlere, hemde kendileri için yeni olan kültürel varlıklara mühim bir yer verilmiştir (İnanır, 2013: 25).

2.3. Hac Yolculukları Terminolojisinin Evrimi

Rus haccı her zaman Bizans ve Filistin'deki kutsal mabetlere dışarıdan yapılan ibadet ve Rus topraklarındaki kutsal mabetlere içeriden yapılan ibadet olarak ikiye ayrılmıştır. Hac (паломничество) ve ibadet (поклонничество), kelimelerinin eşanlamlısı olarak, genellikle ziyaret edilen kutsal yerlerin ötesinde Ortodoks mabetlerine ibadet etmeye gitmek anlamına gelen *bogomolye* (богомолье) kelimesi çok eskiden kullanılmaya başlanmıştır. Rus geleneğinde, *bogomolye* kavramı genellikle iç hacla, yani tüm Rusya'ya ya da yerel olarak onurlandırılan türbelere yapılan hacla ilişkilendirilir (Jerve, 2011: 30). Eski Rusçada hac yolculuğunu ifade etmek için çeşitli terimler kullanılmıştır. En eskisi, her türlü yolculuğun anlamına gelem "hoj(d)enie"dir (хождение). Daha dar bir anlamı olan "straniçestvo", "strannik" (странничество, странник) ise Kutsal yerlere yolculuğu ve yolcusunu ifade etmekteydi ve bu nedenle hac yolculuklarını konu alan eserlerin başlıklarında ve manastır kütüphanelerinin kataloglarında sıkça yer almaktaydı. "Strannik" kelimesi XII. yüzyıla kadar Rus kroniklerinde kullanılmıştır.

Palomniçestvo sadece Kutsal Topraklara yapılan yolculukları ifade etmekteydi ve hacıların Filistin'den evine bir barış sembolü ve haccın kanıtı olan palmye dalı getirme geleneğini belirten Latince "palmarius, palmatus" kelimesinden türetilmiştir (Jerve, 2011: 30). Hac yolcusuna ise bu bağlamda *palomnik* (паломник) denirdi, fakat bu yabancı kökenli kelimeyle eşanlamlı ve eşzamanlı olarak kullanılan, ibadet ve ibadet eden anlamlarına gelen *poklonniçestvo* ve *poklonnik* kelimesi XIX. yüzyılda ve XX. yüzyılın başlarında yaygın olarak kullanılmıştır ki gerçekten haccın kutsal yerlere ibadet olarak anlamını açıkça göstermektedir (Jitinev: 2007: 45). Orta Latince *palmarius*, Eski Rusçaya XII. yüzyılda, büyük olasılıkla yüzyılın ortalarına doğru girmiştir (Korovin, 2003: 90). Bu sonucun kültürel ve tarihsel önemi de gözden kaçmamaktadır: Eski Rusça, Latince hacı terimini benimseyen tek Slav dilidir ve tam da XII. yüzyılda, Kudüs'ün Haçlılar tarafından ele geçirilmesi ve Kudüs Latin Krallığı'nın kurulmasından sonra Kutsal Topraklara hac hareketinin hızla yoğunlaştığı dönemde. Bu anlamda yapılan alıntılar kitabî olmaktan ziyade konuşma dilinin sözcüklerinden faydalanılıyordu, nitekim Ruslar Kutsal Topraklar'ın nadir konukları değildi ve buradaki hac pratiği oldukça kitlesel bir karaktere sahipti (Nazarenko, 2005: 144-146).

Ortodoksluktaki hac anlayışı, Batı Hristiyanlarındaki hac algısından önemli ölçüde farklıdır. Bu nedenle Ortodoks hac ifadesi (poklonniçestvo) haklı olarak kullanılmaktadır. Avrupa dillerinde yaygın olan “pilgrim” kelimesinin (Latince Peregrinus, «gezgin, seyahat eden» anlamına gelir) gerçek, kanonik anlamda hac veya ibadetle hiçbir ilgisi yoktur. Bu dönemde Batı Hristiyan geleneğinden farklı olarak ibadet olarak Ortodoks hac geleneği oluşmuştur. Halk edebiyatında ve özellikle bilinalarda hacılar *kaliki* veya *kaliki perehojiye* (калики переходящие) (Prokofev, 1984: 89; Gardzaniti, 1995: 23) olarak adlandırılır (Roma ayakkabısı olan kaliga'nın adı, Yunanca κάλυκαı kelimesindendir; Başrahip Daniil de kaliki adı verilen ayakkabıları giymektedir). Genellikle kalikler uzun bir yolculuğun zorluklarını ve tehlikelerini birlikte aşmak için gruplar halinde seyahat ederlerdi. V. Dal Açıklamalı Büyük Rus Dili Sözlüğünde *kalik* kelimesine bu açıklamayı yapar: “Kalik - hacı, seyyah, tevazu ve sefalet içinde tanrıya ibadet eden yoksul bahadır” (Dal, 2006: 784). *Kaliki perehojiye* kavramı çok eskidir, hatta Rusya'da Hristiyanlığın kabulünden (988) önce de kullanılması muhtemeldir.

Yolları boyunca yabancı hacılarla etkileşim halinde olan Eski Rus hacılar, onlardan kılık kıyafet özelliklerini ödünç almış ve kutsal yerleri ziyaret ederken yüzyıllardır süregelen davranış geleneklerini benimsemişlerdir. Haccın ilk yüzyıllarından itibaren hacının görünüşüne dair bir gelenek oluşmuştur. Erkekler için bu, sakal ve uzun saç, kalığı⁵, genel mahiyette yolculuk sırasında rengi kaçmış koyu renkli pelerin, çok geniş kenarlı şapka, kese ve kemerde kabaktan oyulmuş bir su şişesinin varlığıydı. Ayrıca اساسız bir hacı imajı da düşünülemezdi (Jerve, 2011: 30). Birçok ülkeden ve ruhani Hristiyan merkezlerinden geçerken, birtakım efsaneler duydular, önemli tarihi ve dini olayların tanığı oldular, bu olaylarla ilgili hikayeler eski Rusya'da anladıkları ölçüde yayıldılar.

Hac, IV. yüzyıldan itibaren, Aziz Helena'nın İsa Mesih'in çarmıha gerildiği haçı bulmak için Kudüs'e yaptığı yolculuğun etkisiyle kitlesel bir nitelik kazanmıştır. O zamanlar azizler arasında yer alan Helena'nın yolculuğu, Rab'bin hacının dikilmesine yol açmış ve Hristiyan dünyasında geniş yankı uyandırmıştır (Maleto, 2014: 26). O zamandan beri Konstantinopolis'ten, Bizans İmparatorluğu'nun birçok eyaletinden ve Avrupa'dan çok sayıda hacı Filistin'in kutsal yerlerinde ibadet etmek için akın etmiştir. Kutsal Topraklara seyahat eden hacılar ulaşım bilgilerine ihtiyaç duyuyordu. Bu nedenle, Avrupa'da kitlesel haccın yaygınlaşmasının ilk yıllarında Kutsal Topraklar rehber kılavuzları ortaya çıktı.

---

⁵ Roma ayakkabısı olan kaliga'nın adı, Yunanca κάλυκαı kelimesindendir.

Gerçek ya da efsanevi yolculukların sözlü anlatımlarının yanı sıra, Rus seyahatname türünün oluşumunda çoğunlukla anonim olan Bizans rehber kitapları *proskinitaria* 'ların etkisi büyüktür. Proskinitaria'nın ana içeriği, seyyahın rotası boyunca kutsal yerlerin listelenmesidir. yüzyıllar boyunca oluşturulan kolektif yaratıcılık eserleri, *proskinitaria* ya da *hac seyahatnameleri*, ekseriyetle yazarın üslubundan, ulusal renklerinden hiçbir iz taşıymıyordu. Rus seyahatname edebiyatındaki *ortak yerlerin* ve *üslup klişelerinin* bolluğu, büyük ölçüde tercüme *proskinitaria* geleneğinin etkisinden kaynaklanmaktadır (Bıçkov, 1995: 221). Fakat Eski Rus seyahatnameleri, deneme türünde eserler olarak, içerik ve biçim bakımından Bizans *proskinitaria*'sından ve Batı Avrupa'da kutsal yerlere yapılan yolculuklarla ilgili notlardan önemli ölçüde farklıdır. Rus seyahatnameleri, *proskinitaria* gibi hacılara pratik rehberlik etmek için değil, bilişsel ve ahlaki okuma için tasarlanmıştır. Batı Avrupa seyahat edebiyatındaki örneklerin, Rus seyyahlar anlatıcının kişiliğine, gördüğü her şeyin tasvirinin tarafsızlığına zarar verecek kadar önem vermiyorlardı. Kutsal emanetlere tapınmanın ve onlara hürmet göstermenin teolojik anlamı Yaratılışın, başlangıçta Yaratıcı'nın iyiliğini, insan dünyasının kurtuluşu için O'nun arzusunu içeren ve gelecek olan Cennetin Krallığı'na dönüşecek olan Tanrı'nın hayırlı bir eylemi olarak anlaşılmasıydı (Jitinev, 2007: 21).

2.4. Eski Rusya'da Hac ve Şartları

Seyahatname türünün oluşumundaki belirleyici etkinin, Rusya'daki yabancı topraklarda görülen ve duyulan şeylerle ilgili seyahat hakkındaki sözlü hikayelerden kaynaklandığı anlaşılmaktadır. Yolculuklar ve seyahatlerle ilgili bu tür hikayeler Rus tarihinin en eski dönemleri boyunca devam ediyordu, edebi seyahatnamelerin ortaya çıkmasından çok önce var oldukları varsayılmalıdır. Bu sözlü hikayeler seyyahın bu öyküsel, monolojik konuşma tarzına, edebi seyahatnamelerin biçimine, türsel özelliklerine damgasını vurmuştur (Prokofev, 1969: 108).

Kutsal yerlere yapılan hac ziyaretleri, seyyahların hayatındaki ana faaliyet, bir nevi münzevilik ve çilecilik olarak görülüyordu. Seyyahlar saygı ve hayranlık uyandırıyor ve kaleme aldıkları eserler knezlik, manastır ve daha sonra çarlık kütüphanelerini süslüyordu. Seyyahlar aynı zamanda *yolcular*, *hacılar*, *çıkanlar* ve *gezinler* olarak da adlandırılırdı (Kuskov, 2003: 86). Bunlar, sadece yabancı ülkelerin yaşamı (nüfus, kültür, gelenek ve görenekler) hakkında bilgi vermekle kalmayıp, aynı zamanda Ortaçağ Rus insanının dünyasını da yansıtan, çevredeki dünyanın kendine özgü *öğrenme araçları* idi.

Hac ziyaretlerinin temel amacı İsa Mesih'in yaşadığı ve vaaz ettiği ülke olan Filistin'i ziyaret etmektir. Nâsıra, Beytülâhm, Kudüs, Ürdün Nehri, Zeytin Dağı ve Tabor Dağı

Hristiyan hacılar için kutsal yerlerdi. Ancak VII. yüzyılda bu şehirler ve topraklar Müslüman Araplar tarafından fethedildi. Hristiyanların onlara karşı mücadelesi, Filistin topraklarının 1099'dan 1187'ye kadar kısa bir süre için Haçlı kontrolü altında kalmasıyla sonuçlandı. Haçlılar 1291 yılına kadar Kutsal Kabir'i kurtarmak ve Kutsal Toprakları ele geçirmek için yeni girişimlerde bulundular, ancak başarılı olamadılar (Jıtinev, 2007: 45). Uzun ve sürekli savaşlar sonucunda bu topraklar önemli ölçüde tahribata maruz kalmıştır.

XI. ve XIII. yüzyıllarda Kutsal Topraklara olan ilgi Hristiyan Avrupa'da ve özellikle Doğu Slavları arasında hızla yayılır. Hac o kadar popüler hale gelir ki hem keşişler hem de sıradan insanlar Kudüs ve Filistin'i en az bir kez görmeyi hayal eder. Aynı zamanda, özellikle manastır ortamında, bu geleneğin kötüye kullanılmasına karşı olumsuz bir tutum gelişmesi şaşırtıcı değildir (Jıtinev, 2007: 47). Knezler - derebeylik sahipleri - seyahatlere karşı çıkıyorlardı, kilise de, yabancı topraklar hakkında yanlış söylentilerin yayılmasından, yani seyyahların seyahatleri sırasında karşılaştıkları ve tanınmış kilise dogmaları ve düzenlemeleriyle çelişen efsaneleri ve apokrif yazıları yeniden anlatmalarından endişe duymakla beraber, asıl cezayı başka bir sebepten mütevellit koymuştu ve hatta daha XII yüzyılda alt sosyal tabakalardan gelen hacıları takibata başlamıştır. Esas mesele, bu insanlar için kutsal yerlere hac ziyaretinin, protestonun toplumsal araçlarından biri olduğu gerçeğidir (Jerve, 2011: 31). Ellerine bir asa alıp omuzlarına bir kese atan insanlar, Hristiyan mabetlerine tapınma kisvesi altında, manastırların sığınağından yararlanarak dünyayı dolaşmaya koyuldular. Yolculuk sırasında nispeten özgür olsalar da seyyahların hayatında yaygın olan tehlikelere ve zorluklara maruz kalıyorlardı. Bu tür hacılar gruplar halinde toplanır, bir lider seçer ve tehlikeli bir spontane güç haline gelirlerdi. Bu nedenle, eski Rusya'da hac yolculuğu, bu tür insanlar için acımasız cezaları meşrulaştıran kilisenin kontrolü altındaydı (Prokofev, 1984: 11).

Sıradan insanların hac yolculukları sadece sözlü eserlerde ("Sorok kalik s kalikoyu", Vasili Buslaev hakkındaki *bılinalar*) yankılanır (Prokofev, 1984: 12). Bu eserleri eski Rusya'nın halk tabakalarının feodal düzenlere ve resmi kiliseye karşı protesto sesleriyle dolular. Feodal üst sınıflar, bu tür halk eserleri nedeniyle, hacılardan doğal olarak korkmaktaydı ve hatta bizzat knezler bile önlerinde kendilerini tedirgin hissederdi. Tabii ki, seyahatnamelerin bu tür konumlardan yazılması durumunda, kilise ve seküler otoriteler yayınlanmasına izin veremezdi (Maleto, 2014: 31). XI-XV. yüzyıllardaki seyahatnameler din görevlilerine, tüccarlara ve üst rütbeli memurlara aitti, ancak bazı temsilcileri sosyal sınıf aidiyetlerine rağmen halka olan bağlarını kaybetmediler. Başrahip Daniil, Anonim, Ignatiy

Smolnyanin ve özellikle Afanasy Nikitin'in seyahatleri, bakış açıları ve anlatı biçimleriyle halk görüşleri ve fikirleriyle sıkı sıkıya bağlantılıdır. Aynı zamanda Rus Ortodoks Kilisesi, spontane ve kontrolsüz gezintileri kısıtlarken, hacıların ruhani arzularını desteklemiştir. Hacılar için konaklama yerleri organize etmiş, onları kilise tarafından hesaba katılan, kilisenin yargısına tabi olan ve geri döndüklerinde kilisenin himayesi altına giren özel bir *kilise halkı* grubuna dahil etmiştir (Maleto, 2011: 41).

2.5. İlk Rus Seyahatnamelerin Edebi Özellikleri

Rus seyahatnameleri, Ortaçağ Rusya'sının sakinleri olan yazarlarının ruhani yapısının ve dünya görüşünün ulusal ve dini özelliklerinin yanı sıra dönemin siyasi, ahlaki ve sanatsal fikirlerini tasvir eden çok özel bir Ortaçağ edebiyatı türüdür. Bu edebiyat türünün sanatsal özgünlüğü her şeyden önce üslubun sadeliğinden ve eğitici duyarlılığından kaynaklanıyordu. Genel olarak eski Rus yazarları, özel olarak da seyahatname yazarları, günümüz terimleriyle ifade edilirse, istikamet gösterici ve eğitici olmayı görev saymışlardır. En iyi Eski Rus seyahatnamelerinin hepsi bu anlamda öğreticidir (Prokofev, 1984: 7). Hristiyan Doğu'daki kutsal yerlere yapılan ve sadece bilişsel değil, aynı zamanda ahlaki ve eğitici değeri de olan (okuyucuların zihinsel olarak aynı yolculuğu yapmaları ve kendi ruh için seyyahla aynı kazanımları elde etmeleri düşünülüyordu) yolculukların tasvirleri olarak ortaya çıkan seyahatnameler, Rus topraklarını evrenin bir parçası ya da her halükârda Hristiyan dünyasının bir parçası olarak algılayan geniş bir vizyon için fırsat sunmaktaydı (Maleto, 2011: 32) ve aynı zamanda Rusya'nın uluslararası ilişkileri ve ulusal öz bilincin gelişmesine katkıda bulunmaktaydı (Maleto, 2014: 26).

Genellikle, yazar birinci şahıs anlatısını destansı ama aynı zamanda telaşsız bir şekilde aktarır. Her Ortaçağ insanı gibi, seyahatnamelerin yaratıcıları da edebi gelenekler de dahil olmak üzere gelenekselliğe önem verirler. Kurallara uygun olarak, yazar eserine bir girişle başlar; bu girişin başlıca amacı okuyucunun takdirini ve güvenini kazanmak, onu "ebedi gerçeklerin" algılanması için hazırlamaktır. Giriş bölümünde ve ardından tüm anlatı boyunca yazar, okuyucuya hikayesinin kurgu değil, gerçek olduğunu vurgulamaktan asla geri durmazdı. Hakkında yazdığı her şeyi "kendi günahkâr gözleriyle" görmüştür. Genellikle giriş bölümünde, geleneksel edebi öz tanıtıma ek olarak: "Ben değersizim tekiyim..." vb. (Venevitinov, 1885: 4) okuyuculara bir ricayla "günahım için beni affedin ve kötülüğümü ve kabalığımı görmezden gelin" (Venevitinov, 1885: 2) seslenen yazar, kendisi hakkında özel bilgiler (adı, sınıfı, nereye ve neden seyahat ettiği) verirdi.

Eserin ana kısmı, zaman zaman yazarın lirik geçişleri veya gördükleri hakkındaki yorumlarıyla kesintiye uğrayan bir seyahat tasvirleri ve eskizler zincirinden oluşuyordu. Materyalin düzenlenme ilkesi, kayıtların sırası bölgenin topografyasını belirlediğinde uzamsal olabilir, bu hac edebiyatının tipik özelliklerinden biridir; ya da kayıtlar, bir günlükte olduğu gibi, belirli bir tarihle ilişkilendirilerek takip edildiğinde kronolojik olabilir, bu da seküler nitelikteki seyahatlerin karakteristiğidir. Seyahatnamenin genellikle kısa olan son kısmı ya hacının Kutsal Toprakları görmesini ve anlatmasını bahşeden Tanrı'ya şükran duasıyla ya da okuyucuya hitap eden dini ve ahlaki bir talimatla son bulurdu: Yazılanları sevgiyle okuyan ve yazara kötölemeyen, "Tanrı'dan eşit derecede onur görecektir" (Venevitinov, 1885: 141).

XI-XVII yüzyıl Rus edebiyatı hazinesinde, aralarında yaklaşık 50 tarihi, 20'den fazla tercüme ve efsanevi-apokrif olmak üzere 70'ten fazla farklı seyahatname bulunmaktadır (Prokofev, 1984: 5). Bununla birlikte, seyahatnameler Ortaçağ'ın belgesel nesrine ait oldukları için uzun bir süre edebiyat araştırmalarının görüş alanı dışında kalmış, çoğunlukla dilbilimciler ve tarihçiler tarafından incelenmiştir. M.N. Speranskiy, V.V. Danilov, D.S. Lihaçev ve N.I. Prokofev'in çalışmaları sayesinde türün sanatsal doğasının özgünlüğünü ortaya çıkararak restore edebilmesi mümkün olmuştu. Özellikle Prokofev'in büyük katkısı, Ortaçağ edebiyatının türler sistemindeki seyahatnamelerin yerini ve bu türün evrimini belirlemiş olmasıdır.

Seyahatnamelerin amaçları, derlenme yöntemleri ve dolayısıyla türleri ve üslupları bakımından benzerlik göstermediği dikkate alınmalıdır.

N.I. Prokofev (1984: 90), Rus seyahat edebiyatını beş gruba ayırır: 1) kişisel izlenimler temelinde derlenen deneme türündeki belgesel-kurgu eserler; bu gibi durumlarda genellikle çeşitli içeriklere sahip kitap kaynakları, ikincisi ise referans ve pratik amaçlar için önceden bilinen seyahatnameler temel alınarak oluşturulmuştur; bu tür seyahatnameler genellikle yolculuğun güzergâhını ve yerleşim yerleri arasındaki mesafeleri belirtir. Hac seyahatnamelerinin bir başka özelliği ise, diplomatik ve ticari seyahatnamelerde bulunmayan efsanevi ve İncil içerikli bölümler içermeleridir. Bu bölümlerin yazarları (Başrahip Daniil, Dobrinya Yadreykoviç, İgnatıy Smolnyanin, Anonim, Stefan Novgorodets vb.) genellikle bunları ya mabetler ve Hristiyan kültürünün anıtlarıyla ya da coğrafi yerlerle ilişkilendirir. Ancak, türün yoğun bir şekilde yeniden yapılandırılmaya başlandığı ve yeni seküler unsurların türün yapısını yavaş yavaş ele geçirerek değiştirdiği on beşinci yüzyılda, efsaneler birçok seyyahın (Neizvestnyy Suzdalets, Gost Vasily, Afanasiy Nikitin) notlarının metninde yer almaz; hac yürüyüşleri mekânsal ilke temelinde tasarlanırlardı. 2) yolcular, güzergâhın

kısa pratik göstergeleri (Epiphanius Mnikh'in Kudüs yolu hakkındaki hikâyesi); 3) *skaski*, yabancı ülkeleri ziyaret eden Rusların veya Rusya'ya gelen yabancıların sözlü hikâyelerinin kayıtları (Selun'lu Arsenius'un hikâyesi); 4) Rus büyükelçilerinin ve tüccarların diplomatik görevlerle yurtdışına yaptıkları seyahatlere ilişkin raporları ve makaleleri. Seküler, yani ticari ve diplomatik seyahatnameler zamansal sıralama ilkesine dayanıyordu. Bu seyahatnamelerdeki tasvirler, seyahatin gerçekleştiği zamana uygun olarak, genellikle seyyahın belirli yerlerde kaldığı tarih ve gerçekleşen olaylarla birlikte yerleştirilmiştir (Ignatius Smolnyanin, Zosima, Neizvestnyy Suzdalets, Varsonofiy'in ikinci seyahatnamesi, Gost Vasily, Afanasiy Nikitin). 5) tanıtım amacıyla derlenen efsanevi veya kurgusal yolculuk anlatıları (Havari Andrey'in Rusya'daki seyahatnamesi ve Novgorod Başpiskoposu İoan'nın Kudüs'e cin üstünde yolculuğu).

2.6. Eski Rus Hac Edebiyatında Kudüs Haricinde Gidilen Şehirler

2.6.1. Eski Rus Hac Edebiyatında İstanbul

Her dönem kutsal emanetlere giden rotalarda kendi düzenlemelerini getirmiştir. Bizans, Anadolu, Filistin ve Mısır'daki kutsal yerlere hac ziyareti geleneği Hristiyan Rusya'sında IV. yüzyılda ortaya çıkmıştır. Rus Knezleri Askold ve Dir'in Konstantinopolis'e yaptıkları seferlerden sonra (866), Bizans'taki konumlarını güçlendirmek isteyen Rus askeri ve ticari tabakasının bir kısmı Hristiyanlaştı. Nitekim Rus tüccarlar, Rusya'da resmi olarak Hristiyanlığın kabul edilmesinden çok önce Hristiyanlık ve Slav alfabesiyle tanıştılar (Jitinev, 2007: 53). Hristiyanlık kabul edildikten sonra, Konstantinopolis'e yolculuk Doğu Slav topraklarının yeni din değiştiren sakinleri tarafından da gelenek olarak benimsenmiştir.

Konstantinopolis Avrupa'nın en güzel ve en zengin şehirlerinden biriydi; kiliseleri ve katedralleri, bazıları Filistin'den getirilen birçok kutsal emaneti barındırıyordu (Maleto, 2014: 28). Bizans sanatı tarihçisi D.T. Rye imparatorluğun başkentini şu şekilde tanımlamıştır: "Söz konusu dönemin sanatında en güzel, en rafine ve en mükemmel olan her şey şüphesiz Bizans'ın ana şehri, başkent olduğu medeni dünyanın dikkatinin üzerinde toplandığı Konstantinopolis ile bağlantılıdır" (Rye, 2002: 7). Hristiyanlık Rusya'ya Bizans'tan geldiği için, Bizans, özellikle de Konstantinopolis patriğin ikametgâhı olduğundan, Rus Ortodoks halkının zihninde-en yüce ruhani rehber ve örnek olarak kalmıştır.

P.P. Toloçko şöyle yazıyor: "Rus halkının Bizans'ın başkentine karşı özel tutumu dikkat çekiyor. Rusya'da Tanrı'nın koruduğu Konstantinopolis, kutsal Tsargrad, Kraliyet Şehri olarak adlandırılırdı. Otoritesi o kadar yüksekti ki, birçok Kiev prensi için oradan kraliyet

hediyeleri almak veya bu şehri ziyaret etmek bir onur meselesiydi" (Toloçko, 1998: 68). Bu saygılı tutum, Rus hacılarının kutsal topraklarda sadece dini bir deneyim yaşamak istedikleri ve bu bağlamda diğer dünyevi çıkarlardan uzak durdukları şeklinde yorumlanabilir. Bu, onların sadece kendi inançlarına saygı göstermekle kalmayıp, aynı zamanda diğer dini topluluklara da hoşgörüyle yaklaştıkları bir anlayışı yansıtmaktadır. Ortodoks inancının ve ilminin Rusya'ya geldiği, Rus manastırcılığının beşiği olan Hristiyan Doğu'ya saygı, Rus Ortaçağ bilincinin karakteristik bir özelliği hâlindeydi: Rusya yüzyıllar boyunca Kutsal Topraklardaki Ortodoksluğu hem manevi hem maddi hem de diplomatik olarak sürekli desteklemiştir.

Bizans'la ticaret yapan Rus tüccarların, Rurik⁶ ve Oleg'in⁷ savaşçılarının Bizans'ın namı değer mabetlerine geldiklerini, kutsal vaftiz aldıklarını ve Rusya'ya Hristiyan olarak döndüklerini bilinmektedir. Bazıları, özellikle Konstantinopolis ile ticaret yapan tüccarlar, diplomatik ve diğer işler için seyahat eden soyluların temsilcileri, tekrar tekrar Konstantinopolis'e döndüler ve böylece ilk Rus hacıları oldular. Kilise tarihiyle ilgili olaylar bu kaynaklarda tutarsız ve yetersiz bir şekilde ele alınmaktadır ve elbette o zamanın hac yolculuğu bildiğimiz kaynaklara doğrudan yansıtılmamaktadır (Jıtinev, 2007: 53). Bununla birlikte, bir dizi eski kaynaktan anlatılan ve Eski Rus devleti ile Bizans İmparatorluğu arasındaki etkileşimin çeşitli yönlerini yansıtan olgu ve olayları göz önünde bulundurarak, öncelikle ilk Rus Hristiyanlarının hac yolculuğunun varsayımsal bir resmini yapmak oldukça makul görünmektedir.

Bu bağlamda ilk hac yolculukları, her şeyden önce görkemli Ayasofya tapınağıyla, o zamanki dünyanın ruhani başkenti olan, İmparatorluğun başkenti Konstantinopolis'e yapılmaktaydı. Eski Rus devletini Bizans İmparatorluğu'nun başkentine bağlayan yerel ticaret bağlantıları vardı: Rusya'dan Akdeniz'e giden tüm ticaret yolları sonunda Boğaziçi'ndeki bu

---

⁶ (ö. 879) Novgorod knezi - doğum tarihi ve yeri belirlenmemiştir, Rus Grand-Dükalığı ve imparatorluk hanedanı Rurikoviç'in kurucusu olarak kabul edilir. Norman teorisinin temelinde yatan versiyonlardan birine göre, 862 yılında Novgorod soylularının temsilcileri tarafından maiyetindeki Vikinglerle birlikte Novgorod'da hüküm sürmesi için çağrılan Danimarkalı veya İsveçli konunglardan biriydi.

⁷ Kâhin Oleg (ö. yak. 912) - Novgorod ve Kiev'in yarı efsanevi knezi yak. 879 - 912 tarihlerinde yaşamıştır, doğum tarihi ve yeri kesin olarak bilinmemektedir, ilk Kiev Büyük Knezi olarak kabul edilir. Oleg'in "geleceği bilen" anlamına gelen "Veşiy" lakabı, bazı araştırmacılar tarafından knezlik görevleriyle birlikte başrahiplik işlevini de yerine getirmesiyle ilişkilendirilmektedir. Bir versiyona göre, Novgorod'a Knez Rurik ile birlikte geldi ve onun en yakın akrabasıydı: yeğeni veya kayınbiraderi.

şehirde birleşiyordu. Çargrad⁸ her zaman Rus diplomatları, tüccarları, hacıları, sanatçıları, kitap insanlarını, keşişleri kendine çekmiştir (Udaltsova, 1987: 56). M.N. Tihomirov bu süreçleri şu sözlerle özetliyor: "Rus seyyahlar için tüm yollar "Yeni Roma'ya çıkıyordu" (Tihomirov, 1969: 31). Dolayısıyla, Hristiyanlığın kabul edilmesinden çok önce Rusya'da, Mesih inancını kabul eden ilk Rus halkı, Bizans mabetlerine ibadet etme fırsatı buldu. Akademisyen G.G. Litavrin'in *X. yüzyılda kadim Rusların Konstantinopolis'te kalma koşulları ve hukuki statüleri* («Условия пребывания древних руссов в Константинополе в X в. и их юридический статус») başlıklı makalesinde (Litavrin, 1999: 458), imparatorluğu ticaret amacıyla ziyaret eden Rusların genel sayısının bir sezonda 1000-1500 kişiye ulaşabildiği ikna edici bir şekilde kanıtlanmaktadır. Bu nedenle, Rusya'nın Bizans'ta vaftiz edilmesinden önceki 100 yıldan daha uzun bir süre boyunca, bir kısmı Hristiyanlığı kabul eden ve daha sonra tekrar tekrar Konstantinopolis'te bulunan ve Hristiyan mabetlerine ibadet eden binlerce ve binlerce Rus halkının ziyaret ettiğini oldukça emin bir şekilde iddia etmek mümkündür. Rusların Konstantinopolis'e seyahatleri sonraki yüzyıllarda da ender rastlanan bir durum değildir.

İsimleri tarihi kaynaklarca bilinen ilk hacılar, kutsal Kiev Büyük Düşesi Knyaginya Olga'nın ve ona eşlik eden kişilerin tarafından Konstantinopolis'e yaptığı yolculuk olarak kabul edilir. Olga'nın elçilik yolculuğunun hikayesi hem dini hem de seküler birçok tarih verilere dayanmaktadır. Araştırmacılar bu olayı anlatan kaynakları farklı şekillerde değerlendirmekte ve bazen farklı sonuçlara varmaktadırlar. Ancak, Olga'nın büyük bir elçilik heyetiyle Konstantinopolis'i ziyaret ettiği ve orada vaftiz edildiği tartışılmazdır. Olga'ya yolculuğunda çok sayıda Rus eşlik etti: yeğeni, sarayını oluşturan soylu ailelerden kadınlar, rahip Georgiy, 22 elçi (bunlardan 5'i bizzat Kral Svyatoslav'ı temsil ediyordu) ve 44 tüccarın yanı sıra muhafızlar, hizmetkârlar ve hizmetçiler de yanındaydı (Jitinev, 2007: 69). Akademisyen N.P. Kondakov şöyle yazmıştır: "Bizans'ı tamamen ruhani amaçlarla ziyaret eden ilk Rus hacılar 957'de 80'den fazla kişiden oluşan bir maiyetle Büyük Düşes Olga'ydı..." (Kondakov, 1886: 86).

Knyaginya Olga'nın Konstantinopolis'e yaptığı elçilik yolculuğu 957 yılının yaz ve sonbahar aylarında gerçekleşti (Jitinev, 2007: 64). XIX. yüzyılın birçok tarihçisi, Olga'nın seyahatinin temelini sadece siyasi nedenler değil, aynı zamanda yaşı ilerlediğinde kutsal vaftizi almak için duyduğu samimi arzu olabileceğini belirtmektedir. N.M. Karamzin (1997a:

---

⁸ Çargrad, Konstantinopolis (İstanbul) şehrinin Eski Rusça adıdır. Большой энциклопедический словарь. 2000. <https://dic.academic.ru/dic.nsf/enc3p/319418> (Erişim tarihi: 24.02.2024)

123) şöyle yazmıştır: "Olga Hristiyan olmak istiyordu ve kendisi de bunu öz kaynağından almak için İmparatorluğun ve Yunan inancının başkentine gitti". Ancak Olga'nın vaftiz olmasının Kiev'deki dini vaziyet üzerinde bir etkisi olmamış ve oğlu Svyatoslav, Rus soylularıyla birlikte pagan olarak kalmaya devam etmiştir (Pikkio, 2002:23). Yine de Olga'nın vaftiz olması, Hristiyan düşüncesinin Rus topraklarına giderek daha fazla nüfuz ettiğine işaret eder (Kurat, 2023: 25): Bu bağlamda Rus aristokrasisinin Knez Vladimir'den elli yıl önce Hristiyanlığa geçme olasılığı üzerinde düşünmeye başladığı sonucuna varmak mümkündür.

Bu olayla ilgili özel bir görüş de yok değildir, bazı araştırmacılar Olga'nın Konstantinopolis'e 957 yılında geldiğine, ziyareti sırasında zaten Hristiyan olduğuna inanıyor. Olga'nın maiyetindeki mütevazı ama vurgulanmış rahip figürü, rahip Gregoriy'in de bulunması tesadüf değildir. Olga'nın çoktan vaftiz edildiğini ve Gregoriy'in onun itiraf rahibi ve saray papazı olduğunu göstermektedir (Kartaşov, 2020 :78). Görünüşe göre, Konstantinopolis'e yaptığı ziyaretin asıl amacı, gelişmekte olan Rus Kilisesi'nin Konstantinopolis Patrikhanesi'nden özerkliğini talep etmektir (Maleto, 2000: 1195). Diğer yandan, Olga'nın vaftizine, Bizans'ın ideal hükümdarlar ailesine imparatorun kızı olarak kabul edilmesi de dâhildi. Dolayısıyla, Rus delegasyonunun kadrosuna da bakıldığında, Konstantinopolis'te Rusya için elverişli bir sözleşme imzalanması umuduyla ticari ve siyasi konularda müzakereler ve belki de hanedan birliği hakkında görüşmeler yapıldığı görülmektedir (Nazarenko, 2001: 310). Bu, ölümünden önce on iki yıl daha yaşayan, Rus halkına Hristiyanlığın ışığını getiren, mabetler ve manastırlar kuran, Hristiyan haçları diken ve Tanrı'nın sözünü vaaz eden Olga'nın önderliğinde Rus halkının Konstantinopolis'teki Hristiyan mabetlerine yaptığı bilinen ilk hac ziyaretiydi (Polny pravoslavnyy bogoslovskiy ensiklopedičeskiy slovar, 1912a :1696). Rus halkı yaşamı boyunca Olga'yı sevmiş ve ölümünden sonra da onu bir aziz, olarak onurlandırmıştır.

2.6.2. Eski Rus Hac Edebiyatında Kutsal Dağ “Aynaroz”

Aynaroz (Yunanca: Agion Oros veya Athos - Kutsal dağ, Rusçası: Афон), Rus hac seyahatlerinin en eski istikametlerinden biriydi. Kutsal Aynaroz Dağı Yunanistan'da, üç tarafı Ege Denizi'yle çevrili Halkidikya yarımadasındadır ve ormanlar ve bol bitki örtüsüyle kaplıdır. Aynaroz'da ilk manastır yerleşimleri Büyük Konstantin döneminden itibaren, yani III.-IV. yüzyıllarda ortaya çıkmıştır (Maleto, 2014: 28). X. yüzyıldan itibaren ise Aynaroz sadece dua ve tefekkür yeri değil, aynı zamanda Yunan, Slav, Gürcü, Suriyeli ve hatta Latin keşişler arasında bir kültür alışverişi yuvası haline gelmiştir (Jitinev, 2007: 79).

Hristiyanlaşmış eski Rusya tarihinin en erken dönemlerinden itibaren, hacılar, manastır yaşam tarzı eski Rus manastırlarının yaratılması için bir model haline gelen Aynaroz Dağı'na ilgi duymuşlardır. Aynaroz'daki manastır yaşamının düzenlenme prensipleri, kitabî öğreti geleneği ve Aynaroz keşişlerinin ruhani uygulamalarının temelleri ilk Rus keşişleri için bir örnek teşkil etmiştir. Aynaroz'daki manastırlarda yaşadıkları ruhani deneyim, Rus keşişler tarafından Kiev-Peçersk Lavra'nın kurulmasında aktif olarak kullanılmış ve bunun en önemli örneği de, Rus manastırcılığının kurucusu olarak kabul edilen Peçörsk'li Antoniy'dir. (ö. 1072-1073) (Maleto, 2014: 29). Antoniy XI. yüzyılın ilk yarısında, dindar Hristiyan Antipa olarak Aynaroz'a dört kez hac ziyaretinde bulunur. 1051 yılında Vatopedi manastırında vaftiz olur ve Anthoniy adını alır. Ülkesine döndükten sonra, Antoniy, Kiev yakınlarındaki mağaralarda inzivaya çekilir, münzevi bir yaşam sürdükten sonra Kiev-Peçörsk Manastırı'nı kurar. Daha sonra bu Manastır, Rus hacıların ziyaret ettiği kutsal bir yer haline gelmiştir (Koçelyayeva, 2004: 182). Ölümünden sonra manastırın kurucusu kanonlaştırılır (Koçelyayeva, 2004: 13).

Aynaroz manastırlarının doğuşuna esas olarak 963 tarihi alındığı halde (Eyice, 1991: 267), IX. yüzyıl, Aynaroz Dağı'nda manastırcılığın resmi kuruluş tarihidir (Jitinev, 2007: 42). Keşişlerin bu bölgede ortaya çıkış zamanı, İsa'nın Doğuşu'nun altıncı yüzyılına kadar uzanmaktadır. İlk başlarda bu bölge yalnızca münzevi keşişlerin bir nevi sığınağıydı. Ancak, Konstantin'in (668-685) hükümdarlığı döneminde, bu dağlık yarımada Aynaroz'da küçük çaplı ve sınırlı maddi imkanlara sahip manastırlar ortaya çıkmıştır. Bu dönemde, keşişlerin varlığı ve manastırların kurulması, Konstantin ve sonraki imparatorların bu topluluklara olan saygılarından kaynaklanmıştır (Polniy pravoslavniy bogoslovskiy ensiklopedičeskiy slovar, 1912b: 276). Daha sonra da Fâtih Sultan Mehmed ve Yavuz Sultan Selim'in fermanları aracılığıyla, Aynaroz'un korunması konusundaki himayeleri gibi, neredeyse tüm Osmanlı sultanları manastırları vergi karşısında himaye etmişlerdir (Semavi, 1991: 267). Aynaroz'daki bu manastırlar hem münzevi yaşamın hem de dini pratiğin gelişimine katkıda bulunmuş, bölgedeki manevi atmosferi zenginleştirmiştir.

963 yılında Bizans İmparatoru Nikephoros Phokas (963-969), bu yarımada çekilme amacıyla bir manastır inşa etme düşüncesini benimsediğinde, dostu rahip Athanasios'un aracılığıyla Lavra Manastırı'nı kurma kararı almıştır. Lavra Manastırı, yarımada'nın güneybatı kıyısında yer alır ve imparatorun desteğiyle kurulan manastırlar arasında öne çıkmıştır. İmparatorunun himayesi altında olan Lavra'nın ünü o kadar yayılmıştır ki keşişler, burada yeni manastırlar inşa etmek için her yönden akın etmiştir, hatta 1045'te Lavra Manastırı'nda

300 keşişin yaşadığı belgelenmiştir (Semavi, 1991: 267). XII. yüzyıl boyunca, çeşitli Slav milletlerinden keşişler ile Ruslar, Bulgarlar ve Sırplar, Aynaroz'a gelerek burada kendi manastırlarını kurmuşlardır.

Ortaçağ'da Aynaroz güçlü Bizans İmparatorluğu'nun bir parçasıydı ve Ortaçağ Rusya'sının yaşamında yalnızca ruhani değil aynı zamanda kültürel bir merkez olarak da önemli bir yere sahipti. Manastırların çok zengin arşiv ve kütüphaneleri vardır ve Aynaroz'ta kitapsal faaliyetler her zaman teşvik edilmiştir: birçok Yunanca kitap burada Slavcaya çevrilmiştir. Slav manastırlarının erken ortaya çıkışı buna kısmen katkıda bulunmuştur (Maleto, 2014: 29). Bunlarda Bizans devrine ait yazmalar dışında çok sayıda Osmanlı irade ve fermanı da bulunmaktaydı. Manastırlarının zengin kütüphanelerinde Rus rahipler en geniş ve en derin eğitimi alıyor ve aynı zamanda Hristiyan manastırcılığının asırlık geleneklerine katılıyorlardı (Jitinev, 79). Yıllardır Rus topraklarından Ortodoks hacılar (sadece erkekler, çünkü Kutsal Dağ'ın manastır topluluğunun kadim kurallarına göre kadınların topraklarına ayak basmasına izin verilmemektedir) her yıl gelip Aynaroz manastırlarının türbelerine ibadet etmeye devam etmektedir.

Rusya'da Aynaroz, Tanrı'nın Annesi'nin dünyevi mirası olarak kabul edilirdi. Hristiyan inancının ışığı zamanın başlangıcında Aynaroz'ta parladı. Efsaneye göre, Aynaroz kıyısına gelen Meryem Ana, buranın güzelliğinden o kadar etkilenmiştir ki, Oğlundan Aynaroz'u kendisine dünyevi bir mülk olarak vermesini istemiştir. Oğul şöyle yanıtladı: "Burası senin mülkün ve bahçendir ve kurtulmak isteyenler için kurtuluş yeri olsun" (Maleto, 2014: 29). İsa'nın doğuşundan yaklaşık 44 yıl sonra ise Meryem Ana'nın gemisi birkaç havariyle birlikte bir fırtına sırasında Aynaroz Dağı'na yanaştığında, halk kıyıya kaçışmış ve Meryem Ana onları ilahi metinlerle müjdelemiştir.

Aynarozlular vaftiz edildiklerinde, gemiyle gelen havarilerden biri tarafından kendilerine bir öğretmen verildi ve yeni vaftiz edilenleri ona teslim ederken, Tanrı'nın Annesi içten bir sevinçle şöyle dedi: "Oğlum ve Tanrım tarafından bana verilen bu yer benim payım olacak!" Sonra insanları kutsayarak ekledi: "Tanrı'nın lütfu bu yerin üzerinde olsun". (Polny pravoslavnyy bogoslovskiy ensiklopedičeskiy slovar, 1912b: 275)

Daha XI. yüzyılda ilk Rus manastırı, XII. yüzyılda Sırp, XIII. yüzyılda Bulgar manastırı kurulmuştur. XIII. yüzyılda, Rus Ksilurgu manastırının (kelimenin tam anlamıyla "marangozlar manastırı") mülk listesinde Rusça kitaplardan bahsediliyordu (Maleto, 2014: 29). Zamanla, Aynaroz'daki yüksek manastır çileciliği ve seçkin bilim gelenekleri sadece Rusya'da değil, tüm Ortodoks dünyasında taklit edilecek bir örnek haline geldi.

2.6.3. Eski Rus Hac Edebiyatında Sina Dağı

XV. yüzyılın ikinci yarısından itibaren hac yolculuklarının coğrafi istikameti sadece Konstantinopolis'ten Kudüs'e taşınmakla kalmaz, aynı zamanda daha önce Rus hacılar tarafından bilinmeyen ibadet mekânlarını da içerecek şekilde önemli ölçüde genişletilir. Rus Ortaçağ seyyahlarının gözleri artık Eski Ahit'e ve Mısır ile Sina'daki Hristiyan ibadet yerlerine çevrilmiştir.

Sina Dağı, Yahudi, Hristiyan ve İslam geleneklerinde önemli bir yer olarak kabul edilir. *Sina* isminin kaynağı konusunda farklı teoriler vardır, biri, ismin Babil ay tanrısı Sin'den türediğini ileri sürer. Diğer bir teori, dağın bulunduğu bölgenin Mısır sınırındaki *Sin/Sun* adlı kasabadan geldiğini düşünmektedir. Ayrıca, İbranice *seneh* kelimesinin yanan çalılık anlamına gelmesi nedeniyle, ismin bu kelimenin kökenine dayandığı da düşünülmektedir (Sinanoğlu, 2009: 221).

Kutsal Yazılara göre, Rab'bin Kendisi Musa peygambere yanan ama kül olmayan dikenli çalıdan (*Kupina Neopalyayemaya* veya Yanmayan Çadır olarak adlandırılır) seslenerek, sonradan iki taş levhanın her iki tarafına oyularak yazılan Tevrat'ı - meşhur 10 Emiri - vermiş ve taşınabilir bir Tanrı tapınağı olan Buluşma Çadırı'nın inşa edilmesini emretmiştir (Maleto, 2011: 37). Bu tapınak Rab'bin Başkalaşımına adanmıştır.

Sina Dağı'nın eteklerinde 548 ile 565 yılları arasında inşa edilen ve dünyanın en eski Hristiyan manastırlarından biri olan Aziz Büyük Şehide Katerina'nın Sina Manastırı günümüze kadar ulaşmaktadır. Yaşam öyküsüne göre, Katerina IV. yüzyılda İskenderiye'de yaşamıştır. Efsaneye göre, Katerina İmparator Marcus Aurelius'un sarayına çağrıldı (Jitinev, 2007: 383). Marcus Aurelius, Katerina'yı pagan tanrılarına kurbanlar sunmaya zorladığında, o, Hristiyan inancından vazgeçmeyi reddetmiştir. Hatta İmparatorun huzurunda, ünlü pagan filozoflarla cesurca felsefi bir polemige girdi ve argümanları ve mucizeleri sayesinde imparatorun bilgelerini tartışmada yenmiştir. Öfkelenen kral şehidin başının kesilmesini emretti. Yüzyıllar geçti ve Kupina Neopalimaya manastırının keşişleri bir melekten gelip azizin zirvede bulunan emanetlerini almaları için bir vahiy aldılar. Keşişler dağa tırmandılar ve orada kutsal emanetleri buldular (Maleto, 2014: 30). Bugün onlar beyaz mermer bir çerçeve içinde kilisenin sunağında özenle saklanmaktadır

Bununla birlikte, Eski Rus edebiyatında, münferit dini yapıların tasvirleri en saygı duyulan tapınaklara tercih edilir: Kudüs'teki *Diriliş Kilisesi* (Kutsal Kabir Kilisesi), şehrin hemen yakınındaki Beytullahim'deki *Doğuş Kilisesi* ve Konstantinopolis'teki *Ayasofya Katedrali*. Rus hac seyahatlerinde Aynaroz, Kahire ve Sina kiliseleri neredeyse hiçbir zaman

ayrıntılı olarak ele alınmamıştır ve kural olarak kiliselerin belirtildiği basit bir sayımla sınırlıdır (Koçelyaeva, 2004: 223). Rus vatandaşlarının Sina Dağı'na seyahatleri nadirdir ve çoğunlukla katılımcıları Rus hükümdarının koruması altında olan ve ilgili koruma mektuplarına sahip olan resmi diplomatik misyonları temsil edilmektedir. Bununla birlikte, özel hac yolculukları olasılığını tamamen göz ardı edilemez, ancak gerçekleşmiş olsalar bile, bunlar kuraldan ziyade istisnaydılar (Jitinev, 2007: 299).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

RUS TOPRAKLARINDAN BAŞRAHIP DANIİL'İN YAŞAMI VE YOLCULUĞU BAŞLIKLIL ESERİN ANALİZİ

3.1 Başrahip Daniil Hakkındaki Eserde Geçen Bilgiler

Eserde Daniil kendisinden neredeyse hiç bahsetmiyor. "Kudüs ve Lavra Hakkında" başlıklı ilk bölümde, Daniil Filistin'de 16 ay kaldığını, Kudüs şehri içinde bulunan Aziz Sabbas'ın Lavrası'nın *metohiya*'da yaşadığını ve Lavra'nın yaşlılarından biriyle birlikte tüm kutsal mekanlarda ibadet etmeye gittiğini, yaşlı adamın ona kutsal yerleri gösterdiğini ve orada meydana gelen olayları anlattığını yazıyor (Venevitinov, 1885: 4). *Metohiya* (*memoxia*) kelimesine gelince, kullanımına muasır Rusça'da rastlanmamaktadır, kökeni Yunanca olup, μετόχιον 'manastır malikanesi' anlamına gelmektedir (Fasmer, 1986b: 611). Muhtemelen Daniil de bu kelimeyi Yunanca olarak duyup, eserine bu şekilde kaydetmişti. Aynı şekilde Yunanca bir kelimesi olan μοναχός, yani *mni* (*мних*), eski Slavca-Kilise dilinde 'rahip' anlamına geldiğinden kendisinden *Mni* olarak bahsetmiştir "паломникъ Даниїла мниха" (Venevitinov, 1885: 1).

Araştırmacılar, Daniil'in manastıra girmeden önce sosyal konumu itibariyle büyük toprak sahibi çiftçiler sınıfına mensup olduğu veya manastırın başrahipi olarak çiftçiliği bildiği konusunda hemfikirdirler (Danilov, 1954: 102). Başrahip Daniil'in seyahatnamesinde seküler unsurlar ağır basmakta olduğuna inanılmakta, Daniil'in Kudüs'e yaptığı yolculuğun özünü bir *devlet düzeninin* yerine getirilmesi olarak görülmekte. Antik Kiev devletinin gücü kavramından yola çıkılarak, Daniil'in Filistin'le, yani 1100 yılındaki Haçlı Seferleri sonucunda Kudüs devletinin başına geçen Kral Baudouin'le bağlarını güçlendirmeye çalışan Kiev knezinin bir elçisi olduğu fikri benimsenmektedir. Böylece araştırmacılar Daniil'in metninde askeri eylemlerle ilgili notları (örneğin Baudouin'in Şam'a karşı seferi), tahkimat tasvirlerini vs. ön plana çıkarırlar. N. Vodovozov'un belirttiği gibi, "Birinci Haçlı Seferi hakkındaki gerçeği öğrenmek, bu mücadelede yer almayan Doğu Hristiyan lığı için özellikle önemliydi... Bu nedenle, Kievo-Peçersk Manastırı'nın en saygın ve yetkili kişisinin, Filistin'de yapılanları bizzat gözlemlemek üzere bir seyahat gerçekleştirmesi gerekli ve acil bir mesele haline gelmiştir." (Vodovozov, 1962: 16-35). Başka bir fikir de geliştirilmiştir: bu başrahip askeri işlerde uzmandır, askeri fiziğine sahip bir adamdır, görünüşe göre manastırdan önce hayatını askeri işlerde ve askeri seferlerde geçirmiştir. B.A. Rıbakov (1963:119) şöyle yazıyor: "Her

keşif, Kudüs donjonunun - "Davut'un sütunu" - tahkimat değerlerini bu kadar ustalıkla değerlendiremezdi. Daniil her şeyi hesaba katmıştı - duvarların sağlamlığı, kapıların sayısı, kapı panellerinin malzemesi, suyun mevcudiyeti ve çavdar tedariki".

B. A. Rıbakov'un Daniil'in savaşçı ruhlu bir adam olduğuna dair vardığı sonuçlara katılmak mümkündür. Ancak Başrahibin mesafeleri belirlerken "verst ve sajen ile yetinmeyip, tamamen askeri bir ölçü birimi olan "okların uçuş mesafesi"ni kullanmasına itiraz edilebilir. Mesafelerin bu şekilde belirlenmesi genel olarak Rus seyahatnamesinde gelenekseldir ve yalnızca Daniil'in seyahatnamesine özgü değildir.

Başrahibin fiziksel kondisyonu da dikkat çekicidir. Dağcılar gibi dağlardan iniş ve çıkışların "dinç bir şekilde" üstesinden gelir "taşların üzerinde ellerimizle tırmanmak zorundayız" (Venevitinov, 1885: 111)), dağ nehri Ürdün 4 sajen, yani yaklaşık 8 metre derinliğe dalar "Ürdün'ünün öbür yakasına geçip kıyısı boyunca çok yürüdüğüm için kendim ölçüp doğruladığım gibi derinliği Vaftiz Havuzu'nun tam ortasında dört sajendir" (Venevitinov, 1885: 45). Fakat, Seyahatname'nin ideolojik dokusu hakkındaki sınırlı yaklaşımlar, eserin zengin içeriğinin çok yönlü anlayışından oldukça uzaktır. Daniil'in hac yolculuğunun inisiyatifinin büyük olasılıkla seküler otoritelerden ziyade ruhani otoritelerden gelmesi muhtemeldir. Ayrıca bu eseri bütüncül ve son derece sanatsal kılan da tam olarak Seyahatname'nin kutsal temaya dahil olmasıdır.

Daniil, gayet insanî bir perspektifle seyahat etmiş, kendini dünyevi zevklerden mahrum bırakmamış, manastıra özgü, çileci bir yaşam tarzı sürmemiştir. Örneğin, tadı başrahip tarafından çok beğenilen şaraplarla karşılaştığı yerlere tekrar tekrar işaret eder ("iyi şarap"). Eski Rus yazarın tüm alçakgönüllülüğüne rağmen, imajı eserlerinde oldukça iyi okunmaktadır. Ve dikkat edilmesi gereken ilk şey, birçok açıdan halk niteliklerini bünyesinde barındırmasıdır. Başrahip, münzevi, yalnızlık için çırpınan, kendini dış dünyaya kapatan bir tefekkür adamı değildir. Dünyevi cazibelerden uzak durmaya çağıran ahlakçı bir vaiz de değildir. Yazar-seyyah, iradesi güçlü, yerinde duramayan bir şahsiyettir. Ayrıca yabancı ülkelerde gördüğü öğretici her şeyi unutmaya değmeyeceğine inanmaktadı: "sadece kutsal yerlerin sevgisi için kendi gözlerimle gördüğüm her şeyi yazdım, böylece değersiz olduğum halde görmem gerekenleri unutmayayım diye" (Venevitinov, 1885: 3). Günümüzde XII. yüzyıla ait eserin bilinen 159 istinsahı mevcuttur. "Geçmiş Yılların Öyküsü" adlı yıllık şeklinde yazılan kodeksin ilk baskısı sırasında, yaklaşık olarak MS 1106-1108 yıllarında derlenen Başrahip Daniil'in eseri, özellikle Filistin ve Suriye'nin siyasi tarihindeki olayları yansıtan önemli bir tarihi kaynaktır (Maleto, 2000: 43).

3.2 Amaç

Edebiyat eleştiri metinlerinde genellikle Daniil'in eserini Rusya'da hacın yayılmasını engellemek amacıyla yazdığı belirtilir. Elbette eserin tek eğilimi bu değildir, ancak anıta da yansımıştır ve hacca karşı mücadelenin genel tonuna kapılan başrahip, kurgu yoluyla yayılmasını önleme, okuyucuları Filistin hakkındaki kitabının okunmasının bu "vaat edilmiş topraklar" hakkında esasen ziyaretin kendisiyle aynı fikri vereceğine ikna etme görevini üstlenmiştir. Dahası, pek çok kişi kutsal yerleri “fazla hızlıca gezerler” ve oradan "iyi bir şey yapmış gibi gururlanmış" olarak dönerler (Venevitinov, 1885: 3). Daniil, geleneğe saygı göstererek, kendisinin de günahkâr hacılar gibi olduğunu ("ki birincisi de benim"), ancak yaratıcı yeteneklerine güvenmediğini belirtmesine rağmen, okuyucuya "talentini"⁹ saklayan tembel köle benzetmesini hatırlatıyor ve bu tembel kölenin yerinde olmak ve talentin'den “faydasını” almadan bırakmak istemediğinden bahsediyor (Venevitinov, 1885: 3). Daniil'in “faydası” oldukça açıktır: hayalini gerçekleştirmeyi ve Mesih'in, öncülerinin ve takipçilerinin yolundan geçmeyi başarmış ve aynı zamanda kutsal yerlere hacın tanımını torunlarına bırakarak yazarlık yeteneğini sergilemiştir.

3.3. Anlatım stili

Daniil betimlemelerinde mümkün olduğunca açık olmaya gayret etmiş, kendisine edebî bir görev yüklemekten anlatım tarzı olarak bilinçli bir şekilde sadeliği ve açıklığı seçmiştir. Bu sadece Daniil'in yaratıcısı olduğu seyahatname türünün gerekliliklerinin bir sonucu değil, aynı zamanda Kudüs ve Filistin'in Hristiyan mekânları hakkında gerçekçi ve net bir kitap yazma vazifesini üstlenmesinin de bir sonucudur. Rus Edebiyatın tarihinin eski dönemi boyunca yaratıcısı olduğu seyahatname türünde Daniil rakipsiz kaldı.

Eserinde özcülük ve sadelik baskın olmasına rağmen önümüzde, sevinçli bir tanıyışın yüksek duygusallığıyla dolu, nerede dikkatli olunacağını bilen ve gördüklerini anlatabilen bir adamın eliyle yazılmış güzel bir edebi anıt var. Metindeki anlatı birinci şahıs tarafından, Daniil adına ve bazen de yoldaşları adına yapılmaktadır. Bu anlatım tarzı, seyyahın kendisinin ana kahraman olarak görüldüğü türün doğasından kaynaklanmaktadır. Bu tarz, nesnel taslaklara dolaysız ve samimi bir karakter kazandırarak onları inandırıcı ve okunması zevkli kılıyor. Seyahatnamenin tamamı bir monolog, seyyahın nesnel olanın kişisel olanla birleştiği

---

⁹ *Talenti Saklayan Tembel Köle.....* - İncil'de, talentini toprağa gömen ve onu kendi yararına kullanamayan tembel bir köleyle ilgili bir benzetmeye atıfta bulunur. Talent antik Yunan, Babil, Pers ve Küçük Asya'nın diğer bölgelerinde kullanılan büyük bir para birimidir. Farklı ülkelerde bu para biriminin farklı değerleri vardı.

akıcı ve telaşsız bir anlatısıdır. Anlatının arasına yazarın kendisine dair hatırlatmaları serpiştirilmiştir: “İşte buradayım... Mukaddes Kudüs şehrini ve vaat edilmiş kutsal toprakları görmek istedim” (Venevitinov, 1885: 1), “Tanrı bana üç kez kutsal Ürdün'de bulunmamı lütfetti” (Venevitinov, 1885: 48), “saat birde Knez’e gittim ve ona yere kapanarak tapındım” (Venevitinov, 1885: 127).

İncil'deki öykülerin yeniden anlatımında monolojik anlatım tarzı bazen diyaloga dönüşmektedir. Eriha Savaşı'nın anlatımı Yeşu ile Baş melek Mikail arasında geçen bir konuşmayı, İbrahim ile İshak arasında geçen bir konuşmayı, İsa ile havarileri arasında Taberiye Gölü'nde (ki Daniil ‘Taberiye Denizi’ tabirini kullanır) balık avlama üzerine geçen bir konuşmayı içerir. En lirik çalışmalardan biri olan “Rab'bin Mezarına İnən Cennetin Işığı Hakkında” bölümünde, yazar ile Kudüs Kralı Baudouin arasında geçen bir diyalogu içerir.

Daniil, ilgi çekici yerlere ve Hristiyan kültürünün anıtlarına ilişkin nesnel betimlemelerine İncil metinlerinden yaptığı alıntılarla destek veriyor. Bu alıntıların kaynakları M.A. Venevitinov tarafından açıklanmıştır (1885: 245-247). Bununla birlikte, B.A. Rıbakov Daniil'in "bazen ilgili Yunanca metinlerin kendi çevirisini verdiği" işaret eder (1963: 69). Kutsal Kitap'tan yapılan alıntılar Daniil tarafından ziyaret ettiği yerleri tanımlamak için büyük bir beceri ve edebi incelik kullanılmıştır. İncil'den alıntılanan sözlerin ve bölümlerin, çoğu zaman İncil'deki olayların sadece ipuçlarının kullanımındaki hassasiyet ve ifade gücü modern bir insanı bile hayrete düşürür; böylesine zekice seçilmiş ve sunulmuş İncil metinlerinin Eski Rus halkı üzerinde nasıl bir etki bıraktığını hayal etmek bile güçtür.

Daniil, "Kardeşlerim, babalarım ve efendilerim, beni bağışlayın ve zayıf muhakememi göz ardı etmeyin, çünkü kutsal yerler, Kudüs ve Vaat Edilmiş Topraklar hakkında kurnazca değil, basitçe yazdım” diyor (Venevitinov, 1885: 125). Gerçekten de sadelik seyahatin dilinin karakteristik bir özelliğidir. Bununla birlikte, sadelik XII. yüzyıl ya da sonrasında yaşayan konuşma diline indirgenmekten çok uzaktır. Sadelik, konuşma dili, Kilise Slavcası ve retorik konuşma gibi ana tarzlarda vuku bulur. Bu nedenle Daniil'in anlatım dilinin çeşitlilik gösterdiğini düşünülebilir. Daniil mekanları ve kültürel anıtları anlatırken konuşma dilini kullanır. İncil'deki öyküleri anlatırken ve özellikle İncil metinlerinden alıntı yaparken ise Kilise Slavcası kullanır.

Bazı lirik alıntılarda, özellikle de "Rab'bin Mezarına İnən Cennetin Işığı Hakkında" (О Свете Небесном: Как Сходит Ко Гробу Господню) adlı yazıda, XI-XII. yüzyıllarda mektupların ve eğitim dilinde yaygın olan retorik söylemi açıkça görülür: “Kilisenin içindeki ve dışındaki tüm insanlar, "Rab, merhamet et!" demekten başka bir şey söylemezler. Sürekli

ağlıyorlar, o kadar çok ağlıyorlar ki, her yer insanların ağlamalarıyla gümbürdüyor ve sarsılıyor. Burada inançlı insanlar tarafından gözyaşı pınarları akıtılır” (Venevitinov, 1885: 131).

Daniil'in Seyahatname'sinin stilistik üslup özgünlüğünün incelenmesi neticesinde, başrahibin eserini henüz Aziz Sabbas Manastırı'nın metohiya'sındaki 16 aylık ikameti sırasında, denemelerinin ilk taslaklarını oluşturabildiği sonucuna varılmaktadır. Bu sonuca, metindeki efsanevi ve apokrif unsurları araştıran P. Zabolotskiy (1899: 237) tarafından da varılmıştır:

Başrahip Daniil'in anlatısının doğasına daha yakından bakarsak, hac yolculuğunun tutarlı bir anlatı değil, belirli yerlere yapılan ziyaretlerin sırasına göre düzenlenmiş ve bazı yerlerde az ya da çok yoğunlaştırılmış veya yaygın bir biçime sahip bir dizi not olduğunu görürüz. Apokrif yazıların metinleriyle neredeyse kelimesi kelimesine örtüşen efsanevi-apokrif tanıklıklar vardır; anlatının bu karakterinin gözlemlenmesi, hacının kutsal yerleri ziyaret ederken gördükleri ve duydukları hakkında kısa notlar almak zorunda kaldığı ve böylece eserin genel iskeletini oluşturduğu sonucuna götürür; daha sonra eser işlenmiş, bireysel ipuçları kısmen Kutsal Yazılar'dan alıntılar, kısmen de apokrif yazılardan alıntılar yoluyla yayılmıştır.

Belirli yerlerin tasvirindeki bazı tekrarlar bu konumu doğrulamaktadır. Bu tür tekrarlar anlatının mantığından kaynaklanır ve bu da yolculuğun kendi mantığına geri döner. Daniil bazı yerlerde iki ya da üç kez seyahat etmiştir (tekrarlar bu yerlere işaret etmektedir). Orijinal eskizleri düzenlerken Daniil tekrarları ortadan kaldırmayı gerekli görmemiştir, çünkü bunlar eskizlerin düzenlenme mantığı tarafından haklı çıkarılmıştır.

3.4. Seyahatname

3.4.1. Eserin Yapısının Genel Görünümü

Seyahatnamede çeşitli anlatım biçimleri vardır: yazar coğrafi betimlemeden kroniğe geçer, ahlaki bir meselden İncil'deki bir olay örgüsüne döner. Ancak bu biçimler metnin kurgusuna sıkı sıkıya bağlıdır ve başrahibin yolculuğunun ana aşamalarına göre oluşturulmuştur. Ya Daniil'in kendisi ya da kâtipleri, metni kısa bölümlere ayırmış ve bunların her biri başrahibin yolculuğu sırasında ziyaret ettiği kutsal yerlerden birinin tasvirini içermektedir. Böylece eserin, yolculuğun coğrafyayla yakından ilişkili olan yapısı da ortaya çıkmaktadır.

Eser, yazarın kendisinden, yolculuğunun amacında, edebi niyetlerinden ve yolculuğun koşullarından bahsedilen bir rapor şeklinde uzunca yazılmış bir girişle başlar. Bölümler şu sıraya göre düzenlenmiştir:

1) Çargrad'dan Kudüs'e giden yol. Kudüs ve Kutsal Topraklar'ın tasvirine giriş niteliğindedir. Yazar, Kutsal Topraklar'da bulunduğu yeri, zamanı ve koşulları belirttikten sonra, Konstantinopolis'ten Kudüs'e yaptığı yolculuğu kısaca anlatır. Yol boyunca yerel azizlerin (çoğunlukla piskoposlar ve şehitler) kalıntılarına işaret eder, özellikle Havariler Pavlus ve Yuhanna'nın (özellikle Efes ve Patmos'ta) bir süre kalmış olmalarına dair kanıtlar üzerinde durur. Daniil, Hristiyanlık gizeminin ancak havarilerin tanıklığıyla kavranabileceğini vurgulamak ister gibidir. Hacı yolculuğun hedefine yaklaştıkça kutsallık atmosferi yoğunlaşır. Yazar, Aziz Helena tarafından dikilen haçın bulunduğu Kıbrıs'taki bir mola sırasında tütsünün nasıl toplandığını anlatır.

2) Kudüs ve çevresi. İkinci döngü, İsa'nın ölümü ve dirilişi ile ilişkilendirilen Kudüs'ün kutsal yerlerine ayrılmıştır. Nebi Samvil'in tepesinden Kudüs'ün görünümünün tasvirini okuyan kişi, Kutsal Mezar'ın bulunduğu Diriliş Kilisesi'ni gördüğünde Daniil ile aynı duyguları paylaşır. Bu kilise, çarmıha gerilme yeri (sembolik olarak İbrahim'in sunağıyla özdeşleştirilir), Davut'un kulesi ve Uriya'nın evi olarak adlandırılan yerde haçın bulunduğu yer ayrıntılı olarak anlatılır. Kutsalların Kutsalı Kilisesi'nde (şimdiki Kubbet-üs-Sahre Camii), yazar özellikle burada muhafaza edilen Eski Ahit mabetleriyle ilgilenmektedir. Bunun yanında "Süleyman'ın Evi" bulunmaktadır. Beytanya (Lazarus'un mezarı) ve Gethsemane'nin kutsal yerlerinin betimlenmesi de bu döngüye dahildir. İkinci döngü başladığı gibi, yukarıdan bir bakışla sona erer: yazar kutsal şehre Zeytin Dağı'ndan bakar. Burada Daniil, Mesih'in çilesi, ölümü ve dirilişi döngüsünü tamamlayan göğe yükselişi hatırlatır.

3) Eski Galilee ve Samiriye'deki bazı yerler. Üçüncü anlatı döngüsü İsa'nın vaftiz edilmesiyle ilgilidir. Ürdün'e yapılan yolculuğun tasvirine Vaftizci Yahya'nın anısı hakimdir: arazinin ve meşakkatli yolun tasviri, İsa'nın vaftizinin hatırlanmasına yol açan tevekkül atmosferine katkıda bulunur. Ürdün Nehri'nin tasviri ve büyük öncülerden (İlyas'ın mağarası ve Vaftizci Yahya) bahsedilmesi, "Suların Vaftizi Bayramı"nda Ürdün Nehri'nin suları üzerinde gerçekleştirilen ayinde vaftiz deneyiminin yenilenmesinden önce gelir. Başrahibin çölde Eriha şehrine yaptığı yolculuk ve Kudüs'e dönüşü, Aziz Sabbas manastırında verdiği mola, Eski Ahit karakterlerinin (Musa, Yeşu, Elişa) ve kutsal atalarının (Aziz Gerasim, Aziz Sabbas, Aziz Euthymius) yaşamlarına dair tanıklıklarla doludur:

Orada Aziz Euthymius yatar ve diğer birçok kutsal peder orada yatar, bedenleri sanki canlıymış gibi. Bu manastır bir vadide yer almaktadır, daha uzakta taş dağlar vardır, bir zamanlar duvarlarla çevriliydi ve üzerinde iyi bir kilise vardı. Ve yakınlarda, Euthymius manastırının güneyinde, dağın altında Aziz Theoktist manastırı vardı. Bunların hepsi şimdi paganlar tarafından harap edilmiş durumda (Venevitinov, 1885: 5).

Bu betimlemeler İsa'nın oruç tuttuğu yeri (Gilboa Dağı) çevreler. Bu şekilde yazar okuyucuları vaftizi takip etmesi gereken nedamet ve arınma yoluna yönlendirmektedir.

4) Bir sonraki döngü Kudüs'te başlar. Başrahip, Kutsal Akşam Yemeği'yle ilişkili yerleri anlatırken Yuhanna İncili'nden yararlanır. Mesih'in "vücut bulmasının" gizemi üzerine düşünmeye yönlendirir: Beytülahm'in ve Mesih'in doğduğu yerin çevresinin tasvirinden önce Siloam çeşmesindeki kör adamın iyileşmesine (imanın gerekliliği) ve *Akeldama köyü* hakkında "bu kutsal topraklar Mesih'in kanıyla satın alınmıştır" (Venevitinov, 1885: 60), cümlesiyle vücut bulmanın amacının kurtuluş olduğunu belirtmesi tesadüf değildir. Döngünün ikinci bölümü tamamen İbrahim'e ayrılmıştır; burada merkezi yeri Kutsal Üçlü'nün Mamre meşe ağacında İbrahim'e görünmesi alır. İbrahim, burada Tanrı tarafından kutsanmış inançlı bir insan prototipi olarak tasvir edilir.

5) Beşinci döngü aynı zamanda bir nevi gizli iç sıralamayı da ortaya çıkarır: Daniil'in Tekoa'da (yerel efsaneye göre peygamberlerin anavatanı olan bir köy) kaldığı süre boyunca onların anısına odaklanır. Anlatı, peygamberler döneminden (İlyas'ın azmi, Vaftizci Yahya'nın doğumu) Yeni Ahit dönemine (Emmaus'taki zuhur, Petrus'un Yafa'daki düşü) ve Kefernahum ve Deccal kehanetleri "Peygamber bu Kefernahum hakkında şöyle der: Ah, vay haline Kefernahum! Göğe yükseldin, ama cehenneme ineceksin. Çünkü bu kentten Deccal çıkacaktır. İşte bu yüzden Frigyalılar şimdi bütün Kefernahum kentini harap etmişlerdir" (Venevitinov, 1885: 88) ile Beyrut'taki ikonaya kadar mucizevi olaylara odaklanmaktadır: "Yahudiler Mesih'in ikonasını mızrakla deldiler ve ondan kan ve su döküldü" (Venevitinov, 1885: 90).

6). Son döngü, Galilee'ye yolculuk, İsa ve vaizliği hakkındadır. İlk bölümde vaazları, mucizeleri ve dirilişten sonra ortaya çıkışı anlatılır. Merkezde İsa'nın şekil değiştirdiği yerin tasviri ve Melchizedek'in kurban edilişi anlatılır. Daniil'in Efkariya ayini üzerine düşünceleri, komünyon sırasında mayasız ekmek kullanan *Latinleri* eleştirmeden geçmez: "Ve bu, mayasız ekmekle değil, ekmek ve şarapla yapılan ayinin başlangıcıydı" (Venevitinov, 1885: 114). Döngü Nasıra'nın kutsal yerlerine yapılan bir ziyaretle sona erer; yazar burada Müjde'nin gizemi hakkında uzun uzun konuşur, A.S. Norov Daniil'in bazı ayrıntıları Apokrif'ten ödünç aldığını belirtir (Norov, 1864: 133): "Bu mağarada, batı kapısından girerseniz, sol tarafta Meryem'in kocası Yusuf'un mezarı vardır. İsa onu buraya kendi saf elleriyle gömmüştür. Mezarın yanındaki duvardan kutsal beyaz su gelir ve hastaları iyileştirmek için bu sudan içilir".

Ana metne “Rab'bin Mezarına İnen Cennetin Işığı” (О Свете Небесном: Как Сходит Ко Гробу Господню) hikâyesi eşlik etmektedir. Başrahip, Diriliş Kilisesi'ndeki kandillerin mucizevi bir şekilde yandığı Kutsal Cumartesi günü yapılan Akşam Duası'nı anlatır. Sadece bu son bölümünde Daniil'in ilk defa olayların saatlerini belirtmesi ilginçtir. “*Kutsal Cumartesi sabahı öğleden sonra saat altıda tüm insanlar Diriliş Kilisesi'nde toplanır*” (Venevitinov, 1885: 129), “cuma günü öğleden sonra saat birde Knez Baudouin'e gittim” (Venevitinov, 1885: 127). Ancak Filistin'de gündüz ve gece saatlerinin güneşin doğuşu ve batışından itibaren hesaplandığı unutulmamalıdır, böylece Kudüs'de günün ilk saati sabahın yedinci saatidir ve Kudüs'de gecenin ilk saati aslında akşamın yedinci saati anlamına gelmektedir (Venevitinov, 1885:147).

A.S. Norov'a göre (1864: 4) hem sıralamadaki yeri hem de mantıksal olarak “Oradan da canlı ve sağlıklı bir şekilde Çargrad'a ulaştık” (Yüce Antiókheia Hakkında'ki bölümü; Daniil Kudüs'ten Çargrad'a dönüş yolundan bahsetmektedir) “Rus Topraklarından Başrahip Daniil'in Yaşamı ve Yolculuğu”nun son bölümünde yer alan Galilee'ye yolculuğun anlatımı (Galilee ve Taberiye Denizi) ve özellikle *Cennetin Işığı* hakkındaki ek, anlatının kişiselleştirilmesi, gerilimi ve yazarın şahsi izlenimlerini yansıtan ayrıntıların zenginliği sayesinde kronik türüne yaklaşmaktadır. Ancak erken Ortaçağ edebiyatında yazarın kişiliği eserde doğrudan kendini göstermez ve hatta kişisel anılar metnin genel yapısı içinde görünmez olur. Bu durumda birinci şahıs anlatımı, başrahabin eserine bir tanıklık niteliği kazandırma arzusuyla yakından bağlantılıdır.

3.4.2. Eserin Edebi Analizi

Daniil seyahatine Konstantinopolis'te başlar, ancak yolculuğunun Rusya'dan başladığı ve Rusya'ya dönüşü hakkında hiçbir bilgi vermez. Aynı şekilde Daniil'den sonra gelen XII y. döneminde Dobryni Yadreykovich, Dyak Aleksander (XIV y.) ve Stefan Novgorodets gibi seyyahlar da böyle bir bilgi paylaşmazlar. Belli ki bu onlara herkes tarafından bilinen ve her halükârda anlatılmaya değer olmayan bir yol gibi görünmektedir (Belyaev, 1852: 22).

Daniil, Filistin'de gönüllü olarak ve küçük bir hacı grubunun (drujina) lideri olarak bulunuyordu. Kutsal yerlere hacca gitmek için kalabalıklar halinde seyahat etmek Rusya'da eski bir gelenek olduğu üzere (Venevitinov, 1877: 49), Daniil de ekiple beraber (Daniil, birkaç yurttaşlarından, Kiev ve Kursk'tan gelen hacılardan bahseder) deniz yoluyla Konstantinopolis'ten Filistin'deki Yafa'ya yelken açar. Burada dikkat çekilmesi gereken, modern Rus dilinde kullanımdan çıkmış ve tarihsel bir öneme sahip olan “дружина” (drujina) kelimesinin eski Rusça bir terim olduğudur. Drujina kelimesinin iki anlamı bulunmaktadır:

birincisi, tarihsel bir terim olarak (Eski Rusya Devletinde) müfreze anlamına gelmektedir, ikincisi ise koruma ekibi, silahlı bir yardımcı grubu olarak tanımlanmaktadır (Mustafaev, 1996: 206). Fakat *Melchizedek mağarası* adlı bölümünde “biz sadece 8 kişiyiz, fakir ve silahsızız” (Venevitinov, 1885: 116) yazdığına göre, *drujına* kelimesini sadece mecazi anlamda, “arkadaş grubu” olarak kullandığı anlaşılmaktadır.

Seyahatname, Daniil'in Kudüs'ü ziyaret etme ve tüm kutsal yerleri anlatma fırsatı bulduğunu bildirdiği, kendisinden hiçbir şey ekmediği veya metnini süslemediği bir girişle başlar: “Yolumu ve kutsal yerleri anlattım ve yolculuğumdan, iyi bir şey yapmışım gibi gurur duymadım ya da övünmedim: Yolculuğumda iyi bir şey yapmadım, ama sadece kutsal yerlerin sevgisi için kendi gözlerimle gördüğüm her şeyi yazdım” (Venevitinov, 1885: 1).

"Kudüs ve Lavra Hakkında" başlıklı ilk bölümde şu şekilde yazdı:

Tanrı, lavrada, aziz ve kitap kurdu olan bir ihtiyarla tanışmama yardım etti. Bu yüce insan bir günahkâr olan beni sevdi ve bana Kudüs'ün bütün yerlerini gezdikten sonra ta Taberiye Denizi'ne götürdü beni. Ondan sonra da Tabor Dağı'na ve Nâsıra'ya ve El-Halil'e ve Ürdün Nehri'ne kadar götürdü, ve hep benimle birlikte çalışır, hep sevgiyle hareket ederdi. (Venevitinov, 1885: 4).

Burada ilgi çekici unsur, Daniil'in Taberiye Gölü'nden *Deniz* olarak bahsetmesi: Taberiye Gölü (Taberiye Denizi, Galilee Denizi, Genesareth Denizi), isimlerini sırasıyla Taberiye şehrinin, Galilee bölgesinin ve Genesareth şehrinin isimlerinden alan bir göldür. Filistin'in kuzeyinde yer alan göl, 30 kilometre uzunluğunda ve 8 kilometre genişliğinde olup içinden Ürdün Nehri geçmektedir. Gölün kıyısında ya da yakınında İsa Mesih'in dünyevi yaşamının en önemli olayları gerçekleşmiştir, bu nedenle bazen göle Evanjelik adı verilir. Göl şu anda İsrail topraklarındadır (Jitinev, 2007: 90).

Takip eden bölümde yazar Çargrad'dan deniz kıyısı boyunca Akdeniz'e üç 100 verst olduğunu belirttikten sonra Kudüs'e yapılan yolculuğu boyunca kara ve deniz yoluyla geçilen mesafeleri ve Hristiyanların kutsal topraklar'a giderken karşılaştıkları hac yerlerine dair bilgi vererek kısaca anlatmaktadır. Seyahatnamesinin özellikle bu bölümü, kaynağı İncil, apokrif kitapları, halk mitleri olabilen efsanevi olanla gerçek, topografik olarak özgün olanın bütünleşmesiyle karakterize edilir. Büyük Herakleios¹⁰ şehri hakkındaki: “karşısında, denizin derinliklerinden kutsal miro¹¹ çıkıyormuş, zira birçok şehit burada işkenceler içinde

---

¹⁰ Günümüzde Marmaraeğlisi, Tekirdağ ilinin bir ilçesidir.

¹¹ Miro - /'mırəblatt/; bizans yunanlılardan μυροβλύτης, muroblútēs, 'myronta; latin: myroblyta; mür akışı. Hristiyanlıkta azizlerin ikonaları ve kalıntıları üzerinde yağlı nemin (sözde mür) ortaya çıkmasıyla ilişkili bir olgudur. Fenomen, koku yayan hafif yağlı bir maddenin ikon üzerindeki görünümüdür. Çeşitli mür akışı

boğulmuştur” ve “Midilli'den Sakız adası'na kadar 100 verst, burada şehit İsidore'un külleri yatmaktadır, sakız, iyi şarap ve her türlü sebze vardır” (Venevitinov, 1885: 5) gibi kısa tasvirlerden ibarettir. Yazara göre Efes şehri, İlahiyatçı Yuhanna'nın mezarının burada bulunması ve azizin anıldığı gün tabutundan küllerin çıkması ve “her hastalığın şifası için o mübarek külleri” toplanmasıyla ünlüdür (Venevitinov, 1885: 6). Efsane, topografik notla birleşerek gerçek bir olay görünümü kazanmış ve anıtlarda donakalmış Hristiyan tarihini yeniden canlandırmıştır.

Efes'te, Daniil'e göre “kral Decius'un zamanında uykuya dalıp kral Theodosius'un tahta geçtiğinde uyanan, 360 yıl uyuyan 7 gencin naaşları bulunduğu bir mağara var” (Venevitinov, 1885: 7). Bu ünlü efsane Azizlerin Yaşamları'nda yer almaktadır. Yunan ve Latin kiliseleri 4 Ağustos'ta uyuyan 7 genci kutlar. Başrahip aynı mağarada Mecdelli Meryem'in tabutu ve kafasının ve kutsal havari Pavlus'un öğrencisi olan havari Timoteos'un eski bir kabri da bulunduğunu belirtmekte ancak A.S. Norov'un araştırmalarına göre Aziz Meryem'in kutsal emanetleri VI. Leon döneminde Konstantinopolis'e, Aziz Lazarus Kilisesi'ne, Aziz Timoteos'un kutsal emanetleri ise Efes'ten Konstantinopolis'e, Aziz Havariler Kilisesi'ne, I. Konstantin'in hükümdarlığı sırasında nakledilmiştir (Norov, 1864: 9). Efes'teki harabeler ve iki kilisede yapılan arkeolojik araştırmalarda Meryem'in mezarından herhangi bir kalıntıya rastlanmadığı gibi I. yüzyıldan itibaren yöreyi ziyaret edenlerden hiçbiri Meryem'in mezarından bahsetmemektedir (Harman, 2004: 239). Ayrıca Efes'in muhtelif nimetlerle dolu olduğunu ve “orada biz Havari Yuhanna'nın kutsal kabrin önünde eğildik ve Tanrı'nın lütfu ve havari Yuhanna'nın dualarıyla korunduğumuzu hissederek sevinç içinde” (Venevitinov, 1885: 7) yollarına devam ettiklerini yazmaktadır.

Sırada Patmos, Leros, Kalimnos, Nisiros, Kos, Tilos, Halki ve Rodos adaları vardı. Rodos adası hakkında söz eden Daniil, burada "Rusya Knezi Oleg'in 2 yaz ve 2 kış" (Venevitinov, 1885: 8) esir kaldığını belirtmektedir. Bu, Eski Rus yazılarında Knez Oleg'in Rodos'ta kaldığıyla ilgili tek bilgidir. Oradan Makri'ye geçtiklerinde “bu şehirde ve hatta ta Myra'ya kadar bütün topraklar boyunca Siyah Gomfit tütsüsü üretilmektedir” (Venevitinov, 1885: 9) diye yazdıktan sonra tütsünün tarifini de aktarmaktadır.

Kıbrıs'a gelince, orada “bir dağın tepesinde, Azize Helena'nın iblisleri kovması ve her türlü rahatsızlığa şifa getirmesi için, içine İsa'nın çarmıha gerildiğinde kullanılan sahil

---

vakaları, ortaya çıkan sıvının şekli, rengi ve kıvamı bakımından birbirinden farklıdır. Katran gibi kalın olabilir, viskoz veya çiğ benzeyebilir.

çivileri de koyarak, bir Selvi ağacından yapılmış büyük bir haç diktirdiğini” (Venevitinov, 1885: 11) ve ağustos ayında buhur hasadı toplandığını yazmaktadır (Venevitinov, 1885: 12).

Yafa’ya vardıklarında çayırar boyunca 10 verst yürüdükten sonra Aziz Yorgi Kilise’sine varırlar. Daniil yolun sonraki aşamasının özellikle zor olduğunu anlatıyor, zira bu aşama Yafa’nın 60 km güneybatısında bulunan Askalân veya Teverat’taki adıyla Aşkelon şehrinin yakınından geçer. Bu, tarih boyunca çok önemli, Helenistik, Roma ve Hristiyanlık dönemlerinde dinî ve ticarî açıdan mühim ve Filistin’in önde gelen şehirlerinden biriydi. 1099 yılında Kudüs’ü Haçlılar işgal ettiğinde şehrin Haçlıların eline geçeceği düşünülüyordu, fakat Haçlı ordusu içindeki ihtilaflar, şehrin Müslümanlar tarafından elde tutulmasına yol açtı. Dolayısıyla Aşkelon, bir buçuk asır boyunca Haçlılar ile Müslümanlar arasında bir sınır olarak ve Haçlılara karşı düzenlenen akınların askeri merkezi haline geldi (Fayda, 1991: 487-488).

Daniil bu yoldan geçen gezginlerin sık sık maruz kaldıkları Sarazenlerin saldırıları nedeniyle çok riskli bir güzergâh olduğundan hayıflanıyor (Venevitinov, 1885: 12), fakat Ortodoksluğun sadık bir destekçisi olduğu halde bu onun diğer inançlardan insanlara karşı objektif olmasını engellemez. Dini fanatizm ve milliyetçi önyargı Daniil’e tamamen yabancıdır, hatta G.M. Prohorov’un incelikli tanımıyla “kesinlikle sıra dışı bir zekaya ve bilhassa entelektüel derinliğe sahip” bir insandı (Lihaçov, 1997: 27). Müslümanların savunma mücadelesi vermek zorunda kaldıklarını ve böylece gerilla savaşı taktiklerine başvurduklarının farkındadır. Daniil birkaç kez Müslümanların yollarda saldırdığını ve Filistin’de "küçük bir grup" halinde dolaşmanın tehlikeli olduğunu söylemekle beraber, bunun savaş bağlamında normal olarak kabul eder ve tasvirini herhangi bir öfke ya da kızgınlıkla kaleme almaz. Kendisi böyle bir kaderden mutlulukla kaçınabilmiştir, çünkü kendisine *drujina* eşlik ediyordu. Daniil ve yoldaşları sadece bir kez bu şekilde saldırıya uğradı: “bu şehrin yakınında korsanlar dört kadirayla bizi karşıladılar, bizi esir aldılar ve hepimizi dövüp soydular” (Venevitinov, 1885: 91). Ancak, bu tür zorluklar kararlı hacıları durdurmadı, imtihanlar sadece yolculuğa daha fazla bir kutsallık, hatta bir nevi şehitlik aurasını katmıştır. Tabi, Şam’a karşı seferi sırasında Başrahip Daniil’e Taberiye Denizi’ne kadar eşlik eden Kudüs Kralı I. Baudouin, Rus gezginlerin güvenliğinin sağlanmasında büyük rol oynamıştır.

Daniil’in seyahatnamesinde Filistin’in Müslüman halkını (Sarazenler’i) haydutlar olarak değil, yabancı şövalyelere boyun eğmeyen özgürlük tutkunu savaşçılar olarak göstermektedir (Kuzmina, 1959:87). Üstelik Kudüs’e kalan 20 verstlik mesafenin taş dağlardan geçtiğinden dolayı “hem külfetli hem de çok ürkütücü” (Venevitinov, 1885: 12)

olduğunu belirtiyor. Bunu, başrahibin Kudüs'ün hem Eski Ahit hem de Yeni Ahit hadiseleriyle ilgili yerlerini anlattığı birkaç bölüm izliyor.

“Kudüs Hakkında” (О Иерусалиме) başlıklı bölümü özellikle bu dikkate değer bilgilendirmeden başlar: yolculuğunun bu bölümünde, Kudüs'ü şehirden yaklaşık bir verst uzaklıktaki bir dağdan vaftiz etme geleneğini anlatır. Bunu yapmak için hacılar atlarından iner ve şehre doğru eğilerek saygı ile eğilirlerdi. Şehrin manzarasının görülebildiği, şehre en yakın tepe olan eğik dağdan ve şehre nazaran haç çıkarma geleneği Rus kültüründe bu şekilde ortaya çıkmıştır:

Yolun yakınında, Kudüs'ten yaklaşık bir verst uzaklıkta, hafif eğimli bir dağ var - o dağda tüm insanlar atlarından inip istavroz çıkarır ve bütün şehrin önünde Mübarek Dirilişe ibadet ederler. Burada her Hristiyan, kutsal Kudüs şehrini görünce muazzam bir mutluluk yaşar, inançlı insanların gözlerinden yaşlar akıtan bir mutluluktur bu. Ne de olsa, bu aziz toprakları ve Tanrımız Mesih'in biz günahkârlar uğruna çile çektiği bu kutsal mekanları görünce kimse gözyaşlarını tutamaz. Hepsi büyük bir neşe içinde Kudüs şehrine doğru yürüyerek giderler (Venevitinov, 1885: 14).

Böylece Daniil'in bilincinde deneyim ve inanç birleşir: inanç onu Ortodoksluğu içinde değil, efsanevi-apokrif hikayelerle karışık olarak algılanan Hristiyan mitolojisine, deneyim ise coğrafi, doğal, ekonomik ve dini-tarihsel gerçekliklere yöneltir. Bu gibi, bazı diğer duygu yüklü bölümlerde de, özellikle kutsal mekanları ve kültürel anıtları betimlerken Daniil son derece canlı ve lirik konuşma tarzını kullanır.

Bu bölümün devamında Cehennem denilen ve Mesih'in çarmıha gerilmesi sırasında çöken bir taş dağdan, Beytülahm'den girişi simgeleyen Benyamin kapısından ve burada Yahudiler tarafından taşlanarak öldürülen Birinci Şehit Aziz İstefanos'un kilisesinden bahsedilmektedir.

3.5. Kutsal Mekanlar

Kudüs toprakları ve barındırdığı çok sayıda kutsal mekanlar üç semavi din için de son derece değerlidir. Bu mekanlar, Tanrı ile ruhsal bağların kurulduğu ve O'nun tezahür ettiği yerler olarak kabul edildiğinden dolayı kutsal sayılmaktadır. Bu özel işlevleri nedeniyle, toplumların inanç sistemlerinde ayrıcalıklı bir konuma sahiptirler. Bu yerler, insanların manevi deneyimlerini derinleştirdikleri, ibadet ettikleri ve Tanrı'ya daha yakın hissettikleri alanlar olarak değerlendirilir (Baş, 2023: 1). Kutsal kabul edilen mekanlar, toplumların kültürel mirasında ve dini uygulamalarında önemli bir rol oynayarak, insanların dinsel paradigmaları güçlendiren ve toplumsal birliği destekleyen unsurlar olarak öne çıkar. Bu noktalar, sadece fiziki birer alan değil, aynı zamanda manevi birer ortamdır, bu nedenle toplumlar arasında derin bir anlam taşımaktadırlar. Tüm bunlara dayanarak, Daniil'in

Kudüs'teki en mühim kutsal yerlere tasvirine özel bir dikkat göstermiş olması gayet tabiidir. Her şeyden önce bu, başrahibin Kutsal Topraklar'a gitme vazifesine aydın bir Hristiyan sorumluluğuyla yaklaştığını göstermektedir.

3.5.1. Diriliş Kilisesi

En kapsamlı bölüm, en temel Hristiyan mabedi olan İsa Mesih'in mezarının bulunduğu Diriliş Kilisesi'ne ayrılmıştır. Daniil, kilisenin iç dekorasyonunu ayrıntılı olarak anlatır: mimarisini, mozaiklerini, kilisenin içindeki emanetleri, ayrıca sütunların sayısını ve üzerlerinde ayin yapan kilise temsilcilerini kaydeder. Daniil tasvirinde, tapınağın uzunluğu ve genişliği 30 sajen'e¹² eşit olan yuvarlak şeklini, sütun ve kapı sayısını, mozaik resimlerin yerini ve temasını not eder (Venevitinov, 1885: 19). Özellikle koronun üzerindeki "azizlerin sanki canlıymış gibi" kompozisyonunu hatırlamıştır (Venevitinov, 1885: 16). Daniil kilisenin alışılmadık sonuna dikkat çeker: "tepesi tamamen taşla kaplanmamış, yontulu ahşap bir çerçeveye bir açıklık bırakılmıştı, böylece kilise tepesiz, hiçbir şeyle örtülmemiştir" (Venevitinov, 1885: 16).

Eski Rus hacılarının yaşadığı çağlarda olduğu gibi günümüzde de bu kutsal tapınak, Hristiyanlığın çeşitli kollarının temsilcileri arasında kesin bir şekilde bölünmüş olan şapel ve emanetlerin heterojen bir birleşimidir. Daniil, tapınakta ilgisini çeken yerler hakkında okuyucularını ayrıntılı olarak bilgilendirir:

İçinde geniş odalar düzenlenmiştir, üst katta patrik oturmaktadır. Mezarın kapılarından büyük sunağın duvarına olan mesafe ise on iki sajen. Burada, duvarın arkasında, sunağın dışında, Dünyanın Göbeği var¹³; üstünde konulmuş tonozun üzerinde ise mozaikle İsa tasvir edilmiştir ve şöyle yazılar var "Burada göğü ve yeri elimle¹⁴ ölçtüm" yazmaktadır (Venevitinov, 1885: 19).

Bu, dünyanın merkezini simgeleyen haç mekânının en ayrıntılı Rusça tasvirlerinden biridir. Bir ibadet yeri olarak dünyanın merkezi, daha Daniil'in hac yolculuğu sırasında, Mesih'in Çilesi'ne saygı kompleksinin ayrılmaz bir parçası olarak görülmüş ve Mezmur 74, 12. satırında sözlerin canlı bir örneği olmuştur: "Ama geçmişten bu yana kralım sensin, ey Tanrı, Yeryüzünde kurtuluş sağladın" (Polny pravoslavnyy bogoslovskiy ensiklopedičeskiy slovar, 1912: 1937-1938). Ama Daniil'in ana görevi sadece "Rab'bin mezarına tapınmak" değildi, aynı zamanda Mesih'in "biz günahkârlar uğruna Çileye katlandığı" "arzu edilen toprakları ve kutsal yerleri" tarif etmektir. Kudüs'e yaklaşıırken, "gözyaşı dökcek" kadar

¹² Eski Rus mesafe ölçüm birimi, 2,16 metreye eşittir.

¹³ İncil'deki efsaneye göre Hz. Adem'in gömüldüğü yer.

¹⁴ Orijinal metinde пядь (pyad') kelimesi kullanılmıştır.

"müthiş bir neşe" duygusu yaşar (Venevitinov, 1885: 15). Daniil, Hristiyanlar için kutsal olan yerleri hürmetle tasvir ederken, maddi dünyanın nesneleri bu anlatımında İncil efsanelerin halesiyle çevrili kalıcı bir manevi değer kazanır. Mesela, İlyas peygamberin ateşli bir arabada göğe götürülmesi (Venevitinov, 1885: 47), İncil'deki *felçli adamın iyileşmesi mucizesi*'nin gerçekleştiği gölet (Venevitinov, 1885: 29), şeytanın oruç tutan İsa'yı ayartmaya çalıştığı mağara (Venevitinov, 1885: 52) veya İsa'nın bedeninin çarmıhtan indirildikten sonra yerleştirildiği sedir gibi (Venevitinov, 1885: 17).

Okuyucuya Kudüs'ün birçok kutsal yerini tanıttıktan sonra, Daniil dikkatini kutsal şehrin ötesine götürür ve sonraki bölümlerde Kudüs Krallığı'nın tüm geniş alanlarını ve Antakya Prensliği'nin topraklarını anlatır. Başrahip Daniil, Beytanya köyünün öyküsüyle başlayarak, Filistin'in İncil'deki olaylarla ilişkili her bölümünden, yani Gethsemane Bahçesi'nden, Ürdün Nehri'nden, Beytulahm ve Nâsıra'dan, Taberiye Denizi'nden vb. ayrıntılı olarak bahseder.

3.5.2. Kutsallar Kutsalı Kilisesi

Listelediği Kutsal Yerler arasında, Kutsallar Kutsalı Kilisesi ve efsaneye göre Zebur'un yazıldığı Davut Sütunu'nu tasviri ilgi çekicidir. Kutsallar Kutsalı Kilisesi, İslâm mimarisinin bilinen ilk kubbeli eserlerinden biri olan, MS 70 yılında Romalılar tarafından yıkılan ve yağmalanan Süleyman Tapınağı'nın yerine VII. yüzyılda Müslüman Araplar tarafından inşa edilen Ömer Camii'dir (Kubbetü's-Sahre). Kudüs'ün Haçlılar tarafından ele geçirilmesinden sonra Ömer Camii, Hristiyan Kutsallar Kutsalı Kilisesi'ne dönüştürülmüştür. "Aynı kubbenin altında taştan oyulmuş bir mağara var. O mağarada peygamber Zekeriya öldürülüp, tam oraya gömülmüştü"- yazıyor Daniil (Venevitinov, 1885: 30). Katedralin ortasında bulunan ve Arapların Ömer Camii'ne adını verdikleri kutsal kayaya atıfta bulunup, Kitab-ı Mukaddes ve Kur'an'da doğrudan sahteden sözler bulunmamakla birlikte, Talmud'da ve bazı görüşlere göre Eski Ahit'te bahsedilen dünyanın temelindeki köşe taşı'nın (Eyub, 38/4-6) bahsedilen kaya olduğu düşünülmektedir (Bozkurt, 2002: 305).

Tabutu bir zamanlar kilisede muhafaza edilmiş, ancak Daniil'in hac ziyareti sırasında peygamberin kalıntıları günümüze ulaşmamıştır ve eserde konuyla alakalı şu bilgiler verilmektedir:

Zekeriya'nın kanı da buradaydı ama şimdi artık yok. Mağaranın dışında, kubbenin altında, Yakup'un üzerinde rüya gördüğü taş var (Rüyasında göğe uzanan bir merdiven vardı ve Tanrı'nın melekleri onun üzerinde çıkıp inerlerdi). Yakup burada bir meleklerle güreşti; sonra da uykusundan kalkıp, burası Tanrı'nın evidir, burası da cennetin kapısıdır, dedi (Venevitinov, 1885: 30).

Daniil, İsrail Kralı Davut ve Yahuda tarafından yapılan nüfus sayımı nedeniyle ülkenin başına gelen cezadan bahsederek, Mezmurlar'ın derleyicisi Kral Davut'un burada dua ettiğine dair bilgiler ekliyor: "Davut peygamber aynı kayanın üzerinde, elinde çıplak bir silahla duran bir meleğin İsrail halkını kestiğini gördü. Sonra mağaraya girip ağladı ve Tanrı'ya şöyle dua etti: Tanrım, insanlar günah işlemedi, ama ben günah işledim." (Venevitinov, 1885: 31). Bu konuda Daniil en sonunda mevcut kilisenin bir Sarazen, yaşlı Amar tarafından yapıldığından bahsediyor.¹⁵

3.5.3. Davut'un Sütunu

Davut'un Sütunu, Kudüs'ün kalesi olan Kral Davut'un kalesinin (XI. yüzyılın sonları - yaklaşık MÖ 950) avlusundaki kule benzeri bir yapıdır. Hacıların buraya girmesine izin verilmezdi. Ancak Daniil'in bir istisna olarak burayı görmesine izin verildi. Her şeyden önce, Daniil'in Kudüs'ün manzaralarını ve tapınaklarını anlatırken sadece bir hacı, bir diplomat, Yunanca'yı iyi bilen zamanının aydın bir adamı olarak değil, aynı zamanda profesyonel bir ilahiyatçı olarak da hareket etmesi ilgi çekicidir. Daniil Kutsal Topraklar'da Kitab-ı Mukaddes'in sembolik anlamını ortaya çıkarmasına, şimdiki zamanda ebedi manevi değerlerin bir prototipini bulmasına olanak tanıyan işaretleri, imgeleri bulmaya çalışır. Onun yürüyüşünde, etrafındaki dünya sanki Tanrı'nın parmağıyla yazılmış bir kitap gibi görünür, böylece her fenomen çift anlam kazanır: görünen görünmeyen tarafından kavranır ve bu sayede hakikat anlamını kazanır. Daniil sadece Yeni Ahit'teki olayları çağdaş gerçeklikle ilişkilendirmekle kalmaz, aynı zamanda Yeni ve Eski Ahit arasında cesur paralellikler kurar ve bu da onu zamanının önde gelen teologlarından biri yapmaktadır.

3.6. Doğa Tasvirlerinin Özellikleri

Ruslar için egzotik bir dünya olan Filistin'in doğası, seyahatnamede somut ve yaratıcı bir şekilde anlatılmaktadır. Bazı denemelerde manzara eskizleri kitabın üçte birinden yarısına kadar yer tutmaktadır. Güney doğası ister bereketli ister bunaltıcı olsun, başrahibin hayal gücünü etkilemiş ve hem alışılmadıklığı hem de İncil ve apokrif hikayelerle bağlantısı nedeniyle büyük ilgi uyandırmıştır. Doğanın tasvirleri seyahatnamede o kadar geniş bir yer kaplar ki, eskizlerde de önde gelen yerlerden birini kaplarlar. Bazı taslaklarda tasvirin yarısını ya da üçte birini oluştururlar ("Ürdün Yolunda", "Aziz Sabbas'ın Lavrası", "Ürdün", "Hebron Dağı" vs.). Daniil doğayla çeşitli yönlerden ilgilenmektedir. Elbette her şeyden önce Rus Başrahip, Kitab-ı Mukaddes tarihindeki olayların ortaya çıktığı bir coğrafya olarak doğaya ve

¹⁵ Halife Ömer (634-644), Hz. Muhammed'in arkadaşı ve ikinci halefi.

onun Hristiyan-mitolojik karakterlerle olan bağlantısına dikkat çeker. Bu gibi durumlarda doğa bir arka plan olarak değil, İncil'deki olayların bir katılımcısı olarak hareket eder, daha yüksek güçlerin iradesini ifade ederek bazı durumlarda mucizevi olanın ayrılmaz bir niteliği haline gelir.

Doğanın tasvirinin bir başka boyutu da onun yüce güçlerle olan münasebetidir. Kudüs'ün etrafındaki arazi dağlık ve susuz olmasına rağmen, hacıya göre, kayaların üzerinde ve yağmursuz "Buğday ve arpa iyi yetişir; çünkü bir demet ekerler, 90 demet alırlar, başka bir zaman bir demete karşılık 100 demet alırlar" Daniil doğa olayına tipik bir Ortaçağ yorumu getirir: "Bu, Tanrı'nın o kutsal topraklar üzerindeki lütfu değil de nedir?" (Venevitinov, 1885: 40). Daniil Hebron Dağı'nın çevresini "cennet" olarak görür, bu toprakların verimliliğini hayranlıkla betimler:

Buğday, şarap, yağ ve her tür meyve bol miktarda bulunur ve birçok büyük baş hayvan ve koyunlar bol miktarda bulunur ve yazın iki kez doğar. Bu güzel dağlar boyunca kayalıklarda arılar dolaşır. Dağların yamaçlarında birçok üzüm bağı yetiştirilir, sayısız meyve veren ağaç büyür, zeytin, incir, keçiboynuzu, elma, kiraz ve diğerleri ve her türlü sebze doğar. Cennetin altındaki dünyanın başka hiçbir yerinde daha iyi ve daha fazla sebze yoktur. Burada sular da güzeldir, sağlık için her şey elverişlidir. Hebron yakınlarındaki topraklar güzellik ve tüm iyi şeylerle harikadır! (Venevitinov, 1885: 72-73).

Filistin'in flora ve fauna zenginliğinin arka planında, cansız ve tüm yaşamı öldüren Ölü Deniz'in tasviri tezat görünüyor. Hebron doğası gereği Tanrı'nın lütfunu yüceltirken, Ölü Deniz Her Şeye Gücü Yeten'in gazabından söz eder, bu nedenle cansızdır:

Sodom denizi ölüdür, içinde canlı hiçbir şey yoktur: ne balık ne yengeç, ne de istiridye. Ürdün Irmağı'nın akıntısıyla o denize bir balık girse, bir süre bile yaşayamaz, hemen ölür; çünkü o denizin dibinden suyun yüzeyine kırmızı katran çıkar ve o katran denizin kıyısında bol bol bulunur; o denizden yanık kükürt gibi pis bir koku çıkar; çünkü burası o denizin altındaki azap yeridir (Venevitinov, 1885: 56).

Gerçekten de Ölü Deniz'in suyu o kadar tuzludur ki içinde balıklar ve diğer canlılar yaşayamaz ve dibinde sık sık yüzeye çıkan asfalt kaya tortuları bulunur. Ancak Daniil bu denizle, İncil'de yer alan ve günahları yüzünden yerin dibine battığı varsayılan Sodom ve Gomora kentlerinin yok ediliş öyküsüyle bağlantılı olarak ilgilenmektedir, dolayısıyla dini-sembolik görüşe uygun olarak, bu sert ve kasvetli manzarayı cehennemle açıklamakta ve okuyucuya Yüce Tanrı'nın gazabını, Mahşer'in kaçınılmazlığını ve günahkârları cehennemde bekleyen "ebedi azabı" hatırlatmayı amaçlamaktadır.

Seyahatnamedeki manzara tasvirleri de oldukça gerçekçidir, örneğin Daniil yolculuğun koşullarını anlatırken. Ona göre Kudüs'den Eriha'ya yolculuk "çok zor ve korkunçtu", çünkü yüksek dağlardan ve derin geçitlerden geçiliyordu. Eriha'dan Ürdün'e

kadar hacı grubu kumlu bir ovoidan geçiyordu, ama bu yolculuk da çok zordu: “Burada birçok insan sıcaktan boğulup veya susuzluktan ölürlər. Sodom denizi bu yola yakındır: burada sıcak ve pis bir koku çıkar, bütün ülkeyi yakar ve kavurur” (Venevitinov, 1885: 41).

Dağlık bir ortamda seyahat etmenin başka bir tasviri de “Tabor Dağı Hakkında” (О Фаворской Горе) bölümünde karşımıza çıkmakta:

Dağın yüksekliği, bir insanın ondan dört kez ok atabileceğinden daha yüksektir ve eğer biri yukarı doğru ateş ederse, 8 kez bile tepesine ulaşamaz. Dağın tamamı taş, taşların üzerinde tırmanmak zor ve tehlikeli, ellerimizle tırmanmak zorundayız, yolu çok zor. Zorlukla tırmandık ve üçüncü saatten dokuzuncu saate kadar hızlı yürümemize rağmen zirveye ulaştık (Venevitinov, 1885: 111).

Seyahatname, doğanın mimari manzaranın arka planı, ayrılmaz bir parçası olarak tasvir edildiği manzara eskizlerini içerir. Slav ülkelerine ve Rusya'ya sempati duyan, Rus hacıları hücrelerinde barındıran Aziz Sabbas'ın Lavrası'nı tasvir eden Daniil, hücrelerin duvarlarına tutturulduğu dağ geçidinin genel manzarasını samimi bir şaşkınlıkla aktarıyor:

Aziz Sabbas'ın Lavrası, Tanrı tarafından olağanüstü bir şekilde düzenlenmiş, anlatılamaz güzellikte bir yerdir. Burası eskiden korkunç bir şekilde derin bir dere ile çevriliyken, zamanla dere kurumuş ve kıyıları yüksek kayalıklarla çevrili hale gelmiştir. Tanrı'nın müdahalesi ile bu yüksek kayalıklara harika ve tüyler ürpertici hücreler eklenmiştir. Bu ürkütücü vadinin her iki tarafında da büyük bir yükseklikte hücreler gökyüzündeki yıldızlar gibi kayalara tutturulmuştur (Venevitinov, 1885: 54).

Buradaki göklerdeki yıldızlarla yapılan karşılaştırma, keşifliğin yüceliğini göstermeyi amaçlamaktadır. Dolayısıyla, yürüyüşte bu kadar büyük bir yer kaplayan doğa Daniil'in ilgisini çeker: 1) İncil-apokrif olayların gerçekleştiği varsayılan yer ve Tanrı'nın büyüklüğünün bir tezahürü olarak, 2) İnsanın seyahat etmek zorunda olduğu koşul olarak, 3) kendi halinde, manzaranın ayrılmaz bir parçası olarak.

3.7. Yazarın Kişiliğinin Eserin Duygu Örgüsü Üzerindeki Etkisi

Tüm "seyahatname", yazarın hayata karşı sergilediği işbilir tavır, gördüklerinin ölçülü bir değerlendirmesi, İncil'deki olaylarla bağlantılı yerler ve “Hristiyan dininin çeşitli kutsal mekanları” hariç tutmayan bir yaklaşımla doludur. Başrahibin iktisadi ve idari bakış açısı her yerde görülebilir. Mimari anıtlar, askeri tahkimatlar, dağ yamaçları, bitki örtüsü, nehirler ve göller, kumlar ve verimli topraklar, dağ dereleri ve yağmur suları, hatta İncil mitolojisiyle ilgili hikayeler hakkındaki tasvirleri iktisadi ve gündelik bir nitelik kazanır. Rus seyyahın ilgi alanlarının çok yönlülüğü dikkat çekicidir. Dini mabetlerin yanı sıra, Eriha'nın sulama sistemi; Kıbrıs adasında odunsu aromatik bir reçine olan tütünün çıkarılması; Kudüs'ün dört köşeli haç şeklinde inşa edilmiş özel düzeni dikkatini çeker. Mimari yapıların tasvirleri: mermer sütunlar, boyalı tonozlar, Filistin tapınaklarının mozaik zeminleri kapsamlı ve canlıdır. Kısa

çizimler, okuyucunun Daniil'in "günahkâr gözleriyle" gördüklerini gözünde canlandırmasına yardımcı olan görünür ayrıntılarla doludur.

Eserin "Kudüs Yolunda" (О Пути В Иерусалим) bölümünde kısaca bahsedilen 17 yerleşim yerinden 9'u onun tarafından iktisadi açıdan değerlendirilmiştir. "Ekonomik ve coğrafi bilgilerin bolluğu, - diyor Rus Ekonomik Düşünce Tarihi'nin yazarları, - Daniil'in seyahatnamesini diğer seyyahların çağdaş ve sonraki Filistin tasvirlerinden ayırır. Eseri Rus halkının diğer ülkelerin ekonomik coğrafyası hakkındaki bilgisini yansıtan ilk edebi eser olarak kabul edilmelidir (Paşkov, 1955: 58).

Daniil'in pratik zekâsı ve hesaplı yaşam anlayışı, Hristiyan mitolojisinin kahramanlarını bile gündelik ortamlarda, sıradan işlerde tasvir etmesine yol açar: Peygamber Elyesa suyu tuzdan arındırır: “Bunlar peygamber Elyesa'nın tuzdan arındırdığı sulardır” (Venevitinov, 1885: 50-51), Yakup'un oğulları koyun sürülerini güderler, İlahiyatçı Yuhanna ve öğrencisi Prokhorus beraber hamamda çalışıyor: Meryem Ana dokuma yapar, İsa ve havariler Taberiye Gölü'nde balık tutarlar. Daniil, İsa'nın yemeyi sevdiği, tadı tatlı ve sazana benzeyen balığı tarif etmeyi ve hacıların bunu birçok kez tattığını aktarmayı da ihmal etmez. Günlük yaşamın küçük şeyleri, İncil'deki öykünün yüksek imgelerini "topraklar" ve onları okuyucuya daha yakın hale getirir.

Anıtları tarif ederken seyyah mutlaka görünüşünü, korunma derecesini, yapısını, boyutunu, malzemesini ve Hristiyanlar tarafından saygı duyulan başka bir mabede olan uzaklığını belirtir. En üst düzeyde somutluk için çabalayan Daniil, mesafeyi bir okun uçuş uzunluğu ya da bir taşın fırlatılmasıyla ölçer. “Diriliş Kilisesi'nden Kutsalların Kutsalı'na iki ok atımından biraz daha fazla bir mesafe vardır” (Venevitinov, 1885: 29); İsa'nın ihanete uğradığı mağaradan dua ettiği yer “insan eliyle atılmış bir taşın mesafesinde” sözleriyle ifade edilir (Venevitinov, 1885: 37).

Rus okuyucu için doğal dünyanın tanıdık olmayan nesnelerini, seyahatname'nin yazarı, zihinsel olarak büyük mesafeler kat ederek ve yabancı topraklarda Rus topraklarıyla olan manevi bağını kaybetmeyerek, zorunlu olarak yerli ve tanıdık olanla karşılaştırmalı olarak anlatmaktadır. Örneğin gürgeni ("zygia") tarif ederken Daniil "kızılağacına benzediğini" belirtir; selvi ona dallarıyla çam ağacını, gövdesiyle ıhlamur ağacını hatırlatır (Venevitinov, 1885: 9). Ürdün Nehri'ni Çernigov bölgesindeki Snov Nehri ile karşılaştırır. Her ikisi de hızlı bir akıntıya ve virajlı bir yatağa sahiptir; suları bulanıktır, ancak tadı hoştur ve sağlık için iyidir: “insanda ne hastalık ne de mide rahatsızlığı yaratır” (Venevitinov, 1885: 45).

Şeria Nehri kıyısındaki çalıları sarmaşıklara, ağaçları da söğütlere benzetir. Okuyucuyu hikâyenin doğruluğuna inandırmak için, hacı kendisinin nehri bir kıyıdan diğerine ölçtüğünü ve tattığını belirtir. Karşılaştırma, seyahatnamenin yazarının en sevdiği tekniklerden biridir, çünkü anlatılan nesnenin en küçük ayrıntısına kadar doğru ve akılda kalıcı bir imgesini yaratmasını sağlar. Örneğin Daniil, Rab'bin Çarmıhı'nın "bir mızraktan daha yüksek" olduğunu ve üzerine yerleştirildiği taşın "küçük bir tepe gibi yuvarlak" olduğunu belirtir (Venevitinov, 1885: 19).

Daniil'in sıklıkla kullandığı bir başka teknik de Rus matruşka bebeğinde olduğu gibi, boyutları giderek azalan nesnelerin "dizilmesi" ilkesine dayalı betimlemedir. Bu teknik, kahramanın amacına ulaşmak için bir meşe ağacı, üzerinde bir sandık, sandıkta bir ördek, içinde bir yumurta ve yumurtada bir iğne bulması gereken bir peri masalını anımsatmaktadır. Benzer şekilde, Kıbrıs adasını tarif eden Daniil, Aziz Helena'nın cinleri kovmak ve hastaları iyileştirmek için bir haç yerleştirdiği ve içine "İsa'nın sahil çivisini" koyduğu yüksek dağa odaklanmıştır (Venevitinov, 1885: 11).

Betimleme "büyükten küçüğe" (ada - dağ - haç - çivi) ilkesine dayandırılmış, yazar için en önemli, kutsal dünyayla bağlantılı olan şeyler küçük olanlarda yoğunlaşmıştır. Eserin üslubu, dilsel araçların özlülüğü ve hatta cimriliği ile karakterize edilir. Daniil soyut anlamlı kelimelerden kaçınır, somut ve günlük karakterli kelimeleri tercih eder. Seyahat gelenekselliği, aynı tanımların tekrarları *güzel*, *mucizevi*, *kutsanmış* ile dikkat çekicidir.

Epitetler genellikle nesnel, tanımlayıcı veya değerlendircidir: "iyi" olan topraklar veya rehberlerdir; "büyük" olan bir nehir veya iyiliktir. Seyahatnamenin dili, genellikle totolojik söz öbekleri "birçok çokluğu", "mühürle mühürlenmiş" sayesinde, halk diline yakın, etkileyici ve imgeseldir. Sözdizimsel yapılar arasında basit ve bileşik cümleler baskındır. Hâkim olan sıralayıcı tonlama anlatıya özel bir ritim kazandırır: "Yükselişinin yakınında derin bir mağara vardır ve o mağarada hayat kadını Aziz Pelagia'nın mezarı vardır. Ve oranın yakınında bir sütun vardır, çok ruhani bir adama aittir" (Venevitinov, 1885: 40).

Başrahip Daniil'in çalışmalarında bilinçli olarak "zekice değil, basitçe yazmak" ilkesine göre hareket etmiş ve okumanın kutsal yerlere seyahat etmenin yerini alacağı "inançlı insanlardan" oluşan geniş bir okuyucu kitlesine odaklanmıştır, bu yüzden de dilinin sadeliği, Eski Rus yazarın zayıf fikirliliğinin ve yeteneksizliğinin bir dışa vurumu olarak görülemez, aksine Daniil'in eserinin kendine özgü bir şiirselliği vardır: sadeliğin ve berraklığın şiirselliği. Anlatının gerçekçiliğine rağmen, özellikle Mesih'in çarmıha gerilmesiyle ilgili bölümlerin aktarımında öznel ifadeden tamamen yoksun değildir. Daniil Golgota yakınlarında Meryem

Ana'nın koşup geldiği bir yer ayırt eder, ki orada Meryem "İsa'nın peşinden koştu ve yüreğindeki acıları gözyaşlarına verip, ağlaya ağlaya şöyle demiş: "Nereye gidiyorsun çocuğum? Neden bu kadar hızlı hareketlerin? Yoksa yine mi düğün var Galilee'nin Kana'sında ve oraya yetişmek için mi bu acelen oğlum benim ve Tanrım?"¹⁶ Seni doğuramı sessizce bırakma, kuluna bir söz söyle!" (Venevitinov, 1885: 23). Burada Daniil Kutsal Çile Haftası'nın cuma günü söylenen bir kilise ilahisinin sözlerini Meryem Ana'nın ağzına yerleştirerek anne ile oğul arasındaki son buluşma sahnesini canlandırır. Daniil, metni duygusal eylemi ifade eden kelimelerle zenginleştirerek annenin kederinin derinliğini aktarır: "Ve o yere geldiğinde, Meryem dağdan aşağı baktı ve oğlunun çarmıha gerildiğini gördü ve görünce dehşete kapılıp eğildi ve keder ve hıçkırıklar içinde yere çöktü" (Venevitinov, 1885: 23).

Tüm Filistin'i dolaşan Başrahip Daniil, Paskalya'da Diriliş Kilisesi'nde bulunmak üzere Kudüs'e döner. Kutsal ateşin Kutsal Kabir'e inmesi mucizesini ilk kez Rusça olarak o anlatmıştır. Seyahatnamenin en can alıcı sahnesi de etkileyici ve duygusaldır - Diriliş Kilisesi'ndeki Paskalya ayininin tasviri, "dünyanın her ucundan sayısız insan", "Rab, merhamet et!" çığlıkları her yeri inletir ve gözyaşları sel olup akar (Venevitinov, 1885: 130). Daniil'in ifadesine göre taş kalpli bir adam bile kayıtsız kalamaz ve kendi içine bakıp günahlarını hatırlayarak ağlar.

Bölümlerin düzenlenişindeki topografik ilke, yalnızca *Rab'bin mezarına inen cennetin ışığı hakkında* öyküsüyle bozulmuştur. Bu hikâye, bir önceki bölüm olan *Nasıra Üzerine*'de başlayan ve sonsözde devam eden lirik söylemi kesintiye uğratar. *Rab'bin mezarına inen cennetin ışığı hakkında* bölümünün yaratılış tarihi net değildir, bu nedenle de edebi eserin bütünü içindeki sanatsal işlevini değerlendirmek zordur. Oldukça zarif ve dokunaklı bir şekilde yazılmış olan bu bölüm, eserde özel bir konuma sahiptir. Sanatsal mantığı, eserin sonunda büyük bir ideolojik sesin son akorunu vermek gibi görünüyor. Paskalya ayininin tasviri, Rab'bin mezarında kendiliğinden alevlenen mumu bekleyen dindar kalabalığın coşkulu ruh hali, tüm bunlar Daniil'in yürüyüşüne özgü olmayan, konuşmanın ritmik düzenini istemeden etkileyen heyecanlı ve acıklı bir şekilde gerçekleştirilmiştir.

Birinci şahıs anlatımı, *seyahatname*-ye dolaysız ve samimi bir atmosfer kazandırır. Yazarın Hristiyan mabetlerini incelerken, tapınaklardaki sütun ve kapıların sayısını sayarken, Rab'bin mezarını ölçerken, Ürdün'den su ve Taberiye Gölü'nden balık tadarken kişisel deneyimlerine sürekli atıfta bulunması, İncil'e ve önemli insanların sözlü tanıklıklarına

¹⁶ Mesih'in bir düğün ziyafetinde suyu nasıl şaraba dönüştürdüğünü anlatan İncil efsanesine atıfta bulunur.

yapılan atıflar gibi hac yolcusunun hikayesini belgeler. Daniil, örneğin *Rab'bin mezarına inen cennetin ışığı hakkında*'daki yanlış konuşan diğer seyyahlarla polemige girmeye hazırdır (Venevitinov, 1885: 126). Daniil'e göre, "ne güvercin ne de şimşek görülmedi, ama Tanrı'nın lütfu görünmez bir şekilde gökten iner ve mezardaki kandilleri yakar" (Venevitinov, 1885: 126). Daniil'in betimlemesindeki Kutsal ateş "dünyevi ateşe benzemez, harikuladedir, ışığı farklıdır, alevi vermilyon gibi kırmızıdır, tarifsiz bir şekilde parıldar" (Venevitinov, 1885: 135).

3.8. Başrahibin Olası Elçiliği ve İnsanlarla İlişkileri Üzerine

Başrahip Daniil'in Rusya topraklarından başlayan seyahati ve yaşamı Rusya'dan binlerce kilometre uzaktaki Filistin'in öyküsüne adanmış olsa da Rus tarihsel yaşamını sosyal ve politik kaygılarıyla, toplumsal, dinsel ve estetik görüşleriyle yansıtmaktan kendini alamamıştır. Kitabın yazıldığı XII. yüzyılın başlarında Rusya'da feodal ilişkiler güçlenmiş, knezliklerde parçalanma baş göstermiş ve doğulu göçebelerin istilası tehlikesi ülkenin üzerinde endişeyle kol gezmekteydi. Bunlar ve zamanın diğer birçok işareti eserin her yerinde mevcuttur. Ancak doğrudan Rus olayları ve Rus knezleri hakkında sadece *Kudüs Yolunda* ve *Rab'bin mezarına inen cennetin ışığı hakkında* (О Свете Небесном: Как Сходит Ко Гробу Господню) bölümlerinde ve sonsözde söylenmiştir.

Rus yaşamının bir yankısı da birbirine düşman çeşitli knezliklerden 10 Rus knezinin isimlerinin ebedi anma için kaydedilmesidir: *Kiev, Pereyaslavl, Çernigov, Polotsk*. Bu gerçek, Hristiyan bağışlama güdüsünden çok, birleşik Rusya'yı oluşturan feodal knezliklerin uyum ve barış fikrini ifade eder. Rus knezlerin eylemlerinin birliğine indirgenmeyen Rus topraklarının birliğine dair tarihi Eski Rus fikri metinde yansıtılmıştır. Daniil'in kendisini herhangi bir Rus manastırından değil de bir Rus başrahibi olarak adlandırması Başrahip Daniil'in kendini Rusya'nın bir elçisi olarak gördüğünü göstermektedir. Anavatanı için duyduğu endişeyi bir din görevlisine özgü bir biçimde ifade etmiştir; kiliselerde kandilleri belirli bir manastır ya da knezlik adına değil, tüm Rus toprakları adına yakmış, "her yerde Rus knez ve eşlerinin çocuklarını, başrahiplerini, boyarlarını, ruhani çocuklarımı ve tüm Hristiyanları" diye dua etmiştir (Venevitinov, 1885: 140). Kral Baudouin, Paskalya ayını sırasında Rus heyetine hacı kalabalığı arasında onurlu bir şekilde eşlik ederken ve özel lütfunun bir simgesi olarak kendi mumundan, yani kralın mumundan mum yakmalarına izin verirken başrahip anavatanıyla gurur duymaktadır.

Daniil, tarihsel gününün ihtiyaçlarını bilerek eserini tüm Rusya için yazar. Gururunu ve vatanseverlik duygularını, temeli dini-sembolik bir dünya görüşü olan Rus Ortaçağı'nın

olağan tarzıyla ifade eder. Rus heyetinin Paskalya ayini sırasında onurlu bir yerde durduğunu ve Rus kandilinin Kutsal Kabir'in ortasında asılı olduğunu belirtir: “Yunan buhurdanı baş ucunda duruyordu ve Sabbas manastırının ve diğer tüm manastırların buhurdanı göğsüne yerleştirildi. Buhurdanı günahkâr ellerimle Mesih'in tertemiz ayaklarının bulunduğu ayakucuna koydum” (Venevitinov, 1885: 129). Rus delegasyonun mumlarını doğrudan Kral'ın mumundan yaktığını ve sonra onların alevinden diğerlerini yaktığını memnuniyetle ifade eder: “Kralın mumundan mumlarımızı yaktık ve bizim mumlarımızdan tüm halk mumlarını yaktı” (Venevitinov, 1885: 134). Hatta üç seçilmiş kandilin ateşi bile farklıdır ve bu seçilmişler arasında Rus kandili de vardır: “Tanrı'nın lütfuyla bu 3 buhurdan da yakıldı. Katolik buhurdanları ise yukarı doğru asılmıştı ve hiçbirini yanmıyordu” (Venevitinov, 1885: 129). Daniil'in Rus topraklarından Rabbin mezarına yerleştirdiği lambanın Yunan lambaları gibi yanıyor olmasına rağmen *fryaglar'in*¹⁷ lambasının yanmıyor olmasında sembolik bir işaret görür - Tanrı'nın Ortodoks dünyasına ve hacının ait olduğu ulusa özel bir lütfu.

Başrahip evine gitmeden önce Diriliş Kilisesi'nden Kutsal Kabir'e yerleştirdiği buhurdanlığı ve ayrıca Kutsal Kabir'den bir parça - küçük bir taş - aldı. Bu, neredeyse tüm hacıların aldığı ortak bir emanettir. Ancak önemli olan bu tür nesnelere karşı gösterilen tutumdur. Hacılar için azizlerin ya da din kurucularının hayatlarına dair bu tür tanıklıkların gerçekliği önemli değildir. *Hac Dünyası* (The World of Pilgrimage) kitabının yazarı George Target, "Ancak kutsal emanetlerin gerçek değeri, onların gerçekliğinde yatmamaktadır. İsa Mesih'in ve büyük azizlerin bu somut hatırlatıcıları insan kalbinin Tanrı'nın sevgi ve merhametine açılmasına yardımcı olur" yazıyor (Target, 1998: 30). Daniil de ruhani ganimetlerinden memnun bir şekilde eserinin sonuna doğru şöyle belirtiyor: “Yağ dolu buhurdanlığımı alarak, Tanrı'nın verdiği lütufla zenginleşmiş olarak, kutsal yerin armağanını ve Rab'bin mezarının alametini ellerimde taşıyarak büyük bir mutlulukla dışarı çıktım ve büyük bir sevinçle hücreme gittim” (Venevitinov, 1885: 139).

Daniil, Aziz Sabbas Kilisesi'nde, tarihçi V. L. Yanin'in (1960: 113) de belirttiği gibi, tüm Rus knezleri için hiyerarşik bir düzende sıraladığı bir anma bırakmıştır. XI. yüzyılın sonları ile XIII. yüzyılın başlarındaki prenslik kongrelerinde Vladimir Monomakh'ın¹⁸ girişimiyle çekişmelere karşı bir araç olarak geliştirilen kıdem sistemini takip eden Daniil, böylece Rus devletinin siyasi yapısının istikrarını savunmuştur:

---

¹⁷ Romanesk kökenli Güney Avrupa'dan gelen göçmenler için kullanılan eski Rus ad, genellikle İtalyanlar.

¹⁸ II. Vladimir Monomakh (d. 26 Mayıs 1053 - ö. 19 Mayıs 1125) - 1113 yılından 1125 yılına kadar hüküm süren RusYA Knezi.

İşte knezlerin isimleri: Mihail Svyatopolk, Vasiliy Vladimeriç¹⁹, David ve Boris Vseslaviç, Mihail ve Oleg Pankratiyev, Andrey ve Fyodor Svyatoslaviç, Gleb Minskiy ve Mstislav Vsevolodoviç. Sadece hatırladığımız knezlerin isimlerini yazdım, diğer tüm Rus knezleri ve boyarlar hakkında Rab'bin mezarında ve her yerde dua ettim. Yaşayan Rus prensleri ve tüm Hristiyanlar için 50 ayın ve ölümler için 40 ayın düzenlenmesini istedim (Venevitinov, 1885: 140-141).

Her ne kadar Daniil, kendini küçümseyici edebi geleneğin izinden giderek, kutsal yerlere "tembellik, zayıflık ve sarhoşluk içinde ve her türlü yakışsız şeyi yaparak" (Venevitinov, 1885: 2) gittiğini yazsa da, Yolculuk metni daha çok bunun tam tersine - hacının olağanüstü zekâsına ve zihinsel enerjisine, iyi okumuşluğuna ve iyi gelişmiş estetik zevkine - tanıklık etmektedir.

Daniil zamanının evladıdır, bundan mütevellit seyahatnamesini erken Ortaçağ'ın karakteristik özelliği olan insan kişiliğinin değerine dair belli bir farkındalık düzeyini yansıtmaktadır. Bu kişilik oldukça dikkat çekicidir. Eserinde kendisinden *Rus ülkesinin başrahibi* ya da *Rus başrahibi* olarak söz eder. Düşünme ve hissetme biçimiyle gerçekten Rus halk karakterine aittir. Dayanıklı, diğer halkların kültürüne duyarlı, zorlu yolculuğunda karşılaştığı tüm zorluklara sabırla katlanan, alçakgönüllü ama yine de ağırbaşlı, değerlendirmelerinde ve yargılarında ölçülü - bu adam kendi notlarını okuyucuya işte böyle görünür. Daniil kendi zamanını ve toplumunu temsil etmektedir. Dindar bir adamdır ve kuşkusuz feodal toplumun en tepesine aittir, önde gelen kilise ve devlet adamlarından biridir. Ancak görüşlerinde ve yargılarında halk bakış açısından çok şey vardır.

Kendisine tüm ölümcül günahları atfeden, "tüm keşişlerin en kötüsü, birçok günahın yükü altında, herhangi bir meziyetten aciz" Daniil (Venevitinov, 1885: 1), *drujina*'sındaki hacıların isimlerinden bahsedebilir ve nereden geldiklerini belirtebilir (isimlere bakılırsa Kiev'li ve Novgorodlu'lar - Zdeslav İvankoviç, Goroslav Mikhalkoviç, iki Kaşkiç - sivil insanlar). Fakat bu kişiler ve aralarındaki ilişkiler hakkında hiçbir şey belirtilmiyor. Daniil'in arkadaşları arasında en önde gelen, en itibarlı kişi olduğu, Baudouin'e iki kez başvurmasından ve onun tarafından iki kez memnuniyetle kabul edilmesinden anlaşılabılır. "Aziz Sabbas'ın büyük lavra'sında kaldığım için etrafları inceleme fırsatım oldu" dediğine göre manastırda yalnız kalmıştır (Venevitinov, 1885: 4). Kutsal ışıkla ilgili anlatımında da Daniil sadece kendi şahsına konuşarak fiilleri tekil olarak kullanır, çünkü Baudouin onu kilisede kendi yanında onurlu bir yere yerleştirdiğinde bütün ekipten mucizeyi yakından gören sadece kendisidir. Hatta Rusya'dan getirdiği hizmetkârlar ve yoldaşlarına *drujina* dediği de varsayılabilir. O

---

¹⁹ Monomah.

zaman tüm maiyetinden neden sadece kendisinin Baudouin ve Aziz Sabbas Başrahibi tarafından onurlandırıldığını açıklanabilir.

Daniil sadece Haçlı komutanı ve Kudüs Kralı Baudouin'in, diplomasi, otorite ve savaş adamı olarak iyi niyetli ve görünüşte öznel ayrıntılı bir portresini çizmiştir. Seyahatname'de yazarı tarafından ideal bir savaşçı ve diplomat, hacıları himaye eden dindar, nazik ve mütevazı bir adam olarak tasvir edilir. Bu "erdemli ve hiç gururlu olmayan bir adam" (Venevitinov, 1885: 127) Daniil'in Kudüs'ün savunmasını ve şehrin kalesi olan, çok sıkı korunan ve genellikle içeri girilmesine izin verilmeyen Davut Kulesi'ni görmesine izin verdi.

Eserin incelenmeye başlandığı dönemden bugüne Daniil'le alakalı henüz cevabı net bir şekilde ortaya konulamayan sorular üzerinde yorumlar yapılmıştır. Bunlardan birincisi başrahip Daniil'in sıradan bir hacı ya da seyahatinin dini amaçlar haricinde başka bir gayenin olup olmadığıdır. Görünüşe göre bu soru E. V. Petuhov tarafından da sorulmuştur.

Daniil'in Filistin'e herhangi biri tarafından gönderildiği Seyahatnamesinin metninden açıkça belli olmamakla birlikte, oraya kendi dürtüsüyle gitmiş olması daha muhtemeldir. Filistin'de kendisini yetkililerin gözünde önemli ve onurlu bir konuma getirmiş; görmeyi ummadığı pek çok şeyi gördüğünden birden fazla kez söz etmiş; başkalarının gitmesine izin verilmeyen yerlere gitmesine izin verilmiştir (Petuhov, 1916: 57).

Daniil'in bu nitelendirmesinde her şey açık değildir: özel bir adam, eğer Daniil böyle bir adamsa, sürekli savaş halinde olan yabancı bir ülkede kendini nasıl seçkin bir konuma yerleştirebilir ve neden başkaları için mevcut olmayan ayrıcalıklardan yararlanır?

Daniil'in kendi anlatımına bakılırsa, başrahibin Filistin'de Kudüs Kralı I. Baudouin ve diğer yetkililerin gözünde sıradan bir hacı olarak değil, daha fazlası olarak kabul edildiği kesin olarak söylenebilir. Daniil, I. Baudouin ile iki karşılaşmasını anlatır. İlki Daniil'in yolun "çok zor ve kayalık dağların üzerinde" ve en önemlisi "aşırı korkunç" olduğu Galilee ve Taberiye Gölü'nü ziyaret etme arzusundan kaynaklanıyordu (Venevitinov, 1885: 92). Daniil, Baudouin'in Taberiye Gölü'nü geçerek Şam'a doğru yola çıktığını öğrenince, yanına gelip eğildi ve şöyle dedi: "Sizinle birlikte Taberiye Gölü'ne gitmek ve orada Taberiye Gölü'nün yakınındaki tüm kutsal yerleri ziyaret etmek istiyorum. Tanrı aşkına, beni alın knez" (Venevitinov, 1885: 93). Ardından knez *büyük bir memnuniyetle* onunla gitmesini buyurarak Daniil'i özel muhafızlarına dahil etmiş, başrahip *sevinçle* atlar kiralayıp knezin askerleriyle birlikte korkmadan ve kayıp vermeden tüm ürkütücü yerlerden geçmiştir. "Hiç kimse ordusu olmadan bu yoldan gidemez; sadece imparatoriçe Helena bu yoldan gitmiştir" - ekliyor Daniil (Venevitinov, 1885: 93).

Seyahatnamenin anlatı dizisine göre kralın başrahiple sonraki görüşme Daniil'in "Rab'bin sandığının" üzerine kendi lambasını veya kendi deyimiyle "kandilini" koyma isteği üzerine gerçekleşti. Ancak bu görüşmenin Şam'a yürüyüşten önceki görüşmeden önce mi yoksa sonra mı olduğunu söylemek mümkün değildir. Daniil bu buluşmayı şöyle anlatır:

Sonra ben, çelimsiz ve değersiz biri olarak, bu cuma günü öğleden sonra saat birde Knez Baudouin'e gittim ve ona yere kapanarak tapındım. Ama o beni zayıf görünce sevgiyle yanına çağırdı ve sordu: "Ne istiyorsun, Rus başrahip?" Beni iyi tanıyordu ve çok seviyordu; erdemli bir adamdı, çok mütevazıydı ve hiç gururlu değildi. Ona dedim ki: "Knezim, lordum, Tanrı ve Rusya prensleri adına sizden rica ediyorum, tüm Rus topraklarından kutsal mezara buhurdanımı koymama izin verin". Sonra lütufkâr ve sevgi dolu bir şekilde buhurdanı Rab'bin mezarına koymama izin verdi ve benimle birlikte en iyi hizmetkârı olan bir adamı Diriliş Kilisesi'nin kâhyasına ve mezarın anahtarını tutan hizmetkâra gönderdi (Venevitinov, 1885: 127-128).

Daniil'e aktardığına göre, Baudouin onu *iyi tanıyor ve çok seviyordu*. Belli ki Daniil'in Kudüs kralıyla görüşmeleri anlattığı iki olayla sınırlı değildi ve kral Daniil'e sıradan bir hacıya hiç gösterilmeyen bir ilgi gösteriyordu. Paskalya Yortusu'na giderken Baudouin onu *kendisine yaklaşmaya* davet eder ve tapınakta ona *mezar kapılarını görecek şekilde* yüksek bir yerde durmasını teklif eder (Venevitinov, 1885: 133). Daniil, diğer birkaç görevlisiyle birlikte Baudouin'in mumundan kendi mumunu yakar.

Daniil'in sahip olduğu ayrıcalıklardan bazılarını da belirtmeden geçmemek gerek. Örneğin, Kudüs'ün kalesine, Davut'un Sütunu'na girmesine izin verildi, oysa yabancıların izinsiz girmesine izin verilmiyordur (Venevitinov, 1885: 125). Fakat Daniil ve arkadaşlarından biri içeri alındı. Burada, eserin başka birkaç sahnesinde de olduğu gibi Daniil kanıtlayıcı olmak maksadıyla "tanıklığa" başvurur: bilgilerin doğruluğunu teyit edebilecek İzyaslav İvanoviç adlı bir arkadaşıyla Kudüs kalesini teftiş eder. Diriliş Kilise'sinde yapılan Paskalya ayinini anlattığı bölümün ortasında da hikâyenin gerçekliğini doğrulamak için sadece Tanrı'yı değil, aynı zamanda tüm Rusları da tanık olarak çağırmak üzere lirik bir girizgâh yapıyor: "Bir insan az şeyde inançlıysa, çok şeyde de inançlıdır, ama kötü adam için gerçek çarpıktır. Bana ise, çelimsiz olan, Tanrı şahittir ve Rab'bin o tabutu ve o gün tabutun başında olan tüm Rus oğulları, Novgorodlular ve Kievliler: İzyaslav İvanoviç, Gorodislav Mihayloviç, Kaşkiçi ve diğerleri, benim, bir zavallının bu hikayemi bilirler" (Venevitinov, 1885: 136).

Aynı şekilde Rab'bin Mezarı'nın anahtarcısı da Daniil'i kabre tek başına kabul etmiş, kabri ölçmesine izin vermiş ve hatta Daniil'in bize bildirdiği gibi, "mezarın başındaki tahtayı kaldırdı ve küçük bir kutsal taş alarak bana verdikten sonra, Kudüs'de hiç kimseye bundan söz etmemi yasakladı" (Venevitinov, 1885: 139). Tüm bu özgürlüklerin büyük ölçüde anahtarcı

kahyasına *küçük bir şey* vermesiyle ve genel olarak, anlatısının başında kabul ettiği gibi, "fakir bütçemden elimdeki her şeyi şehirdeki ve dışındaki kutsal yerleri iyi bilenlere verdim" gerçeğiyle açıklandığı doğrudur (Venevitinov, 1885: 4), ancak bu Kudüs kralı Baudouin için geçerli olamaz. Bu arada, Daniil'in anlattığına göre, krala tamamen serbestçe erişebildiği ve kralla rahatça konuştuğu anlaşılmaktadır, çünkü Daniil'e göre Baudouin "iyi ve alçakgönüllü bir adamdır ve zerre kadar gururlu değildir".

Aslında Baudouin'in maiyetinde böyle bir ataerkillik ve sadelik yoktu. Kudüs krallığındaki selefi ve kardeşi Godefroy de Bouillon kendisine dux- "şef", "lider" diyordu; o, yeni Filistinli feodal lordlar arasındaki sadece en kıdemli lorddu. Baudouin ise, Beytüllahim katedral kilisesinde patrik tarafından Kudüs kralı olarak taç giydirildiği için resmi işlemlerde kendisini "Tanrı'nın lütfuyla Kudüs'ün ilk Latin kralı" olarak adlandırdı (Vasilyev, 1998: 50).

I. Baudouin ihtişamlı bir kraldı,- yazıyor Gaston Jacques Dodu, - etrafı şövalyeler ve hizmetkârlardan oluşan görkemli bir maiyetle çevriliydi, Filistin şehirlerine girerken, tarihçi Surlu William'ın yazdığı gibi, yürüyüşü haşmetli, görünüşü ve konuşması ağırbaşlı, her zaman omuzlarından düşen bir manto giyerdi, öyle ki dünyevi bir şahıstan çok bir piskoposa benziyordu (Dodu, 1897: 125).

Böyle bir ortamda Rus başrahibin kralın yakın bir tanıdığı olduğu anlaşılıyorsa, şu soru gündeme gelebilir: Büyük Knez Svyatopolk İzyaslaviç Daniil'in hac ziyaretini diplomatik amaçlar için kullanmış olabilir mi ve Kudüs kralı da bu amaçları kabul etmiş olabilir miydi? Modernite koşullarında, D. S. Lihaçov'in (1979: 30) de düşündüğü gibi, her ikisi için de bu hedefler hem askeri-politik hem de dini-politik olabilir. Ancak bu konuda sadece varsayımsal olarak yorum yapılabilir, keza belgesel tarihte yargılarımızı az ya da çok kesin olarak doğrulayabilecek dolaysız veriler bulunmamaktadır.

3.9. Eserdeki Apokrif Unsurların Yeri ve Kullanım Nedenleri

Rusya'da hac seyahatleri Hristiyanlığın ilk yüzyıllarından itibaren başlamıştır. Rusya'nın Hristiyanlaşması, Bizans'tan ve Slav-ülkelerinden (Bulgaristan, Çek Cumhuriyeti, Sırbistan gibi) ibadet ve yeni bir dünya görüşünün oluşması için gerekli kitapların (İncil, Mezmurlar, Saatler Kitabı) gelmesiyle birlikte gerçekleşmiştir. Litürjik ve vatanperver eserlerin yanı sıra, apokrifler²⁰ de (azizlerin biyografileri, kutsal ve dünya tarihindeki olayları anlatan kronikler, Hristiyan kutsal yerlerine yapılan seyahatlerle ilgili romanlar, masallar ve

---

²⁰ Kilise tarafından resmi olarak tanınmayan ve kutsal tanrısal metinlerin sayısına dahil edilmeyen bir tür Hristiyan edebiyatı eserleri.

seyahat notları vs.), büyük bir popülerliğe sahipti. El yazması koleksiyonlarında bir nesilden diğerine aktarıldılar ve knezlerin teraslarında ve kasaba halkının evlerinde, manastır hücrelerinde ve boyarların salonlarında ilgiyle okundu. Eski popülerliği, bu türde günümüze ulaşan çok sayıda eserin yanı sıra feodal Rusya'nın çeşitli sınıflarında derlenen istinsahlarıyla da kanıtlanmaktadır. Kanonik metinlerle paralel olarak var olan apokrif metinler, sadece o dönemin Rus halkı için güncel olan "yeryüzündeki cennet" temasını gündeme getirmekle kalmayıp ("Meryem Ana'nın azap yolculuğu", "Agapius'un Cennete Seyahati", vb.), aynı zamanda uzak ülkeler hakkında tarihi, coğrafi ve diğer pratik bilgiler de sağlamaktaydı. Başrahip Daniil de dahil olmak üzere, Antik ve Ortaçağ Rusya'sının önde gelen düşünürleri apokrif hikayeleri çalışmalarına sıklıkla dahil ederlerdi. Şüphesiz, yaygın oldukları diğer ülkelerde olduğu gibi Rusya'daki seyahatnameler de çeşitli ruhani ihtiyaçları karşılamaktaydı. Sadece Hristiyanlık ve fikirlerinin propagandasıyla değil, aynı zamanda popüler ve çoğu zaman çifte inançlı dindarlıkla da bağlantılıydılar.

Daniil'in Filistin tapınaklarına yaptığı ziyaretler sırasında işittiği İsa'nın tebliğ faaliyetlerine ilişkin tanıklıklar, çoğu durumda İncil'de anlatılanlarla örtüşür: Daniil ayrıca, İncil'le uyumlu olarak, şu ya da bu mucizenin gerçekleştiği yerlerin işaretlerini verir; bazen İsa'nın şu ya da bu koşullar altında söylediği sözler de aktarılır; son olarak, İsa'nın kutsal görevinin çeşitli anlarında ziyaret ettiği yerler not edilir. Tüm bu göndermelerin arasında Daniil sık sık İncil'deki anlatımlarla tam olarak uyuşmayan ve yerel efsanevi öykülere dayandığından tanıklıkları anlatısına ekler. Böylece, Vaftiz'den sonra İncil'de bahsedilen İsa'nın toplum önünde görev yaptığı ilk olayı, yani şeytanın ayartmasını anlatırken Daniil şöyle der: "Gilboa dağında, Tanrımız Mesih'in 40 gün oruç tuttuğu, ama daha sonra acıktığı çok yüksek bir mağara vardır. Şeytan oraya gelip onu ayartmak istedi ve ona şöyle dedi..." (Venevitinov, 1885: 52). Bu olayla ilgili İncil tanıklıklarına bakarsak, her yerde ayartmanın "çöl" ile ilgili olduğunu ve sadece yerel efsanelerin Gilboa dağındaki ünlü mağaraya atıfta bulunduğunu görürüz.

Genel olarak, Daniil'in işittiği ve eserinde kaydettiği tanıklıklarda, Kutsal Kitap anlatımına göre mağaralarda gerçekleşmeyen olayların mağaralarla sınırlı olduğu dikkat çekmektedir: Böylece, Daniil'e göre Hermon Dağı'ndaki mağaralardan birinde, "Mesih öğrencilerine Babamız duasını söylemeyi öğretti" (Venevitinov, 1885: 38), oysa bu olayın İncil anlatımlarında böyle bir zamanlama için hiçbir temel bulunmamaktadır; Daniil'in Yahuda'nın Mesih'e bir mağarada ihanet ettiğine dair anlatımına gelince, burada İncil anlatımlarıyla uyuşmayan efsanevi bir rivayet söz konusudur. Müjde'nin belirtilerinin aksine,

Yahuda'nın ihanet ettiği yerle "ıstırap mağarası" olarak adlandırılan yeri özdeşleştiren bu efsane, ilk olarak keşiş Bernard'ın anlatısında kaydedilmiş ve XII. yüzyılın başlarında en eski İncil anlatısına üstün gelmiştir (Zabolotskiy, 1899: 239).

Daniil'in seyahatnamesi - gerçek ve mitolojik, kanonik ve resmi Kilise tarafından yasaklanmış olanın organik bir birleşimidir. Dinsel-sembolik düşünme yöntemi Ortaçağ sanat ve edebiyatına özel bir karakter kazandırmış, gerçek toplumsal ilişkileri doğa ve toplum olgularının öteki dünyayla olan gizemli bağlantısının prizmasından yansıtmıştır. Eski Rus yazarlar gerçekliğe karşı estetik tutumunu çeşitli üsluplarla ifade etmiş; genellikle Hristiyan mitolojisi veya kilise dogmaları dünyasından geleneksel sembolik-allegorik imgelerle birlikte gerçekçi taslaklar yaratmışlardır. Kutsal tarihi olayları ve kahramanları önce hafızasında, sonra da kâğıt üzerinde canlandıran başrahip, sunağın arkasındaki Diriliş Kilisesi'nin duvarının dışında *dünyanın göbeği* olduğunu ve bunun yanında, üzerinde İsa'nın çarmıha gerildiği bir haç bulunan bir taş olduğunu ve taşın altında Adem'in başı olduğunu ayrıntılı olarak anlattığında: *“Rab'bin çarmıha gerilmesi sırasında, Rabbimiz İsa Mesih çarmıhtayken ruhunu teslim ettiğinde, kilisenin perdesi yırtıldı ve ardından bu taş Adem'in başının üzerinden parçalandı ve bu yarıktan Rab'bin kaburgalarından sızan kanlar Adem'in başına dökülüp bütün insan ırkının günahlarını yıkadı”* yazarak (Venevitinov, 1885: 19), aslında gerçekçi unsurlar olarak adlandırılan tasvirler ve eskizlerde, aynı dini-sembolik imgelerden yola çıkmıştır. Akabinde de “Taştaki bu yarık bugüne kadar var” - diyerek bir nevi tanıklık etmektedir (Venevitinov, 1885: 19). İbrahim'in oğlu İshak'ı kurban edişinin daha sonra İsa'nın çarmıha gerildiği Golgotha'da gerçekleştiğine dair bir başka apokrif efsane de seyahatnamede yansıtılmaktadır.

Seyahatnamenin bu kanonik-apokrif kaynak karışıklığı mevzusu zamanımızın insanını gerçekten de şaşırtmıyor değil. Daniil'in bir başrahip, dolayısıyla ruhani hiyerarşide oldukça yüksek bir mevkide bulunan bir kişi olduğu bilinmektedir; yazdıklarından oldukça eğitilmiş olduğunu, Rehberlerinin öğrenim durumu ve bilgisi hakkında hüküm verebildiğini; meraklı olduğunu ve kutsal topraklar hakkında doğru ve ayrıntılı bilgi toplamak için hiçbir masraftan kaçınmadığı da anlaşılmakta olup ayrıca, kutsal topraklar hakkında doğru ve ayrıntılı bilgi edinmek için büyük bir ilgi gösterdiği ve bunun için cömertçe harcama yapmaktan kaçınmadığı anlaşılıyor. Ancak, bazen yazılarında apokrif karakter taşıyan gelenekleri de içerdiği görünüyor. Bu durumda, Daniil'in gerçek ve reddedilmiş gelenekleri nasıl ayırt edeceğini bilip bilmediğini veya belki de bu apokriflerin sonraki aktaranlar tarafından mı eklenmiş olabileceğini düşünmemiz gerekebilir (Venevitinov, 1877: 47). Muhtemelen,

Daniil'in yolculuğu sırasında duyduğu efsanelerin büyük bir kısmı ya yolculuğunda duymuş ya da yazılı kaynaklardan okumuştur (Kuskov, 2003: 5).

Onun dindarlığı, Rus Kilisesi tarihçileri ve Ortodoks Filistin Derneği'nde çalışan araştırmacılar tarafından dikkatle gizlenen Ortodoks Hristiyanlık ve Ortodoksluğun sınırlılıklarından yoksundur. Bu nedenle eserinde halk efsaneleri ve apokrif destanlar yaygın olarak kullanılmaktadır. P. Zabolotskiy, "Rus Başrahip, anlatısına kattığı efsaneler ve apokrif masallardan oluşan bir atmosferle çevrilidir" diye yazmaktadır (Zabolotskiy, 1899: 222).

Ne yazık ki, bu gerçek, bazı Rus Kilisesi tarihçileri ve edebiyat eleştirmenleri tarafından Daniil'in eğitimsizliği ve Kutsal Kitap metinlerini iyice bilmemesiyle açıklanmıştır. Fakat bu bakış açısı savunulamazdır, zira başka bağlantılarda başrahibin okumuşluğunu kabul eden bu yazarların subjektif görüşleri tarafından dayatılmaktadır (Prokofev, 1969: 284). Mesele *eğitimsiz Rus din görevlisi değil*, onun İncil tarihi ve Ortodoks Hristiyanlık hakkındaki popüler bakış açısıdır. Efsanevi-apokrif hikâyeler unsuru Rusya'da feodal toplumun demokratik düşünen insanları arasında yaygındı. Hristiyanlığın ilk yüzyıllarına ait efsanelere göre, Bizans'tan Rusya'ya geçen her mitolojik unsur, dindar insanların gözünde en üstün anlamı kazanmıştır. Bunlar artık mitolojik tanrılar değil, yalnızca eski Hristiyan algılarının alanına girmesine izin verilen bir sembol anlamında geleneksel işaretlerdi. Hristiyan sanatçı için klasik mitoloji tesadüfi bir süsleme, tensel cazibenin bir tuzağı değil, düşüncelerini rahatça ifade etmeye alışkın olduğu kabul edilmiş bir biçimdi (Buslayev, 1861: 207). Aynı zamanda kendisinin yazdığı gibi ("bana her şeyi iyice göstereyim diye, fakir bütçemden elimdeki her şeyi şehirdeki ve dışındaki kutsal yerleri iyi bilenlere verdim"), Daniil bazı efsanevi-apokrif bilgileri seyahat sürecinde de öğrenebilirdi. Ancak hem Rusya'dan getirilen efsanelere hem de orada yerinde işitilen masallara Daniil tarafından halk ve gündelik bir karakter verildi, bu da özellikle İncil mitolojisinin ana karakterlerinin yorumlanmasına yansdı.

Daniil sadece halk fikirlerini özümsemekle kalmamış, aynı zamanda onları Eski Rus feodal toplumunun bilincine de yerleştirmiştir. Onun rehberliğinin bu konudaki rolü fazla abartılamaz. Zabolotskiy, "Eski Rus toplumunda "hacılar sınıfının" otoritesini ve Daniil'in seyahatnamesinin yaygınlığını hesaba katarsak, Daniil'in eserinin Rusya'daki efsanevi-apokrif unsurun gelişiminde efsanevi-apokrif kanıtlarıyla nasıl bir rol oynayacağı açıkça ortaya çıkar" diye yazmıştır (Zabolotskiy, 1899: 273).

3.10. Din ve Etik İle İlgili Seyahat Motif ve Etkenleri

Daniil'in Ortodoksluğun sadık bir temsilcisi olması, diğer dinlere mensup insanlar hakkında objektif bir değerlendirme yapmasına engel teşkil etmez; ruhani kişiliğinin karakteristik bir özelliği de dini hoşgörüdür. Filistin'de seyahat ederken, Müslümanların Hristiyan mabetlerini tahrip ettiğini görmüş, ancak bu eylemleri savaş koşullarında kaçınılmaz bir bela olarak algılamıştır. İncil zamanlarında antik Kudüs Kral Nebukadnezar tarafından tahrip edilmiş ve Daniil'in zamanında Aziz Euthymius ve Aziz Theoktist manastırları "Sarazenler" tarafından tahrip edilmiştir. Fakat Daniil'in tasvirinde, onlar sadece hacı kervanlarına saldıran ve yağmalayan kötü niyetli kişiler değildir, aynı zamanda hem konuklarını koruyan misafirperver ev sahipleri hem de yorulmak bilmeyen emekçilerdir: çiftçiler ve büyükbaş hayvan yetiştiricileri, şarap üreticileri ve mimarlar, ayrıca Haçlı istilacılara boyun eğmeyen gururlu bir halktır (Venevitinov, 1885: 81).

Tüm yolculuk boyunca, Başrahip, okuyucuya giriş bölümünde daha önce ifade edilenleri titizlikle hatırlatmaktadır. Ürdün Nehri'ni "kendi günahkâr gözleriyle" üç kez görmüş, derinliğini öbür yakasına geçip kıyısı boyunca sevgiyle çok yürüdüğüm için kendisi ölçüp doğrulamıştır (Venevitinov, 1885: 45-46). Daniil Taberiye Gölü'nde yıkanmış, Mesih ve öğrencilerinin yakalayıp severek yedikleri balıkların aynısını yakalayıp yemiş ve Melchizedek'in mağarasına tırmanmıştır. Betimlemelerin kişisel deneyime değil de başkalarının sözlerine dayandığı durumlarda Daniil kendini bir çekince koymak zorunda hissederek kendisine kimin tarafından aktarıldığını belirtmiştir.

Ölü Deniz'i sadece uzaktan görmüş, ancak iki yerde yazmasına rağmen oraya gitmemiştir: "Bütün bunları gözlerimle gördüm, ama yabancılardan korktuğum için ayaklarımla Sodom'a gidemedim. Sadık insanlar da oraya gitmemi tavsiye etmediler: "Orada iyi bir şey göremezsın, sadece azap görürsün; oradan pis kokular gelir, sadece o kötülüğün kokusundan hastalanırsın" (Venevitinov, 1885: 78). Lübnan Dağı aynı şekilde görsel algı ve bilgili kişilerin anlatıları temelinde tanımlanmaktadır: "Yabancıların saldırısına uğramaktan korktuğum için kendi ayaklarımla Lübnan Dağları'na gidemedim, ama orada yaşayan Hristiyanlar bana bu dağ hakkında çok iyi bilgi verdiler ve Lübnan Dağları'na gitmemizi engellediler. O dağda birçok yabancı yaşıyor" (Venevitinov, 1885: 109).

Daniil eserinde sadece pratik deneyim ilkesini beyan etmekle kalmaz, aynı zamanda bu ilkeye bağlı kalır ve onun tarafından yönlendirilir. Bu bakış açısıyla, Eski Rus edebiyatında çok yaygın olan mucizelerin tasvirine de yaklaşır. Sadece İncil'deki mucizelere atıfta bulunur, ancak aslında kendisi Filistin'e yaptığı yolculuk sırasında bunları görmemiştir. Su ile kutsama

gününde, tam da haçın suya daldırıldığı anda Ürdün'den *kutsal bir ruh* yayıldığına dair güvencelere yanıt olarak Daniil ihtiyatlı bir şekilde şunları söyler: "Laik iyi kalpli insanlar bunu görürler, diğerleri ise hiçbir şey görmezler" (Venevitinov, 1885: 48).

Elbette Daniil dini kavramların etkisi altındadır ve açıklamaları belirgin bir şekilde dini niteliktedir. Ancak bu sağduyulu yaklaşım, sadece Rus değil, o dönemin dünya edebiyatı tarihinde de oldukça dikkat çekici bir olgudur.

Dini inançlar Daniil'i, kişisel deneyim ve sağduyu temelinde oluşturduğu deneme kitabını, okuyucuya bir inanç duygusu aşılama, onu yalnızca eserin gerçek yönüne değil, aynı zamanda yaşamın kendisinin inandırıcı bir olgusu olarak Hristiyan dinine de inandırmak için uyarlamaya zorlamıştır. Yazar, okuyucuya son hitabında şu hususları ima etmektedir: "Bu yazıya imanla ve sevgiyle saygı gösteren herkes Tanrı'dan, Rab'bin kutsal mezarından ve bütün bu kutsal yerlerden bereket alsın ve bu kutsal yerlerde yürüyenlerle eşit olarak Tanrı'dan sevap kazansın: Ne mutlu görüp iman edenlere ve üç kez daha mutlu görmeyip iman edenlere! Gerçekten de iman iyi işlere eşittir" (Venevitinov, 1885: 141). Bu sözlerde Daniil bir Ortaçağ yazarı olarak, eğer insan yaşam çizgisini iyilik doğrultusunda devam ettirirse, günahlarının bağışlanacağından bahsetmektedir, ki böyle bir yaşam tarzı dönemin edebiyatında azizlerin yaşam felsefesini belirlemekteydi (İnanır, 2003: 9).

Başka bir yerde Daniil sadece "çok iyi kalpli insan hanelerinde, meskenlerinde, niyetleriyle, yoksullara sadakalarıyla, yaptıkları iyiliklerle (bunları okuyarak) bu kutsal yerlere ulaşır ve Kurtarıcımız Mesih İsa Tanrı'dan büyük bir mükafat alırlar" inancındadır (Venevitinov, 1885: 3). E. İnanır bu konuda böyle bir yorum yapmaktadır: "Ortaçağ bilincinde insan doğuştan günahkardır, çünkü üzerinde ilk insanların - Adem ve Havva'nın günahını taşıdığı düşünülmektedir. İlk günden itibaren insan ruhunda iki karşıt güç mücadele etmektedir, iyiliği ve kötülüğü temsil eden İsa ve Şeytan" (İnanır, 2003: 8). Başrahip Daniil de insanların eserini *sevgi ve imanla* okudukları için Tanrı tarafından kutsanacaklarına inanır. Bu tür ifadeler aslında Daniil'in seyahatnamesini kutsal metinlerle bir tutabilmeyi mümkün kılıyor. Deneyim ve inanç Daniil'in bilincinde böylece birleşir: inanç onu ortodoksluğun katı sınırları çerçevesine değil, efsanevi-apokrif öykülerle karışık olarak algılanan bütün Hristiyan mitolojisine, deneyim ise - coğrafi, doğal, ekonomik ve dini-tarihsel gerçekliklere yönelir.

Ortaçağ feodal ilişkileri temelinde, toplumsal ve doğal olguları yönettiği düşünülen üstün güçler fikri yaratılmıştır. Böyle bir düşüncenin sonucu olarak, Ortaçağ toplumunun bilincindeki dünya ikiye bölünmüş gibi görünmektedir: bir yanda doğanın ve toplumun gerçek-tarihsel yaşamı, diğer yanda ise karşıt, mücadelecilik güçlerin yaşadığı dini-mitolojik,

doğüstü ve tariüstü dünya: iyi (ilahi) ve kötü (şeytani). Hristiyan-mitolojik dünyanın güçleri kendilerini doğada ve toplumda iyi ya da kötü olarak gösterirler. Dönemin anlayışında, iyilik ve kötülük arasındaki mücadele toplumsal ilişkilerin temelini oluşturur. Bu yüzden insan, iyi ya da kötü güçlerin bir tür haznesi olarak görülür.

Ortaçağ boyunca dünyanın kutsal merkezi Kudüs'tü ve onun kutsal yerleriydi, yani başka bir deyimle bütün seyyahlar *günahkâr* yerlerden kutsal yerlere doğru hareket ediyorlardı. Zaman ve mekân içinde hareket ettikçe, betimlemelerine dini bir değer katıyorlardı.

Rus seyyahların dünya görüşü tutumları ve psikolojisi, ilk önce feodal Rusya'nın vatandaşları olarak genel dini dünya görüşünü yansıtmaktadır. Daha seyahat notlarının başında, İsa Mesih'in yaşamı ve faaliyetleriyle, İncil tarihiyle ve Kutsal Yazılarla bağlantılı Kutsal Yerleri ayrıntılı bir şekilde tanımlıyorlar, bazı durumlarda yerel efsaneleri yeniden anlatıyorlar ve anlatı metnine apokrifleri ekliyorlar. Onlar için Kutsal Topraklar öncelikle kutsal tarihin olaylarının geçtiği yer, Tanrı'nın yeryüzündeki varlığının bir şahidi ve etrafındaki dünya da en yüksek ilahi otoritelerin yetkisine merkezlenmiş İncil'in ve azizlerin dünyasıdır. Veya Jung'un tabiriyle: "Ruhlar düşünce dediğimiz şeyden başka bir şey değildir. Ortaçağı insanının "düşünceleri" aslında imgelemlere dönüşür ve bu imgelemlerin gerçekliği o kadar büyüktür ki, insan psişik gerçekliği sürekli olarak dış gerçeklikle karıştırır. Medenileşmemiş insanın düşünceleri belirsizdir, çünkü nesnel olanla öznel olanı birbirinden ayırmaz" (Jung, 2006: 85). İlahi olanın bir tezahürü olarak dünyanın neredeyse soyut bir şekilde anlaşılması Başrahip Daniil'in seyahatnamesinde öne çıkmaktadır. Kudüs ve Filistin'in mukaddes uzamı, olağan zaman ve uzamıyla gerçek yaşamdan çekilir ve her zaman yeryüzünde ebediyen var olanın bir parçası olarak onunla karşılaştırılır. Örneğin, Mamre Meşesi hikayesini anlatırken:

Tanrı onun köklerinin etrafını bir kilise zemini gibi beyaz mermerle döşemiştir. Tüm o güzel meşenin etrafını döşedi; o platformun ortasında o taştan çıkıp kutsal bir meşe büyüdü, muhteşem! Dağın tepesinde, meşe ağacının yanında düz, temiz ve taşsız bir avlu vardı. İbrahim'in çadırı meşenin yanında, doğusunda duruyordu...Bu kadar uzun yıllar boyunca ağacın bu kadar yüksek bir dağda durması ve zarar görmemesi, ufalanmaması şaşırtıcı ve hayret vericidir! Sanki şimdi dikilmiş gibi, Tanrı'nın isteğiyle ayakta durmaktadır (Venevitinov, 1885: 70).

Bu yer çağlar boyunca Museviler, Hristiyanlar ve paganlar arasında, Tanrı'nın İbrahim'e üç meleğin suretinde görüldüğü kutsal bir yer olarak tanınmıştır. "Kutsal Üçlü, o meşe ağacının altında patrik İbrahim'a geldi ve o kutsal meşenin altında onunla birlikte yemek yedi. Burada Kutsal Üçlü İbrahim'i ve karısı Sara'yı kutsadı ve yaşlılıklarında İshak adında bir

oğul doğurmalarını sağladı. Sonra su gösterdiler ve bu kuyu hala dağın altındaki yolun yakınındadır” (Venevitinov, 1885: 71).

Daniil oldukça detaylı bir yol tarifi vermektedir: “İbrahim’in kuyusundan Mamre meşe ağacına kadar 6 verst vardı... O yolun kenarındadır; oraya gittiğinizde sağ tarafınızdır ve yüksek bir dağın üzerinde” (Venevitinov, 1885: 69-70). Seçkin Filistin otoritesi olan A.S. Norov, Daniil’in bahsettiği ağacı bulmak için Kudüs’e gittiğinde, hayranlığını gizleyemedi ve bu ilginç dizeleri kaleme aldı:

Bana tamamen yabancı olan bu yere vardığımda, yüksek bir dağın çıplak yamacında tek başına duran, o güne kadar gördüğüm en görkemli ağaçlardan birinin güzelliği karşısında hayrete düştüm. Daniil’in tasviri çok doğrudur, ancak Daniil’in zamanında orta büyüklükte olan meşenin yüksekliği şimdi oldukça fazladır. Eğer bu Daniil’in gördüğü ağaçsa, ki tarifinin netliğinden şüphe edilemez, o zaman onun zamanında sahip olduğu yıl sayısına yedi buçuk yüzyıl daha eklenmelidir! (Norov, 1864: 90).

Hem Ortaçağ bir Başrahibi, hem de XIX. yüzyılda kıdemli bir bilim insanını hayrete düşüren bu ağacın, Eski Ahit’te adı geçen Peygamber Yeşaya’nın meşe ağacından uzun ömrün sembolü olarak bahsetmesini ve Titus Flavius Josephus’un Mamre meşesini dünyanın yaratılışıyla yaşıt görmesini de dikkate alınırsa, tesadüf değildir (Norov, 1864: 90). Özellikle de araştırmacı bu muhteşem ağaçta, sağa, sola ve yukarıya doğru üç ayrı parçaya ayrılan, büyük gövdeyi büyük bir alan boyunca gölgeleyen ve istemeden Kutsal Üçleme’nin sembolünü andıran dallarının biçiminden etkilenmişti. Fakat, ne yazık ki ağacın konumu konusunda Daniil’in tanıklığı İncil metniyle açıkça çelişmektedir.

Başrahibin Kudüs ve çevresini, İncil’in ve azizlerin dünyası gibi gördüğünün başka bir örneği de Ürdün nehrinin tasviridir. Ürdün yolu ve Hermon oldukça objektif bir biçimde betimledikten sonra Kudüs’ün Tanrı’nın yeryüzündeki varlığının biricik şahidi olduğu düşüncesi yine yazarı eline geçiriyor gibi görünmektedir:

Burada Vaftizci Yahya adına yapılmış büyük bir kilise vardı... Bu kilisenin sunağının hemen arkasında, tepenin doğu tarafında bir sunak ve küçük bir tonoz inşa edilmişti: Vaftizci Yahya, Rabbimiz İsa Mesih’i burada vaftiz etti. Ürdün nehri akar su yatağından çıkıp, vaftiz olmaya gelen Yaratıcısını görünce korkup ters döndüğü yer burasıydı. Sodom Denizi o çeşmeye yakındı, ama şimdi Vaftiz yerinden dört versta uzaktadır. Zira o anda deniz, Ürdün Irmağı’nın sularında duran çıplak Tanrı’yı gördü ve korkup kaçtı; Peygamberin sözünü ettiği gibi, Ürdün tersine döndü: "Neden sen, ey deniz, koştun ve sen, ey Ürdün, ters döndün? (Venevitinov, 1885: 43).

Daha Konstantinopolis’ten Yafa’ya giderken, kutsal emanetleri, azizlerin mezar yerlerini ve Yeni Ahit metni ve havarilerin apokrif tarihiyle bağlantılı bölgeleri ayrıntılı olarak kaydeder. Sık sık İncil’den alıntılar yapar, baş melek Mikail’in Yeşu’ya görünmesini, İbrahim’in duasını, İsa Mesih’in su üzerinde yürümesini ve diğer İncil hikâyelerini anlatır.

Apokrifler arasında Yakup İncili'nden doğrudan alıntılar vardır (Zabolotskiy, 1899: 273). Zamansal olanla ebedi olanın, maddi olanla manevi olanın, dünyevi olanla ilahi olanın bu birleşiminde Rus yazarın dünya anlayışı ve Ortodoks insanın dünyadaki yeri yansıtılmıştır.

Dini geleneklerin etkisi özellikle Kutsal Yerler ve kilise mimari yapılarının anlatıldığı bölümlerde göze çarpmaktadır. Dini geleneklerin etkisi özellikle Kutsal Yerler ve kilise mimari yapılarının anlatıldığı bölümlerde göze çarpmaktadır, örneğin *Nâsıra Şehri Hakkında* adlı bölümünde:

Nâsıra, dağların arasında, ulaşmadan önce görebileceğiniz bir yamaçta küçük bir kasabadır. Kasabanın ortasında üç sunağı olan büyük ve uzun bir kilise vardır. Kiliseye girdiğinizde sol tarafta, küçük sunağın önünde biri batıdan diğeri doğudan olmak üzere iki küçük kapısı olan ufak bir mağara vardır. Eğer mağaraya batı kapısından girilirse, sağ tarafta iki küçük kapısı olan bir hücre açılır. Bu hücrede Meryem Ana ile İsa yaşamış ve İsa burada emzirilmiş, yattığı karyola da buradadır. Karyola alçaktır, zeminde yapılmıştır (Venevitinov, 1885: 117),

Denizin İsa'yı görünce kaçtığı ve Ürdün'ün tersine döndüğü yer adlı bölümünde de: “Sodom Denizi o çeşmeye yakındı, ama şimdi Vaftiz yerinden dört versta uzaktadır. Zira o anda deniz, Ürdün Irmağı'nın sularında duran çıplak Tanrı'yı gördü ve korkup kaçtı” (Venevitinov, 1885: 43). Bu alıntılarda belirgin hale gelen anlatım tarzı - Hristiyanlığı ritüel yaşam aracılığıyla algılama, inancı "nesneleştirme" arzusu, XI. yüzyılda Başrahip Daniil'den XV. yüzyılda Afanasiy Nikitin'e kadar Rus dini bilincinin karakteristik bir özelliğiydi. Göksel dünya sadece dünyevi dünya kadar gerçek değildi, aynı zamanda onunla bir bütün oluşturunuyordu (Maleto, 2011: 335).

Daniil ve takipçileri - XIII., XIV. ve XV. yüzyılların yazarları etrafındaki dünyayı ve doğayı semboller aracılığıyla algıladılar. Mekânın kendisi sembolikti, Çargrad ve Kudüs gerçek ruhani merkezler olarak kabul ediliyor ve buralara hacca gitmek gerçek ruhani yükseliş için bir fırsat olarak görülüyordu. Eski Rus edebiyatında hayatı tasvir etmenin iki ana yolunu tespit edebiliriz. İlki, gerçekliğin tekil olgularını, yaşamın rengarenk döküntülerini en büyük özgünlükle yeniden üretmeyi amaçlıyordu; ikincisi, Puşkin'in sözleriyle, gerçekliği değil, onun yarattığı idealleri yansıtıyordu. Birincisi bilişsel değerler üretiyordu; ikincisi ise sadece bilişsel değil, aynı zamanda estetik değerleri de. Birincisinin ağırlıklı olarak "iş", pratik bir amacı vardı; ikincisi Eski Rus edebiyatına sanatın geniş alanlarına bir çıkış kapısı açtı. Bu iki yöntem sonrasında birbirinin içine girmiş, birbirini tamamlamış ve zenginleştirmiştir (Prokofev, 1969: 66).

Daniil'in eserinin popülerliği sadece dindar kitlelerin İncil'in ve apokrif öykülerin yerine duyduğu doğal hürmet ile değil, aynı zamanda esas olarak sunum tarzıyla da

açıklanmaktadır. Daniil'in kendisi de yurttaşları gibi masallarla büyümüştür. Ancak okuyucunun kendisinden sadece iyi bilinen ve öğrenilen efsanevi öyküleri tekrarlamasını beklemediğinin, aksine efsanenin gerçekte var olduğunu, görülebilir ve dokunulabilir olduğunu "kanıtlamasını" beklediğinin farkındadır. Tıpkı yeryüzü dışı dünya gibi (cennet ve cehennem çeşitli apokriflerde oraya mucizevi bir şekilde seyahat eden azizler ve peygamberler tarafından tarif edilmiştir), Rab'bin yaşadığı ve çarmıha gerildiği yeryüzü de kurgusal değil, somut olarak görülmeliydi. Daniil bu yaygın maddi gerçeklik ihtiyacını anlar ve eserinde büyük bir özenle yansıtır.

Kendisinin görüp dokunduğu şeyleri okuyucularının da görüp dokunabilmesi için, özellikle dışsal olarak ikincil olanlardan yoğun bir şekilde bahsediyor, Rus manzarasıyla karşılaştırmalar yapıyor, boyutları ve mesafeleri doğru bir şekilde aktarıyor ve görselleri elle tutulur nesnelere dönüştürmeye çalışıyor. Bu, öyküyü yavanlaştırmadığı gibi, tam tersine en ateşli merakı bile tatmin etmesini sağlıyor. Nitekim Daniil, gerçek nesneleri, nehirleri ve dağları betimlerken içlerindeki gizemi korumayı başarıyor. Kurtarıcı'nın bedenlen geçtiği topraklar üzerinde yürür ve Mesih'in mucizesinin bedenselliğini vurgular: “Ve Tanrı'nın lütfuyla, kutsal Kudüs kentine ulaştım ve bütün kutsal yerleri, tüm Galilee ülkesini ve kutsal Kudüs kentinin yakınında, Tanrımız Mesih'in ayaklarıyla yürüdüğü ve büyük mucizeler yaptığı toprakları gördüm. Her şeyi günahkâr gözlerimle gördüm. Nazik Tanrı bana günlerdir düşleyerek özlemini çektiğim şeyleri gösterdi” (Venevitinov, 1885: 1).

Kudüs sadece bir şehir değil, kozmogonik bir ideadır. Sembollere, Yeni ve Eski Ahit metaforlarına dönüşmüş olması, ona Hristiyan halkın gözünde kalıcı bir imaj kazandırmıştır; bu nedenle, hayali temsilleri açıklığa kavuşturacak görsel bir tanıklığa sahip olmak istemişlerdir, ancak bunu yaparken hayali, onunla uyuşmayan kaba bir gerçeklikle yok etmek de istememişlerdir (Pikkio, 2002: 58-60). İşte Daniil Kudüs'te bulunan *dünyanın göbeğini* bundan ötürü bu şekilde tanımlayabilmektedir:

Rabbin kabri şöyledir: taştan oyulmuş küçük bir mağaraya benzer, ufak kapılarından diz çökerek içeri girilebiliyor... Mağaranın yukarısında sütunlar üzerine görkemli bir kule inşa edildi, yukarıdan yuvarlak ve yaldızlı pullarla bezenmiş; kulenin tepesinde gümüşten yontulmuş, insan boyundan daha uzun İsa duruyor; onu fryaglar²¹ yapmış ve şimdi bu heykel örtüsüz tepenin en yukarısında duruyor. Kulenin kurnazca düzenlenmiş üç kapısı var, haçlardan kafesleri gibi görünüyorklar; bu üç kapıdan insanlar Kutsal Kabir'e girer. Oysa ben, aslen o kulenin değil, dediğim gibi, mağaranın Kutsal Kabir olduğunu, uzun süredir burada yaşayan ve tüm bu kutsal yerleri gerçekten çok iyi bilenlerden öğrendim. Diriliş

---

²¹ Romanesk kökenli Güney Avrupa'dan gelen göçmenler için kullanılan eski Rus ad, genellikle İtalyanlar.

Kilisesi'nin kendisi yuvarlak bir şekle sahiptir, uzunluğu ve genişliği otuz sajen²². İçinde geniş odalar düzenlenmiştir, üst katta patrik oturmaktadır. Mezarın kapılarından büyük sunağın duvarına olan mesafe ise on iki sajen. Burada, duvarın arkasında, sunağın dışında, Dünyanın Göbeği var²³; üstünde konulmuş tonozun üzerinde ise mozaikle İsa tasvir edilmiştir ve şöyle yazılar var "Burada göğü ve yeri elimle ölçtüm" yazmaktadır (Venevitinov, 1885: 16-17).

Bu seyahatname özellikle enteresandır ki, Daniil'in selefleri olan Arculf²⁴, Willibald²⁵, Bernard le Sage²⁶, Epiphanius²⁷ ve çağdaşı Zebulfun²⁸ yanı sıra on ikinci yüzyılın sonunda yazan Tudela'lı Benjamin²⁹ ve Phocas'ın³⁰ tasvirlerinden daha geniş bir Kutsal Yerler çalışma alanı sunar. Daniil en iyi rehberlere sahip olmak için hiçbir şeyden kaçınmadığını söyler ve gerçekten de onda seleflerinden ve çağdaşlarından çok daha az yanlışlık buluruz; bu yanlışlıklar 700 yıldan fazla bir süre boyunca metni sık sık çarpıtan ve eklemeler yapan kâtiplere bile atfedilebilir (Norov, 1864: 11).

Başrahip Daniil'in Rusya Topraklarından Seyahatnamesi ve Yaşamı'nın önemi çok yönlü ve çeşitlidir. Her şeyden önce, tarihi ve edebi rolü büyüktür: Eski Rus edebiyatında seyahatnameyi edebi bir tarz olarak belirlemiştir. Bu açıdan yenilikçi eserler arasında yer alır ve yazarın kendisi de Rus topraklarının büyük yazarları galerisinin en eskilerinden biridir. Eser, edebi tasvir dilini, sanatsal eskiz dilini zenginleştirmiş ve geliştirmiş, yüzyıllar boyunca gerçekçi, açık ve net tasvirler için bir model olmuştur. Eski Rus halkını Hristiyan Doğu, Filistin ve Kudüs ile tanıştırdı, diğer ülkeler hakkındaki fikir yelpazesini genişletti. Ve nihayetinde Rusya'da Hristiyanlığın yerleşmesinde büyük bir rol oynamıştır.

---

²² Eski Rus mesafe ölçüm birimi, 2,16 metreye eşittir.

²³ İncil'deki efsaneye göre Adem'in gömüldüğü Kudüs'teki yer.

²⁴ Arculf, 670 yılı civarında Kutsal Toprakları gezen bir Frank din görevlisiydi.

²⁵ Willibald (Latince: Willibaldus; yaklaşık 700 - yaklaşık 787) VIII. yüzyılda Bavyera'daki Eichstätt piskoposuydu.

²⁶ Bernard le Sage (yaklaşık 840 - yaklaşık 900) Mont-Saint-Michel Manastırı keşişi. 867 yılında Theudemund ve Etienne adlı iki keşişle birlikte Kutsal Topraklar'a gitmiştir.

²⁷ Epifanos (Grekçe: Ἐπιφάνιος), IV. yüzyılda Salamis'te yaşamış Ortodoks piskopos. Mirasını yoksullara dağıttı ve Mısır'a çekilerek orada münzevi bir yaşam sürdü.

²⁸ Zebulf - 1102-1103 yılları arasında Kutsal Topraklar'a seyahat eden bir Anglosakson Hacı.

²⁹ Tudela'lı Benjamin - Tudela'lı bir haham 1165 ve 1173 yılları arasında Kutsal Topraklara bir hac yolculuğu gerçekleştirmiş ve yol üzerinde Marsilya, Roma ve Konstantinopolis'i ziyaret etmiştir.

³⁰ Flavius Phocas Augustus (547-610) Bizans imparatoru (602-610).

3.11. Mesafeler

Tüm ilk seyahatnameler kutsal şehirlerine giden yollara yakın bir ilgi ile nitelendirilir. Başrahip Daniil de hiç şüphesiz bir istisna değildir. “Çargrad'dan Büyük (Akdeniz) Denize 300 verst, Petala adasına ise 100 verst uzaklıktadır. Petala adası'ndan Kalipoli'ye 100 verst ve Kalipoli'den Avida şehrine 80 verst. Oradan Girit'e 20 verst ve Büyük Deniz'e bir çıkış var: solda Kudüs'e ve sağda Kutsal Dağ'a, Selanik'e ve Roma'ya. Girit'ten Tenedos adasına 30 verst” - diye not eder Daniil; ve ayrıca: Girit'ten Tenedos adasına 30 verst... Tenedos'tan Mytilini adasına kadar 100 verstlik bir mesafe vardır, Efes, Ahia adasından 60 verst uzaklıkta... Efes kenti karadadır, denizden uzaktır; ... Sisam adası Efes'ten 40 verst uzaklıkta.

Sisam'dan İdari adasına 20 verst vardır. İdari'den Patmos adasına 60 verst... Rodos adası büyük ve her bakımdan zengindir. Sisam'dan Rodos adasına 200 verst; Rodos'tan Makri'ye 60 verst... Makri'den Patera kentine 40 verst. Patera'dan Myra'ya 40 verst; Myra'dan Hilidoniya'ya 60 verst; Hilidoniya'dan Kıbrıs'a 200 verst... Ve Kıbrıs'tan Yafa'ya deniz yoluyla 400 verst. Ve Yafa, Kudüs'e yakın bir kıyı kenti olduğundan oradan karayoluyla Kudüs'e gidilir. Ayrıca Yafa'dan Akdeniz kıyısı boyunca Sezariye, Hayfa, Sayda ve Kudüs'e giden yolu ayrıntılı olarak anlatır ve Doğu ve Güneydoğu Kudüs'ün hikâyesine önemli bir yer ayırır. Metnin küçük bir bölümü de başrahip Sina Dağı ve Beytülahm'a giden yolu tanımlamaktadır.

Yazar Galilee'ye giden yol hakkında heyecanla bahseder. Ona göre Kudüs'ten Galilee'ye, Taberiye Denizi, Tabor Dağı'na ve Nâsıra'ya giden bir yol vardır. Kudüs'ten güneydoğuya doğru uzanan ve Taberiye Denizi'ne yakın olan toprakların tümüne Galilee denir. Taberiye kenti Kudüs'ten yürüyerek 4 günlük uzaklıktadır. Bu yol çok korkunç ve çok zordur: kayalık dağların üzerinden 3 gün yürümek ve dördüncü gün Ürdün Irmağı'na yakın bir yerden doğuya, tarlalardan geçerek Ürdün Irmağı'nın başına, kaynağına gitmek gerekir... Taberiye'ye giden yol şöyledir: Kudüs'den Kutsal Meryem Ana Kuyusu'na 10 verst, o kuyudan Helvun Dağları'na 4 verst... Şimdi Sâmiriye kentinin adı Nablus'tur. Oradan ise, Sâmiriye kentinin 2 kilometre batısında Elaiussa Sebaste denilen bir yer vardır; Burada küçük bir kasaba kurulmuştur ve içinde Vaftizci Yahya'nın hapisanesi bulunmaktadır. Sâmiriye'den Taberiye Gölü'ne giden yol güneydoğudadır. Orada Rus seyyah ile Haçlı ordularının lideri Baudouin'in yolları ayrılır. Daniil tekrar Ürdün'e gidip güneye yönelmiştir ve bir grup hacı ile birlikte Akdeniz kıyısı boyunca yürüyerek Kudüs'e dönmüştür.

3.12. Ölçü Birimleri

Başrahip Daniil şu uzunluk ölçülerini kullanır: lokot³¹, pyad³², sajen³³ ve verst³⁴. Bazen mesafeler hakkında fikir veren tanımlayıcı ifadelerle başvurur: "seyahat günleri", "bir taşın atılması", yaydan atılmış bir okun kat ettiği mesafeler vs. Ağırlık ölçülerinde "kad"³⁵dan bahseder. Rus Başrahip, Hristiyanlar için en unutulmaz kutsal emanetlerin boyutlarını ayrıntılı olarak tasvir eder. Rab'bin mezarı hakkında konuşurken, kutsal yerin büyüklüğünü belirtir - 4 arşın uzunluğunda ve 2 arşın genişliğindedir: *"Ama Mesih'in bedeninin konulduğu o kutsal iskelenin uzunluğu 4 lokot, genişliği 2 lokottur ve yüksekliği yarım lokottan fazladır"*. Aynı zamanda Rab'bin mezarının bulunduğu yerin boyutlarını da belirtmeyi gerekli görür: *"Mağara küçüktür... kayadan kesilmiştir. 4 lokot hem uzunluk hem de genişlik olarak"*.

Daniil aynı teferruatlı tarzında Doğu Kilisesi'nin büyüklüğüne de dikkat çeker: *"kilisenin uzunluğu büyük sunağa kadar 50 sajen, genişliği ise 20 sajendir"*; geleneğe göre İbrahim'in yakınında yaşadığı Mamre meşe ağacı: *"En kalın yerinde çevresi 2 sajen, gövdesinin dallara olan yüksekliği ise 1,5 sajendir"*; Diriliş Kilisesi'nin boyutları: *"Diriliş Kilisesi yuvarlak, yuvarlak ve uzunluğu ve genişliği 30 sajendir. Ve mezarın kapısından büyük sunağın duvarına kadar 12 sajen'dir"*.

Daniil, coğrafik mesafeleri belirlemek için verst kullanır: *"Ahia adasından Efes şehrine 60 verst... Ve Efes'ten Sisam adası'na 40 versttir"*³⁶. *Ve Sisam'dan İdari adasına verst 20..."*. Fakat Daniil'in yazdığı verstlerin uzunluğu kontrol edildiğinde, bu ölçü biriminin kesin boyutlara sahip olmadığından değerlerinin de önemli derecede değiştiği görülmektedir (Maleto, 2011: 244). Örneğin yazar Yafa'dan Kudüs'e 30 verst olduğunu belirtirken, aslında sadece 20 versttir, ve Çargrad'dan Rodos'a olan mesafe 836 verst olduğu halde, Daniil'e göre bu 800 versttir, vb.

³¹ Lokot - Rusça'da 'dirsek' anlamına gelen ve kesin bir anlamı olmayan eski bir Rus uzunluk ölçüsü birimidir; dirsek ekleminin elin uzatılmış orta parmağının ucuna kadar olan mesafeye karşılık gelen bir mesafedir (40-50 sm).

³² Eski Rusça'da insan eli (yani beş parmak), başparmak ve işaret parmağı arasındaki mesafeye eşit olan eski bir Rus uzunluk ölçüsüdür; muasır Rusça'da пять (pyat') sadece Beş anlamına gelmektedir.

³³ Sagen - üç arşına, veya yaklaşık 2,13 metreye eşit olan eski bir Rus uzunluk ölçüsü.

³⁴ Verst - eski bir Rus uzunluk ölçüsü, yaklaşık 1,06 km.

³⁵ Kad' (кадь) - 1. Büyük bir leğen. 2. Eski bir Rus ağırlık ölçüsü - yaklaşık dört pud, yani 64 kilo.

³⁶ Sisam, veya Susam (Yunanca'da Σάμος Samos) Yunanistan'da, Ege Denizi'nde, Dilek Yarımadası'nın karşısında bir ada. Bu adanın en büyük yerleşim merkezi olan şehri, merkezi bu şehir olan ve Sisam adasını, Ahikerya (Yunanca'da Ικάρια, İkaria) adasını ve bölgedeki birkaç küçük adayı kapsayan idari bölgenin adıdır. Tarihte kurulan on iki İyon kolonisinden biridir.

Daniil'in kat edilen mesafeyi belirlerken referansı olan Yunanca rehber kitapları, Kutsal Topraklar haritaları, ve yanındaki rehberlerin tavsiyeleri, kullanmış olması ya da mesafeyi "göz kararıyla" belirlemiş olması mümkündür. Daniil'in eserinin en başında okuyucuya "günahkâr gözleriyle gördüğü her şeyi yazdığını", gözlemlerinin kısa sürmediğini ifade etmesi tesadüf sayılmaz: *"Aziz Sabbas Manastırı'nda 16 ay kalıp o andan itibaren yürüyerek tüm kutsal yerleri ziyaret ettim ve gördüm"*. Özellikle de Rusya'da büyük saygı gören Aziz Sabbas Manastırı'nın adı da Daniil'in verdiği bilgilerin doğruluğunu teyit ederek seyyahın güvenilirliğini vurgulamaktadır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4.1. “BAŞRAHIP DANIİL’İN RUSYA TOPRAKLARINDAN YAŞAMI VE YOLCULUĞU” (ЖИТИЕ И ХОЖДЕНИЕ ИГУМЕНА ДАНИИЛА ИЗ РУССКОЙ ЗЕМЛИ)

1. GİRİŞ

İşte buradayım, Rus topraklarından gelen değersiz başrahip Daniil, tüm keşişlerin en kötüsü, birçok günahın yükü altında, herhangi bir meziyetten aciz, düşüncemin ve sabırsızlığımın zoruyla, mukaddes Kudüs şehrini ve vaat edilmiş kutsal toprakları görmek istedim. Ve Tanrı'nın lütfuyla, kutsal Kudüs kentine ulaştım ve bütün kutsal yerleri, tüm Galilee ülkesini ve kutsal Kudüs kentinin yakınında, Tanrımız Mesih'in ayaklarıyla yürüdüğü ve büyük mucizeler yaptığı toprakları gördüm. Her şeyi günahkâr gözlerimle gördüm. Nazik Tanrı bana günlerdir düşleyerek özlemini çektiğim şeyleri gösterdi.

Kardeşlerim ve atalarım, efendilerim, beni, günahkârı bağışlayın ve kutsal Kudüs şehri, o güzel topraklar ve kutsal yerlere giden yol hakkında yazdıklarımın aptallığını ve kabalığını mazur görün. Zira her kim ise Tanrı korkusu ve tevazuuyla bu yolculuğa girecek olursa Tanrı'nın rahmetine karşı asla günah işlemez. Bense her türlü tembellik, acizlik, sarhoşluk ve diğer envai çeşit uygunsuz işler yaparak o azizlerin yolundan edepsizce yürüdüm. Ancak, Tanrı'nın merhametini ve sizin dualarınızı umarak, Mesih'in sayısız günahımı bağışlayacağına inanıyorum ve böylece yolumu ve kutsal yerleri anlattım ve yolculuğumdan, iyi bir şey yapmışım gibi gurur duymadım ya da övünmedim: Yolculuğumda iyi bir şey yapmadım, ama sadece kutsal yerlerin sevgisi için kendi gözlerimle gördüğüm her şeyi yazdım, böylece değersiz olduğum halde görmem gerekenleri unutmayayım diye. Tanrı'dan aldığı parayı (talent)³⁷ saklayan ve onun karşılığında bir şey satın almayan tembel bir hizmetkâra benzemekten korktum ve inançlı insanların iyiliği için yolculuk hakkında yazdım. Her kim kutsal yerler hakkında bir şey duyarsa (ya da okursa), ruhuyla ve muhayyilesiyle bu kutsal yerlere koşacak ve Tanrı tarafından bu yerlere seyahat edenlerle eşitlenecektir.

---

³⁷ *talenti saklayan tembel köle.....* - İncil'de, talentini toprağa gömen ve onu kendi yararına kullanamayan tembel bir köleyle ilgili bir benzetmeye atıfta bulunur. Talent Antik Yunan, Babil, Pers ve Küçük Asya'nın diğer bölgelerinde kullanılan büyük bir para birimidir. Farklı ülkelerde bu para biriminin farklı değerleri vardı.

Çünkü pek çok iyi kalpli insan hanelerinde, meskenlerinde, niyetleriyle, yoksullara sadakalarıyla, yaptıkları iyiliklerle bu kutsal yerlere ulaşır ve Kurtarıcımız Mesih İsa Tanrı'dan büyük bir mükafat alırlar. Bu ulvi yerlerine ve kutsal Kudüs şehrine ulaşan ve iyi bir şey yapmış gibi gururlanmışların birçokları ise (ki birincisi de benim) ödülünü kaybederler. Ve birçokları da kutsal Kudüs şehrine girip, ziyaretin hızlılığı nedeniyle çok iyi şeyler görememiş olsalar da tekrar geleceklerdir. Oysa bu şekilde geçilmez buradan, şehirdeki ve şehir dışındaki tüm o mübarek yerleri hem hızlıca hem de doğru düzgün algılayamazsınız.

2. KUDÜS VE LAVRA HAKKINDA

Ben, değersiz başrahip Daniil, Kudüs'e geldikten sonra, on 6 ay boyunca tek bir yerde, Aziz Sabbas'ın³⁸ büyük lavra'sında kaldığım için etrafları inceleme fırsatım oldu. Fakat iyi bir rehber olmadan ve dil bilmeden bütün kutsal yerleri bulmak mümkün olmadığından, ben, bana her şeyi iyice göstereyim diye, fakir bütçemden elimdeki her şeyi şehirdeki ve dışındaki kutsal yerleri iyi bilenlere verdim. Ve Tanrı, lavrada, aziz ve kitap kurdu olan bir ihtiyarla tanışmama yardım etti. Bu yüce insan bir günahkâr olan beni sevdi ve bana Kudüs'ün bütün yerlerini gezdikten sonra ta Taberiye Denizi'ne götürdü beni. Ondan sonra da Tabor Dağı'na ve Nâsıra'ya ve El-Halil'e, ve Ürdün Nehri'ne³⁹ kadar götürdü, ve hep benimle birlikte çalışır, hep sevgiyle hareket ederdi. Buralarda daha sonra anlatacağım birçok kutsal yer gördüm.

3. KUDÜS YOLUNDA

Ama Kudüs'e giden yol nedir? Çargrad'dan⁴⁰ deniz kıyısı boyunca Büyük Deniz'e⁴¹ 300 verst gitmeniz gerekiyor. Petala⁴² adası'na kadar 100 verst, ki bu ada Dar denizindeki⁴³ ilk adadır. Orada güzelce bir koy ve Büyük Herakleios⁴⁴ şehri var. Ve o şehrin karşısında, denizin

---

³⁸ Keşiş Sabbas tarafından 6. yüzyılın başlarında kurulan ve Rus hacıların her zaman sığındığı bir manastır.

³⁹ Şeria nehri olarak da bilinir.

⁴⁰ Konstantinopolis.

⁴¹ Büyük Deniz - Akdeniz

⁴² Petala - Ekinlik adası ([Yunanca](#): Κούταλης Koutalis), [Marmara Denizi](#)'nde [Avşa](#) adasının kuzey batısında, [Marmara](#) adasının güneybatısında kalan küçük bir [adadır](#) ve [Balıkesir](#)'in [Marmara](#) ilçesinin bir mahallesidir.

⁴³ Marmara Denizi

⁴⁴ Günümüzde Marmaraeğlisi, Tekirdağ ilinin bir ilçesidir.

derinliklerinden kutsal miro⁴⁵ çıkıyormuş, zira birçok şehit burada işkenceler içinde boğulmuştur. Petala adası'ndan Kalipoli'ye⁴⁶ 100 verst ve Kalipoli'den Avid⁴⁷ şehrine 80 verst. Bu şehrin karşısında Aziz Selanikli Euthymius'un⁴⁸ mezarı var. Oradan Girit'e 20 verst ve Büyük Deniz'e bir çıkış var: solda Kudüs'e ve sağda Kutsal Dağ'a, Selanik'e ve Roma'ya. Girit'ten Tenedos⁴⁹ adasına 30 verst. Bu, Büyük Deniz'deki ilk adadır, toprağında kutsal şehit Navgudimos yatmaktadır. Bu adanın karşısında, kıyıda Troya adında büyük bir şehir vardı, Havari Pavlus burada Hristiyanlığı kurdu. Tenedos'tan Mytilini⁵⁰ adasına kadar 100 verstlik bir mesafe vardır, burada Metropolit Mytilini'li Georgi'nin külleri yatmaktadır. Midilli'den Sakız adası'na kadar 100 verst, burada şehit İsidore'un külleri yatmaktadır. Bu adada sakız, iyi şarap ve her türlü sebze vardır.

4. EFES ŞEHİRİ HAKKINDA

Havari Yuhanna'nın mezarının bulunduğu Efes, Ahia adasından 60 verst uzaklıkta. Anna gününde kutsal küller çıkar o türbeden ve müminler, her hastalığın şifası için o mübarek külleri toplarlar. Ve Yuhanna'nın yolculuk yaptığı pelerini de kendisiyle beraber burada gömülü.

Yakınlarda, kral Decius'un zamanında uykuya dalıp kral Theodosius'un tahta geçtiği vakit uyandıkları söylenen, 360 yıl uyuyan 7 gencin naaşları bulunduğu bir mağara var. Aynı mağarada 300 kutsal baba yatıyor; burada aziz Aleksandros'un naaşı, Mecdelli Meryem'in tabutu ve kafası ve kutsal havari Pavlus'un öğrencisi olan havari Timoteos'un eski bir kabiri de bulunuyor. Eski kilisede, azizlerin, yardımıyla kafir Nestorius ile münakaşa edip haklı çıktıkları, Meryem Ana'nın bir ikonu var. Akabinde havari Yuhanna'nın Prochorus'la beraber, Romana hatunun emrinde çalıştığı Dioscorides'in hamamı duruyor. Orada denizin havari

---

⁴⁵ Miro - /'mırəblat/; Bizans Yunanlılardan μυροβλύτης, Muroblútēs, 'Myronta; Latin: Myroblyta; Mür akışı. Hristiyanlıkta azizlerin ikonaları ve kalıntıları üzerinde yağlı nemin (sözde mür) ortaya çıkmasıyla ilişkili bir olgudur. Fenomen, koku yayan hafif yağlı bir maddenin ikon üzerindeki görünümüdür. Çeşitli mür akışı vakaları, ortaya çıkan sıvının şekli, rengi ve kıvamı bakımından birbirinden farklıdır. Katran gibi kalın olabilir, viskoz veya çiğ benzeyebilir.

⁴⁶ Kalipoli - Gelibolu Yarımadası.

⁴⁷ Avid - Abidos veya Abydos, Çanakkale Boğazı'nda Nara Burnu'nun doğusunda yer alan antik kenttir

⁴⁸ Selanikli Euthymius (Yeni, Genç, Grekçe Εὐθύμιος ὁ Νεός τοῦ ἐν Θεσσαλονίκῃ - Yeni Selanikli Euthymius, 824-898, Filistin) bir hiyerodakon, münzevi idi. Keşişler nezdinde saygı gören ve 28 Ekim'de (Jülyen takvimine göre 15 Ekim) anılan bir Ortodoks azizidir.

⁴⁹ Bozcaada.

⁵⁰ Midilli.

Yuhanna'yı kıyısına saldığı o iskeleyi de gördük ve orada tam üç gün kalmıştık; o iskeleye Mermerli denir. Efes şehri ise karada, denizden dört verst uzaklıkta, dağların arasında yer almakta ve her muhtelif nimetlerle doludur. Orada biz o kutsal kabrin önünde eğildik ve Tanrı'nın lütfu ve havari Yuhanna'nın dualarıyla korunduğumuzu hissederek sevinç içinde yürüyüşümüze devam ettik. Sisam adası Efes'ten 40 verst uzaklıkta, pek çok balık türü ve çeşitli iyi şeylerle doludur. Sisam'dan İkarı adasına 20 verst vardır.

5. PATMOS⁵¹ ADASI HAKKINDA

İkarı'den Patmos adasına 60 verst. Kenarda, denizin çok ötesindedir Patmos adası. Orada havari Yuhanna'nın, Prokhorus'la birlikte hapsedildiğinde İncil'i bu adada yazmıştır. Daha ileride Leros⁵² adası, ardından Kalimnos adası, ardından Nisiros adası ve ayrıca çok büyük olan Kos adası var. O ada her şey açısından çok zengindir: hem kalabalık hem de sığırları çok. Sırada Tilos⁵³ adası var, bu adada *Hirodes'in ıstırabı*, kaynar kükürtle yanıyor; kaynayan bu kükürt satılıyor ve biz onunla ateş yakıyoruz. Sırada Halki adası var. Ve tüm bu adalar, insanlar ve büyükbaş hayvanlarla dolu, sıra halinde, birbirine yakın, yaklaşık on veya biraz daha fazla verst uzaklıktalar.

Sonraki, büyük ve her şeyle çok zengin olan Rod⁵⁴ adası. Rus knezi Oleg iki yaz iki kış bu adada (kölelikte) kalmış. Sisam'dan Rod adasına iki 200 verst ve Rod'dan Makri'ye 60 versttir. Ve o şehirde, ve hatta ta Myra'ya kadar bütün topraklar boyunca *Siyah Gomfit* tütüsü üretilmektedir.

Siyah Gomfit tütüsü şu şekilde yapılır: ağaçtan bir tür reçine çıkar ve onu keskin bir demir bıçakla kesip alırlar. O ağaca *Zygia*⁵⁵ denir, zahiren ise kızılâğaçlara benziyordur. Ve başka, kavağa benzer küçük bir ağaç var, adı *Raka*⁵⁶; o ağaçta, kabuğunun altında, tırtıl büyüklüğünde büyük bir solucan var. Solucan ağacı kemirdikçe ağaçtan buğday kepeği misali toz çıkar ve o gövdesinden kiraz tutkalı gibi akar. İnsanlar onu toplar, ilkin adı geçen ağaçla harmanlar ve bir kazanın içinde pişirip *Siyah Gomfit* tütüsü demlerler. Sonra da çantalara koyup tüccarlara satarlar.

---

⁵¹ Batnaz, Patmosos, Patmos adası.

⁵² İleryoz.

⁵³ İlyaki.

⁵⁴ Rodos.

⁵⁵ Adi Gürgen ağacı (ζυγία).

⁵⁶ *Styrax* (στύραξ).

Makri'den Patera şehrine⁵⁷ 40 verst var. Aziz Nikolaos burada doğdu; Pater onun memleketi ve anavatanıdır. Patera'dan Aziz Nikolaos'un türbesine 40 verst, Myra'dan Hilidoniya'ya⁵⁸ 60 ve Hilidoniya'dan ulu ada Kıbrıs'a da iki 100 verst var.

6. KIBRIS ADASI HAKKINDA

Kıbrıs çok büyük bir adadır, nüfusu çoktur ve her türlü iyi şeye sahiptir. 20 piskoposu, bir metropoliti vardır ve azizlerin kalıntıları burada bol miktarda bulunmaktadır. Aziz Epifanios'un⁵⁹, Havari Barnabas'ın, Havari Pavlus'un vaftiz ettiği Trifolium Piskoposu Aziz Zinon'un külleri burada muhafaza edilmektedir.

7. AZİZE HELENA'NIN HAÇ DİKTİĞİ DAĞ HAKKINDA⁶⁰

Bir dağın tepesinde, Azize Helena iblisleri kovması ve her türlü rahatsızlığa şifa getirmesi için, içine İsa'nın çarmıha gerildiğinde kullanılan sahil çivileri de koyarak, bir Selvi ağacından yapılmış büyük bir haç diktirdi. Bugüne kadar o haçın durduğu yerde mühim kehanetler ve harikalar oluyor. Bu haç havada, yeryüzüne bağlı olmadan durur ve sadece kutsal ruh tarafından havada tutulur. Ve ben, layık olmayan ben, bu kutsal mabede tapındım, günahkâr gözlerimle onu gördüm ve adanın her yerinde başarıyla yürüdüm.

8. BUHUR HAKKINDA

Ve orada buhur, bir çeşit özel bir tütsü dünyaya gelmektedir. O buhur gökten düşer ve ağaçlarda toplanır. Ne de olsa o dağlarda çimen kadar bodur ağaçlar çoktur ve üzerlerine o mis gibi tütsü düşüyor. Temmuz ve ağustos aylarında hasadı toplanır; diğer aylarda buhur düşmez; sadece bu ikisinde husul bulmaktadır.

Yafa şehri Kıbrıs'tan dört 100 verst uzaklıkta, hepsi de deniz yolu üzerinde. Çargrad'dan Rod adasına 800 verst ve Rod'dan Yafa'ya 800 verst var. Yafa'ya deniz yoluyla yapılan toplam yolculuk 1600 versttir. Yafa ise Kudüs'ten çok uzak olmayan, deniz kıyısında bir şehir, oradan Kudüs'e karadan gitmek gerekiyor. Çayırılar boyunca on verstlik bir yürüyüşten sonra Aziz Yorgi'ye varılır. Burada Aziz Yorgi adına yapılmış büyükçe bir kilise

---

⁵⁷ Patara

⁵⁸ Bey Dağları.

⁵⁹ Aziz Epifanios - 4. yüzyılda Salamis'te yaşamış Ortodoks piskopos. Doğu Ortodoks Kilisesi ile Doğu Katolik Kiliseleri tarafından aziz ve Kilise Babası olarak kabul edilen Epifanios ortodoksluğun güçlü bir savunucusu olarak ün kazanmıştır.

⁶⁰ *İmparatoriçe Helena haçı koydu...* - Helena, Kıbrıs'ta İsa'nın çarmıha gerildiği haçı "ihtiyatlı soyguncularla" ile birlikte koyduğu iddia edilen Bizans İmparatoru I. Konstantin'in annesidir.

vardı ve sunak kısmında tabutu duruyordu, sonuçta Aziz Yorgi burada şehit olmuştu. Bu çayırarda çok su var ve gezginler o suyun yanında dinlenebilir, fakat bu pek risklidir, zira burası korunmasız ve açık, oysa yakında Aşkelon şehri var ki, oradan Sarazenler çıkıp bu yollardan geçen gezginleri dövüyorlar. Bu yüzden bu çayırlardan dağlara girmek oldukça tehlikelidir. Aziz Yorgi'den Kudüs'e 20 verst var, hepsi de taş dağlarda geçmektedir. Yolun bu aşaması hem külfetli hem de çok ürkütücüdür.

9. ARMAFEM DAĞ⁶¹ HAKKINDA

Yafa'dan geliyorsanız, sağ tarafta, Kudüs yakınlarında yüksek bir dağ var; o dağın adı Armafem'dir. Armafem dağında aziz nebi Samuel'in, babası Elkan'ın, ve Mısırlı Meryem'in kabirleri vardır, zira bu onların köyüydü ve burada evleri vardı. Şimdi ise türbeleri bir çitle çevrili ve bu türbelere de Armafem denir.

10. KUDÜS HAKKINDA

Mukaddes Kudüs şehri dar bir vadide yer alır, etrafında yüksek taş dağlar vardır. Şehre yaklaşırken önce Davut Sütunu'nu⁶² görüyorsunuz, biraz yürüdükten sonra Zeytin Dağı'nı, sonra Kutsallar Kutsalı'nı (Kutsal Kabir'in bulunduğu Diriliş Kilisesi) ve ardından da tüm şehri görüyorsunuz. Yolun yakınında, Kudüs'ten yaklaşık bir verst uzaklıkta, hafif eğimli bir dağ var - o dağda tüm insanlar atlarından inip istavroz çıkarır ve bütün şehrin önünde Mübarek Dirilişe ibadet ederler. Burada her Hristiyan, kutsal Kudüs şehrini görünce muazzam bir mutluluk yaşar, inançlı insanların gözlerinden yaşlar akıtan bir mutluluktur bu. Ne de olsa, bu aziz toprakları ve Tanrımız Mesih'in biz günahkârlar uğruna çile çektiği bu kutsal mekanları görünce kimse gözyaşlarını tutamaz. Hepsi büyük bir neşe içinde Kudüs şehrine doğru yürüyerek giderler.

Buradan geçtiğiniz zaman, Birinci Şehit Aziz İstefanos'un kilisesi yolun sol tarafında kalıyor: burada Yahudiler tarafından taşlanarak öldürülmüştü ve mezarı da burada duruyor. Buralarda düz bir taş dağ da var - Mesih'in çarmıha gerilmesi sırasında çökmüştü; o yere Cehennem denir; şehir duvarına yakın, yaklaşık bir atış uzaklıktadır. Bunlardan sonra tüm insanlar büyük bir sevinçle Davut sütununun yanında bulunan kapıdan kutsal Kudüs şehrine girerler. Bu kapı Beytülahm'den girişi simgeler, adı Benyamin kapısıdır. Şehre girerken, sağ

---

⁶¹ Efrahim Dağı.

⁶² Kudüs'ün iç hisarı olan Kral Davut'un evine veya kalesine bitişik bir kule.

tarafıta Őhrin içinden Kutsalların Kutsalına giden yolu, solda ise - Kutsal Kabir'in bulunduğu Diriliş'e giden yolu gryörsünüz.

11. RABBİN DİRİLİŞ KİLİSESİ HAKKINDA

Dirilişi Kilisesi Şu Őekildedir: yuvarlaktır; on iki yuvarlak ve yekpare ve 6 tane de parçalı sütunu vardır; mermer levhalarla süslenmiştir, 6 kapısı ve koroda on 6 sütunu vardır. Korunun üstündeki tavanda azizlerin sanki canlıymış gibi çok gerçekçi bir mozaik tasviri var. Sunağın zerindeyse İsa'nın mozaik bir tasviri bulunuyor. Büyük sunağın üzerinde Adem'in yceldilmesini⁶³ tasvir etmişler, yukarısında - Rabbın yükselişinin bir grnts⁶⁴; mihrabın yanlarındaki iki sütunda mozaikle Mjde⁶⁵ tasvir edilmiştir. Kilisenin tepesi tamamen taşla kaplanmamış, yontulu ahşap bir çerçeveyle bir açıklık bırakılmıştı, böylece kilise tepesiz, hiçbir Şeyle rtlmemiŐtir. Aynı örtülmemiş tepenin altında Kutsal Kabir durmaktadır.

Rabbın kabri Şöyledir: taştan oyulmuş küçük bir mağaraya benzer, ufak kapılarından diz çökerek içeri girilebiliyor. Yüksekliği küçük, uzunluğu ve genişliği ise tamı tamına dört arŐındır. Ve bu mağaraya küçük kapılardan girdiğinizde, sağınızda aynı taştan oyulmuş bir sıra var: bu sıranın üzerinde Rabbimiz İsa Mesih'in bedeni yatıyordu. Şimdi o mukaddes seki mermer levhalarla kaplanmıştır. Yanda  yuvarlak pencere yapılmış ve bu pencerelerden bu kutsal taş görülmekte ve tüm Hristiyanlar onu perler. Kutsal Kabir'de 5 büyük kandil asılıdır ve bu kutsal kandiller gece gündüz durmadan yanar. Mesih'in bedeninin yattığı kutsal sedirin uzunluğu dört lokot, genişliği iki lokot ve yüksekliği yarım lokottır. Mağara kapılarının önünde bir taş duruyor, mağara kapılarından üç adım uzaklıkta: bir melek o taşın üzerinde oturup kadınlara göründü ve Mesih'in diriliŐini müjdelemiŐti.

Bu mübarek mağarasının dışı bir ambo misali kırmızı mermerle süslenmiştir ve onun etrafında aynı kırmızı mermerden yapılmış on iki sütun duruyor. Mağaranın yukarısında sütunlar üzerine görkemli bir kule inşa edildi, yukarıdan yuvarlak ve yaldızlı pullarla bezenmiş; kulenin tepesinde gümüşten yontulmuş, insan boyundan daha uzun İsa duruyor; onu *fryaglar*⁶⁶ yapmış ve Şimdi bu heykel örtüsüz tepenin en yukarısında duruyor. Kulenin kurnazca düzenlenmiş  kapısı var, haçlardan kafesleri gibi görünüyorlar; bu üç kapıdan

⁶³ Mesih'in cehennemden iniiŐinin görüntüsü: Mesih Adem ve Havva'yı cehennemden çıkarır, yani "yükseltir".

⁶⁴ DiriltilmiŐ İsa Mesih'in göğe yükselişinin görüntüsü.

⁶⁵ Luka İncili'nde bahsedilen olay (1, 26-38): Bakire Meryem'e gönderilen melek Cebrail, Yüceler Ycesi'nin gücünün onu aydınlatacağını ve adını İsa koyacağı bir oğlunun olacağını söyledi.

⁶⁶ Romanesk kökenli Güney Avrupa'dan gelen göçmenler için kullanılan eski Rus ad, genellikle İtalyanlar.

insanlar Kutsal Kabir'e girer. Oysa ben, aslen o kulenin değil, dediğim gibi, mağaranın Kutsal Kabir olduğunu, uzun süredir burada yaşayan ve tüm bu kutsal yerleri gerçekten çok iyi bilenlerden öğrendim.

Diriliş Kilisesi'nin kendisi yuvarlak bir şekle sahiptir, uzunluğu ve genişliği 30 sajen⁶⁷. İçinde geniş odalar düzenlenmiştir, üst katta patrik oturmaktadır. Mezarın kapılarından büyük sunağın duvarına olan mesafe ise on iki sajen. Burada, duvarın arkasında, sunağın dışında, Dünyanın Göbeği var⁶⁸; üstünde konulmuş tonozun üzerinde ise mozaikle İsa tasvir edilmiştir ve şöyle yazılar var "Burada göğü ve yeri elimle ölçtüm" yazmaktadır.

12. İSA'NIN ÇARMIHA GERİLDİĞİ YER HAKKINDA

Ve Dünyanın Göbeğinden Rab'bin Çarmıha Gerildiği Yere ve Kenar'a⁶⁹ kadar on iki sajen vardır. Rab'bin Çarmıha Gerildiği Yer doğu tarafında, mızraktan daha yüksek bir taş üzerinde bulunur. Taş küçük bir tepe gibi yuvarlak. O taşın ortasında, en tepede, iki arşın derinliğinde, genişliği ise bir karıştan az, yuvarlak bir kuyu oyulmuştu, buraya Rab'bin haçı dikilmişti. Bu taşın altındaki toprakta esas Adem'in başı gömülüdür. Rab'bin çarmıha gerilmesi sırasında, Rabbimiz İsa Mesih çarmıhtayken ruhunu teslim ettiğinde, kilisenin perdesi yırtıldı ve ardından bu taş Adem'in başının üzerinden parçalandı ve bu yarıktan Rab'bin kaburgalarından sızan kanlar Adem'in başına dökülüp bütün insan ırkının günahlarını yıkadı. Taştaki bu yarık bugüne kadar var. Rab'bin Çarmıha Gerildiği Yerin sağ tarafında, o hakiki işaret görülebilir.

13. İNFAZ YERİ HAKKINDA

Rab'bin Çarmıha Gerildiği Yer ve o kutsal taş bir duvarla çevrilidir. Tepesinde, mozaiklerle harika bir şekilde dekore edilmiş karmaşık bir tonoz yapılmıştı. Doğu tarafındaki duvarda, çarmıha gerilmiş İsa, ustaca ve şaşırtıcı bir şekilde tıpkı canlıymış gibi, şekil ve boy olarak o zaman gerçekte olduğu gibi – mozaikle tasvir edilmişti. Güney tarafında, aynı derecede harika bir beceriyle, Haçtan İndirilişi resmedilmişti. İki kapı var. Merdivenleri çıkmalısınız: kapıya giden 7 basamak ve kapıdan girmek için 7 basamak var. Zemin kırmızı mermer levhalarla döşenmiştir.

⁶⁷ Eski Rus mesafe ölçüm birimi, 2,16 metreye eşittir.

⁶⁸ İncil'deki efsaneye göre Adem'in gömüldüğü Kudüs'teki yer.

⁶⁹ "Son yer, infaz yeridir" (Κρατί ου τόπος) ile aynı; Daniil'e göre - Golgota'nın alt kısmı.

Aşağıda, Çarmıha Gerilme'nin altında, Adem'in başının gömüldüğü yerde, mozaiklerle güzelce dekore edilmiş ve kırmızı mermerle döşenmiş küçük bir kilisecik de inşa edildi. Buna İnfaz yeri anlamına gelen Kenar yeri denir. Yukarıda, Çarmıha Gerilme'nin olduğu yere Golgota denir. Rab'bin Çarmıha Gerilme tasvirinden İndiriliş tasvirine kadar, mesafe 5 sajendir. Rab'bin Çarmıha Gerilme tasvirine yakın bir yerde, kuzey tarafında, O'nun cübbesini böldükleri bir yer var. Rab'bin başına dikenli taç koydukları ve ona mor bir kınama giysisi giydirdikleri başka bir yer daha var.

14. İBRAHİM'İN SUNAĞI HAKKINDA

Yakında İbrahim'in sunağı var, burada İbrahim Tanrı'ya bir kurban sundu ve İshak'ın yerine bir koç boğazladı. Ne de olsa İshak, Mesih'in biz günahkârlar uğruna katledildiği gibi katledilecekti. Oradan yaklaşık iki sajen uzakta, Tanrımız Mesih'in boğulduğu yer. On sajen sonra, Mesih'in hapsedildiği ve Yahudilerin onu çarmıha germek için bir haç koymayı başarana kadar bir süre kaldığı kutsal zindan var. Bu kutsal yerlerin bütünü tek bir çatının altında, güneye doğru sıralanmış durumdadır. İsa'nın Hapishanesinden Azize Helena'nın onun hakiki haçı, çivileri, tacı, mızrağı, süngeri ve bastonunu bulduğu yere kadar 25 sajen var. Kutsal Kabir, Rab'bin Çarmıha Gerildiği Yer ve tüm diğer kutsal yerler düz bir zeminde; tepe ise onların batısında yükseliyor.

Yamaçta Meryem Ana'nın koşup geldiği bir yer var. İsa'nın peşinden koştu ve yüreğindeki acıları gözyaşlarına verip, ağlaya ağlaya şöyle demiş: “Nereye gidiyorsun çocuğum? Neden bu kadar hızlı hareketlerin? Yoksa yine mi düğün var Galilee'nin Kana'sında ve oraya yetişmek için mi bu acelen oğlum benim ve Tanrım?⁷⁰ Seni doğurmanı sessizce bırakma, kuluna bir söz söyle!”. Ve o yere geldiğinde, Meryem dağdan aşağı baktı ve oğlunun çarmıha gerildiğini gördü ve görünce dehşete kapılıp eğildi ve keder ve hıçkırıklar içinde yere çöktü. Burada, daha önce Kutsal Bakire'ye söylediği gibi, Simeon'un kehaneti gerçek oldu: “Bu, İsrail'lilerin çoğunun ayaklanması ve düşmesi için yatıyor. Oğlunun burada öldürüldüğünü gördüğünde silah ruhunu delip geçecek.” Pek çok arkadaş ve onu tanıyanlar tam orada durup uzaktan bakıyorlardı: Mecdelli Meryem, Yakuplu Meryem ve Galilee'den Yahya da İsa'nın annesiyle gelenlerin hepsi. İsa'nın tüm tanıdıkları ve dostları, peygamberin dediği gibi, "Arkadaşlarım ve akrabalarım benden uzaklaştılar" diye uzaktan durmuş izliyorlardı. Orası, Rab'bin Çarmıha Gerildiği Yer'den uzaktadır; batıya yaklaşık 150 sajendir.

⁷⁰ Mesih'in bir düğün ziyafetinde suyu nasıl şaraba dönüştürdüğünü anlatan İncil efsanesine atıfta bulunur.

O yer, "Bakire'nin Acelesi" olarak tercüme edilen *Spudiy* ismiyle tanınır. Şimdi o yerde bir manastır ve tepesinde yükseltilmiş bir kafes bulunan Meryem Ana Kilisesi var.

15. DAVUT KULESİ HAKKINDA

Davut kulesi oralardan iki 100 sajen uzaklıktadır. Davut peygamberinin bu kulesi aynı zamanda onun eviydi. Burada peygamber Davut Mezmurlar'ı besteleyip yazmıştı. Kule mükemmeldir, büyük, özenle seçilmiş taşlardan yapılmış, çok yüksek, dört köşesi sağlam ve dayanıklıdır. İçinde çok su var. 5 demir kapısı ve yukarı çıkan iki 100 basamağı vardır. İçinde çokça tahıl vardır. O kuleyi ele geçirmek çok zordur, o şehrin tamamına hakimdir, onu koruyor ve yabancıların izinsiz girmesine izin vermiyordur. Lakin sersem ve değersiz bana, Tanrı o kutsal kuleye girme fırsatını verdi; yanımda ise sadece Izyaslav'ı getirebildim⁷¹.

16. URİYA'NIN EVİ HAKKINDA⁷²

Kule Uriya'nın evine oldukça yakındır. Davut'un sütununun yanında, daha önce hamamda yıkandığını gördüğü için Davut'un öldürüp karısını kendisine eş olarak aldığı Uriya'nın eviydi o. Şimdi orada St. Sabbas Manastırı'nın metokh'u⁷³ duruyor. O hamamın nerede olduğu bugüne kadar biliniyor: Azize Helena'nın hakiki haç bulduğu yerden - Rab'bin Çarmıha Gerildiği Yer'in yakınında - on iki sajen doğuda. Burada çok büyük bir Kletskaya kilisesi inşa edilmişti, fakat şimdi ancak ufak bir kilise var. Doğuya bakan büyük kapılar var: Mısırlı Azize Meryem bu kapılara geldi ve kiliseye girip haçı öpmek istedi, ama Kutsal Ruh'un gücü onu içeri almadı. O zaman kadın Meryem Ana'ya dua etti, çünkü burada, bu kapıların yanındaki sundurmada Meryem Ana'nın ikonu duruyordu ve sonra içeri girip hakiki haçı öpmeyi başardı. Sonra o, aynı kapılardan çıkıp Ürdün çölüne gitmişti.

Ve bu kapıların yakınında, Azize Helena'nın Rab'bin haçını hakiki bir şekilde kontrol ettiği yer var: ölü bir bakire hemen ayağa kalkardı⁷⁴. Oradan biraz doğuya giderseniz askerlerin Mesih'i Pilatus'a getirdiği Pretoria var. Burada ellerini yıkayan Pilatus, "Ben bu

⁷¹ Daniil'in yol arkadaşlarından biridir; muhtemelen aşağıda adı geçen Izyaslav İvanoviç'tir.

⁷² Bu, Hititli Uriya'nın karısı Batşeba'yı yıkanırken gören Kral Davut'un, hizmetkârlarına onu metresi olarak kendisine getirmelerini ve kocası Uriya'yı savaş alanına gönderip en tehlikeli yerlerde tutmalarını emrettiği İncil'deki ("Kralların İkinci Kitabı") anlatıma atıfta bulunur.

⁷³ Metokh - (Metohiy, Yunanca μετόχιον veya μετόχι), Bizans ve Balkanlar'da büyük bir manastıra bağlı ve bu manastırın ekonomisini temsil eden küçük bir manastır veya kilisedir.

⁷⁴ Efsaneye göre, Helena'nın İsa Mesih'in çarmıha gerildiği haçı bulduğunda, onu ölü kıza dokundurarak kızı diriltmiş ve böylece haçın gerçekliğinden emin olmuştu ("Konstantin ve Helena'nın Hayatı").

günahsızın kanından arındım" demiş ve İsa'yı dövdükten sonra onu Yahudilere teslim etmişti⁷⁵. Burada Yahudi hapishanesi de var; bir gece yarısı bir melek bu zindandan Aziz Havari Petrus'u çıkardı. Ve tam orada, Mesih'e ihanet eden Yahuda'nın avlusu da vardı. Halen bomboş duruyor o lanetli avlu: lanet yüzünden kimse oraya yerleşmeye cesaret edemiyor. Oradan biraz doğuya giderseniz, Mesih'in kanayan kadını⁷⁶ iyileştirdiği bir yer olacaktır. Yakınında peygamber Yeremya'nın⁷⁷ atıldığı hendek var; evi de oradaydı. Havari Pavlus'un, daha Yahudi olduğu zamanlarda burada bir avlusu vardı. Oradan biraz doğuya gidip o yoldan hafifçe saparsanız, o zaman Aziz Yehoiakim⁷⁸ ve Hanne'yt ait bir ev görürsünüz.

Sunağın biraz altında taştan bir mağara var: Meryem Ana o mağarada doğdu; aynı mağarada Aziz Yehoiakim ve Hanne'nin mezarları vardır.

17. BEYTESTA HAVUZU HAKKINDA

Oralara, İsa'nın felçlileri iyileştirdiği Beytesta Havuzu'nun da bulunan, Süleyman'ın sundurması yakınındır. Yer, Yehoiakim ve Hanne'nin evinin batısında, bir insanın herhangi bir şey atabileceğinden daha yakın. Oradan doğuya doğru şehrin kapıları yakındır; Gethsemane'ye gidenler bu kapıdan çıkar.

18. KUTSALLAR KUTSALI KİLİSESİ HAKKINDA

Diriliş Kilisesi'nden Kutsalların Kutsalı'na iki ok atımından biraz daha fazla bir mesafe vardır. Kutsallar Kutsalı Kilisesi mucizevi ve ustaca inşa edilmiş, içten mozaiklerle süslenmiş ve güzelliği kelimelerle tarif edilemezdir. Şekli yuvarlaktır, dış kısmı fevkalade ve tarifsiz bir şekilde tasvirlerle bezenmiş, duvarları değişik bir mermer türünden levhalarla kaplı ve o mermer levhalar ayrıca harika bir üslubuyla döşenmişlerdir. Üst kısmın altında on iki yuvarlak sütun, 8 dörtgen sütun ve bakır kaplı ve yaldızlı dört kapı vardır. İçerideki üst kısım akıllıca ve anlatılamayacak kadar güzel bir şekilde mozaikle boyanmış, dışarıdaki üst kısım ise yaldızlı bakırla kaplanmıştır.

---

⁷⁵ (Matta 27:24, 25).

⁷⁶ İncil'e göre, yıllarca kanaması olan bir kadın, İsa'nın sırtına yaklaşp, imanla onun giysilerine dokunarak iyileşmiştir.

⁷⁷ Yeremya, Yahudi tarihinin karanlık döneminin Kutsal Kitap'taki ikinci peygamberidir. Yeremya, ahlaki ve siyasi konularda keskin kınamalarda bulunmuş ve bu 100den İsrail Kralı Sıdkıya tarafından taşlanarak hendeğe atılmıştır.

⁷⁸ Yehoiakim (İbranice: יהויקים; Grekçe: Ἰωακείμ, Iōākeím), Hristiyan geleneğine göre, Hanne'nin kocası ve İsa'nın annesi Meryem'in ise babası olan Yahudi aziz.

19. SÜLEYMAN'IN EVİ HAKKINDA

⁷⁹ Bu, katedralin ortasında bulunan ve Arapların Ömer Camii'ne adını verdikleri kutsal kayaya atıfta bulunmaktadır: Kubbetü's-Sahre, Kaya Kubbesi olarak çevrilmiştir. Müslüman efsanelerine göre, Muhammed bu kayanın tepesinden, Allah'la konuşmak için muhteşem atının üzerinde göğe yükselmiştir. Daniil, İncil'den Vaftizci Yahya'nın babası Zekeriya peygamberin burada öldürüldüğüne; Yakup'un Tanrı ile mücadele ettiğine; Mezmurlar'ın derleyicisi Kral Davut'un burada dua ettiğine dair bilgiler vermektedir.

⁸¹ Halife Ömer I (634-644), Muhammed'in arkadaşı ve ikinci halefi.

dirilttiğinde, Lazarus'la birlikte Beytanya'dan Kudüs'e bu eski kapıdan girmiştir. Beytanya doğuda, Zeytin Dağı'nın karşısındadır. Bu kapıdan Kutsallar Kutsalı Kilisesi'ne kadar olan mesafe 108 sajendir.

19. BEYTANYA KÖYÜ

Beytanya, Kudüs kentinin iki kilometre ötesinde, düz bir arazide yer alır. Beytanya Kudüs'ün güneyinde küçük bir kasabadır. Bu küçük kasabanın kapısından girildiğinde, sağ tarafta bir mağara ve mağaranın içinde de Aziz Lazarus'un mezarı vardır. Lazarus o hücrede hastalanmış ve orada ölmüştür. O köyün ortasında, yukarıya doğru uzanan ve her tarafı güzelce boyanmış büyük bir kilise vardı. Kiliseden Lazarus'un mezarına kadar olan mesafe on iki sajendir; Lazarus'un mezarı kiliseden batıya, kilise de mezardan doğuya doğrudur. Kentin batısında, toprağın derinliklerinde çok güzel bir su vardır; oraya basamaklarla inilir. Oradan Kudüs'e doğru - Beytanya'dan bir kilometreden daha uzakta- bir sütun vardır; Martha⁸² İsa'yla orada buluştu ve Lazarus'u dirilttikten sonra Mesih yine eşiğe burada bindi.

21. GETSHEMANİ KÖYÜ HAKKINDA

Gethsemane, Meryem Ana'nın mezarının bulunduğu, Kudüs yakınlarında, Kidron⁸³ deresi üzerinde, Kudüs'ün doğusundaki Ağıtlar Vadisi'nde yer alan köydür.

22. ŞEHİR KAPILARI HAKKINDA

Elçiler kutsal Meryem Ana'yı gömülmek üzere Gethsemane'ye götürdüklerinde, Yahudi Ochoniah'ın⁸⁴

---

⁸² İncillerde (Luka ve Yuhanna) adı geçen Lazarus ve Meryem'in kız kardeşi.

⁸³ Kidron vadisi, Kidron deresi. Bulanık ya da koyu demektir. Kaynağı Yerusaleml'in kuzeyinde olan bu dere ancak kışın suyla doludur. Yerusaleml'deki tapınak tepesiyle doğusunda bulunan Zeytinlik dağı arasından aktıktan sonra Yahudiye çölünden dolanarak Lut gölüne (Ölü Deniz) boşalır. Yehoşafat vadisi adıyla da tanınıyordu. Oğlu Abşalom kendisine başkaldırınca Davut Kidron vadisini geçip Zeytinlik dağı'nın yokuşundan çıktı (2.Samuel 15:23,30). İsa Mesih de Yerusaleml'den çıkıp Gethsemani'ye giderken "öğrencileriyle birlikte Kidron deresinin karşı yakasına geçti" (Yuhanna 18:1). Yalancı tanrılara tapıcılığı durdurmaya çalışan Yahuda kralları Kidron deresinde putları yakardı ya da toz oluncaya kadar onları ezerler (1.Krallar 15:13).

⁸⁴ Bu, Bizans edebiyatında yaygın olan ve Meryem Ana'nın istirahatıyla ilgili ikonografide de yer bulan bir olay örgüsüdür.

Meryem Ana'nın bedenini yatağından almak istediği yere kent kapısından 8 sajen uzaklıktaydı.

Melek onun iki elini kılıçla kesip üzerine koydu. O yerde bir kadın manastırı vardı, ama şimdi paganlar tarafından harap edildi.

23. KUTSAL BAKİRE MERYEM'İN GÖMÜLDÜĞÜ YER

Ve oradan kutsal Meryem Ana'nın tabutuna kadar 100 sajen vardı. Kutsal Meryem Ana'nın tabutu düz bir yerdedir: bir insanın eğilerek girebilmesi için taşa küçük kapıları olan ufak bir mağara oyulmuştur; ve bu mağaranın derinliğinde, kapıların karşısında, aynı mağara taşına bir bank oyulmuştur - bu bankın üzerine Kutsal Meryem Ana'mızın bedeni yatırılmış ve oradan bozulmadan cennete götürülmüştür. Mağara bir insan boyundan daha uzun ve her iki yönde dört lokot genişliğindedir; dışı tıpkı bir tapınak gibi mermer levhalarla güzelce süslenmiştir. Ve kutsal Meryem Ana'nın tabutunun üzerine, kutsal Meryem Ana'nın Ölüm'ü adına sivri tonozlu büyük bir kilise inşa edilmiştir. Şimdi her şey yabancılar tarafından harap edilmiş durumda. Meryem Ana'nın tabutu o kilisenin büyük sunağının altındadır.

24. İSA'NIN İHANETE UĞRADIĞI MAĞARA

İsa'nın Yahuda tarafından otuz gümüş karşılığında Yahudilere teslim edildiği mağara, Meryem Ana'nın mezarına on sajen uzaklıktadır. Mağara Kidron deresinin diğer tarafında, Zeytin Dağı'ndadır. İsa'nın Yahuda tarafından otuz gümüş karşılığında Yahudilere teslim edildiği mağara, Meryem Ana'nın mezarına on sajen uzaklıktadır. Mağara Kidron deresinin diğer tarafında, Zeytin Dağı'ndadır.

Mağaranın yakınında, insan eliyle atılmış bir taşın⁸⁵ mesafesinde, güneyinde, Mesih'in gece babasına dua ettiği yer vardır. Aynı gece çarmıha gerilmek üzere Yahudilere teslim edildi ve şöyle dedi: "Baba, eğer mümkünse, bu kâse benden geçsin." Şimdi o yerde küçük bir kilise inşa edilmiştir. Oradan Yehoşafat'ın⁸⁶ mezarına kadar olan mesafe bir ok atışından biraz daha uzaktır. Yehoşafat Yahudilerin kralıydı ve bu nedenle buraya Yehoşafat'ın geçidi denir. Yakınında İsa'nın kardeşi Yakup'un mezarı vardı.⁸⁷

⁸⁵ Daniil ve diğer seyyahlar mesafeleri genellikle atılan bir taşın ya da okun uçuşuna göre ölçerlerdi.

⁸⁶ İncil'deki İsrail kralı.

⁸⁷ Bizans literatüründe belirtildiği gibi İsa Mesih'in altı kardeşi vardı. Bunlardan ilk sırada Yakup, ardından Yoşiya, Simun ve Yahuda yer alır. İsa'nın annesi Meryem'in kocası olan Yusuf'un, onları çocuksuz kardeşi Kleopas'ın dul eşi olan ikinci Meryem'den dünyaya getirdiği düşünülmektedir.

Zeytin Dağı Kudüs'ün güneydoğusundadır. Gethsemane'den Zeytin Dağı çok yüksektir, üç ok atımı uzaklıktadır.

25. İSA'NIN ÖĞRENCİLERİNE ÖĞRETMEYE BAŞLADIĞI MAĞARA

Büyük bir kilise ve sunağın altında bir mağara vardır. Bu mağarada Mesih öğrencilerine Babamız duasını söylemeyi öğretti. Oradan 90 sajen ötede, Zeytin Dağı'nın en tepesinde Mesih'in Göğe Yükselişi gerçekleşti.

26. ZEYTİN DAĞI

Rab'bin Göğe Yükselişi Zeytin Dağı'nın tepesinde, doğrudan doğudadır ve küçük bir tepeye benzer.

Bu tepenin üzerinde diz boyundan daha yüksek yuvarlak bir taş vardı: Tanrımız Mesih bu taştan göğe yükseldi. Ve bütün bu yer tonozlarla çevriliydi ve bu tonozların üstünde yuvarlak bir taş avlu yapıldı ve tüm bu avlu mermer levhalarla döşendi. Bu avlunun ortasında sanki üstü olmayan yuvarlak bir kulübe yapıldı; kulübenin dibinde de aynı delik açıldı. Ve bu kulübede, üstü örtülmemiş çatının en üst kısmının altında, Efendimiz İsa'nın üzerinde durduğu kutsal bir taş vardır. Ve o taşın üzerinde mermer levhalardan bir sofra yapılmıştır ve şimdi o sofranın üzerinde ayin yapılmaktadır. Ve bu taş kutsal sofranın altındadır ve her tarafı mermer levhalarla kaplıdır, sadece üst kısmı biraz görünür ve tüm Hristiyanlar tarafından öpülür. Ancak bu tapınakta iki kapı vardır. Rab'bin Göğe Yükselişine çıkmak için basamakları çıkmak gerekir ve sadece 20 iki basamak vardır. Zeytin Dağı Kudüs kentinin üzerinde yükselir ve Kudüs kentindeki her şey oradan görülebilir; Kutsalların Kutsalı, Lut Gölü⁸⁸ Denizi ve Ürdün Nehri oradan görülebilir; hatta Ürdün Nehri'nin diğer tarafındaki tüm topraklar bile, her şey oradan görülebilir: çünkü Zeytin Dağı Kudüs'ün tüm dağlarından daha yüksektir.

27. KUDÜS ŞEHİRİ HAKKINDA

Kudüs sağlam surları olan büyük bir kenttir; surları birbiriyle eşittir, haç biçiminde dört köşe üzerine kurulmuştur. Çevresinde birçok vadi ve taştan dağlar vardır. Orası susuz bir yerdir: Kudüs yakınlarında ne bir ırmak ne bir kuyu, ne de bir pınar vardır, tek su kaynağı Siloam çeşmesidir. Fakat kentteki bütün insanlar ve hayvanlar yağmur suyuyla yaşar. Ve

---

⁸⁸ Ölü Deniz, Dünyanın kara üzerindeki en alçak noktası.

Kudüs yakınlarında, yağmur yağmayan o taşlarda iyi ekmek yetişir, ama Tanrı'nın buyruğu ve lütfuyla. Buğday ve arpa iyi yetişir; çünkü bir kad' ekerler, 90 kad' alırlar, başka bir zaman bir kad'e karşılık 100 kad' alırlar. Bu, Tanrı'nın o kutsal topraklar üzerindeki lütfu değil de nedir? Kudüs yakınlarında birçok üzüm bağı, incir, dut, zeytin, keçiboynuzu ve sayılamayacak kadar çok meyve ağacı vardır. Ve aynı Zeytin Dağı'nda, güney tarafında Rab'bin Göğe Yükselişinin yakınında derin bir mağara vardır ve o mağarada hayat kadını Aziz Pelagia'nın mezarı vardır. Ve oranın yakınında bir sütun vardır, çok ruhani bir adama ait.

28. ÜRDÜN YOLU HAKKINDA

Kudüs'den Ürdün'e giden yol güneydoğudaki Zeytin Dağı'ndan geçer ve bu yol çok çetin, korkunç ve susuzdur. Zira buradaki dağlar çok yüksek ve kayalık, ve birçok soyguncu bu dağlarda ve korkunç geçitlerde soygun yaparlar. Kudüs'den Ürdün'e olan uzaklık 20 altı büyük versttir.

Aziz Yehoiakim'in kısırlığı nedeniyle oruç tuttuğu Wadi Qelt'ten 15 verst - oraya gittiğinizde sol tarafta, yola yakın derin bir vadide bu yer vardır. Wadi Qelt'ten Eriha'ya kadar 5 verst, Eriha'dan Ürdün'e kadar da 6 verst uzunluğunda, yine kum üzerinde bir yol vardır; yol çok çetindir. Burada birçok insan sıcaktan boğulup veya susuzluktan ölürlər. Sodom denizi⁸⁹ bu yola yakındır: burada sıcak ve pis bir koku çıkar, bütün ülkeyi yakar ve kavurur. Ve burada, Ürdün'e ulaşmadan, yola yakın bir yerde, bir dağda inşa edilmiş olan Vaftizci Yahya manastırı vardır.

29. HERMON DAĞI HAKKINDA

O manastırın yakınında, yaklaşık 20 sajen ötede Hermon Dağı vardır. Oraya gittiğinizde sol taraftadır, yola yakındır. Bu kumlu tepe büyük değil, küçüktür. Hermon, Vaftizci Yahya'nın eski manastırından iki ok uzaklığındadır. Burada Vaftizci Yahya adına yapılmış büyük bir kilise vardı...

30. DENİZİN ISA'YI GÖRÜNCE KAÇTIĞI VE ÜRDÜN'ÜN TERSİNE DÖNDÜĞÜ YER

Bu kilisenin sunağının hemen arkasında, tepenin doğu tarafında bir sunak ve küçük bir tonoz inşa edilmişti: Vaftizci Yahya, Rabbimiz İsa Mesih'i burada vaftiz etti. Ürdün nehri akar su yatağından çıkıp, vaftiz olmaya gelen Yaratıcısını görünce korkup ters döndüğü yer

---

⁸⁹ Ölü Deniz son derece tuzludur ve dibi ile kıyıları, Mısırlılar tarafından mumyalamada kullanılan asfaltik maddeler içerir. İncil'deki efsaneye göre burası, sakinlerinin ahlaksızlığı yüzünden yerle bir olan Sodom ve Gomorra şehirlerinin bulunduğu yerdir.

burasıydı. Sodom Denizi o çeşmeye yakındı, ama şimdi Vaftiz yerinden dört versta uzaktadır. Zira o anda deniz, Ürdün Irmağı'nın sularında duran çıplak Tanrı'yı gördü ve korkup kaçtı; Peygamberin sözünü ettiği gibi, Ürdün tersine döndü: "Neden sen, ey deniz, koşun ve sen, ey Ürdün, ters döndün?"

31. İSA'NIN VAFTİZ EDİLDİĞİ YER

İsa'nın vaftiz edildiği yerden Ürdün Nehri kıyısına kadar olan mesafe, bir adamın küçük bir taşla ulaşabileceği kadar uzaktır.

32. VAFTİZ HAVUZU HAKKINDA.

Ürdün Irmağı'nda bir çeşme vardır ki gelen Hristiyanlar içine girerler. Ayrıca Ürdün Irmağı'ndan Arabistan'a geçen bir geçit vardır. Eski zamanlarda İsrailoğulları'nın önünde Ürdün Irmağı'nın yarıldığı ve halkın kuru topraktan geçtiği yerdir. Aynı yerde Elyesa, İlyas'ın lütfuyla suya vurdu ve Ürdün'ü kuru bir şekilde geçtiler. Aynı yerde Mısırlı Meryem de sudan geçerek babası Zosima'nın yanına gitti ve Mesih'in bedenini aldıktan sonra sudan geçerek çöle geri döndü.

33. ÜRDÜN HAKKINDA

Ürdün Nehri hızla akar ve kıyıları o tarafta dik, bu tarafta ise yumuşaktır. Suyu çok bulanıktır ve çok lezzetlidir; bu kutsal suyu içerken insan tadına doyamaz; insanda ne hastalık ne de mide rahatsızlığı yaratır. Ürdün Nehri her bakımdan Snov Nehri'ne benzer⁹⁰, hem genişlik ve derinlik bakımından hem de Snov Nehri gibi kıvrıla kıvrıla ve çok hızlı akması bakımından. Ancak Ürdün'ünün öbür yakasına geçip kıyısı boyunca çok yürüdüğüm için kendim ölçüp doğruladığım gibi, derinliği Vaftiz Havuzu'nun tam ortasında dört sajendir. Ürdün Nehri, ağzındaki Snov nehri kadar geniştir. Ürdün'ünün bu tarafında, çeşmenin yanında bir tür orman vardır; ağaçlar söğüt gibi alçaktır. Ürdün'ünün kıyısındaki Vaftiz Havuzu üzerinde bol miktarda asma vardır, fakat bizim asmaya değil, biraz kızılçık ağacına benzer; ayrıca çok miktarda kamış ve Snov Nehri'ninkine benzer taşkın yatakları vardır. Burada çok sayıda hayvan var; sayısız yaban domuzu, çok sayıda leopar ve aslan var⁹¹.

⁹⁰ Daniil, Ürdün Irmağı'nı Çernigov bölgesinde akan ve Desna'nın bir kolu olan Snov nehri ile karşılaştırır.

⁹¹ Daha sonraki gezginler artık Ürdün civarında aslanların varlığına işaret etmemektedir.

Ürdün Irmağı'nın öbür yakasında yüksek taştan dağlar vardır; bunlar Ürdün Irmağı'ndan uzaktır. Bu dağların altında da Ürdün Irmağı'na yakın beyaz başka dağlar vardır. Ürdün Irmağı'nın öbür yakasında Zebulun ve Naftali'nin toprakları vardır.

34. VAFTİZCİ YAHYA'NIN MAĞARASI HAKKINDA

Ve yakınlarda, doğuda, nehirden yaklaşık iki atış uzaklıkta, İlyas peygamberin ateşten bir arabaya bindirildiği bir yer vardır. Ayrıca orada Vaftizci Yahya'nın mağarası da vardır. Ve orada gürül gürül akan bir dere kayaların üzerinden güzel bir şekilde Ürdün'e akar. Su çok soğuk ve çok lezzetlidir. Vaftizci Yahya o kutsal mağarada yaşarken bu suyu içmiştir.

35. AZİZ İLYAS'IN MAĞARASI

Ve Aziz İlyas peygamberin müridi Elyesa ile birlikte yaşadığı bir başka harika mağara daha vardır. Tüm bunları, Tanrı'nın lütfuyla, kendi günahkâr ve değersiz gözlerimizle gördük. Ve Tanrı bana üç kez kutsal Ürdün'de bulunmamı lütfetti. Suyun kutsanması bayramında bile Ürdün'deydik: Tanrı'nın lütfunun Ürdün'ün suları üzerine geldiğini ve o suya gelen insanların sayısız kalabalığını gördük. Bütün gece boyunca uzunca bir ilahi söylendi, sayısız mum yakıldı ve gece yarısı su vaftizi yapıldı. Sonra Kutsal Ruh Ürdün Irmağı'nın suları üzerine gelir; ve laik iyi kalpli insanlar bunu görürler, diğerleri ise hiçbir şey görmezler. O zaman her Hristiyan'ın yüreğinde yalnızca sevinç ve neşe vardır ve "Ürdün Irmağı'nda seni vaftiz edeceğim, ya Rab" dediklerinde, bütün halk suya girer ve tıpkı Mesih'in burada gece yarısı vaftiz edildiği gibi, gece yarısı Ürdün Irmağı'nda vaftiz edilirler. Ürdün Nehri'nin öbür yakasında çok yüksek bir dağ vardır ve uzaktan görülebilir: Musa Peygamber Vaat Edilmiş Toprakları gördükten sonra bu dağda dinlenir. Aziz Yuhanna manastırından Gerasim manastırına bir verst, Gerasim manastırından Kalamonia'ya, Kutsal Bakire manastırına bir versttir.

Kutsal Bakire, İsa Mesih, Yosef ve Yakup ile birlikte Mısır'a kaçtıklarında bu yerde konaklamışlardır. Daha sonra Kutsal Bakire o yere "İyi Mesken" anlamına gelen Kalamonia adını verdi. Şimdi orada Kutsal Ruh, Tanrı'nın Kutsal Annesinin ikonasına iner. Ve o manastır Ürdün'ün Sodom denizine döküldüğü yerde durur ve o manastırın etrafı çitle çevrili, içinde ise 20 rahibe vardır. Oradan Altınağızlı Yuhanna'nın manastırına kadar iki verstlik bir mesafe vardır ve o manastırın da etrafı çitle çevrili ve çok zengindir.

36. ERİHA ŞEHİRİ HAKKINDA (О ГРАДЕ ИЕРИХОНЕ)

Oradan Eriha'ya bir verst vardır⁹². Eriha eskiden büyük ve güçlü bir kentti; Yeşu Eriha'yı ele geçirip yerle bir etti; şimdi ise burada bir Sarazen köyü vardır. Ve orada Zakkay'ın evi vardır ve İsa'yı görmek için üzerine tırmandığı ağacın kütüğü hala duruyor. Elyesa'nın çocuğu dirilttiği ünlü Sonamlı kadının evi de oradaydı. Eriha'nın çevresindeki topraklar iyi ve verimli, tarlalar güzel ve düzdü; tarlaların yanında boylu boyunca uzanan birçok incir ve birçok meyvesi olan her türden ağaç vardı; bütün o topraklarda bol bol su akardı. Bunlar peygamber Elyesa'nın tuzdan arındırdığı sulardır.

Eriha yakınında bir yer var, güney-doğuya bir verst: o yerde kutsal Mikail Başmelek⁹³ İsrail ordusunun önünde Yeşu'ya göründü, ve Yeşu gözlerini kaldırıncı önünde korkunç silahlı bir adamı gördü ve dedi ki: "Sen bizden misin, yoksa düşmanlarımızdan mısın?". Başmelek ona şöyle dedi: "Ben Mikail'im, Tanrı'nın yargıcı, sana yardım etmek için gönderildim. Cesur ol ve düşmanlarını yen." Ve ona, "Ayağındaki çizmeyi çıkar, çünkü üzerinde durduğun yer kutsaldır" dedi. Yeşu yüzüstü düşüp tapındı. Ve şimdi o yerde bir manastır var ve Aziz Mikail'in adına inşa edilen bir kilise vardır. Bu kilisede on iki taş vardır; bu taşlar Ürdün Irmağı İsraililer'in önünde ikiye ayrıldığında ırmağın dibinden getirildi; bu taşlar Rab'bin kiot'unu taşıyan kâhinler tarafından İsrail oymaklarının sayısına göre, kendi kuşaklarının anısı olarak alındı. Oraya Galgani denecek, çünkü İsrailoğulları Ürdün Irmağı'nı geçtikten sonra orada durdular.

37. GİLBOA DAĞI HAKKINDA (O ΓΟΡΕ ΓΑΒΑΟΗ)

Buradan batıya doğru giderseniz, Gilboa (Cebel Kurunjul) adında yüksek ve büyük bir dağ vardır; bu dağın üzerinde güneş durdu ve Kenan ülkesini ele geçiren Başanlı⁹⁴ Og Kralı'yla Sabbasşan Yeşu'nun zaferinin sonuna kadar yarım gün bekledi. Yeşu'nun zaferinden sonra güneş battı.

38. MESİH'İN 40 GÜN ORUÇ TUTTUĞU MAĞARA

⁹² Eriha, Ürdün Nehri'nin batı kıyısında, palmiye ağaçlarıyla dolu verimli bir vadide yer alan bir kenttir. Yeşu önderliğindeki Yahudilerin "Vaat Edilmiş Topraklar "a girdiklerinde ele geçirdikleri kenttir. Daniil, Yeşu Kitabı'ndan bir Kutsal Kitap efsanesi anlatır.

⁹³ Yahudilik, Hristiyanlık ve İslam'da ismi geçen dört büyük melekten biridir.

⁹⁴ Başan (İbranice: בָּשָׁן, Latince: Basan veya Basanitis), Demir Çağı sırasında Trans Ürdün'ün en kuzey bölgesine atıfta bulunmak için kullanılan eski, İncil'deki bir isimdir. Bölge günümüzde Suriye sınırları içerisinde yer almaktadır. Günümüzde Golan Tepeleri olarak bilinen batı kısmı, 1967'deki Altı Gün Sabbasşı'ndan sonra İsrail'in bir parçası oldu ve 1981'de ilhak edildi.

Aynı Gilboa dağında, Tanrımız Mesih'in 40 gün oruç tuttuğu, ama daha sonra acıktığı çok yüksek bir mağara vardır. Şeytan oraya gelip onu ayartmak istedi ve ona şöyle dedi: "Eğer sen Tanrı'nın Oğlu isen, de ki, «Bu taşlar ekmek olsun». Peygamber Elyesa'nın evi ve mağarası yakınlardaydı ve Gilboa'nın doğusunda yaklaşık yarım verst mesafede bir kuyu vardı.

Kudüs ile Theodosius'un manastırı arasındaki mesafe 6 versttir. Dağdaki bu manastırın etrafı çitle çevrilidir ve Kudüs'ten görülebilir. Ve manastırın ortasında büyük bir mağara vardır, Hiodes'ten kaçtıklarında volhvı'nın⁹⁵ içinde uyuduğu mağara. Ve şimdi orada Aziz Theodosius yatıyor ve birçok aziz peder de; Aziz Sabbas'ın annesi o mağarada yatıyor ve Theodosius'un annesi de orada yatıyor.

39. AZİZ SABBAS'IN LAVRASİ HAKKINDA

Bu manastırdan Aziz Sabas'ın Lavrası'na kadar 6 verstlik bir mesafe vardır. İki manastır da Kudüs'ün güneyindedir. Aziz Sabbas'ın Lavrası Yehoşafat Vadisi'nde, Kudüs'ten başlayan Ağlama Yolu'ndadır: Gethsemane'den gelen bu vadi Lavra'dan geçer ve Sodom Denizi'ne ulaşır. Aziz Sabbas'ın Lavrası, Tanrı tarafından harika ve anlatılamaz bir şekilde düzenlenmiştir. Bir zamanlar korkunç ve çok derin bir dere akar ve bir zaman sonra susuz kalırdı, kıyıları yüksekti ve bu yüksek kayalıklara Tanrı tarafından harikulade ve korkunç bir şekilde düzenlenmiş hücreler eklenmişti. Korkunç vadinin her iki tarafında da büyük bir yükseklikte hücreler gökyüzündeki yıldızlar gibi kayalara tutturulmuştur.

Toplam üç kilise vardır. Batıdaki hücrelerin arasında, kayalık bir uçurumun altında muhteşem bir mağara vardır ve bu mağarada Kutsal Bakire Kilisesi bulunur. Tanrı, Aziz Sabbas'a bu mağarayı bir ateş sütunu ile işaret etti, o derenin yerinde ilk kez yalnız yaşadığında. Aziz Sabbas'ın tek başına yaşadığı ilk hücresi, şimdiki Lavra'dan uzakta, yaklaşık yarım verstlik bir mesafede bulunmaktadır.

Oradan, şu anda Aziz Sabbas'ın Lavrası olan o kutsal yerinden Tanrı tarafından kendisine gösterilen ateşten sütunu gördü. Bu yer muhteşemdir ve kelimelerle ifade edilemez. Aziz Sabbas'ın tabutu bu üç kilisenin arasında, büyük kiliseden dört sajen uzaklıkta bulunmaktadır. Ve Aziz Sabbas'ın tabutunun üzerinde bir kubbe vardır; çok güzel yapılmıştır.

---

⁹⁵ Hristiyan efsanelerinde, bebek İsa Mesih'e tapınmaya gelen bilge adamlar. İncillerde ne sayılarından, ne isimlerinden ne de etnik kökenlerinden bahsedilir, ancak Yahudi olmadıkları ve ülkelerinin (veya ülkelerinin) Filistin'in doğusunda olduğu açıktır. Mucizevi bir yıldızın görünmesiyle Yahudilerin kralı Mesih'in doğumunu öğrenirler ve Kudüs'e gelerek Yahudilerin kralı Hiodes'ten çocuğu bulmalarına yardım etmesini isterler.

Burada ayrıca birçok pederin naaşı da yatmaktadır: sessiz piskopos Yuhanna, Şamlı Yuhanna, Edessalı Theodore ve yeğeni Mikail, Afroditianus ve daha birçok azizin naaşları, sanki canlıymış gibi, kokuları tarifsiz bir şekilde yayılmaktadır. Ve Aziz Sabbas'ın kuyusunu da gördüm, gece vakti bir yaban eşeğin ona hücresinin karşısındaki dereye gösterdiği; o kuyudan çok lezzetli ve soğuk su içtik. O yerde ne nehir, ne dere, ne de kuyu vardır, sadece Aziz Sabbas'ın bir kuyusu vardır. Orası susuz bir yer, taştan dağların arasında, bütün çöl kuru ve susuz, bu çölde insanların yaşamasının tek yolu yağmur suyu. Lavraya yakın, güney tarafında Ruva adında bir yer vardır; Sodom Denizi'ne yakındır.

Oradaki yüksek taştan dağlar ve o dağlarda birçok mağara vardır. Ve burada, bu dağlarda, o korkunç susuz çölde kutsal babalar yaşardı. Ve orada leoparların ve birçok yaban eşeğinin meskenleri vardır. Ama Sodom denizi ölüdür, içinde canlı hiçbir şey yoktur: ne balık, ne yengeç, ne de istiridye. Ürdün Irmağı'nın akıntısıyla o denize bir balık girse, bir süre bile yaşayamaz, hemen ölür; çünkü o denizin dibinden suyun yüzeyine kırmızı katran çıkar ve o katran denizin kıyısında bol bol bulunur; o denizden yanık kükürt gibi pis bir koku çıkar; çünkü burası o denizin altındaki azap yeridir.

40. AZİZ EUTHYMIUS MANASTIRI HAKKINDA (О МАНАСТЫРЕ СВ. ЕВФИМЬЯ)

Ve Aziz Sabbas Lavrası'ndan doğuya doğru dağın ötesinde, Lavra'dan üç verst uzaklıkta Aziz Euthymius manastırı vardır. Orada Aziz Euthymius yatar ve diğer birçok kutsal peder orada yatar, bedenleri sanki canlıymış gibi. Bu manastır bir vadide yer almaktadır, daha uzakta taş dağlar vardır, bir zamanlar duvarlarla çevriliydi ve üzerinde iyi bir kilise vardı. Ve yakınlarda, Euthymius manastırının güneyinde, dağın altında Aziz Theoktist manastırı vardı. Bunların hepsi şimdi paganlar tarafından harap edilmiş durumda.

41. SİYON DAĞI HAKKINDA

Siyon Dağı güneyden bakıldığında yüksek ve büyüktür, ancak Kudüs tarafında küt ve düzdür. Siyon Dağı'nın üzerinde aslında antik Kudüs kenti vardı ve bu antik kent peygamber Yeremya'nın zamanında Babil Kralı Nebukadnezar⁹⁶ tarafından yıkılmıştı. Günümüzdeki Siyon Dağı, Kudüs'ün güneyinde, şehir surlarının dışında yer almaktadır. Siyon Dağı, İlahiyatçı Yuhanna'nın eviydi ve şehir surlarından bir taş atımı uzaklıkta bulunan bu yerde

⁹⁶ Babil Kralı Nebukadnezar II (M.Ö. 605-562) Suriye ve Filistin topraklarını fethetmiş, Yahuda Krallığı'nı ortadan kaldırmış ve Kudüs'ü yıkmıştır. Bu olaylar İncil peygamberi Yeremya döneminde gerçekleşmiştir.

sivri tonozlu büyük bir kilise kurulmuştur. Kutsal Siyon kilisesinde, sunağın arkasında, İsa'nın havarilerinin ayaklarını yıkadığı tapınak bulunmakta ve sunağının arkasında, Mesih'in öğrencilerinin ayaklarını yıkadığı bir oda vardır.

42. İSA'NIN AKŞAM YEMEĞİNİ YEDİĞİ İLAHİYATÇI YUHANNA'NIN EVİ⁹⁷

Bu odadan güneye doğru gittiğinizde, merdivenlerden bir tür üst kata çıkarsınız. Sanki sütunlar üzerindeymiş gibi güzelce yapılmış, mozaiklerle süslenmiş ve güzelce döşenmiş bir oda ve doğu tarafında bir kilisede olduğu gibi bir sunak vardır: İlahiyatçı Yuhanna'nın eski hücresidir burası ve bu hücrede Mesih havarileriyle birlikte yemek yedi; burada Yuhanna onun göğsüne yaslanıp şöyle dedi:

"Tanrım, sana ihanet eden kim?" Pentikost'ta Kutsal Ruh'un havarilerin üzerine inişi de aynı yerde olmuştur. Aynı kilisede başka bir oda daha vardır; bu oda alçaktır, güney tarafındadır: Kapılar kapalıyken Mesih öğrencilerinin yanına geldi, onların ortasında durdu ve şöyle dedi: "Esenlik sizinle olsun" dedi; ve sekizinci gün Şüpheli Thomas'ı da burada imana getirdi. Siyon Dağı'ndan bir melek tarafından getirilen kutsal taş da burada saklanmaktadır.

Ve aynı kilisenin diğer tarafında, batı tarafında, yerde alçak bir oda daha vardır, görünüşü aynıdır: bu odada Tanrı'nın kutsal Annesi yatmaktadır. Bütün bunlar İlahiyatçı Yuhanna'nın evinde gerçekleşti.

Ayrıca Caiaphas'ın⁹⁸ evi de vardı. Orada Petrus horoz ötmeden önce Mesih'ten üç kez vazgeçti. Siyon'dan doğuya doğru olan yer de orasıydı.

43. MESİH'İ ÜÇ KEZ İNKÂR EDEN PETRUS'UN ACI ACI AĞLADIĞI YER⁹⁹

Oradan yine doğuya doğru, dağın yamacında çok derin bir mağaranın bulunduğu bir yer vardır: Mağaraya otuz iki basamakla inilir. Petrus bu mağarada inkârına acı acı ağıt yaktı. Bu mağaranın üzerine Havarî Aziz Petrus adına bir kilise inşa edilmiştir.

44. SILOAM ÇEŞMESİ HAKKINDA

⁹⁷ İncil'e göre burası İsa'nın havarileriyle yediği Son Akşam Yemeği'nin gerçekleştiği yerdir.

⁹⁸ MS 18 ila 37 yıllarında Kudüs'teki tapınağın yüksek rahibi olan Joseph Caiaphas, İsa Mesih'in yargılanmasında ve infaz edilmesinde önemli bir rol oynamıştır. Caiaphas, İsa'yı küfür etmekle suçladı, Yahudi yasaları uyarınca ölüm cezasına çarptırılan bir suç.

⁹⁹ Simun Petrus - İsa'nın on iki havarisinden biridir. İsa'nın diğer bir havarisi olan Andreas'ın kardeşidir. Galilee, Filistin'de dünyaya gelmiştir. Asıl mesleği balıkçılıktı. Katolik Kilisesi'ne göre ilk Papa'dır ve İsa'nın vekilidir.

Ve oradan güneye doğru, dağın aşağısında, İsa'nın kör adamın gözlerini açtığı Siloam çeşmesi vardır.

45. AKELDAMA KÖYÜ HAKKINDA ¹⁰⁰

Ve burada, aynı Siyon Dağı'nın altında, Yahuda'nın İsa'ya ihanet ettiği bedelle satın alınan Akeldama köyü vardır. Vadinin diğer tarafında, Siyon Dağı'nın altında, Siyon'un güneyindedir. Dağın yamacında taştan oyulmuş birçok mağara vardır ve bu mağaralarda şimdi muhteşem ve harikulade bir şekilde oyulmuş tabutlar düzenlenmiştir, burada yabancılar ücretsiz olarak gömülür zira bu kutsal topraklar Mesih'in kanıyla satın alınmıştır.

46. BEYTÜLAHM HAKKINDA

Kutsal yer Beytülahm, kutsal Kudüs'ün güneyinde, 6 verst uzaklıktadır. İbrahim'in uşağını eşekle bırakıp, kurban etmek üzere yanına aldığı oğlu İshak'ı, odunla ateşi taşıması için ona verip acele ettiği tarla, iki verst uzaklıktadır. Oğlu sormuş: "Baba, burada odun ve ateş var, ama kuzu nerede?" İbrahim ona, "Tanrı kuzuyu bize gösterecek, çocuğum" diye karşılık verdi. Ve İshak sevinç içinde Kudüs'e doğru yoluna devam etti. İshak Mesih'in çarmıha gerildiği yere götürüldü.

Ve oradan Kutsal Bakire'nin iki tür insan gördüğü yere kadar bir verst mesafe vardı: bazıları gülüyor ve diğerleri ağlıyordu. Ve burada kilise kuruldu ve manastır Kutsal Bakire'ye aitti. Bugünlerde ise her şey paganalar tarafından harap edilmiş durumda. Orası Yosef'un annesi Rahel'in mezarına iki verst uzaklıktadır.

47. MERYEM ANA'NIN İSA'YI DOĞURDUĞU YER HAKKINDA

Oradan Bakire'nin doğum zamanının geldiğini hissedip eşekten indiği yere kadar gidilir, burada büyük bir taş vardır ve Bakire eşekten indiğinde bu taşın üzerine uzanır. Sonra taştan kalıp mağaraya doğru yürüdü ve mağarada İsa'yı doğurdu. İyi bir okçu bu taştan Mesih'in doğduğu yere ok atabilir.

48. DOĞUŞ KİLİSESİ HAKKINDA

Ve orada, İsa'nın kutsal Doğuşu mağarasının üzerinde, dikdörtgen, epeyce yükseltilmiş bir tepesi olan haç şeklinde büyük bir kilise inşa edildi. İsa'nın Doğuşu Kilisesi'nin tamamı

---

¹⁰⁰ Ακελδαμᾶχ, Αγρός Αίματος, ο αγρός τοῦ κεραμέος (EL): Село Скудельниче (ц.-сл.), "Kan Tarlası" veya "Çömlekçi tarlası"; Günümüzde Hakl-ed-damm.

mozaiklerle süslenmiş kalayla kaplıdır ve beyaz mermer levhalarla döşenmiştir. 8 sağlam mermer sütunu ve üç kapısı vardır; büyük sunağa kadar 50 sajen uzunluğunda ve 20 sajen genişliğindedir.

İsa'nın doğduğu mağara ve yemlik büyük sunağın altındadır; güzel bir şekilde düzenlenmiştir. Oraya 7 basamakla çıkılır ve bu basamaklarla kutsal mağaranın kapısına inilir. Mağarada iki kapı vardır. İkinci kapıya da 7 basamak vardır. Mağaraya doğu kapısından giderseniz, sol tarafta İsa'nın doğduğu bir yer vardır. Bu yerin üzerinde bir yemekhane vardır ve yemeklerde bir ayın gerçekleştirilir.

49. İSA'NIN YEMLİĞİ HAKKINDA

Burada, doğuda, karşısında İsa'nın yemliğinin bulunduğu bir yer vardır. Batı tarafında, kayalık bir uçurumun altında, Tanrı Mesih'in çaputlar içinde yatırıldığı kutsal yemlik vardır. O bizim kurtuluşumuz için her şeye katlandı. Birbirlerine yakın olan bu yerlerin (Doğuş ve Yemlik) aralarında yaklaşık üç sajen mesafe vardır; bir mağarada bu iki yer de bulunmaktadır. Mağara mozaiklerle süslenmiş ve güzel bir şekilde döşenmiştir. Kilisenin altında her şey oyulmuştur ve azizlerin kalıntıları orada bulunmaktadır.

Çıkışta, aynı kilisenin altında sağ tarafta, Çargrad'a götürülen kutsal bebeklerin kalıntılarının bulunduğu bir mağara vardır. Kilisenin etrafında yüksek bir çit oluşturulmuştur. İsa'nın doğduğu yer dağda, çölde, ıssız bir yerd. Günümüzde bu yer ve kasaba Beytülahm olarak adlandırılmaktadır. Antik Beytülahm şehri, İsa'nın doğum yerine ulaşmayan başka bir yerdeydi. Bugünlerde orada bir sütun ve Bakire'nin bir taşı bulunmaktadır, eski Beytülahm o dağdaydı.

Beytülahm yakınlarındaki tüm topraklara Efrant, Yahuda ülkesi denir, peygamber bu konuda şöyle der: "Ve sen, Yahuda ülkesi Beytülahm, Yahuda'nın binlercesi arasından daha az değilsin, senden İsrail halkımı kurtaracak bir önder çıkacak".

Beytülahm yakınlarındaki topraklar güzeldir, dağların arasında yer alır, güzel dağların yamaçlarında birçok meyve ağacı ve sebze yetişir: zeytin, incir, keçiboynuzu - sayısız. Beytülahm yakınlarında üzüm bağları bol miktarda bulunur ve vadiler boyunca birçok tarla vardır.

Doğuş Kilisesi'nin yakınında, şehir duvarının arkasında, güneyde, bir ok mesafesinde, Bakire'nin Mesih ve Yosef'la birlikte yaşadığı dağda bir mağara vardır.

50. DAVUD'UN BABASI İŞAY'IN EVİNİ

Kentin doğu yakasında bir yer vardır; kentten bir atış uzaklığındadır, oranın adı Bethel'dir. Davut'un babası İşay'ın evi buradaydı ve Peygamber Samuel gelip Davut'u Saul'un yerine İsrail Kralı olarak mesh etmişti.

51. DAVUT'UN KUYUSU

İşte Davut'un kuyusu, eski zamanlarda Davut'un susuzluğunu gidermek için su içtiği yer. İsa'nın doğduğu yerden yaklaşık bir mil uzakta, doğuda, tarladaki dağın altında, meleklerin çobanlara İsa'nın doğumunu haber verdiği yer vardır. Orada bir mağara vardı ve üzerine Aziz Yosef adına iyi bir kilise inşa edilmişti. Burada bir de manastır vardı. Şimdi her şey yabancılar tarafından yok edildi.

Bu yerin yakınında güzel bir tarla ve verimli tarım arazileri var, birçok zeytin ağacı yetişiyor. Ve bu yerin adı "Kutsal sürü" anlamına gelen Agiapimina'dır. Burada Beytülahm'e doğru dağın altında Aziz Sabbas'ın köyü bulunmaktadır.

52. MAĞARANIN VE MAMRE MEŞESİ HAKKINDA

Beytülahm'den güneye, Hebron'a doğru Atababalar Mağarası ve Mamre Meşesi vardır. Kudüs'den Hebron'a 28 verst, Beytülahm'den geçerek 6 verst, Beytülahm'den İfam Irmağı'na üç verst yol vardır¹⁰¹. Davut Mezmurlar'da bu ırmak için şöyle der: "İfam Irmağı'nı kurutacaksın, gündüz senin, gece senin." Bu ırmak şimdi kurudur, toprağın altından akar ve nehrin aktığı Ölü Deniz'de toprağın altından çıkar.

Nehrin diğer tarafında yüksek bir taş dağ vardır ve bu dağın üzerinde devasa sık ormanlar vardır. Bu korkunç dağın içinden geçen yol zordur, taşlıktır. Burada büyük bir kale var. Sarazenler dağlarda saldırıyor, küçük grupların geçmesine imkân yok. İyi bir ekiple seyahat etmek zorunda kaldım ve bu korkunç yerden zarar görmeden geçmeyi başardım. Burada Aşkelon şehri var, o paganlar da buradan saldırıyor ve birçok kişi bu kötü yolda öldürülüyor.

Aynı dağda, ormanda, Davut'un oğlu Abşalom babasından kaçarken öldürüldü: katırı onu ormanın çalılıklarına götürdü ve başı saçlarıyla birlikte dallara takıldı, bir ağacın tepesinde asılı kaldı ve kalbine üç ok saplandı. Böylece o ağaçta öldü.

Oradan İbrahim'in kuyusuna kadar 10 verst, kuyudan Mamre meşe ağacına kadar da 6 verst vardı.

---

¹⁰¹ İfam, Kudüs yakınlarında eskiden nehirlerle dolu olan ve Kudüs Romalılar tarafından ele geçirildiğinde Tanrı'nın gazabı nedeniyle kuruyan bir yerdir.

53. AYNI ŞEY HAKKINDA

Ama o kutsal meşe ağacı yolun kenarındadır; oraya gittiğinizde sağ tarafınızdadır, ve yüksek bir dağın üzerinde güzel bir şekilde durur. Tanrı onun köklerinin etrafını bir kilise zemini gibi beyaz mermerle döşemiştir. Tüm o güzel meşenin etrafını döşedi; o platformun ortasında o taştan çıkıp kutsal bir meşe büyüdü, muhteşem! Dağın tepesinde, meşe ağacının yanında düz, temiz ve taşsız bir avlu vardı. İbrahim'in çadırı meşenin yanında, doğusunda duruyordu.

Bu meşe ağacı çok yüksek değildi, ama çok yayılmıştı, dalları sıktı ve çok meyve veriyordu. Dalları yere doğru eğilirdi, öyle ki, bir adam yerde dururken dallarına ulaşabilirdi. En kalın yerinde çevresi 2 sajen, gövdesinin dallara olan yüksekliği ise 1,5 sajendir. Bu kadar uzun yıllar boyunca ağacın bu kadar yüksek bir dağda durması ve zarar görmemesi, ufalanmaması şaşırtıcı ve hayret vericidir! Sanki şimdi dikilmiş gibi, Tanrı'nın isteğiyle ayakta durmaktadır.

Kutsal Üçlü, o meşe ağacının altında patrik İbrahim'a geldi ve o kutsal meşenin altında onunla birlikte yemek yedi¹⁰². Burada Kutsal Üçlü İbrahim'ı ve karısı Sara'yı kutsadı ve yaşlılıklarında İshak adında bir oğul doğurmalarını sağladı. Kutsal Üçlü burada İbrahim'a su da gösterdi ve bu kuyu hala dağın altındaki yolun yakınındadır. Meşenin yakınındaki tüm topraklara Mamre denir, bu yüzden ağacın ismi Mamre Meşesi. Bu meşeden Hebron'a kadar iki verst vardır.

54. HEBRON DAĞI HAKKINDA

Hebron büyük bir dağdır ve şehir o dağın üzerinde büyük ve güçlü bir şehirdi, ama şimdi binaları çok harap. Eskiden o dağda yaşayan birçok insan vardı, ama şimdi orası boş. Başlangıçta, Ham'ın oğlu Nuh'un torunu Kenan, Hebron Dağı'na yerleşti. Tufan'dan ve Babil'deki kargaşadan sonra buraya geldi ve Hebron yakınlarındaki bu topraklara yerleşti. Bu topraklara Kenan ülkesi denir. İbrahim henüz Mezopotamya'da ve Haran'da yaşarken Tanrı ona bu ülkeyi vaat etti, çünkü İbrahim'in babasının evi oradaydı. Tanrı İbrahim'a, "Ülkenden, babanın evinden çık, Kenan ülkesine git" dedi, "O ülkeyi sana ve soyuna sonsuza dek vereceğim ve seninle birlikte olacağım." Ve şimdi o ülke gerçekten Tanrı'nın vaadidir ve Tanrı'nın her güzel şeyiyle kutsanmıştır: buğday, şarap, yağ ve her tür meyve bol miktarda

---

¹⁰² Konu Mamre Meşesi ile ilgilidir: İncil'deki efsaneye göre ("Yaratılış kitabı") bu meşe ağacının gölgesinde İbrahim üç meleği kabul etmiştir. Bu hikaye, Eski Ahit'in popüler Üçlü Birlik ikonunda yansıtılmaktadır.

bulunur ve birçok büyük baş hayvan ve koyunlar bol miktarda bulunur ve yazın iki kez doğar. Bu güzel dağlar boyunca kayalıklarda arılar dolaşır. Dağların yamaçlarında birçok üzüm bağı yetiştirilir, sayısız meyve veren ağaç büyür, zeytin, incir, keçiboynuzu, elma, kiraz ve diğerleri ve her türlü sebze doğar. Cennetin altındaki dünyanın başka hiçbir yerinde daha iyi ve daha fazla sebze yoktur. Burada sular da güzeldir, sağlık için her şey elverişlidir. Hebron yakınlarındaki topraklar güzellik ve tüm iyi şeylerle harikadır.

Davut'un evi Hevron Dağı'ndaydı; oğlu Avşalom onu oradan sürünceye dek Davut orada 8 yıl yaşadı.

Hebron'dan İbrahim'in Atababalarh Mağarası'na kadar yarım milden daha az bir mesafe vardır. Atababalarh Mağarası taş bir dağın içindedir ve İbrahim, İshak ve Yakup'un tabutu buradadır. İbrahim Mezopotamya'dan Kenan diyarına geldiğinde ailesini gömmek için Atababalarh Mağarası'nı Hititli Efron'dan satın aldı. Başlangıçta hiçbir şeyi yoktu, sadece kendisinin ve soyunun gömülmesi için satın aldığı Atababalarh Mağarası vardı.

Şimdi bu mağaranın yakınında küçük ama savunması güçlü bir kent kurulmuştur. Büyük taşlardan, harikulade ve anlatılamaz bir ustalıkla inşa edilmiş, duvarları çok yüksek. Kasabanın arasında bir mağara var. Tüm kasaba beyaz mermer levhalarla döşenmiştir. Mağara bir platformun altına inşa edilmiş, içinde İbrahim, İshak, Yakup ve Yakup'un tüm oğulları yatıyor ve Beytulahm yakınlarındaki yolda gömülü olan Rahel hariç eşleri Sara ve Rebeka burada yatıyor. Mağaradaki mezarların her biri kendi tarzında farklı şekilde yapılmıştır. Mezarların üzerine küçük yuvarlak bir kilise inşa edilmiştir. İbrahim ve eşi Sara'nın mezarları yan yana, İshak ve eşinin mezarları da birbirine yakın, Yakup ve eşi Lea'nın mezarları da birbirine yakındır.

55. YOSEF'İN MEZARI HAKKINDA

Güzel Aziz Yosef'un¹⁰³ tabutu bu kalenin dışında, Atababalar Mağarası'nın dışındadır; mesafe bu kaleye bir taş atımı kadardır. Buraya şimdi Aziz İbrahim'in Yeri denmektedir. Buranın yakınında, Atababalar

Mağarası'nın güneyinde, bir verstlik mesafede yüksek bir dağ vardır; Kutsal Üçlü İbrahim'la birlikte bu dağa çıktılar, çünkü İbrahim Kutsal Üçlü'ye Mamre meşesinden bu dağa

---

¹⁰³ Yakup'un oğlu olarak İncil'de yer alan bir karakterdir. Kardeşleri tarafından köle olarak satılmış, Mısır Firavununa hizmet etmiş, bilgelik ve sabırla karakterize edilmiştir. Güzel Yusuf'un hikâyesi birçok yazar ve sanatçının ilgisini çekmiştir.

kadar rehberlik etti. Ve bu dağın tepesinde güzel ve çok yüksek bir yer vardır, İbrahim orada yüzüstü düşerek Kutsal Üçlü'ye tapındı, dua etti ve şöyle dedi:

56. İBRAHİM'İN DUASI HAKKINDA

"Rabbim! Kötülerin yıkımıyla günahsızları da yok etme! Ama ya Rab, Sodom'da 50 masum adam bulursan, ya Rab, o masumların hatırı için bütün o kente merhamet etmeyecek misin?" Rab İbrahim'a,

"Sodomlular arasında 50 günahsız kişi bulursam, masumların hatırı için o kenti yok etmem" dedi. İbrahim yine Tanrı'ya tapındı ve şöyle dedi "Sodomlular arasında otuz günahsız kişi bulunursa, bütün o kente merhamet etmeyecek misin?" Rab Tanrı İbrahim'e, "Sodomlular arasında otuz doğru kişi bulunursa, o kentin tümünü yok etmeyeceğim" dedi. İbrahim Rab'be tapındı ve şöyle dedi: "Ey suçlarımıza karşı merhametli ve sabırlı olan Rab! Kuluna kızma, yine diyeceğim: Sodomlular arasında 15 masum kişi bulunursa, ya Rab, onların hatırı için bütün o kente merhamet etmeyecek misin?" Rab Tanrı İbrahim'e, "Sodomlular arasında 15 masum kişi bulunursa, onların uğruna, ya da 5 kişi bulunursa, o 5 kişi, uğruna bütün o kenti yok etmeyeceğim" dedi. İbrahim sustu ve söylediklerine hiçbir şey eklemedi. Kutsal Üçlü o dağdan Sodom'a iki melek göndererek İbrahim'in yeğeni Lut'u oradan çıkardı. İbrahim orada, o yerde, ateşin üzerine buğday serpererek Tanrı'ya kurban sundu ve bu nedenle o yere "İbrahim'in Kurbanı" denir. Orası çok yüksek bir yerdirdi ve oradan bütün Kenan ülkesi görülebiliyordu. Ve İbrahim'in Kurbanı'ndan Greznova geçidine bir verst ve Greznova çukurundan Atanatov'un harman yerine bir verst.

57. TSOAR'DA BULUNAN LUT'UN MEZARI HAKKINDA

Oradan Tsoar'a iki verst var. Burada Lut'un tabutu ve iki kızının da iki tabutu vardır. Dağda büyük bir mağara vardır ve Lut ile kızları oraya girmişlerdir. İşte bu yüksek dağda bulunan ve Tsoar olarak adlandırılan ilk insan yerleşiminin yeri.

Bu yerden bir versten daha uzakta, Tsoar'ın güneyindeki bir tepede Lut'un karısı taştan bir sütun gibi durmaktadır¹⁰⁴. Lut'un karısıyla Sodom arasında iki verst vardır. Bütün bunları gözlerimle gördüm, ama yabancılarından korktuğum için ayaklarımla Sodom'a gidemedim. Sadık insanlar da oraya gitmemi tavsiye etmediler: "Orada iyi bir şey göremezsin,

---

¹⁰⁴ Daniil, Lut ve ailesinin melekler tarafından yok olmakta olan Sodom kentinden Tsoar'a nasıl götürüldüğünü anlatan Kutsal Kitap efsanesini anlatır. Melekler arkalarına bakmalarını yasakladılar, ama Lut'un karısı dönüp bir tuz sütununa dönüştü ve Lut ile kızları bir mağarada kurtuldular.

sadece azap görürsün; oradan pis kokular gelir, sadece o kötülüğün kokusundan hastalanırsın." Oradan tekrar İbrahim'in yerine döndük ve şehre, Atababalar mağarasına geldik. Burada kutsal yerlere ibadet ettik ve iki gün dinlendik.

Tanrı'nın lütfuyla Kudüs'e giden büyük bir grupla karşılaştık, onlara katıldık, sevinçle ve korkusuzca yola koyulduk ve Kudüs'e sağ salim vardık, bize, layık olmadığımız halde, anlatılamaz ve tarif edilemez kutsal yerleri görmemizi sağlayan Tanrı'ya şükrettik,

Beytülahm'in güneyinde, aynı İfam nehri üzerinde, Sodom denizi yakınlarında, taştan dağlarda

Aziz Chariton'nun manastırı ve çevresinde bir çöl vardır. Orası korkunç ve susuz bir yerdir ve kurudur.

Altında taştan çok korkunç bir geçit vardır. Etrafı bir çitle çevrilidir; kapalı yerin ortasında iki kilise vardır, büyük kilisede Aziz Chariton'un tabutu vardır. Çitin dışında, ustalıklarla yapılmış, kutsal babaların gömülü olduğu bir mezar vardır, bedenleri 700 yıldan fazla bir süredir canlı gibi yatmaktadır. Burada bedeni bozulmamış olan Aziz Kyriakos yatıyor, Ksenophon'un iki oğlu, John ve Arcadius yatıyor¹⁰⁵, onlardan muhteşem bir koku yayılıyor. Burada kutsal yerlere ibadet ettik ve manastırdan bir versten daha fazla güneye doğru ilerledik.

Tarlada düz bir yer vardır, Abbakum peygamber tarladaki orakçılara yiyecek ve su götürürken buradan götürülmüştür. Bir melek onu Babil'e, hendekteki Daniil peygamberin yanına götürdü. Burada Daniil'i besledi ve susuzluğunu giderdi, ve yine melek tarafından kaçırıldı ve aynı gün orakçıların yerindeydi ve onlara öğle yemeği verdi. Şimdi bu olayın anısına bu noktaya bir kubbe inşa edilmiştir. Babil bu yerden 40 günlük mesafededir.

Bu yerden çok uzak olmayan bir yerde peygamberler adına sivri tonozlu bir kilise inşa edilmiştir. Bu kilisenin altında büyük bir mağara vardır ve bu mağarada üç çerçeve içinde on iki peygamber yatmaktadır: Abbakum, Nahum, Mika, Hizkiya, Ebiya, Zekeriya, Hezekiel, İsmail, Sabeel, Baruk, Amos ve Hoşea.

Buradan çok uzak olmayan bir dağda birçok Müslüman ve Hristiyan'ın yaşadığı bir köy var. Burası kutsal peygamberlerin köyüdür, onlar burada doğmuşlardır ve bu köy onların

---

¹⁰⁵ Konstantinopolis'in asil vatandaşları olan saygıdeğer Senatör Ksenophont, karısı Mary ve oğulları Arcadius ve John beşinci yüzyılda (5. yüzyıl / 520'den sonra) yaşamışlardır. Aziz Ksenophont, Athos'taki Ksenophont Manastırı'nın keşişleri tarafından manastırlarının kurucusu olarak onurlandırılır. Efsaneye göre, 520 yılında bu yerde ilk tapınağı inşa etmiştir. Antik bir Aziz George ikonasında Aziz Ksenophont, karısı ve oğulları Arcadius ve John ile birlikte elinde bu tapınakla tasvir edilmiştir.

anavatanıdır. Burada Tanrı'nın lütfuyla korunarak bir gece uyuduk ve bu köyün Hristiyanları bizi nezaketle onurlandırdılar. Burada bir gece iyice dinlendik ve sabah erkenden kalkıp Beytülahm'e gittik. Sarazen ihtiyarın kendisi de silahlarıyla neredeyse Beytülahm'e kadar bize eşlik etti¹⁰⁶ ve ayrıca tüm o korkunç yerlerden geçerken bize rehberlik etti. Yabancıların saldırıları yüzünden önlem almadan bu yerlerden geçmek imkânsızdır: Birçok Sarazen buraya gelir ve dağları parçalar. Beytülahm şehrine sağ salim vardık ve burada İsa'nın doğduğu yerde ibadet ettik ve dinlendikten sonra sevinçle Kudüs'e gittik.

58. DAVUT'UN GOLYAT'I ÖLDÜRDÜĞÜ YER ¹⁰⁷

Kudüs'den çok uzak olmayan, Davut'un sütununun doğusunda, bir ok atımlık mesafede Davut'un Golyat'ı öldürdüğü bir yer vardır. Bu yer sarnıcın yakınındadır, şimdi orada iyi bir açıklık vardır.

Burada, bir ok atımı mesafede, Herakleios¹⁰⁸ döneminde Kudüs'te öldürülen birçok şehidin kalıntılarının bulunduğu bir mağara vardır, bu yere Agaia Mamila denir.

59. ONURLU AĞACIN BÜYÜDÜĞÜ YER

Bu yerden Onurlu Haç'a kadar bir verst vardır. Burası Kudüs'ün batısında, dağın ötesindedir. Bu yere İsa'nın çarmıha gerilmesi için bir tabure oyulmuş ve İsa'nın ayakları bu tabureye çivilenmiştir. Bu yerin etrafı çitle çevrildi ve çitin ortasında, her tarafı güzelce boyanmış, Onurlu Haç adına büyük bir kilise inşa edildi. Büyük sunağın altında, yemekhanenin derinliklerinde, Onurlu ağacın bir kütüğü muhafaza edilir ve bu kütük beyaz mermer levhalarla kaplanır. Bu ağacın karşısında yuvarlak bir pencere vardır. Burası Iversky (Gürcü) manastırıdır.

60. ZEKERYA'NIN EVİ HAKKINDA¹⁰⁹

---

¹⁰⁶ Daniil'in yolculuğu sırasında, daha önce de belirtildiği gibi, Haçlılar ve Araplar arasında bir savaş vardı ve bu koşullar nedeniyle seyahat etmek büyük risk taşıyordu. Daniil'in önderliğindeki Rus gezginler hem Müslüman Araplar hem de Haçlı kralı Baudouin tarafından sıcak bir şekilde karşılandılar.

¹⁰⁷ Burada Daniil, genç bir çoban olan Davut ile ağır silahlı dev bir Filistinli savaşçı olan Golyat arasındaki mücadelenin İncil'deki öyküsüne atıfta bulunur. Davut bu savaşçıyı bir sapanla öldürmüş ve daha sonra Yahudilerin kralı olmuştur.

¹⁰⁸ Bizans imparatoru Herakleios (610-641) 630 yılında Pers kralı Khosroes'i yenerek Kudüs'ü Perslerden geri aldı.

¹⁰⁹ Vaftizci Yahya'nın ebeveynleri Zekeriya ve Elizabet'in evi.

Bu manastırda Zekeriya'nın evi arasında 56 verst ve dört mil vardır; burası Kudüs'ün batısında, bir dağın altındadır. Dağ eteğindeki bu Zekeriya'nın evine, Bakire Meryem Elisabet'in yanına gelip onu öptü. Elisabet Meryem'in öpücüğünü hissettiğinde, karnındaki çocuk sevinçle dışarı fırladı. Ve Elisabet şöyle dedi: "Rabbimin annesi bana nereden geldi? Kadınların kutsalı, rahminin meyvesi de kutludur."

Aynı evde Vaftizci Yahya da doğdu. Günümüzde bu yerde bir kilise inşa edilmiştir. Kilisenin girişinde sol tarafta, küçük sunağın altında küçük bir mağara vardır, Vaftizci Yahya bu mağarada doğmuştur. Burası taş bir duvarla çevrilidir.

61. ELİSABET VE ÖNCÜLERİNİN KAÇTIĞI DAĞ

Elizabeth oradan bir dağ geçidinden dağa doğru yarım verst koştu ve şöyle dedi: "Dağ, anneyi ve çocuğu kabul et." Ve dağ hemen ayrılıp Elisabet'i kabul etti. Elisabet'i kovalayan Kral Hirodes'in hizmetkârları o yere geldiler, hiçbir şey bulamadılar ve bitkin bir halde geri döndüler. Bir taşla işaretlenmiş olan bu yer bugüne kadar korunmuştur. Şimdi bu yerin üzerine küçük bir kilise inşa edilmiştir, altında küçük bir mağara vardır ve yanında bu mağaranın önüne eklenmiş başka bir kilise vardır.

Bu mağaradan çok lezzetli bir su akar ve Hirodes'in ölümüne kadar bu dağda yaşayan Elisabet ve Yahya tarafından içilmiştir ve bir melek onu korumuştur. Bu dağ çok büyüktür ve üzerinde birçok orman ve her tarafta birçok geçit vardır. Mağara Kudüs'ün batısında yer alır. Buraya Orani denir. Davut peygamberin Kudüs'de Kral Saul'dan kaçtığı dağın aynıdır.

62. RAMAH HAKKINDA¹¹⁰

Bu dağdan iki kilometre batıya, Yeremya peygamberin şöyle dediği Ramah'a gidilir: "Ramah'ta bir ses duyuldu, ağlayıp feryat ediyordu: Rahel çocukları için yas tutuyor, teselli edilmiyordu, çünkü onlar gitmişti." Rama, birçok köyün yerleştiği büyük bir vadide yer alır. Vadinin yakınındaki bu topraklara Beytülahm bölgesinin bir parçası olan Ramah adı verilir. Kral Hirodes bütün bebekleri öldürmeleri için askerlerini Ramah'a gönderdi.¹¹¹

63. EMMAUS HAKKINDA.

---

¹¹⁰ Ramah (İbranice: "yükseklik") Kutsal Kitap'a göre eski İsrail'de Benyamin kabilesine ayrılan topraklarda bir kentti.

¹¹¹ Beytülahm'de bir Yahudi kralının doğduğunu öğrenen Kral Hirodes'in, o kentte doğan iki yaşından küçük tüm erkek çocukların yok edilmesini emretmesiyle ilgili İncil anlatımına atıfta bulunur.

Ramah'tan batıya doğru Emmaus'a dört kilometre vardı; Mesih, dirilişten sonraki üçüncü gün Kudüs'den köye giderken Luka ve Kleopas'a görünmüş, onlar da ekmeği bölerken Mesih'i tanımışlardı. İşte o büyük köy burasıydı. Bu yerde bir kilise inşa edilmişti. Bugünlerde her şey paganlar tarafından harap edildi ve Emmaus köyü terk edilmişti. Uzakta, dağın arkasında, Kudüs'den Yafa'ya giden yolun sağ tarafında bulunuyordu.

64. LOD HAKKINDA

Emmaus'tan Lod'a dört verstlik bir yol vardı. Orada Lod (Lydda) adında büyük bir kent vardı, ama şimdi adı Ramle'dir. Elçi Petrus Lod'da yatağında yatan Eney'i iyileştirdi.¹¹²

65. OPIYA HAKKINDA

Lod'dan Opiya'ya on verstlik bir mesafe vardır. Elçi Petrus, Opiya kentinde Tabitha'yı diriltti. Bu kentte, yukarı odada 9 saattir oruç tutan Petrus, bir kefenin dört kenarından asılı olarak gökten indiğini gördü. Petrus baktı ve kefenin dört ayaklı hayvanlarla ve her tür sürüngenlerle dolu olduğunu gördü. Gökten gelen bir ses ona, "Petrus, kalk, öldür ve ye" dedi. Petrus, "Tanrım, murdar ve pis şeyler asla ağzıma girmeyecek" dedi. Gökten gelen bir ses ona, "Tanrı temizlediyse, sen de kirlenmeyeceksin" diye karşılık verdi. Şimdi bu yerde Elçi Petrus adına bir kilise kurulmuştur. Opiya kenti, surlarına kadar gelen denize yakındır. Bu kente şimdi Latince Yafa denmektedir. Yafa ile Tarsus arası altı versttir.

66. SEZARİYE FİLİPİ HAKKINDA ¹¹³

Tarsus'tan Sezariye Filipi'ye kadar deniz boyunca 20 dört verstlik bir mesafe vardır. Bu şehirde Aziz Petrus Kornelius'u vaftiz etti. Ayrıca bu kentin iki kilometre güneyinde, bir fahişe kadının onu ayartmak için geldiği Peder Martinian'un yaşadığı bir dağ vardır.¹¹⁴

67. KEFERNAHUM HAKKINDA ¹¹⁵

---

¹¹² Yeni Ahit. Havarilerin İşleri.

¹¹³ Hermon Dağı'nın eteklerinde, Ürdün Nehri'nin doğu kaynağında yer alan antik bir kent. Şimdi Banias.

¹¹⁴ Sezariyeli Martinian (ö. 422) Filistinli bir münzevi, Ortodoks Kilisesi'nde bir aziz.

Filistin'in Kesaria kentinden bir münzevi olan Aziz Martinian, on sekiz yaşındayken münzevi hayatına başladı. Kötü şöhretli bir kadın olan Zoe onu baştan çıkarmaya çalışmış, ancak Martinian onun bu girişimlerine karşı koymak için ateşe girmiştir. Zoe'yi sadece Rab'be döndürmekle kalmadı, aynı zamanda onu Beytülahm'deki bir manastıra gönderdi.

Sezariye Filipi'den Kefernahum kentine 8 verst uzaklıktaydı. Kefernahum çok büyük bir kentti ve içinde çok sayıda insan yaşırdı, ama şimdi o kent boştur. Ve Büyük Deniz'e yakın bir yerdedir.

Peygamber bu Kefernahum hakkında şöyle der: "Ah, vay haline Kefernahum! Göğe yükseldin, ama cehenneme ineceksin." Çünkü bu kentten Deccal çıkacaktır. İşte bu yüzden Frigyalılar şimdi bütün

Kefernahum kentini harap etmişlerdir.

68. KARMELE DAĞI HAKKINDA

Kefernahum'dan Karmel Dağı'na yaklaşık 6 verstlik bir mesafe vardır. İlyas peygamber bu dağdaki bir mağarada yaşamış ve burada bir kuzgunu evcilleştirip beslemiştir. İlyas bu dağda Baal kâhinlerini bıçaklayıp şöyle dedi: "Tanrım Rabbimi kıskandıkça kıskanıyorum." Karmel dağı çok yüksektir, yakınında, bir versten fazla olmayan büyük Akdeniz vardır. Karmel Dağı'ndan Hayfa kentine kadar olan mesafe bir kilometredir.

69. AKRA ŞEHİRİ HAKKINDA¹¹⁶

Hayfa ile Akra arası yaklaşık 15 versttir. Akra şehri büyük ve müstahkemdir, şehrin iyi bir körfezi vardır ve bir Sarazen şehridir, ancak şimdi Latinlerin mülkiyetindedir. Akra'dan Sur¹¹⁷ şehrine on verst, Sur'dan Sayda'ya on verst uzaklıktadır. İşte Sidon'lu Sarepta; İlyas peygamber bu köyde dul bir kadının oğlunu diriltti.

70. BEYRUT KENTİ HAKKINDA

Sayda'dan Beyrut kentine yaklaşık 15 verst uzaklıktadır. Bu şehirde Yahudiler Mesih'in ikonasını mızrakla deldiler ve ondan kan ve su döküldü. Daha sonra birçok insan vaftiz edildi ve Hristiyanlığa geçti. Beyrut'ta Ksenofon'un oğulları John ve Arcadius felsefe

---

¹¹⁵ İsrail sınırları içerisinde Taberiye Gölü kıyısında bulunan tarihi bir köydür. İncilde İsa'nın cinlerin ele geçirdiği bir adamı kurtarmak için gittiği köylerden biri olarak bilinir.

¹¹⁶ Akra (Acra olarak da yazılır, Yunanca: Ἀκρά, İbranice: חֲקֵרָה, חֲקֵרָה Haqra(h)), "kale" anlamında; Kudüs'te, Seleukos İmparatorluğu hükümdarı Antiochus Epiphanes tarafından M.Ö. 168 yılında şehri yağmalamasının ardından inşa edilen müstahkem bir yerleşkeye sahip olduğu düşünülen bir yeri.

¹¹⁷ Sur (Arapça: صور Şūr, İbranice: צֶזֶר Tzor, Yunanca: Τύρος Tyros, İngilizce: Tyre, Fransızca: Sour), Lübnan'ın Akdeniz kıyısında yer alan tarihi bir liman kentidir. Şehir ilk kurulduğunda bir ada üzerinde yer alıyordu. Sonradan dolgu bir yol ile anakaraya bağlanmıştır. Bugün ise Sur bir yarımada üzerindedir.

eğitimi aldılar. Beyrut'tan Biblos'a 20 verst, Biblos'tan Trablus'a 40 verst ve Trablus'tan Sudia (Suecia) nehrine on 6 verst.

71. YÜCE ANTİÓKHEİA HAKKINDA ¹¹⁸

Bu nehrin üzerinde Yüce Antiochia bulunur. Antiochia kenti denizden 8 verst uzaklıktadır.

Daha ileride, 100 verst uzaklıkta, Latania'nın yanı sıra Küçük Antakya, Kapinoros, Mavronoos, Adamia kasabası ve küçük Helidonia adası. Bütün bu kentler denize (Akdeniz'e) yakındı ve bütün bu kentleri demirlemeden deniz yoluyla geçtik, onlardan çok uzaklaşmadık; askeri tehlike nedeniyle Helidonia'da da demirlemedik. Oradan Myra'ya ve Patara şehrine geldik, bu şehrin yakınında korsanlar dört kadırgayla bizi karşıladılar, bizi esir aldılar ve hepimizi dövüp soydular. Oradan da canlı ve sağlıklı bir şekilde Çargrad'a ulaştık.

72. GALİLEE¹¹⁹ VE TABERİYE DENİZİ ¹²⁰

Kudüs'den Galilee'ye, Taberiye Denizi, Tabor Dağı'na ve Nâsıra'ya giden bir yol vardır. Kudüs'den güneydoğuya doğru uzanan ve Taberiye Denizi'ne yakın olan toprakların tümüne Galilee denir. Taberiye kenti Kudüs'den yürüyerek 4 günlük uzaklıktadır. Bu yol çok korkunç ve çok zordur: kayalık dağların üzerinden 3 gün yürümek ve dördüncü gün Ürdün Irmağı'na yakın bir yerden doğuya, tarlalardan geçerek Ürdün Irmağı'nın başına, kaynağına gitmek gerekir.

Tanrı bu şekilde gitmeme karar verdi: Kudüs Knezi I. Baudouin¹²¹, Haçlılarıyla birlikte Şam'a savaşmaya gitti; yolları Taberiye Gölü'nü geçerek Şam'a gidiyordu. Knezin bu yoldan gitmek istediğini öğrendim ve yanına gelip eğildim ve şöyle dedim: "Sizinle birlikte Taberiye Gölü'ne gitmek ve orada Taberiye Gölü'nün yakınındaki tüm kutsal yerleri ziyaret etmek istiyorum. Tanrı aşkına, beni alın knez." Sonra knez büyük bir memnuniyetle onunla gitmemi buyurarak beni özel muhafızlarına dahil etti. Sonra büyük bir sevinçle kendime atlar kiraladım ve knezin askerleriyle birlikte korkmadan ve kayıp vermeden tüm ürkütücü

---

¹¹⁸ (Grekçe: Αντιόχεια Antiócheia, Süryanice: ܐܢܬܝܘܟܝܐ Antîokia, İbranice: אַנְטִיּוֹכְיָה, antiyokhya, Latince: Antiochia ad Orontem, Arapça: أنطاكية Anṭākiya), Asi Nehri kıyısına kurulmuş bir antik kent. Kalıntıları günümüz Antakya şehrinde bulunur ve modern şehre ismini verir.

¹¹⁹ Celile

¹²⁰ Taberiye Gölü

¹²¹ Kudüs Haçlı Krallığı'nın kralı I. Baudouin (1100-1118) Daniil ve Rus arkadaşlarına ilgi gösterdi.

yerlerden geçtim. Hiç kimse ordusu olmadan bu yoldan gidemez; sadece imparatoriçe Helena bu yoldan gitmiştir.

Taberiye'ye giden yol şöyledir: Kudüs'den Kutsal Meryem Ana Kuyusu'na 10 verst, o kuyudan Helvun Dağları'na 4 verst. Golan Tepeleri'nde Yahudilerin kralı Tâlût (Saul)¹²² öldürüldü, oğlu Jonathan (1 Samuel) da orada öldürüldü. Bu dağlar büyük, kayalık, kuru ve susuzdur, çünkü üzerlerinde hiç çiy olmaz. Bu dağlardan Davut'un kuyusuna kadar iki verst, kuyudan Davut'un mağarasına kadar da dört verst mesafe vardı. Tanrı o mağarada Kral Tâlût'u Davut'un eline verdi ve Davut onu uyurken öldürdü, ama battaniyesinin bir parçasını kesip kılıcını ve havlusunu aldı. O dağlardan Sychar¹²³ dağlarına ve Güzel Yusuf'un hendeğine kadar dört verst vardı. Yakup'un oğulları bu dağlarda babalarının sürülerini otlatırken Yusuf kardeşlerinin yanına geldi ve babaları tarafından onlara esenlik ve bereketle gönderildi. Kardeşlerini gördüklerinde onu yakaladılar ve bugüne kadar korunmuş olan hendeğe attılar. Hendek bir duvar gibi, derin ve taşlarla kaplı. Geceyi bu yerde geçirmek zorunda kaldık. Oraya giderseniz sağ tarafta, yoldan çok uzakta değil.

73. YAKUP'UN KUYUSU HAKKINDA

Oradan Aşkar¹²⁴ denilen Yusuf köyüne kadar yaklaşık on verstlik bir mesafe vardır. Orada Yakup'un bir kuyusu vardır, derin ve büyüktür, suyu soğuk ve lezzetlidir; İsa bu kuyuda Sâmiriyeli bir kadınla konuştu. Geceyi burada geçirdik.

74. SÂMİRİYE HAKKINDA

Bu kuyudan yarım verst uzaklıkta Sâmiriye şehri bulunmaktadır. Çok büyük ve zengin bir kenttir, iki yüksek dağ arasında yer alır ve kentin ortasında çok güzel akan birçok soğuk su kaynağı vardır. Orada sayısız meyve ağacı yetişir: incir, keçiboynuzu, ceviz ve zeytin ağaçları,

---

¹²² Kur'ân-ı Kerîm'de (el-Bakara 2/246-251) İsrâiloğulları'nın kralı olarak kendisinden söz edilen Tâlût, Ahd-i Atîk'te Şaul (Saul) ismiyle anılır. Tefsirlerde Tâlût isminin İbrânîce kökenli olduğu, "uzun" mânasındaki "tûl"den geldiği, Süryânîce'de Şâ'ul şeklinde telaffuz edildiği, çok bilgili ve iri yapılı olmasından dolayı kendisine bu ismin verildiği biçiminde yorumlar vardır (Taberî, Câmi'u'l-beyân, II, 602; Zemahşerî, I, 288). İbrânîce'de Şaul "istenen, talep edilen" mânasındadır.

¹²³ "Sarhoş" (sychar) Sâmiriye'de bir kent, Kutsal Kitap'ta sadece Çölde Sayım 4:5'te adı geçer. İbranice Şekem adının Grekçe'ye çevrilmiş biçimi olduğuna inanılır. Birçok bilgin, Yakup'un kuyusunun yaklaşık yarım mil (0,8 km) kuzeyinde, Geval Dağı'nın güneydoğu eteklerinde bulunan modern Aşkar köyü olduğuna inanır

Sychar - (Büyük Kutsal Kitap Sözlüğü) <https://bible.by/lexicon/btd/word/3860/>

¹²⁴ Bkz. 74.

meşe ağaçları gibi, Sâmiriye'nin çevresindeki tüm topraklardaki ormanlar gibi. Çevresinde çok verimli tarlalar vardır. Sâmiriye'nin çevresindeki bütün topraklar olağanüstü güzelliكتedir. Burası bütün güzel şeylerle doludur: yağ, şarap, buğday ve sebze... Kısacası Kudüs bütün bu güzel şeylerle yaşar.

Şimdi Sâmiriye kentinin adı Nablus'tur. Oradan ise, Sâmiriye kentinin 2 kilometre batısında Elaiussa Sebaste denilen bir yer vardır; Burada küçük bir kasaba kurulmuştur ve içinde Vaftizci Yahya'nın hapishanesi bulunmaktadır. Bu hapishanede Vaftizci Yahya'nın başı Hirodes'in emriyle kesilmiştir. Burada onun tabutu ve Vaftizci Yahya adına güzel bir kilise bulunmaktadır. Şimdi burada zengin bir Katolik manastırı var.

75. ARİMATHEA ŞEHİRİ ¹²⁵

Ve oradan Arimathea'ya dört verst uzaklıktadır. Orada Aziz Yûsuf'un ve Aziz Mahalalel'in mezarları vardır. Sâmiriye'nin batısında, dağların arasında küçük bir kent kurulmuştur; Yûsuf'un mezarının üzerinde tepesi sivri kemerli, güzel bir kilise vardır. Buranın adı Arimathae'dır. Sâmiriye'den Taberiye Gölü'ne giden yol güneydoğudadır.

76. BAŞAN ŞEHİRİ

Sâmiriye ile Başan Kenti arası otuz versttir. Yûşa'nın Eriha'da öldürdüğü Başan Kralı Og bu kentte yaşıyordu. Burası dehşet verici ve geçilmesi çok zor bir yerdir. Başan kentinden 7 ırmak akar, bu ırmaklar boyunca uzun kamışlar yetişir, uzun hurma ağaçları sık bir orman gibi durur. Burada başka bir inanca sahip güçlü Sarazenler yaşar ve nehirlerin geçitlerinde soygun yaparlar. Bu bölgelerde aslanlar çoktur.

Burası Ürdün Irmağı'nın yakınındadır ve ova geniş ve alçaktır, Ürdün'den Başan'a kadar uzanır ve buradan ırmaklar Ürdün'e akar.

Kentin doğusunda muhteşem bir mağara vardır; doğa tarafından haç biçiminde yaratılmıştır. Bu mağaradan bir kaynak çıkar. Burada doğanın kendisi tarafından yaratılmış muhteşem bir çeşme vardır. Bu çeşmede İsa'nın kendisi havarileriyle birlikte yıkanmıştır. Mesih'in taşın üzerine oturduğu yer bugüne kadar korunmuştur. Ve biz, günahkâr ve değersiz olanlar, burada yıkandık.

Başan kentinde Yahudiler Mesih'i sınadılar, ona bir denarius gösterdiler ve "Haraca layık mı değil mi?" dediler. Mesih onlara şöyle yanıt verdi: "Burada kimin resmi ve imzası var? Sezar'ın hakkı Sezar'a, Tanrı'nın hakkı ise Tanrı'ya verin." Mesih Petrus'a, "Git, oltanı

¹²⁵ Luka İncili'ne göre Arimathea, Yahudiye'de bir kasabaydı (Luka 23:50)

denize at, hangi balığı önce yakalarsan onun ağzını aç, bir statir (dört drahmilik bir para) çıkar, onu benim ve kendin için ver" dedi. Bu Başan kenti yakınlarında İsa iki körü iyileştirdi.

77. ÜRDÜN NEHRİ HAKKINDA

Başan'dan Ürdün Irmağı'nın başlangıcına kadar olan mesafe yaklaşık 20 versttir. Ürdün Irmağı'nın doğusuna doğru giderseniz, yol düz bir yer boyunca uzanır. Suyu çok lezzetli ve saftır.

Ürdün Nehri Taberiye Gölü'nden iki çalkantılı kaynakla çıkar. Kaynaklardan birine Jor, diğerine Dan denir¹²⁶ ve Ürdün adı buradan gelir. Taberiye Gölü'nde bu ırmaklar arasındaki mesafe bir ok uçuşunun üç katından biraz daha fazladır ya da yarım verst kadardır ve sonra iki ırmak birleşerek tek bir ırmak haline gelir ve adını iki kaynaktan alır.

Ürdün Nehri berrak suyuyla hızla akar ve çok kıvrımlıdır. Genişliği, derinliği ve taşkın yatağı bakımından Snov Irmağı'na benzer. Ürdün'ünün tepesinde çok sayıda balık vardır. Her iki akarsu üzerinde iki taş köprü kurulmuştur ve Ürdün nehri bunların altındaki tonozlardan akmaktadır.

78. MATTA'NIN VERGİ TOPLAMA YERİ HAKKINDA

Bu köprülerin yakınında İsa'nın havarilerinden biri olan Matta'nın vergi toplama yeri vardı. Burada Ürdün üzerinden Şam'a ve Mezopotamya'ya giden yollar birleşir. Bu yerde Kudüs Kralı Baudouin ve askerleri öğle yemeği için durdular. Biz de onlarla birlikte burada durduk ve Ürdün Nehri'nin en tepesindeki Taberiye Gölü'nde yıkandık. Sonra Taberiye Gölü'nün çevresinde korkusuzca dolaştık ve İsa'nın ayaklarıyla yürüdüğü yerleri inceledik. Burada da Tanrı, zayıf ve günahkâr olan bana, görmeyi hiç ummadığım Galilee topraklarını görmeme, değersiz ayaklarımla üzerinde yürümeme ve günahkâr gözlerimle arzuladığım toprakları görmeme izin verdi.

Gördüklerimi yalan yanlış değil, gerçekten yazdım. Bu yerleri ziyaret eden diğer pek çok kişi buraları tam olarak inceleyemedi. Diğerleri bu yerlere ulaşmadıkları halde çok yalan söylüyor ve aldatıyorlar. Ama zayıf olan bana Tanrı, otuz yıl Galilee'de ve 20 yıl Aziz Sabbas Lavrası'nda yaşamış olan yaşlı, kitapsever, erdemli bir adamı işaret etti ve bu adam bana kitaplardan öğrendiği her şeyin doğrusunu gösterdi. Bu da bir günahkâr olan benim her şeyi daha iyi görmemi olanaklı kıldı.

---

¹²⁶ Daniil'in verdiği bu bilgi yanlıştır.

Bütün gün köprülerde durduk ve akşama doğru Kral Baudouin askerleriyle birlikte Ürdün üzerinden Şam'a gitti ve biz de Taberiye şehrine gittik ve Kral Baudouin Şam'dan savaştan dönene kadar 9 gün orada kaldık. Bundan önce Taberiye Gölü yakınlarındaki kutsal yerleri dolaşmıştık.

79. TABERİYE DENİZİ HAKKINDA

Taberiye Gölü'nün etrafında dolaşmak mümkündür, suyu çok lezzetlidir, bu suyu içmeden duramazsınız. Göl 50 verst uzunluğunda ve 20 verst genişliğindedir. İçinde bir sürü balık var ve bir balık var, muhteşem ve harika, bu balığı İsa yemeyi çok severdi, çok lezziz bir balık, tüm balıklardan daha iyi. Sazan balığına benziyor. Ve ben de Taberiye'deyken bu balığı birçok kez yedim. Mesih bu balığı dirilişten sonra, balık tutan öğrencilerinin yanına gelip onlara, "Çocuklar, yiyecek bir şeyiniz var mı?" dediğinde yedi. Onlar da "Hayır" diye yanıt verince, "Ağlarınızı sağ tarafa atın" dedi.

80. ÜRDÜN NEHRİ'NİN KAYNAĞI HAKKINDA

Ürdün'ün üst kısmından ve köprülerinden, İsa'nın, Meryem Ana'nın ve havarilerin hamamına kadar 6 verst, hamamdan Taberiye'ye kadar ise bir versttir.

Taberiye kenti çok büyüktür, Taberiye Gölü'nden iki verst uzunluğunda ve bir verst genişliğindedir. Bu kentte Mesih tarafından birçok mucize gerçekleştirilmiştir. Kentin ortasında cüzamlıyı arındırdığı yer vardır. Burada elçi Petrus'un kayınvalidesinin evi vardır; Mesih eve girmiş ve Petrus'un kayınvalidesini ateşli bir hastalıktan iyileştirmiştir. Bu yerde Havari Petrus adına yuvarlak bir kilise kuruldu. Cüzamlı Simun'un evi de buradaydı; burada bir fahişe gözyaşlarıyla İsa Mesih'in temiz ayaklarını yıkadı, saçlarını kesti ve sayısız günahından arındı. Aynı kentte Mesih sağır bir kadını iyileştirdi. Burada da yüzbaşı ile ilgili bir mucize oldu. Burada Kenanlı bir kadını da affetmiştir. Çok lezzetli ve soğuk suyu olan bir mağara vardır. İsa, kendisini Galilee'de kral yapmak istediklerinde bu mağaraya koştu. Ve bu şehirde başka birçok mucize gerçekleştirdi.

Aynı kentte Yehoşafat oğlu peygamber Elişa'nın mezarı da bulunmaktadır. Bu mezara giden yol üzerinde Yeşu'nun mezarı vardır.

Gölün doğusunda, Mesih'in üzerinde durduğu ve Sur ve Sayda kıyılarından, Dekapolis'ten ve tüm Galilee'den kendisine gelen insanlara öğüt verdiği büyük bir taş vardır. Oradan ulusların ve öğrencilerinin gitmesini söyledi ve onlar gemilerle gölün diğer tarafına gittikten sonra Mesih'in kendisi orada kaldı ve daha sonra ayaklarıyla kuru toprakta yürür gibi

suyun üzerinde yürüdü ve gölün diğer tarafında insanların önünde görüldü. İnsanlar gelip Mesih'i buldular ve "Efendim, buraya ne zaman geldin?" diye sordular. O da, "Tanrı için her şey mümkündür, ama insan için imkânsızdır" diye yanıtladı. Taberiye'dan bu yere su yoluyla 10 verst uzaklıktadır ki, gölden bir verst uzaklıkta bir tepenin üzerindedir.

81. İSA'NIN BEŞ BIN KİŞİYİ DOYURDUĞU YER

Yer düz ve çimenlikti ve Mesih bu noktada kadın ve çocukları saymazsak 5 bin kişiyi 5 somun ekmekle doyurdu ve geriye 12 sepet ekmek parçası kaldı.

82. MESİH'İN DİRİLİP ÜÇÜNCÜ KEZ ÖĞRENCİLERİNE GÖRÜNDÜĞÜ YER

Taberiye Gölü'nden çok uzak olmayan bir yerde, bir dağın altında, Mesih'in dirilişinden sonra öğrencilerine üçüncü kez görüldüğü bir yer vardır. Ortaya çıktı, gölün kenarında durdu ve şöyle dedi: "Çocuklar, hiç yiyeceğiniz var mı?" Onlar da, "Hayır" diye cevap verdiler. İsa onlara, "Ağlarınızı sağ tarafa atın, bulursunuz" dedi. Ağları atıldılar ve balıkların bolluğundan dolayı ağları çekemediler. Sonra 153 büyük balıkla dolu ağları karaya çektiler ve ağların yanında ateş, ekmek ve pişmiş balık gördüler ve Mesih burada yedi ve öğrencilerine de verdi. Buradan çok uzak olmayan bir yerde havariler adına bir kilise kuruldu. Yakınlarda Mecdelli Meryem'in evi vardı, burada Mesih onu 7 şeytandan kurtardı. Burası Magdalia olarak adlandırılır.

83. BETHSAIDA KASABASI HAKKINDA

Buradan çok uzak olmayan dağda, havariler Andreas ve Petrus'un kenti Bethsaida vardır. Nataniel¹²⁷ burada havariler Petrus ve Andreas'ın yanına getirildi.

84. MESİH'İN BALIK TUTAN ÖĞRENCİLERİNE GELDİĞİ YER

Taberiye Gölü'nde Mesih'in Zebedi'nin kardeşlerine ve ağ çekerken takılıp kalan havarileri Andreas ve Petrus'a geldiği bir yer vardır. Andreas ve Petrus Mesih'i tanıdılar, tekneyi ve ağları bırakıp Mesih'i takip ettiler. Gölün yakınında Yuhanna'nın babası Zebedi'nin köyü ve İlahiyatçı Yuhanna'nın evi vardı. Mesih burada bir sürü cini kovup onları domuza dönüştürdü ve gölde boğdu. Buradan çok uzak olmayan bir yerde Kefarnahum köyü vardır.

---

¹²⁷ Bartalmay (Yunanca: Βαρθολομαῖος Bartholomaíos, Latince: Bartholomaeus) İsa'nın 12 Havarisinden biri. Diğer adı Nataniel. Ölümü Kıpti Ortodoks Kilisesi'nin ilk günü olarak belirlenmiştir.

Bu köyün yakınında Genesareth (Melech) Gölü'nden çıkıp Taberiye Gölü'ne dökülen büyük bir ırmak vardır. Genesareth Gölü çok büyük, yuvarlak, 40 verst uzunluğunda ve 40 verst genişliğindedir ve içinde bol miktarda balık vardır. Yakınlarda Genesareth adında bir şehir vardır, bu nedenle göle Genesareth de denir.

85. DEKAPOLİS ŞEHRİ HAKKINDA

İşte bir başka büyük kent, Dekapolis ("10 şehir"). Mesih'in Dekapolis, Sur ve Sayda kıyılarından gelen insanlara öğretmenlik yaptığı gölün yakınında düz bir yer vardır. İncil'de bu yerden söz edilir. Mesih bu gölün yakınında birçok mucize gerçekleştirmiştir.

86. LÜBNAN DAĞ'I HAKKINDA

Gölün diğer tarafında, güneydoğu tarafında, yaz boyunca üzerinde kar bulunan çok yüksek ve büyük bir dağ vardır; bu dağa Lübnan Dağı denir. Bu dağda beyaz buhur (tütüsü) yeşerir. Lübnan dağından 12 büyük ırmak akar, bunlardan 6'sı doğuya, 6'sı güneye akar ki bu ırmaklar Genesareth gölüne dökülür, diğer 6 ırmak ise Büyük *Antiókheia*'ya¹²⁸ gider. Buraya Orta Krallık anlamına gelen Mezopotamya denir. Burada, bu nehirlerin arasında Harran vardır ve İbrahim buradan çıkmıştır.

Bu nehirlerin suyu Genesareth gölünü doldurur ve bu gölden büyük bir nehir Taberiye gölüne akar ve bu gölün sularını çoğaltır, ondan Ürdün akar, daha önce Ürdün hakkında her şeyin doğru olduğunu söylediğim gibi.

Yabancıların saldırısına uğramaktan korktuğum için kendi ayaklarımla Lübnan Dağları'na gidemedim, ama orada yaşayan Hristiyanlar bana bu dağ hakkında çok iyi bilgi verdiler ve Lübnan Dağları'na gitmemizi engellediler. O dağda birçok yabancı yaşıyor. Ama biz ancak bu dağı ve Taberiye'nin iki kilometre güneydoğusundaki Genesareth Gölü'nün yakınındaki yerleri gözlerimizle gördük.

87. TABOR DAĞI HAKKINDA

Tabor Dağı ve Nasıra, Taberiye Gölü'nün 8 verst batısındadır. Sadece bir dağa çıkmak ve küçük bir dağa daha tırmanmak gerekir, ancak diğer tüm yol boyunca düz bir yerde Tabor Dağı'na yürümek zorundasınız.

Tabor Dağı Tanrı tarafından harika, fevkalade ve kelimelerle anlatılamayacak kadar muhteşem bir şekilde yaratılmıştır. Yuvarlak bir tepelik gibi güzel bir ovanın ortasında güzel

---

¹²⁸ Antakya.

ve görkemli bir şekilde durur. Diğer bütün dağlardan daha güzeldir. Dağın yakınındaki vadide bir nehir akar. Tabor Dağı'nın her yerinde her türden birçok ağaç yetişir: incir ağaçları, keçiboynuzu ağaçları ve zeytin ağaçları.

Çevresindeki bütün dağlardan daha yüksek olan Tabor Dağı, diğer dağlardan تنها bir yerdedir ve ovanın ortasında çok güzel bir şekilde, ustalıklı yapılmış bir deste gibi, yuvarlak ve çok yüksek, büyük bir çevreye sahip olarak durur. Dağın yüksekliği, bir insanın ondan dört kez ok atabileceğinden daha yüksektir ve eğer biri yukarı doğru ateş ederse, 8 kez bile tepesine ulaşamaz. Dağın tamamı taş, taşların üzerinde tırmanmak zor ve tehlikeli, ellerimizle tırmanmak zorundayız, yolu çok zor. Zorlukla tırmandık ve üçüncü saatten dokuzuncu saate kadar hızlı yürümemize rağmen zirveye ulaştık.

Dağın en tepesinde, kuzey doğusunda, yüksek, taş bir tepe gibi, küçük ve ada gibi bir yer var. Bu yerde İsa'nın şekil değiştirmesi gerçekleşmiş ve Mesih'in Metamorfozu adına bir kilise inşa edilmişti. Kutsal peygamberler Musa ve İlyas adına başka bir kilise ise da Mesih'in Metamorfozu yerinin kuzeyinde inşa edilmiştir.

88. MESİH'İN BAŞKALAŞIM YERİ HAKKINDA

Kutsal metamorfozun gerçekleştiği yer, demir kapılı taş bir duvarla sıkıca çevrelenmiştir. Başlangıçta burası bir piskoposluktu, şimdi ise bir Katolik manastırı. Dağın tepesindeki bu duvarın önünde su bulunan güzel bir alan vardır. Böylesine bir yükseklikte muhteşem ve harikulade bir ilahi düzenlemedir. Dağın en tepesinde çok fazla su, tarlalar, güzel meyve bahçeleri, meyve ağaçları var. Oradan çok uzakları görmek mümkündür.

89. MELCHİZEDEK MAĞARASI¹²⁹

Tabor Dağı'nda muhteşem bir mağara vardır, düzdür, taştan oyulmuş küçük bir mahzene benzer, mağaranın tepesinde küçük bir pencere, doğusunda da bir sofra vardır. Kapılar küçüktür ve mağaraya batıdan girmek için basamaklar vardır. Kapıların önünde küçük incir ağaçları ve çeşitli ağaçlar yetişir. Eskiden mağaranın yakınında büyük bir orman vardı, ama şimdi küçük küçük ağaçlar yetişmektedir. Melchizedek bu mağarada yaşardı. İbrahim burada onun yanına geldi ve üç kez seslendi: "Tanrı'nın adamı!" Melchizedek dışarı çıktı, ekmek ve şarap getirdi, mağarada bir sunak kurdu, ekmek ve şarapla bir adak adadı ve adak hemen göğse, Tanrı'ya götürüldü. Sonra Melchizedek, saçlarını tıraş eden ve tırnaklarını kesen (sanki Melchizedek örgülüymüş gibi) İbrahim'i kutsadı. Bundan itibaren mayasız ekmekle

¹²⁹ İncil inancına göre İbrahim'i ekmek ve şarapla karşılayan ve onu kutsayan eski Salim'in efsanevi kralı.

değil, ekmek ve şarapla ayin yapılmaya başlandı. Peygamber bu konuda şöyle der: "Melchizedek'in kurduğu düzene göre çağlar boyunca kâhinsin". Bu mağara Metamorfoz'dan uzakta, batıda, bir ok atımı mesafede yer alır.

Metamorfoz Manastırı'nda misafirperver bir şekilde ağırlandık, akşam yemeği 7k, iyi bir uyku çektik ve kalkıp Metamorfoz Kilisesi'ne gittik ve İsa'nın metamorfoz geçirdiği kutsal yere tapındık, büyük bir sevgi ve sevinçle yeri öptük; sonra başrahip ve keşişlerin kutsamasını aldıktan sonra manastırdan ayrıldık ve dağdaki tüm kutsal yerleri dolaştık. Oradan Melchizedek mağarasından geçerek Nâsıra'ya gittik.

Nâsıra, Tabor'un batısındadır. İkinci kez Melchizedek mağarasına girdik ve Melchizedek ile İbrahim'in yarattığı kutsal sofraya tapındık. Bu kutsal sofraya günümüze kadar korunmuştur. Bu kutsal dağda yaşayan tüm imanlılar burada dinleniyorlar, bize bunu doğru olarak anlattılar. Zayıf ve değersiz olan bizlerin buraları görmemizi ve hakir dudaklarımızla öpmemizi sağlayan Tanrı'ya şükrettik. Sonra dağdan ovaya indik ve Nâsıra'ya doğru iki verst batıya doğru yürüdük.

Tabor Dağı'ndan Nâsıra'ya 15 büyük verst, düz arazide iki verst ve dağların arasından üç verst, çok zor, dar ve geçilmez bir yolculuktur. Birçok yabancı Arap onları dağlarda pusuya düşürür (köyleri ovadadır) ve yabancıları bu korkunç dağda yenerler. Küçük bir grup insanın buradan geçmesi imkansız, sadece büyük bir ekiple bu yolu korkmadan geçebilirsiniz. Ama biz sadece 8 kişiyiz, fakiriz ve silahsızız, Tanrı'ya güvenerek, Tanrı'nın iyiliği ve kutsal Meryem Ana'nın dualarıyla korunarak yolumuza devam ettik ve zarar görmeden kutsal Meryem Ana'nın melek Cebrail tarafından kutsal müjdesinin gerçekleştiği ve Mesih'in de orada emzirildiği kutsal Nâsıra şehrine ulaştık.

90. NÂSIRA ŞEHRİ HAKKINDA

Nâsıra, dağların arasında, ulaşmadan önce görebileceğiniz bir yamaçta küçük bir kasabadır. Kasabanın ortasında üç sunağı olan büyük ve uzun bir kilise vardır. Kiliseye girdiğinizde sol tarafta, küçük sunağın önünde biri batıdan diğeri doğudan olmak üzere iki küçük kapısı olan ufak bir mağara vardır. Her iki kapıdan çıkan basamaklardan mağaraya girebilirsiniz. Eğer mağaraya batı kapısından girilirse, sağ tarafta iki küçük kapısı olan bir hücre açılır. Bu hücrede Meryem Ana ile İsa yaşamış ve İsa burada emzirilmiş, yattığı karyola da buradadır. Karyola alçaktır, zeminde yapılmıştır.

91. YUSUF'UN MEZARI HAKKINDA

Bu mağarada, batı kapısından girerseniz, sol tarafta Meryem'in kocası Yusuf'un mezarı vardır. İsa onu buraya kendi saf elleriyle gömmüştür. Mezarın yanındaki duvardan kutsal beyaz su gelir ve hastaları iyileştirmek için bu sudan içilir.

92. TANRI'NIN ANNESİ'NİN OTURDUĞU MAĞARA HAKKINDA

Bu mağarada, batı kapısının yakınında, Meryem Ana'nın oturduğu ve bir koknit, diğer bir deyişle morumsu kırmızı renginde bir elbise ördüğü bir yer vardır. Tanrı tarafından bakire Meryem'e gönderilen baş melek Cebrail buraya geldi.

93. YUSUF'UN EVİ HAKKINDA

Burada, mağaranın olduğu yerde Yusuf'un evi vardı ve tüm söylenenler Meryem'in kocası Yusuf'un bu evinde gerçekleşti. Mağaranın üzerinde Müjde adına bir kilise kurulmuştu. Burası ilk başta terk edilmişti, ancak Katolikler burayı yenilediler ve iyi bir şekilde düzenlediler ve burada bu kutsal yerin sahibi olan çok zengin bir Katolik piskopos var.

Burada bize içecek, yiyecek ve mümkün olan her şeyle iyi davrandılar. Geceyi bu kasabada geçirdik. İyice dinlendikten sonra sabah kalktık ve kutsal yerde ibadet etmek için kiliseye gittik. Sonra kasabadan ayrıldık ve güneydoğuya gittik, çok derin, çok soğuk suyu olan muhteşem bir kuyuyla karşılaştık, merdivenlerden aşağıya suya indik. Bu kuyunun üzerine Baş Melek Cebrail adına yuvarlak bir kilise inşa edilmişti.

94. BAŞ MELEĞİN İLK MÜJDEYİ GETİRDİĞİ KUYU HAKKINDA

Nâsıra şehrinden kuyuya olan uzaklık bir ok atışından biraz daha fazladır. Baş Melek Meryem Ana'ya ilk müjdeyi bu kuyuda vermiştir. Meryem suya geldi ve su kabını çeker çekmez, Baş Melek görünmez bir şekilde yüksek sesle konuştu: "Sevin, sevin, Rab seninle!" Meryem etrafına bakındı, kimseyi göremedi ve sadece sesi duydu. Su kabını alıp yola koyulur ve "Kimseyi görmediğim halde duyduğum bu sesin anlamı nedir?" diye düşünür.

Nâsıra'ya dönüp, evine girdi, çıkışının başına oturdu ve koknit (buğday kırmızısı iplik) dokumaya başladı. Sonra Baş Melek Cebrail yukarıda belirtilen yerde durarak göründü ve ona Mesih'in doğumunu haber verdi.

Nâsıra'dan Esav'ın köyü 5 verst uzaklıktadır.

95. KANA KÖYÜ HAKKINDA

Esav'ın köyünden Galilee Kanası'na kadar olan mesafe bir buçuk kilometredir. İsa'nın suyu şaraba dönüştürdüğü kalabalık bir yol üzerindedir. Burada Akra'ya giden büyük bir

müfrezeyle (Haçlılar) karşılaştık, büyük bir sevinçle onlara katıldık ve onlarla birlikte Akra'ya gittik.

Akra eskiden bir Arap şehriydi, ama şimdi Fryagialıların¹³⁰ elinde. Akdeniz'dedir ve altındaki körfez çok iyidir. Nasıra'dan güneye doğru Akra yaklaşık 25 verst.

Akra'da dört gün kaldık, iyi dinlendik, Kudüs'e giden birçok birlik bulduk, onlara katıldık ve sevinç ve mutlulukla gittik. Hayfa'ya, oradan da Karmel Dağı'na geldik. Bu dağda İlyas Peygamber'in mağarası vardır. Orada ibadet ettik ve Kefernahum'a gittik. Oradan Sezariye Filipi'ye geldik, yol denize yakın düz bir yerde, bazen kumların üzerinde, Sezariye'ye kadar gider. Bu kentte üç gün kaldık. Elçi Petrus'un vaftiz ettiği Kornelius burada yaşıyordu. Sezariye'den Samiriye'ye gittik; yol kentin solundan dağlara doğru gider, Sezariye'den Samiriye'ye 20 verst uzaklıktadır. Ertesi gün öğleye doğru Samiriye'ye ulaştık, aşırı sıcak nedeniyle yavaş yürüyorduk, bu kadar sıcakta insanlar yürüyemezdi. Geceyi surların önünde, Yakup'un kuyusunda, Mesih'in Samiriyeli kadınla konuştuğu yerde geçirdik.

96. KUDÜS HAKKINDA

Oradan Kudüs'ten ayrılmak için kullandığımız kendi yolumuza gittik ve kutsal şehre büyük bir sevinç ve sağlıkla vardık. Yolda hiçbir kötülük görmedik, ama Tanrı yolda Mesih'in kurtuluşumuz için yürüdüğü bütün kutsal yerleri görmemize izin verdi. Orada da Tanrı, biz günahkârların gidip oraları ve Celile'nin harika topraklarını kendi gözlerimizle görmemize ve tüm Filistin topraklarını dolaşmamıza izin verdi.

Tanrı'nın lütfu ve Meryem Ana'nın duaları sayesinde kötülük görmeden seyahat ettim ve tüm Filistin topraklarını dolaştım. Bu, Kudüs yakınlarındaki toprakların adıdır. Yolculuk sırasında Tanrı'nın yardımıyla güçlenerek, hiçbir yerde ne paganlar ne de vahşi hayvanlardan hiçbir kötülük görmedim¹³¹, en ufak bir zayıflık hissetmeden, en ufak bir korku duymadan yoluma devam ettim ve eğer beni övmek uygunsa, Mesih'in gücüyle övüneceğim: Pavlus'un dediği gibi, gücüm zayıflığımdadır. Günahkâr ve değersiz bir kul olan bana, kutsal yerleri görmem ve oraya gitmem için bu kadar lütufta bulunan ve yüreğimin arzusunu yerine getiren Tanrı'ya her şey için ne karşılık vermeliyim? Kardeşlerim, babalarım ve efendilerim, beni bağışlayın ve zayıf muhakememi göz ardı etmeyin, çünkü kutsal yerler, Kudüs ve Vaat

---

¹³⁰ Fryagialılar – o dönemin Rus metinlerinde İtalyan, veya genel anlamda Güney Avrupalılar anlamına gelen bir sözcük.

¹³¹ Daniil'in diğer yargıları gibi bu itiraf da, Rus gezginlerin, seyahat ettikleri bölgedeki düşmanlıklara rağmen, savaşan her iki taraf tarafından da kayırıldıklarını kanıtlamaktadır.

Edilmiş Topraklar hakkında kurnazca¹³² değil, basitçe yazdım. Akıllıca yazmamış olsam da yalan da yazmadım; kendi gözlerimle gördüğüm gibi yazdım.

97. RAB'BİN MEZARINA İNEN CENNETİN IŞIĞI HAKKINDA

Ben, zavallı ve değersiz bir hizmetkâr olarak, ışığın İsa Mesih'in mezarına nasıl indiğini günahkâr gözlerimle görmek durumunda kaldım. Birçok seyyah kutsal ruhun ışığının inişi hakkında yanlış konuşur.¹³³ Bazıları kutsal ruhun bir güvercinle Rab'bin mezarına indiğini, bazıları da gökten şimşekle indiğini ve böylece mezarın üzerindeki kandillerin yandığını söyler. Bunların hiçbirisi ne güvercin ne de şimşek görülmedi, ama Tanrı'nın lütfu görünmez bir şekilde gökten iner ve mezardaki lambaları yakar. Bu konuda her şeyi gördüğüm gibi anlatacağım.

Burada Kutsal Cuma Günü akşam ayininden sonra Rab'bin tabutunu ovarlar, tüm lambaları yıkarlar, içlerine su katılmamış yağ, yani salt yağ dökerler ve fitilleri teneke kaplara soktukten sonra yakmazlar, lambaların içinde yanmadan bırakırlar. Gece saat ikide tabutu mühürlerler ve o saatte Kudüs'deki bütün kiliselerin kandillerini ve mumlarını söndürürler.

Sonra ben, çelimsiz ve değersiz biri olarak, bu cuma günü öğleden sonra saat birde Knez Baudouin'e gittim ve ona yere kapanarak tapındım. Ama o beni zayıf görünce sevgiyle yanına çağırdı ve sordu: "Ne istiyorsun, Rus başrahip?" Beni iyi tanıyordu ve çok seviyordu; erdemli bir adamdı, çok mütevazıydı ve hiç gururlu değildi. Ona dedim ki: "Knezim, lordum, Tanrı ve Rusya prensleri adına sizden rica ediyorum, tüm Rus topraklarından kutsal mezara buhurdanımı koymama izin verin".¹³⁴

Sonra lütufkâr ve sevgi dolu bir şekilde buhurdanı Rab'bin mezarına koymama izin verdi ve benimle birlikte en iyi hizmetkârı olan bir adamı Diriliş Kilisesi'nin kâhyasına ve mezarın anahtarını tutan hizmetkâra gönderdi. Kutsal mezarın kâhyası ve din adamı da buhurdanımı ve yağı getirmeme izin verdiler. Önlerinde eğildikten sonra sevinç içinde gittim, büyük bir cam buhurdan aldım, içine namuslu yağ döktüm, akşam Rab'bin mezarına getirdim ve din adamına beni Rab'bin mezarına sokması için yalvardım. Benim için kapıyı

---

¹³² "Ustaca" anlamında.

¹³³ Burada Daniil'in, ışığın Rab'bin mezarına inişini anlatan diğer gezginlerle polemige girdiği anlaşılmaktadır. Mezardaki kandillerin kendiliğinden tutuşan fitilleri, açık havada kendiliğinden tutuşan maddelerin yer aldığı bir kimyasal reaksiyon olgusudur.

¹³⁴ Daniil yolculuğunu tüm Rusya'nın meselesi olarak algıladığından, kendisini Rus başrahipi olarak adlandırması tesadüf değildir: Rab'bin mezarına buhurdanı herhangi bir knezlik adına değil, tüm Rus toprakları adına asar ve sonsuza dek hatırlanması için başlıca Rus knezliklerinin knezlerinin adlarını getirir.

açtı, cüppemi çıkarmamı emretti, buhurdanla birlikte beni yalınayak içeri soktu ve buhurdanı Rab'bin mezarına koymama izin verdi. Buhurdanı günahkâr ellerimle Mesih'in tertemiz ayaklarının bulunduğu ayakucuna koydum. Yunan buhurdanı baş ucunda duruyordu ve Sabbas manastırının ve diğer tüm manastırların buhurdanı göğsüne yerleştirildi. Her yıl Yunan buhurdanı ve Sabbas manastırının buhurdanını koymak için böyle bir gelenek korunmuştur. Tanrı'nın lütfuyla bu üç buhurdan da yakıldı. Katolik buhurdanları ise yukarı doğru asılmıştı ve hiçbirini yanmıyordu. Buhurdanlığı yerleştirdikten, onurlu mezara tapındıktan ve İsa'nın bedeninin yattığı kutsal yeri sevgi ve gözyaşlarıyla öptükten sonra, büyük bir sevinçle mezardan ayrıldım ve hücreme gittim.

Kutsal Cumartesi sabahı öğleden sonra saat altıda tüm insanlar Diriliş Kilisesi'nde toplanır, tüm ülkelerden, yerlilerden ve yabancılardan, Babil'den¹³⁵ ve Mısır'dan, dünyanın her ucundan sayısız insan o gün toplanır. Kilisenin ve Mesih'in çarmıha gerildiği yerin yakınındaki her yer insanlarla doludur. İnsanlar arasında büyük bir kalabalık ve büyük bir sıkıntı vardır. Birçok kişi insan kalabalığından nefessiz kalır. Toplanan tüm insanlar ellerinde yanmayan mumlarla kilisenin kapılarının açılmasını beklemektedir.

Kilisenin içinde sadece rahipler vardır ve rahipler de tüm halkla birlikte kralın ve maiyetinin gelmesini beklemektedir. Sonra kilisenin kapıları açılır ve insanlar büyük bir izdiham halinde kiliseye girerek kiliseyi ve odaları tıklım tıklım doldururlar. Kilise tüm insanları içine alamaz ve birçok insan kilisenin dışında, Golgota'nın yakınında, Kenar Yer'in yakınında ve (Mesih'in çarmıha gerildiği) çarmıhın bulunduğu yerde durmaya mecbur bırakılır. Tüm bu yerler sayısız insanla dolacaktır.

Kilisenin içindeki ve dışındaki tüm insanlar, "Rab, merhamet et!" demekten başka bir şey söylemezler. Sürekli ağlıyorlar, o kadar çok ağlıyorlar ki, her yer insanların ağlamalarıyla gümbürdüyor ve sarsılıyor. Burada inançlı insanlar tarafından gözyaşı pınarları akıtılır. Eğer birinin taştan bir kalbi olsaydı, o zaman bile ağlamaktan başka bir şey yapamazdı. Herkes kendine döner, günahlarını hatırlar ve kendi kendine şöyle der: "Benim günahlarım yüzünden mi kutsal ışık inmiyor?"

Ve böylece tüm imanlı insanlar gözyaşları ve mahzun bir yürekle orada dururlar. Burada Kral Baudouin'in kendisi de korku ve büyük bir alçakgönüllülükle durur, gözlerinden yaşlar harikulade bir şekilde dökülür. Askerleri de mezarın yanında, büyük sunağın yanında alçakgönüllülükle durmaktadır.

---

¹³⁵ Kahire. IIIC, 147.

Cumartesi günü saat 7 olduğunda, Kral Baudouin askerleriyle birlikte evinden yürüyerek mezara gitti. Kral, Sabbas Manastırı'nın sarayına haber gönderip başrahibi ve rahipleri çağırdı; onlar da Rab'bin mezarına gittiler, çelimsiz olan ben de onlarla birlikte gittim.

Kralın yanına geldik ve önünde saygıyla eğildik. Sonra o da başrahip ve tüm keşişlerin önünde eğildi ve Sabbas Manastırı'nın başrahibine ve bana, zavallı olana, onun yanında gitmemizi emretti, diğer başrahiplere ve tüm keşişlere de onun önünde gitmelerini emretti ve askerlerine de onun arkasında gitmelerini emretti. Diriliş Kilisesi'nin batı kapısına vardılar. Kalabalık kilisenin kapılarını kuşattı ve kiliseye giremedi. Bunun üzerine Kral Baudouin askerlere halkı zorla dağıtmalarını emretti ve kalabalığın arasından mezara doğru sokak gibi bir yol açıldı. Mezarın doğu kapısına kadar gittik ve kral önden giderek büyük sunağın sağ tarafında, doğu kapısı ile mezar kapısının karşısındaki kendi yerinde durdu. Kralın oturması için burada bir yükselti oluşturulmuştu. Kral, Sabbas Manastırı'nın başrahibine, rahiplerine ve Ortodoks rahiplerine tabutun başında durmalarını emretti. Çelimsiz olan beni ise, mezarın kapılarını görebileyim diye, mezarın kapılarının tam üstüne, büyük sunağın karşısına yerleştirdi. Mezarın üç kapısı da mühürlüydü, çarın mührüyle mühürlenmişti.

Katolik rahipler büyük sunakta duruyordu. Günün sekizinci saati geldiğinde, Ortodoks rahipler mezarın tepesinde akşam ayinine başladılar; bütün din adamları ve birçok keşiş de buradaydı. Büyük sunaktaki Katolikler kendi tarzlarında homurdanmaya başladılar. Böylece hepsi şarkı söyledi ve ben de burada durup dikkatle mezarın kapısına bakıyordum. Büyük Paskalya paremi'sini okumaya başladıklarında, pareminin¹³⁶ ilk okunuşunda piskopos ve diyakoz büyük sunaktan çıktılar, mezarın kapısına gittiler, kapının haçından mezarın içine baktılar, mezarda hiç ışık görmediler ve geri döndüler. Ve onlar altıncı paremiyi okumaya başladıklarında, aynı piskopos mezarın kapısına gitti ve hiçbir şey görmedi. O zaman bütün halk gözyaşlarıyla "Kyrie, Eleison!"¹³⁷ diye bağırdı. - Yani, "Tanrım, merhamet et!" Ve sonra dokuzuncu saat geçti ve "Rab'be şarkı söylüyoruz" pasaj şarkısını söylemeye başladılar, sonra aniden doğudan küçük bir bulut geldi ve kilisenin örtülmemiş tepesinin üzerinde durdu,

---

¹³⁶ Paremi - ilahi ayinin bir unsuru. Ortodoks Kilisesi'nin litürjik uygulamasında Eski Ahit'ten ve bazen de Yeni Ahit kitaplarından okumalar, bayramlarda Büyük Akşam Duası'nda yer alır. Paremi, kutlanan olayla ilgili kehanetlerle veya hatırası anılan azizle ilgili övgüleri içerir.

¹³⁷ (Lat. Kyrie eleison, He. אֱלֹהִים, כְּרוּם), tarihi kiliselerde dua ve ibadetlerde (ilahi olarak) sıklıkla kullanılan bir dua çağrısıdır. Eriha körlerinin duasından türetilmiştir: "Bize merhamet et, ya Rab" – El. ἐλέησον ἡμᾶς, Κύριε, He. אֱלֹהִים, עֲלֵינוּ כְּרוּם (Matta 20:30-31).

tabutun üzerine biraz yağmur yağdı ve tabutun yanında duran bizleri çok ıslattı. Sonra aniden mübarek ışık kutsal tabutun içinde parladı, tabutun içinden parlak bir ışıltı geldi.

Piskopos dört diyakozla birlikte gelip mezarın kapısını açtı, Kral Baudouin'den bir mum aldı, mezara girdi, azizin ışığından ilk kraliyet mumunu yaktı, bu mumu mezardan çıkardı ve elleriyle kralın kendisine verdi. Knez, mumu büyük bir sevinçle tutarak yerinde durdu. Kralın mumundan mumlarımızı yaktık ve bizim mumlarımızdan tüm halk mumlarını yaktı. Kutsal ateş dünyevi ateşe benzemez, harikuladedir, ışığı farklıdır, alevi vermiyon gibi kırmızıdır, tarifsiz bir şekilde parıldar.

Böylece tüm halk mumlar yakarak ayağa kalkar ve büyük bir sevinç ve memnuniyetle, "Rab, merhamet et!" diye yankılanırcasına haykırır. Kutsal ışığı gören bir Hristiyan'ın duyduğu sevinci hiçbir insan duyamaz. Ve eğer bir kimse o gün sevinç duymazsa, gördüğü hiçbir şeye inancı yoktur. Ama insanlar bilge ve inançlıysa ve güçlü bir imana sahipse, bu gerçeğin ve kutsal yerlerin bu anlatısını dinleyeceklerdir. Bir insan az şeyde inançlıysa, çok şeyde de inançlıdır, ama kötü adam için gerçek çarpıktır. Bana ise, çelimsiz olan, Tanrı şahittir ve Rab'bin o tabutu ve o gün tabutun başında olan tüm Rus oğulları, Novgorodlular ve Kievliler: Izyaslav İvanoviç, Gorodislav Mihayloviç, Kaşkiçi ve diğerleri, benim, bir zavallının bu hikayemi bilirler.

Ama biz yine de önceki anlatımıza dönelim. Işık Rab'bin mezarında parladığında, ilahiler durur ve tüm halk "Kyrie, Eleison!" diye haykırır ve büyük bir sevinçle, mumlar yanarken, mumların sönmemesine dikkat ederek kiliseye girer. Kiliselerdeki lambalar da mukaddes ışık tarafından aydınlatılır. Akşam ilahileri sona erer ve Kutsal Kabir Kilisesi'nde ilahiler, ibadet edenler olmadan sadece rahiplerle sona erer. Daha sonra başrahip ve keşişlerle birlikte yanan mumlar taşıyarak Sabbas manastırımıza gittik. Burada akşam şarkılarını bitirdik ve layık olmadığımız halde bize böyle bir lütuf sergileyen Tanrı'ya şükrederek hücrelerimize döndük.

Kutsal pazar sabahı zautrenyaya¹³⁸ söylendikten sonra başrahip ve keşişlerin elleri öpüldü ve saat birde dağıldık. Başrahip ve tüm keşişler ellerine haçı alarak, kontakion'u¹³⁹ söyleyerek Rab'bin mezarına gittiler: "Mezara bile indi, ey Ölümsüz Olan!". Kiliseye girdiler ve Rab'bin mezarını sevgi ve sıcak gözyaşlarıyla öptüler. Güzel kokunun ve parlak, harika bir ışık saçan buhurdanlığın tadını çıkardılar. Anahtarcının bize bildirdiğine göre üç buhurdan da yakılmıştı. Her ikisi de "O zaman sadece üç buhurdan yakılmıştı ama tabutun üzerinde asılı

¹³⁸ Yortu günü erken saatlerde kilise ayini.

¹³⁹ 6. yüzyıldan itibaren saptanabilen, Bizans geleneğine dayanan Hristiyan ilahiler.

olan 5 buhurdan daha sonra yakıldı" dedi. Bu buhurdanların ışığı, zengin ve harikulade bir ışıkla yanan alttaki üç buhurdanla aynı değildir. Daha sonra tabutu doğu kapısından büyük sunağa bıraktık, burada Ortodokslarla birlikte öpüştük ve serbest bırakıldık. Başrahip ve keşişler Diriliş Kilisesi'nden ayrılıp manastırlarına geldiler ve burada ayine kadar dinlendiler.

İsa'nın Diriliş Bayramı'nın üçüncü günü, ayinden sonra mezarın anahtarcısına gittim ve ona "Buhurdanımı almak istiyorum" dedim. Beni sevecenlikle içeri aldı ve yalnız başıma mezara götürdü. Mezara gittim ve buhurdanımın mezarın üzerinde durduğunu ve hala kutsal ışıkla yandığını gördüm, mezara doğru eğildim, İsa'nın bedeninin yattığı kutsal yeri büyük bir sevgi ve gözyaşlarıyla öptüm. Tabutun uzunluğunu, genişliğini ve yüksekliğini ölçtüm (kimsenin onu herkesin içinde ölçmesi mümkün değil).

Rab'bin mezarını elimden geldiğince onurlandırdım ve anahtarcı kahyasına teşekkür edip küçük bir şey verdim. O da mezara olan sevgimi görünce, mezarın başındaki tahtayı kaldırdı ve küçük bir kutsal taş alarak bana verdikten sonra, Kudüs'de hiç kimseye bundan söz etmemi yasakladı. Rab'bin mezarına ve anahtar bekçisine saygıyla eğildim ve yağ dolu buhurdanlığımı alarak, Tanrı'nın verdiği lütufla zenginleşmiş olarak, kutsal yerin armağanını ve Rab'bin mezarının alametini ellerimde taşıyarak büyük bir mutlulukla dışarı çıktım ve büyük bir sevinçle hücreme gittim.

Tanrı şahidimdir ve Rab'bin tabutudur ki, her yerde Rus knez ve eşlerine çocuklarını, başrahipleri, boyarları, ruhani çocuklarımı ve tüm Hristiyanları hiç unutmadım. Hepsini her yerde hatırladım, önce tüm knezler için dua ettim, sonra da günahlarım için. Sabbas Lavrası'ndaki anma defterine Rus knezlerin isimlerini yazmamı sağlayan Tanrı'ya şükrediyorum ve şimdi onlar eşleri ve çocuklarıyla birlikte ayinlerde anılıyorlar. İşte knezlerin isimleri: Mihail Svyatopolk, Vasiliy Vladimeriç¹⁴⁰, David ve Boris Vseslaviç, Mihail ve Oleg Pankratiyev, Andrey ve Fyodor Svyatoslaviç, Gleb Minskiy ve Mstislav Vsevolodoviç. Sadece hatırladığımız knezlerin isimlerini yazdım, diğer tüm Rus knezleri ve boyarlar hakkında Rab'bin mezarında ve her yerde dua ettim. Yaşayan Rus prensleri ve tüm Hristiyanlar için 50 ayin ve ölümler için 40 ayin düzenlenmesini istedim ve ölümler için 40 ayin düzenlendi.

Bu yazıya imanla ve sevgiyle saygı gösteren herkes Tanrı'dan, Rab'bin kutsal mezarından ve bütün bu kutsal yerlerden bereket alsın ve bu kutsal yerlerde yürüyenlerle eşit olarak Tanrı'dan sevap kazansın: Ne mutlu görüp iman edenlere üç kez daha mutlu görmeyip iman edenlere! Gerçekten de iman iyi işlere eşittir. Tanrı aşkına, kardeşlerim ve efendilerim,

---

¹⁴⁰ Monomah.

zayıflığımlı ve akılsızlığımlı yargılamayın. Hatırım adına, Rab'bin mezarı ve kutsal yerlerin hatırı adına, bana bu tasvirler yüzünden küfredilmesin. Her kim onu sevgiyle okursa, İsa Mesih'in kurtuluşundan bir ödöl alacaktır. Ve Tanrı hepinize sonsuza dek esenlik versin. Âmin.

SONUÇ

Hristiyanlığın Slav coğrafyasında insanlar tarafından kabul edilmesi ve burada kök salması konusunda birçok çalışma yapılmış olmasına rağmen, bu konunun Ortaçağ ve Akdeniz coğrafyası ile olan ilişkisi henüz yeterince incelenmemiştir. Türkçe olarak kaleme alınan çalışmalarda söz konusu boşluktan yola çıkarak Rus hac edebiyatının önemli bir figürü olan Başrahip Daniil'in seyahatnamesi bu tezde Ortaçağ ve Akdeniz coğrafyası bağlamında ele alınmıştır.

Başrahip Daniil'in seyahatnamesini coğrafi bir rehber algısının ötesine taşımayı hedefleyen bu çalışma, eserin kurgusunu Ortaçağ Rusya'sının Ortodoks inancına dayandıran bir perspektifle ele almıştır. Daniil'in eserinde odaklandığı Ortodoksluk, dönemin toplumsal ve kültürel dinamiklerini anlamak adına önemli ipuçları sunmuştur. Bu bağlamda, bu tez çalışması, muhtelif kaynaklardan yararlanarak Başrahip Daniil'in eserinin Ortaçağ Rusya'sındaki Ortodoks inancının nasıl şekillendiğini ve yayıldığını ortaya koymuştur.

Daniil'in eserinin özgün içeriğini anlamak için Akdeniz Ortaçağı'na ve özellikle Rus hac seyahatnamelerine dair geniş bir literatür taraması yapılmıştır. Bu konu ile ilgili Başrahip Daniil'in eserinin, benzer dönem eserleriyle olan ilişkileri ve etkileşimleri de incelenerek, eserin o dönemdeki yeri ve önemi vurgulanmıştır.

İncelemeye konu olan eserde betimlenen bölge Kudüs ve çevresinden oluşmaktadır. Geçmişten bugüne gelindiğinde Yahudilerin, Hristiyanların ve Müslümanların dinlerine dair birçok kutsal bu mukaddes şehre bağladığı, tarihte birçok devletin kâh ekonomik kâh dini sebeplerle bu kutsal toprakları ele geçirmeye çalıştığı Kudüs'ün tarihsel serüvenini konu alan incelemeler ekseninde aktarılmıştır. Bu bağlamda anlaşılabilirliği sağlamak için eserin yazıldığı dönem ve daha eski dönemlerdeki tarihi ve siyasi olaylar incelenmiş, Kudüs ve çevresinin tarihi açıdan zengin ve subkültürel bir maziye sahip olduğu görüşü ortaya konmuştur.

Bir edebi form ya da tür olarak seyahatnameler XII. Yüzyılın başında ortaya çıkmıştır, Başrahip Daniil ise bu türün kurucusu olarak kabul edilir. Daniil, kendi çağını ve toplumunu yansıtan bir figür olarak öne çıkar. Dindar bir kişiliğe sahip olmasının yanı sıra, feodal düzenin en üst noktasında yer almasıyla da dikkat çeker. Ancak, eserindeki perspektifiyle, halkın bakış açısını da önemser. Seyahatnamesinde, erken Ortaçağ döneminin insan psikolojisi hakkında derinlemesine bir anlayış sergiler. Kişisel varlığı, yazarın üslubuna rağmen, önemli bir rol oynar. Daniil, Rus ülkesinin başrahibi olarak tanımlanır ve düşünce yapısı ile duygusal tepkileri, Rus halkının karakteristik özelliklerini yansıtır. Dayanıklı, diğer

kültürlere duyarlı ve zorlu yolculuğundaki tüm engellerle sabırla başa çıkar. Alçakgönüllü olmasına rağmen, değerlendirmeleri ve yargıları dengeli ve ölçülüdür. Başka bir deyişle, Daniil bir başrahip olarak sadece eğitici rolünü değil, aynı zamanda Rus toplumunun ruhunu da temsil eder. Bu bilgilerden hareketle, inceleme konusu edilen seyahatnamenin, birçok açıdan bu tür eserlerin yapısını, anlatı konusunu ve dilsel özgünlüğünü belirleyen bir model olduğu sonucuna varılmıştır.

Eser, yazarın tüm hikayeyi "kendi günahkar gözleriyle" gördüğüne dair okuyucuya güvence verdiği geleneksel bir girizgahla başlar. Yazarın yolda gördüklerine dair değerlendirmeleri ve lirik aktarımları oldukça azdır. Tasvirlerin sıralaması, Hristiyan kültürel anıtlarının ve tapınaklarının tasvirlerinin bölgenin topografyasıyla ilişkilendirildiği tüm hac yürüyüşlerinin temeli olan mekânsal ilkeye dayanır. Hac dilinin karakteristik bir özelliği, Kilise Slavcası sözcük dağarcığının yanı sıra yabancı dil sözcük dağarcığı ve deyimlerinin de bulunmasıdır ve bu türün yaratıcısı olan Daniil'in de, Yunancadan geniş ölçüde yararlandığı anlaşılmıştır. Hac seyahatnamelerinin bir başka karakteristik özelliği de İncil'den efsanevi bölümler içermeleridir. Benzer bir biçimde Daniil seyahatnamesinin bazı bölümleri de ya mabetlerle ve Hristiyan kültürüne ait anıtlarla ya da coğrafi yerlerle ilişkilendirilmiştir. Ortadoğu ülkelerinin iktisadi yönleri, çevresel özellikleri ve Hristiyan kültürüne ait anıtların isabetli ve etkileyici tasvirlerine ek olarak, Başrahip Daniil'in seyahatnamesinin İncil ve Hristiyanlık tarihinden olaylar (Kral Davut'un hikâyesi, İbrahim'in göçü, Tiberya Gölü'nde balık avı, vs.), atıflar ve aktarımlar içerdiği ortaya konmuş; eserin yapısal olarak "Giriş", "Kudüs'e yolculuğun tasviri", "Kudüs'ün çevresiyle birlikte betimlenmesi", "Galilee ve Samiriye'nin betimlenmesi", "Kutsal Cumartesi ayını" ve akabinde kısa bir "sonsöz" şeklinde bölümler halinde sunulduğu vurgulanmıştır.

Başrahip Daniil'in seyahatnamesi, Batı ve Doğu'nun, özellikle de Filistin ve Suriye'nin siyasi tarihindeki hadiseleri yansıtan değerli bir tarihi kaynaktır. Seyahatname ve tarih kaynakları incelendiğinde eserde yer bulan Haçlılar ve Araplar arasındaki mücadelelerin Daniil'in seyahati sırasında devam etmekte olduğu ve 1099 yılında Birinci Haçlı Seferi'nin lideri I. Baudouin'in başkanlığında Kudüs Krallığı'nın ilan edildiği gibi bilgiler dönemle örtüşmektedir. Başrahip Daniil'in, Araplar ve Haçlılar arasındaki çatışmalara taraf olmadan ve bu konuda bir değerlendirme yapmaktan kaçınarak, hem bu mücadeleyle ilgili bireysel bilgilerini sunduğu hem de ülkenin günlük yaşamına dair diğer gözlemlerini kaydettiği ortaya konmuştu. Bunun yanı sıra Daniil'in Filistin'de Kudüs Kralı I. Baudouin ve diğer yetkililerin gözünde sıradan bir hacıdan, daha fazlası olduğu vurgulanmıştır.

Söz konusu seyahatnamenin Kudüs ile ilişkili olarak hem mekânsal bağlamda, hem dini yönüyle, hem de çalışmanın ilk bölümünde yer verilen siyasi ve tarihsel gelişmeler noktasında çok katmanlı bir yapısı olduğu ortaya konmuş, eserin tarihsel, dinsel, mekânsal ve edebi bağlamdaki önemi disiplinlerarası inceleme yöntemiyle vurgulanmıştır.

KAYNAKÇA

- Apak, A. (2016). *Ana hatlarıyla İslam Tarihi III Emeviler Dönemi*. İstanbul: Ensar Nesriyat.
- Arslantaş, N. (2005). *Emeviler Döneminde Yahudiler*. İstanbul: Gökkuşbu.
- Ataöv, T. (1981). *Kudüs ve devletler hukuku*. Ankara: Yonca Matbaası.
- Avcı, C. (2002). Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi. *Kudüs* maddesi. Erişim adresi: <https://islamansiklopedisi.org.tr/kudüs> (erişim tarihi: 27.11.2023).
- Ay, R. (1997). *Kudüs Şehri Siyasi Tarihi (Başlangıcından MS 135'e Kadar) ve Üç Kutsal Dindeki Önemi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans). Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van.
- Aycan, İ., Söylemez, M., Altınay, R., Erkoçoğlu, F. ve Parlak, N. (2011). Emevîler dönemi bilim, kültür ve sanat hayatı. Ankara: Ankara Okulu Yayınları.
- Aydın, F. (2018). "Yahudiler/ Yahudilik Açısından Kudüs", *Eskiye Dergisi*, 37, 109-125.
- Baş, M. (2023). Kitabı dinlerin tarihsel sürecinde Filistin ve Kudüs. H. D. Karahan (Ed.), *Tarihte Kudüs ve Mescid-i Aksa*. (ss. 1-26). Ankara: Türk Diyanet Vakfı Yayınları.
- Belyaev, İ. D. (1852). *O geografiçeskih svedeniyah v drevney rossii. Zapiski İmperatorskogo russkogo geografiçeskogo obşçestva*. Peterspurğ: Tipografiya vtorogo otdeleniya kantselyarii.
- Bozkurt, N. (2002). Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi. *Kubbetus-sahre* maddesi. Erişim adresi: <https://islamansiklopedisi.org.tr/kubbetus-sahre> (erişim tarihi: 17.10.2023).
- Buslayev, F. İ. (1861). İstoriçeskie oçerki russkoy narodnoy slovesnosti i iskusstva 2. Cilt drevne-russkaya narodnaya literatura. Petersburg: Obşçestvennaya Polza.
- Clot, A. (2007). Harun Reşid ve Abbasiler dönemi. (N. Demirtaş, Çev.) İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Çağrııcı, M. (2009). Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi. *Seyahat* maddesi. Erişim adresi: <https://islamansiklopedisi.org.tr/seyahat> (erişim tarihi: 22.11.2023).
- Çelik, S. (2023). *Beşinci haçlı seferi 1217-1221*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Dal, V.İ. (2006). *Tolkoviy slovar jivogo velikorusskogo yazıka* (c.1-4). Moskova: RİPOL klasik.

Danilov, V.V. (1954). K karakteristike «hojdeniya» igumena daniila. *Trudi Otdela Drevnerusskoy literaturi*, X, 92—105.

Demirkent, I. (2002). Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi. *Kudüs* maddesi. Erişim adresi: <https://islamansiklopedisi.org.tr/kudus> (erişim tarihi: 27.11.2023).

Dodu, G. J. (1897). *İstoriya monarhiçeskih uçrejdeniy v latino-ierusalimskom korolevstve. (1099-1291 g.)* Petersburg: L.F. Panteleyev.

El-Karadavi Y. (2009). *Her Müslümanın Ortak Davası Kudüs*. (İ. Marangozoğlu, Çev.) İstanbul: Nida.

Elçibey, E. (1997). *Tolunoğulları devleti (868-905)*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Erder Y. ve Halamış A. (1997). *İerusalim v vekah: İerusalim v perviy musulmanskiy period (638-1099)*. Tel Aviv: İzdadelstvo Otkritova Universiteta.

Fasmer, M.R. (1986a). *Etimologičeskiy slovar russkogo yazıka* (cilt 1). Moskova: PROGRESS.

Fasmer, M.R. (1986b). *Etimologičeskiy slovar russkogo yazıka* (cilt 2). Moskova: PROGRESS.

Fasmer, M.R. (1986c). *Etimologičeskiy slovar russkogo yazıka* (cilt 3). Moskova: PROGRESS.

Fasmer, M.R. (1986d). *Etimologičeskiy slovar russkogo yazıka* (cilt 4). Moskova: PROGRESS.

Fayda, M. (1991). Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi. *Askalân* maddesi. Erişim adresi: <https://islamansiklopedisi.org.tr/askalan> (erişim tarihi: 17.10.2023).

Gardzaniti, M. (1995). Hojdeniye igumena Daniila v svyatuyu zemlu. Literatura i bogoslovie na Rusi XII veka. *Slavyanovedeniye*, II, 22-37.

Garaudy, R. (2011). İlâhi mesajlar toprağı. (C. Aydın, Çev.) İstanbul: Türk Edebiyat Vakfı Yayınevi.

Goldhill, S. (2011). Kudüs Tapınağı (İ. Şener, Çev.) İstanbul: Doruk Yayın Evi.

Gül, A. (2023). Kudüs ziyaretinin önemli bir unsuru olarak Kudüs ve civarındaki peygamber kabirlerinin kutsal metinlerdeki izdüşümleri ve dini geleneklere yansımaları. H. D.

Karahan (Ed.), *Tarihte Kudüs ve Mescid-i Aksa*. (ss. 26-58). Ankara: Türk Diyanet Vakfı Yayınları.

Gül, M. (1997). *XI.-XII. Yüzyıllarda Kudüs*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Fırat Üniversitesi, Elazığ.

Güngör, M. (2020). “Hristiyanlıkta Kudüs’ün Kutsallaşma Süreci”, *Amasya İlahiyat Dergisi*, 14 (Haziran), 141-170.

Halloum, R. (1989). *Belgelerle Filistin*. İstanbul: Alan Yayıncılık.

Harman, Ö. F. (2002). Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi. *Kudüs* maddesi. Erişim adresi: <https://islamansiklopedisi.org.tr/kudus> (erişim tarihi: 27.11.2023).

Harman, Ö. F. (2004). Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi. *Meryem* maddesi. Erişim adresi: <https://islamansiklopedisi.org.tr/meryem> (erişim tarihi: 17.10.2023).

Hasanoğlu, E. (2020a). Kudüs Hakkında Genel Bilgiler ve İslam fethine kadar Kudüs O. Aydınli (Ed.), *Huzuru Bekleyen Şehir Kudüs*. (ss. 12- 63). İstanbul: İlim Yayıma Vakfı Yayınları.

Hasanoğlu, E. (2020b). İslam’da Kudüs ve önemi. O. Aydınli (Ed.), *Huzuru Bekleyen Şehir Kudüs*. (ss. 166- 175). İstanbul: İlim Yayıma Vakfı Yayınları.

Jerve, N. N. (2011). İstoriko-kulturnoe, vospitatelnoe i obrazovatelnoe znaçenie pravoslavnogo palomniçestva. *Sofiya*, № 2, 30 – 33.

Jitinev, S.Y. (2004). *İstoriya russkogo pravoslavnogo palomniçestva v X - XVII vekah*. Moskova: İndrik.

Jung, K. G. (2006). *Psihologičeskiye tipi*. (S. Loriye, Çev.) Moskova: Hranitel.

İnanır, E. (2003). *Rus edebiyatı incelemeleri: Kiev Rusyası’ndan XVII. yüzyıla*. İstanbul: İ.Ü. Edebiyat Fakültesi.

İnanır, E. (2013). *Rusların gözüyle İstanbul*. İstanbul: Kitabevi.

Karaca, S.G. (2022). *Kudüs haçlı krallığı tarihi 1099-1187*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Karahan, H. D. (2023). Yahudilikte hac ibadeti ve Süleyman Mabedinin konumu. H. D. Karahan (Ed.), *Tarihte Kudüs ve Mescid-i Aksa*. (ss. 58-78). Ankara: Türk Diyanet Vakfı Yayınları.

- Karakuş, N. (2022). Kudüs Fatihî Atsız b. Uvak Et-Türkî. *Diyanet ilmi dergi* 58, 1207-1230
- Karamzin, N.M. (1997a). *İstoriya gosudarstva rossiyskogo 1. kitap*. Petersburg: Zolotoy vek.
- Karamzin, N.M. (1997b). *İstoriya gosudarstva rossiyskogo 2. kitap*. Petersburg: Zolotoy vek.
- Karamzin, N.M. (1997c). *İstoriya gosudarstva rossiyskogo 3. kitap*. Petersburg: Zolotoy vek.
- Karamzin, N.M. (1997d). *İstoriya gosudarstva rossiyskogo 4. kitap*. Petersburg: Zolotoy vek.
- Karasapan, C.T., (1942). *Filistin ve Şark-ül-Ürdün* İstanbul: Ahmed İhsan matbaası.
- Katsir, Y. (1997). *İerusalim v vekah: İerusalim stolitsa – gosudarstva krestonostsev*. Tel Aviv: İzdadelstvo Otkritova Universiteta.
- Koçelyayeva, N.A. (2004). *Pamyatniki russkoy palomniçeskoy pismennosti (XII-XVII vv.) v memorializatsii hristianskogo kulturnogo naslediya* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Rus Kültüroloji Enstitüsü, Moskova.
- Kojevnikov, V.M. ve Nikolayev, P.A. (Ed). (1987). *Literaturniy Entsikopediçeskiy slovar*. Moskova: Sovetskaya Entsiklopediya.
- Korovin, V.İ. (2003). *Drevnerusskaya literatura XI-XVII vekov: učeбноe posobie dlya studentov visşih učeбnih zavedeniy*. Moskova: Gumanitarniy izdatelskiy tsentr Vlados.
- Kondakov, N.P. (1886). *Vizantiyskie tserkvi i pamyatniki konstantinopolya*. Odessa: A. Şultse.
- Konuk, S. (2022). *Roma-Sasani mücadelesinde yukarı Dicle havzası'nın tarihi coğrafyası*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Koyuncu, M. (1997). *Emeviler dönemi saray hayatı*. İstanbul: Beyan Yayınları.
- Kuskov, V.V. (2003). *İstoriya drevnerusskoy literaturı*. Moskova: Vısşaya şkola.
- Kuzmina, V. D. (1959). Svedeniya ob arabah i arabskoy kulture v palestine naçala XII v. po "hojdeniyu" igumena Daniila. *Vestnik istorii mirovoj kulturi*, № 6, 82 – 87.
- Lewis, B. (2014). *Ortadoğu: iki bin yıllık Ortadoğu tarihi*. Ankara: Arkadaş.
- Lihaçov, D.S. (1979). *Poetika drevnerusskoy literaturı*. Moskova: Nauka.
- Lihaçov, D.S. vd. (Ed.). (1997). *Biblioteka literaturı drevney Rusi*. Petersburg: Nauka.
- Lihaçova, V.D. (1986). *İskusstvo Vizantii IV. - XV. vekov*. Leningrad: İskusstvo.

Litavrin, G.G. (1999). *Usloviya prebivaniya drevnih rusov v Konstantinopole v X v. i ih yuridicheskiy status*. G.G. Litavrin (Ed.), *Vizantiya i slavyane* (ss. 453-470). Sankt-Peterburg: Aleteya.

Maleto, E.İ. (2000). *Hojeniya russkih puteshestvennikov XII-XV vv*. Moskova: İzdatelstvo tsentr İnstituta rossijskoj istorii RAN.

Maleto, E.İ. (2011). *Povsednevnyaya jizn udelnoy Rusi v kontekste "hojeniy russkih puteşestvennikov XII-XV vv*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Tambov Devlet Üniversitesi, Tambov.

Maleto, E.İ. (2014). *Antologiya hojeniy russkih puteshestvennikov XII-XV veka: issledovaniya, teksti, kommentarii*. Moskova: Direkt-Media.

Mert, R. (2017). *Tarihsel, mitolojik ve dini bağlamda kutsal bir mekân olarak Kudüs* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Samsun.

Montefiore, S.S. (2016). *Kudüs Bir Şehrin Biyografisi*. (C. Demirkan, Çev.) İstanbul: Pegasus Yayınları.

Mustafayev, E. M. ve Şçerbinin V. G. (1996). *Büyük rusça-türkçe sözlük*. İstanbul: Multilingual.

Nazarenko, A.V. (2005). *Drevnerusskiy palomnik*. A.N. Saharov (Ed.), *Yubileyniy sbornik, posvyaşçonnyy çlenu korrespondentu RAN YA. N. ŞÇapovu*. (ss. 139-149). Moskova: Palomniçeskoy tsentr Moskovskogo Patriarhata.

Norov, A.S. (1864). *Puteşestviye igumena Daniila po svyatoy zemle v naçale XII veka*. Petersburg: Tipografiya İmperatorskoy Akademii Nauk.

Paşkov, A.İ. (Ed.). (1955). *İstoriya russkoy ekonomičeskoy mısli*. Moskova: Gospolitizdat.

Petuhov, E.V. (1916). *Russkaya literatura: drevniy period*. Petrograd: Novoe Vremya.

Pikkio, R. (2002). *İstoriya drevnerusskoy literaturı*. (İ. V. Dergaçevoy, Çev.) Moskova: Krug.

Polniy pravoslavniy bogoslovskiy ensiklopedičeskiy slovar: 1. cilt. (1912a). Petersburg: P.P. Soykin

Polniy pravoslavniy bogoslovskiy ensiklopedičeskiy slovar: 2. cilt. (1912b). Petersburg: P.P. Soykin

Prokofev, N.İ. (1969). *Drevnerusskie hojdeniya XII - XV vekov : problema janra i stilya* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Moskova Pedagoji Devlet Enstitüsü, Moskova.

- Prokofev, N.İ. (1984). *Kniga hojeniy: zapiski russkih puteşestvennikov XI – XV Vekov*. Moskova: Sovetskaya Rossiya.
- Protoirey, V. TS. (2011). *İstoriya evropi: dohristianskoy i hristianskoy: 3.cilt Rim v epohu tsarey i respubliki*. Moskova: İzdatelstvo Sretenskogo Monastırıya.
- Rıbakov, B.A. (1963). *Drevnyaya Rus. Bilini. Letopisi. Skazaniya*. Moskova: İzdatelstvo Akademiya nauk SSSR.
- Selçuk, M., Albayrak, H., Antes, P., Heinzmann, R. ve Thumer, M. (2013). *İslamiyet-Hristiyanlık Kavramları Sözlüğü 2. Cilt*. Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınevi.
- Sevim, A. (1983). *Suriye ve Filistin Selçukluları tarihi*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Semavi, E. (1991). Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi. *Aynaroz* maddesi. Erişim adresi: <https://islamansiklopedisi.org.tr/aynaroz> (erişim tarihi: 12.10.2023).
- Sinanoğlu, M. (2009). Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi. *Aynaroz* maddesi. Erişim adresi: <https://islamansiklopedisi.org.tr/sina> (erişim tarihi: 13.11.2023).
- Susa, A. (2005). *Tarihte Araplar ve Yahudiler (D. A. Batur. Çev.)* İstanbul: Selenge Yayınları.
- Şeşen, R. (2016). *Kudüs Fatihî Selahaddin Eyyûbî (1138-1193)* İstanbul: Yeditepe yayınevi İstanbul.
- Target, G. (1998). *Mir palomniçestva. Atlas çudes sveta*. (G. Mihail, Çev.) Moskova: BMM AO.
- Tihomirov, M.N. (1969). *İstoricheskie svyazi Rossii so slavyanskimi stranami i Vizantiyey*. Moskova: Nauka.
- Toloçko, P. P. (1998). Rus i Vizantiya (vzglyad iz Kieva). Y.S. Kukuşkin (Ed.), *Kultura slavyan i Rus*. (ss. 63-71). Moskova: Nauka.
- Udaltsova, Z.V. (1987). *Kiev i Konstantinopol — kulturnie svyazi do XIII veka*. Moskova: Voprosı istorii.
- Üçok, B. (1968). *İslam tarihi emeviler-abbasiler*. Ankara: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi.
- Vasilyev, A.A. (1998). *İstoriya vizantiyskoy imperii ot naçala krestovih pohodov do padeniya konstantinopola*. Petersburg: Aleteyya.
- Vasilyev, A.A. (1998a). *İstoriya vizantiyskoy imperii vremya do krestovih pohodov (do 1081 g.)*. Petersburg: Aleteyya.

Venevitinov, M. A. (1885). *Jite i hojdenie Daniila russkoj zemli igumena*. Peterburg: İzdaniya pravoslavnogo palistinskago obščestva.

Venevitinov, M. A. (1877). *Hojdenie igumena Daniila v svyatuyu zemlyu v načale XII veka*. Peterburg: Arheologičeskaya Komissiya.

Vozdvijenskiy, P.N. (1897). *Svyatoy gorod ierusalim i ego okresnosti*. Moskova, Petersburg: Tovoriščestvo M.O. Volf. Vodovozov N.V. (1962) «Hojdenie» Daniila i perviy krestoviy pohod. *Russkaya literatura i narodnoe tvorčestvo. Učenje zapiski MGPI im. V.I. Lenina*, № 178, 16-34.

Yanin, V.L. (1960). Mejknyajeskiye otnoşeniya v epohu monomaha i "hojdenie igumena Daniila". *Trudi Otdela Drevnerusskoy literaturi*, XVI, 112-131.

Zabolotskiy, P. (1899). Legendarniy i apokrifičeskiy element v hojdenii ig.Daniila. *Russkiy Filologičeskiy vestnik*, № 3, 237-273.

ЖИТЬЕ И ХОЖЕНІЕ ДАНИЛА РУССКАГО ЗЕМЛИ ИГУМЕНА.¹

² Се азъ недостойный игумень ³ Даниль ⁴ русскія земля, хужши ⁵ во всѣхъ ⁶ мнѣхъ ⁷, смѣренный ⁸ грѣхъ ⁹ многими, недоволенъ ¹⁰ сый ¹¹ во ¹² всякомъ дѣлѣ блазѣ ¹³, понуженъ ¹⁴ мыслію своею и нетерпѣніемъ моимъ ¹⁵, похотѣхъ видѣти святой градъ Іерусалимъ и землю обѣтованную ¹⁶. И благодатію ¹⁷ Божию ¹⁸ доходихъ ¹⁹ святаго града Іерусалима и ²⁰ видѣхъ святая мѣста ²¹, обходихъ всю землю ²² галилейскую ²³ и около святаго града Іерусалима по святымъ мѣстамъ,

¹ Паломникъ Данила мниха (вст: игумена странникъ Мо.), сказаніе о пути, яке есть къ Іерусалиму, и о градѣхъ, и о самомъ градѣ Іерусалимѣ, и о мѣстѣхъ честныхъ, яке около града, и о церквахъ святыхъ М.; Книга глаголемая странникъ Ф.; Книга глаголемая странникъ Данила игумена Русскаго К.; Странникъ хожденіе игумена Данила, сказаніе о Іерусалимѣ пути См.; заглавіе проп. Р. Рд.—² вст: Восхотѣ видѣти святой градъ Іерусалимъ и землю обѣтованную, якоже Іоаннъ Златоустъ рече: еμούжъ восхощетъ Богъ дать разумъ и смыслъ и умъ и хитрость. Благослови отче К.; Господи, благослови отче См.; проп. до: А се есть путь къ Іерусалиму Рд.—³ проп. до: хужши во всѣхъ А.—⁴ проп. до: хужши во всѣхъ М. Ф. См. Р.—⁵ должнѣйшій Ф.—⁶ всѣхъ во Р.—⁷ мноцѣхъ Р. проп. См.—⁸ смиренъ сый М. Ф. Р. См.; вст: съ К.—⁹ вст: моимъ См.—¹⁰ и М.; недоволенъ К.—¹¹ невѣжествіемъ М.—¹² о Мо.; проп. Р.—¹³ всякаго дѣла блага Р.—¹⁴ вст: быхъ М.—¹⁵ своимъ Д. М. Ф. См.; проп. Р.—¹⁶ вст: Богомъ Аврааму М.; и мѣста святая Ф.; хранимую Р.—¹⁷ волею же М.—¹⁸ и Духомъ Святымъ Р.; вст: храними М. См.; съ миромъ Ф.—¹⁹ проп. до: и видѣхъ святая Ф.—²⁰ вст: очима своимъ Ф.—²¹ вст: вся Ф.; и вся М.—²² проп. до: кудаже Христосъ М.—²³ обѣтованную Ф.; Іорданскую Р.; дивную См.; проп. до: куда же Христосъ Ф. Р. См.—

1

2

Житіе и хоженіе Данила

кудаже ¹ Христосъ Богъ ² нашъ походи своимъ ногама и велика ³ чудеса показа ⁴ по мѣстамъ тѣмъ святымъ. И то все видѣхъ очима своимъ грѣшнымъ ⁵, беззлюбивый ⁶ показа ми Богъ видѣти, егоже ждахъ ⁷ много ⁸ дній ⁹ мыслію ¹⁰ моею ¹¹. Братія и отцы, господіе ¹² мои ¹³, простите мя грѣшнаго ¹⁴ и не зазрите худоумію ¹⁵ моему и гробости ¹⁶, еже писахъ ¹⁷ о святымъ градѣ Іерусалимѣ, и о земли той блазѣй ¹⁸, и о пути ¹⁹ еже къ святымъ мѣстамъ. Иже ²⁰ бо кто путемъ симъ ²¹ ходилъ ²² съ страхомъ Божиимъ и смѣреніемъ, не погрѣшитъ милости Божіа николи же ²³. Азъ же неподобно ходихъ путемъ ²⁴ симъ святымъ, во всякой лѣности ²⁵ и слабости ²⁶ и во пьянствѣ ²⁷ и вся неподобная дѣла ²⁸ творя ²⁹. Но, обаче, надѣясн на милость Божию и на вашу молитву ³⁰, да ми проститъ Христосъ Богъ ³¹ моихъ грѣховъ безчисленныхъ ³², да си исписахъ ³³ путь си и мѣста сіи святая не возносяся ни величаяся путемъ симъ, яко что добро створивъ ³⁴ на пути семъ, не буди то ³⁵: ничтоже бо добра сѣтворихъ

¹ идѣже Т. А.—² Господь М. Р.—³ многа Ф.; много М. См.—⁴ проп. Р.; вст: преславно святымъ своимъ апостоломъ и ученикомъ проп. до: и то все видѣхъ М.—⁵ проп. до: иже бо кто См.; до: Азъ же неподобно Р.—⁶ беззлюбивымъ К.; и все Д. М. Ф.—⁷ ждахъ М. Ф.; жадахъ К.; вст: азъ по М.; по Ф.—⁸ многи М. Ф. К.—⁹ дни М. Ф. К. проп. до: братія и отцы А.—¹⁰ видѣти проп. до: братія и отцы Ф. Т.—¹¹ своею М.; вст: мучимъ М. К.—¹² проп. Мо.—¹³ мнѣхъ Ф.—¹⁴ проп. Д. М. Ф.—¹⁵ худости — вст: моей и скудоумію К.—¹⁶ моею М. К.—¹⁷ проп. до: Іерусалимъ и о земли М. Ф.—¹⁸ святѣй Ф.—¹⁹ вст: семъ (томъ К.) святомъ проп. до: иже бо кто М. Ф. К.—²⁰ ащъ См.—²¹ вст: святымъ Д.—²² ходилъ М. К.; походитъ См.—²³ на немъ Ф.—²⁴ по мѣстамъ Ф.—²⁵ слабости М. Ф. См. Р.—²⁶ лѣности М. Ф. См. Р.; проп. до: пьянствѣ и вся М. Ф. См.; до: и вся неподобная Р.—²⁷ пья и яды (яды Ф.) М. Ф. См.—²⁸ проп. М. К. См.—²⁹ творяхъ М. К. См.—³⁰ вст: надѣясн К.; надѣюсь Р.; нечли проп. до: Христосъ Богъ М. Ф. См.—³¹ проп. Ф. А.; вст: проститъ мя М. Ф. См.—³² многихъ См.—³³ проп. до: и мѣста сіи См.—³⁴ сотворихъ Ф.; проп. до: не буди то Мо. См.; до: ничтоже бо добра Р.—³⁵ проп. до: по. любве ради См.—

139

на пути семъ; но любве ¹ ради святыхъ мѣсть сихъ, исписахъ ² все, еже видѣхъ очима своимъ ³, дабы не въ забыть ⁴ было то, еже ми показа Богъ видѣти ⁵ недостойному. Убоихся ⁶ онаго раба лѣниваго, скрывшаго талантъ господина ⁷ своего и не ⁸ створившаго прикупа имъ, да сіе написахъ вѣрныхъ ради человекъ. Да кто убо, слышавъ о мѣстѣхъ сихъ святыхъ, поскорблѣ ⁹ бы ся душею ¹⁰ и мыслію ¹¹ къ святымъ симъ мѣстомъ и равну мзду примутъ ¹² отъ Бога съ тѣми, иже ¹³ будутъ доходили ¹⁴ святыхъ сихъ мѣсть. Мнози бо дома суще, въ мѣстѣхъ своихъ ¹⁵ добріи ¹⁶ человекъ ¹⁷ мыслію своею и милостынею ¹⁸ убогихъ ¹⁹, добрыми своими дѣлы, достигаютъ мѣсть сихъ святыхъ, иже болшую мзду примутъ отъ Бога ²⁰ Спаса нашего Иисуса Христа. Мнози бо доходивше святыхъ сихъ мѣсть и ²¹ святой градъ Іерусалимъ, и възнесшеся умомъ своимъ, яко нѣчто добро створивше, и ²² погубляютъ мзду труда своего, отъ нихъ же первый есмь азъ; мнози бо ходивше ²³ святаго града Іерусалима, пойдутъ ²⁴ опять ²⁵, много добра невидѣвши, тщаше ²⁶ опять ²⁷ вскорѣ ²⁸, а сего пути нелзѣ вскорѣ ²⁹ сотвори-

¹ любви Ф. — ² написахъ У. М. Ф.; се писахъ Сн.; *проп. до:* еже ми показа Сн. — ³ моимъ К.; *вст:* грѣшнымъ У. М. Ф. — ⁴ забытъ У. М. — ⁵ *проп. М. Ф. —* ⁶ *вст:* осуженія М. Ф. К. Сн. Р. — ⁷ господъ Д. Сф. А. — ⁸ *проп. Д. У. —* ⁹ поскорбѣхъ К.; покоростѣхъ Сн.; потщася М. Ф.; *проп. до:* душею и мыслію М. Ф. — ¹⁰ *вст:* своею К. — ¹¹ тѣломъ Т.; *вст:* своею Сн. — ¹² приметь Д. Мо. Ф.; *проп. до:* иже будутъ доходить М. Ф. — ¹³ съ М.; *проп. до:* доходили святыхъ сихъ М. Р. — ¹⁴ ходившими *вст:* до М. — ¹⁵ святыхъ Д. — ¹⁶ добріи Мо. — ¹⁷ *проп. до:* милостынею убогихъ М. Ф. Р. — ¹⁸ милостынями М. Ф. К. Сн. Р.; *вст:* къ М. К. Сн. — ¹⁹ убогимъ М. К. Сн.; и Ф.; *вст:* накормяще *проп. до:* достигаютъ мѣсть сихъ Р. — ²⁰ *проп. до:* Мнози бо доходивше М. Ф. — ²¹ *вст:* видѣвши М. Ф. Сн. Р. — ²² *вст:* паки Мо. Сн. — ²³ доходивше М. Ф. К. Сн. Р.; *проп. до:* Іерусалима пойдутъ опять М. Ф. Сн. — ²⁴ идутъ М. Ф. — ²⁵ вездѣ М. Ф.; *вст:* вборѣ Р. — ²⁶ тщася К.; *вст:* бо ся У. Сф.; ся М. Ф. Сн. — ²⁷ *проп. М. Ф. Р. —* ²⁸ вборѣ М. Т. А. К. Сн.; *проп. Ф. Р.; вст:* ити М. Сн. — ²⁹ вборѣ М. Ф. Сн.; вборизѣ К. —

ти ¹ ни ² истокомъ ³ тогъ ⁴..... ⁵ и вся святаа та мѣста и въ ⁶ градѣ и внѣ града ⁷.

О Іерусалимѣ ⁸ о Лаврѣ ⁹.

Азъ недостои ¹⁰ игумень Даниль, пришедъ въ Іерусалимъ, пребыхъ ¹¹ мѣсяць 16 ¹² въ мѣстѣ ¹³ въ лаврѣ святаго Савы и тако ¹⁴ могохъ походити ¹⁵ и испытати ¹⁶ вся святая си мѣста ¹⁷. Невозможно бо безъ вожа добра ¹⁸ и безъ языка ¹⁹ испытати ²⁰ и видѣти ²¹ всѣхъ ²² святыхъ мѣсть ²³. И что имѣя въ руку моею худаго моего добыточка ²⁴, то отъ того все ²⁵ подавахъ вѣдущимъ ²⁶ добрѣ вся святаа мѣста въ градѣ и внѣ града, да быша ми указали все добрѣ, якожь и бысть. И пригоди ми Богъ налѣсти ²⁷ въ лаврѣ ²⁸ мужа ²⁹ свята и стара ³⁰ деньми, и книжна вельми. Тому святому мужеву вложи Богъ въ сердце любити мя ³¹ худаго и тои указа ми добрѣ вся святаа та мѣста, и ³² въ Іерусалимѣ и по всей земли той ³³ поводи мя ³⁴ и до Тивиріадскаго моря поводи мя, и до

¹ ходити М. Т. А.; исходити Ф. — ² по М. Ф. Сн.; *вст:* потиху М. Ф. Сн. — ³ истокомъ Д. К. Р.; не то, комъ М. Сн. — ⁴ того Д. К. Р.; тоже М. Ф. Сн. — ⁵ мочи (мочи М. Сн.; мочно Ф.) видѣти Д. М. Ф. К. Сн. Р. — ⁶ *вст:* самомъ М. — ⁷ *вст:* Іерусалимъ М. — ⁸ *проп. до:* Азъ недостои игумень М. Ф. К. Сн. Р.; *вст:* и Д. А. — ⁹ *вст:* святаго Савы Д. А. — ¹⁰ недостойный Д. М. Ф. Сн. Р. — ¹¹ *вст:* много *проп. до:* въ мѣстѣ въ лаврѣ Р. — ¹² *вст.* у *проп. до:* святаго Савы Ф. — ¹³ метохіи *проп. до:* святаго Савы М. К.; *до:* и тако могохъ Сн. — ¹⁴ оттолѣ М. Ф.; *проп. до:* походити и испытати К. Сн. — ¹⁵ походишь М. Ф. — ¹⁶ испытать М. Ф. — ¹⁷ *вст:* и видѣхъ добрѣ М.; и видѣхъ Ф. — ¹⁸ ходити М.; *проп. Ф. —* ¹⁹ *вст:* добрѣ М. Ф. — ²⁰ *проп. до:* святыхъ мѣсть К. — ²¹ *проп. Мо. —* ²² *вст:* тѣхъ Мо. — ²³ *проп. до:* И пригоди ми Богъ К. — ²⁴ добытка М. Ф. Р. — ²⁵ вѣсімъ М. Ф. — ²⁶ вѣдущимъ Ф. Т.; видящимъ А. — ²⁷ обрѣсти Т. — ²⁸ *вст:* ту Ф. Сн. Р.; той А.; святаго Савы М. К. — ²⁹ такого К.; *вст:* человека *проп. до:* и стара деньми К. — ³⁰ *проп. до:* книжна вельми Р. — ³¹ *вст:* вельми М. Т. А. — ³² иже *вст:* суть М. — ³³ *проп. до:* и до Тивиріадскаго моря Р. — ³⁴ *вст:* добрѣ М. Сн. —

Фаворы ¹, и до Назарева, и до Хеврона, и до Иордана ², и по всѣмъ тѣмъ мѣстамъ ³ поводи мя, и потрудиися со мною любви ради ⁴. И ина святаа мѣста видѣхъ ⁵ многа, яже ⁶ послѣди скажу ⁷.

О пути ⁸ Иерусалимъ ⁹.

А се есть путь ¹⁰ къ Иерусалиму ¹¹. Отъ Царя града по лукоморію ¹² итти 300 верстъ ¹³ до Великаго моря, до Петалы острова ¹⁴ 100 верстъ ¹⁵. То есть первый островъ на узыцѣмъ ¹⁶ моря; и ту есть ¹⁷ лимень добръ и ту есть градъ Ираклія Великая; и противу тому граду святое миро выходитъ изъ глубины морскыя; ту святіи мученицы погружены суть мнози ¹⁸ отъ мучителейъ ¹⁹. Отъ Петалы острова до Калиполя ²⁰ 100 верстъ, а отъ Калиполя до Авида града 80 ²¹ верстъ. Противу тому граду ²² лежитъ святой Еуфиміе ²³ новый. А оттудѣ до Крита ²⁴ 20 верстъ и ту есть на Великое море внити, на шное ²⁵ въ Иерусалимъ, а на десно ²⁶ къ Святой Горѣ, и къ Селуню, и къ Риму. А отъ Крита ²⁷ до Тенеда острова

¹ Фавора Ф. К. См. — ² вст: и до Вифліома У. Мо.; проп. до: и потрудиися со мною См. — ³ проп. до: и потрудиися со мною Р. — ⁴ проп. до: О пути Иерусалимъ К. См.; до: А се есть путь къ Иерусалиму Р. — ⁵ идохъ Д. — ⁶ вст: о томъ М. — ⁷ вст: сказаніе Ф. — ⁸ вст: иже въ М.; иже ко См.; отъ Царяграда ко К. — ⁹ Иерусалимъ Д. Ф.; Иерусалиму К. См.; проп. до: путь къ Иерусалиму М. Ф. К. — ¹⁰ вст: иже есть М. К. — ¹¹ проп. до: по лукоморію М. Рд. — ¹² по узкому морю М. Ф. К. См. Рд. — ¹³ проп. до: до Петалы острова М. Ф. Рд. — ¹⁴ вст: и до великаго моря М. Ф. Рд.; проп. до: То есть первый Ф. Рд. — ¹⁵ вст: отъ Царяграда К. См.; проп. до: Отъ Петалы острова К. — ¹⁶ восточномъ Рд. — ¹⁷ вст: близъ проп. до: градъ Ираклія См. Р. — ¹⁸ проп. Д. М. Ф. — ¹⁹ мучитель М. Ф. Рд. — ²⁰ проп. до: до Авида града Д. — ²¹ 108 М.; 8 Ф. К. См. Рд. — ²² острову Ф. — ²³ Еуфимій Ф. Р. Рд. — ²⁴ Криты У. М. Р., Криты К. См. — ²⁵ шное М. Ф. А. Р. Рд. — ²⁶ право К.; вст: странѣ А. — ²⁷ Криты М. См. Рд.; Криты К. —

верстъ 30. То есть первый островъ на Велицѣмъ мори и ту лежитъ святой Навгудимось ¹ мученикъ ². И противу тому острову ³ на брезѣ градъ великъ былъ ⁴ именемъ ⁵ Трояда, и ту есть ⁶ Павелъ апостолъ ⁷ приходилъ и научилъ ту страну всю ⁸ и крестилъ ⁹. А отъ Тенеда острова до Метаніи ¹⁰ острова верстъ 100; и ту лежитъ святой ¹¹ митрополитъ Мелетинскій ¹². А отъ Мелетиніи ¹³ до Ахіа ¹⁴ острова верстъ 100; и ту лежитъ святой мученикъ Исидоръ ¹⁵; и въ томъ островѣ ражается мастика ¹⁶ и вино доброе и овощъ всякій ¹⁷.

О Ефесѣ градѣ ¹⁸.

А отъ Ахіа ¹⁹ острова до Ефеса града верстъ 60 ²⁰. И ту есть гробъ Іоанна Богословца ²¹ и исходитъ персть святаа ²² изъ гроба того на память его, и взимають ²³ вѣрніи челоуѣци персть ту святую ²⁴ на исцѣленіе всякаго недуга; и свята Іоаннова ту лежить ²⁵, въ ней же ²⁶ ходилъ ²⁷.

И ту есть близъ пещера ²⁸ идѣже лежатъ тѣлеса

¹ Анеподнимъ Мо.; Анеподнимъ М. К.; Авнудимось Ф. Рд.; Агодимесь К. См. — ² вст: Христовъ М. Ф. Рд. — ³ проп. до: градъ великъ былъ Ф. Рд. — ⁴ проп. Д. — ⁵ имя вст: ему М. Т. А. К. См. Рд. — ⁶ вст: святой Д. Сф. М. Ф. К. См. Рд. — ⁷ проп. до: А отъ Сама до Карія острова 20 верстъ А. — ⁸ вѣровати въ Христа М. — ⁹ вст: ихъ М. — ¹⁰ Металина К. См. — ¹¹ проп. К. См.; вст: Георгій М. Ф. К. См. Рд. — ¹² Митрополитъ М. Ф. Рд. Металинскій К. См. — ¹³ отъ Металина К. См., оттуда М. Т., оттотъ Рд. — ¹⁴ Ахіа М. К. См. — ¹⁵ проп. до: о Ефесѣ градѣ Р. — ¹⁶ мастика Рд. — ¹⁷ проп. до: А отъ Ахіа острова Дуб. М. Ф. К. См. Рд. — ¹⁸ проп. Р. — ¹⁹ Ахіа К. — ²⁰ 2 Р.; 5 Рд. — ²¹ проп. до: 7-ми отрокъ иже К. — ²² проп. до: на память его Р. — ²³ проп. до: персть ту святую М. Ф. Рд. — ²⁴ проп. М. Ф. Рд. — ²⁵ проп. до: и ту есть близъ пещера Рд. — ²⁶ вст: самъ М. — ²⁷ вст: О пещерѣ седми отрокъ Р. — ²⁸ вст: седми отрокъ М. Ф. Рд. —

са¹ 7-ми отрокъ², иже спали 300³ и 60⁴ лѣтъ; при Декии цари успоша⁵, а при Θεодосіи цари явишася. Въ той же пещерѣ 300 святыхъ отецъ⁶ лежить⁷; и святой Александръ лежить ту, и гробъ Магдалыни Марьи⁸ и глава ея, и святой апостолъ Тимофѣй⁹, ученикъ святаго апостола Павла, въ ветсѣхъ¹⁰ гробѣ¹¹ лежить. И ту есть въ ветсѣхъ¹² церкви икона¹³ святыхъ Богородица, ея¹⁴ же¹⁵ святѣхъ¹⁶ препрѣша Несторія еретика. И ту есть баня Діоскоридова¹⁷, идѣже работашъ Іоаннъ Богословъ съ Прохоромъ¹⁸ у Романы¹⁹. И видѣхомъ пристанище то, идѣже Іоанна²⁰ Богословца море изверже²¹; ту стояхомъ три дни; и зовется пристанище то Мореморное²². Ефесъ же градъ есть на сусѣхъ²³, отъ моря вдаль 4²⁴ версты, въ горахъ, обилень же есть всѣмъ²⁵ добромъ²⁶. И ту поклонимся²⁷ святому²⁸ гробу тому²⁹ и, благодатию Божіею храними и молитвами святаго Іоанна Богословца³⁰ идохомъ³¹ радуясь. А³² отъ Ефеса до Сама острова верстъ 40³³. И въ томъ островѣ рыбы многы вся-

¹ вст: святыхъ Р.; вст: ихъ проп. до: иже спали М. Ф. Рд. — ² вст: и съ ними проп. до: 300 святыхъ отецъ К. — ³ 360 Д., 308 Р.; проп. до: лѣтъ Д. См. — ⁴ 70 вст: и 2 М. Р.; 30 вст: и 9 Рд. — ⁵ уснуша М. Ф. Рд.; и проп. до: явишася Т. — ⁶ проп. до: и гробъ Магдалыни Марьи К. — ⁷ проп. до: и гробъ Магдалыни М. Ф. См. Рд. — ⁸ вст: ту же М. См. — ⁹ проп. до: Ефесъ же градъ К. — ¹⁰ велицемъ Рд. — ¹¹ градъ М. Т. См.; городъ Р. Рд. — ¹² велицей Рд.; ветсѣ вст: градъ во Ф. — ¹³ проп. Ф. — ¹⁴ сею М. Ф. См. Р.; тою Рд. — ¹⁵ вст: иконою М. Ф. См. Р. Рд. — ¹⁶ вст: отцы М. Ф. Рд. — ¹⁷ Діоскоридова Р.; проп. М. Ф. Рд. — ¹⁸ вст: ученикомъ своимъ Мк. — ¹⁹ Романы Д.; Романиды М. Ф. Рд. — ²⁰ Иванъ вст: приста проп. до: также Калинонь островъ Т. — ²¹ проп. до: и зовется пристанище Рд. — ²² Мореморное Д., Муроморное М.; Мореморное Ф. Рд.; Мороморное Р.; Мраморное См. — ²³ сущи М. — ²⁴ 30 Р. — ²⁵ проп. до: А отъ Ефеса до Сама К. Рд. — ²⁶ проп. М. Ф. — ²⁷ поклонимся У. Сб. М. Ф. Р., поклонившись См. — ²⁸ проп. Ф. — ²⁹ проп. до: идохомъ радуясь См. — ³⁰ проп. до: А отъ Ефеса Мо. — ³¹ вст: путемъ своимъ См. — ³² вст: оттолѣ проп. до: до Сама острова Рд. — ³³ проп. до: и обилень есть См.; до: А отъ Сама до Карія К. Рд.

кы¹ и обилень есть всѣмъ островотъ². А отъ Сама³ до Карія острова верстъ 20⁴.

О Патмѣ островѣ⁵.

А отъ Карія⁶ до Патма острова верстъ 60⁷. На странѣ далече въ мори Патмъ островъ⁸. Въ томъ⁹ островѣ Іоаннъ Богословецъ Евангеліе написалъ, егда заточень бысть съ Прохоромъ¹⁰. Также оттуда Леросъ островъ¹¹, также Калинонь¹² островъ¹³, также Нисера островъ, также¹⁴ и¹⁵ Косъ островъ, великъ зѣло¹⁶. Тотъ островъ богатъ велики¹⁷ всѣмъ, и людьми, и скотомъ. Также Тилосъ островъ: и въ семъ островѣ¹⁸ мука Иродова¹⁹, кипитъ сѣрою²⁰ горящею²¹; и ту сѣру варяче продаютъ²², мы же²³ огонь вытинаемъ²⁴. Также Харкія островъ²⁵. И ти острови вси²⁶ съ людьми и скотомъ²⁷ близъ себе²⁸ суть по ряду, яко по десяти верстъ²⁹ или больши³⁰ межи собою.

Также Родъ³¹ островъ³², великъ³³ и богатъ всѣмъ велики³⁴. И въ томъ островѣ былъ Олегъ князь русскій³⁵.

¹ бывають М.; проп. Ф. — ² островъ той Д. М. Ф. — ³ вст: острова М. Ф. — ⁴ 10 К. См., 8 и исправлено: 4 Мо. — ⁵ О Петмѣ У.; О Петмѣ островъ Д. заглавіе проп. А. Мо. Ф. М. См. Рд. К. Т. — ⁶ вст: острова М. Ф. См. Р. — ⁷ 2 Мк.; 4) К. См.; 3 Рд.; вст: вдаль Ф. Рд.; проп. до: въ томъ островѣ Рд. — ⁸ проп. до: Также оттуда Леросъ К. — ⁹ вст: Пастимъ Рд. — ¹⁰ вст: ученикомъ своимъ М. См. — ¹¹ проп. до: также Нисера островъ Д.; до: также и Косъ островъ К. — ¹² Калининонь М. Ф.; Калинонь Т.; Калининонь А.; Калинонь См.; Калинонь Р. — ¹³ проп. до: также и Косъ островъ Ф. См. Р. Рд.; до: великъ зѣло Мо. — ¹⁴ потому Мк.; Ф. Рд. вст: и У. Сб. Мк. Ф. См. Рд. — ¹⁵ проп. У. Сб. Мк. Ф. См. Рд. — ¹⁶ велики М. Ф. См.; проп. Сб. К. Рд.; проп. до: богатъ велики всѣмъ М. Ф. К. См. Рд. — ¹⁷ зѣло проп. до: Также Тилосъ островъ К. — ¹⁸ вст: есть М. Ф. См. — ¹⁹ изорва М. — ²⁰ струею К. — ²¹ горячею М. Ф. К. См.; горячею Рд. — ²² вст: купцемъ М.; проп. Рд. — ²³ ея же мы М.; ея же Ф.; въ ноще К. См.; въ ту сѣру Рд. — ²⁴ вытинають Ф. См. вжитае Рд. — ²⁵ проп. до: Также Родъ островъ К. — ²⁶ вст: обилни велики Мк. — ²⁷ проп. до: суть по ряду См. — ²⁸ проп. до: яко по десяти М. Ф. Рд. — ²⁹ по прищъ Т.; проп. до: Также Родъ островъ Рд. — ³⁰ имуть М. Ф.; проп. до: Также Родъ островъ Р. — ³¹ Родотъ М. — ³² проп. до: и въ томъ островѣ К. — ³³ вст: велики М. Ф. А. Рд.; зѣло Т. — ³⁴ проп. М. Ф. См. Рд. — ³⁵ Курьскій Рд. —

2 лѣтъ¹ и 2 зимѣ. А отъ Сама² до Рода³ острова 200⁴ верстѣ⁵; а отъ Рода⁶ до Макріи⁷ 60 верстѣ⁸. И въ томъ градѣ⁹ и по земли той по всей, нолны¹⁰ до Мирь¹¹, ту ражається темьянъ¹² черныи¹³ и¹⁴ гонфить¹⁵.

И тако¹⁶ ражається¹⁷ темьянъ черныи¹⁸ и гофить: изъ древа¹⁹ исходитъ аки мезга и снимають желѣзомъ острымъ. Имя древу²⁰ тому зигія²¹ и есть яко олха²² образомъ²³ древо то²⁴. А другое древце²⁵ есть мало, образомъ яко осина²⁶, но есть²⁷ имя²⁸ древцу тому рака²⁹; и есть въ древци томъ червь великъ³⁰, яко поворовъ въ болѣ есть, за корою³¹ древца того; и точить³² древце то червотъ³³ и исходитъ³⁴ изъ древца того червоточина³⁵ та, яко отруби пшеничны³⁶ и

¹ *проп. до:* А отъ Сама *К. См.* — ² Родота *М.*; Рода *Ф.*; *Рд.*; *вст:* острова *М. Ф. К. См. Рд.* — ³ Сама *М. Ф. Рд.* — ⁴ 2 стѣ *А.*; 5 *Д.*; 10 *Ф.* — ⁵ поприщѣ *Т.* — ⁶ Сама *М. Ф. Рд.*; *вст:* острова *М. Ф. См. Рд.* — ⁷ Макріа *Р.*; Макринъ *А.*; Макры *К.*; Маркея *Рд.*; *вст:* острова *М. Ф. К. См. Рд.* — ⁸ поприщѣ *Т.*; *вст:* о темьянѣ гонфитѣ (гонфитѣ *Мк.*) *М.*; Ту градъ Макрій *А.*; градъ Марке *Рд.* — ⁹ *вст:* Макрін *М.*; *проп. до:* рожається темьянъ *К.* — ¹⁰ олны *Т.*; ольно *М.*; *проп. См.* — ¹¹ Муръ *М. Ф.* — ¹² томьянъ *Д.*; томіанъ *У.*; тимьянъ *Мо.*; *вст:* гонфитѣ *М.*; гонфитѣ *Ф.*; гонфитѣ *Рд.*; гонфидъ *К.*; *проп. до:* изъ древа исходитъ *К.* — ¹³ черныи *Ф. А. Рд.*; честныи *См.*; *проп. Р.*; *проп. до:* И тако ражається *М. Ф. Рд.* — ¹⁴ *проп. См.* — ¹⁵ гонфидъ *См.*; *проп. до:* изъ древа исходитъ *У. Сф. См.* — ¹⁶ *вст:* ся *проп. до:* изъ древа исходитъ *Рд.* — ¹⁷ *проп. до:* изъ древа исходитъ *М. Ф.* — ¹⁸ *проп. до:* изъ древа исходитъ *Р.* — ¹⁹ деревца *Рд.*; деревъ *Р.* — ²⁰ деревцу *К. См. Р.* — ²¹ зикія *Р.*; изигія *Ф.* — ²² олахъ *Д.*; волха *Р.* — ²³ *проп. до:* А другое древце *К. См. Р.* — ²⁴ *проп. до:* есть мало образомъ *Рд.* — ²⁵ древо *М.* — ²⁶ сосна *М. Ф. К. См. Рд.* — ²⁷ *вст:* тонко *М. Ф. К. См. Рд.* — ²⁸ *вст:* ему *проп. до:* рака; и есть *М. Ф. К. См. Рд.* — ²⁹ стурика *М. Ф.*; стюрика *К. См.*; турака *Р.*; турика *Рд.*; *проп. до:* за корою древца того, *Рд.*; *перестановка слов:* а въ болѣ яко поворовъ есть и въ древцѣ томъ *М. Ф. См.* — ³⁰ *проп. до:* за корою древца *К. Р.* — ³¹ корью *Д.*; горою *А.*; *вст:* червь *проп. до:* и точить древце *М. Т. А. См.*; *вст:* червь *проп. до:* исходитъ изъ древа *Ф.*; *вст:* въ деревѣ томъ *проп. до:* червь великъ *Рд.* — ³² *проп. до:* и исходитъ изъ древа *К. См. Рд.* — ³³ червь той *М.*; *проп. Ф. К. См. Р. Рд.* — ³⁴ *вст:* изъ него *К. См.*; *проп. до:* червоточина та *М. Ф. Р.*; *до:* яко отруби *Рд.* — ³⁵ червоточина *Ф. А.* — ³⁶ *проп. до:* и то собирають *Рд.* —

падаютъ¹ отъ древца того яко клей выпшневый². И то³ собирають людѣе и смѣшивають съ первореченнымъ⁴ древомъ⁵ и, вложивше⁶ въ котель, и тако варяť⁷ теміанъ⁸ гонфить⁹, и кидають въ мѣхи, продають купцемъ. А отъ Макріи до Патера града верстѣ¹⁰ 40 и ту есть рожество святаго Николы¹¹, то его есть и отчина¹² и родъ¹³ — Петера¹⁴. А отъ Патеры¹⁵ до Мирь¹⁶, идѣже гробъ¹⁷ святаго Николы, есть верстѣ¹⁸ 40; а отъ Мирь до Хилюдонія¹⁹ верстѣ²⁰ 60²¹; а отъ Хилюдонія²² до Кипра²³ великаго острова верстѣ²⁴ 200²⁵.

О Кипрьстѣмъ²⁶ островѣ.

Кипрь есть островъ великъ зѣло²⁷, и множество въ немъ людѣи, и²⁸ обилень²⁹ есть всѣмъ добромъ³⁰. И суть въ немъ епископи 20³¹, митрополія же едина, а святыхъ³² въ немъ безъ числа лежитъ³³; и ту лежитъ

¹ *проп. до:* яко клей выпшневый *К. См.* — ² выпшній *Д.*; вишній *У. Сф.* — ³ *проп. до:* смѣшивають съ первореченнымъ *Рд.* — ⁴ презреченнымъ *Т. А.* — ⁵ *проп. до:* варяť теміанъ *Рд.* — ⁶ сынавше *К. См.* — ⁷ *вст:* въ котлѣ, то есть *Рд.* — ⁸ тимьянъ *Мо.*; *вст:* и *У. Сф. Р.* — ⁹ гофитѣ *У. Сф.*; гонфитѣ *Ф.*; гонфитѣ *М. Р. Рд.*; гонфидъ *К.*; *проп. до:* продають купцемъ *Рд.* — ¹⁰ поприщѣ *Т.* — ¹¹ *проп. до:* А отъ Патеры *К.* — ¹² *проп. до:* А отъ Патеры *М. См.* — ¹³ градъ *Ф. Рд. Р.* — ¹⁴ Патера *Д. Ф. Р.* — ¹⁵ Патера *У. М. Ф. К. См. Рд.*; *вст:* града *М. Ф. Т. См.* — ¹⁶ *проп. до:* верстѣ *М. Ф. Рд.* — ¹⁷ градъ *Рд.*; *проп. Т.* — ¹⁸ поприщѣ *Т.* — ¹⁹ Хилюдонія *Мо.*; Хилютинія *А.*; Хиридонія *К. См.* — ²⁰ поприщѣ *Т.* — ²¹ 30 *Рд.*; *вст. замѣтив:* о Кипрь островѣ *Ф.*; о Кипрь *А.* — ²² Хѣя *Ф.*; Ахѣя *Т.*; Ахія *А.* — ²³ Купра *Мо. А. См.*; Кюпра *Мк.* — ²⁴ поприщѣ *Т.* — ²⁵ 10 *Ф.*; *вст:* и 30 *Рд.*; *проп. до:* Кипрь есть островъ *Ф.*; *См. Р.*; *до:* и множество въ немъ *Рд.*; *до:* и суть въ немъ *К.* — ²⁶ Икюприскомъ *М.*; Кюприскомъ *Мк.* — ²⁷ вельми *М. Ф.* — ²⁸ всякихъ *Рд.*; *проп. до:* суть въ немъ *См.* — ²⁹ *проп. до:* и суть въ немъ *Рд.* — ³⁰ добрымъ *Ф.* — ³¹ 14 *М. К. См.*; 24 *Ф.*; 4 да 20 *Рд.*; *вст:* а все *М. См.*; все же *Ф.*; а всего *Рд.* — ³² *вст:* ту много *М. См.*; много *Ф.*; тутъ *Рд.*; множество *К.*; *проп. до:* безъ числа лежитъ *М. Ф. См. Рд.*; *до:* святой Епифаніе *К.* — ³³ *проп. до:* святой Епифаніе *Ф. Рд.* —

святый Епифаніе ¹, и апостоль Варнава, и святый Зинонъ ², и святый Трифоліе ³ епископъ ⁴, его же крестилъ апостоль ⁵ Павель ⁶.

О ⁷ горѣ, идѣже святая Елена крестъ поставила.

И ту есть гора высоко зѣло ⁸, и на той горѣ святаа ⁹ Елена крестъ поставила, кипарисенъ великъ ¹⁰ на прогнаніе бѣсомъ и всякому ¹¹ недугу ¹² на исцѣленіе ¹³; и вложила въ крестъ ¹⁴ честный ¹⁵ гвоздь ¹⁶ Христовъ ¹⁷. И бывають ¹⁸ ту, на мѣстѣ томъ ¹⁹ у креста того, знаменія велика ²⁰ и чудеса ²¹ и до нынѣ ²². Стоить ²³ же на воздухѣ крестотъ ²⁴, ничимъ же не придержится къ земли ²⁵, но тако ²⁶ Духомъ Святымъ носимъ есть на воздухѣ ²⁷. И ту недостойный азъ поклонихся святыни той чудной ²⁸ и видѣхъ очима своими грѣшныма благодать ²⁹ Божию ³⁰ на мѣстѣ томъ и ³¹ походихъ ³² островъ той ³³ весь ³⁴ добръ.

¹ Епифаній А. Р. — ² Зинъ К. См.; Изинотъ Р. — ³ Трифолій Д.; Трихилій Мо.; Трифилій Ф. К. См.; Трифалій Р.; Сотрифиліи Рд.; Фигриосъ Мк. — ⁴ вст: и святый Фимагріс (Филагріосъ Р.), епископъ См. Р.; Егриосъ Рд.; проп. до: и ту есть гора К. — ⁵ вст: Христовъ М. См. — ⁶ вст: и Фидигриосъ (Фигриосъ А.) епископъ Ф.; проп. до: и ту есть гора М. А. Рд. — ⁷ вст: ладанъ и о темьянѣ, о крестѣ, его же постави царица Елена Ф.; о крестѣ Т. Р.; о честнѣмъ крестѣ См.; проп. до: И ту есть гора Ф. Т. См. Р. — ⁸ Д. — ⁹ велики См. Рд.; проп. К. Р. — ¹⁰ вст: царица М. См. — ¹¹ проп. М. Ф. См. Рд. — ¹² всякаго Рд. — ¹³ недуга Рд. — ¹⁴ прогнаніе Р. — ¹⁵ онъ М. Ф.; него Рд.; крестъ См. — ¹⁶ честное Рд. — ¹⁷ гвоздіе Рд. — ¹⁸ Христово Рд. — ¹⁹ проп. до: знаменія велика К. — ²⁰ проп. до: знаменія велика М. Ф. См. Рд. — ²¹ многа Рд.; проп. М. Ф. К. См.; проп. до: и нынѣ Рд. — ²² многа М. Ф.; вст. велика См.; проп. до: стоитъ же на воздухѣ К. См.; — ²³ по смыслу здѣсь точка М. Ф. — ²⁴ висить М. Ф. — ²⁵ крестъ той Д. М. Ф. К. См. — ²⁶ проп. до: и ту недостойный азъ А.; до: о финіянѣ Рд. — ²⁷ проп. до: носимъ есть на воздухѣ М. Ф. — ²⁸ проп. до: и ту ражается К. — ²⁹ проп. до: и походяхъ островъ той См. — ³⁰ благодатью вст: жъ М. — ³¹ Божью М.; вст: храними сущю М.; сущу Ф.; проп. до: и походяхъ Т. — ³² вст: ту М. Ф. — ³³ проходяхъ Ф.; проходяхомъ М.; проп. до: о финіянѣ Р. — ³⁴ островъ тотъ М.; проп. до: и ту ражается Т. — ³⁵ проп. М. Ф. См. —

О ¹ Финіянѣ ².

И ту ражается теміанъ ³ ладанъ ⁴, спадаеть съ небесе ⁵ и тако взимають на древцихъ. Суть бо по горамъ тѣмъ ⁶ древца ⁷ многа и низка, съ травною равна ⁸, и на томъ ⁹ падаеть теміанотъ ¹⁰ добрый ¹¹ и емлють ¹² его ¹³ Іюли мѣсяца и августа, въ иныя же мѣсяци не спадываетъ ¹⁴, но токмо въ та два ражается. А ¹⁵ Кипра ¹⁶ до Яфа ¹⁷ града верстъ ¹⁸ 400 ¹⁹ все ²⁰ по морю ²¹ ити ²²; отъ Царя града ²³ до Рода острова 8 сотъ верстъ ²⁴, а отъ Рода ²⁵ до Афа ²⁶ 8 сотъ верстъ; то ²⁷ ти ²⁸ всего ²⁹ пути ³⁰ по морю ³¹ до Афа ³² есть верстъ ³³ 1000 ³⁴ и 600. Яфъ же есть градъ на брезѣ ³⁵ близъ Іерусалима ³⁶, и оттоли ³⁷ пойти по суху къ Іерусалиму ³⁸. И есть отъ Афа ³⁹ до Іерусалима верстъ ⁴⁰ 30 ⁴¹, по полю 10 ⁴² верстъ ⁴³ ити ⁴⁴

¹ А Д.; вст: ладанъ и М. Ф. Рд. — ² финіанъ Д.; темьянъ М. Ф. Рд. Р.; ладанъ См. — ³ темьянъ Мо.; ладанъ Ф.; вст: и Ф. — ⁴ темьянъ Ф. — ⁵ вст: яко роса мѣсяца Іюли и Августа М. Ф. Рд.; яко роса К. См. Р.; проп. до: суть бо по горамъ М. Ф. Рд. — ⁶ ту М. — ⁷ вст: мала М. Ф.; проп. до: съ травною равна К. См. — ⁸ ладна М. Ф. См.; ладана А. — ⁹ то М. Ф. — ¹⁰ темьянъ той У. См.; темьянъ тый М.; темьянъ Ф. Рд. — ¹¹ проп. Т. Р. Рд. — ¹² берутъ К. Рд. — ¹³ вст: въ ти два мѣсяца М. Ф. Рд.; проп. до: въ иныя же мѣсяца М. Ф.; до: А Кипра до Яфа Рд. — ¹⁴ проп. до: А Кипра до Яфа М. Ф. К. См. Р. Рд. — ¹⁵ вст: отъ Д. М. Ф. К. См. Рд. Р. — ¹⁶ вст: острова М. Ф. См. Рд. — ¹⁷ Едеса Ф. — ¹⁸ поприщъ Т. — ¹⁹ 60 Ф.; 90 К.; вст: то К. См.; а Рд. — ²⁰ всего Рд.; вст: пути Рд. — ²¹ полю М. Ф.; вст: по К. См. — ²² пути К. См.; проп. Рд.; вст: а всего пути по морю и по земли М.; проп. до: то ти всего Ф. — ²³ проп. до: до Афа есть Рд. — ²⁴ проп. до: то ти всего Д. — ²⁵ вст: острова М. См. — ²⁶ Іафа М. К. См.; вст: града М. — ²⁷ а М. Ф. — ²⁸ проп. М. Ф. Р. — ²⁹ все Р. — ³⁰ проп. Р.; вст: отъ Царяграда проп. до: до Афа есть Ф. — ³¹ вст: отъ Царяграда до Іерусалима три тысячи верстъ Д.; и по земли отъ Царяграда М. — ³² Яфа М. Ф. Е. См. Р.; вст: града М. См. — ³³ поприщъ Т. — ³⁴ проп. до: Іафъ же есть Р. — ³⁵ проп. до: и оттоли пойти Р. — ³⁶ проп. до: отъ Афа до Іерусалима См.; до: версть 30 по полю Мо. — ³⁷ оттуду Мк. Ф. К. — ³⁸ проп. до: версть 30 по полю Мк. Ф. Рд. — ³⁹ Іафа К. См. Р. — ⁴⁰ поприщъ Т. — ⁴¹ вст: до Іерусалима Р. — ⁴² 5 Д.; пять У. Сф.; 3 Ф. — ⁴³ поприщъ Т. — ⁴⁴ по горамъ М.; проп. Ф. К.

до ¹ святаго Георгія ². Ту была ³ церковь велика
создана ⁴ во имя святаго Георгія ⁵, ту бо и гробъ
его во ⁶ алтари ⁷ былъ ⁸ ту же есть мученикъ ⁹ свя-
тый ¹⁰ Георгіе ¹¹ и воды многи суть ту; и ту опочи-
ваютъ ¹² странники ¹³ у воды тоя, но со страхомъ вели-
кимъ ¹⁴: есть бо пусто ¹⁵ мѣсто то ¹⁶, и близъ есть Аско-
лонъ ¹⁷ градъ ¹⁸, выходить бо оттуду ¹⁹ Срацини и
избиваютъ странныя ²⁰ на путѣхъ ²¹ тѣхъ ²², да ту
есть боязнь велика, отъ мѣста того входя ²³ въ горы ²⁴.
И есть отъ святаго Георгія ²⁵ до Іерусалима верстъ ²⁶
великихъ ²⁷, но все въ горахъ каменныхъ; и ти ²⁸ путь
тяжекъ и ²⁹ страшень ³⁰ зѣло ³¹.

О горѣ Армае(емъ).

И ту есть гора висока, близъ Іерусалима, на десной
руцѣ тамо идуще отъ Афа ³², имя горѣ той Армафемъ ³³.

¹ вст: церкви М. Ф. Рд.—² проп. до: и воды многи Рд.; вст. загла-
вие: О церкви (святаго Георгія См.) М. Ф. А. См.—³ есть М. Ф. К. См.—
⁴ проп: К. Р.; вст: кѣтски М. Ф. См.—⁵ вст: а градъ Рамль Р.—
⁶ подъ Ф.—⁷ олтаремъ Ф.—⁸ проп. до: и ту опочиваютъ Р.; до: пусто мѣ-
сто то К.—⁹ мучень М. См.—¹⁰ Христовъ Т.; проп. А.—¹¹ Георгій У. Сф.
М. Ф. См.—¹² вст: пришельцы М. А.; вси Ф. Т. См.; вси пришельцы Рд.—
¹³ страннѣй М. Ф. А. См. Рд., пришельцы Т.; калики Р.; вст: и пришель-
цы Ф.; проп. до: но съ страхомъ М. Ф. См. Р.; до: близъ есть Асколонъ Рд.;
до: довержеть. И потомъ входятъ Т.—¹⁴ вст: побыти ту М. См.—
¹⁵ разбойничесто К.—¹⁶ вст: и доныиъ Ф.—¹⁷ Асколонъ М. Ф. К.
Рд.—¹⁸ вст: великій срачинскій Рд.—¹⁹ оттолѣ К.; проп. М. Ф. Ід.—
²⁰ стороннихъ Рд.; вст: и гости проп. до: и есть отъ святаго К.—
²¹ пути М. Ф. См. Рд.—²² проп. М. Ф. См.; вст: дабы не избивали
Рд.—²³ пойдучи См. Р. Рд.; проп. М. Ф.—²⁴ проп. М.; проп. до: отъ свя-
таго Георгія М. Ф. Рд.—²⁵ вст: пойдучи въ горы М.—²⁶ 19 Ф.—²⁷ проп.
Р.—²⁸ ту Д. К., тѣхъ См.; проп. М. Ф. Р.; проп. до: страшень зѣло Р.—
²⁹ велики проп. до: Есть же святой градъ М.—³⁰ страшно ити Р.—³¹ велики
Ф. К. См. Рд.; проп. Р.; до: Есть же святой градъ Ф. К. См. Рд.—³² Іафа
Д. Р.; вст: иѣсть и Р.—³³ Армаеъ У.; Армафемъ Д.; проп. до: на той
горѣ градъ. Д. Р.—

На той горѣ той Армафемъ; на той горѣ есть гробъ
святаго пророка Самоиля ¹ и отца Елькана ² и Марьи
Египтиныни, ту бо святыхъ было село и домъ. И есть
мѣсто то градомъ одѣлано, да тако зоветься градоу
Армаеъ.

О Іерусалимѣ.

Есть же святой градъ Іерусалимъ въ дебрехъ ³,
около его горы камены ⁴ и высоки ⁵. Да нолны ⁶
пришедше близко граду тоже видѣти ⁷ первое ⁸
столпъ ⁹ Давидовъ ¹⁰ и потомъ, дошедше мало, уви-
дѣти Елеонскую гору и Святаа Святыхъ и ¹¹ Воскре-
сеніе церковь, идѣже есть Гробъ Господень, и узрѣти
потомъ весь градъ ¹². И ту есть гора ¹³ равна отъ ¹⁴
пути близъ града Іерусалима, яко версты ¹⁵ вдале; на
той горѣ сѣдають съ конь ¹⁶ вси людие ¹⁷ и поставляютъ
крестья ¹⁸ ту и поклоняются ¹⁹ святому Воскресенію ²⁰
на дозорѣ ²¹ граду ²². И бываетъ тогда радость велика
всякому ²³ христіанину, видѣвше святой градъ Іеруса-
лимъ ²⁴ и ту слезамъ пролитѣе бываетъ отъ вѣрныхъ
человѣкъ. Никто же бо можетъ не прослезитися, узрѣвъ ²⁵
желанную ту землю и мѣста святаа вида ²⁶, идѣже

¹ Самоиля У. Сф. Р.—² Илканы Р.—³ вст: великихъ М. и въ го-
рахъ Рд.—⁴ вст: велики М.; проп. Ф. Рд.—⁵ велики К. См.—⁶ олно М.;
ноли К. См.—⁷ узрѣти К.; вст: святой градъ Іерусалимъ М.; градъ Ф. Рд.—
⁸ пережъ Рд.; вст: видѣти М. Ф. Рд.—⁹ домъ М. Ф. К.; городъ сына Рд.—
¹⁰ Давидова Р.—¹¹ а проп. до: потомъ весь градъ М. Ф. К. См. Р. Рд.—
¹² вст: видѣти М. Ф. К. См. Рд.—¹³ вст: висока Рд.—¹⁴ у М. К. См. Рд.;
проп. А.—¹⁵ вст: единыя Мо.; одной Мк.—¹⁶ вст: и пѣни ходятъ М. Ф. Рд.—
¹⁷ проп. до: и поклоняются М. Ф. Рд.—¹⁸ крестны Д.; кресты У. Сф.;
кресты К. См. Р.—¹⁹ вст: христіане Мо. Ф. См.—²⁰ проп. до: и бываетъ тогда
Мо. Ф. См.—²¹ дорожъ Д. К. Р. Рд.—²² городъ вст: видѣвъ Р.—²³ вст: человекъ
См.—²⁴ проп. до: никтоже бо можетъ М. Ф. Рд.—²⁵ видѣвше М. Ф. См. Рд.;
проп. до: и мѣста святаа Рд.—²⁶ вида Д. К. См.; проп. М. Ф. Рд.—

Христосъ Богъ ¹ нашъ ² претерпѣ ³ страсти ⁴ насъ ради грѣшныхъ. И идутъ вси пѣши ⁵ съ радостію великою ⁶ къ граду Іерусалиму ⁷. И ту есть ⁸ на лѣвой рудѣ ⁹, у пути тамо идучи, церкви святаго Стефана Первомученика ¹⁰; на томъ мѣстѣ побіенъ ¹¹ бысть ¹² каменіемъ ¹³ Стефанъ Первомученикъ ¹⁴ отъ Іудѣй, и ту есть гробъ его. И ту есть гора камена плоска ¹⁵ просѣлася ¹⁶ въ распятіе Христово ¹⁷ то зоветься адъ; есть близъ стѣны градныя, яко ¹⁸ довержетъ ¹⁹. И по томъ входятъ въ святыи градъ Іерусалимъ ²⁰ вси ²¹ людие ²² съ радостію великою враты, сущими близъ сына ²³ Давидова, и та ²⁴ суть врата отъ Вифлеома лицъ, и ²⁵ ту ²⁶ суть врата Веніамина. Яко войдуче въ градъ путь есть сквозъ градъ ²⁷ въ Святая Святыхъ на правую руку, а на лѣвую ²⁸ къ Святому Воскресенію идѣже есть Гробъ Господень ²⁹.

О церцви ³⁰ воскресенья Господня.

Есть церкви воскресенія Господня ³¹: всяка ³² об-

¹ вст: нашего ради спасенія походи проп. до: И идутъ вси М. Ф. Рд.—
² вст: пострада грѣхъ ради нашихъ проп. до: И идутъ вси К.—³ по-
страда См.—⁴ проп. См. Р.—⁵ проп. См.—⁶ вст: велики Рд.; проп. См. Р.—
⁷ вст. залавіе: О церкви святаго Стефана Мо.—⁸ проп. до: церкви святаго
Стефана М. Ф. К. См. Рд.; вст: у пути близъ Р.—⁹ проп. до: тамо иду-
чи Р.—¹⁰ вст: у пути близъ на лѣвой странѣ тамо идучи М. Ф. Рд.; на
лѣвой странѣ тамо идучи См.; на лѣвой странѣ, идѣже проп. до: побіенъ
бысть каменіемъ К.—¹¹ убіенъ К.—¹² проп. до: и ту есть гробъ его К.—
¹³ вст: сватыи М. Ф.; проп. до: отъ Іудѣй См. Р. Рд.—¹⁴ Архидіаконъ М.—
¹⁵ проп. Рд.—¹⁶ расѣлася Ф. Рд.—¹⁷ вст: мѣсто М.—¹⁸ вст: каменемъ не
Ф.; каменемъ А.—¹⁹ довержетъ А.; вст: мужъ каменемъ. и залавіе: О градѣ
Іерусалимѣ М.; мужъ Ф.: человекъ нѣчимъ К.; человекъ См. Р.—²⁰ проп. до:
съ радостію великою Р. Рд.—²¹ всяка М.—²² человекъ М.—²³ дому М. Ф.—
²⁴ ту Ф.—²⁵ та М. Т. А. Рд.—²⁶ бо М. Т. А. Рд.—²⁷ вратъ М.—²⁸ шее
Т.—²⁹ проп. до: Есть церкви воскресенія Мо. Ф. К. См. Рд.—³⁰ проп. до:
Есть церкви воскресенія Р.—³¹ Христово Рд.; проп. до: кругло создана К.
См. Рд.—³² сая М. Р.—

разомъ ¹ кругло создана ², столповъ имать ¹² ³ об-
лыхъ ⁴, а ⁶ ⁵ зданныхъ ⁶; мощена же есть досками
мраморными ⁷ красно ⁸; двери же имать шестеры, а
на полатехъ столповъ имать ¹⁶ ⁹. А надъ ¹⁰ полатями ¹¹
подъ верхомъ исписани суть пророци святіи ¹² мусіею,
яко живи стоятъ ¹³; а надъ олтаремъ написанъ есть
Христосъ ¹⁴ мусіею ¹⁵. Въ олтари же велицѣмъ напи-
сано есть ¹⁶ Адамово воздвиженіе ¹⁷ мусіею ¹⁸; горѣ
верху ¹⁹ написано есть мусіею ²⁰ Вознесеніе Господне ²¹
оба ²² полы ²³ олтаря ²⁴ на обою столпу ²⁵ написано
есть ²⁶ мусіею ²⁷ Благовѣщеніе ²⁸. Верхъ же церков-
ный ²⁹ не до конца сведенъ ³⁰ каменемъ, но тако ³¹
сперенъ ³² есть ³³ древомъ ³⁴ тесаннымъ ³⁵, яко полъ
стичнымъ ³⁶ образомъ; и тако есть ³⁷ безъ верха, ни
покрыта ничимъ ³⁸. Подъ тымъ самымъ верхомъ непо-
крытымъ гробъ Господень ³⁹. Есть же сине гробъ Господень:
яко пещерка мала ⁴⁰ у ⁴¹ камени сѣчена ⁴², дверци имущи
малы, яко можетъ человекъ влѣсти на колѣну ⁴³, поклонъ-

¹ проп. Т. А.—² проп. К. См.—³ проп. М.—⁴ облыхъ Д. М.; облыхъ
А.; проп. Рд.—⁵ 16 М. Рд.—⁶ зданныхъ Д. М. Рд.; заднихъ Т.—⁷ муро-
морны М.; моромляными А.; мороморными Р. Рд.—⁸ вст: вельми М.;
пр.п. Рд.—⁹ 12 Ф.; 8 Мо.; 40 Мк.; 6 Р.—¹⁰ на К. См.—¹¹ нихъ К. См.;
проп. до: исписани суть пророци См. Р.—¹² вси См.; проп. Рд.—¹³ суть А.—
¹⁴ вст: яко живи Рд.; проп. К.—¹⁵ проп. до: Адамово воздвиженіе К.—
¹⁶ проп. до: мусіею; горѣ верху Р. М.—¹⁷ вст: въ самомъ же проп. до:
верху написано есть М.—¹⁸ проп. Ф. Рд.; а К.; вст: на К.; проп. до:
Вознесеніе Господне У. Сф.; до: написано есть Р.—¹⁹ проп. К. См.—²⁰ проп.
М. Р. Рд.—²¹ Исусово Рд.—²² а на Рд.—²³ половинѣ Рд.; вст: написа-
но М.—²⁴ проп. до: написано есть мусіею Ф. Рд.; до: мусіею Благовѣщеніе М.—
²⁵ проп. до: Благовѣщеніе К. См.—²⁶ вст: Благовѣщеніе, а все то подпи-
сано есть М.—²⁷ святое Т. А.; проп. Ф.—²⁸ Проп. М.—²⁹ церкви Д.; кров-
ный Ф.; покровный Т.—³⁰ созданъ К.—³¹ только Рд.—³² спертъ М. Ф. К.
См. Рд.; взопренъ Р.—³³ вст: досками М. Ф. Рд.—³⁴ деревянными Рд.—
³⁵ тесанными Рд.—³⁶ полъ стичнымъ Д.; плотничнымъ М. Ф.; плотническимъ Рд.—
³⁷ проп. до: не покрыта Рд.—³⁸ вст. залавіе: О гробѣ Господня (ска-
заніе Ф. А.) М. Ф. К. См. Рд.—³⁹ вст: симъ образомъ М. Ф. Рд.; проп.
до: яко пещерка мала Д. М. Ф. К. См. Рд.—⁴⁰ вст: исѣчена М. Ф.
Рд.—⁴¹ въ М. Ф. Рд.—⁴² проп. М. Ф. Рд.—⁴³ коленихъ Т. Рд.—

ся ¹, возвыше же есть ² мала ³, всямокачна ⁴, 4 локоть и въ длину и въ ширину. И яко влѣзуче ⁵ въ пещерку ту ⁶ дверцами малыми ⁷ и на деснѣй рудѣ ⁸ есть ⁹ яко лавица засѣчена въ томъ же камени пещернѣмъ ¹⁰. И на той лавицѣ лежа ¹¹ тѣло ¹² Господа Нашего Иисуса Христа ¹³. Есть нынѣ лавица та святая покрыта досками мраморными ¹⁴. Суть на странѣ продѣлана оконца ¹⁵ 3 круга ¹⁶ и тѣми оконцами видѣться ¹⁷ святыи тѣ ¹⁸ камень и тудѣ ¹⁹ цѣлуютъ вси христьяне. Виситъ же въ гробѣ Господни ²⁰ 5 кандиль ²¹ великихъ съ масломъ ²² и горятъ беспрестани ²³ кандила ²⁴ свята ²⁵ день и ²⁶ ношь. Лавица же та ²⁷ святаа, идѣже лежало тѣло Христово ²⁸, есть въ длину 4 локоть ²⁹, а въ ширину 2 лакти ³⁰, а возвыше полулакти ³¹. И предъ дверми пещерными предлежитъ ³² камень ³³, трои ³⁴ стопъ ³⁵ вдале ³⁶ отъ дверецъ тѣхъ пещерныхъ ³⁷; на томъ камени ангелъ сѣдя ³⁸ явился женамъ ³⁹ и благовѣсти има ⁴⁰ воскресеніе Христово. Есть пещерка та святая одѣлана

¹ поклонитися Т; приклонився Р; проп. до: Гробъ Господень былъ пещерка та Д.—² вст: мужа Р.—³ мало Ф; мужа К. См. Рд.; малаго вст: мужа М.—⁴ вельмо окаяно Р; весь окаяно Т; все Рд.—⁵ идучи М; влѣсти К; вст: дверцами тѣми Рд.—⁶ вст: тѣми М. Ф. См.; проп. до: и на деснѣй Рд.—⁷ проп. Р.—⁸ странѣ М. Ф. Рд.—⁹ вст: мѣсто М; проп. Ф.—¹⁰ проп. Рд.—¹¹ лежало М. Ф. К. См. Р. Рд.—¹² проп. до: Иисуса Христа Рд.—¹³ вст: Бога нашего Рд.—¹⁴ мраморными М; мраморными Ф. Т; мороморными А. Р. Рд.; мороморными К. См.—¹⁵ проп. Рд.—¹⁶ проп. до: Виситъ же въ гробѣ Рд.—¹⁷ видѣтъ М.—¹⁸ той М. Ф. Р.—¹⁹ ту М. Р; туду А.—²⁰ проп. Рд.—²¹ паникадилъ Р.—²² вст: древяннѣмъ М. Ф. Рд.—²³ вст: не угасающа во день и въ ноци проп. до: Лавица же та Рд.—²⁴ вст: та М. См. Р.—²⁵ вст: не угасаютъ ничтоже ни въ М; не угасаютъ К; не угасающе ни въ Ф; не угасающе См. Р.—²⁶ вст: ни М. Ф.—²⁷ проп. до: есть въ длину Рд.—²⁸ Господне К. См.—²⁹ проп. до: а возвыше полулакти Ф.—³⁰ проп. до: предъ дверми пещерными Т.—³¹ полтора лакти М; полутора лакти Ф. К. См. Рд.; полъ 2 лакти Р.—³² лежать М; лежатъ Ф. К. См. Р. Рд.—³³ камени М; каменей Рд.—³⁴ 3 А. К. См.; 3-хъ Ф; 3-ю Р; 3 вст: и М.—³⁵ стопъ М. А. Рд.—³⁶ проп. до: на томъ камени К. См.—³⁷ проп. Р. Рд.—³⁸ сѣдѣтъ проп. до: благовѣсти има Рд.—³⁹ вст: мироносицамъ Мо.—⁴⁰ женамъ Рд.; имъ М. Ф. К. См.—

около ¹ краснымъ мраморомъ ² яко имѣнъ ³ и столпъ-ци около мраморомъ ⁴ краснымъ ⁵ стоятъ числомъ ⁶ 12 ⁷. Верху же надъ пещеркою сдѣланъ ⁸ яко теремецъ ⁹ красенъ ¹⁰ на столпѣхъ ¹¹, верху ¹² круголъ ¹³ и сребренными ¹⁴ чешюями ¹⁵ позлащенными покованъ; и на верхъ ¹⁶ того теремца стоитъ Христосъ, сдѣланъ сребромъ ¹⁷ яко въ ¹⁸ мужа ¹⁹ болѣе ²⁰, и то суть фразы сдѣлали ²¹. И нынѣ есть подъ самымъ верхомъ тѣмъ непокрытымъ суть двери 3-и ²² у теремца того ²³ учинени хитро, яко ²⁴ и решето ²⁵ крестъци ²⁶. И тѣми дверми влзаетъ ²⁷ людѣе къ гробу Господню. Да то ²⁸ есть гробъ Господень ²⁹ былъ пещерка ³⁰ та, яко же то сказахъ ³¹ испытахъ ³² добръ отъ сущихъ ту издавна ³³ и вѣдущихъ ³⁴ по ³⁵ истинѣ ³⁶ вся та святаа мѣста. ³⁷ Есть же ³⁸ церковь та воскресеніе ³⁹ образомъ круга, всямокачна ⁴⁰ и въ длѣ ⁴¹ и въ преки ⁴² иматъ

¹ проп. М. Ф. К. См. Рд.—² мраморомъ Мо.; мраморомъ М. См.; мороморомъ К. Р. Рд.—³ амбонъ М. Ф. К. См. Р. Рд.—⁴ мороморомъ Р; мраморомъ Мо.; мраморомъ М. См.; мраморны Ф; мраморны А; мороморны К. Рд.—⁵ проп. М. Ф. К. См. Рд.—⁶ вст: ихъ М.—⁷ проп. до: надъ пещеркою сдѣланъ Рд.—⁸ созданъ М. Ф. См. Рд.; создано К.—⁹ проп. до: верху круголъ и Рд.—¹⁰ красн М. Ф. К. См.—¹¹ столпѣхъ М. Т. См.; столпѣхъ Ф. К. Р.;—¹² вершенъ М. Т. К. См.; и вершенъ Ф; свершенъ Р; вст: ему К; ему спертъ (стертъ Рд.) М. Ф. См. Рд.—¹³ круголъ М. Ф. См. Р. Рд.—¹⁴ сребреною Рд.—¹⁵ чешуйками М. Ф. К. См.; чешуею Рд.—¹⁶ верху М. Ф. К. См. Р. Рд.—¹⁷ сребрянъ М. К. См.—¹⁸ проп. М. Ф. К. См. Р. Рд.—¹⁹ челоуѣка Т.—²⁰ въ длину К. См.—²¹ вст: и поставили М; проп. до: суть двери 3 и М. Ф. Рд.—²² трои М. Ф. Рд.—²³ проп. до: И тѣми дверми Рд.—²⁴ проп. до: крестъци. И тѣми М. Р.—²⁵ рѣшеткою Т; рѣшетка К. См.; решато Ф. А.—²⁶ хрестъци М. Ф. А. К. См. Р.—²⁷ входятъ Ф. Рд.—²⁸ тако Р; той же Рд.—²⁹ проп. до: якоже то сказахъ Р.—³⁰ вст: церкви Воскресенія проп. до: Есть же церковь Рд.—³¹ написахъ М. Ф.—³² испытавъ Д. М. Ф. К. Р.—³³ издравна Д.—³⁴ проп. до: святая мѣста М. Ф. См.—³⁵ во Д. К.—³⁶ истинное Д; истину К.—³⁷ вст. заглавіе: О пупѣ земномъ (земномъ М.) и о церкви Мо.; О церкви воскресенія (вст: Христова Ф. А.; Господня См.) Ф. См.—³⁸ вст: святая Ф.—³⁹ проп. Рд.; вст: Господне М. К. См.; Христово Ф.—⁴⁰ всямокачно Д; всямокача У; вѣмъ окаяна Т; вся Рд.—⁴¹ долгину М. Ф.; долготу Рд.—⁴² ширину М. Ф. Рд.; проп. до: сажень 30 М. Ф. Рд.—

же сажень 30. Суть же въ ней полати пространны и ¹ тамо горѣ ² живетъ ³ патриархъ. И есть же отъ дверей гробныхъ ⁴ до стѣны ⁵ великаго олтаря сажень 12 ⁶. Ту есть внѣ ⁷ стѣны за олтаремъ пупъ ⁸ земли ⁹, и создана надъ нимъ комарка ¹⁰ и горѣ написанъ Христосъ мусією и глаголетъ грамота: „се пядію моею ¹¹ измѣрихъ небо и ¹² землю“ ¹³.

О мѣстѣ среди земля, идѣже распятъ Христосъ.

А отъ пупа земнаго до распятія Господня ¹⁴ и до края ¹⁵ есть сажень 12 ¹⁶. Есть же распятіе Господне ¹⁷ къ востоку лицъ, есть же на камени ¹⁸ высоко было яко стружія ¹⁹ выше. Камень же тый былъ круголъ яко горка мала. А посреди ²⁰ камени того, на самомъ ²¹ верху, высѣчена ²² есть скважня лакти ²³ во глубле ²⁴ а ²⁵ въ ширѣ мній ²⁶ пяди кругъ ²⁷, и ту былъ водруженъ крестъ Господень ²⁸. Исподи же подъ тѣмъ каменемъ лежитъ первозданнаго ²⁹ Адама ³⁰ глава; и въ распятіе Господне, егда ³¹ на крестѣ Господь Нашъ ³²

¹ вст: въ тѣхъ полатахъ М. Ф. Рд.; проп. до: горѣ живетъ патриархъ М. Ф. Рд. — ² высоко Рд. — ³ жилъ Рд. — ⁴ гроба М. Ф.; тыхъ Рд.; вст: Господня М. — ⁵ стѣны Мо., стѣны Ф. Рд.; проп. до: сажень 12 Рд. — ⁶ вст. заглавие: О пупѣ земнѣмъ К. См.; О пупѣ Р. — ⁷ воалѣ М. Ф.; оале Рд. — ⁸ пупъ А. — ⁹ земный М. Ф. К. См. Рд. — ¹⁰ комара М. Ф. Рд. — ¹¹ проп. М. См. Рд. — ¹² а М.; вст: дланію М. Рд. — ¹³ проп. до: А отъ пупа земнаго М. Ф. К. См. Р. Рд. — ¹⁴ Христова Ф. Рд.; вст. заглавие: О Крайневѣ мѣстѣ и о распятіи Господни М.; о Крайневѣ (Крайневѣ Ф.; Крайневѣ Т.) мѣстѣ Ф.; проп. до: есть сажень 12 К. См. — ¹⁵ Крайнева (вст: мѣста М.) М. А. Рд.; Крайнева Ф.; Крайневъ Р. — ¹⁶ 5 Рд. — ¹⁷ вст: отъ воскресенія М. Ф. См. Рд. — ¹⁸ проп. до: яко стружія выше К. См. — ¹⁹ стражіе Д. — ²⁰ вст: его проп. до: на самомъ верху К. См. — ²¹ проп. М. Ф. Рд. — ²² проп. М. — ²³ локти М. Рд. — ²⁴ глублеши М.; выше Т. — ²⁵ вст.: выше К. — ²⁶ менши Р.; проп. М. Ф. К. См. Рд. — ²⁷ кругло М. Ф. См. Рд., круглу К. — ²⁸ Христовъ А. Р.; проп. М. Рд. — ²⁹ перваго М. Ф.; вст: человекъ М. — ³⁰ Адамова М. Т. См. Рд. — ³¹ проп. до: Господь Нашъ Исусъ К. — ³² проп. К. См. Рд.

Исусъ Христосъ предасть Духъ свой ¹, и тогда раздрася церковная катапетазма ² и каменіе распадеся ³; тогда же и тѣ камень просѣдеся ⁴ надъ главою Адамлею ⁵ и тою разсѣлиною сниде ⁶ кровь и вода изъ ребръ Владыченъ ⁷ на ⁸ главу ⁹ Адамову ¹⁰ и омы вся грѣхы рода человекъ. И есть разсѣлина та ¹¹ на камени томъ ¹² и до днешняго ¹³ дне ¹⁴ знати есть на деснѣй странѣ распятія Господня знаменіе то честное ¹⁵.

О мѣстѣ лобнѣмъ.

Есть распятіе Господне и каменетъ святой ¹⁶ оцданъ ¹⁷ стѣною все ¹⁸, горѣ надъ распятіемъ ¹⁹ создана ²⁰ комара, ²¹ хитро ²² исписана мусією дивно ²³; и отъ востока лицъ ²⁴ на стѣнѣ ²⁵ написано ²⁶ есть мусією ²⁷ Христосъ ²⁸ на крестѣ распятъ ²⁹, хитро и дивно, прямо ³⁰ яко живъ, и вболѣ ³¹ и возвыше, яко же былъ тогда; а ³² полудне ³³ лицъ написано есть сня-

¹ проп. до: тогда же и тѣ Рд. — ² катапетазма Д.; катапетазма Ф.; катапетазма А. — ³ вст: надъ главою Адамовою и ту проп. до: тою разсѣлиною сниде К. См. — ⁴ распадеся Мо.; расѣлся Рд.; вст: въ распятіе Господне Рд. — ⁵ Адамлевою Д.; Адамовою М. Ф. Рд. — ⁶ идеть Д.; нзиде К. См. Рд. — ⁷ Господнихъ М.; Христовыхъ Рд.; Исусъ Христовыхъ Ф. — ⁸ надъ Рд. — ⁹ главою Рд. — ¹⁰ Адамовою Рд. — ¹¹ проп. до: и до днешняго Рд. — ¹² вст: знати М. Ф. — ¹³ нынѣшняго Т. Р.; сего Рд.; нынѣ К. См.; вст: часа и Р.; проп. до: на деснѣй странѣ К. См. — ¹⁴ проп. до: Есть распятіе Господне Ф. Рд.; каменетъ святой оцданъ М. — ¹⁵ Господне К.; проп. до: Есть распятіе Господне К. См. Р. — ¹⁶ святый А.; проп. Рд. — ¹⁷ оцданъ Д.; ограженъ У. Сф.; одѣланъ М. Ф., проп. Рд. — ¹⁸ весь М.; всей См.; каменною Ф. Рд.; вст: каменною М.; проп. Р. — ¹⁹ вст: Господнимъ М. Ф. Рд. — ²⁰ досчета Рд. — ²¹ комара К. Рд. — ²² хитра Д. М. См. Рд.; проп. Ф. — ²³ проп. до: на стѣнѣ написано Р. — ²⁴ проп. до: написано есть мусією Рд. — ²⁵ степени Т. — ²⁶ проп. до: Христосъ на крестѣ Рд. — ²⁷ проп. М. Ф. Р. — ²⁸ вст: какъ живъ и проп. до: а полудне лицъ Рд. — ²⁹ проп. до: прямо яко живъ См. — ³⁰ прямо У. Сф.; велхмъ К. См.; проп. М. Ф. Р. — ³¹ вст: и выше К. См. — ³² вст: отъ М. Ф. А.; на Т. К. См. Рд. — ³³ полудня М. Ф. А.; полуденъ Т. К. См. Рд.; проп. до: снятіе также дивно К.

тіе ¹ такоже дивно. Двери же иматъ двои; възлѣсти же есть горѣ ² по степенемъ ³; до дверей 7 степеней ⁴, а въ двери вшедъ ⁵ 7 степеней. Помощено же есть мраморными ⁶ досками ⁷ красными ⁸.

Споди же подъ распятіемъ, идѣже есть глава ⁹, тако же приздано ¹⁰ есть яко церквица мала ¹¹ и красно ¹² исписана ¹³ есть мусією и помощена есть ¹⁴ краснымъ ¹⁵ мраморомъ ¹⁶; да то зовется Крайниве ¹⁷ мѣсто ¹⁸ еже есть лобное мѣсто ¹⁹; а ²⁰ горѣ, идѣже есть распятіе, — то зоветъ Голгофа ²¹. А отъ распятія ²² Господня ²³ до снятія ²⁴ есть сажень 5 ²⁵. И ту есть ²⁶ у распятія ²⁷ Господня ²⁸ близъ мѣсто ²⁹ къ полунощю лицъ ³⁰, идѣже раздѣлиша ризы его, и ту другое мѣсто ³¹, идѣже възложиша вѣнецъ терновъ на главу ³² Господню ³³ и въ багряницу поруганія ³⁴ облекоша ³⁵.

¹ вст: Господне съ креста М.; съ креста См.; проп. до: Двери же иматъ Рд.—² проп. К. См.—³ вст: и есть горѣ К. См.; проп. до: 7 степеней, а въ двери М. Ф. Рд.—⁴ вст: иматъ Рд.; проп. до: помощено же есть М. Ф. Рд.—⁵ влѣше К. См. Р.—⁶ муроморяными М. См.; мраморными Ф. Т.; мраморными А.; мороморными К.; мороморными Р. Рд.—⁷ вст: а у главы Адамовы проп. до: приздано есть яко Рд.—⁸ красно М. Р.; проп. К. См.—⁹ вст: Адамя М. Ф. См.—¹⁰ доспѣта Рд.—¹¹ проп. до: и помощена есть М. Рд.—¹² такоже Р.; проп. до: и помощена есть Ф.—¹³ вст: красно проп. до: и помощена есть Р.—¹⁴ вст: досками М.—¹⁵ красно М.; проп. Ф. Рд.—¹⁶ мороморомъ К. См. Р. Рд.; мраморными Мо.; муроморными Мк.; проп. до: Крайниве мѣсто еже Рд.—¹⁷ Крайнево Д. М. А. Рд., Крайнево Ф.; Крайнево Т.; Крайнево К. См.; Крайнево Р.; вст: же есть Рд.—¹⁸ проп. до: а горѣ, идѣже Р. Рд.—¹⁹ проп. М. Ф. См.—²⁰ вст: на Ф. Рд.—²¹ Голгофа Д.; Гольеова Мо.; Голгофа Т.; Гольгофа А.—²² проп. до: есть сажень 5 Рд.—²³ проп. М. См.—²⁴ вст: Господня Р.—²⁵ проп. до: къ полунощю лицъ Рд.—²⁶ проп. до: близъ мѣсто къ полунощю М.—²⁷ снятія Р.—²⁸ проп. Ф.—²⁹ проп. Ф.; проп. до: идѣже възложиша вѣнецъ См.—³⁰ вст: близко Распятія Рд.—³¹ вст: близъ М. А. К. Рд.—³² главу Сф. М. Ф. К. См. Рд.—³³ Иисову М. Ф. Рд.—³⁴ вст: одѣніе М.; одѣнія Ф.—³⁵ облекошася У. Сф.; вст: и (его Т.) Ф.; проп. до: И ту есть близъ жертвеникъ М. Ф. К. См. Рд.—

О жертвеницѣ ¹ Авраамовѣ ².

И ту есть близъ ³ жертвеникъ Авраамовъ ⁴, идѣже ⁵ положи жертву Богови Авраамъ и закла ⁶ овецъ въ ⁷ Исаака мѣсто ⁸; на то ⁹ же бо мѣсто ¹⁰ възведенъ бысть Исаакъ ¹¹, идѣже ¹² Христосъ ¹³ възведенъ бысть на жертву ¹⁴ и закланъ бысть насъ ¹⁵ ради грѣшныхъ ¹⁶. А оттолѣ ¹⁷ есть близъ мѣсто, яко двою ¹⁸ сажень ¹⁹ далѣе ²⁰, идѣже ²¹ заушенъ бысть Христосъ ²² Богъ нашъ ²³. А оттолѣ есть ²⁴ далѣе 10 ²⁵ сажень ²⁶ святая темница, идѣже ²⁷ всажень ²⁸ бысть Христосъ ²⁹ и ту посидѣлъ ³⁰ мало, дондеже ³¹ приспѣють ³² Іудѣи и поставятъ ³³ крестъ ³⁴, да ³⁵ распнутъ ³⁶ и ³⁷. И та святаа мѣста вся, подъ однимъ ³⁸ покровомъ ³⁹, суть по ряду ⁴⁰ вся къ полунощю лицъ. А отъ темницы Христовы ⁴¹ до ⁴² мѣста, идѣже святая Елена ⁴³ налѣзла ⁴⁴ честный ⁴⁵ крестъ ⁴⁶, гвоздіа,

¹ жертвеницы Д.—² проп. Р.—³ проп. Ф. Рд.—⁴ благослови проп. до: Авраамъ и закла Ф.—⁵ гдѣ проп. до: закла овецъ Рд.—⁶ вст: Авраамъ Рд.—⁷ за М. См.—⁸ вст: сына своего М. Ф. К. См. Рд.; проп. до: възведенъ бысть Исаакъ У. Сф.—⁹ томъ Т. Рд.—¹⁰ мѣстѣ Т. Рд.—¹¹ вст: на жертву Рд.; проп. Ф.—¹² вст: Иисусъ Т.—¹³ вст: Богъ нашъ См.; проп. до: на жертву Ф.—¹⁴ проп. до: насъ ради грѣшныхъ М. Ф. Рд.—¹⁵ грѣхъ К.—¹⁶ нашихъ К.; вст: и закланъ (распять М.) бысть отъ беззаконникъ (беззаконныхъ Мк. Ф. Рд.) Мо.; Ф. Рд.—¹⁷ оттуду М. Ф. К. См.—¹⁸ два Рд.; единой М.; вст: или 2 Мо.—¹⁹ сажени М. Рд.—²⁰ проп. Р.—²¹ гдѣ Рд.; вст: Христосъ Рд.—²² проп. Рд.—²³ вст: заглавіе: О темницѣ Христовѣ К. См. Р.—²⁴ вст: близъ М.; проп. до: святая темница, идѣже М. Ф. Рд.—²⁵ 3-ю К.; 7 Р.—²⁶ проп. до: идѣже всажень бысть Р.—²⁷ гдѣ Рд.; проп. до: приспѣють Іудеи А.—²⁸ вложенъ Д.—²⁹ вст: Богъ Ф. К. Богъ нашъ М. См.; проп. до: И та святаа мѣста Рд.—³⁰ посидѣвъ Д.; посѣди М. См.; посидѣ Ф.—³¹ проп. до: поставятъ крестъ да М. К. См.—³² спѣють Ф. доспѣють Т. А. Р.—³³ потѣвають Мо. доспѣють Мк.—³⁴ вст: Господень М.; Іудеи К. См.; проп. до: И та святаа мѣста Р.—³⁵ на немъ же М.—³⁶ распяша М.—³⁷ его М.—³⁸ единымъ Д. М. Ф. См.—³⁹ проп. до: А отъ темницы М. Ф. См. Рд.—⁴⁰ проп. до: А отъ темницы Р.—⁴¹ вст: къ полунощю лицъ есть сажень 22 (20 и 5 Рд.) М. Ф. Рд.—⁴² вст: того М.—⁴³ вст: царица М. См.—⁴⁴ обрѣла Ф.; обрѣте Т.—⁴⁵ кресты Р.—⁴⁶ честные Р.; вст: Господень М. См.—

и вѣнецъ, и коше¹, и губу, и трость², есть сажень 20 и 5³. Есть же⁴ гробъ⁵ Господень⁶ и распятіе⁷ и та святая мѣста вся на удовлѣмъ мѣстѣ сущ⁸; и есть вгоріе⁹ отъ западъ лицъ¹⁰ надъ гробомъ¹¹ и надъ распятіемъ.

И¹² ту есть мѣсто на пригоріи¹³; на то мѣсто притече скоро святая Богородица, тѣше бо ся текущи вслѣдъ Христа и глаголаше¹⁴ въ болѣзни сердца своего слезящи: „камо¹⁵ идеши, чадо¹⁶ мое¹⁷; что ради теченіе¹⁸ се¹⁹ скорое²⁰ твориши²¹? Егда другій бракъ въ Кана Галилеи, да тамо тѣшиши, Сыну²² и Боже мой²³? Не молча отъиди²⁴ мене²⁵ рождаа²⁶ тя, дажь²⁷ ми слово рабѣ своей²⁸. И пришедши на мѣсто то святая Богородица и узрѣ съ горы тоя²⁹ Сына своего распинаема на крестѣ и видѣвши³⁰ ужасеся³¹ и согнуся³² и сѣде, печалію и рыданіемъ³³ одержима³⁴ бѣаше³⁵. И здѣ³⁶ сбысться пророчество³⁷ Симеоне, яко прежь рече³⁸ святѣй³⁹ Богородици: „и се⁴⁰ лежитъ на встаніе и на паденіе⁴¹ мно-

¹ проп. до: и трость У. Сф.—² проп. до: Есть же гробъ М. Ф. Рд.—³ 25 Д. Р.; 12 К. См.; —⁴ проп. до: та святая мѣста Р.—⁵ распятіе М. Ф. Рд.—⁶ Господне М. Ф. Рд.—⁷ гробъ М. Ф. Рд.—⁸ проп. М. Ф. Р. Рд.—⁹ возгоріе М.; возгоріе Т. А. См.; возгоріе К.; проп. до: надъ гробомъ и Мо.—¹⁰ проп. до: на то мѣсто притече Р.—¹¹ вст: Господнимъ М. См.—¹² мѣсто, идѣже плакася святая Богородица Ф.; вст: заглавіе: О мѣстѣ, идѣже (гдѣ Рд.) плакася святая Богородица М. Рд.—¹³ пригорода М.; вст: тамъ М. Ф. К. См.—¹⁴ проп. до: камо идеши Рд.—¹⁵ гдѣ К. См.—¹⁶ сладкое См.—¹⁷ Христе См.; вст: сладкое Христе и прочее; проп. до: еда другій бракъ Рд.; до: И пришедши на мѣсто К.—¹⁸ теченіе М.—¹⁹ проп. М.—²⁰ скоро Д. М. Ф.—²¹ теченіе Ф.; проп. М.—²² проп. Рд.—²³ проп. Р.; проп. до: И пришедши на Рд.—²⁴ вст: отъ Д. М. См. Р.—²⁵ вст: сыне М. Ф.—²⁶ рождаа См.—²⁷ дай же У. Сф. М. Ф. См. Р.—²⁸ твоей Сф. Ф. Т.—²⁹ проп. М. Ф. См. Рд.—³⁰ проп. М. Ф. См. Рд.—³¹ вст: вельми М. См.; проп. до: и здѣ сбысться Рд.—³² сгину У. Сф.; согнувшись М.—³³ рыдаемая М.—³⁴ одержима У. Сф. М. Ф. К. Р.—³⁵ бѣаше Д.; бѣаше Ф.; проп. К. См.—³⁶ ту М. Ф.; тогда Рд.—³⁷ прореченіе Рд.—³⁸ вст: о М. Ф. См.; вст: ей же рече проп. до: и тебѣ же самой Рд.—³⁹ пресвятѣй К.—⁴⁰ сей К. Р.—⁴¹ вст: якожь во евангеліи писано и проп. до: А оттуда есть до столпа К.—

гимъ въ Израили, и тебѣ же самой оружіе душу¹ пройдетъ², егда же узриши Сына своего закалаема³. Ту же стояху мнози⁴ на мѣстѣ томъ, друзи⁵ и знаменія⁶ его⁷, издавеча зряще⁸: Марія Магдалини и Марія Іаковля и Саломін⁹, идѣже¹⁰ стояху вси, иже отъ¹¹ Галилея¹² пришедше и съ Іоанномъ и съ матерію¹³ Исусовою¹⁴; стояху же вси знаменія¹⁵ друзи Исусови¹⁶, зряще издавеча, якожь пророкъ¹⁷ глаголетъ о томъ: друзи же мои и ближники¹⁸ моя¹⁹ издавече²⁰ мене стаща²¹. И то мѣсто есть подалъ отъ распятія Христова²², яко полтораста²³ сажень²⁴ есть на западъ лицъ²⁵ мѣсто то отъ распятія Христова; имя мѣсту тому Спудій²⁶, иже ся протолкуеть тѣщеніе²⁷ Богородично²⁸. И есть на мѣстѣ томъ²⁹ нынѣ³⁰ монастырь³¹, церкви³² святая Богородица³³ клѣтски³⁴ верхъ³⁵ въсперенъ³⁶.

¹ проп. Рд.—² вст: сирѣчь М. Ф. См.—³ распинаема М. Ф. См. Р. Рд., вст: на крестѣ Мк.—⁴ проп. до: друзи и знаменія Рд.—⁵ проп. См.—⁶ знаменія М. Ф. Р. Рд.; знаменія См.; изгнанія А.; проп. до: Марія Магдалини Рд.—⁷ иніи Т.; проп. М. А.—⁸ зря Ф.; вст: въ нихъ же бѣ Мк.—⁹ проп. до: отъ Галилея пришедше Рд.; пришедше и съ Іоанномъ Мо.—¹⁰ ту Мк. См. Р.; тѣ Ф.—¹¹ и Рд.—¹² Галилѣя вст: яко Рд.—¹³ Марією Рд.—¹⁴ проп. до: вси знаменія друзи М. Ф. Т.; зряще издавеча, якожь А.; И то мѣсто Рд.—¹⁵ знаменія Д.; проп. М. Ф.—¹⁶ и Т.; проп. М.; вст: вси Т.—¹⁷ вст: Давидъ М. См.—¹⁸ ближніи Д. М. Ф.—¹⁹ вст: прямо мѣя приближася и стаща, и ближніи мои Мк.; проп. до: И то мѣсто А.—²⁰ давече Мо. Ф. См. Р.; отдавече Мк.—²¹ проп. до: есть подалъ отъ Рд.—²² Господня М. Т. См.; проп. до: имя мѣсту тому спудій Р.—²³ полтора Д.—²⁴ вст: вдаль М. Ф. См. Рд.—²⁵ проп. до: отъ распятія Христова Ф.; имя мѣсту тому Спудій М. Т. См. Рд.—²⁶ Студій М.; Спуди Т. Рн. См.—²⁷ вст: святая Рд.—²⁸ Богородица Рд.—²⁹ вст: и до Д.—³⁰ проп. Ф. Р. Рд.; вст: церковь клѣтски и Рд.—³¹ вст: во имя святыхъ Богородица М. Ф. См.—³² проп. Рд.; вст: создана во имя Р.; вст: создана добра пелми и висока емо М.; добра создана Ф.; проп. до: клѣтски верхъ въсперенъ См.; верхъ въсперенъ Ф.; О столпѣ Давидовѣ М.—³³ проп. до: А оттуда есть до столпа Р.—³⁴ великъ Рд.—³⁵ вст: ея Ф.; ея А.; ея и Рд.—³⁶ спертъ Ф.; въспертъ См.; остръ Рд.—

О столпѣ Давыдовѣ.

А оттуда ¹ есть до столпа Давыдова и до дому ² 200 сажень. Столпъ же то есть святаго ³ пророка ⁴ Давида ⁵; ту есть и домъ его ⁶ былъ ⁷. Въ томъ столпѣ ⁸ Давыдъ пророкъ и псалтырю составилъ ⁹ и написалъ. Дивенъ ¹⁰ есть столпотъ ¹¹ великимъ ¹² каменіемъ сдѣланъ ¹³ высоко вельми ¹⁴, на 4 углы созданъ ¹⁵ и весь есть черствъ ¹⁶ и днероденъ ¹⁷, и ¹⁸ камень ¹⁹ уродился, посреде его воды въ немъ многи ²⁰. Двери же ²¹ имать ²² 5-ры ²³ желѣзны ²⁴ и степеней имать 200 ²⁵, по нима ²⁶ же взити ²⁷ горѣ, и жита въ немъ ²⁸ бесчисла желить ²⁹. И есть много ³⁰ твердъ ³¹ ко взятію, и то есть глава ³² всему граду ³³ тому; и блюдутъ его вельми ³⁴ и не дадутъ ³⁵ влѣсти ³⁶ никому же ³⁷ вонъ лапъ ³⁸. Мнѣ же худому недостойному ³⁹

¹ ту А. К. См.; оттоудъ Т. Рд. — ² вст: его У. Сф. М. Ф. Рд. — ³ свята К. — ⁴ проп. Р.; вст: на немъ же проп. до: псалтырю составилъ Ф. — ⁵ проп. до: псалтырю составилъ М. Рд.; Дивенъ есть столпотъ К. См. — ⁶ святаго Р. — ⁷ Давида Р. — ⁸ проп. до: и псалтырю составилъ Р. — ⁹ проп. до: дивенъ есть столпотъ Сф. М. Ф. Рд. — ¹⁰ вст: вельми М. Ф. Рд. — ¹¹ проп. Ф. К. См. Рд. — ¹² великъ К.; краснымъ М. — ¹³ проп. до: на 4 углы Рд. — ¹⁴ вст: и великъ К. См. — ¹⁵ сдѣланъ К.; проп. М. Ф. Рд.; проп. до: камень уродился посреде Р. — ¹⁶ твердъ Рд. — ¹⁷ днеродный М. Ф. К. См. — ¹⁸ вст: одинъ Рд.; проп. М. Ф. К. См. — ¹⁹ проп. до: воды въ немъ многи Рд. — ²⁰ безъ числа К. См. — ²¹ въ Рд. — ²² немъ Рд. — ²³ палтеры М. Т. См.; пять А.; 6-ры Рд.; проп. Ф. Р. — ²⁴ желѣзныхъ Т. К. См. — ²⁵ двѣстъ Ф.; 2 Т. — ²⁶ степеней Т. — ²⁷ влѣсти К. — ²⁸ вст: тогда много М. См. — ²⁹ лежать Д.; лежить М. Ф. К. См. Р.; проп. до: твердъ ко взятію Р. — ³⁰ проп. М. Ф. К. См. Рд. — ³¹ дверь Рд.; проп. до: и то есть глава Р. — ³² слава Рд.; вст: Іерусалиму проп. до: не дадутъ влѣсти Рд. — ³³ роду А.; городу Р. — ³⁴ проп. Ф. Т.; проп. до: Мнѣ же худому К. — ³⁵ дадутъ Ф. Т. — ³⁶ проп. до: лапъ. Мнѣ же Рд. — ³⁷ проп. Ф. — ³⁸ лапъ У.; проп. Сф. М. Ф. См.; вст: и азъ въ немъ быхъ проп. до: А отъ столпа К. — ³⁹ проп. М. Ф. См. Рд. —

пригоди ¹ Богъ ² въ столпотъ святый ³, одва могохъ ввести съ собою единого ⁴ Издеслава ⁵.

О дому Уріевѣ ⁶.

А ⁷ отъ ⁸ столпа того ⁹ близь ¹⁰ былъ ¹¹ домъ Уріевъ ¹², его жъ Урію ¹³ уби Давыдъ ¹⁴ и поя жену его ¹⁵, видѣвъ ¹⁶ ю ¹⁷ мыющуюся ¹⁸ въ бани ¹⁹. И ²⁰ ту ²¹ есть ²² новѣ метохія ²³ святаго ²⁴ Савы ²⁵, и есть же близь отъ столпа ²⁶, яко можетъ доверечи ²⁷. Есть знати гдѣ же была баня та до днесъ ²⁸; есть же, идѣже ²⁹ святая Елена ³⁰ крестъ честный ³¹ налѣзла ³², близь ³³ распятія Господня ³⁴ къ востоку лицъ сажень 20 ³⁵ вдалѣе ³⁶. И ту есть была ³⁷ на мѣстѣ томъ церкви соз-

¹ прилучи Ф. — ² вст: вниди Д.; влѣсти М. Ф. См.; проп. до: А отъ столпа Рд. — ³ проп. Р.; проп. до: А отъ столпа См. — ⁴ одного Ф.; вст: отъ людей мнѣхъ именемъ М. — ⁵ Сдѣславъ М.; Седеслава Ф.; Здеслава Р.; вст: Иванковичъ (Ивановича Ф.), а иныхъ не пустиша (впустиша никогоже М.) М. Ф.; проп. до: А отъ столпа М. Ф. Р. — ⁶ Уріевъ Д. — ⁷ Близко Рд. — ⁸ жъ Рд. — ⁹ проп. до: домъ Уріевъ Ф. — ¹⁰ проп. А. Рд. — ¹¹ проп. Рд. — ¹² Уріевъ У. Сф.; Уріинъ Ф. Т.; Аріевъ Р.; Уріевъ Рд.; вст: нже убиша его царь проп. до: Давыдъ и поя М. См. — ¹³ проп. Е. Р. Рд. — ¹⁴ вст: жены ради проп. до: И ту есть новѣ метохія К. — ¹⁵ вст: Вирсавію М. См.; проп. до: И ту есть новѣ метохія Р. Рд. — ¹⁶ видѣвъ М. Ф. См.; вст: бо М. Ф. См. — ¹⁷ вст: баше М. Т. А. См. — ¹⁸ проп. М. К. — ¹⁹ виногради своемъ М. К.; вст: близъ бо бѣ домъ тотъ яко довержетъ мужъ каменемъ М.; близъ яко довержетъ (довечери Ф.; до идѣже А.) Ф. — ²⁰ идѣже М. Ф.; вст: нинѣ К. — ²¹ нинѣ М. Ф. — ²² стоятъ К.; вст: нинѣ Рд., нинѣ на мѣстѣ томъ См. — ²³ метухія М. Ф. См. Рд.; метохія К. — ²⁴ святая проп. до: отъ столпа яко Рд. — ²⁵ проп. до: отъ столпа яко М. Ф. См.; до: есть же, идѣже святая Елена Р. — ²⁶ вст: до того мѣста М.; проп. до: идѣже святая Елена М. Ф. Рд. — ²⁷ доверечи К. См. — ²⁸ идѣже К.; сегодня См.; вст: мылася Уріина жена К.; проп. до: идѣже святая Елена К. См. — ²⁹ гдѣ Рд.; и ту К. См. — ³⁰ вст: царица М. — ³¹ святый К. — ³² обрѣте М. Т.; обрѣла Ф.; нашла А. — ³³ подале М. Ф. Рд.; и Р.; вст: отъ М. Ф. К. См. Р. Рд. — ³⁴ Христова Ф. Е. См.; вст: близъ М. Ф. См. Рд. — ³⁵ 30 Д. — ³⁶ проп. М. Ф. Рд. — ³⁷ проп. до: церковь создана мѣстски М. —

дана клѣтски¹ велика велми², нынѣ же³ мала церквица. Ту суть двери великія⁴ къ востоку лицъ, къ тѣмъ дверемъ приде святаа⁵ Марія Египтянына⁶ и хотѣ влѣсти⁷ и цѣловати хотѣ⁸, [и не впусти ея сила Святаго Духа¹⁰ въ церковь. И потомъ помолися¹¹ святѣй Богородицѣ¹²: то¹³ бо стоаше икона святая Богородица въ притворѣ томъ¹⁴, близъ¹⁵ дверей тѣхъ, и потомъ возможе ити¹⁶ въ церковь¹⁷ и цѣловати честный крестъ. Тѣми жъ паки¹⁸ дверми изыдохъ¹⁹ въ пустыню Иорданскую. А²⁰ отъ²¹ тѣхъ дверей близъ мѣсто, идѣже искуси²² святаа Елена крестъ Господень²³ честный²⁴, абіе вста мертвая²⁵ дѣвица²⁶. А оттуду²⁷ есть²⁸ поидучи²⁹ мало³⁰ ко востоку лицъ приторіи³¹, идѣже³² воины³³ приведоша³⁴ Христа³⁵ къ Пилату³⁶, и³⁷ ту³⁸ руцѣ свои умывъ³⁹ Пилатъ и рече: „чистъ есть отъ крове сего праведника⁴⁰. И⁴¹ бивъ Иисуса и предасть Юдеомъ⁴².

¹ проп. Д.; вст: во имя святаго Воздвиженія честнаго креста М.; проп. до: нынѣ же мала Р.; Ту суть двери Рд.—² зѣло Т.; проп. до: Ту суть двери М. Ф.—³ вст: ту К. См.—⁴ проп. до: къ тѣмъ дверемъ М. Ф. Рд.—⁵ проп. Мк. Ф. Рд.—⁶ Египтяныни М. Ф. К. См.—⁷ внити К. См.; вст: во церковь М. К. См.—⁸ честный М. Ф. К. См. Рд.; вст: крестъ Ф. К. См. Рд. крестъ Господень М.—⁹ проп. до: потомъ помолися А.—¹⁰ вст: вшедши Рд.; проп. до: и потомъ помолися К. См.—¹¹ покался М. Ф. К. См. Рд.; вст: ко М. Ф. См.—¹² вст: иконѣ (вст: ея М. См.) Мо. См.—¹³ ту Ф. К. Рд.—¹⁴ проп. М. Ф. К. См.; проп. до: ити въ церковь Рд.—¹⁵ вст: у великихъ М.; и прочее писано въ житіи ея К.; проп. до: А отъ тѣхъ дверей К.—¹⁶ внити М. Ф. См.—¹⁷ вст: Господню М. См.—¹⁸ Проп. Ф. См.—¹⁹ изыде М. Ф. См.; выиде Рд.; вст: изъ церкви См.; вонъ Рд.—²⁰ И К.—²¹ ту К. проп. до: близъ мѣсто, идѣже К.—²² искуша М.—²³ проп. К. См.—²⁴ проп. М.—²⁵ мертвою К.—²⁶ дѣвицею проп. до: идѣже воины приведоша К.—²⁷ оттоля М. Рд.—²⁸ вст: мѣсто М. Ф.—²⁹ пойти См.; протолкуетъ Рд.; проп. М.—³⁰ близъ М.; мѣсто Рд.—³¹ преторъ М. Ф.; притворъ Т.; претвори См.; проп. Рд.; вст: глаголемый Мк.—³² и ту К.; гдѣ Рд.—³³ вонпомъ М.; проп. К.; вст: предаша Иисуса и М.—³⁴ предаша Ф.—³⁵ Иисуса Ф.; Рд.; его М.—³⁶ вст: жидове судити К.—³⁷ идѣже К.—³⁸ Пилатъ К.—³⁹ вст: предъ народомъ проп. до: Тужь есть темница К.—⁴⁰ праведнаго Ф.; проп. до: Тужь есть темница Мо.—⁴¹ вст: тогда См.—⁴² вонпомъ М. Ф. Рд.; вст: да его (и Мк. См.) распнуть Мк. Ф. См. Рд.—

Тужь есть темница іудейска¹; ис тоя темници изведе Ангель² святаго Апостола Петра въ нощи³. И то⁴ есть былъ дворъ⁵ Іудинъ, предателя Христова. Есть⁶ пусто⁷ и нынѣ⁸ дворище то проклятое, никто же не смѣетъ⁹ на мѣстѣ томъ сѣсти¹⁰ клятвы ради¹¹. А оттуда¹² ма¹³ поидучи¹⁴ ко востоку лицъ есть мѣсто, идѣже Христосъ кровоточивую исцѣли. И¹⁵ ту¹⁶ есть ровъ близъ, идѣже¹⁷ ввержень бысть¹⁸ Еремія пророкъ; ту и домъ¹⁹ его былъ²⁰, тужь и²¹ Павла²² Апостола дворъ²³ былъ прежь²⁴, егда²⁵ бяше въ жидовствѣ. А оттуды²⁶ мало поидучи ко востоку лицъ²⁷ уступитъ мало съ того пути, ту есть домъ былъ святаго²⁸ Іоакима и Анны²⁹. Ту есть пещера³⁰ мало³¹ исподи поди³² подѣ олтаремъ³³ въ камени; въ той пещерѣ родилася святая Богородица³⁴, въ той же пещерѣ есть гробъ святаго³⁵ Акима³⁶ и Анны³⁷.

¹ іудійская См.; людская М. Ф. К.; идольская Рд.—² вст: Господень М. См.—³ проп. до: А оттуды мало Мо.—⁴ ту же М. Ф. К. См. Рд.—⁵ домъ К. См.—⁶ вст: мѣсто то М. Ф. Т. К. См. Рд.—⁷ проклятое А. К. См.; проклятїя Рд.; проп. до: проклятое, никто Ф.; никто же не смѣетъ А.; вст: дѣла Рд.—⁸ проп. до: никто же не смѣетъ Мк. К. См. Рд.—⁹ можетъ Ф.; проп. до: сѣсти клятвы ради Рд.—¹⁰ найти К.—¹¹ дѣла Рд.—¹² оттоля Рд.—¹³ мало М. Ф. См.; проп. К. Рд.—¹⁴ проп. Рд.—¹⁵ У Ф.—¹⁶ вертограда Ф.—¹⁷ гдѣ Рд.—¹⁸ вст: святѣй М.—¹⁹ проп. Ф.—²⁰ проп. до: и Павла Апостола Ф.—²¹ вст: былъ домъ Рд.—²² Павловъ М.—²³ домъ М. Ф.—²⁴ проп. М. Ф. К. См. Рд.—²⁵ коли Рд.—²⁶ оттоля проп. до: ко востоку лицъ Рд.—²⁷ вст: на лѣвой сторонѣ (страпѣ М. См.) М. Ф. См. Рд.; на лѣво К.; на шее страпѣ Т.; проп. до: съ того пути К.; пути, ту есть М. Ф. См. Рд.—²⁸ святыхъ М. См.; проп. Т. Рд.—²⁹ вст: и на томъ мѣстѣ создана (бысть Ф. Рд.) церкви велика (камена Ф. Рд.) во имя святыхъ (святую М. Ф.) праведныхъ (праведнику М. Ф.) Іоакима и Анны М. Ф. Рд.—³⁰ вст: въ камени иссѣчена М. Ф. К. См. Рд.—³¹ проп. М. Ф. К. См. Рд.—³² проп. М. Ф. К. См. Рд.—³³ проп. до: въ той пещерѣ М. Ф. К. См. Рд.—³⁴ вст: проп. до: гробъ святаго Акима Ф.—³⁵ проп. Ф. Рд.—³⁶ Іоакима М. Ф. К. См.—³⁷ проп. до: О церкви святая святыхъ К.—

¹ Овчии ² купѣли ³.

А оттуду ⁴ есть близъ приторъ ⁵ Соломонъ, идѣже есть овча купѣль, идѣже ⁶ Христосъ разслабленнаго испѣли, и есть мѣсто то къ западу лицъ о ⁷ Акима ⁸ и Анны ⁹, близъ яко довержетъ человекъ ¹⁰. Оттуду ¹¹ на востокъ лицъ близъ суть ворота городнаа, тѣми ворота исходятъ къ Гепсиманіи ¹².]

О церкви ¹³ Святая Святыхъ.

А ¹⁴ отъ ¹⁵ Воскресенія Христова ¹⁶ до Святаа Святыхъ есть вдальѣ, яко дважди ¹⁷ дострѣлити ¹⁸ можетъ ¹⁹. Есть церкви Святая Святыхъ ²⁰ дивно и хитро ²¹ создана ²² мусією издну и красота ея несказанна есть ²³, круга образомъ ²⁴ создана ²⁵; извну ²⁶ написана ²⁷ хитро ²⁸ и несказанна ²⁹, стѣны ей ³⁰ избѣены ³¹ досками мраморными ³² другаго ³³ мрамора ³⁴ и помо-

¹ вст: о Сн.; о притворѣ Ф.; о притворѣ Соломона и о М. А. Рд. — ² овчей Сн. — ³ Соломонѣ Ф. Т. — ⁴ оттолѣ М. Ф. Сн. Рд. — ⁵ притворъ М. Ф. Сн. Рд. — ⁶ гдѣ Ф. Рд. — ⁷ отъ М. Ф. Сн.; близко Рд. — ⁸ Иоакима М. С. — ⁹ проп. до: яко довержетъ человекъ М.; до: довержетъ человекъ Ф. Сн.; до: Оттуду на востокъ Рд. — ¹⁰ мужъ М. Сн.; проп. Ф.; вст: каменемъ М. Сн. — ¹¹ оттоля Рд. — ¹² проп. до: А отъ Воскресенія Р.; конецъ списка Рд. — ¹³ проп. М. Ф. К. Сн. — ¹⁴ вст: до Святаа Святыхъ Ф. — ¹⁵ вст: Святаа Святыхъ до Р. — ¹⁶ проп. до: есть вдальѣ яко Ф. Р. — ¹⁷ двою Ф. К. Сн. — ¹⁸ до стрѣлѣ М. А.; перестрѣлѣ Т. К. Сн.; достигнути Д.; вст: человекъ Р. — ¹⁹ мужъ М. Ф. А.; проп. Т. К. Сн. — ²⁰ вст: создана же есть М. Сн. — ²¹ вст: вельми М. Ф.; проп. до: и красота ея М. К. — ²² проп. до: и красота ея Ф. Сн. — ²³ вст: бо М. Т. А. — ²⁴ вст: страшна дивно М., и страшна видомъ Мк. — ²⁵ мусією Ф. К. Сн. Рд. — ²⁶ издну М. Ф. К. Сн. Р.; вст: извону Ф. А. — ²⁷ исписана М. Ф. К. Сн. Р. — ²⁸ дивно М.; проп. Ф. — ²⁹ проп. Р. — ³⁰ ея проп. до: помощена есть красно Ф. — ³¹ изписаны У. Сф.; покованы М. — ³² мраморскими У. Сф.; мраморными Мо.; мраморными М. Сн.; мраморными К.; мраморными Р. — ³³ другаго Мк.; драгими К. — ³⁴ мрамора Мк.; мрамору Мо.; мрамору Сн.; мрамора Р.; проп. К.; проп. до: красно мраморными М. Сн. —

цена ¹ есть красно мраморныи дѣсками ². Столповъ же имать подъ верхомъ, кругомъ стоящихъ ³, облыхъ ⁴ 12 ⁵, а зданныхъ ⁶ столповъ ⁷ 8 ⁸, двери же имать 4-рь; мѣдію позлащеною покованы суть ⁹ двери ты. И верхъ ¹⁰ исписанъ ¹¹ издну ¹² мусією хитро ¹³ и несказанно, а звну ¹⁴, верхъ ¹⁵ побіенъ ¹⁶ есть бытъ мѣдію позлащеною. Подъ верхомъ же тѣмъ самѣмъ ¹⁷ есть пещера, въ ¹⁸ камени ¹⁹ изсѣчена ²⁰, и въ той пещерѣ убіенъ есть Захарія пророкъ; ту же и гробъ его бытъ ²¹ и кровь его ²² ту же есть была, нынѣ же ²³ нѣсть ²⁴ ту ²⁵. И есть ту ²⁶ камень внѣ ²⁷ пещеры тоя подъ верхомъ же, и на томъ камени Іаковъ ²⁸ сонъ видѣлъ: и се дѣствица ²⁹ бѣше ³⁰ до небеси ³¹ и Ангели Божіи восхожаху и ³² низхожаху по ней ³³; и ту брался ³⁴ съ ангеломъ Іаковъ ³⁵ и, вста отъ сна ³⁶, Іаковъ и рече: „се мѣсто домъ Божій и се ³⁷ врата небеснаа суть“. И на томъ же камени пророкъ Давидъ ³⁸ видѣ ³⁹ ангела ⁴⁰, стояща съ оружіемъ нагимъ и сѣкуща люди Израилевы,

¹ вст: драгимъ мраморомъ Ф.; мраморными драгми мрамора А.; тѣми же К.; проп. до: красно мраморными Ф.; досками. Столповъ К. — ² краснымъ Т.; вст: вельми Мк.; Сн.; проп. до: столповъ же имать М. Ф. Сн. Р. — ³ проп. до: а зданныхъ Сн. — ⁴ проп. Р.; вст: а подъ полати столповъ облыхъ К. — ⁵ вст: а подъ палатами 12 облыхъ же столповъ Мк. Ф. Сн. — ⁶ западныхъ Д.; заднихъ Ф. — ⁷ проп. Ф. — ⁸ 12 К., 12 на десять Сн. — ⁹ проп. до: верхъ исписанъ издну М. Ф. К. Сн. Р. — ¹⁰ вст: ея М. Ф. К. Сн. — ¹¹ изписанъ Ф. — ¹² проп. Р. — ¹³ вст: вельми М. Ф.; проп. до: а звну верхъ Р. — ¹⁴ извну Ф. Р.; извону М. К. Сн.; изнутри Т. — ¹⁵ верхотъ К. Сн.; проп. М. Ф. — ¹⁶ побіена Мк. Т., побитъ К. Сн. — ¹⁷ самѣмъ Т. Р.; святымъ К.; проп. Д. — ¹⁸ все Д., вся У. Сф.; проп. Р. — ¹⁹ каменна Д. Р. — ²⁰ сдѣлана К. — ²¹ проп. Сф.; проп. до: нынѣ же нѣсть ту А. — ²² Захаріина М. Ф. Сн.; проп. до: нынѣ же нѣсть ту Т. — ²³ вст: ея М. Ф. К. Сн. Р. — ²⁴ нѣту Р. — ²⁵ проп. Р. — ²⁶ вст: нынѣ Мк. Сн. — ²⁷ въ Д.; новъ М.; вонѣ Сн. — ²⁸ вст: спалъ и ту М. Ф. К. Сн.; воспалъ ту А. — ²⁹ вст: утвержена М. Ф. К. Сн. — ³⁰ вст: на земли, ея (же Т.) досязаше М. Ф. — ³¹ вст: и прочее проп. до: и ту брался К. — ³² вст: ннѣ Д. — ³³ вст: и Господь же утверждался на ней Мк. Ф. — ³⁴ боролся К. Р. — ³⁵ проп. до: И на томъ же камени К.; вст: во снѣ проп. до: Іаковъ и рече Ф. Т. — ³⁶ вст: своего Д.; проп. до: се мѣсто домъ Р. — ³⁷ проп. М. Ф. — ³⁸ Давидъ А. — ³⁹ видѣлъ М. Сн. — ⁴⁰ вст: Божія Д. —

и влѣзъ¹ въ ту же пещеру плакаше², моляся³ Богу⁴ и рече⁵: „Господи⁶, не овца⁷ согрѣшиша, но азъ согрѣшихъ“. Есть же церкви та всямокачна⁸, сажень 30⁹ и вопреки¹⁰ и вдлѣ¹¹, всходы¹² же 13 4-ри¹⁴. Ветхая же церкви¹⁵ Святаа Святыхъ рена¹⁶ есть¹⁷ и нѣсть ничтожь¹⁸ отъ¹⁹ перваго²⁰ зданія²¹ Соломона знати²² и²³ токмо знати²⁴ насопъ²⁵ церковный, еже Давидъ пророкъ началъ²⁶ здати²⁷; и²⁸ пещера та²⁹ днѣ³⁰ въ³¹ церкви и каменеть³², иже то есть подъ верхомъ³³, то есть ветхаго³⁴ зданія³⁵ толко³⁶, а сіа³⁷ церкви нынѣшняя³⁸ создана³⁹ есть отъ старѣйшины⁴⁰ срацинскаго⁴¹, именемъ⁴² Аморъ⁴³.

О дому Соломонѣ⁴⁴.

Ту же былъ домъ Соломонъ⁴⁵ и силно было зданіе⁴⁶

¹ вст: Давидъ М. Сн. — ² плакашеся М. Сн. Р.; плакася Ф. К.; вст: горько М. Ф. Сн. и К. — ³ моляшеся Д. К. Р. — ⁴ проп. до: Господи, не овца М. Ф. — ⁵ глагола Мк. — ⁶ проп. Р. — ⁷ люди К. Сн. — ⁸ мокачна Д.; самокачна Мк. Сн.; вся окачна Т. — ⁹ десять М.; 10 Т. А.; проп. до: всходы же 4-ри К. Сн. — ¹⁰ вопрекъ М.; въ пещерки Ф.; вст: и въ ширину М. — ¹¹ вдалѣ Д.; вдолѣ У. Сф. Ф.; въ длину М.; подлѣ А. — ¹² выходъ Мо., входъ Мк. Сн.; входы Т. А. — ¹³ вст: имать М. К. Сн. Р. — ¹⁴ четверы М. Сн.; вст: имать Ф. — ¹⁵ проп. М. Сн. — ¹⁶ разорена Д. М. Ф. К. Сн. Р. — ¹⁷ вст: отъ поганыхъ М. Ф.; 3-жды К. Сн. — ¹⁸ чтожь Д., нѣчтожь Т. — ¹⁹ проп. М. Ф. Сн. — ²⁰ 1-го К. Сн.; ветхаго М. Ф. — ²¹ созданія М. К. Сн.; зданія Ф. — ²² проп. М. Сн. — ²³ во М. Т. А.; проп. до: насопъ церковный К. — ²⁴ проп. Ф. Р. — ²⁵ сопъ А. — ²⁶ почалъ М. Ф. К. Сн. Р.; вст: былъ М. Ф. К. Сн. Р. — ²⁷ знати У. Сф.; созидати М. Сн. — ²⁸ ожь Мо. Ф.; аже А., она же Мк.; проп. К. Сн. — ²⁹ проп. до: и каменеть иже М. Ф. — ³⁰ внѣ Сф. К. Сн. — ³¹ проп. Сф. К. Сн. — ³² ти камень Т. А. Сн.; старѣйшина Ф. — ³³ вст: церкви М. Т. А. — ³⁴ перваго Д. — ³⁵ созданія М. — ³⁶ токмо М.; вст: того Ф. — ³⁷ сію М. Ф.; си К. Сн. — ³⁸ нынѣшнюю М. Ф. — ³⁹ создалъ М. Ф.; проп. до: старѣйшины Срацинскаго М. Ф. — ⁴⁰ странишны У. Сф., старѣйшина М. Ф.; вст: отъ М. Ф. — ⁴¹ Срацинъ М.; Срацинъ Ф.; проп. до: О дому Соломонѣ А. — ⁴² имя вст: ему К. Сн. Р. — ⁴³ Амиръ М. Ф.; Аморий К. Сн.; проп. до: Ту же былъ домъ Соломонъ Т. К. Р. — ⁴⁴ Соломона вст: царя М. Сн. — ⁴⁵ Соломона М. Сн.; Соломоновъ К.; вст: царя, сына Давидова Мо., сына Давидова Мк.; проп. до: вельми, и зѣло красно К. — ⁴⁶ созданіе А. —

его, и велико вельми¹, и зѣло красно². Мощень³ былъ весь⁴ мраморными⁵ досками⁶ и есть на комарахъ утвержень, и воды⁷ исполненъ весь домотъ былъ⁸. Храмы⁹ же¹⁰ создани были красни¹¹ зѣло¹² и хитро¹³ мусією украшено изрядно¹⁴, и столпи мраморни¹⁵ драгаго¹⁶ мрамора и¹⁷ красно¹⁸ поставлени¹⁹ стоятъ по ряду; и комары на столпѣхъ²⁰ тѣхъ²¹ создани²² суть²³ хитро, и покрытъ²⁴ оловомъ²⁵ весь²⁶. И ту суть врата²⁷ дому того²⁸, красно²⁹ зѣло³⁰ и хитро³¹ покрыта оловомъ³², мусією исписана³³ и покована³⁴ мѣдію позлащеною, и та врата зовутся³⁵ Красная³⁶, идѣже³⁷ Петръ³⁸ и Іоаннъ³⁹ ипѣблста⁴⁰ хромца⁴¹ онаго⁴²; и есть мѣсто то у вратъ тѣхъ и до нынѣ. А нынѣ врата суть троя кромѣ тѣхъ, а 5-я⁴³ врата суть⁴⁴ апостольская. Та бо врата Давидъ пророкъ создалъ⁴⁵ есть твердо и

¹ проп. до: красно. Мощень былъ К. — ² красень проп. до: идѣже Петръ и Іоаннъ К.; вст: и М. Сн. — ³ помещена Мо. А.; помещено Мк. Сн. Ф. Р. — ⁴ все Р.; проп. М. Ф. Сн. — ⁵ мраморными М. Сн. Р.; мраморными А. — ⁶ цками Д.; проп. до: и воды исполненъ М. Ф. — ⁷ вст: въ немъ многи суть исподы и М.; многи въ немъ исподы Ф.; проп. до: Храмы же созданы М. Ф. — ⁸ вст: исподѣ и Сн. — ⁹ Храмы М. Сн., Хороми Ф.; Хоромины Т. — ¹⁰ такоже М.; чюдни Сн. — ¹¹ красно Д. М. Т. А. Сн. Р.; проп. до: мусією украшено изрядно Сн. — ¹² вельми М. Ф.; проп. Д. Р.; проп. до: мусією украшено М. Ф. — ¹³ вст: вельми Р. — ¹⁴ проп. М. — ¹⁵ мрамора Р.; учинены М. Сн.; проп. Ф.; проп. до: И ту суть врата Р. — ¹⁶ другаго Д. М. А. — ¹⁷ проп. М. Ф. Сн. — ¹⁸ проп. до: комары на столпѣхъ М. — ¹⁹ вст: и Сф.; проп. до: и комары на столпѣхъ Ф. — ²⁰ столпѣ М. Ф. — ²¹ томъ М. Ф.; вст: хитромъ Мо., хитро Мк. Сн. — ²² проп. до: и покрытъ оловомъ М. Сн. — ²³ бысть Д. — ²⁴ покрыти М. Сн.; покрыто Ф.; вст: чистымъ М. — ²⁵ всѣ Сн.; проп. М. Ф. — ²⁶ вст: у М. Ф. Сн. — ²⁷ тому Сф. Р.; проп. до: хитро покрыта оловомъ Ф. — ²⁸ красна М. А. Сн.; проп. до: покрыта оловомъ Р. — ²⁹ проп. Т. А. — ³⁰ проп. до: мусією исписана М. Ф. Сн. — ³¹ вст: все Р. — ³² украшена М. Ф. Сн. — ³³ поковани М.; вст: суть мѣдію украшена и покованѣ суть Мо., суть Мк. Сн. — ³⁴ суть Т. — ³⁵ хитро Т. — ³⁶ у М. Ф.; туто К.; вст: у тѣхъ вратъ М. Ф. — ³⁷ вст: апостолъ М. — ³⁸ вст: Богословъ М. — ³⁹ ипѣблста Д. К. Сн. Р.; проп. М. Т. А. — ⁴⁰ хромаго К.; вст: и слѣнца М. Сн.; у вратъ Красныхъ К.; проп. до: и та бо суть врата К. — ⁴¹ ипѣблста М.; проп. до: А нынѣ врата М. Ф. — ⁴² пятая М. Сн.; вст: Ф. — ⁴³ зовутся М.; проп. Ф. — ⁴⁴ сотворилъ М. Ф. Сн.; вст: хитро же суть сдѣла створилъ Мо.; и Ф.; проп. до: дивно хитростію врата Сн.; хитростію врата суть Мо. Ф. —

дивно¹ хитростию² врата³ суть сдѣлана, мѣдію позлащеною покована⁴ была⁵, издну исписана⁶ хитро⁷ была по⁸ мѣди⁹, а извну¹⁰ желѣзы¹¹ покована была твердо¹² и суть 4-ры¹³ двери у вратъ тѣхъ, и¹⁴ та¹⁵ бо суть врата¹⁶ осталася толко ветхаго зданія¹⁷, тии¹⁸ столпъ Давидовъ¹⁹, а ино²⁰ зданіе²¹ все ново²² есть²³. Ветхій²⁴ бо градъ Іерусалимъ разоренъ²⁵ есть²⁶ весь²⁷ не единою. И тѣми враты вшелъ есть Христосъ²⁸ въ Іерусалимъ отъ Вифаніа съ Лазаремъ²⁹, егда³⁰ воскресила³¹ Лазаря Христосъ³². Вифанія³³ на востокъ лицъ противу Елеоньстѣй горѣ. И есть отъ тѣхъ вратъ³⁴ до церкви Святаа Святыхъ сажень 100³⁵ и 8³⁶.

О веси³⁷ Вифаниѣ³⁸.

Вифанія же отъ града³⁹ Іерусалима вдальѣ⁴⁰ двою⁴¹ версту⁴², за горою во удолиѣ мѣстѣ; и есть Вифанія градокъ⁴³ малъ къ полуденю⁴⁴ лицъ отъ

¹ проп. до: мѣдію позлащеною Р.—² хитро М. Ф.; вст: же М.—³ проп. М. Ф. См.—⁴ покрываны Т.—⁵ были Т. См.; проп. до: хитро была по мѣди Т.—⁶ подписано М. См.—⁷ вст: и дивно М. См.—⁸ подъ М. См.—⁹ мѣдью М. См.; вст: того М. См.; проп. до: и суть 4-ры двери Мо.—¹⁰ извну А.; издну Ф.—¹¹ желѣзомъ М. См.—¹² проп. до: и та бо суть врата Р.—¹³ четверы М.; 4 Ф.—¹⁴ сѣ; проп. до: врата осталася толко К.—¹⁵ тако А.—¹⁶ проп. до: ветхаго зданія К.—¹⁷ проп. до: Давидовъ, а ино К.—¹⁸ да М. Ф.—¹⁹ Давида К.; вст: пророка К.; проп. до: тѣми враты вшелъ К.—²⁰ иное М. См.—²¹ проп. М. Ф. См.—²² новое М. Ф. См.—²³ зданіе Ф. См.—²⁴ святый См.—²⁵ плѣненъ См.—²⁶ проп. до: тѣми враты вшелъ Мо.—²⁷ проп. М. Т. А. См.—²⁸ Господь М. Ф.; вст: Богъ нашъ М.; проп. до: отъ Вифаніа М. Ф. К. См.—²⁹ проп. до: И есть отъ тѣхъ А.—³⁰ вст: изъ мертвыхъ М. См.—³¹ воскресъ Д. Ф. Т. К. Р., воскресивъ М. См.—³² Исусъ К. Р.; въ М. Ф. См.; вст: Вифанія, та бо врата отъ М. Ф. См., та бо врата отъ К.—³³ Вифанія М. Ф. См.—³⁴ проп. М. См.—³⁵ 108 Д. К.; 150 М. Т. См.; полтора Р.; проп. до: О веси Вифаниѣ Д. М. К. См. Р.; Вифанія же отъ Т. А.—³⁶ 50 Ф.—³⁷ проп. М. Ф. К. См. Р.—³⁸ Вифанія Д.; Вифанія У. Сб. М. К. См.; Вифанія М. Р.; вст: и о Лазари М. См.—³⁹ вст: отъ Ф., до А.—⁴⁰ проп. Р.—⁴¹ дву М. А.; 2 М. Ф. См.—⁴² верстъ М. Ф. К. См.; поприща Т.; проп. до: во удолиѣ мѣстѣ М. Ф.—⁴³ городъ М. Ф. См.—⁴⁴ полуношю М.

Іерусалима. И влѣзучи¹ есть во врата градка того, на деснѣй руцѣ² есть пещера³ и въ той пещерѣ есть⁴ гробъ⁵ святаго Лазаря⁶; и въ той келии⁷ Лазарь⁸ болѣлъ⁹, ту же и умерлъ¹⁰ былъ¹¹. И есть посреде градка того церкви велика, создана вверхъ¹² и исписана¹³ добръ¹⁴ была вся¹⁵. И есть отъ церкви тоя до гроба Лазарева¹⁶ сажень 12¹⁷; и есть гробъ Лазаревъ¹⁸ отъ церкви къ западу лицъ¹⁹, а²⁰ церковъ²¹ къ востоку лицъ. И предъ градомъ²² къ западу лицъ есть²³ вода добра зѣло²⁴, и есть глубоко въ земли²⁵, по степенемъ²⁶ влѣсти²⁷ къ ней. А оттуда есть²⁸ къ Іерусалиму лицъ²⁹ столпъ³⁰ отъ Вифанія вдальѣ версты³¹; и на томъ мѣстѣ³² устрѣла³³ Марфа³⁴ Исуса³⁵, ту паки на осли всѣлъ Христосъ³⁶, егда Лазаря въскресивъ³⁷.

¹ входя А., идучи К. См.—² странѣ Ф.—³ пещерка Д. Р.—⁴ проп. до: и въ той келии См.—⁵ вст: Лазаревъ и ту есть кѣлія Р.—⁶ вст: преподобнаго (праведнаго Мк.) и келья его ту М.; и келья его Ф.; ту есть и келья его К.—⁷ пещеркѣ См.—⁸ Захарія Д., проп. Т.—⁹ болѣвъ М. Ф.; проп. до: умерлъ былъ М. Ф.—¹⁰ умре М. Ф.—¹¹ ту же вст: и воскресъ его Исусъ М. Ф.—¹² верхъ Мк.; вст: ея золоченъ Мк.; высока М.; проп. до: И есть отъ церкви Мо. Р.—¹³ списана Т. А. К.; сописана Ф.; проп. до: вся. И есть К. См.—¹⁴ проп. М. Ф.—¹⁵ вельми М. Ф.; вст: дивно К. См.—¹⁶ проп. до: предъ градомъ къ западу Мо. А. См.—¹⁷ 20 К. См.; проп. до: къ западу лицъ, а церковъ К. Р.—¹⁸ проп. Ф.; вст: предъ городомъ и до нынѣ Мк.; предъ градомъ Т.; предъ городкомъ Ф.—¹⁹ проп. до: есть вода добра Мк.; до: А оттуда есть Р.—²⁰ вст: отъ Д. К.—²¹ церкви Д. К.; вст: тоя проп. до: И предъ градомъ К.—²² вст: отъ церкви лицъ есть А.; а отъ церкви См.; проп. до: есть вода добра Мо. А.—²³ вст: же ту М. Т. А.—²⁴ проп. М.; Ф. См.; вст: и сладка М.; проп. до: глубоко въ земли Д. М. Т. А. См.—²⁵ вст: слѣсти же къ ней М. Ф.; слѣсти же См.—²⁶ проп. до: А оттуда есть М. Ф.—²⁷ слѣсти К.; проп. См.—²⁸ яко М. См.; вдальѣ Ф.; вст: версты единыя вдале М. См.; верстѣ Ф.; поприща Т.; проп. до: лицъ столпъ отъ Вифанія См.—²⁹ стоятъ См.; вст: стоятъ М.; есть Ф.—³⁰ проп. до: на томъ мѣстѣ М. Ф. См.—³¹ полуверсты К. Р.—³² вст: идѣже Мк. Ф. См.—³³ устрѣте Д. К.; устрѣла Мо. Ф.; устрѣтила Мк. См.; стрѣте Т.; стрѣла А.—³⁴ Марія Ф.—³⁵ Исусова Д.; проп. до: егда Лазаря Ф.—³⁶ Исусъ М. А.—³⁷ воскресъ Д. М. Ф. См.; проп. до: О веси Генсимани. Мк. Ф. К. См. Р., Генсиманиа же есть Мо.

О веси Гепсиманиѣ¹.

Гепсиманиа² же есть село идѣже есть гробъ святыя Богородица близъ града Іерусалима на потоцѣ Кидарьстѣмъ³ въ удолѣ⁴ плачевнѣмъ⁵, и есть отъ Іерусалима межи⁶ востока⁷ лицъ⁸ лѣтнимъ и зимнымъ⁹.

О вратѣхъ¹⁰ градныхъ¹¹.

И есть отъ вратъ градныхъ сажень 8¹² до мѣста идѣже Охонія¹³ жидовинъ хотѣ¹⁴ съврещи¹⁵ тѣло со одра Святыя Богородица¹⁶, егда несяхуть¹⁷ е¹⁸ погребать¹⁹ апостоли²⁰ въ Гепсиманию, и утѣ²¹ ему ангелъ²² обѣ рупѣ мечемъ²³ и положи я на немъ. И есть на мѣстѣ томъ былъ²⁴ монастырь женскій²⁵ и нынѣ же разорено²⁶ есть²⁷ отъ поганыхъ²⁸.

О мѣстѣ²⁹ гроба³⁰ Святыя Богородица.

И оттуда до гроба Святыя Богородица есть сажень 100³¹. И есть гробъ Святыя Богородица въ

¹ о Гепсиманиѣ Д. Мк. Т. А. К. См. Р.; *вст:* и о гробѣ Святыя Богородицы Мк. — ² Гепсиманиѣ Д. М. Т. А. К. См. Р.; Гепсинія Ф. — ³ Кидарскомъ Д.; Кидарьскомъ Мк.; Кедрестѣмъ М. См.; Кѣдрьстѣмъ Т. А. К. Кедрьстѣмъ Ф. — ⁴ удоліи У. Сф.; юдолѣ Т. — ⁵ *проп. до:* О вратѣхъ градныхъ Р. — ⁶ между Мк. См. — ⁷ востокомъ М. Т. А. К. См. — ⁸ *проп. М. Ф. См.* — ⁹ *проп. до:* И есть отъ вратъ М. Ф. К. См. — ¹⁰ Хонія Р. — ¹¹ жидовинъ Р. — ¹² 20 Т.; 50 К. — ¹³ Охонія М.; Офонія Мк.; Ахонія Ф.; Аевонія Т.; Афинія А.; *проп. К. См.* — ¹⁴ хотѣлъ М. Ф. К. См. — ¹⁵ соврещи М. Ф. К.; сврещи Р. — ¹⁶ *проп. до:* и есть на мѣстѣ К. — ¹⁷ несутъ Д. Ф.; несяху М.; ношаху См. — ¹⁸ ее У.; апостоли М. Ф. См.; *вст:* на М. — ¹⁹ погребеніе М. — ²⁰ *проп. М. Т. А. См.*; тѣло Ф. — ²¹ утѣкъ См.; отъ М.; отъ Ф.; отсѣче А. — ²² Господень М. — ²³ *вст:* пламеннымъ *проп. до:* И есть на мѣстѣ М. Ф. См. — ²⁴ *проп. М. Ф. См.* — ²⁵ *проп. до:* И оттуда до Мо. — ²⁶ разоренъ Ф. К. — ²⁷ бысть А. К. — ²⁸ *проп. до:* И оттуда до Мк. Ф. К. — ²⁹ *проп. См. Р.*; *вст:* Гепсиманиѣ и о Богородицѣнѣ См. — ³⁰ гробъ См. Р.; *проп. до:* И оттуда до гроба См. — ³¹ *проп. до:* гробъ святыя Богородица М. Ф. См.

*

удолнѣ¹ мѣстѣ пещерка была мала² въ камени изсѣчена, дверци имущи малы, яко можетъ человекъ влѣсти³ наклонясь⁴; и⁵ во днѣ въ пещерѣ той противу дверцамъ⁶, яко лавица засѣчена, въ томъ же камени пещернѣмъ, и на той лавици положено бысть тѣло честное⁷ Пречистыя Владычица⁸ Нашея Богородица и оттуда⁹ же взято бысть въ рай нетлѣнно сущее. И есть пещерка та днѣ¹⁰ мужа возвыше, а въ ширѣ¹¹ 4¹² лакоть, вся мокачна¹³, а около¹⁴ теремцемъ¹⁵ одѣлана красно¹⁶ мраморными¹⁷ досками¹⁸, а верху, надъ гробомъ Святыя Богородица, создана¹⁹ была церкви²⁰ велика велми клѣтски, во имя Святыя Богородица Успенія; нынѣ же разорено есть отъ поганыхъ²¹ мѣсто то. И есть гробъ Святыя²² Богородица²³ исподу²⁴ подъ²⁵ великимъ²⁶ олтаремъ тоа церкви²⁷.

О пещерѣ, идѣже преданъ бысть Христосъ.

А отъ гроба Святыя²⁸ Богородица²⁹ есть³⁰ сажень 10³¹ до пещеры, идѣже преданъ³² бысть³³ отъ

¹ долнемъ Д. У. — ² велика Мк.; *проп. М. Ф. Р.* — ³ внити Т.; *вст:* въ ня Мк. — ⁴ наклонився Р.; поклонився К. См. — ⁵ индѣ К.; *вст:* есть М. Ф. См.; *проп. до:* въ пещерѣ той М. Ф. К. См. — ⁶ дверемъ М. Т. А. См. — ⁷ святыя М. Ф. См. Р.; *вст:* святыя К.; *проп. до:* Богородица и оттуда М. Ф. К. См. Р. — ⁸ *проп. Д.* — ⁹ оттолѣ Д. М. Ф. См. — ¹⁰ вѣтъ К. См.; дѣе Р.; и М. Ф.; *вст:* до сего дни М. Ф. — ¹¹ ширину Д. М. Ф. — ¹² 7 Мо. — ¹³ всяканча Д.; всямокачна Ф. См.; всѣмъ оканча Т. — ¹⁴ *вст:* есть К. Р. — ¹⁵ теремца Ф.; теремець Р.; *вст:* того Ф. — ¹⁶ красными К.; *проп. М.* — ¹⁷ мраморными А.; мороморными К.; мороморными См. Р.; моромора М.; мраморомъ Ф.; *вст:* драгаго красно сдѣланъ, а прежде была ту *проп. до:* церкви велика велми М. — ¹⁸ *вст:* обито (обвито А.) а прежде была Т. А.; *проп. до:* церкви велика велми Ф. — ¹⁹ ту См. — ²⁰ *вст:* создана верху надъ гробомъ (*вст:* тѣмъ М. к.) М. Ф.; *проп. до:* во имя святыя М. Ф. — ²¹ *проп. до:* и есть гробъ святыя М. Т. А. К. См. — ²² *проп. Ф.* — ²³ Богородичинъ Ф. — ²⁴ былъ М. Ф. — ²⁵ предъ М. — ²⁶ *проп. Ф.* — ²⁷ *проп. до:* А отъ гроба святыя М. Ф. К. Р. — ²⁸ Богородична М. Ф. См. — ²⁹ до М. Ф. См. — ³⁰ пещеры М. Ф. См. — ³¹ *проп. до:* идѣже преданъ бысть Ф. См.; *проп. до:* И ту есть мѣсто М. — ³² предавъ Р.; *проп. до:* Іуды жидомъ на Р. — ³³ *вст:* Христосъ Д. Т. А. См.

Юды¹ жидомъ на 30 сребреницѣхъ². И есть пещера³ та обонъ полъ потока Кѣдарскаго⁴ при горѣ Елеонъ-стѣй⁵.

И ту есть мѣсто близъ пещеры тоя, яко довержетъ человекъ⁶ каменемъ⁷ малымъ⁸, и есть къ полуденю лицъ мѣсто то, идѣже помолися Христосъ⁹ Отцу Своему въ нощи, въ¹⁰ нюже¹¹ преданъ бысть¹² на распятіе¹³ Юдѣмъ¹⁴ и рече¹⁵: „Отче¹⁶, аще возможно есть, да минетъ чаша си отъ Мене“. И есть на мѣстѣ томъ нынѣ¹⁷ создана¹⁸ церква мала¹⁹. А оттуда²⁰ есть дострѣла вдаль до гроба Асафатова²¹; и то есть былъ царь Юдѣйскъ²² и потому зовется та дебрь²³ Асафатова²⁴. И ту есть²⁵ близъ въ²⁶ той же дебри гробъ святаго Іакова, брата Господня²⁷.

²⁸ Елеонская же гора есть отъ Іерусалима на лѣтній востокъ лицъ. Отъ Гепсиманіи полѣсти есть на гору Елеонскую²⁹ высоко³⁰ вельми³¹, яко³² можетъ³³ на ню 3-жды встрѣлити едва³⁴, но до

¹ Юда *ест*: Христа Р.—² сребра К.; *проп.* до: при горѣ Елеонъстѣй К.; до: И ту есть мѣсто Ф.—³ *проп.* до: при горѣ Елеонъстѣй См.—⁴ Къдарскаго Д.; Кѣдрскаго У. *Сф.* —⁵ *ест.* *залазіе*: О преданъ Христа Бога нашего отъ Юды (*ест.* идѣже преданъ бысть Христосъ отъ Юды на 30 сребреникъ жидовомъ Мк.) М.; О моленъ Р.—⁶ мужъ М. Ф. К. См. Р.—⁷ *ест*: при горѣ Елеонъстѣй М. См.; *проп.* до: идѣже помолися Христосъ М. См. Р.—⁸ *ест*: при горѣ Елеонъстѣй *проп.* до: идѣже помолися Христосъ Ф.—⁹ *ест*: ко М. Ф. См.—¹⁰ ту К.—¹¹ той К.—¹² *ест*: отъ Юды М. См.—¹³ *ест*: на 30 сребреникъ М.; *проп.* до: И есть на мѣстѣ К.—¹⁴ жидамъ М. *проп.* См.—¹⁵ *ест*: Господъ Мо.—¹⁶ *проп.* Р.—¹⁷ *проп.* М. Ф. См. Р.—¹⁸ *проп.* Д. Ф.—¹⁹ *проп.* Р.—²⁰ *проп.* до: до гроба Асафатова М. Ф. См.—²¹ Осафатова Д. А.; *ест*: яко мужъ (человекъ Ф.) дострѣлитъ М. Ф. См.; *проп.* до: ту есть близъ Р.—²² *ест*: Асафатъ К.—²³ *ест*: и удоли М. К. См.—²⁴ *ест*: во удоли (юдоли Т.) Ф.—²⁵ *проп.* до: гробъ святаго Іакова М. Ф. См.—²⁶ *проп.* Д.—²⁷ Божія Р.; *ест*: по плоти К. См.—²⁸ *ест.* *залазіе*: О Елеонъстѣй горѣ (*ест.* и о вознесеніи Господни Мк.) М. См. Р. О горѣ Елеонъстѣй Ф.—²⁹ ту М. См.; *проп.* Ф.—³⁰ высоко М. Ф.—³¹ зѣло Т.—³² не М. Ф. См.—³³ мочи М. См.—³⁴ *проп.* М. Ф. См.; *ест*: оян добрый стрѣлецъ К. См.; добръ стрѣлецъ Р.

Отче Нашъ¹ толко можетъ² встрѣлити³ отъ Гепсиманіи⁴.

О пещерѣ, идѣже нача⁵ Христосъ ученины своя учити⁶.

И ту есть создана церкви велика⁷ и пещера⁸ подо олтаремъ есть⁹ исподи¹⁰; въ той пещерѣ Христосъ научи¹¹ ученики своя пѣти¹² „Отче нашъ“¹³. А оттуда¹⁴ верха самого¹⁵ Елеонския горы, идѣже есть вознесеніе Господне¹⁶, есть сажень 90¹⁷.

О горѣ Елеонъстѣй.

Вознесеніе же Господне есть на верхъ¹⁸ Елеонскія горы прямо къ стоку¹⁹ и есть яко²⁰ горка мала, и на той горцѣ былъ камень круголъ²¹ выше колѣ²²; съ того камени вознеслся Христосъ Богъ нашъ на небеса; и есть мѣсто то оздано²³ все²⁴ комарами²⁵ около²⁶, и верхъ²⁷ на комарахъ тѣхъ созданъ есть, яко дворъ²⁸

¹ *проп.* до: отъ Гепсиманіи Р.—² *ест*: возлѣ Д.—³ *ест*: 3-жъ М. 3-ю Ф.—⁴ *проп.* до: И ту есть создана М. Ф. К. См. Р.—⁵ научи Д.—⁶ *проп.* Д.—⁷ *проп.* до: исподи; въ той М. Ф.—⁸ *ест*: есть велика К. См.—⁹ тѣмъ Д.; *проп.* М. Ф. К. См.—¹⁰ и Мо.; *ест*: же подъ алтаремъ есть пещера велика Мк. Ф.—¹¹ *проп.* до: пѣти „Отче нашъ“. К. См.—¹² како *ест*: молитися М.; *проп.* У. *Сф.* Ф.—¹³ *ест*: иже еси на небеси (небесѣхъ Мо. Т.) тако (да то Мо.; да тобо мѣсто Мк.; то Ф.) зовется Отче нашъ М. Ф.; своя ученики и то мѣсто зовется Отче нашъ К.—¹⁴ *ест*: до Д. М. Ф. К. См. Р.—¹⁵ самой М. Ф. См.; *проп.* Р.—¹⁶ *проп.* до: на верхъ Елеонскія М. Ф.—¹⁷ 50 Д.; 80 К. См.; 8 Р.; *проп.* до: Вознесеніе же Господне К. См. Р.—¹⁸ верховы М.; верху К. См. Р.; *ест*: идѣже М. Ф.—¹⁹ востоку Д. М. Ф. К. См. Р.; *ест*: лиць *Сф.* М. К. См. Р.—²⁰ на К.; *ест*: мѣстѣ томъ К.; *проп.* М. Ф.—²¹ *проп.* К. См.—²² колѣна Д. М. Ф. К. См. Р.—²³ *ест*: около М. Ф.—²⁴ всего М.; *проп.* К. См. Р.—²⁵ *проп.* до: яко дворъ камени Мо.—²⁶ *проп.* Мк. Ф. К. См.—²⁷ верху Д. Мк. Ф. К. См.—²⁸ *проп.* до: мраморными досками К.

камень.¹ кругомъ² и помощень есть весь дворотъ³ мраморными⁴ досками. И посреди того двора есть созданъ аки⁵ теремецъ кругло, и есть безъ⁶ верха,⁷ тако⁸ и⁹ во днѣ теремца;¹⁰ и въ томъ теремци, подъ самымъ¹¹ верхомъ тѣмъ¹² непокрытымъ, лежитъ каменеть¹³ свя- тый,¹⁴ идеже стоястѣ и нозѣ пречистѣи¹⁵ Владыки¹⁶ Нашего¹⁷ и Господа¹⁸. И есть подъ¹⁹ каменемъ²⁰ тѣмъ²¹ трапеца²² сдѣлана досками мраморными²³, и на той тра- пезѣ²⁴ литургисають²⁵ нынѣ. Есть исподи²⁶ подъ свято²⁷ трапезою каменеть²⁸, одѣланъ²⁹ весь около досками мраморными, толико верхъ его видѣти мало, и ту³⁰ цѣлуютъ вси³¹ христїане. Двери же имать 2³²—и теремецетъ³³, възлѣсти же есть по степенемъ ко вознесенію Господню, и³⁴ 35 же степеней тѣхъ³⁶ 22³⁷. И есть гора Еле- онская³⁸ висока³⁹ надъ градомъ Іерусалимомъ и видѣти съ неа все³⁹ въ градѣ Іерусалимѣ⁴⁰, и⁴¹ Святаа Святыхъ, и до Содомскаго моря и до Іордана⁴² съ неа дозрѣти,

¹ проп. М. Ф. — ² кругомъ Д.; проп. до: мраморными досками Сн. — ³ дворъ Д. Мк. Ф.; вст: той яко У. Сф.; той Д. Мк. Ф.; проп. Р. — ⁴ мраморными М.; мороморными Мк. Сн. Р.; мраморными Ф.; мраморными Т.; мороморными К. — ⁵ яко М. Ф. К. Сн. Р. — ⁶ близъ У. Сф. — ⁷ проп. до: въ томъ теремци М. Ф. — ⁸ тою У. Сф. — ⁹ надѣ проп. до: и въ томъ теремци К. — ¹⁰ вст: того проп. до: подъ самымъ верхомъ Р. — ¹¹ проп. М. Ф. Сн. Р. — ¹² проп. М. Ф. К. Сн. — ¹³ камень Д. М. Ф. К.; вст: той М. Ф. К. — ¹⁴ вст: и до сего дня М. Ф. Сн. — ¹⁵ проп. М. Ф.; проп. до: Господа. И есть Р. — ¹⁶ владычнн М. Ф.; вст: Бога К.; проп. до: И есть подъ каменемъ М. Ф. Сн. — ¹⁷ проп. до: И есть подъ каменемъ К. — ¹⁸ вст: Бога Р. — ¹⁹ на М. Ф. Сн.; надъ К. Р.; проп. Д. — ²⁰ каменн М. Ф. Сн. — ²¹ томъ М. Ф. Сн.; вст: святая М. Ф. — ²² проп. до: и на той трапезѣ М. Ф.; до: толико верхъ его Сн. — ²³ мороморными К.; мороморными Р.; проп. до: толико верхъ его К. — ²⁴ вст: и нынѣ М. Ф. — ²⁵ проп. до: исподи подъ свято Мк. Ф.; до: И есть гора Елеонская М. — ²⁶ проп. Р. — ²⁷ святою У. Сф. Ф. — ²⁸ вст: святой Мк. — ²⁹ проп. до: досками мраморными, толико Мк. Ф. — ³⁰ тудѣ Мк. Т. А. Сн.; тудѣ К. — ³¹ его Ф.; проп. Мк. Т. А. Сн. Р. — ³² двои Д. Мк. Ф. К. Сн. — ³³ теремецъ вст: той Мк. Ф. К. Сн. — ³⁴ всѣхъ Мк. Ф. Сн. — ³⁵ проп. Мк. Ф. Сн. — ³⁶ проп. Мк. Ф. Сн. — ³⁷ 20 и 2 А. — ³⁸ вст: вельми М. Ф. Сн. — ³⁹ всюдѣ М. Сн. — ⁴⁰ проп. Р.; и М. Ф. Сн.; вст: внѣ града М. Ф. Сн. — ⁴¹ вст: у М. Ф. К. Сн. Р. — ⁴² вст: все сіе Д.; видѣти же Р.; проп. до: дозрѣти и всю ту Мк. Ф. Сн.; всю ту землю Мо. К.; видѣти; вышнѣи до Д.

и всю ту землю¹, и обонъ полъ Іордана² все съ неа видѣти: вышнѣи³ бо есть всѣхъ⁴ Еленьская гора⁵ су- щихъ горъ⁶ около⁷ Іерусалима⁸.

О градѣ⁹ Іерусалимѣ¹⁰.

Іерусалимъ же градъ есть великъ¹¹ и твердъ¹² стѣ- нами¹³ вся мокаченъ¹⁴ на 4¹⁵ углы¹⁶ крестнымъ обра- зомъ созданъ есть; дебри суть многи¹⁷ около его и горы каменныя¹⁸. Безводно мѣсто то есть¹⁹; ни рѣки²⁰, ни кладязя²¹, ни источника²² нѣсть²³ близъ Іерусалима, но токмо едина купѣль Силоамля; но дождевою водою жи- вуть²⁴ вси людѣ и скоти²⁵ въ градѣ томъ²⁶. И жита²⁷ добра ражаются²⁸ около²⁹ Іерусалима³⁰ въ камении томъ безъ дожда³¹, но тако³² Божіимъ³³ повелѣніемъ³⁴ и бла- говоленіемъ родиться³⁵ пшеница³⁶ и ячмень³⁷ изрядно: едину бо кадь всѣявъ³⁸ и³⁹ взяти 90⁴⁰ кадей⁴¹, а дру-

¹ вст: обѣтованную М. Ф. К. Сн. — ² проп. до: вышнѣи бо есть М. Ф. Сн. Р. — ³ выше М. Ф. К. Сн. Р. — ⁴ вст: горъ сущихъ ту М. Сн.; горъ Ф. — ⁵ проп. до: около Іерусалима Мк. Сн.; О градѣ Іерусалимѣ Мо. — ⁶ проп: Ф. К. — ⁷ окрестъ Мк. Сн.; вст: града Ф. — ⁸ проп. до: Іерусалимъ же градъ А. — ⁹ проп. Ф. К. Сн. Р. — ¹⁰ вст. въ зал: нже и окрестъ Іеруса- лима Мк. — ¹¹ вст: вельми Мк. Сн. — ¹² крѣпокъ Т. — ¹³ степенями Д. — ¹⁴ всямо- качна Д.; всякачна У. Сф.; весь мокаченъ Мк.; всѣмъ окаченъ Ф.; всямо- окаченъ Сн. — ¹⁵ четыре Т. — ¹⁶ страны Т. — ¹⁷ проп. до: и горы каменныя М. Ф. Сн. — ¹⁸ вст: около града М. Сн.; около его Ф. — ¹⁹ вельми М. Ф. Сн. — ²⁰ крмни Д. — ²¹ источника М. Ф. — ²² колодезя М.; кладязя Ф. — ²³ проп. М. Ф. Сн. — ²⁴ живи вст: суть К. — ²⁵ скотъ Ф. — ²⁶ проп. до: около Іерусалима въ Ф. — ²⁷ вст: многа Мо.; много и Мк. Сн. — ²⁸ вст: граду тому и М. Сн. — ²⁹ окрестъ М. Ф. Сн. — ³⁰ проп. до: безъ дожди но Мк. Ф. Сн.; до: но тако Божіимъ Мо. — ³¹ безъ дожда У. Сф. Ф. К.; бездожно Т. — ³² благословеніемъ Ф.; проп: М. К. Сн. — ³³ проп. до: родиться пшеница Ф. — ³⁴ благословеніемъ М. Сн.; проп. до: родиться пшеница М. К. Сн. Р. — ³⁵ родатся Р. — ³⁶ пшеницы Р. — ³⁷ вст: въ градѣ Ф. — ³⁸ сѣявши М. Ф. К. Сн.; высѣявши Р. — ³⁹ вст: пакы М. Сн. — ⁴⁰ девяносто Д.; 8 Мо.; 100 Ф.; 130 А.; вст: или 90 или 100 Мо.; или 30 или 80 Т.; и 80 Ф. — ⁴¹ проп. до: то нѣсть ли Мо. Ф.

гоици¹ 100 кадей по единой кади; то нѣсть ли то благословеніе Божіе² на земли той святѣй. Суть³ винограда⁴ мнози⁵ около Іерусалима и овощная древесна многоплодовита⁶; смокви и агодиція⁷, и масличіе, и рожци⁸, и ина⁹ вся¹⁰ различнаа¹¹ древесна¹² безъ числа¹³ по всей земли той суть¹⁴. И на той же¹⁵ горѣ Елеоньстѣй¹⁶ есть пещера глубока¹⁷, близъ вознесенія Господня на полудне лицъ, и въ той пещерѣ и¹⁸ гробъ святыхъ¹⁹ Пелагіи²⁰ блудницы; и ту есть столпникъ близъ, мужъ духовенъ²¹ вельми²².

О²³ пути²⁴ къ Ердану.

И есть путь отъ Іерусалима къ Іордану чресъ Елеоньскую гору на лѣтній востокъ лицъ, и есть путеть²⁵ тяжекъ велми²⁶ и²⁷ страшень²⁸ и безводенъ: суть бо горы²⁹ высоки³⁰ камены, и³¹ суть³² разбой³³ мнози³⁴, и³⁵ разбиваютъ³⁶ въ горахъ тѣхъ³⁷ и въ дебрехъ³⁸

¹ дружицы У. Сф.; други Р.; или Мк. См. — ² проп. Д. — ³ Туже М. См.; и К.; проп. Р. — ⁴ винограда У. Сф. М. Ф. К. См. — ⁵ много Мо.; проп. до: и ина вся различнаа К. — ⁶ многа Р.; проп. М. Т.; проп. до: безъ числа по Д. Ф. — ⁷ агодиція У. Сф. — ⁸ вст: и яблонь М.; и прочее К.; проп. до: безчисла по К. — ⁹ иная М. См. — ¹⁰ всякая М. См. вст: овощная М. См. — ¹¹ разноличная Р. — ¹² вст: многоплодовита У. Сф. — ¹³ безчисленная Мк. Ф. К. См.; проп. до: на той же горѣ М. К. — ¹⁴ проп. Ф. — ¹⁵ проп. М. См. — ¹⁶ вст: вельми М. — ¹⁷ есть К.; проп. У. Сф. М. Ф. См. — ¹⁸ есть Ф. — ¹⁹ проп. до: И есть путь К. См. — ²⁰ днвентъ М. Ф.; вст: и (вст: страшень видомъ и М.) старъ денями М. Ф.; проп. до: И есть путь Т. — ²¹ проп. до: и есть путь Р. — ²² Отъ А. — ²³ Іерусалима А.; вст: иже Д. М.; Іерусалимстѣй Ф.; проп. до: И есть путь Ф. — ²⁴ путь У. Сф. М. Ф. К. См.; вст: той М. См. — ²⁵ проп. М. Ф. См. Р. — ²⁶ вст: вельми М. См. — ²⁷ вст: вельми Ф. Р. — ²⁸ вст: каменны и М. Ф. См. — ²⁹ вст: вельми, поганіи же проп. до: мнози и разбиваютъ М. Ф. См. — ³⁰ ту К. — ³¹ проп. Р. — ³² разбойници Р.; поганіи К. — ³³ вст: приходятъ Ф. — ³⁴ въ вст: горахъ тѣхъ М. См. — ³⁵ избиваютъ М. Ф.; вст: хрстіанъ М. Ф.; проп. до: въ дебрехъ страшныхъ М. См. — ³⁶ проп. Ф.; проп. до: И есть отъ Іерусалима Р. — ³⁷ вст: тѣхъ М. См.

страшныхъ¹. И есть отъ Іерусалима до Іордана 26² верстѣ³ великихъ⁴, 15 верстѣ до Кузивы⁵, идѣже постился святой⁶ Іоакимъ⁷ неплодства⁸ ради своего; и есть мѣсто то⁹ въ потоцѣ¹⁰ глубоко у пути близъ на лѣвой¹¹ рудѣ¹² тамо идуче. А отъ Кюзивы¹³ до Іерихона 5¹⁴ верстѣ¹⁵, а отъ¹⁶ Іерихона до Іордана 6 верстѣ¹⁷ великихъ¹⁸, все¹⁹ по равну²⁰ въ²¹ песцѣ²², путь тяжекъ велми; ту мнози человекъ задыхаются отъ зноя и ищезаютъ²³ отъ жажи²⁴ водныя умираютъ²⁵; ту бо²⁶ море Седомское близъ отъ пути того, изходитъ духъ²⁷ зноенъ²⁸ смердящъ²⁹, зноить³⁰ и попадаеть всю³¹ землю ту³². И ту есть³³, недошедше Іордана, близъ на пути, монастырь святаго Іоанна Предтечи и есть³⁴ горѣ³⁵ воздѣланъ³⁶.

О горѣ³⁷ Ермоньстѣй³⁸.

И ту есть гора³⁹ Ермонъ близъ у монастыря того вдалѣе яко 20 сажень; и есть на лѣвѣй⁴⁰ рудѣ⁴¹ тамо

¹ проп. до: отъ Іерусалима до Іордана М. Ф. — ² 20 и 6 А. — ³ поприщъ Т.; проп. до: идѣже постился Ф. — ⁴ проп. Р. — ⁵ Кюзивы У. Сф.; Козивы Р. — ⁶ проп. Мо. Ф. — ⁷ Акимъ У. Сф. Мо. А.; проп. Ф. — ⁸ неплодства Р. — ⁹ вст: тамо идуче М. См. — ¹⁰ проп. до: на лѣвой рудѣ М. Ф. К. См. — ¹¹ шуй Т. — ¹² сторонѣ М. Ф.; проп. до: А отъ Кюзивы М. См. — ¹³ Кузивы Д. М. Ф. К. См. Р. — ¹⁴ 10 А. — ¹⁵ поприщъ Т.; вст: великихъ и; проп. до: все по равну К. — ¹⁶ проп. до: Іордана 6 верстѣ См. — ¹⁷ поприщъ Т. — ¹⁸ проп. Р. — ¹⁹ вст: то См. — ²⁰ ряду Д.; ровни К.; вст: итти М. Т. — ²¹ по М. См. — ²² песку М. Т. — ²³ умираютъ М. Ф.; проп. См. — ²⁴ жажи Д. Ф. — ²⁵ проп. М. Ф.; вст: (на поляхъ рукописи). Море Седомское. Около его два дни итти; коли въ тихое погодіе, видѣти въ немъ всѣ людіе еретики и идолопоклонатели К. — ²⁶ вст: есть М. Ф.; проп. до: изходитъ духъ зноенъ К. — ²⁷ отъ вст: пути того К. — ²⁸ знойный М. Ф. См. — ²⁹ вст: изъ (отъ К. См.) моря того, яко изъ пещи горящія М. Ф. К. См. — ³⁰ зной К. См.; проп. М. Ф. — ³¹ проп. М. Ф. — ³² вст: зноенъ тѣмъ смраднымъ М. — ³³ вст: мало М. См. — ³⁴ весь Ф.; вст: бо мѣсто то М. См. — ³⁵ градомъ М. Ф. К. См. — ³⁶ одѣлано М.; одѣланъ Ф. К. См.; проп. до: И ту есть гора М. Ф. Т. К. См. — ³⁷ проп. Р. — ³⁸ Ермонистѣй Р. — ³⁹ вст: высока Р. — ⁴⁰ шуй Т. — ⁴¹ странѣ М. Ф.; проп. до: есть песочна горка См.; до: А отъ Ермона К.

идучи у пути близъ; и есть песочна¹ горка² та не³ велика⁴, но⁵ мала⁶.

А отъ⁷ Ермона⁸ до ветхаго монастыря Иоаннова вдалѣ⁹ дващи¹⁰ дострѣлѣти¹¹ гораздо¹² и ту есть была церкви велика¹³ создана¹⁴ во имя¹⁵ Предтечи¹⁶ Иоанна¹⁷.

О мѣстѣ идѣже море видѣ¹⁸ побѣже и Ерданъ возвратися вспять.

А за олтаремъ тоя церкви близъ¹⁹ востоку лицъ на пригоріи²⁰ есть созданъ яко олтарь²¹ и комара²² мала, и²³ на томъ мѣстѣ есть крестилъ Предтеча Иоаннъ Господа²⁴ нашего Иисуса Христа; до²⁵ того бо мѣста изиде²⁶ Иорданъ отъ ложа своего возвратився²⁷, видѣвъ Творца своего²⁸, пришедша крестится, и убоявся²⁹ возвратися вспять и прииде³⁰ до³¹ того мѣста³². И ту есть море Содомское близъ купѣли тоя было, нынѣ же

¹ печерка Р.; проп. Мк.—² гора М. Ф.; проп. Р.; проп. до: мала. А отъ Ермона Мк.—³ вельми М. Ф.; вст: вельми См.; проп. до: А отъ Ермона Мо.—⁴ проп. до: отъ Ермона до ветхаго См. Р.—⁵ не Д. Ф. А.—⁶ вст: унесочна же гора та вельми Мк.—⁷ проп. до: ветхаго монастыря М. Ф.—⁸ Иердана Б. См.—⁹ проп. Т.; вст: яко М. Ф. Б. См. Р.—¹⁰ дважды Мк. Б. См. Р.; двою Ф. А.; 2 Мо.; 2—жъ Т.—¹¹ стрѣлѣть Ф.—¹² добрый М. Ф. См.; добру Р.; проп. Б.; вст: стрѣлѣць М. Ф. См.; стрѣлѣцу Р.—¹³ мала Ф.; проп. до: Предтечи Иоанна Ф. А.—¹⁴ проп. до: Предтечи Иоанна Р.—¹⁵ вст: святаго М. См.—¹⁶ Иоанна М. Ф. Б. См. Р.—¹⁷ Предтечи М. Ф. См. Р.; Крестителя Б.; проп. У. Сф.; проп. до: А за олтаремъ Мо. Ф. См. Р.; близъ востоку лицъ Мк.; и на томъ мѣстѣ Б.—¹⁸ проп. У. Сф.—¹⁹ вст: къ У. Сф. М. Ф. Б. См.—²⁰ вст: тамъ Ф.—²¹ олтарь Д.; теремець М. Ф.—²² комарка М. См. Р.; комарками Т.; проп. до: на томъ мѣстѣ Ф.—²³ ту проп. до: крестилъ Предтеча Б.—²⁴ проп. до: до того бо Мо. Ф.—²⁵ отъ М. Ф.—²⁶ изидеть М.—²⁷ проп. М.—²⁸ проп. Б.—²⁹ проп. М. Ф. См.—³⁰ прежде Мо. См.; предъ Ф.; по-средѣ Т.—³¹ проп. Мо. Ф. См.—³² вст: было Мо.; къ Христу. Прежде того на мѣстѣ томъ было Мк.; проп. до: есть море Содомское Ф.; море Содомское М.

есть дале¹ отъ² крещеніа³, яко 4 версты⁴ вдалѣ⁵ отбѣгло⁶; тогда убо узрѣвъ море наго Божество, сто-аще⁷ въ водахъ Иорданьскихъ, и убоявся, и⁸ побѣже⁹, Иорданъ¹⁰ возвратися вспять¹¹, якоже пророкъ глаго-летъ¹² о томъ: „что ти есть, море, да¹³ побѣже, и ты, Иордане¹⁴, возвратися вспять?“¹⁵.

О мѣстѣ, идѣже крестися Христосъ.

Отъ того¹⁶, идѣже ся¹⁷ крестилъ¹⁸ есть Христосъ, есть до самыя рѣки Иордановы¹⁹ вдале, яко можетъ доверечи²⁰ мужъ²¹ каменемъ²² малымъ²³.

О купѣли.

И ту есть²⁴ купѣль на Иорданѣ²⁵, и ту ся куплють²⁶ христіане²⁷ приходяще²⁸; ту же есть бродъ чрезъ Иорданъ²⁹ во Аравію; на томъ же мѣстѣ Иорданъ³⁰ раступися древле³¹ сыномъ³² Израилевымъ³³, и приидоша³⁴ людѣ по

¹ далече Д. М. Ф. Б. См. Р.—² отбѣгло Ф.; проп. М.—³ крещеніемъ М.; купѣли Б. См.; вст: отбѣгло М.; дѣла Т.; тоя К.—⁴ поприща Мк. Т. См.; проп. до: тогда убо узрѣвъ М. Ф.—⁵ проп. См. Р.—⁶ проп. Б.—⁷ проп. М. Ф. См.—⁸ вст: востренетавъ М.—⁹ вст: а М. Б. См.—¹⁰ вст: видѣвъ Господа М.—¹¹ проп. до: Отъ того, идѣже М. Б. См.—¹² проп. до: что ти есть, море Ф.—¹³ яко Ф.; проп. У. Сф.—¹⁴ вст: яко Ф. Р.—¹⁵ проп. до: Отъ того, идѣже Ф. Р.—¹⁶ вст: мѣсто Д. М. Ф. Б. См. Р.; проп. до: до самыя рѣки Мо. Ф.—¹⁷ крестился У.; крестился Сф. Мк. Б. См. Р.; проп. до: есть Христосъ, есть Мк. Б. См.—¹⁸ проп. У. Р.—¹⁹ Иердана Ф.; Иордана Р.; вст: есть М. Ф. См.—²⁰ до-врещи Д. М. Ф.; допрещи Т.—²¹ человекъ М.; проп. Ф. Б. См.—²² камень Б. См.; вст: не Д.—²³ проп. К. См. Р.; проп. до: И ту есть купѣль Мо. Ф.—²⁴ вст: нынѣ Мк. Б. См.—²⁵ проп. до: ту же есть бродъ Р.—²⁶ вст: на Иерданѣ Т.—²⁷ приходящѣ Ф. Б. См.; приходить А.; вст: и М.; на Иорданѣ Ф. А.—²⁸ приходящѣ Д. М.; христіане А. Б. См.; крестяне Ф.; вст: странники М.—²⁹ проп. до: раступися древле Р.—³⁰ древле М.—³¹ вода М.; проп. См. Р.; проп. до: и приидоша людѣ Б.—³² людемъ М. Ф. См.—³³ вст: и людемъ Р.—³⁴ вст: вси М. Ф. См.

суху; ту же и Елѣсей¹ удари милотию Илиною въ воду и² проидоша³ Иорданъ по суху; на той же купѣли и Марія Египтяныни⁴ преиде⁵ по водамъ къ отцю⁶ Зосимѣ⁷ и пріять⁸ тѣло Христово и пакы⁹ по водамъ же преиде¹⁰ въ пустыню¹¹.

¹²О Ерданѣ¹³.

Иорданъ же рѣка течетъ быстро, бреги же имать¹⁴ обонъ полъ¹⁵ прикрутъ¹⁶, а отсуду¹⁷ пологы; вода же¹⁸ мутна велми¹⁹ и сладка²⁰ пити²¹ и нѣсть сыти²² пьюще²³ воду ту святую²⁴; ни съ²⁵ нея²⁶ болѣтъ, ни пакости²⁷ во чревѣ человѣку²⁸. Всѣмъ же есть подобенъ Иорданъ къ²⁹ рѣцѣ Сновѣстѣй³⁰, и вширь, и въ глубле, и лукаво³¹ течетъ и быстро велми³², яко же Сновъ³³ рѣка. Вглубле³⁴ же есть 4³⁵ сажень среди самое купѣли, яко же³⁶ измѣрихъ³⁷ и искусихъ³⁸ самъ собою, ибо пре-

¹ вст: пророкъ М. Сн. — ² вст: разступися вода и Мк. — ³ преиде Мо. Е.; преиде Мк. Ф. Сн.; прииде Р. — ⁴ Египтяныни У. Сф. М. Ф. К. Сн. — ⁵ прииде Р. — ⁶ вст: своему Т. — ⁷ Изосимѣ Мк. Ф. Сн.; Изосиму К. Р. — ⁸ причастився К.; вст: вратися вспяты К.; проп. до: Иорданъ же рѣка К. — ⁹ опять Р. — ¹⁰ вст: и иде Сн. Р. — ¹¹ вст: и тамо (такъ Мк.) и (же Ф.) преставися М. Ф.; проп. до: Иорданъ же рѣка Сн. — ¹² вст: Сказаніе Ф. А. — ¹³ Ерданѣстѣй М.; вст: рѣцѣ М. Ф. — ¹⁴ вст: круты Мо. — ¹⁵ вст: Иордана М. Ф. Т. Сн. — ¹⁶ прикруты У. Сф. Мк. Е. Сн.; прикруты Ф.; проп. Мо. — ¹⁷ отселе М. Ф. — ¹⁸ вст: его М. Ф. К. Сн. Р. — ¹⁹ проп. М. Ф. — ²⁰ вст: велми М. Ф. — ²¹ пьюще К.; проп. М. Ф. Сн. — ²² сытости Т. К. Сн.; проп. до: ни съ нея болѣтъ Е. — ²³ пьющимъ М. Ф.; проп. до: ни съ нея болѣтъ Сн. — ²⁴ вст: и адрата та (вст: бысть Мк.) вода пьющимъ ю М. — ²⁵ сие Ф. А. — ²⁶ проп. Ф. А.; вст: что К. Сн. — ²⁷ пакостить Ф. Е. — ²⁸ нѣсть Мк.; проп. М. Ф. — ²⁹ Косновѣ М. Ф.; Сосновѣ А.; проп. Д.; проп. до: въ ширѣ и въ глубле Мк. — ³⁰ Сыновѣстѣй Сн.; Сновидѣстѣй Р.; проп. Ф. — ³¹ лукава Мо.; лукарево Т. А.; лукарево Р.; кукураво Сн.; глубоко К.; вст: же Ф. Сн.; бо К.; же велми М. Т. А. — ³² болоніе М. Т. А.; вст: же имать М.; такоже Т. А.; болоніе такоже Ф.; и болоніе имать таже К.; болоніе же имать Сн.; и брегы такоже имать Р. — ³³ Коснова Мо.; Косновѣ Мк. Ф. — ³⁴ глубленіе Т. — ³⁵ чепрей Мк. Сн. — ³⁶ вст: самъ собою М. Ф.; самъ К. Сн. — ³⁷ проп. до: пребродихъ на ону К. Сн. — ³⁸ проп. до: пребродихъ на ону М. Ф.

бродихъ¹ на ону страну Иордана², много походиохъ³ по берегу его⁴; вширь⁵ же есть Иорданъ⁶ яко же есть Сновъ⁷ на устїи. Есть же по сей странѣ Иордана⁸ на⁹ купѣли тои¹⁰, яко лѣси¹¹ древо¹² не¹³ высоко¹⁴, аки вербѣ¹⁵ подобно есть¹⁶, и¹⁷ выше купѣли¹⁸ тоя по берегу Иорданову стоитъ¹⁹ яко лозіе много²⁰, но нѣсть якоже²¹ наша лоза, но нѣкако²² аки силяжи²³ подобно есть²⁴; есть же и тростіе много²⁵; болоніе²⁶ имать яко Сновъ рѣка. Звѣрь²⁷ много²⁸ ту²⁹ и свинїи дикїи³⁰ бещисла³¹ много, и пардуси мнози ту суть³² львовѣ же.

Обонъ полъ Иордана³³ горы³⁴ высоки³⁵ каменныя³⁶ и суть подалъ отъ Иордана; а подъ тѣми горами другыя горы³⁷

¹ побродихъ М. — ² и М. Ф.; вст: и К. Сн. — ³ походиохъ Д. М. Ф. Р.; пребродихъ Е. Сн. — ⁴ тому М. Ф.; Иерданову Т.; вст: Иерданову Ф.; Иерданову любовію Мк.; любовію К. Сн.; проп. до: Есть же по сей К. Р. — ⁵ въ ширинѣ Д. — ⁶ вст: рѣка М. Ф. Сн. — ⁷ Коснова М.; Косновѣ Мк. Ф.; Косновѣ А.; Сыновѣ Сн.; вст: рѣка М. Ф. Сн. — ⁸ рѣцѣ М. Сн.; проп. Ф. — ⁹ проп. М. Ф. Сн. — ¹⁰ проп. до: невысоко аки Т. — ¹¹ хѣсокъ М. Ф. А. К. Сн.; хѣскы Р.; вст: малъ М. — ¹² древіе М. Ф. А. — ¹³ но Д.; много М. Ф. А.; мнози К. Сн.; проп. Р.; вст: по берегу Иорданову (вст: по нѣсть верба Мо.) М.; проп. до: нѣсть якоже наша лоза Мо. — ¹⁴ висока К.; провисоко Мк. Ф.; превисоко Т. А. — ¹⁵ вербіе К.; проп. до: есть же и тростіе К. — ¹⁶ вст: по нѣсть верба Мк. Ф.; и есть вербата Сн. — ¹⁷ проп. Мк. Ф. Сн. — ¹⁸ проп. до: яко лозіе много Мк. Ф. — ¹⁹ проп. Сн. — ²⁰ мнози Д.; вст: по берегу Иорданову (Иердана Мк.) Мк. Ф. — ²¹ яко Ф.; проп. М. Сн. — ²² инако Мо. Т.; инака Мк. А. Сн.; инокъ Ф. — ²³ силяжїи У. Сф.; скиляжи Мо.; ксиляжи Мк. Ф.; ксиляжи Сн. — ²⁴ проп. до: и тростіе много У. Сф. Сн. — ²⁵ мнози Е.; проп. до: Звѣрь много ту М. Ф.; Обонъ полъ Иордана К. — ²⁶ вст: много Сн. — ²⁷ звѣрей М. Ф. А.; звѣрей Т. Р.; звѣри Сн. — ²⁸ мнози М. Ф.; вст: есть Ф.; проп. до: ту суть львовѣ Сн. — ²⁹ вст: суть М.; живутъ Мк.; есть Ф.; проп. до: бещисла много и Р.; до: ту суть львовѣ Мо. — ³⁰ дивїе Ф. А. — ³¹ проп. до: пардуси мнози Р. — ³² вст: и М. Сн. — ³³ вст: ражаются въ горахъ, суть бо обонъ полъ Иердана Д. Р.; въ М. Ф. Сн.; звѣрей львовѣ много ражаются въ горахъ К. — ³⁴ горахъ М. Ф. Сн.; вст: много и К.; каменны Р. — ³⁵ проп. М. Ф. Сн. — ³⁶ каменныхъ М. Ф. Сн.; суть Р.; вст: ту ся и ражають М. Ф. Сн.; львови мнози ту ся есть ражають А.; проп. до: подъ тѣми горами Сн.; другыя горы близъ М. Ф.; близъ Иордана; и то Р.; и то есть К. — ³⁷ проп. до: бѣлы, и ты М. Ф.

близъ ¹ суть бѣлы ², и ты ³ суть близъ Иордана; и ⁴ то есть ⁵ земля Заулоня ⁶ и ⁷ Нефеалимля ⁸ обонъполь ⁹ Иордана ¹⁰.

О ¹¹ пещерѣ Іоанна Крестителя.

И ту есть ¹² близъ ¹³ мѣсто ¹⁴ къ востоку ¹⁵ лицъ, яко двою дострѣлу ¹⁶ вдалѣе ¹⁷ отъ рѣки ¹⁸, идѣже Іліа пророкъ въсхищенъ ¹⁹ бысть на колесниці огньѣй ²⁰. Ту же и пещера святаго ²¹ Іоанна Крестителя ²². И ту есть ²³ потокъ ²⁴, воды ²⁵ исполненъ ²⁶, и течетъ ²⁷ красно по каменію во Иорданъ; и вода та студена зѣло ²⁸ и сладка вельми ²⁹, и ту воду пилъ Іоанна Предтеча Христовъ ³⁰, егда жилъ въ пещѣ ³¹ той ³² святѣй ³³.

О пещерѣ Ильи пророка.

И ту же есть ³⁴ другая пещера дивна ³⁵, идѣже жилъ святѣй ³⁶ Іліа пророкъ съ Елисеѣмъ, учеловѣкомъ ³⁷

¹ обнвмъ *См.* — ² были *Д.*; *ест:* вельми, да сія та зовется *Мо.*; вельми *Мк.*; *проп. до:* близъ Иордана; и то *Ф.*; *до:* земля Заулоня *Мо.* — ³ ту *Д.* — ⁴ да *Мк. См.*; *проп. до:* Заулоня *См.* — ⁵ зовется *Мк.* — ⁶ *ест:* страна *См.* — ⁷ *ест:* земля *К.* — ⁸ *проп. до:* И ту есть близъ *Ф.* — ⁹ близъ *Мо.* — ¹⁰ *проп. до:* И ту есть близъ *М. К. См.* — ¹¹ *ест:* восхйщеніи пророка *проп. до:* И ту есть близъ *Р.* — ¹² *проп. до:* яко двою дострѣлу *К.* — ¹³ *проп. Ф. Р.* — ¹⁴ *проп. до:* яко двою дострѣлу *М. Ф. А. См.* — ¹⁵ возводу *Т. Р.* — ¹⁶ стрѣлѣти *Мо.*; дострѣлѣти *Ф. Т.*; стрѣлаи *К.* — ¹⁷ *проп. Мо. К.* — ¹⁸ *ест:* Іердановы ко зводу лицемъ *Мо.*; къ восходу лицъ *Ф.*; Іердановы *См.*; *проп. до:* въсхищенъ бысть *См.* — ¹⁹ *проп. до:* И ту есть потокъ *К.* — ²⁰ *проп. Д.*; *ест:* аки на небо *Мо.*; на небо *Мк. См.*; *ест. загл.* О пещерѣ *Р.*; *проп. до:* И ту есть потокъ *М. (пронускъ възстановленъ на полъ рукописи) Мо.* — ²¹ *проп. Ф.* — ²² Предтечи *Ф. См. Р.* — ²³ *ест:* близъ *М. См.* — ²⁴ *ест:* Ілїинъ *М. Ф.* — ²⁵ вода *М. См.*; водный *Ф.*; *ест:* же въ немъ *М. См.* — ²⁶ *проп. Мо. Ф.* — ²⁷ *ест:* быстро и *М. См.* — ²⁸ *проп. М. Ф. См. Р.* — ²⁹ и *М.*; зѣло *Р.*; *проп. Ф. К. См.*; *ест:* ту же есть пещера (*ест:* святаго *Мк.*) Іоаннова (Іоанна *Мк.*) Предтечи (*ест:* подъ *Мк.*) потокомъ тѣмъ *М.* — ³⁰ *проп. Мо. К. Р.* — ³¹ пещерѣ *Д.* пещерѣ *М. Ф. К. См. Р.* — ³² *проп. до:* И ту же есть *Р.* — ³³ *проп. до:* И ту же есть *М. Ф. К. См.* — ³⁴ *ест:* близъ *М. См.* — ³⁵ равна *Д.*; *проп. М. Ф. См.* — ³⁶ *проп. М. Ф. К. См.* — ³⁷ ученикомъ *Д. М. Ф. К. См. Р.*

его ¹. И то все благодѣтію ² Божіею видѣхомъ ³ очима своими грѣшными ⁴ и недостойными. И сподоби мя Богъ трижды ⁵ быти на святѣмъ ⁶ Иорданѣ, и въ самы водо-крещный ⁷ праздникъ ⁸ быхомъ на Иорданѣ ⁹, видѣхомъ благодать Божію, приходящую на воды ¹⁰ Иорданскыя ¹¹, и множество народа бесчисла ¹² тогда пришедшихъ ¹³ къ водѣ ¹⁴; всю ¹⁵ ночь ту пѣніе бываетъ изрядно ¹⁶ и свѣщъ ¹⁷ бесчисла ¹⁸ горящихъ ¹⁹ и въ полунощи бываетъ крещеніе водѣ; тогда бо и Духъ Святѣй приходитъ ²⁰ на воды Иорданскія ²¹ и видать ²² достойніи чело-вѣци ²³ добріи ²⁴, а вси народи не видать ничтоже ²⁵, но токмо ²⁶ радость ²⁷ и веселіе ²⁸ бываетъ ²⁹ тогда въ сердци всякому ³⁰ христіанину ³¹, и егда рекуть: „во Иорданѣ крещшутися Господи“, тогда вси людѣ ³² въ воду ³³ и ³⁴ крестятся ³⁵ въ полунощи въ Іерданьскѣй ³⁶ рѣцѣ ³⁷, яко же и Христосъ въ полунощи крестился есть ³⁸. И ту есть гора, висока ³⁹ зѣло ⁴⁰, обонъполь

¹ своимъ *Д. М. Т. К. См. Р.*; *проп. до:* благодѣтію Божіею видѣхомъ *Д.* — ² благодатью *См.* — ³ видѣхъ *М. Ф. К. См.* — ⁴ *проп. до:* И сподоби мя *М. Ф. Р.* — ⁵ 3—жды *У. Сф.*; 3—жъ *М. Ф. См.* — ⁶ *проп. М. Ф. См.* — ⁷ *проп. М. Т. А. К. См.* — ⁸ воды крещенія *М. Т. См.*; водокрещеніе *А.*; той крещенія *К.*; *проп. до:* видѣхомъ благодать Божію *Р.* — ⁹ *ест:* со всею дружиною моею и *М. Ф. См.* — ¹⁰ воду *М. Ф. См.* — ¹¹ Іерданскую *М. Ф. См.* — ¹² безчисленно *М. См.*; *проп. до:* горящихъ и въ полунощи *А.* — ¹³ пришедши *К.*; придать *М.*; приходять *Мк. Ф. А. См.* — ¹⁴ *ест:* съ свѣщами и *М. См.*, и *Ф. Т. К.* — ¹⁵ въ *Т.* — ¹⁶ *проп. К.* — ¹⁷ свѣщи *Мо. Т.*; свѣща *Ф.* — ¹⁸ множество *К.* — ¹⁹ горять *Мо. Т.*; горяще *Ф.* — ²⁰ исходить *Мо. А. См.*; сходить *Ф.*; находятъ *К.*; *ест:* съ небесе *М.* — ²¹ *ест:* то *К. См.*; *проп. до:* челоуѣци добріи *М.* — ²² доннѣй *К. См.* — ²³ *ест:* достойни *М.* — ²⁴ добріи *М. См.*; *проп. К. Р.*; *ест:* видать како сходить (въсходить *Мк.*) Духъ святѣй *М.* — ²⁵ *проп. М. Ф. См.* — ²⁶ только *К.* — ²⁷ *проп. до:* бываетъ тогда *М. К. См. Р.* — ²⁸ велие *У.*; велиа *К.* — ²⁹ *проп. до:* всякому христіанину *Т. К. См.* — ³⁰ *ест.* челоуѣку *См.* — ³¹ крестьянину *Д. См.*; челоуѣку *М. Ф.* — ³² *ест:* вскочатъ *М. Ф. К. См. Р.* — ³³ водѣ *Д.*; Іердани *М.* — ³⁴ *проп. Д. М. Ф. См.* — ³⁵ крещающаеся *М. См.*; крестящеса *А.*; *проп. до:* въ Іерданьскѣй рѣцѣ *М. Ф. К. См. Р.* — ³⁶ Іерданѣ *К. См.* — ³⁷ *проп. К. См.* — ³⁸ отъ *М.*; еси *А.*; *проп. К. См.*; *ест:* Іоанна. О горѣ, на ней же Моисей пророкъ претавился и о монастырѣхъ *М.* — ³⁹ *ест:* вельми и велика *М. К. См.*; и велика *Ф.* — ⁴⁰ вельми *Мк. Ф. К. См.*

Иордана¹; видѣти ю есть отвсюду² издавеча, и на той горѣ пророкъ³ Мойсѣй преставился⁴ есть, видѣвъ землю обѣтованную. А отъ монастыря святаго⁵ Іоанна⁶ до Гарасимова монастыря⁷ есть верста едина⁸, а отъ Гарасимова⁹ монастыря до Каламоніи¹⁰, до монастыря святаго Богородица, есть верста¹¹ едина¹².

И на томъ мѣстѣ святая Богородица съ Іисусомъ¹³ Христомъ¹⁴, и съ Іосифомъ¹⁵, и съ Іаковомъ¹⁶, егда бѣжаху въ Египетъ¹⁷, то на томъ мѣстѣ ношлѣгъ створиша; тогда¹⁸ святаа Богородица нарече имя¹⁹ мѣсту²⁰ тому²¹ Каламоніи²², еже ся протолюкуеть „Доброе обиталище“²³. Ту нынѣ сходитъ²⁴ Духъ святый по иконѣ²⁵ святаго Богородица. И есть²⁶ монастыреть²⁷ на устьи²⁸, идѣже входитъ²⁹ Иорданъ въ море Содомское, и есть³⁰ градомъ одѣланъ весь³¹ около³² монастыреть; черноризецъ³³ же въ немъ 20. А оттуда до ма-

¹ *вст.*: на угъ же лицемъ подли Ердана *Мо.*; на угъ лицъ *М. См. Р.*; подакъ (*вст.*: нти *Т.*; отъ *А.*) Иердана на угъ лицъ *Ф. Т. А.*; но далече отъ Иердана на угъ лицъ *К.* — ² отъ вседе *Ф. А.* — ³ законодавецъ *М.* — ⁴ *прон.* до: отъ монастыря святаго Іоанна *Мо.* — ⁵ *прон. Мо. Ф.* — ⁶ Іоаннова *Ф.*; *прон. Р.*; *вст.*: Предтечи *М.*; Крестителя *К. См.* — ⁷ *вст.*: ему же лютий звѣрь поработа *Мо.*; *прон. до:* Каламоніи *Ф.* — ⁸ 1 *Р.* — ⁹ того *К.* — ¹⁰ Каламани *Мо.*; Коламаніи *М. К.*; Каламоніи *Р.*; Калмоніи *См.*; *вст.*: монастыря *См. Р.*; *прон. до:* святаго Богородица, есть *Мк. См. Р.*; есть верста едина *М. Ф.* — ¹¹ поприще *Т.* — ¹² едино *Т.* — ¹³ отцемъ *А.*; *вст.*: и *А.*; *прон. М. Ф. К. См.* — ¹⁴ *прон. Р.* — ¹⁵ *вст.*: поцлѣгъ (васлѣгъ *Ф.*) сотвориша *М. Ф.*; *прон. до:* егда бѣжаху *М. Ф.* — ¹⁶ *вст.*: поцлѣгъ створиша *К. См. Р.* — ¹⁷ *прон. до:* тогда Святая Богородица *М. Ф. К. См. Р.* — ¹⁸ и *М. Ф.* — ¹⁹ *прон. Ф. К. См. Р.* — ²⁰ мѣсто *К. См. Р.* — ²¹ то *К. См. Р.* — ²² Каламаніи *М. А.* — ²³ пристанище *К. См.*; *вст.*: И есть же ту (нынѣ *Мк. А.*; нынѣ *Т.*) монастырь во имя святаго Богородицы *Мк. Ф. Т. А.* — ²⁴ исходитъ *Мо.*; приходитъ *Мк. Ф. См.* — ²⁵ *прон. до:* И есть монастыреть *Мо.* — ²⁶ *вст.*: же ту монастырь Святаго Богородица и есть же *Мо.* — ²⁷ монастырь *М. Ф. К. См.*; *вст.*: той *Мо. Т. А.*; тотъ *М. К. См.* — ²⁸ угъ *Р.*; *вст.*: лицъ *Р.* — ²⁹ идеть *К. См.* — ³⁰ *вст.*: же монастырь тотъ *М. Ф.* — ³¹ все *К. См.*; *прон. до:* черноризецъ *М.* — ³² *прон. до:* черноризецъ *К. См.*; *до:* А оттуда до *Р.* — ³³ черноризници *У. Сф.*; черноризецъ *М. Т. См.*; чернецъ *Ф. К.* —

настыря¹ Іоанна Златоустаго верстѣ² двѣ³, а тый⁴ монастырь также градомъ одѣланъ весь⁵ и есть богатъ⁶ вельми⁷.

О градѣ⁸ Іерихонѣ⁹.

А оттуда¹⁰ до Іерихона есть¹¹ верста¹² едина¹³. Іерихонъ же тый¹⁴ былъ первѣ¹⁵ градъ¹⁶ великъ и твердъ велми, того Іерихона Іисусъ Навгинъ взялъ и разорилъ до конца; нынѣ же¹⁷ ту есть село Срацинское¹⁸. И ту есть¹⁹ домъ Затхѣвъ²⁰ и пень древа того²¹ и до нынѣ стоитъ, нанъ²² же баше възлѣзлъ, хотя видѣти Христоса²³. Ту же есть былъ²⁴ и домъ оной²⁵ Сумантаныни, идѣже²⁶ и Елѣсей²⁷ отрочища²⁸ воскресилъ. Есть же около Іерихона²⁹ земли³⁰ добра и многоплодна³¹, и поле красно и равно, и около³² его³³ финици³⁴ мнози³⁵ стоятъ высоци и всякаа³⁶ дрѣвеса многоплодовита³⁷ суть³⁸; и воды многи³⁹ текутъ⁴⁰, разведены⁴¹ по всей

¹ *вст.*: святаго *М. Ф. К. См.* — ² поприща *Т.* — ³ 2 *Т.*; *прон. до:* А оттуда до Іерихона *М. Ф. Т.* — ⁴ тотъ *К. См.* — ⁵ все *Р.* — ⁶ *вст.*: и силенъ *Р.* — ⁷ *вст.*: и силенъ *К. См.* — ⁸ *вст.*: о *Д.*; *прон. К.* — ⁹ Ерихонъ *Д. К.*; Іорихонъ *У. Сф.*; Ерихонѣмъ *Р.*; Ерихонскомъ *См.* — ¹⁰ Іоаннова *вст.*: монастыря *М. Ф. Т. См.* — ¹¹ града *М. См.* — ¹² поприще *Т.* — ¹³ 1 *М. См.*; едино *Т.*; *вст.*: О Ерихонскомъ (Ерихонѣ *Т.*) градъ *М. Т.*; о Ерихонѣ *Ф.* — ¹⁴ той *У. Сф.*; есть *К.*; *прон. до:* градъ великъ и твердъ *К.* — ¹⁵ прежде *М. Ф. См.* — ¹⁶ *вст.*: одинъ и *К.* — ¹⁷ нынѣ *вст.*: его *Р.* — ¹⁸ Срацинское *Мк. Ф. См.*; Сорочинское *Мо. Р.* — ¹⁹ былъ *М. Ф. К. См. Р.* — ²⁰ Закеевъ *Д.*; Затхѣвъ *У. Сф. М. Ф. См. Р.*; Закеевъ *К.* — ²¹ *прон. до:* нанъ же баше *М. Ф.* — ²² на немъ *К.* — ²³ Христа *У. Сф. М. Ф. К. См.*; *вст.*: Затхѣй *М. Ф. См.*; Затхей *Т.* — ²⁴ *прон. М. Ф.* — ²⁵ *прон. М. Ф. К. См.* — ²⁶ у *вст.*: велъ же *М. Ф. См.* — ²⁷ *вст.*: пророкъ *М. См.* — ²⁸ отроча *М.* — ²⁹ *вст.*: града *М.* — ³⁰ *вст.*: бо *Д.*; та *М. См.* — ³¹ *прон. до:* около его финици *Р.*; до: финици мнози стоятъ *Мк.* — ³² мнози *Мо. Ф.* — ³³ ту *Мо.*; же *Ф.* — ³⁴ финици *У. Т.*; финицы *Мо. Ф. Р.* — ³⁵ *прон. М. Ф. Р.* — ³⁶ *вст.*: овицная *М. Ф. См.*; овицей *К.* — ³⁷ многоплодна *К. Р.* — ³⁸ *вст.*: же *М. Ф. См.* — ³⁹ *прон. Р.*; *вст.*: но подъ землею *М.* — ⁴⁰ ту *Ф.*; ти *Т.*; *вст.*: суть *Т. А.*; *прон. М. См.* — ⁴¹ разведено *Р.* —

земли той, ти¹ суть воды Іелісѣвы, ихъ же² ослади Іелісѣй пророкъ³.

И ту есть мѣсто близъ Іерихона⁴, верста⁵ едина вдалѣ на лѣтній востокъ лицъ, и на томъ мѣстѣ явился святыи⁶ Михаилъ архистратигъ⁷ Іисусу Навгину предъ полкомъ Израилевымъ, и возведъ⁸ очи свои Іисусъ⁹ видѣ предъ собою¹⁰ мужа страшна вооружена, и рече¹¹ Іисусъ¹²: „нашъ ли еси¹³, или отъ супостатъ нашихъ?“ И рече ему архистратигъ¹⁴: „азъ есмь¹⁵ Михаилъ¹⁶, воевода Божій, посланъ есмь¹⁷ на помощь тебѣ¹⁸; дерзай и побѣжай супостаты¹⁹ твоя²⁰. И рече ему²¹: изуй сапогъ отъ²² ногу²³ твоею²⁴; мѣсто бо, на немъ же²⁵ стоиши, свято²⁶ есть²⁷. И паде Іисусъ на лицъ своемъ и поклонися²⁸. И есть на мѣстѣ томъ²⁹ нынѣ³⁰ манастирь³¹ и церкви³², создана во имя святаго³³ Михаила³⁴. Въ церкви той лежита³⁵ 12 камени, и то каменіе тогда есть взято на днѣ Іордановѣ, егда раступися Іорданъ³⁶ людемъ Израилевымъ; и взяша³⁷ каменіе то³⁸ іерѣи³⁹,

¹ ту же М. Ф.; и Р. — ² иже М. См. — ³ ест: также разведени Мо.; а преже была горки, также разведени. А се о мѣстѣ Архангела Михаила, гдѣ явился Іисусу Навгину Мк.; А се о мѣстѣ Архангела Михаила См. — ⁴ ест: града М. См. — ⁵ проп. до: на лѣтній востокъ Р. — ⁶ Архангелъ Ф.; ест: Архангелъ М. К. См. — ⁷ проп. М. Ф. К. См. Р. — ⁸ возведе К. — ⁹ проп. Р.; проп. до: и рече Іисусъ К. См. — ¹⁰ ест: стояща М. Ф. — ¹¹ ест: ему Д. — ¹² Михаилу К. См. — ¹³ ест: и прочая писано въ пареміи проп. до: И есть на мѣстѣ К. — ¹⁴ Михаилъ Мо. Ф.; Архангелъ Мк. проп. до: воевода Божій Мо. — ¹⁵ ест: Архистратигъ См. — ¹⁶ проп. Ф. — ¹⁷ ест: къ тебѣ М. См. — ¹⁸ проп. М. См. — ¹⁹ враги М. Ф. См. — ²⁰ своя Т.; проп. до: изуй сапогъ М.; до: мѣсто бо на немъ же См. — ²¹ ест: мѣсто есть (ест: свято Ф.), на немъ же ты стоиши Ф. Р. — ²² проп. М. Ф. Р. — ²³ ноги Р. — ²⁴ твоя Р.; проп. до: И паде Іисусъ Ф. Р. — ²⁵ ест: ты Д. М. — ²⁶ проп. Мо. — ²⁷ ест: изуй сапогъ ногу твоею См. — ²⁸ ест: ему М. Ф. См. — ²⁹ проп. до: церкви создана К. — ³⁰ проп. М. Ф. См. — ³¹ проп. до: во имя святаго М. Ф. См. — ³² проп. до: святаго Михаила К. — ³³ ест: Архангела М. Ф. См. — ³⁴ Архангела К.; ест: церковь велика создана клѣтски и висока М.; церковь (ест: каменна Ф.) велика Ф. См. — ³⁵ лежать М. Ф. Б. См. — ³⁶ вода М. Ф. См. — ³⁷ несли К.; проп. до: іерѣи носящии К. — ³⁸ тоя Р. — ³⁹ рѣки Р. —

носящии¹ кивотъ завѣта Господня, по числу² колѣнъ сыновъ³ Израилевъ, на⁴ память роду ихъ⁵. Имя мѣсту тому Галганій⁶, на томъ бо мѣстѣ сташа⁷ сынове Израилевы, прешедше⁸ Іорданъ.

О горѣ Гаваонстѣй⁹.

И отъ того мѣста¹⁰ есть¹¹ гора¹² высока¹³ и велика вельми¹⁴ къ западу лицъ, имя¹⁵ горѣ той Гаваонъ¹⁶; и надъ тою горою Гаваонскою¹⁷ солнце ста¹⁸ и пожда¹⁹, яко²⁰ полудне, дондеже Іисусъ Навгинъ²¹ побѣди²² враги своя, егда²³ біашеся²⁴ съ нимъ Огъ²⁵, царь Васанескъ²⁶ и вся²⁷ царствія²⁸ Хананѣйска²⁹. И³⁰ побѣди³¹ Іисусъ³² до конца и тогда солнце зайде³³.

³⁴ О пещерѣ, идѣже Христосъ постися 40 дни.

Въ той же горѣ Гаваонстѣй³⁵ есть пещера вы-

¹ носяще У. Сф. Мо. Ф. Т.; проп. К. — ² ест: 12 племень проп. до: на память роду К. — ³ сыну А.; проп. Р. — ⁴ въ Ф. — ⁵ проп. до: И отъ того мѣста М. Ф. К. См. — ⁶ Галганій Д.; Галагалы У.; Галагалы Сф. — ⁷ стояще Д. — ⁸ прошедше Д. Р. — ⁹ Савасійстѣй У.; Гаванъ Р. — ¹⁰ монастыря М. См. — ¹¹ близъ М. Ф. См.; ест: близъ къ западу лицъ К.; къ западу лицъ М. Ф. См. — ¹² проп. до: имя горѣ той М. — ¹³ проп. до: имя горѣ той К. См. — ¹⁴ проп. Р.; проп. до: и надъ тою горою Ф. — ¹⁵ ест: ей проп. до: Гаваонъ; и надъ М. См. — ¹⁶ Гаванъ М. К. См. Р.; ест: высока вельми и велика вѣло М. — ¹⁷ Гаванскою М. Ф. См. Р.; Вавилонскою К. — ¹⁸ стояло М. См.; стоя Ф. — ¹⁹ пожде М. Ф. См. — ²⁰ ест: до М. Ф. См. — ²¹ проп. М. Ф. — ²² ест: вся Р. — ²³ проп. К. — ²⁴ боряшется А. — ²⁵ Іогъ М. Ф. Б. См.; Иго Т.; Игъ А. — ²⁶ Васанскій Д. М. Ф. Б. См.; ест: Снонь царь Амореійскій (Амарійскій Ф. К.; Аммарескій Т.; Амореійскъ Р.) М. Ф. К. См. Р. — ²⁷ вси Мо. Ф. — ²⁸ цари Мо. Ф. — ²⁹ Ханаонска Д. Мк. Б. См.; Хананейстѣй Мо.; Ханаонстѣй Ф. — ³⁰ егда Ф.; ест: егда М. См. — ³¹ побѣи У. Сф.; ест: я М. Ф. А. См. — ³² проп. до: и тогда солнце М. Ф. — ³³ ест: за гору Гаванскую (Гаванскую К.) М. Ф. К. См.; проп. до: Въ той же горѣ М. Ф. См. Р. — ³⁴ ест. заглавіе: Христовъ постъ проп. до: Въ той же горѣ К. — ³⁵ Гаванстѣй М. Ф. К. См. Р. —

сока¹ зѣло², и³ въ той пещерѣ постился есть⁴ Христосъ⁵, Богъ нашъ, 40 днй⁶, послѣди же взалка; и ту прииде⁷ дѣволъ, искусити⁸ хотя и рече ему: „аще еси Сынъ Божій⁹, рци да¹⁰ каменіе¹¹ се¹² хлѣби буду“¹³. Ту есть близъ былъ¹⁴ домъ¹⁵ Елисей¹⁶ пророка¹⁷, и пещера его, и кладязь¹⁸ есть¹⁹ къ востоку лицъ отъ²⁰ Гаваона²¹, а вдалье яко полверсты²². И есть отъ Іерусалима верстѣ²³ 6 до Федосіева монастыря²⁴. Монастыреть²⁵ на горѣ градомъ одѣланъ былъ²⁶ и видѣти отъ Іерусалима. И ту есть пещера велика²⁷ посреди монастыря²⁸, и въ той пещерѣ волсви ношѣлѣгъ²⁹ сотвориша, егда уклонишася отъ Ирода³⁰. И ту нынѣ лежить свѣтѣй Феодосіе и³¹ мнози свѣтѣи отцы ту лежать³²; въ той пещерѣ лежитъ³³ мати свѣтаго Савы и Феодосіева мати³⁴ ту лежитъ³⁵.

О лаврѣ Свѣтаго Савы.

И отъ того монастыря³⁶ до лавры свѣтаго Савы есть верстѣ³⁷ 6³⁸. Монастыря же та³⁹ оба⁴⁰ на полуденъе

¹ велика М. Ф. — ² вельми М. Ф. К. См. — ³ вст: егда Мо. — ⁴ вст: Господь нашъ Іисусъ М.; Господь Ф.; проп. до: 40 днй Ф. — ⁵ проп. до: 40 днй М. — ⁶ вст: и 40 ношй М. — ⁷ приступи М.; вст: къ нему М. Ф. Б. См. Р. — ⁸ покусити Б. См.; вст: его Ф. Б. Р. — ⁹ вст: и прочая во Еуангеліи проп. до: Ту есть близъ Б. — ¹⁰ проп. М. Ф. См. Р. — ¹¹ каменію М. Ф. См. Р. — ¹² сему вст: да М. Ф. См. Р. — ¹³ будутъ Д. М. Ф. К. См. Р. — ¹⁴ проп. М. Б. См. — ¹⁵ вст: свѣтаго М. — ¹⁶ Елисей Б. — ¹⁷ проп. Б. — ¹⁸ проп. до: И есть отъ Мо. — ¹⁹ его Д. Р.; проп. М. Ф. Б. См. — ²⁰ окованъ проп. до: И есть отъ А. — ²¹ Гавана М. Ф. К. См. Р.; проп. до: И есть отъ М. Ф. См. — ²² вст. заглавіе: о лаврѣ Феодосіевѣ и Савинѣ М. — ²³ поприщѣ Т. — ²⁴ вст: тотъ же М. Ф. См. — ²⁵ монастырь Сф. М. Ф. Б. См.; вст: же есть Б. — ²⁶ есть Д.; проп. М. Ф. Б. См. — ²⁷ на вст: горѣ той М. Ф. См.; проп. Б. Р. — ²⁸ вст: того М. Б. См. — ²⁹ ношѣлѣгъ М. Б. См. Р.; началъ А. — ³⁰ вст: царя М. См. — ³¹ вст: ипін М. Ф. Б. См. — ³² вст: ту же М. См. — ³³ и М. См. — ³⁴ проп. до: И отъ того монастыря К. — ³⁵ проп. до: И отъ того монастыря М. См. Р. — ³⁶ проп. до: та оба на полуденъе Р. — ³⁷ поприщѣ Т. — ³⁸ проп. до: лавра же свѣтаго Савы М. Ф. — ³⁹ еста Р. — ⁴⁰ вст: суть Б. —

лицъ; лавра же свѣтаго Савы есть на дебри¹ Асафатовѣ, во² удоли Плачевнѣй, яже дебръ³ отъ Іерусалима поидеть; отъ Гепсиманіи⁴ бо дебръ поидеть сквозѣ лавру⁵ и приходитъ къ Содомьскому морю⁶. Лавра же свѣтаго Савы есть уставлена отъ Бога⁷ дивно⁸ и несказанно⁹: потокъ бѣ¹⁰ нѣкако¹¹ страшень¹² и глузокъ зѣло¹³ и безводень¹⁴, стѣны нма¹⁵ бѣ¹⁶ высоки¹⁷, и на тѣхъ¹⁸ стѣнахъ лпять¹⁹ кѣліи прилѣплени и утвержены отъ²⁰ Бога²¹ нѣкако²² дивно и страшно; на высотѣ бо той стоятъ²³ келіи²⁴ по обѣма странама потока того страшнаго и лпять²⁵ на скалахъ²⁶, яко звѣзды на небеси утвержены. Суть же 3 церкви²⁷; посредѣ же кѣлей²⁸ тѣхъ²⁹ къ западу лицъ, ту пещера дивна³⁰ подѣ скалою каменою³¹, и въ той пещерѣ церкви Свѣтѣя Богородица, и ту пещеру показъ³² Богъ³³ свѣтому Савѣ столпомъ огненнымъ преже живушу ему единому въ потоцѣ томъ. И есть же первая келіа свѣтаго Савы, идѣже жилъ единъ³⁴, подаль отъ лавры нынѣшняя³⁵, яко полверсты³⁶ вдалье³⁷; и оттуда показъ ему Богъ столпомъ огненнымъ³⁸ надъ мѣстомъ тѣмъ свѣтымъ, идѣже есть нынѣ³⁹ лавра свѣтаго Савы⁴⁰; и есть дивно

¹ вст: свѣтаго Савы Мо. — ² на М. См. — ³ проп. М. См. — ⁴ Епифинія Б.; вст: та М. Ф. Б. Р. — ⁵ вст: свѣтаго Савы Б. — ⁶ проп. до: Іоаннѣ Дамаскинѣ ту лежитъ Б. — ⁷ проп. до: потокъ бѣ нѣкако Р. — ⁸ вст: вельми чудно же М.; чудно Ф. — ⁹ вст: есть бо М. Ф. — ¹⁰ бо Р. См.; и Ф.; проп. М. — ¹¹ яко У. Сф.; нынѣ какъ Ф. — ¹² проп. до: стѣны нма бѣ См. — ¹³ вельми М. Ф. — ¹⁴ безводень Т. — ¹⁵ нма Д.; нма М. Ф. См. Р. — ¹⁶ каменны М. Ф. См. Р.; проп. Д. — ¹⁷ проп. Т.; вст: вельми М. — ¹⁸ каменныхъ Ф. — ¹⁹ лпять У. Сф.; суть М. Ф. — ²⁰ суть Ф.; проп. М. — ²¹ Богомъ М. Ф. — ²² но како Р. — ²³ лпять М. Ф.; нма Д.; вст: тѣ М. Ф. См. Р. — ²⁴ стоятъ М. Ф.; проп. до: на небеси утвержены Т. — ²⁵ скалахъ М. Ф. — ²⁶ вст: утвержены суть Ф. — ²⁷ каменіи См. — ²⁸ вст: и есть М. См.; есть же Ф.; проп. до: ту пещера дивна Мо. Ф. Р. — ²⁹ велика М. Ф. — ³⁰ проп. Мо. Ф. — ³¹ вст: ему М. Ф. — ³² проп. до: столпомъ огненнымъ М. Ф. — ³³ вст: есть бо М. См.; преже Ф. — ³⁴ проп. Р. — ³⁵ поприща Т. — ³⁶ проп. М. — ³⁷ проп. до: идѣже есть нынѣ Мо. Ф. См. — ³⁸ проп. Д. — ³⁹ проп. до: ту есть гробъ Р. —

мѣсто¹ и несказанно отнудь². И ту есть гробъ³ святаго Савы посредѣ⁴ церквей тѣхъ трѣхъ⁵, вдалѣе отъ великіа⁶ сажень 4; и есть теремецъ надъ гробомъ святаго Савы⁷, учинено красно. Ту же лежатъ⁸ мнози⁹ святѣи отци¹⁰, тѣлеса¹¹ яко живи: святѣи Іоаннъ епископъ¹², и Сихастъ¹³ ту лежитъ¹⁴; святѣи Іоаннъ Дамаскинъ ту лежитъ и святѣи Феодоръ Едесскій¹⁵ ту лежитъ¹⁶, и Михаилъ сыновецъ его; Афродитіанъ¹⁷ святѣи ту лежитъ¹⁸, и инѣи мнози¹⁹ святѣи²⁰ ту лежатъ²¹, тѣлеса²² яко живи, и благоуханіе отъ нихъ исходитъ несказанно²³. И²⁴ видѣхъ кладязь святаго Савы²⁵, его же показа ему²⁶ въ нощи осли дикое въ потоцѣ томъ, противу келіи его; пихомъ отъ²⁷ кладязи того воду сладку и студену зѣло²⁸. Въ мѣстѣ²⁹ бо томъ³⁰ нигдѣ же нѣсть рѣки³¹, ни потока³², ни кладязи, но токмо³³ единъ кладязь святаго Савы³⁴; есть бо мѣсто то безводно въ горахъ каменныхъ³⁵ и есть пустыни та вся³⁶ суха³⁷ и безводна, но токмо дождевою водою живи³⁸

¹ *ест:* то вельми *М.*; то *Ф.*; *проп. до:* посредѣ церквей тѣхъ *М. Ф.* — ² отъиде *Д.*; отъ Іудѣй *У. Сб.* — ³ *ест:* его *проп. до:* посредѣ церквей *Р.* — ⁴ посредѣ же *М. Ф.* — ⁵ *проп. М. Ф. Сн. Р.* — ⁶ *ест:* церкви *М. Ф. Сн. Р.* — ⁷ *проп. до:* Ту же лежатъ *Р.* — ⁸ лежатъ *Мо.*; *ест:* кнѣи *Ф. Сн.*; *проп. до:* святѣи Іоаннъ епископъ *Мо.* — ⁹ инѣи *проп. до:* отци, тѣлеса *Сн. Мк. Т.* — ¹⁰ святѣихъ отецъ *Сн.*; *проп. до:* Іоаннъ епископъ *Т. А.*; *до:* Сихастъ ту лежатъ *Ф.* — ¹¹ въ тѣлесахъ *Мк.*; тѣлеса *Сн.*; *проп. до:* святѣи Іоанъ епископъ *Мк. Сн. Р.* — ¹² *проп. до:* святѣи Іоаннъ Дамаскинъ *Т.*; *до:* и святѣи Феодоръ *Р.* — ¹³ *ест:* и Іоаннъ *Ф.*; *проп. до:* святѣи Іоаннъ Дамаскинъ *Мо. Ф. А.* — ¹⁴ *проп. до:* и святѣи Феодоръ *Д.* — ¹⁵ и другѣи *М.*; той *Ф.*; *проп. А.* — ¹⁶ Едесскій *Мо.*; *ест:* епископъ *Ф. Сн.*; *проп. до:* и Михаилъ сыновецъ *М. Ф. Сн.*; *до:* и инѣи мнози святѣи *Р.* — ¹⁷ *ест:* въ лаврѣ святаго Савы и Коама Майумскѣ *проп. до:* Въ мѣстѣ бо томъ *К.* — ¹⁸ Афродитъ *М.* — ¹⁹ лежатъ *Ф.* — ²⁰ *проп. Р.* — ²¹ *ест:* отци *М. Ф. Сн. Р.*; *проп. до:* тѣлеса яко живи *Ф.* — ²² *ест:* въ *М.* — ²³ тѣхъ *М.* — ²⁴ *проп. Р.* — ²⁵ *ест:* ту же *М. Ф.* — ²⁶ *проп. до:* есть бо мѣсто то безводно *Р.* — ²⁷ *проп. до:* осли дикое *Д. М. Ф. Сн.* — ²⁸ *ест:* него *проп. до:* воду сладку *Ф.* — ²⁹ вельми *М. Ф.*; *проп. Сн.* — ³⁰ мѣсто *ест:* безводно *проп. до:* токмо единъ кладязь *К.* — ³¹ *ест:* нигдѣ же *А.* — ³² *проп. до:* ни кладязи *Сн.* — ³³ источника *М. Ф.* — ³⁴ точію *К.* — ³⁵ *проп. до:* ту есть близъ Лавры *К.* — ³⁶ *проп. до:* но токмо дождевою *М. Ф.* — ³⁷ *проп. Д.* — ³⁸ страна *проп. до:* токмо дождевою водою *Р.* — ³⁹ живутъ *Д. М. Ф.* —

суть¹ сущіи² отцы³ въ пустыни той. И ту есть⁴ близъ лавры мѣсто⁵ на полудне лицъ⁶ отъ лавры, имя мѣсту тому Рува⁷, и есть близъ моря Содомскаго. И суть горы высоки каменныя и пещеры многы⁸ ту суть въ горахъ тѣхъ; и⁹ ту¹⁰ суть¹¹ жили¹² святѣи отцы¹³ въ горахъ тѣхъ, въ пустыни той страшнѣи безводнѣи¹⁴. И ту суть¹⁵ жилища пардусомъ¹⁶ и осли дивіи¹⁷ мнози суть¹⁸. Море же Содомское мертво есть, не имать въ себѣ никакоже¹⁹ животна, ни рыбы, ни рака, ни сколи²⁰; но обаче²¹ внесетъ²² быстрость²³ Иорданская рыбу²⁴ въ море то, то не можетъ жива²⁵ быти²⁶ ни мала часа, но вскорѣ умираетъ²⁷; изходитъ бо изъ дна моря того смола чермная²⁸ верху выды²⁹ тоя³⁰ и лежитъ по берегу тому смола та много³¹; и смрадъ³² исходитъ изъ моря того³³, яко отъ сѣры горяща; ту бо естъ мука³⁴ подъ моремъ тѣмъ³⁵.

¹ *вси М. Т. А.*; и *Ф.*; *проп. Д.*; *ест:* людѣи ту *М. Т. А.*; ту *Ф.* — ² *проп. до:* И ту есть близъ *М. Т. А.* — ³ людѣи *проп. до:* И ту есть близъ *Ф.* — ⁴ *проп. до:* на полудне лицъ *К.* — ⁵ *проп. М. Ф. Сн.* — ⁶ *ест:* мѣсто *Ф. А.*; *проп. до:* имя мѣсту тому *М. Ф.*; *до:* горы высоки каменныя *К.* — ⁷ Рова *Мк.*; Рива *Т.*; Руна *Сн.*; *проп. до:* близъ моря Содомскаго *М. Ф. Сн.* — ⁸ *проп. до:* И ту суть жилища *К.* — ⁹ въ *М.* — ¹⁰ тѣхъ *М.* — ¹¹ пещерахъ *М.*; *проп. Ф. Р.* — ¹² живутъ *М. Ф.* — ¹³ *ест:* пустыни *М.*; *проп. до:* въ пустыни той *М. Ф. Сн. Р.* — ¹⁴ *проп. до:* Море же Содомское *Р.* — ¹⁵ есть *М. Сн.* — ¹⁶ *ест:* въ лаврѣ Савинѣ 3 церкви *ест. заглавіе:* О морѣ Содомскомъ *проп. до:* Море же Содомское *К.* — ¹⁷ дикіи *Мо. Ф. А.*; дици *Сн.* — ¹⁸ *ест. заглавіе:* О морѣ *Р.* — ¹⁹ ничтоже *М. Ф. Сн.*; *ест:* никакой *М. Сн.* — ²⁰ сколкѣ *Мо.*; сколки *Мк. Ф.*; сколка *Т.*; *проп. К. Сн. Р.* — ²¹ еще *М. Ф. К. Сн. Р.* — ²² внесетъ *К. Сн. Р.*; *ест:* что *М.* — ²³ быстрина *М. Ф. К. Сн. Р.* — ²⁴ *проп. М.* — ²⁵ живо *Д. М. Ф.*; жити *Р.* — ²⁶ *проп. Р.* — ²⁷ погибаетъ *М. Ф. К. Сн.* — ²⁸ черная *М. Ф. К. Сн. Р.*; *ест:* и плаваетъ (*ест:* на *Мо.*) *Мо. Ф. Р.*; и плаваетъ смола та (*ест:* по *Мк.*) *Мк. К. Сн.* — ²⁹ воды *Сб. М. Ф. К. Сн. Р.* — ³⁰ *проп. Ф. К. Сн. Р.* — ³¹ *проп. Р.* — ³² *ест:* золь *Мо. Р.* — ³³ *ест:* нѣкако золь *Мк. Ф.*; *проп. до:* ту бо естъ мука *Мо.*; *до:* А лавры святаго *Мк. Ф.* — ³⁴ *ест:* Иродова *Мо.* — ³⁵ *проп. до:* А лавры святаго *Мо. К. Сн.* —

О монастырь¹ святаго Евфимья.

А² лавры святаго Савы на востокъ лицъ за горою³ монастырь⁴ святаго Евфимья, 3⁵ версты⁶ вдалье отъ лавры; и ту лежитъ святой Евфиміе и ини⁷ мнози⁸ святіи отци ту лежатъ, тѣлеса яко живи. И есть же монастыреть⁹ на удалнѣ¹⁰ мѣстѣ и горы суть около его каменья¹¹ подалѣ¹²; монастырь¹³ же¹⁴ былъ градомъ одѣланъ и церкви же была¹⁵ добра¹⁶ вверхъ¹⁷. И ту есть близъ¹⁸ былъ монастырь святаго Феокиста¹⁹ подъ горою на полудни лицъ отъ монастыря Евфиміева²⁰; и то все нынѣ²¹ разорено отъ поганныхъ²².

О горѣ²³ Сіоньстѣй²⁴.

Сіонъ же гора²⁵ есть велика и высока есть, отъ²⁶ юга²⁷ лицъ, а отъ Іерусалима полога²⁸ и равна. И на той горѣ Сіоньстѣй²⁹ первое³⁰ былъ градъ³¹ Іерусалимъ

¹ проп. до: А лавры святаго Савы Р. — ² вст: отъ Д. Сф. М. Ф. К. См. Р. — ³ гору Мо.; вст: до Мо.; есть Мк. Ф. Р. — ⁴ монастыря Мо. — ⁵ 10 М. Ф. — ⁶ поприщѣ Т.; проп. до: ту лежитъ святой Мо. — ⁷ ини Сф. М. Ф. См.; проп. Р. — ⁸ проп. Мо.; проп. до: подъ горою на полудни К. — ⁹ монастырь Д. М. Ф. См.; вст: той Д. М. См. — ¹⁰ равнѣ Ф. — ¹¹ проп. до: О горѣ Сіоньстѣй Р. — ¹² проп. до: былъ градомъ одѣланъ Мк. Ф. См. — ¹³ монастыря Мо. — ¹⁴ того Мо. — ¹⁵ была Мк. — ¹⁶ велика Мо.; проп. Мк. Ф. См. — ¹⁷ вверхъ Мк. См.; проп. до: нынѣ разорено Ф. — ¹⁸ проп. Мк. См. — ¹⁹ проп. до: на полудни лицъ См.; до: нынѣ разорено Мк. — ²⁰ вст: и ту былъ монастырь святаго Феокиста К. — ²¹ проп. К. — ²² проп. до: Сіонъ же гора Ф. К. — ²³ проп. М. См. Р. — ²⁴ Сіонѣ М. См.; вст: (вст: о Мо.) святѣмъ (вст: и о ветхомъ градѣ Іерусалимѣ и о Мк. См.) дому Іоанна Богослова М. См.; вст: горѣ Р. — ²⁵ городъ Ф.; проп. до: отъ юга лицъ Мо. Ф. — ²⁶ на М. Ф. — ²⁷ угъ М. Ф.; югъ Т. — ²⁸ вст: и красна Мк. К. См. — ²⁹ Сіонѣ Мо.; вст: святѣй Мо.; проп. К. — ³⁰ прежде Мк. Ф. — ³¹ проп. М. Ф. —

ветхій и того¹ града² ветхаго³ разорилъ Навходносоръ, царь Вавилонескъ, при Еремѣи пророцѣ; а нынѣ Сіонъ гора внѣ⁴ стѣны⁵ градныя⁶ есть, на югъ лицъ отъ Іерусалима Сіонъ⁷. И ту есть былъ домъ⁸ Іоанна Богословца на⁹ горѣ Сіоньстѣй¹⁰, и на томъ мѣстѣ создана была церкви велика¹¹ клѣтски¹²; и есть отъ стѣны градныя¹³ яко¹⁴ довержетъ мужъ¹⁵ каменемъ¹⁶ малымъ¹⁷ до¹⁸ церкви святаго¹⁹ Сіона²⁰.

И въ²¹ той церкви²² Сіоньстѣй ту есть храмина, за олтаремъ²³ тоа церкви, и въ той храминѣ Христось умы²⁴ ноги ученикомъ своимъ²⁵.

О дому Іоанна Богослова, идѣже Христось вечерялъ.

И съ²⁶ тое храмины²⁷, на югъ лицъ поидучи²⁸, възлѣсти есть²⁹ по степенемъ яко³⁰ на горницу; ту есть храмина³¹ создана³² красно³³, яко³⁴ на столпѣ³⁵ и съ³⁶ верхомъ³⁷, исписа³⁸ муніею³⁹ и помощена красно⁴⁰

¹ тотъ Мо. К. См. Р.; той же Ф. — ² Іерусалимъ Мо.; Іерусалима Мк. — ³ проп. М. Ф. К. См. Р. — ⁴ въ Ф. А.; вст: ней А.; ней же Ф. — ⁵ страны Д. Сф.; — ⁶ проп. до: ту есть былъ домъ М. Ф. — ⁷ проп. К. См. — ⁸ вст: святаго М. К. См. — ⁹ вст: той М. Ф. К. — ¹⁰ Синайстей Ф. — ¹¹ вст: создана же (вст: бысть Мо.) М. — ¹² проп. до: отъ стѣны градныя М. Ф. К. См. — ¹³ вст: близъ М.; вдалье См. — ¹⁴ проп. Ф. — ¹⁵ проп. Ф. — ¹⁶ камень Мо. — ¹⁷ проп. М. Р. — ¹⁸ вст: той величѣй М. — ¹⁹ проп. Ф. — ²⁰ Іоанна К. См.; вст: Богослова К. — ²¹ у М. Ф. — ²² проп. до: есть храмина М. Ф. К. См. Р.; до: въ той храминѣ Т. — ²³ проп. до: въ той храминѣ М. Ф. А. К. См. Р. — ²⁴ умывалъ К. — ²⁵ вст: а въ кружѣй храминѣ, идѣже вечерял. Христось съ ученикомъ своимъ Р.; проп. до: И съ тое храмины Мк. Ф. К. См. Р.; до: ту же Іоаннъ возлежа Мо. — ²⁶ отъ Мк. См. — ²⁷ проп. до: поидучи възлѣсти есть Мк. — ²⁸ вст: мало Мк. — ²⁹ вст: яко Д. Мк. См. — ³⁰ проп. Мк. См. — ³¹ храмъ Ф. — ³² созданъ Мк. Ф. К. См.; проп. Р. — ³³ красенъ Мк. К. См.; проп. до: и олтарь иматъ К. — ³⁴ проп. М. Ф. См. Р. — ³⁵ столпѣ Д. Ф. Т. См. — ³⁶ во См.; проп. Мк. Ф. Р. — ³⁷ верхъ Мк. Ф. Р.; верху См.; вст: ему Мк. — ³⁸ исписано Д.; исписанъ Мк. Ф. См. Р. — ³⁹ мисеею А.; проп. до: олтарь иматъ яко Ф. — ⁴⁰ проп. Д. —

и олтарь имать яко церкви¹ на востокъ лицъ, и то есть келія была² Іоанна Богословца, и въ той келіи Христосъ вечерялъ³ со ученики своими; ту⁴ же Іоаннъ возлежа⁵ на перси его и рече: „Господи кто есть предай⁶ ты?“ На томъ же мѣстѣ Сшествіе Святаго Духа бысть⁷ на⁸ апостолы въ Пентикостію⁹.

Въ той же церкви есть другая хранина¹⁰, долѣ¹¹ на земли и низка¹² есть хранина та, на югъ лицъ; и въ ту хранину прииде¹³ Христосъ¹⁴ ко ученикомъ своимъ, дверемъ затворенымъ¹⁵, и ста посреде ихъ, и рече¹⁶: „миръ вамъ“; ту же и Фому увѣрилъ¹⁷ есть въ 8-й день. Ту же есть святой камень, принесенъ¹⁸ ангеломъ съ¹⁹ Синайскія²⁰ горы.

А на друзѣй странѣ тоа же церкви²¹, къ западу лицъ есть другая хранина²² на земли низка, тѣмъ же образомъ, и ту въ той хранинѣ престоавилася Святаа Богородица. И то все ся дѣяло въ дому²³ Іоанна Богословца.

²⁴И ту есть былъ²⁵ домъ²⁶ Каіафинъ. И ту ся Петръ отвергъ Христу²⁷ трижды²⁸, дондеже куръ²⁹ возгласить³⁰. И есть мѣсто на востокъ лицъ отъ Сіона³¹.

¹ церковный Р. — ² вст: святаго Ф. А. — ³ проп. до: ту же Іоаннъ возлежа Е. См. — ⁴ тогда Мо. — ⁵ возлежа Д. Е. Р.; возлегъ М. Ф. См. — ⁶ предавый Ф. — ⁷ проп. до: въ Пентикостію Р. — ⁸ вст: сватыя М. Т. А. См. — ⁹ день вст: пятидесятный М. Ф.; проп. Е. См. — ¹⁰ вст. на Ф. А. — ¹¹ надѣлана Т. — ¹² низко проп. до: въ ту хранину М. Ф. См. — ¹³ приходилъ Т. — ¹⁴ вст: по воскресеніи своемъ М. См. — ¹⁵ проп. до: Ту же есть святой Е. — ¹⁶ глагола М. Ф.; вст: имъ Д. М. Р. — ¹⁷ проп. до: Ту же есть святой См. — ¹⁸ принесеніе У. Сф.; принесенный Е.; вст: бысть Ф. Е. — ¹⁹ отъ М. Ф. К. См. Р. — ²⁰ Сіонскія Д. Т. Р. — ²¹ проп. до: другая хранина Мо. Ф. — ²² вст: вѣло низка Е.; проп. до: низка, тѣмъ же М. Ф. См.; до: и ту въ той Е. — ²³ вст: святою М. См. — ²⁴ вст. заглавіе: О Петровѣ отверженіи М.; О дому Каіафинѣ Р. — ²⁵ близъ М. Ф. Е. См. — ²⁶ дворъ М. Ф. — ²⁷ проп. Ф. — ²⁸ проп. Мо. Е. См. — ²⁹ алекторъ Мк.; петель Ф. Т.; вст: не Мк. Ф. Е. См. — ³⁰ вст: заглавіе: О пещерѣ Петровѣ проп. до: И оттуда есть Р. — ³¹ проп. до: И оттуда есть М. Ф. К. См. —

Идѣже Петръ отвержеся Христа трижды плацася горѣ.

И оттуда есть¹ близъ паки² мѣсто на странѣ горы³, къ востоку лицъ, и ту есть пещера глубока велика, слѣсти⁴ въ ню⁵ степеней 30⁶ и 2; и въ той пещерѣ плакася Петръ⁷ горко отверженіа своего; и надъ тою пещерою церковь есть создана⁸ во имя святаго апостола⁹ Петра¹⁰.

О купѣли Силоамстѣй¹¹.

А оттуда, на полудне¹² лицъ, долѣ¹³ подъ горою¹⁴, есть купель Силоамля, идѣже Христосъ слѣпцю¹⁵ очи отверзе¹⁶.

О селѣ Скудельничи.

И ту есть¹⁷ подъ тою же горою Сіонское¹⁸ село Скудельниче¹⁹, еже²⁰ его²¹ купиша²² цѣною Христовою²³

¹ проп. до: мѣсто на странѣ Ф. — ² проп. М. Р. — ³ вст: высоки Д.; тоа сватыя проп. до: есть пещера глубока М.; проп. до: ту есть пещера Р.; до: пещера глубока велика Ф. — ⁴ вѣсти Д. М. Ф. Е. См.; вст: по степенемъ въ пещеру ту М. Ф.; проп. до: степеней 30 и 2 М. Ф. — ⁵ вст: по степенемъ Е. См. — ⁶ 20 Р. — ⁷ вст: апостолъ (вст: Христовъ М. См.) Ф. М. См. — ⁸ вст: велика Д. М. Ф. См.; проп. до: святаго апостола Петра Сф. Е. — ⁹ вст: Христова Т. А. — ¹⁰ проп. до: А оттуда, на полудне М. Ф. Е. См. — ¹¹ Силоамлѣ Р. — ¹² угъ М. Ф.; проп. до: подъ горою есть Р. — ¹³ проп. М. Ф. — ¹⁴ горною Сф.; вст: тою М. См. — ¹⁵ слѣпцому См. — ¹⁶ проп. до: И ту есть подъ М. Ф. Е. См. — ¹⁷ проп. до: село Скудельниче Мо. — ¹⁸ Сіонскою Д. М. Ф. См.; проп. Мо. Е. Р. — ¹⁹ проп. до: купиша цѣною Р. — ²⁰ иже М. Ф. См. — ²¹ проп. М. Ф. Е. См. — ²² вст: село Скудельниче Ф. А. — ²³ Христовою Сф. М. Ф. Е. См. Р. —

на погребаніе страннымъ¹; и есть обонъ² полъ³ дебри подъ горою Сіонскою⁴, на югъ лицъ отъ Сіона. И суть⁵ пещеры многи на⁶ странѣ горы⁷ у⁸ камени⁹ изсѣчены и въ тѣхъ пещерахъ¹⁰ днѣ¹¹ суть¹² гроби¹³ устроени¹⁴, у камени изсѣчены дивно и чюдно; ту ся погребаютъ¹⁵ странни¹⁶ пришельци¹⁷ туне такъ; ничто же не дають¹⁸ отъ мѣста того святаго: искуплено бо есть¹⁹ кровію Христовою²⁰.

О Вифлеомѣ²¹.

Вифлеемъ же святой²² есть на югъ лицъ отъ Іерусалима²³ святаго²⁴, 6 верстѣ²⁵ вдаль²⁶, по²⁷ полю²⁸ 2 верстѣ²⁹ до сѣданія Авраамля.

³⁰ Идѣже³¹ отрока своего³² остави³³ съ ослатемъ Авраамъ³⁴ и поя³⁵ сына своего Исаака на жертву, и задѣ³⁶ ему дрова понести и огнь³⁷, и рече ему³⁸: „отче³⁹, се дрова⁴⁰ и огнь, а кое⁴¹ овча⁴²?“ И рече

¹ проп. до: И суть пещеры М. Ф. — ² отъ Д. — ³ полу Д.; вст: Іердава, на К. Сн. Р. — ⁴ проп. до: суть пещеры многи Р. — ⁵ вст: ту М. Ф. К. Сн. — ⁶ вст: той М. — ⁷ вст: той святыя М. — ⁸ въ М. Ф. К. Сн. Р.; проп. А. — ⁹ каменны А. — ¹⁰ вст: до К.; во Р. — ¹¹ нынѣ К.; днѣхъ Р.; проп. М. Ф. — ¹² проп. М. Ф. — ¹³ вст: мнози (вст: праздни М.) и до сего дни М. Ф. — ¹⁴ проп. до: изсѣчены дивно Сф.; до: дивно и чюдно М. Ф. — ¹⁵ полагають М. — ¹⁶ странни М. А. К. Сн.; вст: и К. Сн. — ¹⁷ проп. до: ничтоже не дають М. Ф. Сн. — ¹⁸ даючи Ф. — ¹⁹ бѣ Мк.; суть Р. — ²⁰ вст: мѣсто то М. — ²¹ вст: идѣже Христосъ родися М.; сказаніе Ф.; градъ Т. Р. — ²² вст: градъ Ф.; проп. Мо. — ²³ проп. до: верстѣ до сѣданія А. — ²⁴ проп. М. Ф. К. Сн. Р. — ²⁵ поприщѣ Т. — ²⁶ вст: 2 верстѣ Ф.; два поприща Т. — ²⁷ а М. — ²⁸ полемъ Мк.; проп. до: до сѣданія Авраамля Ф. Т. — ²⁹ вст: по полю А. — ³⁰ вст. заглавіе: О сѣденіи Авраамля Р. — ³¹ вст: остави М. Ф. К. Сн. — ³² вст: поля проп. до: Исаака на жертву К. Сн. — ³³ Исаака проп. до: и задѣ ему Мо.; проп. Мк. Ф. — ³⁴ Авраама Д.; проп. Мк. Ф. — ³⁵ обать Ф.; обѣтъ А. — ³⁶ гдѣхъ Д.; волъ У. Сф. — ³⁷ проп. до: а кое овча Мо. — ³⁸ Исаакъ Мк. Ф. К. Сн. Р. — ³⁹ проп. до: а кое овча Р. — ⁴⁰ древо Сн. — ⁴¹ проп. М. Ф. К. Сн. — ⁴² вст: гдѣ есть Мк. Ф.; гдѣ К. Сн.; проп. до: Авраамъ: Богъ покажетъ А. —

ему¹ Авраамъ: „Богъ покажетъ, чадо², намъ³ овча.“ И идяше⁴ Исаакъ⁵ радуясь⁶ путемъ тѣмъ⁷ съ Іерусалиму лицъ. На томъ⁸ же бо мѣстѣ⁹ приведенъ бысть Исаакъ¹⁰, идѣже Христосъ распятъ¹¹ бысть¹².

И оттуда есть верста¹³ одина¹⁴ вдаль¹⁵ до мѣста¹⁶, идѣже¹⁷ святаа Богородица видѣ¹⁸ двои люди, едины смѣющася¹⁹, а другія плачущася²⁰. И ту есть была²¹ церкви²² создана²³, монастырь былъ святыя Богородица²⁴; нынѣ же разорено²⁵ есть отъ поганыхъ.

А оттудѣ до гроба Рахилина, матери Іосифовы²⁶, еста верстѣ²⁷ 2²⁸.

О вертепѣ идѣже Христа роди святаа Богородица.

И оттуда верста²⁹ одина³⁰ есть до мѣста, идѣже³¹ сѣла святаа Богородица съ ослати, егда³² понуди³³ сущее въ чревѣ³⁴ ея³⁵, хотя³⁶ изыти³⁷. И ту есть камень великъ³⁸, и на томъ камени почивала святаа Бо-

¹ проп. М. Ф. Т. Сн. Р. — ² проп. У. Сф. Ф. Сн. — ³ проп. Ф. — ⁴ идяста М. Сн. — ⁵ оба М. Сн. — ⁶ вкупѣ М. Сн.; проп. Ф. — ⁷ проп. М. Т. А. Сн. — ⁸ то Мк. Ф. Сн. Р. — ⁹ мѣсто Мк. Ф. К. Сн. Р. — ¹⁰ проп. М. Сн. — ¹¹ распятъ Д. — ¹² проп. Д.; вст. заглавіе: О видѣніи святыя Богородицы проп. до: идѣже святаа Богородица видѣ Р. — ¹³ поприщѣ Т.; проп. до: идѣже святаа Богородица Ф. — ¹⁴ едино Т.; проп. Мк. Сн.; проп. до: идѣже святаа Богородица Т. А. — ¹⁵ проп. М. Сн. — ¹⁶ вст: того М. Сн. — ¹⁷ проп. до: видѣ двои люди Р. — ¹⁸ видѣша М.; видяше К. — ¹⁹ плачущися Ф. Р. — ²⁰ смѣющася Ф. Р.; вст: есть верста 1 вдаль Р. — ²¹ нынѣ Ф.; проп. Д. М. Сн. — ²² проп. до: Святыя Богородица Ф. — ²³ проп. К.; вст: во имя Мо.; велика во имя Мк.; проп. до: сватыя Богородица М. — ²⁴ проп. до: А оттудѣ до гроба Ф. — ²⁵ разоренъ К.; вст: мѣсто то М. Сн. — ²⁶ вст: Прекраснаго Мо. Ф.; проп. до: до мѣста, идѣже Мо. — ²⁷ поприща Т. — ²⁸ проп. до: И оттуда верста Мк. Ф. К. Сн. Р. — ²⁹ есть поприще Т. — ³⁰ 1 Мк. Сн.; едино Т. — ³¹ проп. У. Сф. — ³² проп. М. — ³³ вст: бо ея М.; ю Ф. К. Сн. — ³⁴ утробѣ М. — ³⁵ вст: егда Мк. — ³⁶ 2 Мо. — ³⁷ родитися Р.; версты Мо. — ³⁸ вст: на немъ же Ф.; проп. до: почивала святаа Богородица Ф. —

городица¹, тогда² ссѣдши со ослати; и³ отъ того ка-
мени⁴, вставши⁵, шла⁶ есть пѣша до вертепа⁷ свя-
таго и ту родила есть Христа⁸ въ томъ вертепѣ⁹
святая Богородица.

И ту есть близъ Рождество Христово¹⁰, отъ камени
того¹¹ яко¹² можетъ дострѣлити добръ¹³ стрѣлецъ¹⁴.

О церкѣ Рождества Христова.

И есть ту надъ¹⁵ вертепомъ¹⁶ тѣмъ святымъ Рожде-
ства Христова¹⁷ создана есть церкѣ¹⁸ велика¹⁹ крестомъ
и верхъ ея клѣтски въсперенъ²⁰, покрыта же есть вся
оловомъ²¹ церкѣ та Рождества Христова, исписана есть
мусією²² вся²³; столповъ же имать 8²⁴ облыхъ мрамора-
ныхъ; помощена²⁵ же есть досками мрамора бѣлаго²⁶,
двери же имать трои²⁷; есть же вдалѣе²⁸ 50²⁹ сажень
до великаго олтаря, а вширь³⁰ 20³¹ сажень. Есть же
вертепъ и³² асли³³, идѣже было Рождество Христово,

¹ проп. до: и отъ того камени Ф. — ² како М. — ³ проп. до: шла есть
пѣша Мо. — ⁴ камыка Ф. — ⁵ проп. Ф. Р. — ⁶ дошла Мо. — ⁷ вст: идѣже
Ф.; проп. до: родила есть Христа Ф. К. Р. — ⁸ Господа Ф.; вст: Бога на-
шего М.; нашего Иисуса Христа Ф.; проп. до: святая Богородица М. К.
См.; до: есть близъ рождество Ф. — ⁹ проп. до: И ту есть близъ Р. — ¹⁰ проп.
Ф. — ¹¹ вст: святого М. К. См. Р. — ¹² вст: вержетъ (довержетъ Мк.) мужъ
силенъ каменемъ малымъ М.; дострѣлитъ Ф.; проп. до: И есть ту надъ
М.; до: надъ вертепомъ Ф. — ¹³ проп. К. См. Р. — ¹⁴ проп. до: И есть ту надъ
К. См. Р. — ¹⁵ подъ М. — ¹⁶ проп. до: Рождества Христова создана Ф. К. См. Р. —
¹⁷ проп. до: исписана есть мусією Сф. — ¹⁸ проп. до: клѣтски въсперенъ Ф. —
¹⁹ проп. до: клѣтски въсперенъ М. См. — ²⁰ вренъ Д.; воспертъ К.;
въспертъ Р.; и Ф.; проп. М. См. — ²¹ вст: и М. Ф. К. См.; проп. до: исписана
есть мусією Р.; до: мусією вся М. Ф. К. См. — ²² вст: внутри М. — ²³ испи-
сана Ф. К. См.; надписана М. — ²⁴ 50 К. См. Р. — ²⁵ мраморными Д. Ф.;
мороморными М.; мраморными А. — ²⁶ вст: моримора Д.; проп. М. Ф. —
²⁷ 2 Д.; проп. до: вдалѣе 50 сажень М. См. — ²⁸ въ длину (долину Мк. Ф. См.)
М. Ф. См. — ²⁹ 8 Д. У. М. Ф. См. Р. 30 Т. — ³⁰ въ ширину У. Сф. М. Ф.
См. — ³¹ 50 К.; 8 См. Р. — ³² той М.; же Ф. — ³³ святой М. Ф. —

подъ великимъ олтаремъ, яко пещера велика¹, создана
красно, и степеней имать 7, куда² же слѣсти³ есть
къ дверемъ святаго вертепа⁴ святаго⁵; имать двери
двои⁶, въ⁷ другихъ дверіи⁸ 7 же степеней. И есть,
восточными дверми влѣзучи въ вертепъ⁹, на лѣвѣй¹⁰
руцѣ¹¹ есть мѣсто¹² на земли долѣ и на томъ мѣстѣ
родился Христосъ¹³ Богъ¹⁴ нашъ¹⁵; и есть надъ¹⁶ мѣ-
стомъ¹⁷ тѣмъ¹⁸ воздѣлана¹⁹ трапеза святая и ту на той
трапезѣ²⁰ литургисають²¹.

О яслѣхъ Христовыхъ.

И ту есть мѣсто къ²² востоку²³ лицъ, а²⁴ противу
тому²⁵ мѣсту²⁶ на правѣ²⁷ руцѣ²⁸ ясли Христовы²⁹; къ
западу лицъ подъ скалою³⁰ каменною³¹ суть ясли Хри-
стовы³² святыя³³ и въ тѣхъ яслѣхъ положенъ бысть
Христосъ Богъ³⁴, въ рубища³⁵ повить нашего ради
спасенія³⁶, все претерпѣ³⁷. Близъ же себе³⁸ еста³⁹

¹ проп. М. Ф. К. См. Р. — ² уду М. Т.; уда Ф. К. См. — ³ проп.
до: вертепа святаго К. — ⁴ олтаря Ф. — ⁵ того М. К. См. Р.; проп. Д. Сф.
Ф. — ⁶ 2 Мо. Т. А. Р.; вст: а Мк. См.; и К. Р.; проп. до: восточными дверми
влѣзучи Ф. — ⁷ а Мо.; у Мк. К. См. Р. — ⁸ вст: также М. — ⁹ вст: той
святой М. — ¹⁰ шуй Т. — ¹¹ странѣ Ф. — ¹² проп. до: долѣ и на томъ М.;
до: родился Христосъ Сф. — ¹³ Господь М. — ¹⁴ Спасъ Д. — ¹⁵ вст: Иисусъ
Христосъ М. — ¹⁶ на М. — ¹⁷ мѣстѣ М. — ¹⁸ томъ М. — ¹⁹ создана М. —
²⁰ проп. Т. А.; вст: нынѣ М. — ²¹ вст: тоже Ф.; проп. до: И ту есть мѣсто Мк.
К. См. Р.; до: мѣсто къ востоку Ф.; до: а противу тому мѣсту Мо. — ²² на Мк.
Ф. — ²³ востокъ Мк. Ф. — ²⁴ вст: другое мѣсто къ (на Т.) западу (востокъ
Т. лицъ Т. Ф. — ²⁵ того Р.; проп. Ф. — ²⁶ проп. Д. Р.; вст: идѣже суть
проп. до: ясли Христовы; къ западу Ф. — ²⁷ лѣвой Сф. — ²⁸ вст: суть ту
М. — ²⁹ проп. до: подъ скалою каменною Ф.; до: и въ тѣхъ яслѣхъ Мо. —
³⁰ скалою Ф. А.; горою Мк.; доскою Р. — ³¹ проп. до: въ тѣхъ яслѣхъ
Ф. — ³² ты Мк. К. См. — ³³ проп. Р. — ³⁴ вст: нашъ М. К. См. Р. — ³⁵ руды
Ф. А.; вст: худы Ф. — ³⁶ проп. до: Близъ же себе Мо. — ³⁷ терпя Мк. К.
См. Р.; вст: насъ ради грѣшныхъ Ф. — ³⁸ проп. М. См.; вст: выѣстѣ
проп. до: и рождество и ясли Р. — ³⁹ вст: оба М. Ф. См. —

мѣста та ¹ и Рожество и ясли, яко три ² сажени ³ вдалѣе ⁴ межи има ⁵ еста; въ единой ⁶ пещерѣ оба мѣста та ⁷; исписана ⁸ же есть ⁹ пещера та мусією и помощена ¹⁰ же красно. Церкви же исподи дупляста ¹¹ есть вся ¹²; и ¹³ мощи ¹⁴ святыхъ ¹⁵ ту лежать. И пойдучи изъ ¹⁶ церкви ¹⁷ на правую ¹⁸ руку ¹⁹ выльзучи, и есть пещера ²⁰ глубока ²¹ подъ церковь ²² лицъ ²³, и въ той пещерѣ лежали ²⁴ мощи святыхъ младенецъ и ²⁵ оттуда взяты суть святіи младенци ²⁶ въ Царьградъ. Созданъ же есть градокъ ²⁷ высокъ ²⁸ около всея ²⁹ церкви тоя. И есть мѣсто ³⁰ то ³¹ было ³² Рождества Христова на горѣ, кромѣ ³³ людей ³⁴, въ пустыни; да то ся зоветъ ³⁵ нынѣ Вифлеемъ ³⁶, кдѣ ³⁷ то есть нынѣ ³⁸ Рождество Христово ³⁹ и градокъ, а ветхій Вифлеемъ кромѣ ⁴⁰ того мѣста былъ напреді, не дошедше Рождества Христова; и ⁴¹ ту есть столпникъ нынѣ, и ⁴² камень ⁴³ святныя Богоро-

¹ проп. до: яко три сажени Ф. — ² 3 М. См.; 3-хъ Ф.; трехъ А.; трюю К. — ³ проп. до: въ единой пещерѣ Р. — ⁴ только Мо.; проп. Ф.; проп. до: въ единой пещерѣ М. — ⁵ проп. до: исписана же есть Ф. — ⁶ первой К. — ⁷ вст: святая М.; проп. до: Церкви же исподи Мо. — ⁸ исписана Ф. — ⁹ была Мк. См.; проп. Ф. К. — ¹⁰ вст: досками мраморными. Подъ всею же церковью проп. до: дупляста есть Ф. — ¹¹ дуплена М.; дублено Ф.; дупля К. См.; дуплята Р. — ¹² проп. Ф. — ¹³ мощей Ф. — ¹⁴ же Ф. — ¹⁵ проп. Мо.; вст: многихъ Мк. К. См. Р.; много Ф. — ¹⁶ къ Ф. — ¹⁷ вст: есть пещера Ф. А. — ¹⁸ правой М. Ф.; десной Т. — ¹⁹ ручѣ М. А.; странѣ Ф.; проп. до: есть пещера глубока М. Р.; до: подъ церковь лицъ Т. А.; до: въ той пещерѣ лежали Ф. — ²⁰ вст: иная М. — ²¹ вст: вельми М. — ²² церковью М. Т. А.; вст: тою (вст: на угъ Мк.) М.; есть пещера Т.; проп. до: и въ той пещерѣ лежали Мо. Т. А. — ²³ вст. заглавіе: О младенцехъ Р. — ²⁴ лежать Д. М.; были Ф. — ²⁵ вст: нынѣ же принесены (вст: была Ф.) въ Царьградъ проп. до: И есть мѣсто Ф. — ²⁶ вст: половина ихъ и принесены суть М.; и принесены К. См. Р. — ²⁷ градъ Д. М. См. — ²⁸ вст: вельми Мк. См. — ²⁹ проп. М. К. См. Р. — ³⁰ же Ф. — ³¹ церковь Ф. — ³² проп. М. Ф. — ³³ опрочъ К. См. — ³⁴ вст: одѣлана же всею городомъ около проп. до: да то ся зоветъ Ф. — ³⁵ нарицаеть М. К. См. Р. — ³⁶ вст: градъ К. См. Р. — ³⁷ гдѣ М. См.; идѣже Ф. К. Р. — ³⁸ проп. М. Ф. — ³⁹ проп. до: а ветхій Вифлеемъ М. Ф. См. — ⁴⁰ отъ Р. — ⁴¹ гдѣ М. См.; идѣже Ф. К. Р. — ⁴² оже Ф.; иже А.; проп. Д. Мо. — ⁴³ камень Мо. Ф. —

лица; то на той горѣ ¹ есть былъ первый ² Вифлеемъ. И та земля ³ вся ⁴ около Вифлеема зовется ⁵ Ефрантъ, земля Іюдина ⁶, и о томъ ⁷ пророкъ ⁸ глаголетъ ⁹: „и ты ¹⁰, Вифлееме, земле Іюдова, ничимъ же менши еси въ тысящахъ ¹¹ Іюдовахъ ¹², исъ тебе бо ¹³ изыдетъ вожь, иже упасеть люди моя ¹⁴ Израиля.“ И есть земля та около Вифлеема красна зѣло ¹⁵ въ ¹⁶ горахъ, и дресеса многоплодовита ¹⁷ овощнаа стоать по пригоріемъ тѣмъ красно ¹⁸: масличіе, и смоквіе ¹⁹, и рожіе ²⁰ много бесчисла, виногради ²¹ мнози суть около Вифлеема и нивы по удолиемъ многи ²² суть.

И близъ ²³ церкви ²⁴ Рождества Христова ²⁵, внѣ стѣны градныя ²⁶, къ ²⁷ полудню ²⁸ лицъ ²⁹ дострѣла вдалѣе на горѣ есть велика ³⁰ пещера, въ той пещерѣ жила ³¹ святая Богородица ³² съ Христомъ и со Іосифомъ ³³.

¹ пещерѣ К. См. Р. — ² ветхій М. Т. А.; проп. Ф. — ³ проп. до: зовется Ефрантъ Ф. — ⁴ проп. М. См. — ⁵ проп. Мо. См. — ⁶ Іюдова М. Ф.; вст: якоже Ф.; проп. до: глаголетъ: „и ты Ф. — ⁷ вст: бо речено бысть М. См. проп. до: земле Іюдова, ничимъ Мо. — ⁸ пророкомъ Мк. См. — ⁹ Михеемъ Мк. См.; глаголется Ф. — ¹⁰ вст: Ефрантъ проп. до: ничимъ же менши Т. — ¹¹ владыкахъ Луб. — ¹² своихъ К. См. Р. — ¹³ вст: ми К. — ¹⁴ своя Мо. — ¹⁵ проп. до: и дресеса многоплодовита Ф. — ¹⁶ на Мо. — ¹⁷ многа М. Ф. К. См. Р. — ¹⁸ краснымъ Ф.; проп. М. — ¹⁹ проп. до: виногради мнози К. См. — ²⁰ проп. до: виногради мнози М. Ф. Р. — ²¹ ограды К.; гради См. — ²² вст: и обилии М. — ²³ вст: въ пустыни той М.; же ту Ф.; проп. до: стѣны градныя Ф. — ²⁴ отъ М. — ²⁵ проп. Сф.; проп. до: къ полудню лицъ М. — ²⁶ вст: яко дострѣлитъ Ф. — ²⁷ на М. Ф. См. — ²⁸ полудень М. Ф. См. — ²⁹ вст: яко въ полъ версты М.; проп. до: вдалѣе, на горѣ М.; до: есть велика пещера Ф. — ³⁰ проп. Ф. — ³¹ спала К. — ³² вст: 2 лѣта М. — ³³ вст: по Рождествѣ Христовѣ (вст: ту была 2 лѣта К. См. Р.) и въ ту пещеру пріидоша (приходили Мо.) волсви съ дары (вст: и поклонившася Христу Мк. К. См. Р.). Изъ тоя же пещеры бѣжалъ (выбѣжалъ А. К. Р.) Христосъ (вст: во Египетъ М. К. См. Р.) съ матерью своею и со Іосифомъ (вст: и бѣжа во Египетъ Ф.) М. Ф. А. К. См. Р.; проп. до: И ту есть мѣсто М. Ф. К. См. Р. —

О дому Іесеовѣ отца Давидова.

И ту есть мѣсто на странѣ града ¹ къ востоку лицъ, отъ града вдальѣ ², яко дострѣлить ³; имя мѣсту ⁴ тому ⁵ Вифиль. И ту былъ домъ Іесеовъ, отца Давидова, и вотъ ⁶ домъ ⁷ приде ⁸ Самоилъ пророкъ и ту помаза Давида на царство во Израили, въ Саула ⁹ мѣсто ¹⁰.

О кладязѣ Давидовѣ.

Ту ¹¹ кладязъ Давидовъ, его же пити древле ¹² Давыдъ вжадася ¹³.

Въ мѣстѣ, идеже благовѣстиша ангели пастухомъ Рождество Христово.

А отътуда есть мѣсто ¹⁴ подъ горою на ¹⁵ поли ¹⁶, версты ¹⁷ вдальѣ отъ Рождества Христова ¹⁸, на востокъ лицъ; на томъ мѣстѣ святіи ¹⁹ ангели благовѣстиша пастухомъ Рождество ²⁰ Христово. И есть ту была ²¹ пещера; надъ тою пещерою создана ²² была ²³ церкви ²⁴ добра ²⁵ во имя святаго Іосифа ²⁶, и ту былъ мастырѣ ²⁷

¹ погорья Мо.; горы Мк. Ф. К. Сн. Р.; проп. до: имя мѣсту тому Ф. — ² Вифіома М. — ³ вст: мужъ силенъ М. — ⁴ ему Ф. — ⁵ проп. Ф. — ⁶ въ Сф. М. Ф. К.; вст: той Сф. Ф.; тотъ К.; томъ М. — ⁷ дому М. — ⁸ прихо- дилъ Т.; былъ М. — ⁹ вст: царя М. — ¹⁰ проп. до: Ту кладязъ Давидовъ М. Ф. К. Сн. Р. — ¹¹ вст: былъ М.; есть Ф. — ¹² проп. К. Р. — ¹³ проп. до: А отътуда есть М. Ф. К. Сн. Р. — ¹⁴ вст: на полдень лицъ проп. до: версты вдальѣ отъ Ф. — ¹⁵ тою М. — ¹⁶ мало М. — ¹⁷ поприща Т. — ¹⁸ проп. до: на томъ мѣстѣ Ф. — ¹⁹ проп. М. Ф. К. Сн. Р. — ²⁰ Воскресеніе К. Сн. — ²¹ проп. М. Ф. Сн. — ²² проп. К. — ²³ проп. М. — ²⁴ проп. до: святаго Іосифа, и ту К. — ²⁵ проп. М. Ф. Сн. Р. — ²⁶ вст: обручника Марьяна М.; проп. до: И есть около мѣста Мо. — ²⁷ монастырь Д. М. Ф. К. Сн. Р. —

добръ ¹; нынѣ же разорено ² есть отъ поганныхъ ³ мѣсто то. И есть около мѣста того поле ⁴ красно вельми и нивы многоплодны ⁵, и масличья много ⁶, и ⁷ то ся мѣсто ⁸ зоветъ Агіапимина ⁹, еже ¹⁰ протолкуется святаа паства; и ту есть ¹¹ село святаго Савы ¹² къ Вифлеему лицъ подъ горою ¹³.

О ¹⁴ пещерѣ ¹⁵ и о дубѣ Мамрійствѣ ¹⁶.

А отъ Вифлеема ¹⁷ есть на югъ лицъ Хевронъ ¹⁸, пещера Сугубаа и дубъ Мамбрійскій ¹⁹. И есть отъ Іерусалима ²⁰ до Хеврона ²¹ версты ²² 28 ²³, и есть путь мимо Вифлеема ²⁴ къ Хеврону, ити до Вифлеома 6 версты, отъ Вифлеема до рѣки Афамскія ²⁵ суть версты ²⁶ 3; ²⁷. Въ ²⁸ той рѣцѣ Афамствѣй ²⁹ пророкъ глаголетъ Давидъ ³⁰ въ псалтыри: „Ты исуши ³¹ рѣки Афамля ³², Твой есть день и Твоя есть ночь“. И есть рѣка та нынѣ ³³ суха ³⁴ подъ землею течеть ³⁵ рѣка та и явится у ³⁶ моря Содомскаго, ту бо входитъ ³⁷ въ море Содомъ-

¹ чуденъ Мк. Сн. — ² разоренъ Мк. К. Сн. — ³ проп. до: И есть около Мк. К. Сн. — ⁴ вст: равно и М. — ⁵ вст: ту М. Сн. — ⁶ вст: плоды всячье Ф. — ⁷ да М. Сн. — ⁸ проп. Ф. — ⁹ Агій М.; Агіа Ф.; проп. до: И ту есть село Р. — ¹⁰ поминаетъ вст: же ся и Мк. — ¹¹ вст: близъ Мк. К. Сн. Р. — ¹² проп. до: подъ горою Ф. — ¹³ проп. до: А отъ Вифлеема К. Сн. Р. — ¹⁴ вст: пути къ М. — ¹⁵ Хеврону М.; Хевронъ Ф.; проп. до: А отъ Вифлеема М. Ф. — ¹⁶ Мамбрійствѣй Д. — ¹⁷ проп. до: до Хеврона версты 28 Ф. — ¹⁸ вст: и М. К. Сн. Р. — ¹⁹ вст: великій Д. — ²⁰ Хеврона Р. — ²¹ Іерусалима Р. — ²² поприщъ Т. — ²³ 22 Ф. — ²⁴ Ерихона Ф.; вст: отъ Іерусалима М.; проп. до: до Вифлеома 6 версты М.; до: отъ Вифлеема до рѣки Ф. — ²⁵ Ефамскія Мо.; Ефамскія Мк.; Ифамскія Ф. А.; Афамля Р.; проп. до: Въ той рѣцѣ Р. — ²⁶ поприщъ Т. — ²⁷ 20 М. — ²⁸ о Д. М. Ф. К. Сн. Р. — ²⁹ Овамствѣй Сб.; Ифамствѣй Ф. А.; проп. М. К. Сн. — ³⁰ проп. Д.; проп. до: Ты исуши рѣки М. К. Сн. — ³¹ исуши М. Ф. Т. К. Сн. — ³² Ефамскія Мо.; Ифамскія Ф.; Авамскія Т.; Ифамля А.; Афамскія К.; проп. до: И есть рѣка Р. — ³³ проп. К. Сн. Р. — ³⁴ вст: но Ф. К. Сн. Р. — ³⁵ проп. до: и явится у моря Ф. — ³⁶ близъ Ф. — ³⁷ выходитъ Ф. —

ское¹. И ту есть обонъ полъ² рѣки тоя гора камена³ висока вельми, лѣсъ на горѣ той великъ⁴ и часть⁵; и есть путь сквозѣ⁶ гору ту страшную⁷, неудобъ проходно⁸ есть; есть бо ту твердь⁹ велика и бѣють¹⁰ Срацины¹¹ въ¹² горѣ той; иже кто въ малѣ¹³ хошетъ пройти¹⁴, то не можетъ¹⁵ пройти; мнѣ же¹⁶ Богъ¹⁷ добру дружину и многу зѣло¹⁸ и тако могохомъ¹⁹ прейти²⁰ бесъ пакости мѣсто то страшное; ту бо прилежитъ²¹ Асколонъ градъ²², да оттуду да²³ выходить поганіи и²⁴ мнози²⁵ и бѣють²⁶ на пути томъ алѣ. Въ²⁷ той же горѣ²⁸, въ томъ же лѣсѣ, убиенъ бысть Авесаломъ, сынъ Давидовъ²⁹; туда³⁰ бо бѣжаше отъ бѣды³¹ отца своего, и ту внесе его мска³² въ чащу лѣса того и я³³ главу³⁴ его³⁵ за власы и съя³⁶ съ мшате³⁷, и³⁸ повисе³⁹ на древѣ высоко⁴⁰, и ту устрѣленъ бысть въ сердце 3-ми стрѣлами, и тако умре⁴¹ на древѣ томъ⁴².

А оттуда до клятвеннаго⁴³ кладязя Авраамова есть

¹ то К. — ² Иердана *ест*: и К. — ³ каменна К.; *проп.* М. Ф. См. — ⁴ вельми Мо. — ⁵ *ест*: и львоуе мнози и многови (инорогове Мк.) и пардуси въ лѣсѣ томъ живутъ и (*ест*: мнози Мо.) есть (*ест*: звѣри живутъ Мо.) на горѣ той М. — ⁶ чрезъ М. — ⁷ страшень Ф. — ⁸ проходень М. Ф.; *проходную* К. См. Р. — ⁹ *ест*: удобъ не проходна Ф. — ¹⁰ избиваютъ М. Ф. — ¹¹ *проп.* до: иже кто въ малѣ Ф. — ¹² на К. Р.; *ест*: малѣ же горы тоя К. См.; *проп.* до: не можетъ пройти К. См. — ¹³ *ест*: дружинѣ М. Ф. — ¹⁴ *ест*: гору ту М. Р.; *проп.* до: мнѣ же Богъ Ф. — ¹⁵ мочи Б. См.; *ест*: ея М. — ¹⁶ *ест*: худому прилучи М. — ¹⁷ *ест*: далѣ Д.; *пригоди* Ф. К. См. Р. — ¹⁸ *проп.* М. — ¹⁹ могохъ Д.; *проп.* М. Ф. К. См. — ²⁰ *проп.* до: могохъ М. Ф. К. См.; *проп.* до: мнѣ же Богъ Ф. — ²¹ *ест*: близъ К. См. — ²² *ест*: Срацины Ф. — ²³ *проп.* Сф. М. Ф. Б. См. — ²⁴ *проп.* Сф. М. Ф. Б. См. — ²⁵ *проп.* до: Въ той же горѣ Ф. — ²⁶ *ест*: люди М. — ²⁷ на Ф. — ²⁸ *ест*: и М. К. См. — ²⁹ *ест*: братъ Саломонъ Ф. — ³⁰ ту Д. Т. К. Р.; *оттуда* Мо. — ³¹ побѣды М. Т. А. К. См. Р. — ³² мска Сф.; *мша* М. А. Б. Р.; *мша* Сн.; *моща* Ф.; *мско* Т. — ³³ явъ У. Сф.; *явъ* М. Ф. А. См.; и А. — ³⁴ голу К., *доху* А.; *проп.* М. См. Р. — ³⁵ *проп.* Ф.; *ест*: лоза М. Р. — ³⁶ снать Р.; *сверже* М. Ф.; *ест*: его М. К.; и Сн. Р. — ³⁷ *ест*: долѣ (доху Т.) Т. А. Ф. — ³⁸ *ест*: ту М. — ³⁹ повѣси М.; *ест*: ея М. — ⁴⁰ *проп.* М. — ⁴¹ *ест*: вися Ф. См. Р.; *проп.* до: А оттуда до клятвеннаго М. — ⁴² *проп.* Ф.; *приписка на полях*: и поскорѣ по немъ отецъ его царь Давидъ Б. — ⁴³ добраго М. Ф. К. См. Р. —

верстѣ¹ 10², а отъ кладязя того до дуба Мамъбрійскаго есть верстѣ³ 6⁴.

О томъ же⁵.

Есть же дуботъ⁶ святой у пути на⁷ близу⁸, тамо идучи на правой⁹ рудѣ¹⁰, и стоитъ красень¹¹ на горѣ высоцѣ¹²; и есть¹³ около¹⁴ коренія его¹⁵ долѣ отъ Бога помощено¹⁶ мраморомъ¹⁷ бѣлымъ¹⁸, яко же помость¹⁹ церковный²⁰ помощено есть около дуба того всего²¹ добраго²²; и есть посередѣ помоста²³ того вырослъ дуботъ²⁴ святой ись²⁵ камня того дивень²⁶ есть²⁷. На верху горы тоя около дуба того уродилося²⁸ яко дво-рище²⁹, равно и чисто³⁰ бесъ³¹ каменія³², и ту стоялъ шатеръ Авраамовъ³³ близъ дуба того³⁴ къ востоку лицъ. И есть туботъ³⁵ не велми высокъ³⁶, кроковать³⁷ вельми³⁸ и часть³⁹ вѣтви⁴⁰, и многоъ плодъ на немъ есть;

¹ *поприщъ* Т. — ² десять Мк.; *проп.* А.; *ест.* *заллазіе*: О дубѣ Мам-вріастѣмъ М. Ф. К. См. Р. — ³ *поприщъ* Т. — ⁴ *проп.* до: Есть же дуботъ М. Ф. К. См. Р. — ⁵ *ест*: есть Д. — ⁶ дубъ М. Б. См.; *ест.* той М. К. См. — ⁷ *проп.* М. Ф. К. См. Р. — ⁸ близъ М. Ф. Б. См. Р.; *до*: на правой рудѣ М. Ф. К. См. Р. — ⁹ десной Т. — ¹⁰ *ест*: тамо идучи М. Ф. К. См. Р. — ¹¹ *проп.* М. Ф. Б. См. Р. — ¹² Красно М. Ф.; *ест*: вельми М. — ¹³ *ест*: бо М. Ф. — ¹⁴ *ест*: горы тоя уродилося каменье яко мость (помость М.) по (на Т.) земли (*ест*: равно М.) яко досками *проп.* до: помощено мраморомъ М. А. Т. Ф. — ¹⁵ того К. См. — ¹⁶ *помощень* Ф.; *ест*: долѣ Ф. — ¹⁷ мрамора Мо.; *мрамора* Мк.; *мрамора* Ф.; *мраморными* А. — ¹⁸ бѣлаго М. Ф. — ¹⁹ мость У. Сф. — ²⁰ *ест*: и чюдно и дивно Р.; *проп.* до: и есть посередѣ Р. — ²¹ *проп.* М. — ²² дивнаго М. Ф. К. См. — ²³ моромора К. См. Р. — ²⁴ дуботъ Сф.; *дубъ* М. Ф.; *ест*: той М. Ф. — ²⁵ отъ Р. — ²⁶ дивно М. Ф. К. См. Р. — ²⁷ уродилося Р.; *проп.* до: около дуба того Р. — ²⁸ родилося А.; *проп.* Р.; *ест*: равно М. Ф. — ²⁹ чисто безъ каменія М. Ф. К. См. Р. — ³⁰ *ест*: и М.; *проп.* до: и ту стоялъ К. См. Р. — ³¹ около М. Ф. — ³² *ест*: немало М. — ³³ *проп.* до: къ востоку лицъ Мо. — ³⁴ *ест*: есть же Ф. Т. — ³⁵ дуботъ Д. Сф. А. Б. Р.; *дубъ* М. Ф.; *ест*: той М. Ф. — ³⁶ *ест*: но М. Ф. К. См. — ³⁷ кроковать Сф.; *кроковать* М. См.; *краковать* Ф.; *крековать* Т.; *крековать* Б. — ³⁸ *проп.* М. Ф. См.; *проп.* до: и многоъ плодъ Т. — ³⁹ части М. — ⁴⁰ вѣтви М. См.; *вельми* Ф.; *ест*: имуци М. —

вѣтви же его близъ земли приклонилися¹ суть, яко мужъ² можетъ³, на⁴ земли стоя⁵, досячи⁶ вѣтви⁷ его; втолице⁸ же есть⁹ двою сажень моихъ¹⁰ около¹¹ его, а голомя¹² възвыше¹³ до вѣтвей его¹⁴ полторы сажени¹⁵. Дивно же и чудно есть толь много¹⁶ лѣтъ¹⁷ стоящу¹⁸ древу¹⁹ тому²⁰, на толь²¹ высоцѣ²² горѣ²³, не вредися²⁴, ни испорохнѣти, но стоитъ утвержденъ отъ Бога²⁵, яко то²⁶ перво²⁷ насаженъ. И подѣ тѣмъ дубъ прииде Святаа Троица къ патриарху Аврааму и ту обѣда у него²⁸ подѣ тѣмъ дубомъ святымъ; и ту благослови Святаа Троица²⁹ Авраама и Сарру, жену его, и вда³⁰ има родити³¹ Исаака на старость³²; ту и воду показа Святаа Троица Авраамови³³, и есть³⁴ кладязь³⁵ и доднесъ³⁶ подѣ горою тою у пути близъ³⁷. И та земля вся³⁸ около дуба того зовется Мамбрія; да потому зовется дуботъ³⁹ Мамбрискій⁴⁰. А отъ дуба⁴¹ того⁴² до Хеврона есть двѣ версты⁴³.

¹ приклонились Т. — * проп. Мк. Ф. К. См. Р. — * мочи К. См.; проп. Мо.; проп. до: стоя, досячи Ф. — ⁴ отъ К. См. — ⁵ проп. К. См.; вст: не Мо.; мужъ Мк.; проп. до: двою сажень моихъ Т. — ⁶ вст: до К. Р. — ⁷ проп. Мо. — ⁸ въ толщину Д. М. — ⁹ вст: яко Р. — ¹⁰ моею М. Ф. К. См. Р.; вст: рукою нмѣрихъ М. — ¹¹ проп. Мо. — ¹² гомя Ф. А.; голомянъ К.; вст: его М. Ф. См.; его яко Р. — ¹³ проп. М. Ф. — ¹⁴ проп. Ф. К. См. — ¹⁵ проп. до: толь много лѣтъ К. См. Р. — ¹⁶ есть М. Ф. — ¹⁷ проп. до: на толь высоцѣ горѣ Ф. — ¹⁸ тому М. — ¹⁹ дубу М. — ²⁰ святому М.; проп. К. См. Р. — ²¹ то лицѣ М.; проп. Ф. К. См. — ²² превмысоцѣй К. См. — ²³ мѣстѣ См. — ²⁴ вредитися Р.; вст: ни въ порохъ ничѣмъ Д.; ничѣмъ же ни глиности (глиности Мк.) на немъ М.; ни глиности на немъ Ф.; ничѣмъ же ни спорохнѣ См.; проп. до: не стоитъ утвержденъ Д. М. Ф. См. Р. — ²⁵ проп. до: подѣ тѣмъ дубъ А. — ²⁶ топеръ М. — ²⁷ черваго Т.; проп. М. — ²⁸ проп. до: Святаа Троица Авраама К. См. Р. — ²⁹ Богородица Мо.; вст: и благослови К. См. Р. — ³⁰ дастъ М.; вдасть Ф. — ³¹ вст: сына М. — ³² проп. до: показа Святаа Троица М. — ³³ вст: воду ту подѣ горою М. — ³⁴ проп. до: подѣ горою тою Ф. — ³⁵ кладязь М. Ф.; вст: той Ф.; проп. до: у пути близъ М. — ³⁶ сегодне К. Р. — ³⁷ вст: колодязь Ф. — ³⁸ проп. М. К. См. — ³⁹ дубъ М. Ф. К.; вст: той Т. К.; проп. Д. Сф. — ⁴⁰ вст: дубъ Р.; вст: заливъ: О Февронѣ Р.; О Хевронѣ горѣ М.; Сказаніе о Хевронѣ Ф.; О Хевронѣ Т. А. К. См. — ⁴¹ туда Ф. — ⁴² проп. М. Ф. К. См. Р. — ⁴³ иоприща Т.; проп. до: Хевронъ же гора М. Ф. К. См. Р.

О горѣ Хевронѣ.

Хевронъ же гора есть велика¹ и градъ² былъ³ на горѣ той великъ⁴ и твердъ велми, и аданія⁵ его суть⁶ ветхаа; сильно⁷ множество людей⁸ сѣдѣло⁹ перво¹⁰ по¹¹ горѣ той и нынѣ же¹² есть пусто. На той бо горѣ Хевронъстѣй¹³ и первое¹⁴ сѣлъ¹⁵ внукъ Ноевъ, сынъ Хамовъ¹⁶, Ханаонъ, по потоцѣ пришедъ отъ столпотворенія, и населилъ былъ землю ту всю около Хеврона; да тако¹⁷ земля та зовется¹⁸ Хананѣя¹⁹. И ту земля²⁰ обща²¹ Богъ²² Аврааму, и еще ему сушу въ Месопотаміи и²³ въ Хараонѣ²⁴; ту бо есть былъ домъ²⁵ отца Авраамля²⁶. И рече Богъ²⁷ Авраамови²⁸: изиди отъ²⁹ земля твоя³⁰, и отъ дому отца твоего, и иди³¹ въ землю хананѣйскую, и тобѣ дамъ землю³² ту³³ и сѣмени твоему до вѣка и азъ буду³⁴ съ тобою³⁵. И нынѣ по истинѣ есть земля та³⁶ Богомъ обѣтованна и благословена есть³⁷ отъ Бога всѣмъ³⁸ добромъ: пше-

¹ высока М.; вст: велми зѣло Мо.; зѣло Мк. — ² вст: на ней (вст: великъ Ф.) М. Ф. — ³ вст: прежде (вст: велій Мк.) созданъ М.; проп. до: аданія его суть Ф.; до: множество людей М. — ⁴ вст: велми Р.; проп. до: и аданія его Р. — ⁵ созданія К. См. Р. — ⁶ была Ф. — ⁷ Синай Ф.; Сина А. — ⁸ вст: ту М. См. — ⁹ было М.; жило Т.; зѣло Р.; зѣло К. См. — ¹⁰ первѣе К. См. Р.; проп. М. — ¹¹ на М. См. Р. — ¹² вст: мѣсто то М. — ¹³ проп. М. — ¹⁴ прежде М. — ¹⁵ сѣдѣлъ М. К. См. Р.; вст: былъ М. Ф. — ¹⁶ вст: именемъ М. Ф. — ¹⁷ потому М. Ф. — ¹⁸ ся М. Ф. К. См.; вст: назва М. Ф.; прозва К. См. — ¹⁹ Хананейская М.; вст: земля М. — ²⁰ землю Сф. Мк. Ф. К. См. Р. — ²¹ вст: Господь М. — ²² Господь Т.; проп. А. — ²³ ту М. Ф.; вст: бо былъ М.; былъ Ф. — ²⁴ вст: Авраамъ въ М.; проп. до: домъ отца Авраамля М. Ф. — ²⁵ дому М. — ²⁶ Хары Мо.; Фары Мк.; вст: Фары К. — ²⁷ вст: ко М. — ²⁸ проп. до: иди въ землю К. Р. — ²⁹ изъ М. См.; проп. до: дому отца твоего М. Ф. См. — ³⁰ своя Д. — ³¹ изиди Ф.; отъиди К. Р. — ³² ю М. Ф. См. Р. — ³³ проп. М. Ф. См. Р. — ³⁴ проп. К. См. Р. — ³⁵ вст: всегда М.; проп. до: по истинѣ М. — ³⁶ проп. до: благословена есть отъ М. Ф. См. — ³⁷ проп. до: всѣмъ добромъ: пшеницею К. — ³⁸ вст: людямъ и К. —

ницею, и виномъ, и масломъ, и всякимъ овощемъ обилна есть зѣло, и скотомъ¹ умножена есть; и овцы² бо и скоти³ дважды ражаются лѣтомъ⁴; и пчелами⁵ увязало⁶ ту есть⁷ въ каменіи⁸ по горамъ тѣмъ краснымъ; суть же и виногради⁹ мнози по пригоріемъ тѣмъ¹⁰, и дрѣвеса много овощнаа¹¹ стоятъ¹² бесчисла, масличіе¹³, смокви, и рожци, и яблони¹⁴, и черешни¹⁵, инородія¹⁶ и всякій овощъ¹⁷ ту есть; и есть овощетъ лучи¹⁸ и болій¹⁹ всѣхъ овощей²⁰, сущихъ²¹ на земли²² подъ небесемъ²³ нѣсть такого овоща нигдѣже²⁴. И воды добры суть въ мѣстѣ томъ и всѣмъ²⁵ здрави²⁶ и есть мѣсто то и красотою²⁷ и всѣмъ добромъ неисканна есть земля та около Феврона²⁸. И ту есть былъ домъ Давидовъ²⁹ на той горѣ³⁰ Февроньстѣй³¹; и ту бо есть былъ³² Давидъ 8³³ лѣтъ, егда бѣше выгналъ³⁴ сынъ его Авесаломъ³⁵.

¹ скоты Б. — ² овца М. Ф. А. К. См. Р.; добра Т. — ³ скотина У. Сф.;
вст: вся М. См. — ⁴ тѣломъ Д.; вст: и проп. до: по горамъ тѣмъ Мо. —
⁵ пчелъ Мк. Ф. См. Р.; пчела Т. А. К. — ⁶ много Мк. Ф. См. Р.; многа
Т. А. Б.; вст: зѣло К. Р. проп. до: по горамъ тѣмъ См. — ⁷ проп. до: по
горамъ тѣмъ К. Р. — ⁸ каменіи Ф.; вст: тамъ М. Ф. — ⁹ вст: красна Ф. —
¹⁰ вст. пчела многа ту есть въ каменіи томъ и мало ниже Мо.; и мало ниже
Мк.; проп. Ф. — ¹¹ овощная Ф. — ¹² проп. до: масличіе, смокви К. — ¹³ ма-
сличней Ф. — ¹⁴ яблоки Д.; яблока Б.; яблонь М. Ф. См.; яблоня А.;
яблочни Т.; яблочіе Р.; проп. до: и всякій овощъ Р. — ¹⁵ чересіе М.;
черешни Ф.; чериншіе Т. — ¹⁶ гроздіе Мо.; гроздья Мк.; рождья Ф.; рож-
деа А.; рожди Т.; родна Б.; родя См. — ¹⁷ проп. до: лучи и болій М. Ф.
К. См.; до: нѣсть такого овоща Р. — ¹⁸ лучше Ф. Б. См.; вст: бо М. Ф.;
проп. до: всѣхъ овощей М. Ф. — ¹⁹ обилій К. См. — ²⁰ овощевъ Мо. Ф.;
овощотъ А. — ²¹ проп. М. Ф. — ²² вст: гроздіе то подобенъ (вст: есть
Мк.) небесному овощу М.; проп. до: нѣсть такого овоща Ф.; до: ту есть
былъ М. — ²³ солнцемъ Б. См. — ²⁴ проп. Д.; вст: подобенъ есть небесному
овощу проп. до: Ту есть былъ домъ Ф. — ²⁵ всѣхъ Д. — ²⁶ здравіе
Д.; здравы Б. См. Р.; проп. до: и красотою Б. См. — ²⁷ проп. до: не-
исканна есть земля Р. — ²⁸ Хеврона Д. Б. См. Р. — ²⁹ проп. до: 8 лѣтъ,
егда У. Сф. — ³⁰ вст: въ Б. Р. — ³¹ Хевроньстѣй Д. Ф.; Хевронъ М. См.;
Хевронъ Б. Р. — ³² жилъ М. Ф.; бѣжалъ А. — ³³ 50 Б. — ³⁴ вст: изъ Іеру-
салима М. Ф. К. См. Р. — ³⁵ вст. заглавіе: О пещерѣ сугубѣй М. —

А отъ Феврона¹ до Сугубы пещеры Авраамовы² близъ³ яко полъ версты ближе⁴. Сугубаа пещера въ каменѣй⁵ горѣ есть и въ той пещерѣ есть гробъ Авраамовъ, Исааковъ и Іаковль. Ту бо пещеру Сугубую⁶ Авраамъ купилъ у Ефронъ⁷ Хетфѣянина⁸ на погребеніе⁹ всему¹⁰ роду своему¹¹, егда прииде¹² отъ¹³ Месопотаміа¹⁴ въ землю Хананѣйскую¹⁵, и ино¹⁶ не притяжа¹⁷ ничтоже¹⁸ первѣ¹⁹, но токмо²⁰ пещеру Сугубую на погребеніе себѣ и всему роду своему. И есть нынѣ созданъ²¹ градокъ²² малъ²³ около пещеры тоя²⁴, но²⁵ твердъ²⁶ зѣло²⁷; и есть градокъ созданъ есть великимъ каменемъ²⁸, чюдно и несканно хитростію²⁹, и стѣны его высоки суть велми; посередѣ градка того днѣ³⁰ утверждена есть пещера³¹ твердо³² и помощенъ есть градокъ³³ тѣ³⁴ весь³⁵ дсками мраморными³⁶, бѣлаго мрамора. И есть пещера та подъ мостомъ³⁷ исподи утверждена велми, идѣже лежитъ³⁸ Авраамъ, Исаакъ,

¹ Хеврона Д. Ф. М. К. См. Р. — ² есть М. Ф. К. См. — ³ проп. М. Ф. К. См. — ⁴ вдалѣ М. Ф.; проп. Р. вст. заглавіе: О сугубѣй пещерѣ Ф. Б. Р.; О пещере и о сугубѣй А.; О пещерѣ сугубѣй См. — ⁵ каменіи У. Сф. М. Ф.; вст: извѣчена М. Ф.; проп. до: и въ той пещерѣ М. Ф. — ⁶ проп. М. См. — ⁷ Ефронъ Д.; Ефрона Мк.; проп. Мо. Ф. К. См. Р. — ⁸ Хетфѣянина Д.; Хетфеянина К.; Хетфеянина См.; Хетфеянина Р.; Хетфеянина Мк.; Фетафея Мо.; Хотьяна Ф.; Хеттея А.; Готія Т. — ⁹ вст: себѣ и М. Ф. — ¹⁰ проп. Д. — ¹¹ проп. до: и вси сынове Іаковли К. — ¹² вст: Авраамъ Р. — ¹³ вст: мѣста Потапія Д. — ¹⁴ проп. Д. — ¹⁵ Ханаоньскую Д. — ¹⁶ иного М. Ф. См. Р.; вст: же М. См. Р.; же себѣ Ф. — ¹⁷ пріише См. Р.; вст: Авраамъ М. — ¹⁸ ничего же Ф. — ¹⁹ проп. М. Ф. — ²⁰ вст: ту Р. — ²¹ проп. Р. — ²² городъ М. Ф. См.; городомъ Р. — ²³ каменъ М. Ф. См.; одѣлано Р. — ²⁴ проп. до: великимъ каменемъ Р. — ²⁵ проп. М. Ф. См. — ²⁶ вст: каменъ А. — ²⁷ велми Д. М. Ф. См.; проп. до: созданъ есть великимъ Мк. Ф. См.; до: хитростію, и стѣны Мо. — ²⁸ вст: оздано есть Р.; проп. до: хитростію, и стѣны Мк. Ф. См. — ²⁹ хитръ Мо.; хитро Мк. Ф. См.; вст: же велми созданъ Мо.; велми и несканно Мк. См.; и несканно Ф. — ³⁰ проп. М. Ф. Р. — ³¹ вст: та М. Ф. См. — ³² крѣпко Мк. Ф. См.; проп. Мо. — ³³ городъ М. Ф. — ³⁴ той М. Т.; проп. Ф. — ³⁵ проп. М. Ф. См. — ³⁶ проп. А.; проп. до: И есть пещера См. — ³⁷ мѣстомъ Д. Р.; вст: тѣмъ мороморавымъ М.; тѣмъ Ф. Р. — ³⁸ лежать Мк. —

Иаковъ¹ и вси сынове Иаковли, и жены ихъ ту лежать, Сарра, Ревѣка², а Рахиль кромѣ³ лежитъ на пути у Вифлеема⁴. Суть же въ градцѣ томъ⁵ днѣ надъ⁶ пещерею⁷ создани гроби разнѣ себѣ; надъ гробы тѣми созданы⁸ церковци малы⁹ круглы; и есть¹⁰ близъ себе гробъ Авраамовъ и жены его Сарринъ¹¹, и гробъ Исааковъ и жены¹² его¹³ Ревекинъ¹⁴ близъ себе, гробъ Иаковъ и жены его Илѣинъ¹⁵ близъ себе¹⁶ еста.

О гробѣ¹⁷ Иосифовѣ.

Иосифа прекраснаго гробъ¹⁸ внѣ градка того¹⁹, кромѣ пещеры²⁰ Сугубыя вдальѣ, яко довержетъ²¹ до²² градка того; и то мѣсто нынѣ²³ святый²⁴ Авраамъ²⁵. И ту есть близъ²⁶ гора высока, на полудне лицъ, отъ Сугубыя пещеры вдальѣ²⁷ верста едина; и на ту гору взиде²⁸ Святаа Троица со Авраамомъ; до тоя бо горы проведи Авраамъ²⁹ Святую Троицу отъ дуба Мамбрійскаго. И ту есть мѣсто на верху горы тоя, красно и высоко зѣло³⁰, и на томъ мѣстѣ Авраамъ, падъ³¹ на лицѣ своемъ, поклонися Святѣй Троици, моляшеся³² и³³ глаголаше³⁴.

¹ проп. Мо. — ² вст: и Лія М. Ф. К. См. Р. — ³ вст: ихъ Т. — ⁴ проп. до: надъ гробы тѣми Мо.; до: О молитвѣ Авраамѣ К. — ⁵ вст: въ Мх. Ф. См. — ⁶ проп. Мх. — ⁷ проп. Мх. — ⁸ вст: яко М. См.; суть яко Ф. Р. — ⁹ проп. М. См. — ¹⁰ еста Ф. — ¹¹ вст: такоже проп. до: близъ себе, гробъ Мо. — ¹² проп. Ф. См. Р. — ¹³ проп. Ф. См. Р. — ¹⁴ Ревекинъ Мх. См.; Ревекинъ Ф.; Ревекинъ Р. — ¹⁵ Илѣинъ М. Ф. См. Р.; вст: потому М.; проп. до: Иосифа прекраснаго гробъ См. Р. — ¹⁶ проп. до: Иосифа прекраснаго гробъ М. Ф. — ¹⁷ горѣ Д. У. — ¹⁸ вст: есть Д. Ф. — ¹⁹ проп. Мо. — ²⁰ вст: тоя М. См. — ²¹ вст: мужъ каменемъ М.; челоуѣкъ Р. — ²² отъ М. Ф. — ²³ зовется М.; вст: зовется Ф. См. Р. — ²⁴ святаго М.; проп. Р. — ²⁵ Авраама М. — ²⁶ мѣсто М. Ф.; проп. См. — ²⁷ вст: яко М. См. Р. — ²⁸ приде См. — ²⁹ проп. Ф. — ³⁰ велики М. Ф.; есть Р.; проп. См. — ³¹ проп. до: поклонися Святѣй Троици См. Р. — ³² помогшесѣ Ф.; моляся См. Р. — ³³ о вст: Содомъ М. Ф. См. Р. — ³⁴ глагола М. См. Р.; проп. до: Господи! Да не М. Ф. См. Р.; до: съ тоя же горы посла К.

О молитвѣ Авраамлѣ¹.

„Господи! Да² не погубиши праведнаго³ съ⁴ нечестивыми⁵ въ пагубу! Но аще, Господи⁶, обрящешъ⁷ 50 праведникъ въ Содомѣ⁸; не помилуешъ⁹ ли¹⁰, Господи¹¹, всего¹² града¹³ того¹⁴ 50 ради¹⁵ праведникъ?“ И рече¹⁶ Господь¹⁷ Авраамови: „аще обрящу¹⁸ въ Содомлянехъ¹⁹ 50 праведникъ, не погублю всего²⁰ града того²¹, 50 дѣля праведникъ.“ И паки²² поклонився Авраамъ Богови²³ и рече: „аще обрящется²⁴ въ Содомѣхъ²⁵ 30 праведникъ, не помилуешъ²⁶ ли²⁷ всего града того?“ И рече Господь Богъ²⁸ Аврааму: „аще обрящется 30 праведникъ²⁹ въ Содомѣхъ, не погублю всего града того.“ И поклонився Авраамъ Господеву и рече: „многомилостиве и терпѣливе о беззаконіихъ нашихъ, Господи! Да³⁰ не прогнѣваешися на мя, раба Твоего³¹, и възглаголю³² еще³³ единоу: аще обрящется³⁴ въ Содомѣхъ 15 праведникъ, не помилуешъ³⁵ ли, Господи³⁶, всего града того³⁷, 15 ради³⁸ праведникъ?“ И рече

¹ Авраамовъ У. Сб. — ² проп. М. Ф. См. — ³ праведника См.; вст: и да не будетъ праведный См. — ⁴ яко См. — ⁵ нечестивый См.; вст: и да не будетъ праведный яко нечестивый М. Ф. — ⁶ проп. См. Р. — ⁷ обрящется М. — ⁸ себѣ Мо.; вст: во градѣ Т. — ⁹ погубиши М. Ф. См. Р. — ¹⁰ проп. до: И рече Господь Авраамови Т. — ¹¹ проп. М. Ф. А. См. — ¹² своего Ф. — ¹³ мѣста М. См. — ¹⁴ проп. М. Ф. А. См. — ¹⁵ дѣля См.; проп. Д. — ¹⁶ вст: ему М. — ¹⁷ вст: ко См. Р.; проп. до: аще обрящется въ Содомѣхъ 15 праведникъ, не погублю М. Ф. А.; до: не погублю всего града того. И умогче Т. — ¹⁸ обрящется См.; проп. до: 50 праведникъ, не погублю Р. — ¹⁹ Содомѣ См. — ²⁰ проп. Д. — ²¹ Содомскаго См.; проп. до: И паки поклонився См. Р. — ²² проп. См. Р. — ²³ Господеву См. Р. — ²⁴ проп. до: 30 праведникъ, не помилуешъ ли Р. — ²⁵ Содомѣ См. — ²⁶ погубиши Д. См. Р. — ²⁷ вст: Господи См. Р. — ²⁸ проп. Д. — ²⁹ проп. до: не погублю всего См. Р. — ³⁰ проп. См. Р. — ³¹ своего Р. — ³² възглаголюще Д. — ³³ проп. Д. — ³⁴ проп. до: 15 праведникъ, не Р. — ³⁵ погубиши См. Р. — ³⁶ проп. См. Р. — ³⁷ проп. до: И рече Господь Р. — ³⁸ дѣля См. —

Господь¹ Богъ къ Авраамови: „аще обрящется² въ Содомѣхъ³ 15 праведникъ, не погублю всего града того⁴, 15 дѣля праведникъ⁵, ни 5 ради праведникъ⁶, не погублю всего града того⁷.“ И умолче Авраамъ и не приложи⁸ къ тому глаголати ничтоже. Съ тоя же горы посла Святаа Троица два ангела въ Содомъ, да изведуть⁹ Лота¹⁰ сыновѣца Авраамова. Ту¹¹, на томъ мѣстѣ¹², тогда¹³ Авраамъ жертву принесе Богови, пшеницею¹⁴ всыпавъ на огонь, и тѣмъ¹⁵ зовется¹⁶ мѣсто то¹⁷ Жертва Авраамова. И есть мѣсто то высоко вельми, и видѣти¹⁸ есть оттуда всю ту¹⁹ Хананѣйскую²⁰.

И отъ жертвы Авраамовы²¹ до дебри Грезновы²² верста едина, а отъ дебри Грезновы до гумна Анатова верста 1.

О гробѣ²³ Лотовѣ, иже въ Сигорѣ.

А оттуда до Сигора²⁴ есть²⁵ двѣ²⁶ версты²⁷. И ту есть гробъ Лотовъ и обою дочерю его²⁸, 2 гроба еста.

¹ проп. до: Авраамови: „аще Сн. Р. — ² обрящу Ф. А.; проп. до: 5 ради праведникъ Ф. А. Р. — ³ Содомѣ М. Сн.; проп. до: 5 ради праведникъ М. — ⁴ проп. до: И умолче Авраамъ Д. — ⁵ проп. до: не погублю всего Сн. — ⁶ ест: въ градѣ Мк. Ф. А. — ⁷ Содомскаго М.; проп. Ф. — ⁸ ест: Авраамъ А.; еще М. Сн.; проп. до: глаголати ничтоже Ф. — ⁹ изведета М. Ф. Сн. — ¹⁰ ест: изъ Содома Ф.; проп. до: Ту, на томъ мѣстѣ К. — ¹¹ проп. до: тогда Авраамъ жертву М. Сн. — ¹² ест: невидима бысть Святаа Троица отъ (проп. А. Р.) Авраама (Авраамови Р. проп. А.); невидима бысть Святаа Троица отъ Авраама К. ест. О жертвѣ (Авраамъ и о рождествѣ А.) Авраамовѣ М. Ф. А. Т. Сн. Р.; — ¹³ ту К. Сн. Р. — ¹⁴ пшеницу Сф. М. Ф. К. Сн. Р. — ¹⁵ то Д. М. — ¹⁶ ест: нымъ К. Р. — ¹⁷ ест: сватый Авраамъ М. Ф.; проп. до: И есть мѣсто Мо. — ¹⁸ ест: отвсегъ М. Ф.; отъ всюду Т.; проп. до: А оттуда до Сигора М. Ф. — ¹⁹ ест: землю К. Сн. Р. — ²⁰ проп. до: О гробѣ Лотовѣ К.; до: А оттуда до Сигора Сн. Р. — ²¹ Одамови У. Сф. — ²² Грезновы Д. — ²³ горѣ Д.; Лотѣ К.; проп. до: А оттуда до Сигора К. — ²⁴ Сигоры М.; Сигорѣ Ф. Т.; ест: баянъ К. Сн. Р. — ²⁵ ест: яко Ф. А. Р. — ²⁶ 3 К. Сн. Р. — ²⁷ ест: вдалѣ Мк. Ф. К. Сн. — ²⁸ ест: и есть бо М. Ф.; проп. до: пещера велика и въ ту М. Ф. —

И въ той же горѣ пещера велика, и въ ту пещеру въбѣгль Лоть со¹ дочерма своимъ². Ту есть градище близъ³ первыхъ людѣй⁴, и былъ на горѣ той высокъ⁵ и то зовется⁶ Сирогъ.

А оттуда⁷ есть версты⁸ вдалѣ мѣсто⁹ на¹⁰ взгоріи¹¹, къ полуднію лицъ отъ Сигора, и¹² ту¹³ стоитъ жена Лотова столпомъ каменнымъ¹⁴. А отъ жены Лотовы до Содома есть двѣ версты. И то все видѣхомъ¹⁵ очима своимъ¹⁶, а ногама своимъ не могохомъ¹⁷ дойти¹⁸ до Содомскаго¹⁹ мѣста²⁰, боязни²¹ ради поганыхъ; и не даша ны²² ити тамо правовѣрніи чловѣци, рекоша²³ ны²⁴ тако: „ничтоже вы²⁵ тамо²⁶ видѣти добра, но токмо муку²⁷, и смрадъ²⁸ исходитъ оттуду²⁹, и³⁰ болѣти³¹ ти³² будетъ³³, рѣша ны: „отъ смрада того злаго“. Да ту ся възвратихомъ опять³⁴ къ святому Аврааму³⁵ и, благодатию Божіею³⁶ съблюдаеми³⁷, проидохомъ³⁸ по³⁹ здраву⁴⁰ въ Сугубую пещеру⁴¹, въ градокъ, и ту поклонихся⁴² святымъ мѣстомъ всѣмъ⁴³ и почихомъ ту два

¹ ест: двѣма М. — ² ест: егда бѣжа отъ Содома М. — ³ проп. М. Ф. — ⁴ проп. до: на горѣ той М. Ф. К. Сн. Р.; до: оттуда есть версты У. Сф. — ⁵ высокъ М. Ф. К. Сн. Р. — ⁶ ест: нымъ Р. — ⁷ Сигоры Мо.; Сигора Мк. — ⁸ полверсты Д.; ест: единая М. Сн. — ⁹ проп. М. Сн. — ¹⁰ до Мк.; проп. Мо. Р. — ¹¹ взгорію Мо.; взгорья Мк.; проп. Р.; ест: и до туду идѣже проп. до: стоитъ жена Лотова Мо. — ¹² до туду Мк. — ¹³ идѣже Мк. — ¹⁴ ест: О мучѣ Содомской К. — ¹⁵ видѣхъ М. Ф. К. Сн. — ¹⁶ ест: грѣшнымъ Ф.; проп. до: не могохомъ дойти Мо. Ф. Сн. — ¹⁷ могохъ Д. М. Ф. Сн.; ест: боязнью Мо. — ¹⁸ проп. Сн.; проп. до: боязни ради поганыхъ М. — ¹⁹ ест: того Т. А. — ²⁰ моря Ф. — ²¹ боязнью Мк. Сн.; боязни Ф.; немощію Мо. — ²² мы М. Ф. Сн. — ²³ рекуще М. Ф. Сн.; рекше К. Р. — ²⁴ проп. М. Ф. Сн. — ²⁵ вама М. Т. Сн. — ²⁶ ест: не М. Ф. К. Сн. Р. — ²⁷ мука М. Сн. — ²⁸ ест: злый М. К. Сн. Р. — ²⁹ изъ ест: моря того М. Ф. — ³⁰ ест: и рекоша намъ тако: вы М.; тако ны рѣша Ф.; рѣша ны Р. — ³¹ болни М. К. Сн. Р.; боли Т. А.; болѣзнь Ф. — ³² проп. У. М. Ф. К. Сн. Р. — ³³ проп. до: отъ смрада того М. Ф. Р. — ³⁴ вснать Т.; вездѣ М. Ф. А. — ³⁵ ест: Богомъ храними М. Ф. — ³⁶ его М. Ф. — ³⁷ съхраняеми Р. — ³⁸ ест: пакы М. Ф.; проп. до: въ Сугубую пещеру М. Ф. — ³⁹ во К. Сн. — ⁴⁰ здравыи К. Сн. — ⁴¹ ест: и М. Сн.; проп. до: и ту поклонихся Р. — ⁴² поклонихомся Д. Сф. М. Ф. К. Сн. — ⁴³ тѣмъ М. Ф. Сн. Р.; проп: К. —

дни¹. Благодатию Божию² обрѣтохомъ добру дружину многу³, идущу⁴ въ Иерусалимъ; и ту пристахомъ мы къ нимъ и идехомъ⁵ съ радостію съ ними, безъ боязни, и доидохомъ⁶ по здраву святаго града Иерусалима и похвалихомъ Бога, сподобившаго насъ, недостойныхъ⁷, видѣти святаа та мѣста, и неизреченнаа⁸, и несказаннаа.

⁹И есть¹⁰ на полудне лицъ отъ Вифлеема¹¹ монастырь¹² святаго Харитона¹³, на той же рѣцѣ Афамстѣй¹⁴, и есть близъ моря Содомскаго, въ горахъ каменныхъ; и пустыни около его¹⁵. Грозно¹⁶ и безводно есть мѣсто то, и сухо¹⁷; есть подъ нимъ добръ камена и страшна зѣло¹⁸; около¹⁹ былъ весь²⁰ градомъ одѣланъ²¹, посредѣ²² же града²³ того есть 2 церкви, въ²⁴ велицѣй²⁵ есть церкви гробъ святаго Харитона. Въ же есть града²⁶ усыпальница²⁷, создана²⁸ гораздо²⁹, и въ той³⁰ усыпальници³¹ лежатъ святіи отци³², тѣлеса³³

¹ *вст:* въ городѣ (*вст:* томъ Т.) Т. А. Ф. — ² Христовою К. См. Р. — ³ *вст:* сущу Р. — ⁴ идущихъ Т.; *вст:* оттождъ М. — ⁵ *вст:* радующеся М.; *проп. до:* безъ боязни, и М. — ⁶ *вст:* съ радостію Д. — ⁷ *проп. М. Ф.* — ⁸ *проп. до:* И есть на полудне М. Ф. — ⁹ *вст:* заглавіе: О монастырь (*вст:* святаго М.) Харитона (Харитоновъ Ф.). По малѣ же (*вст:* дни М.) идехомъ въ Харитоновъ монастырь М. Ф.; по малѣ же идехомъ въ Харитоновъ монастырь Т. А. — ¹⁰ *вст:* же путь мимо Вифліомъ М. Ф.; *проп. до:* отъ Вифлеема монастырь М. Ф. К. См. Р. — ¹¹ *вст:* на полудни лицъ до М.; на полдень лицъ вдалѣе (*вст:* яко Ф.) 5 верстъ (*вст:* до См. Р.) Ф. К. См. Р. — ¹² монастыря М. См. Р. — ¹³ Вифліома Мо.; *вст:* Есть же монастырь той М. — ¹⁴ Ефамстѣй Ф. А. К. См. — ¹⁵ *вст:* велика (*вст:* велики М.) и страшна (*вст:* зѣло М.) М. Ф. — ¹⁶ *проп. М. Ф.* — ¹⁷ *вст:* Монастырь святаго Харитона красно стоитъ межъ горами каменными М. Ф.; *проп. до:* около былъ весь М. Ф. — ¹⁸ *вст:* и глубока К. См. Р. — ¹⁹ *вст:* его Мо. — ²⁰ *проп. М. Ф. К. См. Р.* — ²¹ *вст:* и есть подъ нимъ добръ каменна (*вст:* велика М.) и страшна зѣло М. Ф. — ²² *проп. до:* 2 церкви, въ велицѣй К. — ²³ монастыря М. Ф. См. — ²⁴ *проп. Мо. Ф.* — ²⁵ велици Мо. Ф. — ²⁶ монастыря К.; *вст:* того К. — ²⁷ усыпальница М. См.; *проп. до:* и въ той усыпальници К. — ²⁸ сдѣлана М. — ²⁹ то Т. А.; *вст:* разнѣ Т. А. — ³⁰ ней К. — ³¹ *проп. К.* — ³² *вст:* въ Мк. См.; *проп. до:* болѣ 7 сотъ К. — ³³ тѣмъ Мк. См. —

яко живи¹, и лежитъ ихъ ту болѣ 7-сотъ²; ту лежитъ святой³ Кириакъ Исповѣдникъ, тѣломъ⁴ весь цѣль; ту лежитъ Ксенефонта⁵ сына, Іоаннъ и Аркадіе⁶, и⁷ благоуханіе чудно⁸ отъ нихъ⁹ исходитъ. И ту поклонихомся на¹⁰ мѣстѣ¹¹ томъ святомъ и взидохомъ¹² я¹³ на гору¹⁴ на угъ лицъ, отъ монастыря¹⁵ того верста¹⁶ едина вдалеѣ.

И ту мѣсто есть равно на нивѣ¹⁷, и на томъ мѣстѣ всхищенъ бысть¹⁸ пророкъ Аввакумъ, идущу ему¹⁹ на поле къ женцемъ съ брашномъ и съ водою, и несе²⁰ его²¹ Ангелъ²² въ Вавилонъ къ Данилови пророку въ ровъ, и ту накормивъ Данила²³ и напоивъ²⁴, и паки всхищенъ бысть Ангеломъ, в то²⁵ же часъ²⁶, въ томъ же дни, паки опять²⁷ бысть на томъ же мѣстѣ у жнецъ и дасть имъ обѣдъ²⁸. И нынѣ²⁹ есть на мѣстѣ томъ аки теремецъ созданъ³⁰, знаменіа ради³¹. Есть же Вавилонъ отгуду³² вдале³³ 40 дній³⁴.

И³⁵ отъ того мѣста близъ³⁶ церква велика, клѣтски создана³⁷, во имя святыхъ пророкъ. И ту есть ис-

¹ *вст:* цѣли См. — ² 7 Сф.; семисотъ Ф. А.; 500 М.; 800 Т.; *вст:* яко живи К. — ³ и К.; *проп. Р.* — ⁴ *вст:* яко живъ Мк. Ф. — ⁵ *вст:* 2 Мо. Ф. Т.; два Мк. А. К.; оба См. Р. — ⁶ Аркадій Мо. А. Р. — ⁷ *вст:* много М. Ф. — ⁸ *проп. М. Ф. К. См. Р.* — ⁹ нея А.; нею Ф. — ¹⁰ святымъ М. Ф.; *вст:* тѣмъ М. Ф. — ¹¹ мѣстомъ М. Ф.; *проп. до:* и взидохомъ и М. Ф. — ¹² взидождъ Д. Ф. — ¹³ *проп. Д. М. Ф. К. См. Р.* — ¹⁴ *вст:* високу Ф. — ¹⁵ моря Д. — ¹⁶ *проп. до:* И ту мѣсто К. — ¹⁷ горѣ Мо.; гѣвъ К. См. Р. — ¹⁸ *вст:* ангеломъ святымъ М.; ангеломъ Ф. Р. — ¹⁹ *проп. до:* къ женцемъ съ брашномъ М. Ф. К. См. Р. — ²⁰ донесе М. А. К. См. Р.; донесень Ф. — ²¹ и Мк. А. К. См.; *проп. Мо. Ф.; вст:* вскорѣ К. См. Р. — ²² ангеломъ Ф. Т. — ²³ его М. См.; *проп. Ф.* — ²⁴ *вст:* а отъ Ерусалима до Вавилона поприщъ 2000 и 60 и 5 М. — ²⁵ той У. Сф. М. Ф. К. См. Р. — ²⁶ *проп. до:* паки опять бысть Р. — ²⁷ поставленъ Мк.; *проп. Т. См.* — ²⁸ брашно М. Ф.; *вст:* и питіе М. — ²⁹ *проп. М. Ф.* — ³⁰ *вст:* красенъ М. — ³¹ дѣла М. Ф. К. См. Р. — ³² оттождъ Д.; отъ М. Ф. Т. К. См. Р.; *вст:* того мѣста М. Ф. Т. К. См. Р. — ³³ за Ф.; *проп. М.* — ³⁴ *вст:* ѣхати борзо М. — ³⁵ ту К. Р.; *вст:* есть К. Р.; *проп. до:* близъ церкви велика К. Р. — ³⁶ *вст:* бысть Д. — ³⁷ *проп. до:* святыхъ пророкъ К. —

поди подѣ церковію тою пещера велика¹, и въ той² пещерѣ³ лежитъ 12 пророка въ трехъ ракахъ: Аввакумъ⁴, Наумъ⁵, Михей⁶, Іезекій⁷, Авдій⁸, Захарія, Іезекія⁹, Измаиль, Савейль¹⁰, Варухъ¹¹, Амось¹² и Осій¹³.

И ту есть близъ¹⁴ на горѣ село велико вельми, и сѣдять въ немъ Срацини мнози, и Христіане¹⁵ суть же ту, въ селѣ томъ, мнози. И то село есть святыхъ пророкъ, ту ся суть родили¹⁶ святіи пророци и то ихъ есть отчина¹⁷ село то. И ту лежахомъ¹⁸ ношъ едину въ селѣ томъ¹⁹, Божією благодатію²⁰ храними, и почестиша²¹ ны добръ²² въ селѣ томъ²³ Христіане²⁴. И ту, опочивше²⁵ добръ²⁶ ношъ ту²⁷, и заутра вставше рано²⁸, идохомъ²⁹ къ Вифлеему. Старѣйшина бо Срациньскій³⁰ самъ со оружіемъ проводи ны оне до Вифлеема и та мѣста вся тоже³¹ ны проводилъ³²; а лапъ³³ не³⁴ дойти до тѣхъ мѣстъ, поганыхъ ради³⁵: туда³⁶ бо ходять³⁷ мнози Срацини и разбиваютъ³⁸ въ горахъ тѣхъ. И доидохомъ по³⁹ здраву⁴⁰ до⁴¹ святого града Вифлеема и ту поклонихомся⁴² Рождеству Христову и, ту по-

¹ проп. М. Ф. См. — ² ней М. Ф. См. — ³ же М. Ф. См. — ⁴ Іонъ К. См. Р.; проп. Ф. — ⁵ Михей Д. Ф. К. См. Р.; вст: Іонъ М. — ⁶ Езекия Ф.; Езекия Г. См.; Езекия Р.; проп. до: Измаиль Е. См. Р. — ⁷ Іуда Ф.; проп. до: Измаиль М. — ⁸ Езекия Д. Ф. — ⁹ Савейль Д. М.; Савейль Ф.; проп. К. См. Р. — ¹⁰ Варухъ Ф. — ¹¹ Самось Р. — ¹² Іосія Д. Ф. Т. Е. Р.; Іосія М. См.; Осій А.; вст: Софоній М. — ¹³ проп. Д. М. См. — ¹⁴ вст: такоже М. См.; проп. до: въ селѣ томъ М. Ф. К. См. — ¹⁵ изродилися М. Ф. Т.; проп. до: то ихъ есть Е. См. — ¹⁶ проп. до: И ту лежахомъ Е. См. — ¹⁷ жихомъ М. — ¹⁸ проп. до: и заутра вставше Е. — ¹⁹ милостію У. Сб. — ²⁰ почтиша Сб. М. А. См. — ²¹ проп. до: Христіане. И ту См. — ²² вст: живущіи М. — ²³ проп. до: и заутра вставше См. — ²⁴ опочивше Мо. — ²⁵ проп. М. Ф. — ²⁶ еднану Мо.; проп. М. Ф. — ²⁷ проп. М. Ф. См. — ²⁸ вст: накы Мо. — ²⁹ села М.; вст: того М. — ³⁰ святая М.; проп. Ф. К. См.; вст: показа намъ и М. — ³¹ поводи Мо. Е. Р. — ³² впростѣ Е.; проп. Ф. — ³³ неудобъ М. Ф. А. Е. См. Р.; не убо Т. — ³⁴ дѣла Мо. Т. — ³⁵ ту Д. М. Ф. Р. — ³⁶ поганіи М. Ф.; вст: суть М. — ³⁷ избиваютъ М. Ф. Т.; сбиваютъ А.; вст: христіанъ М. — ³⁸ проп. К. — ³⁹ здравы Е. — ⁴⁰ вст: вси М. Ф. А. — ⁴¹ вст: святому М. Ф. См. —

чивше¹, идохомъ съ радостію въ святыи градъ Іерусалимъ².

³Идѣже уби Давидъ Голиафа.

И есть ту мѣсто близъ Іерусалима, на востокъ лицъ отъ столпа Давидова⁴, яко⁵ дострѣлить, и на томъ мѣстѣ уби Давидъ Голиада⁶. И есть мѣсто⁷ подобно⁸ близъ истерны⁹, и ту есть нынѣ¹⁰ нива добра.

И оттуда¹¹ дострѣла¹² есть вдалѣ до пещеры¹³, и въ той пещерѣ лежатъ мощи многихъ¹⁴ святыхъ мученикъ, избіенныхъ въ Іерусалимѣ, во царство Иракліево; и зовется мѣсто то Агаіа¹⁵ Мамила¹⁶.

Идѣже въ возрасте честное древо.

И отъ того мѣста до честнаго Креста есть верста едина; и есть мѣсто за горою, на западъ лицъ отъ Іерусалима, и на томъ мѣстѣ посѣченъ есть подножекъ¹⁷ Христовъ¹⁸, на немъ же пригвоздиша пречистѣи нозѣ Господа нашего Іисуса Христа. И есть мѣсто то¹⁹ градомъ одѣлано, и посередѣ града того создана²⁰ есть

¹ опочивше Мо.; вст: добръ М. Ф. См. — ² проп. до: И есть ту мѣсто Ф. К. См. Р. — ³ вст. заглавіе: О мѣсти Голоядовъ Мо.; О мѣстѣ Голиадовъ и о мученицѣхъ М. — ⁴ Давидова Д. Сб. М. Ф. К. См. Р. — ⁵ вст: мужъ М.; человекъ Р. — ⁶ Голиада Мо.; проп. до: и ту есть нынѣ Мо. — ⁷ вст: то Д. М. Ф. К. См. Р. — ⁸ подобно М. Ф. К. См. Р.; проп. до: и ту есть нынѣ Е. См. Р. — ⁹ истерны М.; стѣны Ф. — ¹⁰ вст: на мѣстѣ томъ М. — ¹¹ оттогда М. Ф. — ¹² дострѣла Д.; до стрѣлѣтъ Ф.; близъ М.; проп. до: пещеры, и въ той М. — ¹³ пещера М. Ф. — ¹⁴ проп. М. Ф. — ¹⁵ Агаіа Р.; Агаіа Е. См.; проп. М. Ф. — ¹⁶ Мамила Ф.; Мамила А.; Мила Е. См.; проп. до: И отъ того мѣста М. Ф. К. См. Р. — ¹⁷ подножникъ М. Ф. Т. — ¹⁸ Христовъ Е. См. Р.; кресту М. Ф. — ¹⁹ вст: нынѣ М. — ²⁰ проп. М. Ф. К. См. —

церкви, велика¹ вверхъ, во имя² честнаго³ Креста⁴, исписана⁵ есть добръ вся. И подъ великимъ олтаремъ⁶, подъ трапезою⁷ глубоко, и есть пень древа того честнаго⁸, и утверждено есть⁹ вельми¹⁰, и покрыто есть надъ пнемъ тѣмъ дѣсками мрамора¹¹ бѣлаго¹². И оконце продѣлано противу древу тому, и есть кругло. И то¹³ есть монастырь Ивѣрьскій¹⁴.

О дому Зарынѣ¹⁵.

И отъ того монастыря до дому Захаріина суть версты 4, и есть мѣсто то подъ горою, къ западу лицъ отъ Іерусалима. Въ тотъ домъ Захаріинъ прииде святая Богородица¹⁶ въ подгоріе къ Іелисавееи¹⁷ и¹⁸ цѣлова Іелисавеею¹⁹; и бысть²⁰, яко услыша Іелисавеею²¹ цѣлованье²² Марьино²³, и възграся²⁴ младенецъ²⁵ радушами²⁶ въ утробѣ²⁷ ея, и рече Іелисавеею²⁸: „откуда се²⁹ прииде³⁰ ко мнѣ мати Господа³¹ моего³²? Благословенна еси³³ въ женахъ и благословенъ плодъ утробы³⁴

¹ *вст:* создана М.; *проп. до:* во имя честнаго М. Ф. — ² *вст:* святаго Р. — ³ *вст:* пречестнаго Д.; пресвятаго У. Сф. — ⁴ *проп. до:* И подъ великимъ Мо. — ⁵ *вст:* исписана Ф. — ⁶ *вст:* тоя церкви М. — ⁷ *проп. до:* пень древа того М. Ф. См. Р. — ⁸ *вст:* креста М.; *проп. до:* покрыто есть надъ Р. — ⁹ *вст:* надъ нимъ Ф. — ¹⁰ *проп. М. Ф. См. —* ¹¹ *мороморянными М.; мраморными Ф. —* ¹² *проп. М. Ф. —* ¹³ *туже М. —* ¹⁴ *женскій М. Ф.; великій Р.; проп. до:* И отъ того монастыря Ф. К. См. Р. — ¹⁵ *Захаріинъ Д. М.; вст. въ заглавіи:* отца Іоанна Крестителя М. — ¹⁶ *проп. до:* къ Іелисавееи и М. Ф. Р. — ¹⁷ *вст:* цѣловастеса обѣ матери и прочая во Евангеліи писано Іоаннѣ К.; *проп. до:* и бысть яко Д.; *до:* Въ томъ же дому К. — ¹⁸ *вст:* отъ См.; *проп. до:* цѣлованье Марьино См. — ¹⁹ *проп. до:* цѣлованье Марьино А. — ²⁰ *проп. М. Ф. Т. —* ²¹ *вст:* и о Р. — ²² *цѣлованіи См.; цѣлованіи Р. —* ²³ *Маріинна См.; Марынѣ Р. —* ²⁴ *проп. до:* и рече Іелисавеею См. — ²⁵ *вст:* съ Д. — ²⁶ *радостію Д.; проп. Р. —* ²⁷ *чревѣ М. Ф. —* ²⁸ *проп. М. Ф. См. Р. —* ²⁹ *вст:* мнѣ, да М.; да Т. — ³⁰ *проп. до:* Благословенна еси См. — ³¹ *Господина М. —* ³² *проп. до:* Въ томъ же дому М. Ф. — ³³ *ты Д. См. Р. —* ³⁴ *чрева См. —*

твоея¹⁴. Въ томъ же дому Іоаннъ Предтеча родился есть². И есть нынѣ³ на мѣстѣ томъ создана была церкви⁴ вверхъ; идуще⁵ въ церковь ту, на лѣвѣй⁶ руцѣ⁷, подъ малымъ олтаремъ, есть пещерка мала, и въ той пещерѣ родился Іоаннъ Предтеча. И есть мѣсто то было⁸ одѣлано градомъ⁹ каменнымъ¹⁰ все¹¹.

О горѣ¹², идѣже бѣжа Елисавеею съ Предтечею.

А оттуда есть полъверсты¹³ чресъ дебрь¹⁴ горы¹⁵, въ нюже гору¹⁶ прибѣже Іелисавеею¹⁷ и рече¹⁸: „горо¹⁹, приими матеръ съ чадомъ²⁰! И абіе разступися гора и приять ю²¹. Слуги же Иродовы, иже²² гна²³ въ слѣдъ ея²⁴, пришедше до мѣста того, не обрѣтоша ничтоже и²⁵ возвратишася томлены²⁶. И есть мѣсто то знати²⁷ на камени томъ²⁸ и до нынѣшняго²⁹ дне³⁰. И есть³¹ надъ мѣстомъ тѣмъ нынѣ создана³² церквица мала; исподи подъ церковцею тою пещерка мала³³ и церквица³⁴ другая, предъ пещеркою тою приадана. Изъ тоя

¹ *твоего См. —* ² *проп. до:* А оттуда есть К. — ³ *проп. См. Р. —* ⁴ *проп. до:* идуще въ церковь М. — ⁵ *идуща М. Ф. См. Р. —* ⁶ *шуй Т.; правой Д. —* ⁷ *странѣ Ф.; проп. до:* есть пещерка М. Ф. — ⁸ *проп. М. Ф. См. Р. —* ⁹ *дворамъ См. Р. —* ¹⁰ *проп. М. —* ¹¹ *проп. У. Сф.; проп. до:* А оттуда есть М. Ф. См. Р. — ¹² *городѣ Д. —* ¹³ *вст:* дагѣ Р. — ¹⁴ *вст:* до М. Ф. К. См. Р. — ¹⁵ *вст. заглавіи:* О горѣ Ф. — ¹⁶ *проп. М. К. См. Р. —* ¹⁷ *вст:* съ Іоанномъ и возопи Елисаветъ М. Ф. К. См. Р. — ¹⁸ *глаголю М. См. —* ¹⁹ *вст:* горо К. — ²⁰ *отрочатемъ Р. —* ²¹ *ихъ Т.; и А. Р.; проп. Ф.; вст:* гора та М. Ф. См. Р. — ²² *проп. М. К. —* ²³ *гнаху Д. Ф. К. Р.; гнахуса См.; гнашеса М. —* ²⁴ *вст:* и не обрѣтоша К.; *проп. до:* и ту воду пала К. — ²⁵ *вст:* паки М. Ф. См. — ²⁶ *посрамлены М. Ф. См. Р.; проп. до:* И есть надъ Р. — ²⁷ *зади См. —* ²⁸ *проп. Ф. См. —* ²⁹ *днешняго М. Ф. См. —* ³⁰ *проп. до:* нынѣ создана церквица М. Ф. — ³¹ *вст:* на мѣстѣ томъ См.; *проп. до:* создана церквица мала См. — ³² *же М. Т. А.; проп. Ф.; вст:* есть ту М. Т. А. — ³³ *проп. до:* другая предъ пещеркою Сф.; *до:* изъ тоя пещеры М. Ф. — ³⁴ *вст:* мала Д. У. Р. —

пещеры исходить вода добра зѣло¹ и² ту воду пила святаа³ Иелисавеевъ, съ Иоанномъ⁴, ту сущи въ горѣ той⁵; ту бо есть была до умертвія Иродова, ангелъ бо ю набдѣше⁶ въ горѣ той⁷. И есть же гора та велика вельми и лѣсъ по ней есть многъ, и около ея дебри⁸ суть многи, и есть на западъ отъ Іерусалима; имя мѣсту тому—Орини⁹. Въ ту же гору вбѣгль¹⁰ Давидъ пророкъ¹¹ изъ Іерусалима, отъ Саула¹² царя.

О Рамѣ¹³.

А отъ¹⁴ тоя горы къ западу лицъ есть двѣ¹⁵ версты до Рамы, и о той Рамѣ пророкъ Іеремѣя¹⁶ глаголетъ: „Гласъ въ Рамѣ слышанъ¹⁷ бысть¹⁸, плачь и рыданіе¹⁹ во ушю ею, Рахиль плачущюся чадъ своихъ и не хотѣше утѣшиться²⁰, яко не²¹ суть²²“. И есть Рама та дебрь²³ велика, и по дебри той сѣдѣла²⁴ села²⁵ многа²⁶. И та земля вся около дебри тоя нынѣ²⁷ зовется Рама²⁸, и то есть область²⁹ Вифлеемская. И ту Иродъ царь³⁰

¹ *ест*: видомъ бѣла яко млеко М. — ² *ест*: сходя пила изъ горы тоя близъ К.; *прот.* до: ту бо есть была К. — ³ *прот.* М. Ф. См. Р. — ⁴ *прот.* до: ангелъ бо ю Мо. — ⁵ *прот.* до: до умертвія Мк.; до: ангелъ бо ю Ф. — ⁶ набдѣше Д.; набдѣше У. Сф.; набдѣ Ф.; *ест*: ту Р.; *прот.* до: въ ту же гору Ф. — ⁷ *прот.* до: Имя мѣсту тому К.; до: Въ ту же гору М. — ⁸ *ест*: глубоки каменны См. Р. — ⁹ Орни Б. См.; Орній Р. — ¹⁰ вбѣгль Т.; вбѣгль Р. — ¹¹ *прот.* до: отъ Саула царя Т. Б. Р. — ¹² *прот.* до: А отъ тоя горы К. См. Р. — ¹³ Раму Ф.; Вараамъ Т.; *ест*: и о Елмаусѣ (Еммаусѣ Мк.) М.; (далѣе Рама вездѣ названа: Вараама Т.) — ¹⁴ оттуда Т.; *прот.* до: къ западу лицъ Т. — ¹⁵ *прот.* Сф. — ¹⁶ Еремѣй Д. Сф. Мо.; Еремѣя Р. — ¹⁷ слышанъ Д. М. Ф. Б. См. Р. — ¹⁸ *прот.* до: И есть Рама М. Ф. — ¹⁹ *ест*: и прочее во Евангеліи К.; *прот.* до: Рахиль плачущюся См. Р.; до: И есть Рама Б. — ²⁰ утѣшится У. Сф. — ²¹ нѣсть Р. — ²² ихъ Р. — ²³ добра А.; глубока К. См.; *ест*: и А. Б. См. — ²⁴ сѣдѣла Мк.; сѣдѣла А. Р.; были Ф. Т.; *прот.* Мо. Б. См. — ²⁵ села А.; се Р. — ²⁶ Рама Р.; *прот.* до: и то есть область М. Ф. — ²⁷ *прот.* К. См. Р. — ²⁸ Рома У. Сф. — ²⁹ власть Р. — ³⁰ *прот.* М. Б. См. Р.

посла вой своа¹ въ² Раму³ избить святыхъ⁴ младенцевъ⁵.

О Ельмаусѣ.

А отъ Рамы⁶ къ западу лицъ суть версты 4 до Ельмауса⁷, и ту Христосъ въ⁸ 3-тій⁹ день¹⁰ по въскресеніи¹¹ явился Луцѣ и Клеопѣ¹², идущима има отъ Іерусалима на село, и ту познася¹³ има Христосъ¹⁴ въ преломленіи хлѣба¹⁵. И есть ту было село то велико; на мѣстѣ же томъ была церкви создана, нынѣ же есть разорено все¹⁶ отъ поганыхъ и село то есть Ельмаусъ¹⁷ пусть¹⁸. И есть¹⁹ сторонь²⁰ пути того²¹, за горою²², было²³ то²⁴, на правой руцѣ тамо идуще²⁵ отъ Іерусалима къ Яфу²⁶.

О Лиддѣ.

А отъ Елмауса²⁷ до Лидды²⁸ суть 4 версты, по полю все донти Лидды²⁹. И ту есть былъ градъ великъ³⁰ вельми³¹, имя ему³² Лидда, нынѣ же зовется

¹ *прот.* Д. — ² ко У. Сф.; *прот.* М. Ф. Р. — ³ Авраму У. Сф. Р.; *прот.* М. Ф. — ⁴ *прот.* М. Ф. См. — ⁵ *ест*: Христови мученици Мо.; Христа иша Мк. Ф. См.; *прот.* до: А отъ Рамы М. Ф. Б. См. Р. — ⁶ Арамы Мо.; Вараамы Т. — ⁷ Еммауса Мк. Т. Б. См. Р. — ⁸ *прот.* Д. А. Р. — ⁹ третій Мк. А.; 3 Д. — ¹⁰ дни Д.; *прот.* до: явился Луцѣ Ф. — ¹¹ *ест*: своею М. — ¹² *ест*: и прочая во Евангеліи К.; *прот.* до: А отъ Елмауса К. — ¹³ показася У. Сф. — ¹⁴ *прот.* Р. — ¹⁵ *прот.* до: И есть сторонь М. Ф. — ¹⁶ *прот.* до: и село то См. Р. — ¹⁷ Еммаусъ Р. — ¹⁸ пусто Д. Сф. См. Р. — ¹⁹ *ест*: село то М.; *прот.* до: за горою М. Ф. — ²⁰ посторонь У. Сф. — ²¹ *прот.* См. Р. — ²² *прот.* до: тамо идуще отъ М. — ²³ тою Т. — ²⁴ *ест*: село Д. Ф. См. Р.; пути село Сф.; *прот.* У.; *прот.* до: тамо идуще отъ Ф. — ²⁵ *прот.* до: А отъ Елмауса Мо. — ²⁶ *прот.* до: А отъ Елмауса Мк. Ф. См. Р. — ²⁷ Еммауса Ф.; Іерусалима Б. См. Р. — ²⁸ *прот.* до: ту есть былъ Р. — ²⁹ людьми Д.; *прот.* М. Ф. Б. — ³⁰ *прот.* до: Лидда, нынѣ же Мо. — ³¹ *прот.* Д. Мк. Ф. См. — ³² *ест*: было К. Р. —

Рамбилій¹. И² въ той Лидѣ Петръ³ ицѣлил⁴ есть Ению⁵ на одрѣ лежаща⁶.

О Опіи⁷.

А отъ Лиды до Опіи⁸ есть версть 10⁹, все по полю ити. Въ томъ градѣ во Опіи¹⁰ святой Петръ апостоль Тавифу¹¹ въскресилъ. Въ томъ же градѣ поставишу¹² Петру¹³ на горниці въ 9 часъ¹⁴, видѣ плащаницю¹⁵ съ небеси сходящу, на¹⁶ 4 краи повержено¹⁷, и пришедшу до¹⁸ него¹⁹, и възрѣвъ Петръ и видѣвъ плащаницю ту исполнь²⁰ сущу четвероногихъ и всякого гада²¹. И рече ему гласъ²² съ небеси²³: „Петре, вставъ²⁴, заколи и яжъ²⁵!“ И рече Петръ:—Господи, николиже²⁶ скверно и нечисто²⁷ вниде въ уста моя.—И рече ему²⁸ гласъ съ небеси; „еже Богъ очистилъ²⁹, ты не оскверняй“. И на томъ мѣстѣ нынѣ³⁰ церкви³¹ создана³² во имя святого³³ Петра³⁴. Есть же градотъ³⁵ Опія у моря

¹ Рамбилій Д.; Рамбилія Ф.; Рамлиа К. См.; Рамлиа Р.; Рамлиа М. — ² Ту М. Ф.; проп. до: Петръ ицѣлил М. Ф. — ³ вст: апостоль Христовъ М. См.; апостоль Ф. Р. — ⁴ ицѣлил Сф. Ф. Р. — ⁵ Ению Д.; Ению Р.; Енея М. Ф. К. См. — ⁶ проп. до: А отъ Лиды М. Ф. К. См. Р. — ⁷ Пия Д.; У. — ⁸ Опія Мо. Т. К. См. Р. — ⁹ 8 А.; 5 Б.; вст: ту М. Ф. К. См.; проп. до: Въ томъ градѣ Р.; до: святой Петръ апостоль М. Ф. К. См. — ¹⁰ вст. и ту Р. — ¹¹ Тавифу Д.; Тавифу М. Ф. Т. См. — ¹² поставишу У. Сф. М. Ф. К. См. — ¹³ проп. до: въ 9 часъ М. Ф. — ¹⁴ вст: и прочая въ Дѣяніяхъ Б.; проп. до: И на томъ мѣстѣ Б. — ¹⁵ проп. до: на 4 краи М. Ф. — ¹⁶ за См. — ¹⁷ повержену Ф. А. Р.; повѣшена См. — ¹⁸ къ М. Ф. — ¹⁹ нему М. Ф.; вст: и въ томъ часѣ слышавъ М.; и слыша слыше Т.; и слышавше А.; и слыше Ф.; проп. до: исполнь сущу См.; до: гласъ съ небеси М. Ф. — ²⁰ исполнену Р. — ²¹ проп. до: на томъ мѣстѣ См. — ²² вст: слыше М.; глаголющъ Ф.; проп. до: Петре, вставъ Ф. — ²³ вст: глаголющъ М. — ²⁴ встави Р. — ²⁵ проп. до: на томъ мѣстѣ М. Ф. — ²⁶ ничтоже Р. — ²⁷ вст: не Р. — ²⁸ вст: сторицею Р. — ²⁹ вст: ны Д. — ³⁰ проп. М. Ф. — ³¹ проп. до: святого Петра К. — ³² добра Р.; вст: велика М. См. — ³³ вст: апостола Д. М. Ф. Т. См. — ³⁴ проп. до: нынѣ зовется градотъ М. Ф. — ³⁵ градотъ Сф.

близъ и приходитъ море къ стѣнамъ его, и тако нынѣ¹ зовется градотъ Яфъ фряжскийнѣмъ² языкомъ. А отъ Яфа³ до Тарсуфа есть версть 6⁴.

О Кесаріи Филиповѣ.

А отъ Тарсуфа⁵ до Кесаріи Филиповы суть версты 24, все подлѣ⁶ море⁷ ити. Въ той же Кесаріи святой⁸ Петръ апостоль⁹ крестилъ Корнилія¹⁰. Ту же есть близъ¹¹ гора, двою версту¹² вдалѣ отъ града¹³ того на полудне лицъ, и въ той горѣ жилъ¹⁴ отецъ Маркіянъ¹⁵, къ нему же прииде¹⁶ жена¹⁷ блудница искусить его¹⁸.

О Капернаумѣ.

А отъ Кесаріи Филиповы до Капернаума¹⁹ града есть версть 8²⁰. И есть Капернаумъ²¹ былъ градъ великъ велми²², и людей множество²³ въ немъ было²⁴, нынѣ же есть пустъ²⁵ градотъ и есть близъ моря великаго. И о томъ Капернаумѣ глаголетъ пророкъ: „О²⁶ горе тебѣ, Капернауме! Възнеслѣся²⁷ еси до небесъ²⁸ и до

¹ проп. Р. — ² фряжскимъ Мо. Р.; фружскимъ Мк. фряжскы Д.; вст: и нынѣ Д. — ³ вст: городка М. — ⁴ проп. до: А отъ Тарсуфа М. Ф. К. См. Р. — ⁵ Арсуфы Д. — ⁶ по долгу К. См. Р. — ⁷ моря Д. Мк. К. См. Р.; проп. Мо. — ⁸ проп. М. Ф. — ⁹ проп. Ф. — ¹⁰ проп. до: А отъ Кесаріи Мо. — ¹¹ проп. Мк. Ф. См. — ¹² проп. Д. — ¹³ Кесарія Мк. Ф. См.; проп. до: въ той горѣ Мк. Ф. См. — ¹⁴ вст: святой Мк. К. См. — ¹⁵ Мартинъ Мк. Ф.; Мартиніанъ Б.; Мартемьянъ См.; Мартыянъ Р.; проп. до: А отъ Кесаріи К. См. — ¹⁶ иде Мк. Ф. — ¹⁷ проп. Мк. Ф. — ¹⁸ проп. до: А отъ Кесаріи Мк. Ф. Р. — ¹⁹ проп. до: глаголетъ пророкъ А. — ²⁰ 18 Мо.; 50 Ф. Т. Б.; проп. до: о томъ Капернаумѣ М. Ф. Т. — ²¹ Капорнаумъ Сф. — ²² проп. до: нынѣ же есть К. См. — ²³ мнози Д. — ²⁴ были Д. — ²⁵ проп. до: близъ моря великаго К. См. — ²⁶ проп. М. Ф. К. См. — ²⁷ вознесешися М. См.; возвысился Ф.; возвысился Т. — ²⁸ вст: и прочая К.; проп. до: Изъ того бо града Б. —

ада¹ снидеши²⁴. Изъ того³ бо града⁴ изити хоташеть антихристъ⁵, да того⁶ ради⁷ нынѣ фрази опустили⁸ суть весь градотъ Капернаумъ⁹.

О горѣ¹⁰ Карлиньстѣй¹¹.

А отъ Капернаума до Кармилльскія горы есть верстъ 6. И въ той горѣ святой¹² пророкъ¹³ Иліа жилъ¹⁴ есть въ пещерѣ и той¹⁵ враномъ бысть той прекормленъ¹⁶ Иліа пророкъ; на той же горѣ жерци Вавиловы¹⁷ исклалъ¹⁸ ножемъ¹⁹ и рече Иліа: „Ревнуя поревновахъ по Господи Возѣ моему²⁰“. И есть гора та Кармилльскаа²¹ высока велми, и море великое близъ горы²² тоя²³, яко версты вдальѣ; отъ горы Кармилльскія до града до²⁴ Кифы²⁵ есть верста едина²⁶.

О Акрѣ градѣ.

А отъ Кифы²⁷ до Акры есть верстъ 15²⁸. И есть

¹ *ест:* низъ Ф. А. Р. — ² *ест:* ту бо ся (*ест:* есть Ф.) родити М. Ф.; *проп.* до: антихристъ, до того М. Ф. — ³ тебе См. — ⁴ *проп.* См. — ⁵ антихристу М. Ф.; *проп.* до: О горѣ Карлиньстѣй Мо. — ⁶ тѣмъ М. Ф. — ⁷ города См.; *проп.* М. Ф. — ⁸ *проп.* до: О горѣ Карлиньстѣй М. Ф.; до: А отъ Капернаума Ф. — ⁹ *проп.* до: А отъ Капернаума См. — ¹⁰ *проп.* К. Р. — ¹¹ Кармилльстѣй Д. М.; Кармилль К. Р. — ¹² *проп.* Д. — ¹³ *проп.* Ф. — ¹⁴ *проп.* до: и той враномъ М. Ф. См. — ¹⁵ ту М. Ф. К. См. Р. — ¹⁶ кормленъ К.; *проп.* до: на той же горѣ М. Ф. См. — ¹⁷ Вавилоны Д. М. Ф. К. См. Р. — ¹⁸ искалъ У. Сф.; заклакъ Д. М. См.; исколомъ Ф. К. Р. — ¹⁹ *проп.* до: И есть гора К. См. — ²⁰ *ест:* Вседержителя М. Р.; *проп.* до: отъ горы Кармилльскія М. Ф. — ²¹ *проп.* К.; *проп.* до: и море великое Р. — ²² есть Р. — ²³ *проп.* Р. — ²⁴ *проп.* М. Ф. К. См. Р. — ²⁵ Кифы У. Сф.; Кайфы Мо. А. К.; Кайфа М. См. Р.; Кайфы Ф.; Кайем Т. — ²⁶ *проп.* до: А отъ Кифы М. Ф. К. См. Р. — ²⁷ Кифа Д.; Кифа У. Сф.; Кайфы М. А. К. См. Р.; Канем Т.; Канфы Ф. — ²⁸ 20 Ф.; *проп.* до: А отъ Акры М. Т. А.; до: а отъ Тира Ф. —

градотъ Акра¹ великъ велми и твердъ² зданіемъ, и лимень добръ³ подъ градомъ тѣмъ есть; и то градъ есть⁴ Срацинскій, нынѣ же фрази держать. А отъ Акры до Тирова⁵ града есть верстъ 10⁶, а отъ Тира⁷ до Сидона есть верстъ 10⁸. И ту есть близъ⁹ село Сарефа¹⁰ Сидоньскаа: въ томъ селѣ Иліа пророкъ¹¹ възкресилъ сына вдовича¹².

О Виритѣ¹³ градѣ.

И отъ Сидона до Вирита¹⁴ града есть верстъ 15. Въ томъ градѣ¹⁵ жидове прободоша¹⁶ образъ Христовъ копіемъ¹⁷, изиде кровь и вода¹⁸; и тогда мнози вѣроваша и крестившася во имя Отца и Сына и Святаго Духа. И въ то¹⁹ же градъ²⁰ Виритъ²¹ Ксенофонтова²² сына²³ Іоаннъ и Аркадіе²⁴ пошля брата учить²⁵ философіи²⁶. А отъ Рита²⁷ до Зевеля²⁸ 20 верстъ; а отъ Зевеля до Триполя²⁹ 40 верстъ; а отъ Триполя до рѣки Судіи³⁰ 60 верстъ³¹.

¹ *проп.* К. — ² *ест:* зѣло К.; велми Р.; *проп.* до: фрази держать К. — ³ *проп.* до: и то градъ См. — ⁴ былъ См. Р. — ⁵ Тира Мо. К. Р.; Тира М. См.; Тира Т. — ⁶ 20 М. Т. К. См. Р.; *проп.* до: ту есть близъ Мо. А. — ⁷ Тира Ф. К. Р. — ⁸ 12 М. К. См. — ⁹ *проп.* Мо. К. — ¹⁰ Сарефта Мо. См. — ¹¹ *проп.* Ф. — ¹² вдовичина Мо.; *проп.* до: И отъ Сидона М. Ф. Р. — ¹³ Виритъ К. См. — ¹⁴ Вирута М. Ф. К. См.; Виротона Т.; *проп.* Р. — ¹⁵ *ест:* Вирутъ М. Ф. К. См.; Виротонъ Т. — ¹⁶ *ест:* икону Ф.; *проп.* до: копіемъ, изиде М. — ¹⁷ *ест:* икону Владимію, образъ Господа нашего Іисусъ Христа, и абіе М.; абіе См. — ¹⁸ *ест:* оле чюда, како се бысть изъ древа суха! М.; *проп.* до: и въ то же градъ М. Ф. — ¹⁹ томъ М. Ф. К. См. — ²⁰ градъ М. Ф. К. См. — ²¹ Вирутъ (Виротонъ Т.) М. Ф. Т. А. См.; *проп.* К. — ²² *ест:* два М. Ф. — ²³ дѣти К. — ²⁴ Аркадіи Мо. А. Р.; *ест:* и училися Ф. Т.; *проп.* до: учить философіи М.; до: А отъ Рита Ф. Т. — ²⁵ училися М. А. К.; училися См. Р.; *ест:* всякой См. — ²⁶ грамотъ М.; премудрости См.; *проп.* А. К. — ²⁷ Вирита Д.; Вирута М. Ф. К. См.; Виротона Т. — ²⁸ Зевеля М. А. К. См.; Зевеля Ф. — ²⁹ Триполя Д.; Триполя М. — ³⁰ Судія М. См.; Суды Т.; Судей Р.; *ест:* а отъ (на См.) Судіи (Суды Т. А.) рѣки М. Ф. См. Т. А.; *проп.* до: Антиохія Великая и есть М. Ф. См. — ³¹ *проп.* до: На той бо рѣцѣ К. Р. —

О Велицѣ Антиохіи.

На той бо рѣцѣ¹ есть Антиохія Великая², и есть отъ моря³ подале⁴ Антиохіевъ⁵ градъ⁶ 8⁷ верстѣ, вдалѣ⁸ Адекія⁹ 100 верстѣ, таже¹⁰ Малаа Антиохія, таже Каниноросъ¹¹, таже¹² Мавроноросъ¹³, таже Сатилія¹⁴ градокъ, таже Хидонія¹⁵ остроуецъ малъ. И ти вси гради суть подлѣ¹⁶ море¹⁷ да¹⁸ тѣ¹⁹ грады²⁰ вси²¹ минухомъ²², по морю не приставающе²³, и²⁴ приидохомъ близъ къ градомъ тѣмъ; боязни ради ратныхъ не²⁵ пристахомъ въ Хилидоніи. И оттуда идохомъ въ Мира²⁶, таже²⁷ къ Патеру²⁸ граду²⁹; и у того града срѣтоша нъ³⁰ Хусарева³¹ въ 4-хъ галіяхъ³², и яша ны, и излупиша³³ всѣхъ³⁴. А оттуда³⁵ доидохомъ³⁶ къ Царюграду³⁷ и доидохомъ по здраву Царяграда³⁸.

¹ горѣ Р. — ² поле М.; *проп.* до: О Галилеи Мо. — ³ *проп.* до: 8 верстѣ вдалѣ К. — ⁴ *ест.* верстѣ 8 Т.; *проп.* до: 8 верстѣ вдалѣ Мк. См. — ⁵ Антиохія Д. Ф. Р.; *ест.* бо Ф. — ⁶ *ест.* великъ, тако бо зовется городъ Антиохія (великъ Ф.) Великая (Антиохія Ф.) Ф. Т. А.; *проп.* до: вдалѣ Адекія 100 Ф. — ⁷ 50 Мк. См. — ⁸ а Мк. Ф. К. См. Р.; *ест.* отъ Мк. А.; отъ Мк. Ф. К. См. Р. — ⁹ а У. Сб.; Лаодикія Т. Б. См.; Алаодія Мк.; Оладикія А.; Оладія Ф.; *ест.* Декма У. Сб. — ¹⁰ потомъ же Мк.; *ест.* потомъ Ф. — ¹¹ Каниноросъ Д.; Каниноросъ К. См. Р.; Калимеросъ Мк.; Калинеросъ А.; Ликнеросъ Ф.; *ест.* островъ Мк. Ф.; *проп.* до: таже Сатилія А. — ¹² а *ест.* потомъ Ф. Т. — ¹³ Маврамаросъ Д.; Мавранаросъ Сб.; Мавринеросъ Ф.; Калинеросъ Т.; *ест.* островъ Ф. Т. — ¹⁴ Сатилія Д.; Саталія Ф. К. См. Р. — ¹⁵ Хилидонія Д.; Хилидонія См.; Лидонія К. Р. — ¹⁶ подалѣ К. См. Р.; *ест.* отъ К. См. Р. — ¹⁷ моря У. Сб. К. См. Р. — ¹⁸ мы Мк. Ф. См. — ¹⁹ же Мк. Ф. — ²⁰ *проп.* Мк. Ф. — ²¹ все Мк. Т. А.; *ест.* то Мк. Т. А. — ²² *проп.* до: не приставающе Мк. Ф. Т. См.; до: пристахомъ въ Хилидоніи А. — ²³ *проп.* до: боязни ради К. См.; до: не пристахомъ въ Мк. Ф. Т. — ²⁴ ни Р. — ²⁵ и Д.; но М. Ф. Т. Б. См. Р. — ²⁶ Мура Мк. См. Р.; Муръ К.; Мора А.; Море Ф. — ²⁷ *проп.* Мк. Ф. См. — ²⁸ Патеру Мк. Ф. — ²⁹ *проп.* до: А оттуда Мк. Ф. — ³⁰ ны Сб. К. См. — ³¹ Хусарове См. — ³² галіяхъ Д.; галіяхъ К. См. Р. — ³³ обидѣша К. См. — ³⁴ ны К. См. Р. — ³⁵ оттоу К. См.; *проп.* до: доидохомъ по здраву К. См. — ³⁶ доидохъ Д.; путь Мк. Ф. — ³⁷ *проп.* до: О Галилеи Мк.; до: И есть путь Ф. — ³⁸ *ест.* до К. См. —

О¹ Галилеи² и о мори Тивиріадѣстѣмъ.

И³ есть путь отъ Іерусалима въ Галилею⁴ къ Тиверіадскому морю, и къ Фаорѣстѣй⁵ горѣ, и къ Назарету⁶; та бо земля около Тивиріадскаго моря вся зовется Галилея, и есть земля та⁷ отъ Іерусалима на лѣтній вѣстокъ лицъ. И есть Тивиріада градъ 4 днѣй⁸ вдалѣ отъ Іерусалима пѣшему человѣку⁹ итти, и есть путь страшень¹⁰ вельми¹¹ и тяжекъ зѣло¹²; въ горахъ каменныхъ¹³ итти 3 дни¹⁴, а четвертый¹⁵ день¹⁶ подлѣ¹⁷ Іорданъ¹⁸ по полю итти все къ востоку¹⁹ лицъ, оне²⁰ до верха²¹ Іорданова²², отнюду²³ же поиде²⁴ Іорданъ рѣка²⁵. И пригоди²⁶ ми Богъ путеть²⁷ исходити тако: поиде бо князь Іерусалимскій²⁸ Балдуинъ на войну²⁹ къ Дамаску путемъ тѣмъ къ³⁰ Тивиріадскому³¹ морю³², туда³³ бо есть путь³⁴ къ Дамаску мимо Тивиріадское море; то азъ увѣдахъ³⁵, оже³⁶ хоцетъ князь³⁷ путемъ тѣмъ къ Тивиріадѣ, идохъ ко князю тому и³⁸

¹ *ест.* пути иже въ М. — ² Галилею М.; *проп.* до: И есть путь М. К. См. Р. — ³ *ест.* се Ф. К. См. Р. — ⁴ *ест.* и Мк. Ф. К. См. Р. — ⁵ Фаурѣстѣй Д. А. К. Р.; Фаурѣстѣй Ф. Т.; Фаурской М. См. — ⁶ Назарету М. Ф. См.; Назарету К. — ⁷ *проп.* до: на лѣтній вѣстокъ М. Ф. — ⁸ днища К. См. Р. — ⁹ *проп.* М. Ф. — ¹⁰ тяжекъ М. — ¹¹ *проп.* до: въ горахъ каменныхъ М. Ф. — ¹² *проп.* К. См. — ¹³ *ест.* и страшень зѣло, высоки суть горы тѣ и прикруты вельми М. — ¹⁴ *ест.* въ горахъ тѣхъ страшныхъ М. — ¹⁵ 4 К. См.; *проп.* М. — ¹⁶ дни К. — ¹⁷ подалѣ Д. — ¹⁸ Іордана Д. Мк. Ф. См. — ¹⁹ востоку Д. К. См.; возводу М. Т. А. — ²⁰ нолно Мо.; нолъ К.; оны См. — ²¹ верховія К. — ²² *проп.* до: И пригоди ми Р. — ²³ отъ М. Ф. — ²⁴ поиде М. Т.; *проп.* до: И пригоди ми К. — ²⁵ *проп.* М. Ф. См. — ²⁶ пригоди А. — ²⁷ путь М. Ф. К. См.; *ест.* той М.; сей К. — ²⁸ *ест.* именемъ М. — ²⁹ вон Ф. — ³⁰ мимо М. — ³¹ Тивиріадское М. — ³² море М.; *проп.* до: азъ увѣдахъ М. Ф. — ³³ то К. См. — ³⁴ *проп.* К. См. — ³⁵ увидахъ У. Сб.; же М. Ф.; *проп.* до: идохъ ко князю М. Ф. К. См. — ³⁶ онъ *ест.* же Сб. — ³⁷ *ест.* итти Д.; пойти Р. — ³⁸ *проп.* до: ренохъ; „и азъ М. Ф. К. См. —

поклонихся ему и рекохъ¹: „и азъ быхъ хотѣлъ пойти съ тобою къ² Тивиріадскому³ морю⁴, да быхъ походилъ⁵ святаа та мѣста вся⁶ около Тивиріадскаго моря; да Бога дѣла пойми мя, княже⁷! Тогда князетъ⁸ съ радостию повелѣ ми пойти съ собою⁹ и приряди мя къ отрокомъ своимъ¹⁰. Тогда азъ съ радостию великою наяхъ¹¹ подъ ся. И тако¹² проидохомъ¹³ мѣста та страшная¹⁴ съ вое царскими¹⁵ безъ страха и безъ пакости; а безъ вое путемъ тѣмъ никтоже¹⁶ можетъ пройти¹⁷, но¹⁸ токмо святаа Елена¹⁹ путемъ тѣмъ ходила²⁰, а инъ никтоже²¹. Да се есть путь²² къ Тивиріадѣ: а отъ Іерусалима²³ до кладязя²⁴ святаа Богородица верстѣ 10²⁵; а отъ кладязя того до Гельвунскихъ²⁶ горъ²⁷ суть версты²⁸ 4²⁹. И на тѣхъ горахъ Гельвунскихъ³⁰ убиенъ бысть Саулъ³¹, царь Іудѣйскій, и сынъ его Анафанъ³² ту же убиенъ бысть; и суть же горы³³ велики³⁴, камены³⁵, сухи, безводны; нѣсть бо росы на нихъ ни-

¹ рѣхъ Ф. К. Р.; *вст.*: ему (*вст.*: съ мольбою кланялся М.); „Княже (*вст.*: Господине М.), пойми мя съ собою М. Ф.; ему К. См. Р.; *проп.* до: къ Тивиріадскому морю М. Ф. — ² до М. Ф. — ³ Тивиріадскаго М. Ф. — ⁴ моря М. Ф. — ⁵ видѣлъ М. Ф. — ⁶ *проп.* до: Тогда князетъ М. Ф.; до: и приряди мя К. См. — ⁷ *вст.*: съ собою Р. — ⁸ князь М. Ф.; *проп.* до: повелѣ ми пойти М. Ф. — ⁹ *проп.* до: И тако проидохомъ М. Ф. — ¹⁰ *проп.* до: наяхъ подъ ся К. См. Р. — ¹¹ *вст.*: кони К. См. Р. — ¹² *вст.*: идохомъ М.; *идохъ* Ф.; *вст.*: съ нимъ и М. Ф.; *проп.* до: съ вое царскими М. — ¹³ *проп.* до: съ вое царскими Ф. — ¹⁴ *проп.* до: безъ страха и Р. — ¹⁵ его М.; тѣмъ Ф.; *проп.* до: а безъ вое М. Ф. К. См. — ¹⁶ *вст.*: не Р. — ¹⁷ *вст.*: въ малѣ дружинѣ М.; *проп.* до: Да се есть Т. — ¹⁸ *проп.* М. А. К. См. Р. — ¹⁹ *вст.*: царица М.; *проп.* до: ходила, а инъ К. См. — ²⁰ проходила М.; *проп.* до: Да се есть Мо. К. См. Р. — ²¹ *вст.*: можетъ пройти въ малѣ дружинѣ М.; не можетъ въ малѣ пройти Ф.; въ малѣ проити А. — ²² *проп.* до: а отъ Іерусалима М. Ф. — ²³ Веліома М. Ф. — ²⁴ *проп.* до: до Гельвунскихъ горъ Мо. — ²⁵ 200 А. — ²⁶ Левонскихъ Д.; Веліейскихъ Мо.; Велевуіскихъ Мк.; Легеунскихъ Ф.; Гелеунскихъ К.; Гелеуіскихъ См.; Гелеуіскихъ Р. — ²⁷ *проп.* до: Гельвунскихъ убиенъ бысть У. Сб. — ²⁸ *проп.* до: убиенъ бысть Саулъ А. — ²⁹ 14 М. — ³⁰ Гелвонскихъ Д.; Гелеуіскихъ См.; Геускихъ Р.; *проп.* М. — ³¹ Заулонъ М. Ф. — ³² Анафонъ Д.; Нафанъ М. А.; Нафанъ Т.; Ефанъ Ф. — ³³ *вст.*: ты М. Р.; тѣ Ф. К. См. — ³⁴ высоки М. — ³⁵ *проп.* до: А горъ тѣхъ М. Ф. —

когда же¹. А² горъ тѣхъ до кладязя Давидова³ есть верстѣ двѣ; а отъ кладязя того⁴ до пещеры Давидовы суть версты 4; въ той пещерѣ далъ⁵ баше Богъ Саула царя⁶ въ руцѣ Давидови, и не уби его⁷, оному⁸ спящу⁹, но¹⁰ урѣза skutъ¹¹ окройница¹² его и взя мечъ его и¹³ покровъ ручной¹⁴. А отъ¹⁵ тѣхъ¹⁶ горъ до Сихемскихъ¹⁷ горъ¹⁸ и до рова¹⁹ Іосифова суть версты 4²⁰; и на тѣхъ горахъ сынове Іаковли пасяху²¹ стада²² отца своего²³ Іакова²⁴; на тѣ горы прииде Іосифъ Прекрасный²⁵ къ братьямъ своей²⁶, отъ отца своего²⁷ посланъ къ нимъ, нося имъ миръ и благословеніе²⁸ отъ отца своего Іакова²⁹; они же, видѣвши³⁰ брата своего³¹ Іосифа³², вставше³³ и яша и³⁴, и ввергоша и въ ровъ³⁵, иже³⁶ и до днешняго дне³⁷ есть ровоть³⁸, яко и³⁹ стѣна⁴⁰ глубока создана каменіемъ⁴¹ великимъ⁴², и⁴³ твердъ вельми. И ту угоди ны ся ночью⁴⁴ лежати⁴⁵ на

¹ *вст.* *замѣт.*: О Самарянинахъ и о студенци Р. — ² *вст.*: отъ У. Сб. М. Ф. К. См. Р. — ³ *вст.*: до пещеры Давидовы Т. — ⁴ Давидова Т. — ⁵ вдалъ М. Ф. К. См. Р. — ⁶ *проп.* Ф. К. См. Р. — ⁷ *вст.*: Давидъ, но М. Ф. — ⁸ ему Мк. Ф.; *проп.* Мо. — ⁹ *проп.* до: А отъ тѣхъ К. См. — ¹⁰ и Мк. Ф. — ¹¹ полъ М.; *вст.*: и Ф. — ¹² одѣяла М.; отъ У. Сб. Ф.; *вст.*: кройница У. Сб.; край (крый Ф.) лица Ф. Т. А. — ¹³ *вст.*: окрай лица и Мк. — ¹⁴ руки Р.; *вст.*: его Р. — ¹⁵ оттогъ М.; *проп.* до: до Сихемскихъ горъ М. — ¹⁶ *проп.* до: Сихемскихъ горъ Ф. — ¹⁷ Сухимскихъ Мо. Р.; Сухемскихъ Мк.; Сухемскихъ Ф. К.; Сухмескихъ См. — ¹⁸ *проп.* до: суть версты 4 М. Ф. — ¹⁹ рва У. Сб. Р. — ²⁰ *вст.*: идѣже (*вст.*: есть М.) ровъ Іосифа Прекраснаго М. Ф. — ²¹ *вст.*: овцы и Мк. Ф. — ²² стадо Д. К.; овца Мо. — ²³ *вст.*: и посланъ къ нимъ К. См. Р.; *проп.* до: прииде Іосифъ Прекрасный К. См.; до: Іосифъ Прекрасный Р. — ²⁴ *проп.* Мо.; *вст.*: ты же и Мо.; и ту же Мк. Ф. — ²⁵ *проп.* М. Ф. — ²⁶ *проп.* до: нося имъ миръ К. См. Р. — ²⁷ его *вст.*: Іакова Ф. — ²⁸ *проп.* до: они же, видѣвши Ф. — ²⁹ *проп.* Р. — ³⁰ *проп.* К. См.; *проп.* до: и яша и Р. — ³¹ ввергоша и въ ровъ К. См. — ³² *вст.*: яко волци (лвыи Ф.) зліи Ф. Т. А. — ³³ восташа М.; *вст.*: на (*вст.*: брата М.) Іосифа М. — ³⁴ его М. — ³⁵ *проп.* до: есть ровоть, яко Р.; до: есть бо мѣсто К. См. — ³⁶ *проп.* М. Ф. — ³⁷ *вст.*: знати М. Т. А.; знаямъ Ф. — ³⁸ ровъ М. Ф. Р.; *вст.*: тотъ М.; той Ф.; глубока вельми и твердъ Р.; *проп.* до: И ту угоди Мо. Р. — ³⁹ истурга Мк.; истерна Т. А. — ⁴⁰ *проп.* Мк. Т. А. — ⁴¹ *проп.* до: твердъ вельми Ф. — ⁴² ровъ Мк. — ⁴³ той Мк. — ⁴⁴ ночь Р. — ⁴⁵ сотворити М. Ф. —

мѣстѣ томъ; есть бо мѣсто то близъ пути людскаго¹, на правой² рудѣ³ тамо идучи⁴.

О кладязи Іаѳовли.

И оттуда до вси⁵ Іосифовы, иже нарицаются Сихарь⁶, есть версть 10⁷. И ту есть кладязь Іаковль, глубока и⁸ велика⁹, и вода¹⁰ студена зѣло¹¹ и сладка¹²; и у того кладязя Христосъ бесѣдовалъ съ женою¹³ Самарянынею; и ту лежахомъ¹⁴ нощьлѣтъ¹⁵.

О Самаріи.

И ту есть близъ градъ Самарія¹⁶ яко полъверсты вдальѣ отъ кладязя того¹⁷. Градъ же Самарія великъ есть велики и обилень есть всѣмъ добромъ¹⁸; градотъ Самарія стоитъ межи двѣма горама¹⁹ высокими, источници водни мнози студени²⁰ посреде града того текутъ красно и древесна овощная безъ числа ту суть всяка: смокви²¹, орѣшкіе²² и рожци, масличіе, яко дубравы, яко дѣси суть по всей земли той около Самарія²³, по краемъ нивы многоплодовиты²⁴ суть по полемъ тѣмъ;

¹ сладкаго Д. — ² десной Т. — ³ проп. до: И оттуда до Р. — ⁴ вст: создано есть Каменіемъ твердо велики К. См.; проп. до: И оттуда до М. Ф. Е. См. — ⁵ вси Ф. Е. См. Р. — ⁶ Сихарь Д.; Сухарь Мо. Ф. А. См. Р. — ⁷ вст. залавіе: О кладязи и о Самаріи градъ Мк. — ⁸ проп. М. Ф. — ⁹ велики М. Ф. — ¹⁰ вст: въ немъ М.; его Ф. Е. См. Р. — ¹¹ проп. Ф. Е. См. — ¹² вст: велики Ф. — ¹³ проп. М. Ф. — ¹⁴ ночевахомъ Е.; проп. до: Градъ же Самарія Е. — ¹⁵ вст: у кладязя того М. Ф. См.; проп. до: И ту есть близъ М. Ф. А. См.; до: Градъ же Самарія Т. Р. — ¹⁶ Самарейский М. — ¹⁷ проп. М. См. — ¹⁸ проп. до: межи двѣма горама Е. См. Р.; до: и овощомъ, и М. Ф. — ¹⁹ вст: великими и Д.; велики У. Сф. — ²⁰ проп. Р. — ²¹ смокви К. Р. — ²² орѣшкіе Д. — ²³ вст: и поля красна и См. Р.; проп. до: нивы многоплодовиты См. Р.; до: красна и чюдна Е. — ²⁴ многоплодны См. Р. —

и есть земля та около Самарія¹ красна и чюдна зѣло; и есть мѣсто то обильно всѣмъ добромъ, масломъ и виномъ, пшеницею² и овощемъ³, и, просто рещ⁴, оттуда есть живъ⁵ Іерусалимъ всѣмъ добромъ. И тѣ⁶ нынѣ градъ Самарійскій⁷ зовется Неаполи⁸. А оттуда⁹ есть мѣсто, двою версту¹⁰ къ западу лицъ¹¹ отъ града Самарія, имя мѣсту тому Севастополи¹²; и есть ту градокъ малъ созданъ¹³, и то есть темница святаго Іоанна Крестителя¹⁴ Христова¹⁵; и¹⁶ въ той темници усѣченъ¹⁷ Іоаннъ Предтеча Христовъ¹⁸ отъ Ирода царя; и ту есть гробъ святаго¹⁹ Іоанна Предтеча, и есть на мѣстѣ томъ церковь создана добра²⁰ во имя²¹ Предтеча Іоанна; и есть нынѣ²² ту монастырь Фряжскій, богатъ зѣло²³.

О Аримафеи²⁴ градѣ.

А оттуда есть 4 версты до Аримафѣи²⁵, и ту есть²⁶ гробъ святаго Іосифа²⁷ и святаго Малеленія²⁸. И есть

¹ вст: вся К. Р. — ² пшеницею Д. Е. См. Р. — ³ овощъ Т. А.; овощи Ф.; вст: всякимъ М.; всякій (всякіе Ф.) въ немъ Ф. Т. А.; проп. до: И тѣ нынѣ М. Ф. — ⁴ рещи У. Сф. Е. См. Р. — ⁵ проп. до: И тѣ нынѣ У. — ⁶ той Мо. К.; до Ф. — ⁷ Самарійскъ Е.; Самарія М. Ф.; той Т.; проп. Р. — ⁸ Неаполиа Д.; Аполонія М. Ф.; Аполія Р.; Аполіа Е. См.; вст. залавіе: О Аннѣ Предтечи Е. — ⁹ отъ М. Т.; вст: того града Самарія Мк. Т. См.; того града Самарія до Севастополя 2 версты Мо.; отъ града Самарія Ф.; проп. до: и есть ту градокъ Мо. — ¹⁰ проп. Д.; вст: вдальѣ Мк. Ф. Е. См. Р. — ¹¹ проп. до: имя мѣсту тому Мк. Ф. См. — ¹² вст: на томъ мѣстѣ М. Ф.; проп. до: градокъ малъ созданъ М. Ф. — ¹³ вст: и въ томъ городкѣ М. Ф.; проп. до: есть темница М. Ф. — ¹⁴ Предтечи М. Ф. Е. См. Р. — ¹⁵ проп. Д. М. Ф. Е. См. Р. — ¹⁶ проп. до: усѣченъ Іоаннъ Т. — ¹⁷ вст: бысть въ ней Т.; проп. до: отъ Ирода царя Т. — ¹⁸ проп. М. Ф. Е. См. — ¹⁹ его М. Ф.; проп. до: есть на мѣстѣ М. Ф. — ²⁰ проп. М. — ²¹ вст: святаго М. Ф. См. Р. — ²² проп. М. Ф. См. — ²³ велики М. Ф.; проп. до: А оттуда есть М. Ф. Е. См. Р. — ²⁴ Римафеи Д.; Римафѣ У.; Римафи Сф. — ²⁵ проп. до: и святаго Малеленія Е. — ²⁶ вст: мѣсто въ горахъ каменныхъ, созданъ городокъ малъ, въ томъ городкѣ М. Ф. — ²⁷ вст: Аримафѣяннина, иже испроси у Цнхата тѣло Іисусово М.; Аримафѣя Ф. Т.; Аримафѣя Р.; во Аримафѣи См.; проп. до: надъ мѣстомъ М. Ф. Т.; до: церкви добра кѣтъски А. — ²⁸ Малеленя Р. —

мѣсто¹ къ западу лицъ отъ Самаріа въ горахъ, есть градокъ малъ созданъ надъ² мѣстомъ³; церкви добра⁴ клѣтски⁵ создана надъ гробомъ святаго Іосифа; и то ся мѣсто зоветь⁶ Аримафѣй⁷. А отъ Самаріа путь есть къ Тивиріадскому морю на востокъ лицъ⁸ на лѣтній⁹.

О градѣ Васаньстѣ.

И есть отъ Самаріа до Васана града верстъ 30. Въ томъ градѣ Васаньстѣ¹⁰ Огъ¹¹ царь Васанскій былъ, его же¹² уби Іисусъ Навгинъ у Іерихона¹³. И есть мѣсто то страшно и грозно велми¹⁴; исходитъ изъ градища¹⁵ того Васаньскаго¹⁶ 7¹⁷ рѣкъ, и стоитъ тростіе велико по рѣкамъ тѣмъ, и финици мнози¹⁸ стоятъ¹⁹ высоци по²⁰ градищу²¹ тому²², яко лѣсъ частый²³. И есть мѣсто то страшно и неудобъ проходно: ту бо живутъ Срацини²⁴ силніи²⁵ поганіи и бѣють²⁶ на рѣкахъ тѣхъ на бродѣхъ. И лвоуе мнози ту ся ражають²⁷; и есть бо мѣсто то близъ Іордана²⁸ рѣки²⁹ и болоніе³⁰ велико³¹ прилежить

¹ вст: то Д. Сф. См. Р. — ² на К. См. Р. — ³ мѣстѣ К. См. Р.; гробомъ М. Ф. Т.; вст: томъ К. См. Р.; святаго Іосифа создана М. Ф. Т. — ⁴ проп. М. Ф. — ⁵ вст: высока велми М.; проп. до: и то ся мѣсто М. Ф. — ⁶ вст: тако К. См. Р. — ⁷ Аримифѣй Д. Ф.; Аримафѣя Мк. Т.; Аримоеѣя К. См.; проп. до: О градѣ Васаньстѣ М.; до: есть отъ Самаріа до Васана Ф. — ⁸ проп. до: О градѣ Васаньстѣ Д. — ⁹ проп. до: И есть отъ Самаріа К. См. Р. — ¹⁰ Саваньстѣмъ Т.; проп. К. См. — ¹¹ Огъ М. Ф. К. См. Р.; Игорьъ Т.; Игъ А. — ¹² проп. до: мѣсто то страшно А. — ¹³ вст: града М. — ¹⁴ проп. Р. — ¹⁵ городища Д. Ф. К. См. Р.; города Мо.; городна Мк. — ¹⁶ проп. М. Ф. — ¹⁷ седемъ М.; 6 А. — ¹⁸ проп. до: по градищу тому М. Ф. См. — ¹⁹ и К. — ²⁰ около Р. — ²¹ городища Р. — ²² того Р. — ²³ проп. до: ту бо живутъ М. Ф. — ²⁴ вст: мнози К. Р.; проп. до: и бѣють на рѣкахъ Р. — ²⁵ мнози М. Ф. См. — ²⁶ вст: по рѣкамъ тѣмъ М. Ф.; проп. до: на бродѣхъ М. Ф. — ²⁷ вст: во тростыи томъ Мо. К. См. Р.; по рѣкамъ тѣмъ въ тростіи томъ Мк.; по рѣкамъ же тѣмъ въ тростыи томъ ту ся раждають Ф. А. — ²⁸ Іерданскія Д. — ²⁹ проп. до: и ты рѣки К.; до: И ту есть близъ М. Ф. — ³⁰ бо Д.; вст: иное Д. — ³¹ много Р. —

отъ Іордана къ градищу тому Васаньскому, и ты рѣки текутъ¹ отъ Васана въ Іорданъ²; да тѣмъ³ лвоуе мнози суть въ мѣстѣ томъ. И ту есть близъ⁴ подъ градомъ тѣмъ къ востоку лицъ, пещера дивна⁵, крестнымъ⁶ образомъ⁷ уродилася; изъ тоя пещеры исходитъ источникъ; и есть ту⁸ купѣль⁹ чюдна¹⁰, сама уродилася и яко создана¹¹ отъ Бога. Въ той купѣли самъ¹² Христосъ купался съ ученики своими; и есть¹³ знати до днешняго¹⁴ дне¹⁵ мѣсто то, идѣже Христосъ сѣдѣлъ¹⁶ на камени; ту купаемся и мы грѣшніи недостойніи¹⁷. Въ томъ же градѣ Васаньстѣмъ жидове искаху¹⁸ Христа, показаша¹⁹ ему²⁰ кинсь²¹, и рекоша²²: „достойтъ ли данъ дати или ни?“ Рече же имъ: „чій есть образъ²³ и написаніе? Въздадите Кесарева Кесареви²⁴, а Божіа Богу!“ И рече Христосъ, обращаея²⁵ къ Петру²⁶: „иди верзи удицу въ море²⁷; юже преже²⁸ имеши²⁹ „рыбу, разверзи уста ея, изми³⁰ статиръ и³¹ вдай „за мя и за ся!“ У того же града Васана³² Христосъ ицѣли³³ два слѣпца, иже зваста въ слѣдъ его³⁴ идуща³⁵.

¹ вст: 7 К. — ² проп. до: И ту есть близъ К. См. Р. — ³ тѣ Д. тѣмъ У. Сф. — ⁴ мѣсто М. — ⁵ проп. до: изъ тоя пещеры М. Ф. — ⁶ крестомъ К. См. Р. — ⁷ проп. К. См. Р. — ⁸ вст: у источника того М. Ф. — ⁹ проп. до: Въ той купѣли М. Ф. — ¹⁰ страшна Д. — ¹¹ вст: есть Р.; проп. до: Въ той купѣли Р. — ¹² проп. М. Ф. См. Р. — ¹³ проп. до: дне мѣсто то Ф. — ¹⁴ нынѣшняго Д. См. — ¹⁵ днесъ Ф.; проп. до: идѣже Христосъ М. Ф. — ¹⁶ сѣлъ Ф. — ¹⁷ проп. до: и рекоша Р. — ¹⁸ искушаху Мк. Ф. К. См. — ¹⁹ показаше М. Ф. См. — ²⁰ проп. до: чій есть образъ Мо. — ²¹ кинсонъ Мк. Т.; кинсонъ А.; кинсю К. См. — ²² глаголюще Мк. Ф.; вст: ему Мк. А. К. См. Р.; проп. до: чій есть образъ Мк. Ф. К. См. Р. — ²³ Христосъ же рече имъ М. Ф. К. См. Р.; проп. до: Въздадите Кесарева М. Ф. К. См. Р. — ²⁴ Кесарю К. — ²⁵ обратився М. Ф. — ²⁶ Петрови М. Ф. К. См. Р. — ²⁷ мрежу Д.; проп. до: У того же града К. См. — ²⁸ проп. Ф. Р. — ²⁹ примещи Ф. — ³⁰ обрящещи М. — ³¹ вст: вземъ его М. — ³² Васаньска К. См. Р. — ³³ изцѣли Сф. Мо. Ф. Т. К. — ³⁴ Христа М. Ф. — ³⁵ вст: и глаголюща: „помилуй ны, сыне Давидовъ!“ М.; „помилуй ны, сыну Давидовъ!“ Ф. К. См. Р.; проп. до: А отъ Васана Ф. К. См. Р. —

О¹ Иорданъ² рѣцѣ³.

А отъ Васана⁴ до верха Иорданова и до мытницы Матѣевы⁵ есть верста 20; и есть путеть⁶ все по полю ити подлѣ Иорданъ⁷, шюще Иорданову⁸ воду, сладка⁹ зѣло¹⁰ и чиста¹¹, все къ восходу¹² лицъ ити¹³ оли¹⁴ до верха Иорданова¹⁵. Иорданъ же¹⁶ пойде¹⁷ изъ моря Тивиріадскаго, отъ двою источнику кипить¹⁸ зѣло¹⁹ чюдно; имя источнику²⁰ единому Иоръ²¹, а другому имя источнику²² Данъ; и²³ оттуда пойде²⁴ Иорданъ²⁵ двѣма рѣками²⁶ изъ моря Тивиріадскаго; и еста²⁷ подалѣ²⁸ себе, яко трижды²⁹ перестрѣлить³⁰ межи³¹ има³², и пойдета рѣцѣ тѣ³³ разнѣ³⁴ себѣ мало, яко полъверсты вдалѣ, и потомъ сонметася³⁵ обѣ рѣцѣ³⁶ въ едину³⁷ рѣку³⁸ и то ся зоветъ Иорданъ по имени³⁹ двою источнику. Течеть же⁴⁰ Иорданъ быстро⁴¹ и чисто водою, и

¹ *вст:* верховья М. — ² Иердановъ М.; *вст:* и о мытницѣ Матѣевы Мо. — ³ *проп.* М. — ⁴ *вст:* града М. — ⁵ *проп.* Д. — ⁶ путь М. Ф.; *вст:* отъ Васана М. Ф. К. См. Р. — ⁷ Иердана М.; *проп.* до: къ восходу лицъ М. Ф. — ⁸ Иерданскую К. См. Р. — ⁹ сладкую К. См. Р. — ¹⁰ *проп.* К. См. Р. — ¹¹ чистую К. См. Р. — ¹² востоку Д. К. См.; возводу М. Т. А. Р. — ¹³ *проп.* М. Ф. — ¹⁴ оли Д. Ф.; полно М.; оли К. См.; оли Р. — ¹⁵ *вст:* и до мытницы Матѣевы. О Ирданѣ (*вст:* рѣцѣ Ф. Т.) Ф. Т. А. — ¹⁶ рѣка М. Ф. К. См. Р. — ¹⁷ идетъ К. См. Р. — ¹⁸ *вст:* изъ земли М. Ф. К. См.; отъ земли Р. — ¹⁹ вельми М.; *проп.* Д. Ф. К. См. Р. — ²⁰ *проп.* до: имя источнику Данъ А. — ²¹ Еръ М. — ²² *проп.* М. А. К. См. — ²³ во Т. А.; *вст:* рѣка А.; *проп.* до: двѣма рѣками изъ Т. А. — ²⁴ *вст:* рѣка М. — ²⁵ *вст:* и отечеть Ф.; *проп.* до: изъ моря Тивиріадскаго М. См. — ²⁶ источникома Р. — ²⁷ *вст:* потока та М. Ф. К. См. Р. — ²⁸ подлѣ М. См. — ²⁹ три М. Ф. — ³⁰ дострѣлить Д.; перестрѣлы М. Ф. — ³¹ вдалѣ *проп.* до: и потомъ сонметася Мо. — ³² себе М. Ф. — ³³ та Д., двѣ М. К.; по Р.; *проп.* К. См.; *проп.* до: яко полъверсты М. К. — ³⁴ разну Р. — ³⁵ сонметася Д., снастася М. Ф.; *вст:* вѣсто М. Ф. — ³⁶ *вст:* тѣ М. Ф.; и пойдета одною рѣкою М. К. См.; *проп.* до: и то ся зоветъ М. К. См. — ³⁷ Ирданъ Д. — ³⁸ *вст:* и пойде единою рѣкою Ф. — ³⁹ *проп.* до: Течеть же Иорданъ Р. — ⁴⁰ *вст:* рѣка М. — ⁴¹ водою и лукаряво М. Ф. См. —

лукаряво¹ велми, и есть всѣмъ² подобенъ³ Сновѣ⁴ рѣцѣ⁵, въ ширѣ⁶ и въ глубину⁷, и⁸ болоніемъ⁹ подобенъ¹⁰ есть Иорданъ¹¹ Сновѣ¹² рѣцѣ; и рыбы многи¹³ суть на верху его зѣло. И есть на самомъ¹⁴ верху Иордановѣ на обою потоку¹⁵ еста 2 моста камена, создана на комарахъ твердо велми¹⁶, и подъ та моста течеть Иорданъ¹⁷ сквозѣ комары¹⁸ мосту тою¹⁹.

О мытнѣ¹⁹ Матѣевовѣ²⁰.

Отъ тою мосту близъ была мытница²¹ Матѣѣева²², апостола Христова²³; ту бо ся сходятъ путѣе вси²⁴ чрезъ Иорданъ къ Дамаску и въ²⁵ Месопотамію²⁶. И ту въ²⁷ тою мѣсту²⁸ ста обѣдати²⁹ князь³⁰ Балдвинъ съ вои своими; ту же и мы стахомъ³¹ съ нимъ³² у самова верха Иорданова, купахомся³³ на самомъ³⁴ версѣ Иордановѣ³⁵ въ мори Тивиріадстѣмъ³⁶. И походихомъ тогда³⁷, около³⁸ Тивиріадскаго³⁹ моря⁴⁰, безъ страха и безъ

¹ лукаряво Д. К. См.; лукарево Ф. Р.; лукаво М. — ² *проп.* М. Ф. См. — ³ *вст:* Иорданъ ко М. Ф. См. Р. — ⁴ Сновеи Мо., Сновѣстѣй Ф. А. К. См. — ⁵ *проп.* до: и рыбы многи Т. Р. — ⁶ ширину Д. С. Ф.; *проп.* до: и болоніемъ Ф. А. К. См. — ⁷ *вст:* такоже лукаво М.; *проп.* до: рыбы многи суть Мо. — ⁸ *вст:* лукарево Ф. А. — ⁹ *вст:* всѣмъ М. К., и всѣмъ Ф. А.; *проп.* до: и рыбы многи К. См. — ¹⁰ *проп.* Ф. А.; *вст:* ко М. Ф. — ¹¹ Сновѣстѣй Ф. А. — ¹² *вст:* въ немъ М. К. Ф.; *проп.* до: зѣло. И есть М. Ф. — ¹³ *проп.* К. — ¹⁴ полу К. См.; по мѣлу Р. — ¹⁵ *проп.* до: Отъ тою мосту К. См. — ¹⁶ *проп.* до: Отъ тою мосту Р. — ¹⁷ *проп.* до: О мытнѣ. Матѣевовѣ М. К.; до: Отъ тою мосту Мо. — ¹⁸ *проп.* до: Отъ тою мосту Ф. — ¹⁹ мытницы Д. М. К. — ²⁰ *вст:* апостола Христова М. К. — ²¹ *вст:* святаго Ф. К. См. Р. — ²² Матѣея Ф. К. См. Р. — ²³ *проп.* Р.; *вст:* И ту близъ мосту тою А. — ²⁴ *проп.* до: къ Дамаску М. — ²⁵ отъ Мо.; къ М. К. Ф. Р. — ²⁶ Месопотаміи М. Ф. Р.; *вст:* чрезъ Ирданъ М.; *проп.* до: мѣсту ста обѣдати С. Ф. — ²⁷ у М. Ф. К. См. Р. — ²⁸ мосту М. Т. А. К. См. Р. — ²⁹ *проп.* Ф. — ³⁰ царь К. См. — ³¹ *проп.* до: у самова верха М. Ф. — ³² *вст:* и К. См.; *проп.* до: купахомся на самомъ версѣ К. См. — ³³ *вст:* ту М. — ³⁴ *проп.* Р. — ³⁵ *вст:* и М. Ф. К. См. Р. — ³⁶ *вст:* купахомся М. — ³⁷ *проп.* М. Ф. К. См. Р. — ³⁸ подлѣ М. Ф. — ³⁹ Тивиріадское Ф.; то М.; того К. См. — ⁴⁰ море М. Ф.

боязни¹, вся та святаа мѣста, куда² же Христосъ Богъ нашъ походилъ своимъ ногама³; ту же⁴ и мене⁵ худаго и грѣшнаго сподоби Богъ походити и видѣти⁶ всю ту землю⁷ Галилѣйскую, его⁸ же не надѣяхомся николиже⁹ видѣти¹⁰, то же ми показа Богъ видѣти и¹¹ обиходити¹² ногама своимъ недостойнымъ¹³ и видѣхъ¹⁴ очима своимъ грѣшнымъ всю ту землю святую¹⁵ и желанную. Не ложно¹⁶, по истинѣ, яко видѣхъ¹⁷, тако и написахъ¹⁸ о мѣстѣхъ¹⁹ святыхъ; мнози друзи, доходивше мѣсть сихъ²⁰, не могоша испытати добрѣ, бласнятся о мѣстѣхъ сихъ²¹, а инѣи²², не доходявше мѣсть сихъ, лжуть много и блудятъ²³. Мнѣ же худому Богъ показа²⁴ мужа свята и стара деньми, и книжна велми, и духовна, живша въ Галилеи лѣтъ 30²⁵, а у святаго Савы въ лаврѣ живша²⁶ лѣтъ 20, и²⁷ тѣмъ²⁸ ми²⁹ мужъ³⁰ указа все по истинѣ, отъ святыхъ книгъ испытавъ добрѣ; да что³¹ въздасть мнѣ грѣшному толика добра видѣти? И ту стояхомъ у мосту тою³² весь день тѣ³³, и къ вечеру князь Балъдвинъ поиде³⁴

¹ вст: и Д. Ф. — ² уду М. А. См.; уду Ф. Т. — ³ вст: пречистыма М. Ф.; проп. до: О мори Тивиріадстѣмъ К.; до: Тивиріадское есть море См. — ⁴ туда же М. Ф. Р. — ⁵ проп. до: грѣшнаго сподоби М. Ф. Р. — ⁶ проп. до: землю Галилѣйскую М. Ф. Р. — ⁷ вст: обѣтованную Р. — ⁸ ея М. Ф. — ⁹ проп. М. Ф. — ¹⁰ проп. до: и обиходити ногама М. Ф. — ¹¹ ни М. Ф. — ¹² обиходити Д. М. Ф. — ¹³ грѣшнымъ М. Ф.; вст: обиходихъ М. Ф.; грѣшнымъ Р.; проп. до: всю ту землю М. Ф.; до: Не ложно, по Р. — ¹⁴ видѣхомъ Д. — ¹⁵ Галилѣйскую М. Ф.; проп. до: Не ложно, по М. Ф. — ¹⁶ вст: по Р.; проп. до: яко видѣхъ М. — ¹⁷ вст: очима своимъ грѣшнымъ М. — ¹⁸ вст: И угоди ми М. Ф.; проп. до: Богъ показа мужа М. Ф. — ¹⁹ вст: тѣхъ Д.; сихъ Р. — ²⁰ вст: святыхъ Р. — ²¹ вст: святыхъ Р. — ²² друзи Р. — ²³ блудятъ Д. Р.; вст: о всемъ Р. — ²⁴ налѣзти М. Ф.; обрѣсти Т.; проп. Сф.; вст: такового чловѣка М. Ф.; проп. до: свята и стара деньми М.; до: стара деньми Ф. — ²⁵ проп. до: отъ святыхъ книгъ А. — ²⁶ проп. М. Ф. Т. — ²⁷ а Ф. Т.; проп. до: отъ святыхъ книгъ Ф. Т. Р. — ²⁸ сей М. — ²⁹ проп. М. — ³⁰ вст: поводи мя по всей землѣ той и сказа ми вся си М.; проп. до: отъ святыхъ книгъ М. — ³¹ вст: воздамъ Господевѣи о всѣхъ еже М. Ф. Р. — ³² того М.; проп. до: и къ вечеру Ф. — ³³ той У. Сф.; проп. до: князь Балъдвинъ поиде Мо. — ³⁴ ѣде Ф. —

за Иорданъ къ Дамаску съ вои своими¹, мы же идохомъ въ градъ Тивиріадскій и ту пребыхомъ 10 дней въ градѣ томъ, дондеже прииде князь Балъдвинъ² съ войны³ тоа⁴ отъ Дамаска; мы же дотолѣ походилихомъ вся мѣста та святаа около Тивиріадскаго моря⁵.

О мори Тивиріадстѣмъ.

Тивиріадское есть море⁶ обиходичаво⁷, яко озеро⁸, и вода его⁹ сладка¹⁰ зѣло¹¹ и нѣсть сыти пїюще¹² воду ту; по¹³ длѣ¹⁴ же есть¹⁵ 50 верстъ¹⁶, а въ преки¹⁷ 20 верстъ¹⁸. Рыбы же въ немъ много зѣло¹⁹ и ту есть²⁰ рыба едица, дивна²¹ и чюдна зѣло²², и ту рыбу²³ Христосъ любилъ²⁴ ясти²⁵, и есть сладка²⁶ въ ядѣ рыба та паче всякой рыбы²⁷, образомъ же есть яко короничъ²⁸; и яхъ²⁹ самъ³⁰ рыбу ту³¹ многожды, ту буда³² въ градѣ³³; Ту же рыбу и по възкресеніи³⁴ Христосъ ялъ есть, егда прииде къ ученикомъ своимъ³⁵, ловящимъ³⁶ имъ, и ре-

¹ вст: воевать (вст: Дамаска Мо). О градѣ Тивиріадѣ и о мори (морехъ Мо) и о чюдесѣхъ Христовыхъ М. — ² проп. М. Ф. — ³ своими Т. — ⁴ вои Т. — ⁵ проп. до: Тивиріадское есть море М. Ф. Р. — ⁶ проп. до: по длѣ же есть Мо. — ⁷ обиходиво М.; обиходичиво Ф. — ⁸ проп. до: по длѣ же есть Мк. — ⁹ въ См.; вст: немъ См. — ¹⁰ вст: яко въ рѣцѣхъ не слана, нѣти добра есть Ф. — ¹¹ проп. до: по длѣ же есть Ф. — ¹² пїющему См.; вст: ея К.; ю Р.; проп. до: по длѣ же есть К. См. Р. — ¹³ въ М. Ф. К. См. Р. — ¹⁴ длину М. Ф.; подлинну К.; подалъ См. Р. — ¹⁵ вст: море то Ф. — ¹⁶ поприць Ф.; проп. до: Рыбы же въ Р. — ¹⁷ ширину М. Ф. — ¹⁸ вст: вода же въ немъ сладка (вст: велми Мк.) испить, яко въ рѣцѣхъ не солонна М. — ¹⁹ суть М.; проп. до: и ту рыбу Христосъ К. См. Р. — ²⁰ вст: въ немъ Д. Ф. — ²¹ проп. Ф.; вст: велми М. — ²² образомъ М.; проп. Ф.; вст: яко коробъ (коронъ Мк.) М. — ²³ вст: самъ М. Ф. — ²⁴ вст: во М. Ф. Т. — ²⁵ снѣдъ М. Ф. Т.; ѣсти Р.; проп. А. — ²⁶ проп. до: рыба та паче М. Ф. — ²⁷ проп. до: яхъ самъ рыбу ту М. — ²⁸ короничъ Д.; корончій У. Сф.; коронъ Ф.; вст: рыба Ф. — ²⁹ ядохомъ М. Ф.; ядохъ К. См.; ѣдохъ Р. — ³⁰ обои Мо; бо и Мк.; проп. Ф. К. См.; вст: мы грѣшніи Мк.; мы грѣшници Мо. — ³¹ вст: не единою, по М. — ³² будучи М. Ф. — ³³ вст: томъ М. Ф. К. См. Р. — ³⁴ вст: своимъ М. — ³⁵ проп. Д. Сф. Ф.; проп. до: и рече: „ѣсти К. См. Р. — ³⁶ любящимъ Ф. —

че¹: „дѣти! имате ли что снѣдно“²? Они же рекоша: „ни“³ и рече имъ³: „верайте⁴ одесную страну⁵ мрежа“⁶.

О верстѣ Іоардановѣ.

И есть отъ верха Іорданова и отъ мосту⁷ тою⁸ до бани Христовы, и до бани святыхъ Богородица, и до бани апостольскія, есть верстѣ 6; а отъ бани⁹ святыхъ¹⁰ до града¹¹ Тивиріады есть верста¹² едина¹³.

И есть былъ¹⁴ градъ Тивиріада великъ велми, двѣ верстѣ вдалѣ¹⁵, а въ ширѣ¹⁶ версты, и есть¹⁷ подале¹⁸ море Тивиріадское. Въ томъ градѣ многа чудеса створи¹⁹ Христосъ²⁰ Богъ нашъ: ту бо есть мѣсто посреде града того²¹, идѣже Христосъ прокаженнаго очисти; ту есть былъ домъ тещи Петровы апостола²² и ту Христосъ вниде²³ въ домъ тѣхъ, ицѣли²⁴ отъ болѣзни огньныя²⁵ тещю Петрову, и ту на томъ мѣстѣ церкви²⁶ создана во имя²⁷ апостола Петра²⁸, круглѣ образомъ; ту есть и²⁹ домъ Симона прокаженнаго былъ, идѣже блудница³⁰ на вечери омочи³¹ слезами³² нозѣ³³ пречистѣи

¹ *ест*: къ нимъ, ставъ при брезѣ М.; имъ, ставъ при брезѣ Ф.; имъ К. См. Р. — ² *исти* К.; *ест*: здѣ М. — ³ *ест*: Исусъ М. — ⁴ *проп. до*: и отъ мосту тою К. См. — ⁵ *корабля* Ф. — ⁶ *ест*: и обращаете М. Ф.; *проп. до*: и отъ мосту тою М. Ф. Р. — ⁷ *мѣсту* У. Сф.; *мѣста* К. См. Р. — ⁸ *того* М. Р. — ⁹ *бани* М. См. Р. — ¹⁰ *тѣхъ* М. Ф. К. См. Р. — ¹¹ *проп. до*: Тивиріада великъ велми А. — ¹² *поприще* Ф. — ¹³ *едино* Ф. — ¹⁴ *проп. М.* — ¹⁵ *въ* М. Ф.; *ест*: длину М. Ф. — ¹⁶ *ест*: болѣ М. — ¹⁷ *стоятъ* М. Ф. — ¹⁸ *подлѣ* М. Ф. К. См. Р. — ¹⁹ *показа* М. Ф. — ²⁰ *проп. до*: ту бо есть М. — ²¹ *проп. М. Ф. См.* — ²² *проп. Мо. К. См. Р.*; *ест*: Христова Мк. Ф. — ²³ *пришедъ* М.; *проп. до*: исцѣли отъ болѣзни Ф. — ²⁴ *исцѣли* Д. Сф. М. Ф. К. См. Р.; *ест*: ю М. Ф. К. См. Р. — ²⁵ *проп. до*: и ту на томъ мѣстѣ Мк. Ф. К. См. Р.; *до*: ту есть и домъ Мо. — ²⁶ *ест*: была Мк. Ф. К. См. Р.; *проп. до*: апостола Петра К. — ²⁷ *ест*: святаго Ф. А. Р. — ²⁸ *проп. до*: ту есть и домъ Мк. Ф. — ²⁹ *имъ* Мо. — ³⁰ *ест*: жена У. Сф. М.; *проп. до*: омочи слезами М. Ф. См. Р. — ³¹ *омочивше* Д.; *омы* М. Ф. К. См. Р. — ³² *проп. Мо. Ф.* — ³³ *ест*: Христовы Мо. Ф. —

Господа¹ нашего Исуса Христа² и власы своими отре и пріа отпушеніе бесчисленныхъ грѣхъ; и въ томъ же градѣ и слую³ жену⁴ ицѣли; ту же есть было⁵ сотниче⁶ чудо; ту же одръ свѣсиша съ болнымъ отрокомъ⁷, покровъ⁸ прокопавше; ту же Ханаонью⁹ помилова; ту есть пещера и вода въ ней сладка зѣло¹⁰ и студена, въ ту же пещеру Христосъ вбѣглъ¹¹, егда хотѣша и¹² царя¹³ поставити въ Галилеи; и ина чудеса многа Христосъ¹⁴ створи въ градѣ томъ. Въ томъ градѣ есть гробъ¹⁵ Елисей¹⁶ пророка, сына Асафатова¹⁷; ту же есть¹⁸ близъ при¹⁹ пути гробъ Исуса Навгина²⁰. И есть ту камень великъ у моря близъ²¹, къ стоку²² лицъ, отъ града²³ вдалѣ дострѣла²⁴; и на томъ камени стоялъ Христосъ и ту училъ народы, иже баше²⁵ пришли къ нему²⁶ отъ поморія Тирьскаго²⁷ и Сидоньскаго, и Декаполія²⁸, и отъ всея²⁹ Галилея; и оттуда отпусти народы и ученики своя, идоша³⁰ на ону страну моря³¹ въ коряблихъ³²; и самъ Исусъ³³ ту оста³⁴ и послѣди оттуда преиде³⁵ по морю, яко по суху³⁶, ходивъ ногама своими, и бысть³⁷

¹ *Господни* Мо.; *проп. до*: и власы своими Мо. — ² *проп. до*: въ томъ же градѣ К. — ³ *глухую* У. Сф. А.; *слѣбую* Мо.; *зую* К. См. — ⁴ *проп. М. Ф.*; *ест*: исправи и Р. — ⁵ *проп. М. Ф.* — ⁶ *источниче* А. — ⁷ *проп. М. Ф. Б. См. Р.* — ⁸ *помость* М. Ф. — ⁹ *Хананѣнину* Д.; *Хананю* М. Ф. К. См. Р. — ¹⁰ *проп. М. Ф.* — ¹¹ *воверже* А. — ¹² *Христа* Мо.; *его* Мк. Ф.; *ест*: на Мо. — ¹³ *царство* Мо.; *царемъ* Мк. — ¹⁴ *Исусъ* М. — ¹⁵ *ест*: святаго Ф. К. См. Р. — ¹⁶ *Исайя* М. — ¹⁷ *Амосова* М. Ф. А. — ¹⁸ *ест*: предъ (*ест*: снѣтъ Ф. Т.) градомъ на губѣ М. Ф.; *проп. до*: гробъ Исуса Навгина М. Ф. — ¹⁹ *предъ* К. См. Р.; *ест*: градомъ къ полуночью лицъ на горѣ у К. См. Р. — ²⁰ *ест*: у пути близъ М.; у пути Ф.; *проп. до*: камень великъ Ф. — ²¹ *проп. М. Б. См. Р.* — ²² *востоку* Д. М. Ф. К. См. Р. — ²³ *гроба* Ф. Т.; *проп. до*: на томъ камени Мо. — ²⁴ *перестрѣла* Ф. — ²⁵ *бяху* М. Ф. К. См. Р. — ²⁶ *ест*: а идѣже Христосъ ходилъ по морю отъ Тивиріады верстѣ 5, отъ того мѣста К.; *проп. до*: версты единой К. — ²⁷ *Тирьскаго* Д. Ф. Р.; *Турья* Мо. — ²⁸ *Декаполія* М. Ф. См. Р. — ²⁹ *всѣя* Ф. Т. — ³⁰ *идѣша* Мк. — ³¹ *проп. М. Ф. См.* — ³² *кораблехъ* М.; *корабли* Т. — ³³ *Христосъ* Мк. — ³⁴ *ста* Д. — ³⁵ *поиде* Д. — ³⁶ *проп. до* и бысть обонъ полъ М. Ф. См. Р. — ³⁷ *ест*: на оной странѣ Ф.; *проп. до*: предъ народомъ М. Ф.

обонъ полъ моря предъ народомъ¹; они же пришедше обрѣтоша² Иисуса, тамо ходяща, и глаголаша³: „учителю⁴, когда сѣмо прииде“? Онъ⁵ же ре⁶ имъ: „отъ Бога вси возможна суть⁷, а отъ чловѣкъ невозможна“⁸. Есть версть 10 отъ Тивиріады до того мѣста по морю⁹ и есть мѣсто на пригоріи вдалѣ отъ моря версты единой¹⁰.

Идѣже Христосъ напита пять¹¹ тысящъ¹² мужъ.

И¹³ есть мѣсто¹⁴ то равно¹⁵ и травно, и на томъ мѣстѣ Христосъ питаль¹⁶ народы¹⁷ 5¹⁸ тысящъ¹⁹ 5-ю²⁰ хлѣбъ²¹, кромѣ²² женъ и дѣтій, и остана укроховъ²³ 12 коша²⁴.

Идѣже Христосъ третее явися ученикомъ своимъ, вста отъ мертвыхъ.

И ту есть близъ²⁵ мѣсто²⁶ подъ горою²⁷ моря того Тивиріадскаго, и на томъ мѣстѣ явися Христосъ уче-

¹ народы *М. Ф. Сн. Р.*; *вст.*: прежде оныхъ на оной странѣ *М.*; прежде ихъ *Ф.* — ² видѣша *Сн.* — ³ рекоша *М. Ф.*; *вст.*: ему Господи *М.*; ему *Т.* — ⁴ *вст.*: нашъ *М.* — ⁵ Иисусъ *М.* — ⁶ рече *Д. М. Ф. К. Сн. Р.* — ⁷ *проп. М. Ф.* — ⁸ ничтоже *М. Ф. Сн.*; *проп. до.*: И есть мѣсто то *М. Ф.* — ⁹ *проп. до.*: на пригоріи *Сн.* — ¹⁰ една *К.*; 1 *Р.*; *проп. до.*: И есть мѣсто то *Р.*; *до.*: равно и травно *К. Сн.* — ¹¹ 5000 *Д.* — ¹² *проп. Д.* — ¹³ *вст.*: ту же *М. Ф.* — ¹⁴ *вст.*: идѣже *М. Ф.*; *проп. до.*: Христосъ питаль народы *М. Ф.* — ¹⁵ *вст.*: мѣсто *К. Сн.* — ¹⁶ напитаъ *М. Ф. Р.*; прекорми *К. Сн.* — ¹⁷ *проп. М. Ф.*; *проп. до.*: 5-ю хлѣбъ *Р.* — ¹⁸ 5000 *Д. М. Ф. К. Сн.* — ¹⁹ мужъ *М.*; *проп. Д. Ф. К. Сн.* — ²⁰ пятью *Д. А.* — ²¹ *вст.*: и двѣма рыбама *М.* — ²² опричь *М. Т.*; опроче *Ф.* — ²³ укроховъ *Д. К. Сн. Р.*; укрухъ *М. Ф.* — ²⁴ *вст.*: и есть же мѣсто то на пригоріи версты единой вдале отъ моря (*вст.*: того *М.*) и есть мѣсто то равно (красно *Мо.*) и травно (*проп. Мо.*) *М. Ф.*; *проп. до.*: И ту есть близъ *М. Ф. К. Сн. Р.* — ²⁵ ино *М.*; *вст.*: ино *Ф.*; *проп. У. К. Сн. Р.* — ²⁶ *вст.*: близъ того мѣста *М.*; *проп. до.*: на томъ мѣстѣ явися *М. Ф.* — ²⁷ *вст.*: у *К. Сн.* —

никомъ своимъ¹ по въскресеніи² третее³ и прииде⁴ Христосъ⁵ и, ста при езерѣ⁶; рече⁷: „дѣти, имате ли что снѣдно“? Они же рекоша⁸: „ни“, и рече имъ Иисусъ: „въверзите одесную страны⁹ мрежа¹⁰ по глаголу моему и обрящете“¹¹; они же въвергоша и къ тому не можаху¹² ея¹³ привлещи отъ множества рыбъ¹⁴, извлекоша¹⁵ на сухо¹⁶ мрежу¹⁷, полную¹⁸ великихъ рыбъ 100 и 50 и 3¹⁹, и видѣша²⁰ у²¹ мрежи огонь и хлѣбъ, и рыбу печену, и ту ядъ²² Христосъ²³, прочее дасть имъ; ту создана²⁴ есть²⁵ церкви²⁶ во имя святыхъ апостолъ. А оттуда есть близъ былъ домъ²⁷ Маріи Магдалины, ту ицѣли²⁸ ю²⁹ Христосъ отъ 7-ми³⁰ бѣсовъ, и то ся мѣсто³¹ зоветъ Магдалія³².

О Вивсаидѣ градѣ.

А оттуда есть близъ³³ въ горѣ Вифсаида³⁴ градокъ Андрѣевъ и Петровъ; и ту есть мѣсто, идѣже приведе³⁵ Нафанаила къ Петрови³⁶ и къ Андрѣю.

¹ *вст.*: вставъ отъ мертвыхъ *М. Ф.*; *проп. до.*: третее и прииде *М. Ф.* — ² *вст.*: и то *Сн. Р.* — ³ *вст.*: явися Христосъ ученикамъ своимъ по Воскресеніи и то третее явися *Р.*; *проп. до.*: Христосъ и, ста *Р.*; *до.*: мрежу, полную великихъ *К.* — ⁴ рече *М. Ф.*; *вст.*: имъ *Мо.* — ⁵ Иисусъ *М.*; *проп. Ф.* — ⁶ краи *М.* — ⁷ *проп. М. Ф.* — ⁸ рѣша *М. Ф.*; *вст.*: ему *Д. М. Сн. Р.* — ⁹ *вст.*: корабля *М. Ф.* — ¹⁰ *проп. до.*: и обрящете *М. Ф. Р.* — ¹¹ *проп. до.*: и къ тому не *Ф.* — ¹² хотаху *Д.* — ¹³ ю *Ф. Т.*; *проп. Мо. А. Сн. Р.* — ¹⁴ *проп. до.*: мрежу, полную *Ф.*; *до.*: полную великихъ рыбъ *Мо.*; *до.*: 100 и 50 и 30 *Т. А.* — ¹⁵ *проп. до.*: мрежу полную *Д.* — ¹⁶ землю *М. Сн. Р.* — ¹⁷ идѣже *К.* — ¹⁸ изламаша *К.* — ¹⁹ 50 и 3 *Д.*; 150 и 3 *Мо.*; 153 *Т. К.*; 100 и 3 *А.*; *проп. до.*: ту создана есть *К.* — ²⁰ *проп. до.*: огонь и хлѣбъ *М.* — ²¹ во *Ф. Сн. Р.* — ²² ясть *М.*; їдъ *Р.* — ²³ *вст.*: предъ ученики своими и *М. Сн.*; предъ ними и *Ф.* — ²⁴ *проп. К.* — ²⁵ *вст.*: на томъ мѣстѣ нынѣ *М. Сн.*; нынѣ *Ф.* — ²⁶ *проп. до.*: святыхъ апостолъ *М. К. Сн.* — ²⁷ *вст.*: святыхъ *М.* — ²⁸ ицѣли *Д. М. Ф. К. Сн.* — ²⁹ Марію *М. Ф.* — ³⁰ седми *М.* — ³¹ *проп. Ф.* — ³² *проп. до.*: А оттуда есть *М. Ф. К. Сн. Р.* — ³³ *проп. до.*: Вифсаида градокъ *М. Ф.* — ³⁴ Вифсаида *Д. Ф.* — ³⁵ *вст.*: Филиппъ (*вст.*: апостолъ *Мо.*) *М. Ф. К. Сн. Р.* — ³⁶ Иисусови *М. К. Сн. Р.*; Христови *Ф.*; *проп. до.*: И ту есть мѣсто *М. Ф. К. Сн. Р.* —

Идѣже Христось приде ко ученикомъ,
ловящимъ имъ¹ рыбѣ.

И ту есть мѣсто на мори, идѣже прїиде Христось къ Зеведѣви² и къ Андрѣви и къ Петрови³, они же влечаху⁴ мрежа⁵ и завязываху; и ту познаста⁶ Христа Андрѣй и Петръ, и ту остависта лодію⁷ и мрежа⁸, идоста⁹ въ слѣдъ Христа¹⁰; и ту сѣлъ¹¹ былъ¹² близъ моря Зеведѣва¹³ отца Іоаннова¹⁴ и ту есть былъ домъ¹⁵ Богословца Іоанна; и ту Христось изгна¹⁶ чловѣка легіонъ бѣсовъ и повелѣ имъ влѣсти¹⁷ въ свинія, и ту истопоса свинія¹⁸ въ мори¹⁹. И ту есть близъ²⁰ село²¹ Капернаумъ²².

А оттуда²³ есть близъ рѣка велика²⁴ и та рѣка поиде изъ езера Генисаритскаго²⁵ и входитъ рѣка та въ море Тивиріадское. Езеро же²⁶ Генисаритское²⁷ велико вельми²⁸, 40 верстѣ²⁹ въ ширѣ³⁰, всямокачно³¹, кругло³²;

¹ *проп. Д.* — ² Заведѣвиѣмъ *Мк.*; *проп. до:* и къ Петрови *Мо. Ф.* — ³ *вст:* и лова рыбы *Б.*; *проп. до:* идоста въ слѣдъ Христа *Б.* — ⁴ волокаху *См. Р.* — ⁵ *проп. до:* и ту познаста *М. Ф. См.* — ⁶ показаста *Д.* — ⁷ лодію *Д.*; корабль *См.* — ⁸ *вст:* своя *М. См.* — ⁹ идущи *Д.*; послѣдоваста *Б.*; *проп. до:* Христа; и ту сѣлъ *Б.* — ¹⁰ Исуса *М. См. Р.* — ¹¹ село *М. Ф. Б. См. Р.* — ¹² было *Б. См. Р.*; *проп. М. Ф.* — ¹³ Заведѣи *Б. Заведеево Р.* — ¹⁴ *проп. М. Ф.* — ¹⁵ *вст:* святаго *М.* — ¹⁶ отгна *М. Ф.*; *вст:* отъ *Д. М. Ф. Б. См. Р.* — ¹⁷ ити *М. Ф. Б. См.*; внити *Т. А. Р.* — ¹⁸ *вст. зал:* О еверѣ Генисаратстѣмъ *Б.*; *проп. до:* И ту есть близъ *Б.* — ¹⁹ *вст. зал:* О еверѣ Генисардїйскомъ и о градѣ *М.* — ²⁰ *проп. Б. Р.* — ²¹ села *Д.* — ²² Капернаума *Д.*; *вст:* и (*вст:* ту *Ф. А.*) подѣ тѣмъ селомъ *М. Ф. Т. А.*; *проп. до:* рѣка велика поиде *М. Ф. Т. А.* — ²³ ту *Р.* — ²⁴ *вст:* течетъ *М.* — ²⁵ *проп. до:* Езеро же Генисаритское *Р.* — ²⁶ *вст:* то *М. Ф. Б. См. Р.* — ²⁷ *проп. до:* 40 верстѣ *Б.* — ²⁸ *проп. М. Ф. См.* — ²⁹ *вст:* и въ длину и *М.*; чрезъ езеро же то *Ф.*; вдале и *Р.*; *проп. до:* всямокачно кругло *Ф.* — ³⁰ ширину *Д. М.*; *вст:* глубоко (кругло *Мк.*) есть озеро то вельми и *М.* — ³¹ всемокачна *Д.*; всямокачна *У. Сб.*; все окачено *Ф.*; всѣмъ окачно *Т.*; всмо *Б.* — ³² *проп. М.* —

рыбы въ немъ множество¹ есть; и ту есть² близъ езера того градъ³, имя ему Генисира⁴, да потому ся тако⁵ зоветъ Генисаритское⁶.

О градѣ Декаполїи.

И ту есть⁷ другїй градъ великъ⁸ зѣло⁹, имя ему Декаполїи¹⁰; и ту есть мѣсто¹¹ равно¹² близъ езера того, и на томъ мѣстѣ Исусъ¹³ стояше¹⁴ уча народы, пришедша¹⁵ отъ Декаполя и поморїа Тирьскаго¹⁶ и Сидоньскаго¹⁷, о томъ бо мѣстѣ въ Еуангелїи глаголетъ¹⁸; и ина многа чюдеса сотвори Исусъ¹⁹ около езера того²⁰.

О горѣ Ливанстѣй.

И ту есть об онъ полъ²¹ езера того²², на лѣтнїй востокъ лицъ, гора висока²³ вельми²⁴ и велика²⁵ зѣло, и свѣзи на ней лежатъ чрезъ лѣто; имя горѣ²⁶ той²⁷

¹ много *М. Т.*; *проп. до:* И ту есть другїй *Ф.* — ² *проп. до:* градъ имя ему *М. См.* — ³ *вст:* великъ *М. Б. См. Р.* — ⁴ Гансариды *Мо.*; Генсариды *Мк.*; Генисара *Б. См.* — ⁵ озеро *вст:* то *М. Б. См. Р.* — ⁶ Приписка на полѣ: Озеро Гениса, иже Генисаретъ глаголется. Тутъ Зеведѣй жилъ Іосифъ. Въ немъ же есть вамамъ ивинъ, иже есть быліе красно. Гениса озеро кругло, около его седмъ поприщъ. Масло же чюдно и рыбѣ множество. Вода зѣло чиста и свѣтла. Озеро Гениса, иже Генисаретъ глаголется, тутъ *Б.*; *проп. до:* И ту есть другїй *М. Б. См. Р.* — ⁷ *вст:* близъ *М.* — ⁸ *проп. М. Т.* — ⁹ вельми *Р.*; *проп. М. Ф.* — ¹⁰ Декаполїа *Д. М.* — ¹¹ *вст:* отъ града того надъ озеромъ тѣмъ мѣсто *М.*; близъ озера того *Ф.* — ¹² *вст:* и красно и травно вельми *М.*; и травно и красно зѣло *Ф.*; *проп. до:* на томъ мѣстѣ *М. Ф.* — ¹³ Христось *М. Т. Р.* — ¹⁴ *проп. М. Ф.* — ¹⁵ пришедъ *Мк.* — ¹⁶ Турска *Мо. Ф. См. Р.* — ¹⁷ *вст:* и *Б. См.*; *проп. до:* въ Еуангелїи глаголетъ *Б. См.*; *до:* и ина многа *Р.* — ¹⁸ рече *Б. См.*; *вст:* Господь *Б. См.* — ¹⁹ Христось *Мк. Т. См.* — ²⁰ *проп. до:* И ту есть обонъ полъ *Ф. См. Р.* — ²¹ около *Б. См. Р.*; *проп. до:* езера того *Б. См. Р.* — ²² *проп. до:* гора висока вельми *М. Ф.* — ²³ *проп. до:* имя горѣ той *М. Ф.* — ²⁴ *проп. Р.* — ²⁵ *вст:* вельми *У. Сб. Р.* — ²⁶ *проп. Б. См.* — ²⁷ ей *Б. См.* —

Ливанъ; на той горѣ¹ ражается ливанъ и теміанъ бѣлый². И съ тоя бо горы Ливаньскія идеть³ 12 рѣкъ велицѣ⁴, и идеть 6 рѣкъ къ востоку лицъ, а⁵ 6 рѣкъ на угъ лицъ, и входятъ⁶ рѣкы⁷ ты⁸ въ⁹ озеро Генисаритское, а¹⁰ 6¹¹ рѣкъ¹² идуть къ Велицѣи Антиохіи; да то ся мѣсто¹³ зоветъ¹⁴ Месопотамія, еже есть Средорѣчіе¹⁵; и ту есть межю тѣми рѣками Харъранъ¹⁶, отнюду¹⁷ же изиде Авраамъ¹⁸. Отъ тѣхъ рѣкъ наполняется¹⁹ озеро Генисаритское²⁰, водъ²¹ много²², а изъ того озера идеть рѣка велика²³ въ море Тивиріадское²⁴ и умножается вода тою водою²⁵ въ мори Тивиріадстѣмъ; а изъ моря того²⁶ идеть Иорданъ, яко же и прежде²⁷ сказахъ о Иорданѣ²⁸, то тако по истинѣ есть. Горы же тоя Ливаньскія не могахъ²⁹ дойти³⁰ ногами своими, страха ради поганыхъ³¹ но сказахъ ны добръ³² о горѣ той³³, иже водиху ны Христіане живущи тамо³⁴ и не даша³⁵ ны тамо ити къ горѣ той Ливаньстѣй; много бо поганыхъ ту живутъ въ горѣ той; но³⁷ токмо³⁸ очима своими видѣли есмы гору ту³⁹ и та мѣста⁴⁰ около озера того⁴¹

¹ вст: Ливантѣй Мо.; Ливанѣ Мк. Ф. См. — ² бѣлый Д. М. Ф. К. См. Р. — ³ поидеть Ф. К. См.; поидеть М.; проп. Р. — ⁴ проп. до: а 6 рѣкъ на угъ У. Сф. — ⁵ вст: другая Ф. — ⁶ вст: та 6 М. Ф. — ⁷ рѣкъ М. Ф. — ⁸ проп. М. Ф. — ⁹ вст: то М. Ф. — ¹⁰ вст: иная М.; другая Ф.; она А. К. См. Р. — ¹¹ 2 Д. — ¹² рѣки Д. — ¹³ проп. М. Ф. К. См. Р. — ¹⁴ проп. до: Средорѣчіе К. См. Р. — ¹⁵ Межюрѣчье К. См. — ¹⁶ Харронъ Д.; Хараонъ М. Ф. Т. См. Р.; Фараонъ А.; Харонъ К. — ¹⁷ оттуду Д. Мо. Р. — ¹⁸ проп. до: Горы же тоя Ливаньскія К. См. — ¹⁹ наполняется У. Сф. — ²⁰ проп. до: а изъ того М. Ф. — ²¹ воды Д. — ²² многи Д. — ²³ проп. Ф. — ²⁴ проп. до: Горы же тоя М. Ф. — ²⁵ рѣкою Р. — ²⁶ вст: Тивиріадскаго поидеть Иорданъ двѣма рѣками на угъ лицъ Р. — ²⁷ первое Р. — ²⁸ вст: томъ Р. — ²⁹ могахъ Ф. К. Р. — ³⁰ проп. до: страха ради М. Ф. К. См. — ³¹ проп. до: токмо очима своими К. См. — ³² вст: свидѣющимъ М.; свидѣющимъ Ф. — ³³ проп. до: но токмо очима М. Ф. — ³⁴ тако Д. Р. — ³⁵ да Д. — ³⁶ мнѣ Д. — ³⁷ мы М. Ф.; да К. Р.; вст: же бѣдны Мо.; же грѣшны Мк.; же Ф. — ³⁸ проп. К. — ³⁹ проп. до: И есть же близъ К. См.; до: О Фаворьстѣй горѣ Мо. — ⁴⁰ моста Д.; вст: вся святая Т.; вся Мк. Ф. А. Р. — ⁴¹ вст: видѣхомъ Ф. —

Генисаритскаго¹. И есть же близъ озера² того³ отъ⁴ Тивиріадскаго моря, яко двою версту межю⁵ вдальѣ, есть на лѣтній востокъ лицъ отъ Тивиріады⁶ озеро Генисаритское⁷.

О Фаворстѣй⁸ горѣ⁹.

Фаворьскаа¹⁰ же гора и Назарееъ отъ Тивиріадскаго моря на западъ лицъ, 8¹¹ верстѣ великихъ¹² до Фаворьскія горы¹³ ити, токмо едину гору взити, а другую малу¹⁴ гору възлѣсти¹⁵, а ино все по полю ити, оли до Фаворьскія горы¹⁶ ити¹⁷. Фаворьская же гора чюдно и дивно¹⁸, и несказанно, и красно уродилася есть отъ Бога¹⁹, поставлено есть красно и высоко велми²⁰ и велика; и есть посреди поля того²¹ краснаго²², якоже стогъ круголь²³, гора та уродилася есть²⁴ красно²⁵ и есть кромѣ всѣхъ горъ подале²⁶, и течеть рѣка подлѣ гору ту по полю долѣ²⁷; и есть по всей горѣ Фаворьстѣ росло²⁸ древо²⁹ всякое³⁰: смоковъ³¹, рождици и масличіе много зѣло. Вышши же

¹ проп. до: О Фаворстѣй горѣ Мк. Ф. — ² озеро К. См. Р. — ³ то К. Р.; проп. См.; вст: Генисаритскаго Д. — ⁴ проп. К. См. — ⁵ вст: ина К. См. Р. — ⁶ вст: града Р.; проп. до: О Фаворстѣй горѣ Р. — ⁷ Генисара. К. См.; проп. до: Фаворьская же гора См. — ⁸ Фаворстей Т.; Фаворѣ Р. — ⁹ проп. У. Сф. Мк. Р. — ¹⁰ Фаворская Д. Сф. Мо. Ф. Р. — ¹¹ 50 Т. А. К. См. — ¹² вст: дале Р. — ¹³ проп. до: Фаворьская же гора М. Ф. — ¹⁴ проп. Д. — ¹⁵ взити К. См. — ¹⁶ проп. У. Сф. — ¹⁷ проп. К. См. Р. — ¹⁸ проп. до: уродилася есть отъ М. Ф. См. — ¹⁹ проп. до: высоко велми Р. — ²⁰ проп. Р.; проп. до: посреди поля М. Ф. См. — ²¹ стоятъ М. См.; проп. Ф. — ²² красно М. К. См.; проп. Р.; проп. до: уродилася есть красно Ф. — ²³ круголь Д. К. См.; есть М.; вст: гораздо Р.; проп. до: уродилася есть красно Р.; до: кромѣ всѣхъ горъ М. — ²⁴ гора Ф.; вст: та акн стогъ Ф.; проп. до: и течеть рѣка К. См. — ²⁵ проп. Р. — ²⁶ ту М.; вст: сущихъ М. — ²⁷ проп. М. Ф. К. См. — ²⁸ растутъ М. Ф. — ²⁹ древы А. — ³⁰ всякия А. — ³¹ смокви М. Т. См. Р. —

есть Фаворская гора всѣхъ¹, сущи² окрестъ³ ея, и есть уединена кромѣ всѣхъ горъ, и стоитъ посреди поля красно⁴ зѣло⁵, яко стогъ⁶ будетъ гораздо здѣланъ, кругло и высоко велми⁷ и великъ⁸ ободомъ⁹; възвыше¹⁰ есть¹¹ якоже можетъ¹² 4-жды¹³ съ нея¹⁴ стрѣлти¹⁵, а¹⁶ еже¹⁷ горѣ¹⁸ на ню, то ни¹⁹ осмижды²⁰ не²¹ можетъ²² на ню вѣстрѣлти²³. Есть гора та вся камена, лѣсти²⁴ же на ню трудно²⁵ и бѣдно велми²⁶ по каменію, луками²⁷ на ню лѣсти, путь тяжекъ велми; едва²⁸ бо на ню възлѣзохомъ²⁹ отъ 3-го часа³⁰ до 9-го часа³¹, борзо идуще, едва³² взидохомъ на самый верхъ горы тоя святыя. И есть же на самомъ³³ версѣ горы тоя мѣсто высоко³⁴ ко востоку лицъ къ зимнему, аки горка камена, мала, островерха; и на томъ мѣстѣ преобра- зился есть Христосъ Богъ нашъ; и ту есть³⁵ церкви добра³⁶ создана³⁷ на мѣстѣ томъ во имя³⁸ Преображе-

¹ вст: горъ М. Ф. К. См. Р.; проп. до: яко же можетъ К. См. — ² сущихъ Д. Сф. Ф. Р.; проп. М. — ³ около М. Ф. — ⁴ краснаго Ф.; проп. до: великъ ободомъ Мк. — ⁵ проп. Мо. Ф. — ⁶ проп. до: здѣланъ, кругло и Ф. — ⁷ проп. Ф. — ⁸ велика Д. М.; вст: велми Мк. — ⁹ обидомъ У.; обходомъ Р. — ¹⁰ высота М. — ¹¹ ей М. — ¹² вст: человекъ К. — ¹³ 4-ю Мк. 4 Ф.; 9-ю Мо.; дважды См. — ¹⁴ горы Мо.; вст: на подолъ (полдень Мк. полъ Т.) лицъ Мк. Ф. Т. А. — ¹⁵ вст: полно добръ (добрый М.) стрѣлецъ М. К.; См. Р. — ¹⁶ вст: на земля стоя Мо.; на ней стрѣлти, перестрѣлъ есть, а на земли стоя горѣ Мк.; проп. до: на ню, то ни Р.; до: осмижды не можетъ М. — ¹⁷ оже См.; къ Ф.; на К. — ¹⁸ гору К.; вст: стрѣлти К. См.; проп. до: то ни осмижды К. См.; до: осмижды не можетъ Ф. — ¹⁹ вози К.; проп. См. — ²⁰ 8 Мо. Ф.; осмию Мк.; 8-жды См. Р.; проп. до: вѣстрѣлти. Есть гора М. Ф. — ²¹ проп. до: вѣстрѣлти. Есть гора Р. — ²² проп. до: Есть гора та К. См. — ²³ вст: олни (коли А.) добрый стрѣлецъ Ф. — ²⁴ ити Мк. См.; проп. Д. Р. — ²⁵ проп. до: едва бо на ню Ф.; до: отъ 3 го часа Мо. — ²⁶ добръ Мк.; вст: есть мѣста такія Мк. — ²⁷ руками Мк. К. Р.; вст: держася Мк.; проп. до: лѣсти, путь тяжекъ Д.; до: едва бо на ню К. См. — ²⁸ одва Мк. Ф. К. См. Р.; проп. до: възлѣзохомъ отъ 3-го Ф. — ²⁹ вст: полѣше М. Ф. См. — ³⁰ вст: дни Мк.; полѣзохомъ, а Р. — ³¹ вст: дни Мк.; едва Ф. Р.; одва на ню К. См.; проп. до: едва взидохомъ Мк. — ³² проп. Ф. К. См. Р.; вст: съ нуждою Мк. — ³³ томъ У. Сф.; проп. М. Ф. См. — ³⁴ проп. М. — ³⁵ вст: нынѣ М. Ф. См. Р. — ³⁶ велика М. Ф. К. См. Р. — ³⁷ проп. до: во имя К. — ³⁸ вст: святого М. Ф. К. См. Р. —

ніа¹, а другая², во имя святыхъ³ пророкъ⁴ Моисія⁵ и⁶ Иліи⁷, подаль того⁸ мѣста есть создана церкви на сѣверъ лицъ отъ Преображенія⁹.

О мѣстѣ, идѣже Христосъ¹⁰ преобра- зися.

Мѣсто же то¹¹ святого¹² Преображенія одѣлано есть около¹³ градомъ каменнымъ твердо¹⁴, врата же имать желѣзна градотъ¹⁵; и то есть первѣ¹⁶ было епископіа, нынѣ же¹⁷ есть монастырь латыньскій¹⁸. И есть¹⁹ предъ градомъ тѣмъ полце красно уродилося²⁰ на версѣ²¹ горы тоя²²; то есть чудно и дивно Божіе устроение²³, еже есть на толь²⁴ высоко²⁵, иже²⁶ водѣ быти²⁷ ту²⁸; много бо воды²⁹ есть на горѣ той³⁰ на самомъ версѣ, то³¹ и нивы³² суть³³, и виногради добріи³⁴, и дерева

¹ вст. Христова въ томъ же мѣстѣ, на той же горѣ другая церкви близъ тоя церкви М.; проп. до: во имя святыхъ М. — ² вст: церкви близъ тоя Ф.; церковь К. См. Р.; проп. до: святыхъ пророкъ Моисія Р.; до: пророкъ Моисія и К. См. — ³ святого М. Ф. К. См. Р. — ⁴ пророка М. Ф. К. См. Р. — ⁵ Иліи Ф.; вст: святой же Илія К. См. Р.; проп. до: подаль того мѣста К. См. Р. — ⁶ а М. Ф.; вст. 3-я (третья М.) ту же близъ во имя святого пророка М. Ф. — ⁷ Моисія Ф.; проп. до: Мѣсто же то М. Ф. — ⁸ отголѣ К. См.; проп. до: то святого Преображенія К. См. — ⁹ проп. до: мѣсто же то святого Р. — ¹⁰ проп. У. Сф. — ¹¹ около К. См. — ¹² же К. См.; проп. М. Ф. — ¹³ все М. Ф. Р.; проп. Д. К. См. — ¹⁴ проп. Р.; вст: велми М. — ¹⁵ проп. М. Т. — ¹⁶ первая Д. М. Ф. Т.; прежде К. См. — ¹⁷ вст: ту М. Ф. Р. — ¹⁸ вст: воды же (вст: ту М.) есть много на горѣ той М. Ф.; проп. до: и дивно Божіе М. Ф. — ¹⁹ вст: у города того К. См.; проп. до: полце красно уродилося К. См. — ²⁰ проп. К. См. — ²¹ проп. до: воды есть на См. — ²² проп. до: воды есть на К. — ²³ утвер- жденіе Ф. Т.; утвореніе А. — ²⁴ толицѣ М.; той Ф. — ²⁵ высотъ М. Ф. Р.; вст: горѣ Р. — ²⁶ горѣ Ф.; той же Р.; проп. М. Т. А. — ²⁷ проп. до: и нивы суть М. Ф. — ²⁸ проп. Р. — ²⁹ вст: мнози и студены К. См.; проп. до: видѣти съ нея К. См. — ³⁰ проп. до: то и нивы Р. — ³¹ есть Р. — ³² нива Р.; вст: же М. Ф. — ³³ добра Р.; вст: мнози по горѣ той святой М.; мнози по горѣ той Ф.; на самомъ верху Р. — ³⁴ мнози М.; много Ф. —

овощнаа многа¹ суть² по горѣ той, и видѣти съ нея³ далече вельми⁴.

Въ⁵ пещерѣ Мельхиседековѣ.

Ту есть⁶ на той же горѣ Фаворстѣй⁷ пещера⁸ чудна⁹ зѣло на равнѣ¹⁰, тако есть яко погребецъ малъ¹¹ въ каменіи иссѣченъ, и оконце¹² мало¹³ было на¹⁴ версѣ¹⁵ пещеры¹⁶ тоя¹⁷ свята¹⁸; трапеза создана¹⁹ днѣ²⁰ въ пещерѣ той на востокъ лицъ; дверци имать малы, слѣсти же въ пещеру²¹ ту²² по степенемъ²³ отъ запада лицъ. И предъ²⁴ дверми же пещерки²⁵ тоя²⁶ стоятъ²⁷ смоквицы²⁸ малы²⁹, около ея стоятъ³⁰ древица³¹ мала³² всякаа; первое³³ же былъ лѣсъ великъ ту³⁴ около пещеры тоя³⁵, нынѣ же мала³⁶ и худа³⁷ древица суть ту. И въ той пещерици³⁸ жилъ святой

¹ всяка М. Ф. — ² ест: ту М.; проп. до: видѣти съ нея М. Ф. — ³ горы К. См.; ест: тоя К. См. — ⁴ проп. до: Ту есть на Ф. Р.; на той же горѣ К. См. — ⁵ О Д. М. — ⁶ ест: пещера дивна Р. — ⁷ проп. М.; проп. до: яко погребецъ малъ Р. — ⁸ проп. до: на равнѣ, тако К. См. — ⁹ ест: вельми М.; проп. до: яко погребецъ малъ М. Ф. — ¹⁰ ест: мѣстѣ К. См.; проп. до: яко погребецъ малъ Д. К. См. — ¹¹ проп. М. Ф.; проп. до: и оконце мало К. — ¹² проп. до: на версѣ пещеры тоя М. Ф. К. См. — ¹³ проп. Р. — ¹⁴ съ К. — ¹⁵ верху М. Ф. А. К. См. Р.; ест: и въ К. См. — ¹⁶ пещерѣ К.; пещерѣ См. — ¹⁷ той К. См.; проп. до: дверци имать малы М. Ф. — ¹⁸ свята Д. К. См. Р. — ¹⁹ досѣша К. См.; ест: на К. См.; во Р. — ²⁰ ест: пещеры Р.; проп. до: на востокъ лицъ Р.; до: дверци имать малы К. См. — ²¹ ю К. См. — ²² проп. К. См. — ²³ ест: на днѣ же стоятъ свята трапеза, на ней же Мелхиседекъ (ест: царь Мк.) жертву сотворяетъ Богови хлѣбомъ и виномъ М.; на днѣ же пещеры тоя свята трапеза создана Ф.; проп. до: предъ дверми же М. Ф. — ²⁴ проп. до: пещерки тоя стоятъ К. См. — ²⁵ пещеркою К. См. — ²⁶ тою К. См.; проп. до: стоятъ древица мала К. См. — ²⁷ стоятъ Р. — ²⁸ смоквица Р. — ²⁹ мала Р. — ³⁰ растутъ Р. — ³¹ проп. до: въ той пещерици жилъ К. См. — ³² проп. Мк. Ф. Р. — ³³ прежде М. — ³⁴ вельми Мк.; проп. Мо. Ф. Р. — ³⁵ проп. до: И въ той пещерици Р. — ³⁶ проп. до: древица суть ту М. — ³⁷ суха Т. — ³⁸ пещерѣ Д.; пещерѣ М. Ф. К. См. Р. —

Мелхиседекъ¹ и ту прииде къ нему Авраамъ² и возва³ 3-жды⁴, и рече: „человѣче Божій!“⁵ Изиде Милхиседекъ и изнесе хлѣбъ и вино⁶, и созда жертвенникъ⁷ ту въ пещерѣ той⁸, створи жертву⁹ хлѣбомъ и виномъ¹⁰, и абіе¹¹ взятыся жертва на небеса¹² къ Богу; и ту благослови Мельхиседекъ Авраама¹³, и остриже и Авраамъ и обрѣза ногти¹⁴ его¹⁵, и бѣ бо косматъ¹⁶ Мелхиседекъ¹⁷; и то бысть¹⁸ начатокъ¹⁹ литургіамъ хлѣбомъ и виномъ²⁰, а не опрѣснокомъ; о томъ пророкъ глаголетъ: „ты еси іерей въ вѣкы“²¹ по чину Мельхиседекову²². И есть пещерка та вдаль²³ отъ Преображенія²⁴, яко дострѣлить²⁵ добръ²⁶, и есть къ западу лицъ мѣсто то святое. И ту почьстиша ны добръ въ монастыри томъ²⁷ у²⁸ святого Преображенія, и ту обѣдахомъ²⁹; и, опочивше³⁰ добръ и вставше, идохомъ въ церковь святого³¹ Преображенія и поклонихомся³² на мѣстѣ³³ святѣмъ, идѣже преобразися Хри-

¹ ест: Салимскій царь М.; царь Ф. — ² ест: патриархъ въ чашу хѣса того и къ пещерѣ той М.; вшедъ въ чашу хѣса того Ф.; въ чашу хѣса того, занеже ту былъ хѣсъ великъ К. См. — ³ рече К. См.; ест: Авраамъ М. Ф. К. См.; и Р. — ⁴ трижды А. К. См.; ест: глагола М. Ф.; проп. до: человекъ Божій Д. М. Ф. Т. А. К. См. — ⁵ ест: изиди сѣмо! и М.; изиди! и Т. А.; изиде Р. — ⁶ ест: Седеку К. — ⁷ жертвенникъ Д. Мо. Ф. Р.; оltарь К. См. — ⁸ ест: Богови М. Ф. — ⁹ ест: Мелхиседекъ, царь Салимскій (Салимескъ А.) Богови М. Ф. Т. А.; Мелхиседекъ К. См. Р. — ¹⁰ ест: предъ Авраамомъ М. — ¹¹ Божія Ф.; проп. К. См. — ¹² небо М. Р. — ¹³ проп. до: и обрѣза ногти Р. — ¹⁴ ногти У. Сб. М. Ф. Т. — ¹⁵ ему Мо. — ¹⁶ ест: вельми. — ¹⁷ проп. М. — ¹⁸ бо М. Ф.; ест: Мелхиседекъ первое М.; первое Ф. А. — ¹⁹ начало Т. А. К. См. Р.; нача М. Ф. — ²⁰ ест: и абіе Р. — ²¹ ест: Мельхиседекъ Мо.; и прочая К.; проп. до: И есть пещерка Мо.; до: отъ Преображенія К. — ²² проп. до: отъ Преображенія См. — ²³ проп. М. Ф. — ²⁴ ест: до пещеры тоя К. См. — ²⁵ проп. до: И ту почьстиша Ф. — ²⁶ мужъ М. К. См.; проп. Р.; проп. до: И ту почьстиша М.; идохомъ въ церковь К. См. — ²⁷ проп. до: И опочивше добръ М. Ф. — ²⁸ проп. Д. — ²⁹ обѣдахъ Д. — ³⁰ опочивнувъ М.; ест: мало М.; проп. до: идохомъ въ церковь М. Ф. — ³¹ Господня М. Ф. — ³² цѣловахомъ К. См.; ест: мѣсту тому святому М. Ф.; мѣсто то К. См.; проп. до: идѣже преобразися М. Ф. К. См. — ³³ ест: томъ Д. —

стость¹ Богъ нашъ, и, облобызавше² мѣсто то свя-
тое³ съ любовію⁴ и радостію великою и взявше⁵ бла-
гословеніе отъ⁶ игумена и отъ⁷ всея⁸ братіи⁹, изидо-
хомъ¹⁰ изъ монастыря того святого и обиходивше¹¹ вся
мѣста святаа по всей горѣ той¹² святѣй. Туда бо путь
есть мимо¹³ пещеру ту Мелхиседекову¹⁴ къ Назарееу¹⁵.
Назарееъ есть на западъ лицъ отъ¹⁶ Фавора¹⁷. И второе
паки¹⁸ любовію¹⁹ влѣзохомъ²⁰ въ пещеру ту святую²¹
и поклонихомся²² святѣй²³ той²⁴ трапезѣ²⁵, юже соз-
далъ²⁶ Мельхиседекъ²⁷ со Авраамомъ; и есть до днеш-
няго²⁸ дне трапеза та²⁹ въ пещерѣ той и нынѣ прихо-
дитъ ту святой Мелхиседекъ часто³⁰ и литургисаетъ³¹
въ пещерѣ той святѣй³². И³³ почиваютъ вси вѣрніи³⁴,
иже ту живутъ³⁵, въ³⁶ горѣ той святѣй³⁷; ти же ми по-
вѣдаша о томъ по истинѣ. И похвалихомъ Бога, спо-
доблешаго насъ, худыхъ и недостойныхъ, видѣти та³⁸
святаа мѣста и облобызати устнами³⁹ недостойными. И

¹ проп. до: и взявше благословеніе К. См. — ² вст: съ любовію и со слезами М. — ³ честное М.; проп. Ф.; проп. до: и взявше благословеніе Мк.; изидохомъ изъ монастыря Мо. — ⁴ вст: и со слезами Ф. Р.; проп. до: изидохомъ изъ монастыря Ф. — ⁵ поклонихомся К. См.; вст: игумену и К. См.; проп. до: всея братіи К. См. — ⁶ у Мк. — ⁷ у Мк. — ⁸ проп. Мк. Р. — ⁹ вст: и благословиша ны и К. См. — ¹⁰ идохомъ Мо. Ф.; поидохомъ К. См.; вст: паки къ пещерѣ той святой Мо. Ф.; оттогъ К. См.; проп. до: Туда бо путь Мо. Ф.; къ Назарееу К. См. — ¹¹ исхидивши Мк. — ¹² вст: и идохомъ паки къ пещерѣ той Мк. — ¹³ проп. до: Мелхиседекову къ Назарееу Р. — ¹⁴ проп. М. Ф. — ¹⁵ вст: оттогъ К. См. — ¹⁶ и К. См. — ¹⁷ Фаворскія М. Ф. Р.; поидучи К. См.; вст: горы М. Ф. Р.; проп. до: влѣзохомъ въ пещеру К. См. — ¹⁸ вст: съ Д. Ф. Р. — ¹⁹ проп. М. — ²⁰ внидохомъ М. Ф. — ²¹ Мельхиседекову К. См.; проп. до: юже создалъ М. — ²² цѣловахомъ К. См. — ²³ святую К. См. — ²⁴ проп. К. См. — ²⁵ трапезу К. См. — ²⁶ до-спѣлъ К. См.; вст: святой Р. — ²⁷ проп. до: и есть до днешняго Мк.; и нынѣ приходитъ К.; и литургисаетъ К. — ²⁸ нынѣшняго Д. Т. Р. — ²⁹ вст: святаа М.; проп. до: и нынѣ приходитъ Р. — ³⁰ проп. М. Ф. Р. — ³¹ проп. до: и почиваютъ вси вѣрніи К. См. — ³² вст: на той трапезѣ (иже М.) поклонихомся ту М. Ф. Т. А.; проп. до: и прочее снидохомъ съ горы М. Ф. Т. А. — ³³ вст: ту К. — ³⁴ проп. до: и прочее снидохомъ съ горы К. См. — ³⁵ живеть Д. — ³⁶ на Р. — ³⁷ вст: и поклонившеся ту Р.; проп. до: И похвалихомъ Бога Р. — ³⁸ вст: вся Р. — ³⁹ вст: своими Р. —

прочее¹ снидохомъ съ горы Фаворски доловъ² на поля³
и идохомъ⁴ по полю двѣ верстѣ къ Назарееу⁵ на за-
падъ лицъ. И есть отъ Фарьскія⁶ горы до Назарефа
15⁷ верстѣ великихъ⁸, по полю двѣ верстѣ⁹, а 3
въ горахъ¹⁰, путь тяжекъ велми¹¹ и¹² тѣсень зѣло
непроходенъ: туды¹³ бо поганіи¹⁴ Срадини¹⁵ мнози¹⁶
сѣдять въ горахъ тѣхъ и по полю тому¹⁷ села суть¹⁸
многа¹⁹ Срацинская, и тѣи біють выходяще изъ селъ
тѣхъ²⁰ въ горѣ той страшной. И бѣдно ми²¹ ити²² въ
малѣ²³ путемъ тѣмъ²⁴, ноли со²⁵ мною²⁶ дружиною²⁷,
то тако можетъ пройти путемъ тѣмъ безъ страха; намъ
же не пригодишася²⁸ дружина. Но сами едины тако²⁹
только 8 насъ³⁰ и тоже худа и безъ оружія, на Бога
надѣющеся проидохомъ³¹, Божіею благодѣтію храними³²
и молитвами святыя³³ Владычица наша Богородица³⁴
сблюдаеми, безъ пакости по здраву доидохомъ святого

¹ проп. М. Ф. К. См. — ² доломъ Д.; проп. Мо. К. — ³ поле Д. М. Ф. К. См. Р.; вст. заглавіе: О Назарефѣ градѣ М. — ⁴ поидохомъ М.; проп. до: къ Назарефу М. Ф. К. См. — ⁵ вст: заглавіе: О Назарефѣ Ф. Т. А.; проп. до: И есть отъ Фарьскія горы М. Ф. Т. А.; 15 верстѣ великихъ К. См. — ⁶ Фа-ворскія Д. Ф. Р.; Фаворскія М. Т. — ⁷ 5 М. Ф. Т. А. К. См. Р. — ⁸ проп. М. Ф. К. См. Р. — ⁹ вст: итти М. — ¹⁰ вст: каменныхъ М.; проп. до: туды бо поганіи К. См. — ¹¹ проп. Д. У. — ¹² проп. до: непроходенъ: туды бо М. Ф. — ¹³ ту М. Ф. Р.; боязнь К. См.; вст: же ту велика К. См.; проп. до: Сра-дини мнози К. См. — ¹⁴ проп. до: сѣдять въ горахъ М. — ¹⁵ Срадинъ К. См.; проп. до: въ горахъ тѣхъ Р.; ноли со мною К. С. — ¹⁶ проп. Д. — ¹⁷ проп. до: бѣдно ми ити М. Ф. — ¹⁸ сѣдять Р. — ¹⁹ проп. Д. — ²⁰ проп. до: и бѣдно ми ити Р. — ²¹ мнѣ Д.; минути М. Ф. Р. — ²² проп. М. Ф. Р. — ²³ вст: дружинѣ М. Ф. — ²⁴ проп. до: безъ страха; намъ Д.; намъ же не пригодишася М. Ф. — ²⁵ во К. См. — ²⁶ мнози К. См. — ²⁷ дружинѣ К. См.; вст: итти, мы же К. См.; проп. до: проидохомъ Божіею К. См. — ²⁸ при-годи М. Р.; вст: Богъ въ то время М.; Богъ Р. — ²⁹ есмь М.; проп. Ф. Р. — ³⁰ проп. до: и безъ оружія М. Ф. — ³¹ доидохомъ К. См.; вст: безъ пакос-ти М. Ф.; града Назарефска К. См.; проп. до: молитвами святыя Влади-чица К. См. — ³² блюдоми М.; соблюдаеми Ф.; проп. до: доидохомъ святого града Назарефа М. Ф. — ³³ Пречистыя Р.; вст: Госпожи К. См.; проп. до: Богородица соблюдаеми К. См. — ³⁴ вст: до того мѣста К. См.; проп. до: идѣже бысть святое Благовѣщеніе К. См. —

града Назрефа¹, идѣже² бысть святое благовѣщеніе святѣй³ Госпожи⁴ Богородици отъ Ангела⁵ Гавріила, ту же и Христосъ вскормленъ бысть⁶.

О градѣ⁷ Назафѣ⁸.

Назарееъ же градокъ малъ есть⁹ въ горахъ¹⁰ на удолиѣ мѣстѣ¹¹, да оли¹² надшедъ¹³ надъ оны¹⁴ тоже узрѣти¹⁵. И посредѣ градка того церкви создана¹⁶ велика вверхъ¹⁷ о¹⁸ трехъ олтарехъ¹⁹; и, влѣзучи²⁰ въ церковь²¹ ту²², на лѣвѣй²³ руцѣ²⁴ есть яко²⁵ пещерка мала²⁶ глубока²⁷ предъ малымъ олтарцемъ²⁸; иматъ же двери малы²⁹ двои³⁰ пещера та, едины дверци³¹ отъ запада, а другіи дверци³² къ востоку лицъ; елѣсти по степенемъ³³ въ пещеру ту³⁴ и во обонхъ дверцихъ тѣхъ³⁵; влѣзучи³⁶ въ пещеру ту³⁷ западными³⁸ дверми, на правой³⁹ руцѣ есть келія⁴⁰ создана, дверци малы имущи; и въ той келійци жила⁴¹ святаа Богородица со Хри-

¹ проп. до: Назарееъ же градокъ Сн. — ² проп. до: благовѣщеніе святѣй Госпожи К. Сн. — ³ Пречистѣй Р. — ⁴ проп. К. Сн. Р. — ⁵ Архангела К. Сн. Р. — ⁶ проп. до: Назарееъ же градокъ Сн. — ⁷ проп. К. Р. — ⁸ Назареевъ Д. Р.; Назаретъ К. — ⁹ стоитъ М. Ф. — ¹⁰ вст: тѣхъ А.; на угъ лицъ Р. — ¹¹ проп. до: надшедъ надъ оны К. Сн.; посредѣ градка того М. Ф. — ¹² оли Д.; оли Р. — ¹³ нашедъ Д. — ¹⁴ него К. — ¹⁵ видѣти К. Сн. Р. — ¹⁶ проп. К. Сн. — ¹⁷ проп. М. Ф. — ¹⁸ на Мо. — ¹⁹ оконцехъ Р. — ²⁰ полѣзучи М.; влѣзти К. Сн.; проп. до: на лѣвой руцѣ Сн. — ²¹ ню К. — ²² проп. К. — ²³ шуй Т. — ²⁴ странѣ М. К. Сн. — ²⁵ проп: М. Ф. — ²⁶ велики М. Сн.; проп. Ф. К. Р. — ²⁷ вст: у нея К. Сн.; проп. до: иматъ же двери М. Ф.; двери малы двои К. Сн. — ²⁸ олтаремъ Д. Р. — ²⁹ проп. М. Ф. К. Сн. — ³⁰ проп. до: елѣсти по степенемъ М. Ф. К. Сн. — ³¹ двѣ Д.; проп. Р. — ³² проп. Р. — ³³ проп. до: влѣзучи въ пещеру ту К. — ³⁴ проп. до: влѣзучи въ пещеру ту М. Ф. А. Сн.; до: дверми, на правой руцѣ Т.; до: на правой руцѣ Мо. — ³⁵ вст: степенни и Р. — ³⁶ ида же К. Сн. — ³⁷ проп. до: на правой руцѣ К. Сн. — ³⁸ проп. М. Ф. А. — ³⁹ десной Т. — ⁴⁰ вст: святѣя Богородица М.; мала Р.; проп. до: въ той келійци М. Ф. К. Сн. — ⁴¹ лежала Т. —

стомъ¹, ту² вскормленъ бысть Христосъ³ въ святой той храминци; и ту ложица⁴ его⁵, идѣже лежалъ⁶ Исусъ⁷, ту въ келійци той ложницею⁸ тако низко на земли создано⁹.

О гробѣ¹⁰ Іосифа¹¹ Обруч.¹²

Въ той же¹³ пещерѣ¹⁴, западными дверми влѣзучи¹⁵, на лѣвѣй¹⁶ руцѣ¹⁷ есть гробъ святого Іосифа, обручника¹⁸ Маріина; ту его Христосъ самъ погреблъ своимъ рукама пречистыма¹⁹. Исходитъ у²⁰ гроба его²¹ отъ стѣны яко миро вода святаа бѣла²² и взимають²³ на ицѣленіе²⁴ недужнымъ²⁵.

О пещерѣ²⁶, идѣже сѣдѣше святаа²⁷ Богородица²⁸

Ту есть мѣсто въ той же пещерѣ у дверей западныхъ²⁹ близъ, на томъ мѣстѣ сѣдѣше³⁰ святаа Бого-

¹ вст: въ М.; проп. до: и той же ложица его К. Сн. — ² ту М.; вст: келія М. — ³ вст: Богъ нашъ М. Ф.; проп. до: и ту ложица его М. Ф. Р.; въ той же пещерѣ Мо. — ⁴ ложица Д.; ложище Р.; ложе К. Сн.; мѣсто М. Ф. — ⁵ знати М. Ф. — ⁶ лѣгалъ К. Сн. Р. — ⁷ Христосъ Д. М. Ф. К. Сн. Р.; вст: дѣтскимъ съ матерію; есть же мѣсто то М. Ф.; дѣтемъ (дѣтятемъ Ф.) съ матерію; есть же мѣсто то Ф. А.; съ матерью; есть же мѣсто то знати Т.; дѣтемъ съ матерію, и есть Р.; проп. до: ту въ келійци той Р. низко на земли М. Ф. К. Сн. — ⁸ ложица Д.; ложище У. Сб.; ложище Р.; вст: его Д. Р. — ⁹ досиѣто К. Сн.; вст: аки одръ М. Ф.; проп. до: О гробѣ Іосифа К.; до: Въ той же пещерѣ М. Ф. Сн. Р. — ¹⁰ проп. К. — ¹¹ Іосифовъ У. Сб.; Іосифъ К. — ¹² обручника Д.; обручникъ У. Сб.; проп. К. — ¹³ ту К. Сн. — ¹⁴ пещерку К. Сн.; проп. до: есть гробъ святого Мо. — ¹⁵ ида К. Сн. — ¹⁶ шуй Т. — ¹⁷ сторонѣ К. Сн. — ¹⁸ проп. до: Христосъ самъ погреблъ К. — ¹⁹ проп. К. Сн. — ²⁰ отъ Д. М. Ф.; изъ К. Сн. — ²¹ того М. К. Сн. Р.; проп. Ф.; проп. до: яко миро Мо. К. Сн. — ²² проп. К. Сн. — ²³ емлютъ Р.; вст: ю Р. — ²⁴ проп. до: въ той же пещерѣ Сн. — ²⁵ проп. К.; проп. до: Ту есть мѣсто Ф. Т. А. Р. — ²⁶ благовѣщеніи М.; проп. до: святаа Богородица М. — ²⁷ святѣй М. — ²⁸ Богородица М. — ²⁹ заднихъ К. Сн.; вст: и ту К. Сн.; проп. М. Ф.; проп. до: сѣдѣше святаа К. Сн. — ³⁰ сидѣла М. Т. А. Сн. Р.; сѣла Ф. К. —

родица¹ при дверехъ тѣхъ близъ и скаше² коквитъ³, еже есть червленица; и ту прииде⁴ Гаврилъ Архангелъ, посланъ отъ Бога къ дѣвици⁵ Маріи⁶.

Идѣже благовѣсти Архангелъ святѣй⁷ Богородици.

И⁸ ста предъ нею, яви⁹ очи вѣсть, подалъ мало¹⁰ отъ мѣста, идѣже сѣдѣше¹¹ Пречистаа¹² Дѣвица¹³; яко 3-и¹⁴ столпъ¹⁵ вдалѣ¹⁶ есть¹⁷ мѣсто¹⁸ то¹⁹ отъ дверей пещерныхъ²⁰, идѣже стояше²¹ Гаврилъ; ту поставлена²² трепезка²³ мала²⁴, круглѣ²⁵, мраморяна, обѣ²⁶ единомъ столпци²⁷; и на той трапезѣ литургисають²⁸.

О дому Іосифа обручника.

И ту есть былъ домъ Іосифовъ²⁹, и гдѣ³⁰ то³¹ есть

¹ проп. до: и скаше коквитъ М. Ф.; И ста предъ нею К. См. — ² гкаше Мо. Т. А. — ³ червленицу М. Ф. Т. А.; коквитъ Р.; проп. до: и ту прииде М. Ф. Т. А. — ⁴ вст: къ ней М. Ф. Т. А. — ⁵ дѣвица Ф. — ⁶ проп. до: И ста предъ нею М. Ф. Р. — ⁷ проп. Д. — ⁸ вст: ту благовѣсти святѣй Богородици архангелъ Гаврилъ рождество Христово, стоялъ Гаврилъ отъ пещеры тоя К. См.; проп. до: яко 3-и столпъ вдалѣ К. См. — ⁹ яви Д. Мк. Ф. Р.; проп. до: подалъ мало Р. — ¹⁰ проп. до: идѣже сѣдѣше М. Ф. — ¹¹ вст: святая Д. — ¹² святая М.; вст: Владычица Р. — ¹³ Богородица М. Р. — ¹⁴ три Д. Мк. А.; трехъ Ф.; трю К. — ¹⁵ сажени М. Ф. К. См. Р. — ¹⁶ проп. М. — ¹⁷ до М.; и К. См.; вст: рече: „радуйся, обрадованная, Господь съ тобою!“ На томъ мѣстѣ нынѣ К. См.; проп. до: трепезка мала К. См. — ¹⁸ мѣста М. — ¹⁹ того М. — ²⁰ вст. идѣже стоялъ Гаврилъ (архангелъ М.) и рече (възъи Р.) къ дѣвици (дѣвица Ф.; вст: Маріи М. Р.) „радуйся, обрадованная, Господь съ тобою!“ И ту ей благовѣсти рождество Христово (Господне Мо.). Есть же на мѣстѣ томъ М. Ф. Т. А. Р. — ²¹ стоялъ М. Ф. Р.; вст: идѣже стоялъ Мо. — ²² сѣдѣла М.; есть Ф. — ²³ трапеза Д. М. Ф. К. См. Р.; проп. до: на той трапезѣ М. Ф. — ²⁴ проп. К. См. Р. — ²⁵ другая У. Сб. — ²⁶ на К. См. Р. — ²⁷ вст: нынѣ К. См. Р.; проп. до: литургисають К. См. — ²⁸ вст: на томъ мѣстѣ церковь святаго Благовѣщенія К. См.; проп. до: ту есть былъ домъ Іосифовъ М. Ф. К. См. Р. — ²⁹ проп. до: то есть пещера Д.; И изидохома изъ К. См. — ³⁰ идѣже Ф. — ³¹ нынѣ М. проп. Ф. —

пещера та святаа¹; все ся то дѣяло² въ дому Іосифовѣ³, обручника Маріина, и ту есть церкви создана⁴ надъ пещерою⁵ тою святою во имя святаго Благовѣщенія. То было мѣсто святое⁶ опустѣло⁷ первѣе⁸, нынѣ же Фрязи обновили⁹ мѣсто то суть и устроили¹⁰ добрѣ; и есть ту епископъ Латинскій¹¹, богатъ зѣло¹², и то владѣеть мѣстомъ тѣмъ святымъ¹³. И¹⁴ почѣстиша насъ добрѣ питіемъ, и яденіемъ¹⁵, и всѣмъ; и лежахомъ ту ночь едину въ градѣ томъ. И¹⁶, почивше¹⁷ добрѣ¹⁸ и заутра вставше¹⁹, идохомъ²⁰ въ церковь²¹ ту²² и поклонихомся²³ святому тому мѣсту; и, вшедше въ святую²⁴ ту пещеру, и ту поклонимся святымъ²⁵ тѣмъ мѣстомъ²⁶ всѣмъ. И изидохомъ²⁷ изъ града того²⁸, и поидохомъ мало²⁹ на лѣтній востокъ лицъ, и обрѣтохомъ³⁰ кладязь³¹ чюдень³², и глубокъ³³, и студень зѣло³⁴; и слѣсти есть по степенемъ къ³⁵ водѣ той глубоко³⁶. И есть надъ³⁷ кладяземъ тѣмъ создана церкви, во имя³⁸ архангела Гавриила³⁹, и есть круга образомъ⁴⁰.

¹ вст: да М. Ф. Р. — ² зоветъ Р. — ³ Іосифа М. — ⁴ та Т. А.; проп. Мо. Ф. — ⁵ проп. до: во имя Мо. Ф. Т. А. — ⁶ тое Р.; проп. М. Ф. — ⁷ пусто М. — ⁸ проп. М. — ⁹ обладали Ф. — ¹⁰ построили Мк. — ¹¹ вст: живеть М. — ¹² вельми М. — ¹³ проп. до: И, почивше добрѣ М. Ф. — ¹⁴ вст: у Р. — ¹⁵ проп. до: и лежахомъ ту У. Сб. — ¹⁶ вст: ту мы М. Ф. — Т. А. — ¹⁷ вст: въ городѣ томъ святомъ М. Ф. Т. А. — ¹⁸ мало М.; проп. Ф. — ¹⁹ проп. М. Ф. — ²⁰ внидохомъ Мо.; поидохомъ Т. — ²¹ проп. до: и ту поклонимся Ф. — ²² святая М.; вст: Богородица Благовѣщенія М. — ²³ ту М. проп. до: и вшедше въ святую М. — ²⁴ проп. М. — ²⁵ проп. Ф. — ²⁶ проп. Мо. — ²⁷ поидохомъ К. См. — ²⁸ сего Д.; проп. до: мало на лѣтній М. Ф. Т. А. К. См. — ²⁹ проп. до: и обрѣтохомъ кладязь К. См. — ³⁰ бѣше К. См.; вст: ту М. Р. — ³¹ вст: на пути томъ К. См.; проп. до: студень зѣло Ф. Т. А. — ³² добрѣ К. См.; проп. М. — ³³ вст: вельми М. — ³⁴ проп. К. См. — ³⁵ вст: нему, и ту есть К. См.; проп. до: создана церкви К. См. — ³⁶ проп. М. — ³⁷ вст: мѣстомъ тѣмъ и надъ Р. — ³⁸ вст: святаго М. К. См. — ³⁹ проп. до: Есть же отъ града М. Ф. — ⁴⁰ проп. до: Есть же отъ града К. См. Р. —

О кладязи, идѣже ангелъ ¹ первое
благовѣсти.

Есть же отъ града ² Назарефа ³ вдале ⁴, яко дострѣ-
лити добръ ⁵, до кладязя того святого ⁶; у того бо кла-
дязя бысть первѣе благовѣщеніе святѣй Богородици
отъ архангела ⁷. Пришедши бо ей по воду ⁸ и яко по-
черпе водоносъ свой, възгласи ей ангелъ ⁹ невидимо, и
рече: „радуйся, обрадованная ¹⁰, Господь съ тобою!“ ¹¹.
Озрѣвся Марія сюду и сюду ¹², ни видѣ никого же ¹³, но
токмо гласъ слыша ¹⁴, и, взявше водоносъ свой, идяше
дивящися во умѣ своемъ, рекущи: „что се будетъ гласъ,
еже слышахъ, никого же не видѣхъ?“ И вниде ¹⁵ въ
Назареев ¹⁶, и вниде ¹⁷ въ домъ свой ¹⁸, и сѣде ¹⁹ на пре-
жереченномъ мѣстѣ и начатъ скати ²⁰ кокинь ²¹; и
тогда ²² явился ²³ архангелъ ²⁴ Гавріилъ ²⁵ явѣ, стоя на
прежереченномъ мѣстѣ, тогда ей благовѣсти ²⁶ рожде-

¹ архангелъ Д. Сф. — ² вст: того М. К. См.; проп. до: дострѣлити
добръ К. См. — ³ проп. до: до кладязя того М. — ⁴ проп. Ф. — ⁵ добрый
Ф. Р.; единою Е. См.; вст: стрѣлецъ Ф. Р.; ту благовѣстия архан-
гелъ Е. См.; проп. до: пришедши бо ей по воду К. См. — ⁶ вст: яко по-
торы (полѣ Мк.) версты М. — ⁷ ангела Мк. Ф. Р.; вст: Гавриила М. —
⁸ проп. до: и сюду, не видѣ К. См. — ⁹ архангелъ Мо.; проп. до: радуися,
обрадованная М. Ф. — ¹⁰ вст: Маріе Мо. Ф. — ¹¹ проп. до: и вниде въ домъ
свой Мо. Ф. — ¹² ту К. См.; овамо Р. — ¹³ вст: святая Богородица К. См. —
¹⁴ проп. до: И вниде въ Назарея К. См. — ¹⁵ пришедъ Мк. См.; пришедши
К. Р. — ¹⁶ вст: и пришедше въ Назаре Р. — ¹⁷ пришедши Мо.; пришедъ Ф.;
проп. Д. — ¹⁸ вст: и постави водоносъ свой М. Ф. Р.; проп. до: отъ На-
зареев до села Исавова К. См. — ¹⁹ проп. до: и начатъ скати Мо. Ф. —
²⁰ твати Т. — ²¹ кокинь У. Сф.; кокинь Мо.; кокинь Мк. Р.; кокинь
Ф.; кокинь Т.; кокинь той А. — ²² ту Р. — ²³ вст: ей М. Ф. Р. — ²⁴ ангелъ
М. Ф.; проп. до: благовѣсти рождество Ф. — ²⁵ Господень М.; проп. до: бла-
говѣсти Рождество М. — ²⁶ благовѣщеніе М.; вст: створитъ и отъиде отъ
нея ангелъ Господень. О Кана Галилеи. А отъ М.; проп. до: Назарева до
села Исавова М. —

ство Христово. И есть же отъ Назарева до села Иса-
вова ¹ 5 верстъ ².

О Кани Галелѣйстѣй.

А отъ ³ села того ⁴ до Кана ⁵ Галилеи полторы ⁶
версты. Кана Галия ⁷ же есть ⁸ на людскомъ пути и ту
Христосъ воду въ вино преложи ⁹. И ту обрѣтохомъ
дружину ¹⁰ многу, идушу въ Акру ¹¹, и пристахомъ къ нимъ
съ радостію великою ¹², идохомъ съ нимъ въ Акру.

Акра же градъ есть былъ Срацинскій, нынѣ же
Фрязи держать ¹³. Есть же градокотъ Акра ¹⁴ на ¹⁵ вели-
цемъ мори ¹⁶, и лимень ¹⁷ подъ нимъ добръ ¹⁸ велми ¹⁹;
всѣмъ обилень есть градокъ. А отъ Назарефа до
Акры есть верстъ 28 ²⁰ великихъ ²¹, есть же Акра
къ полуденю лицъ отъ Назарева. И ту пребыхомъ
во Акрѣ 4 дни ²², и опочивше ту добръ, и обрѣто-
хомъ дружину многу, идушу въ ²³ святой градъ Іеру-
салимъ, и пристахомъ къ дружинѣ ²⁴ той и поидохомъ
съ ними, съ радостію веселящися, и приидохомъ ²⁵ въ

¹ Исакова Д.; Исавова См. Р. — ² проп. до: А отъ села того М. Ф. К.
См. Р. — ³ оттолъ Е.; проп. до: до Кана Галилеи К. — ⁴ проп. до: Кана
Галия же есть Мо. — ⁵ проп. до: Галия же есть Ф. — ⁶ по 2 Д.; полѣ К. См.;
4 Мк. Т. А. — ⁷ Галия Д.; Галилея М. Ф. В. См. Р. — ⁸ вст: село Мк. Ф.
К. См. Р.; проп. до: И оттуда вставше (въ главу о Іерусалимѣ) Е. См. —
⁹ претвори М. Р. — ¹⁰ вст: добру и М. Ф. — ¹¹ проп. до: Акра же градъ
Р. — ¹² проп. М. Ф. — ¹³ живутъ М.; обдержать Р.; вст: и владѣють М. —
¹⁴ вст: а отъ Назарева Р. — ¹⁵ надъ Мо. — ¹⁶ моремъ Мо. — ¹⁷ вст: ту
М. Ф.; проп. до: добръ велми М. Ф. — ¹⁸ проп. до: А отъ Назарефа
до Акры Мо. Ф. — ¹⁹ и Мк. — ²⁰ проп. до: а оттуда идохомъ Мо. —
²¹ вст: а отъ Акры Ф.; проп. до: приидохомъ въ Канфу Ф. Т.; до:
идохомъ къ горѣ Кариньстѣй А. — ²² проп. до: и обрѣтохомъ дружину.
Мк. — ²³ проп. до: Іерусалимъ, и пристахомъ Мк. — ²⁴ нимъ Мк. Р.; проп.
до: и поидохомъ съ ними Р.; и приидохомъ въ Канфу Мк. — ²⁵ идохомъ
Ф. Т. —

Каифу¹, а оттуда идохомъ² къ горѣ Карьмилъ-стѣй³, и туда идохомъ. И ту есть въ горѣ той⁴ пещера святаго Иліи⁵ пророка; и ту поклонихомъ⁶, а оттуда идохомъ⁷ въ Капернаумъ. А отъ Капернаума⁸, приидохомъ⁹ въ Кесарію¹⁰ Филипову; и туда¹¹ есть путь все¹² итти подлѣ великое¹³ море по полю¹⁴, а другое¹⁵ по пѣскомъ оли до Кесаріи. Ту пребыхомъ 3 дни въ градѣ томъ Кесарій-стѣмъ; и ту есть былъ Корниліе¹⁶, его же Петръ апостоль крестилъ. А отъ Кесаріи¹⁷ идохомъ въ Самарію¹⁸; на лѣво отъ Кесаріи въ Самарію путь есть¹⁹ въ горы²⁰, есть верстъ 20²¹ отъ Кесаріи до Самаріи. И быхомъ другого дне²² полудне въ Самаріи, но по тиху идуще²³ и зноа ради²⁴ и не можашу людѣ пѣши ходити²⁵ въ зной; и ту ночь прележахомъ²⁶ предъ градомъ тѣмъ²⁷ Самаріею²⁸ у кладязя Іаковля, идѣже Христосъ бесѣдова съ женою Самарянынею²⁹.

¹ Кафу Мк.; Каифу Р. — ² доидохомъ Д.; поидохомъ Р. — ³ вст: идѣже (и Ф. Т.) есть М. Ф. Т.; проп. до: И ту есть въ горѣ А. Р.; пещера святаго Иліи М. Ф. Т. — ⁴ вст: Карьмилъстѣй А. — ⁵ Елїсѣя Р. — ⁶ проп. до: А отъ Капернаума А. — ⁷ доидохомъ Д. — ⁸ туду Мо. — ⁹ идохомъ М. Ф. — ¹⁰ проп. до: есть путь все М. Ф.; Ту пребыхомъ 3 дни Мо. — ¹¹ тѣ Р. — ¹² проп. Мк. Ф. — ¹³ проп. Мк. Ф. — ¹⁴ проп. до: Ту пребыхомъ 3 дни Мк. Ф. — ¹⁵ иное Р. — ¹⁶ вст: сотникъ М. Ф. — ¹⁷ туду Мо. — ¹⁸ проп. до: путь есть въ горы Д. Мк. Ф. Р.; И оттуда вставше (въ главѣ о Іерусалимѣ) Мо. — ¹⁹ вст: отъ моря Мк. Ф. (слѣдующія слова: въ горы приписаны въ подлинникъ сверху строки въ позднѣйшее время). — ²⁰ вст: на лѣво Мк. Ф. А.; на шуе Т. — ²¹ 15 Мк. Ф.; вст: идохомъ полтора дни Мк. Ф.; проп. до: И быхомъ другого Мк. Ф. Т.; въ Самаріи А. — ²² вст: отъ Мк.; по Ф.; подъ Т.; до Р. — ²³ идохомъ Мк. — ²⁴ проп. до: и ту ночь прележахомъ Мк. Ф. — ²⁵ вти Р.; проп. до: и ту ночь прележахомъ Р. — ²⁶ пребыхомъ Мк. Р.; лежахомъ Ф. — ²⁷ проп. Мк. Ф. — ²⁸ Кесаріею Ф.; проп. до: вставше поидохомъ Ф. — ²⁹ проп. до: И оттуда вставше Мк. Р. —

О Ерусалимѣ.

И оттуда¹ вставше² поидохомъ³ путемъ своимъ, имъ же бяхомъ⁴ пришли⁵ изъ Ерусалима⁶, и доидохомъ⁷ святаго⁸ града⁹ Іерусалима¹⁰ съ радостію великою¹¹ по здраву; ничто же зла не видѣхомъ на пути семъ, но все¹² добро¹³ показа намъ Богъ видѣти очима своимъ¹⁴ вся святаа та мѣста¹⁵, куда¹⁶ Христосъ Богъ нашъ походилъ¹⁷ нашего дѣла¹⁸ спасенія; туда же и насъ¹⁹ грѣшныхъ²⁰ сподоби²¹ походить и видѣти²² святаа та мѣста и чюдную ту землю Галилейскую видѣхомъ²³ очима своимъ, всю²⁴ землю²⁵ Палестину²⁶ Богъ сподоби мя обиходити²⁷. И Божіею благодатію храними²⁸, и²⁹ походомъ³⁰ безъ³¹ пакости, молитвами святыя³² Богородица съблюдаеми³³, и походомъ³⁴ всю Палестинскую землю; та бо земля вся³⁵ зовется около

¹ оттолѣ К. См.; проп. до: доидохомъ святаго града Іерусалима К. См. — ² проп. Мо. — ³ идохомъ М. Ф.; вст: ко святому граду Іерусалиму Мо.; по здраву Ф.; проп. до: и доидохомъ святаго Мо.; святаго града Іерусалима Ф. — ⁴ проп. Мк. — ⁵ приидохомъ Мк. — ⁶ проп. до: съ радостію великою У. Сф. — ⁷ вст: по здраву М. — ⁸ того Д.; вся Мо. — ⁹ въ Мо. — ¹⁰ Ерусалимъ Мо.; проп. до: видѣхомъ очима своимъ К. См. — ¹¹ проп. до: все добро показа М. Ф. — ¹² похидивше М. Ф. — ¹³ добръ М. Ф.; вст: и видѣхомъ М.; и видѣвше Ф.; проп. до: вся святаа та мѣста М. Ф. — ¹⁴ вст: грѣшными Р. — ¹⁵ вст: и чюдную ту землю Д. — ¹⁶ удаже М. А.; удаже Ф. Р.; идѣже Т. — ¹⁷ вст: своимъ ногами пречистыми М.; ногами своимъ Р. — ¹⁸ ради М. Ф. Р. — ¹⁹ мене М. Ф. — ²⁰ грѣшнаго М.; проп. Ф. — ²¹ вст: Богъ М. — ²² и оп. до: чюдную ту землю М. Ф. — ²³ и Ф. Р.; проп. до: всю землю Палестину Ф. К. См. Р.; Палестину Богъ сподоби М. — ²⁴ въ Р.; вст: ту К. См. — ²⁵ вст: и всю К. См.; проп. Р. — ²⁶ Палестинскую М.; Палестинію Ф.; проп. до: Божіею благодатію храними М.; зовется около Іерусалима К. См. — ²⁷ видѣти Ф. — ²⁸ вст: быхомъ М. — ²⁹ проп. до: молитвами святыя М. Ф. — ³⁰ похидихъ Д. Р. — ³¹ вст: всякія Р. — ³² Пречистая Р. — ³³ соблюдаемъ Ф. Р.; проп. до: та бо земля М. Ф. — ³⁴ похидихъ Р. — ³⁵ проп. М. Ф. —

Иерусалима Палестина¹. Божією помощію укрѣпляемъ, походяхъ² мѣста та святаа, не видѣхъ³ нигдѣже⁴ поганыхъ, ни⁵ лютаго звѣри⁶, ни пригоди ми ся видѣти иного зла⁷ ничто же, ни немощи⁸ малы⁹ не почютихъ¹⁰ въ тѣлѣ моемъ¹¹; но всегда, яко орелъ¹² облегчаемъ¹³, Божією благодатію съблюдаемъ¹⁴ и силою Вышняго укрѣпляемъ. Аще и похвалити ми ся подобаетъ, но силою Христа¹⁵ моего похваляюся¹⁶; о немощи же моей похваляюся: сила бо моя въ немощи свершается¹⁷, апостолъ глаголетъ Павелъ. Да что въздамъ Господеву¹⁸ за¹⁹ вся²⁰, яже въздастъ мнѣ, худому²¹ и грѣшному и недостойному, толику благодѣть видѣти²² и походити по святымъ симъ мѣстомъ и исполнити ми желаніе сердца моего, его же есмь²³ сподобился²⁴ видѣти, то²⁵ же ми показа Богъ видѣти недостойному²⁶ рабу²⁷ и худому. Да простите мя, братіе и отци и господіе мои, и не зазрите худоумію моему²⁸, еже²⁹ напи-

¹ Палестинѣ Мо; Палестинѣ Ф.; *проп. до:* не видѣхъ нигдѣже М. Ф.; еще написахъ се К. См. — ² походити Д.; *ест:* вся Д. — ³ видѣхомъ М. Ф. Т.; *ест:* бо ала М. Ф. — ⁴ нигдѣже Д. Р.; ничтоже М. Ф.; *ест:* на пути ни отъ М.; на пути ни Ф.; на пути Р. — ⁵ *ест:* отъ М. — ⁶ *проп. до:* ни немощи малы М. Ф. — ⁷ *ест:* не видѣхъ Р. — ⁸ болѣзни М. Ф.; *ест:* ни М. Ф. Р. — ⁹ мало М. Ф. Р.; *проп. до:* въ тѣлѣ моемъ Ф. — ¹⁰ почюхъ Д.; чюхомъ Мо.; чюхомъ Мк. — ¹¹ своемъ М.; *проп. Ф.* — ¹² *ест:* тѣломъ Ф. — ¹³ облегчаемъ Мк. Ф. Р.; *ест:* Божією благодатію и яко елень крѣпко ходихъ, безъ всякаго труда и безъ лѣности, по всѣмъ тѣмъ мѣстомъ походяхъ Р. — ¹⁴ укрѣпляемъ М.; укрѣпляемъ Ф.; *ест:* яко елень (олень *переправлено изъ:* оселъ Мо.) крѣпко ходихъ (ходилъ М.), безъ всякаго труда и безъ лѣности М. Ф.; *проп. до:* Аще и похвалити М. Ф. — ¹⁵ *ест:* Бога Мо. — ¹⁶ *ест:* яко же бо Апостолъ Павелъ глаголетъ М.; *проп. до:* сила бо моя М. Ф. Р. — ¹⁷ *проп. до:* Да что въздамъ М. — ¹⁸ *ест:* моему М. А. — ¹⁹ о М. Ф. Р. — ²⁰ всѣхъ М. Ф. Р. — ²¹ *ест:* рабу своему, яко сподоби мя Мк.; рабу своему Мо. Ф. Т.; моему А.; *проп. до:* толику благодѣть видѣти М. Ф. — ²² *проп. до:* исполнити ми желаніе Мо. — ²³ не М. Р.; *ест:* не Ф. — ²⁴ надѣялся М. Ф. Р. — ²⁵ *ест:* яви мнѣ рабу своему Ф.; *проп. до:* Да простите мя Ф. Р. — ²⁶ своему М. — ²⁷ *проп. до:* Да простите мя М. — ²⁸ *ест:* и грубости моей М. Ф. — ²⁹ се К. См.; *ест:* азъ М.; же все К. См. —

сахъ¹ се не хитро, но просто², о мѣстѣхъ сихъ святыхъ, и о³ Иерусалимѣ, и о⁴ земли сей обѣтованнѣй⁵; обаче аще и не мудро⁶ написахъ⁷, но не⁸ ложно⁹; якоже видѣхъ очима своими¹⁰, тако и написахъ¹¹.

¹² О свѣтѣ небеснѣмъ¹³, ꙗко сходитъ¹⁴ ко гробу Господню.

А¹⁵ се о свѣтѣ святѣмъ, како сходитъ¹⁶ къ гробу Господню, се ми Господь¹⁷ показа видѣти¹⁸ худому и недостойному рабу¹⁹; и видѣхъ очима своими грѣшными по истинѣ, како сходитъ святой свѣтъ къ гробу животворящему²⁰ Господа²¹ нашего Иисуса Христа. Мнози бо²² странники неправо²³ глаголютъ о схоженіи свѣта святаго²⁴; инѣ²⁵ бо глаголетъ²⁶, яко святой Духъ голубемъ сходитъ²⁷ къ гробу Господню; а друзи²⁸ глаголютъ²⁹: молніи сходитъ³⁰ съ небесе и тако вжигаются³¹ кандила надъ гробомъ Господнимъ. И то естъ³² лжа³³ и

¹ написахъ К.; *проп. до:* о мѣстѣхъ сихъ Р.; не ложно К. См. — ² *ест:* написахъ М. — ³ *ест:* святѣмъ градъ М.; градъ Ф. — ⁴ *ест:* всей М. — ⁵ *ест:* древле Богомъ Аврааму М. — ⁶ мудростію М. — ⁷ *проп. М. Ф.* — ⁸ безо М. Ф. К. См. Р. — ⁹ лжи М. Ф. К. См. Р. — ¹⁰ *ест:* грѣшными М.; *проп. до:* О свѣтѣ небеснѣмъ К. См. — ¹¹ *проп. до:* А се о свѣтѣ святѣмъ Р. — ¹² *ест:* А се Ф.; Отъ странника Данила, игумена Русскаго, а се К. — ¹³ святѣмъ М. Ф. К. См. — ¹⁴ *ест:* съ небесе М. К. См.; съ небеси свѣтъ святой Т.; *проп. до:* се ми Господь показа Т. — ¹⁵ И Д. М. Ф. А. К. См.; *проп. до:* се ми Господь показа М. Ф. А. К. См. — ¹⁶ *ест:* съ небеси Р. — ¹⁷ Богъ М. Ф. А. К. См. Р.; *проп. Т.* — ¹⁸ *проп. до:* Мнози бо странники К. См. — ¹⁹ *ест:* своему Данилу иноку М.; своему Ф. — ²⁰ Господню Р.; *проп. до:* Мнози бо странники Р. — ²¹ *ест:* Спаси М. — ²² *ест:* инѣ М. См.; *проп. до:* глаголютъ о схоженіи К. — ²³ неправу Т. — ²⁴ сего М.; *проп. К. См.* — ²⁵ инѣ М. Ф. К. См. Р. — ²⁶ глаголютъ М. Ф. К. См. Р.; *проп. до:* голубемъ сходитъ К. См. — ²⁷ *проп. до:* а друзи глаголютъ К. См. — ²⁸ инѣ К. — ²⁹ *ест:* яко М. Ф. См. — ³⁰ *проп. до:* вжигаются кандила М.; то естъ лжа К. См. — ³¹ вжигаетъ М. — ³² *ест:* все К. — ³³ *проп. до:* ничто же бо М.; по тако невидимо К. См. —

не правда¹: ничтоже бо есть не² видѣти тогда³, ни голубя, ни молніи, но тако невидимо сходитъ⁴ съ небеси благодатию⁵ Божіею⁶ и вжигаетъ⁷ кандила въ⁸ гробѣ⁹ Господни¹⁰; да и о томъ скажу, яко¹¹ видѣхъ¹² по истинѣ. Въ великую пятницу по¹³ вечерни потирають гробъ Господень и помывають кандила та¹⁴ вся, и вливають¹⁵ масла¹⁶ честнаго¹⁷ безъ воды, единого¹⁸ масла того токмо; и вотъкнувшѣ¹⁹ свѣтила²⁰ во оловца, и не вжигаютъ свѣтиленъ тѣхъ, но тако оставляють кандила²¹ та невожжена и запечатываютъ гробъ²² въ 2 часъ нощи, и тогда изгасятъ²³ вся кандила²⁴ и свѣщи по всѣмъ церквамъ²⁵ въ Іерусалимѣ. Тогда азъ²⁶ худый, недостойный²⁷, въ ту пятницу²⁸, въ 1 часъ дни идохъ²⁹ къ князю тому³⁰ Вальдвину и поклонихся³¹ ему до земли. Онъ же, видѣвъ мя худаго³², и призва мя къ себѣ съ любовію и рече ми: „что хощещи, игумене Русскій?“ Позналъ мя баше³³ добръ и любя³⁴ мя велми, якоже есть³⁵ мужъ благодѣтель³⁶ и смѣренъ³⁷ велми и не

¹ истинна Т. — ² проп. М. Ф. — ³ проп. до: но тако невидимо Р. — ⁴ вст: благодать Божія М. Ф. К. См.; проп. до: и вжигаетъ кандила М. Ф. К. См. — ⁵ благодать Р. — ⁶ Божія Р. — ⁷ вжигаются Мк. Т. А. К. См. Р. — ⁸ надъ Мк. Т. — ⁹ гробомъ М. Т. — ¹⁰ Господнимъ М. Т.; проп. до: яко видѣхъ по К. См. — ¹¹ еже М.; и К. См.; вст: се К. См. — ¹² проп. до: Въ великую пятницу К. См. — ¹³ на А. — ¹⁴ вст: сущая надъ гробомъ Господнимъ М. Ф.; сущая въ гробѣ Господни Р.; проп. до: и вливають масла М. Ф. К. См. Р. — ¹⁵ наливають М. Ф. К. См. Р.; вст: кандила та (вст: вся Ф.) М. Ф.; кандила святая Р. — ¹⁶ вст: древянаго М. См.; проп. до: Тогда азъ худый К. См. — ¹⁷ чиста М. Ф. Р. — ¹⁸ проп. до: и вотъкнувшѣ свѣтила М. Т. А.; свѣтиленъ тѣхъ Ф. — ¹⁹ вложить М. Т. А. — ²⁰ проп. до: и не вжигаютъ М. Т. А. — ²¹ свѣтила М. Ф. Р. — ²² вст. Господень М. — ²³ износятся Д.; зажигаютъ Т. — ²⁴ вст: не токмо ту сущая, но и М.; сущая Ф.; проп. до: по всѣмъ церквамъ М. Ф. — ²⁵ вст: иже М. — ²⁶ проп. до: поставити кандило на К. См. — ²⁷ проп. М. Ф. — ²⁸ вст: великую М. — ²⁹ ходихомъ Д. — ³⁰ проп. М. Ф. — ³¹ поклонихомся М. Ф. — ³² поклонившася М.; проп. Ф. — ³³ проп. М. Ф. — ³⁴ любяше М. Ф. Р. — ³⁵ баше М. Ф. Р. — ³⁶ благодѣтель Д.; благъ М. Ф. Р. — ³⁷ проп. до: Азъ же рекохъ М. Ф. —

гордить¹ ни мала. Азъ же рекохъ ему²: „княже мой! „господине мой³: Молю ти ся⁴ Бога дѣля⁵ и князей „дѣля русскихъ⁶, повели ми, да быхъ и азъ⁷ поставилъ⁸ свое кандило на⁹ гробѣ¹⁰ святѣмъ¹¹ отъ¹² всея „русьскыя земля!“ Тогда же онъ¹³ со тѣнѣемъ и съ любовію повелѣ ми поставити¹⁴ кандило¹⁵ на гробѣ Господни¹⁶ и¹⁷ посла со мною мужа, своего слугу¹⁸ лучшаго, къ иконому святаго Въскресенія и къ тому, иже держитъ ключъ¹⁹ гробный²⁰. И повелѣста²¹ ми²², икономъ²³ и ключарь²⁴ святаго²⁵ гроба, принести²⁶ ми кандило свое съ масломъ²⁷. Азъ же, поклонився има, идохъ²⁸ съ радостію великою²⁹ и купихъ кандило стѣкляно, велико вельми³⁰, и наливъ масла³¹ честнаго³² все³³, принесохъ ко гробу Господню, уже вечеру сущу, упрошихъ³⁴ ключаря того, единого³⁵ внутрь³⁶ гроба³⁷ сущи, и обѣстихся³⁸ ему; онъ же отверзе ми двери святаго³⁹ и повелѣ ми выступити изъ калиговъ⁴⁰ и тако⁴¹ босого

¹ гордиться Р. — ² проп. до: господине мой! М. — ³ княже М.; проп. Д. Ф. Т. — ⁴ проп. до: князей дѣля русскихъ Р. — ⁵ ради М. — ⁶ вст: хотѣлъ быхъ М. Ф.; проп. до: и азъ поставилъ М.; поставилъ свое кандило Ф. — ⁷ вст: грѣшный М. — ⁸ поставити М. Ф. — ⁹ надъ М. — ¹⁰ гробомъ М. — ¹¹ Господнимъ М.; Господни Р.; вст: за вся князя наша и за всю русскую землю, за вся христіане М. — ¹² проп. М. — ¹³ князь М. Ф.; вст: съ радостію Ф.; проп. до: повелѣ ми поставити М. Ф. — ¹⁴ поставихъ К. См.; вст: свое М. — ¹⁵ проп. до: и посла со М. Ф. — ¹⁶ проп. до: стѣкляно, велико вельми К. См. — ¹⁷ вст: съ радостію М. — ¹⁸ проп. М. Ф. Р. — ¹⁹ гробъ М. Ф. — ²⁰ Господень М. Ф. — ²¹ повели Мо.; вст: князь Мо. — ²² оба М. Ф. — ²³ иконому Мо.; вст: его и мнѣ Мо. — ²⁴ ключарю Мо. — ²⁵ Господня М. — ²⁶ проп. до: кандило стѣкляно, велико А. — ²⁷ вст: и Ф. Т.; проп. до: идохъ съ радостію Ф. Т. — ²⁸ проп. М. — ²⁹ вст: и шедъ на торгъ М. — ³⁰ полво К. См.; проп. М. Ф.; вст: масла К. См.; проп. до: поставихъ своимъ рукама К. См. — ³¹ вст: древянаго М. — ³² чистаго М. Ф. А.; проп. Т. — ³³ безъ М. Ф. Р.; вст: воды и М. Ф. Р. — ³⁴ удосихъ Мо.; умолихъ Мк.; удосихъ Ф. А. Р.; удасихъ Т. — ³⁵ проп. до: и обѣстихся ему М. Ф. — ³⁶ вст: въ Р. — ³⁷ гробъ Р.; вст: Господни Р. — ³⁸ возвѣстихъ М. Ф.; обѣсти Р.; вст. Христосъ Р. — ³⁹ гробныя Р.; Господня М.; проп. Ф.; вст: гроба М. — ⁴⁰ калигъ Мк. Ф. Р. — ⁴¹ проп. М. —

введе мя единого¹ въ святыи² гробъ Господень и съ кандиломъ, еже нося³ съ собою, и повелѣ ми поставити⁴ кандило⁵ на гробъ Господни. И поставихъ⁶ своими руками грѣшныма⁷ въ ногахъ⁸, идѣже лежаста пречистѣи нозѣ Господа нашего Иисуса Христа; въ⁹ главахъ¹⁰ бо стояше¹¹ кандило гречское¹², на¹³ персехъ¹⁴ поставлено баше кандило святаго Савы и всѣхъ монастырей¹⁵; тако бо обычай имуть¹⁶, по вся лѣта¹⁷ поставляють кандило гречское и святаго Савы. И благодѣтью Божіею та ся¹⁸ кандила возгоша¹⁹ тогда²⁰; а фряжская кандила повѣшена бяху горѣ, а отъ тѣхъ²¹ ни едино же²² възгорѣся²³. Азъ же тогда²⁴, поставивъ кандило²⁵ на гробъ святѣмъ²⁶ и поклонився честному²⁷ гробу тому²⁸ и облобызавъ мѣсто то святое²⁹ съ любовію и съ слезами, идѣже лежало тѣло³⁰ Господа³¹ нашего Иисуса Христа, изидохъ³² изъ гроба святаго съ радостію великою и идохъ³³ въ келію свою. Заутра же въ великую субботу въ 6³⁴ часъ дне собираются вси

¹ проп. М. Р. — ² проп. М. Ф. — ³ ношахъ М. Ф.; вст: азъ М.; проп. до: и повелѣ ми Ф.; своими руками грѣшныма М. — ⁴ проп. до: своимъ руками грѣшныма Д. — ⁵ проп. Р. — ⁶ проп. до: въ ногахъ, идѣже К. См. — ⁷ проп. Р.; проп. до: въ главахъ бо М. — ⁸ проп. до: въ главахъ бо Ф. Р. — ⁹ надъ К. См. — ¹⁰ главою К. См. — ¹¹ проп. Мо. К. См. — ¹² вст: а М. А. К. Р.; и Ф. Т. — ¹³ надъ К. См. — ¹⁴ персьми К. См.; вст: гроба Господня святаго Мк.; святаго гроба кандило Ф. Т. А.; проп. до: кандило святаго Савы К. См.; до: всѣхъ монастырей М. Ф. — ¹⁵ вст: а на среди Русское кандило, иже поставихъ его азъ грѣшныи М.; проп. до: благодѣтью Божіею М. Ф. — ¹⁶ проп. до: заутра же въ великую субботу См. — ¹⁷ проп. до: заутра же въ великую субботу К. — ¹⁸ проп. Д. Ф. — ¹⁹ възгнхся Мк.; вжгнх Ф. — ²⁰ долина М. Т. Р.; вст: долина Ф. Т. — ²¹ нхъ Д.; вст: кандилъ М. Ф.; проп. до: же възгорѣся Мо. — ²² не Мо. Р.; вст: не Мк. Ф. — ²³ вст: тогда, только тѣ 3 едини вжгнхся М. — ²⁴ проп. М. — ²⁵ вст: свое М. Ф.; то Р. — ²⁶ вст: Господа нашего Иисуса Христа М. — ²⁷ проп. Мо. — ²⁸ Господню Мо.; твоему А.; проп. Р. — ²⁹ вст: и честное М. — ³⁰ вст: пречистое Мо. Ф. Р. — ³¹ Господне Мо.; изидохъ изъ гроба Мо. — ³² изидохомъ М. Ф. — ³³ изидохомъ Мк. Ф.; вст: каждо М. — ³⁴ шестый Мк.; 7 А. —

людіе предъ церковь святаго¹ Въскресенія, бесчисленное² множество народа³, отъ всѣхъ странъ⁴ пришедци и тоземци⁵, и отъ Вавилона, и отъ Египта⁶, и отъ всѣхъ⁷ конецъ земли ту ся собирають во тѣ⁸ день несказанно множество⁹; и наполняются¹⁰ вся та¹¹ мѣста людій¹² около церкви и около Распятія Христова¹³, и велика тѣснота¹⁴ и томленіе лютей людемъ ту¹⁵ бываетъ¹⁶; мнози бо чловѣци¹⁷ ту¹⁸ задыхаются отъ тѣсноты¹⁹ людій бесчисленныхъ²⁰; и ти людіе вси стоятъ съ свѣщами не возженими²¹ и ждуть отверженія дверей церковныхъ. Внутрь же церкви²² тогда токмо попове едини суть и ждуть попове²³ и вси людіе, дондеже прииде князь²⁴ съ дружиною; и тогда бываетъ отверженія дверей церковныхъ и входятъ²⁵ людіе въ церковь въ тѣснотѣхъ велицѣхъ²⁶ и въ гнетеніи и наполняютъ церковь ту и полати²⁷ вси²⁸ полны²⁹ будутъ³⁰; не могутъ бо ся вмѣстити³¹ вси людіе въ церковь ту, но ту стоятъ внѣ церкви людіе мнози зѣло, около Голгофы и около Краніева мѣста³² и до туда³³, идѣже кресты³⁴ налѣ-

¹ Христова М. Ф. — ² вст: много М. — ³ людій М. Ф. — ⁴ проп. до: ту ся собирають Ф.; и велика тѣснота К. См. — ⁵ иноземци Мо. Т. Р. — ⁶ вст: и отъ Антиохіи М.; проп. до: ту ся собирають Т. — ⁷ вст: странъ М. А.; земель Р.; проп. до: ту ся собирають М. А. Р. — ⁸ тотъ Д. М.; той Ф. — ⁹ много М. Ф.; вст: людій добръ Мо.; людій Мк. Ф. Р. — ¹⁰ проп. до: мѣста людій Р. — ¹¹ вст: святая Т. — ¹² проп. М. Ф. Р. — ¹³ Господня Д. М.; проп. Ф. — ¹⁴ проп. до: бываетъ; мнози бо М. Ф.; до: мнози бо чловѣци К. См. — ¹⁵ тѣмъ Д. — ¹⁶ вст: тогда въ церкви и около церкви М. Ф. Т. А. — ¹⁷ проп. М. Ф. Т. А. — ¹⁸ тогда М. Ф. Т. А. — ¹⁹ проп. до: и ти людіе вси К.; иного не глаголютъ См. — ²⁰ тѣхъ М. Ф. — ²¹ зажженими Р.; проп. до: иного не глаголютъ К. — ²² проп. до: ждуть попове М. Ф. — ²³ вст: съ людьми М. Ф.; едини суть Р.; проп. до: дондеже прииде М. Ф. Т. А. — ²⁴ вст: Бавинъ М. — ²⁵ вст: тогда вси М.; вси Ф. — ²⁶ вст: и наполняются церковь въ тѣснотѣхъ велицѣхъ А.; проп. до: и наполняютъ церковь ту М. Ф. — ²⁷ палату М.; вст: и М. Ф. — ²⁸ всюдѣ М.; все Ф. — ²⁹ полно М. Ф. — ³⁰ будетъ М. Ф.; вст: въ церкви и М.; во церкви и внѣ церкви Ф.; проп. до: около Голгофы М. Ф. — ³¹ проп. до: въ церковь ту Р. — ³² проп. Ф.; проп. до: идѣже кресты Р. — ³³ тогъ М. Ф. — ³⁴ крестъ М.; вст: Господень М. —

зени¹, и все то полно будетъ людѣй² бещисла много множество. И ти людѣе вси въ церкви и внѣ церкви иного не глаголють ничтоже, но токмо „Господи, помилуй!“ зовутъ³ не ослабно⁴ и вопіють сильно, яко тутнати⁵ и гремѣти⁶ всему мѣсту тому отъ вопля людѣй тѣхъ. И ту источници слезамъ проливаются отъ вѣрныхъ людѣй⁷; аще бо⁸ кто⁹ окаменено¹⁰ сердце¹¹ имать¹², но¹³ тогда можетъ прослезити¹⁴, всякъ бо человекъ зазритъ въ¹⁵ себя тогда и поминаетъ грѣхи своя и глаголетъ¹⁶ въ собѣ¹⁷ всякъ человекъ: „еда¹⁸ моихъ дѣла¹⁹ грѣховъ не снидетъ свѣтъ²⁰ святый²¹?“ И тако стоать вси вѣрніи людѣе²² слезни²³ и скрушеннымъ²⁴ сердцемъ²⁵ и тѣ²⁶ самъ²⁷ князь Балдвинъ стоитъ съ страхомъ²⁸ и смиреніемъ великимъ; источници²⁹ проливаются чюдно³⁰ отъ очю его³¹; также и дружина его около его стоятъ прямо гробу, близъ олтаря великаго³², вси бо³³ сѣи³⁴ стоятъ съ смѣреніемъ. И яко бысть 7 часъ дне³⁵ суботнаго, тогда³⁶ поиде Балдвинъ князь ко гробу Господню³⁷ и съ дружиною своею, изъ дому своего, и вси бо³⁸

¹ нагнѣвъ М.; найдены Т. — ² проп. до: иного не глаголють М. Ф. — ³ вст: и Ф. — ⁴ ослабляюще М.; ослабляютъ Ф.; проп. до: яко тутнати К. См. Р. — ⁵ стучати У. Сф. — ⁶ возгремѣти М. Ф. А. — ⁷ человекъ М. Ф. К. См. Р. — ⁸ вст: у Т. — ⁹ кого Т. — ¹⁰ окамененъ М. — ¹¹ сердцемъ М.; вст: своимъ, да и той М.; проп. до: тогда можетъ прослезити М. — ¹² проп. Т.; проп. до: зазритъ въ себя К. См. — ¹³ вст: и тотъ Д. — ¹⁴ вст: ся Д. Сф. М. Т. Р. — ¹⁵ проп. М. Ф. К. См. Р. — ¹⁶ проп. до: еда моихъ дѣла К. — ¹⁷ проп. до: еда моихъ дѣла М. Ф. См. — ¹⁸ егда Д. Сф. М. К. См. — ¹⁹ ради М. Ф. — ²⁰ Духъ М. — ²¹ проп. до: и тѣ самъ К. — ²² и А.; проп. М. Ф. См. — ²³ слезно М. — ²⁴ сокрушенно М. Ф. См. Р. — ²⁵ сердце М. Ф. См. Р.; вст: имуще М. Ф. См. Р. — ²⁶ той Ф.; ту См. — ²⁷ проп. К. См. Р. — ²⁸ проп. до: источници проливаются К. См. — ²⁹ вст: слезъ М. Ф. К. См. Р. — ³⁰ проп. Д. М. Ф. — ³¹ проп. до: И яко бысть К. См. — ³² проп. до: И яко бысть М. Ф. — ³³ проп. до: смѣреніемъ, И яко Р. — ³⁴ проп. Д. — ³⁵ вст: въ субботу К. См.; проп. до: поиде Балдвинъ К. См. — ³⁶ и Р.; проп. М. Ф. — ³⁷ проп. до: изъ дому своего Р.; и присла въ метохію К. См. — ³⁸ боси Д. У. Ф.; большіи М.; проп. Р. —

сѣи¹ пѣши²; и присла³ въ метохію святаго Савы и позва игумена⁴ того святаго Савы и съ черници⁵ его. И поиде игумень съ братією къ гробу Господню, и язъ худый ту⁶ же поидохъ съ игуменомъ тѣмъ и зъ братією. И прїидомъ ко князю тому и поклонихомся ему вси⁷; тогда и онъ⁸ поклонися⁹ игумену¹⁰ и всей братіи¹¹ и повелѣ¹² игумену святаго Савы и мнѣ худому¹³ близъ себе¹⁴ пойти¹⁵ повелѣ, а¹⁶ инымъ¹⁷ игуменомъ и чернцемъ¹⁸ всѣмъ¹⁹ повелѣ²⁰ предъ собою пойти, а дружинѣ своей²¹ повелѣ по заду²² пойти. И прїидомъ въ церкви²³ Въскресенія Христова²⁴ къ западнымъ²⁵ дверемъ²⁶, и се множество людѣй заступили²⁷ двери церковныя, и не могохомъ²⁸ тогда²⁹ въ церковь внити; тогда князь Балдвинъ повелѣ воиномъ³⁰, и³¹ разгнаша³² люди насиліе³³ и створиша яко улицю³⁴ ольне до гроба³⁵, и тако могохомъ³⁶ пройти³⁷ сквозѣ люди³⁸ ольне до гроба³⁹. И прїидомъ къ восточнымъ дверемъ святаго⁴⁰ гроба⁴¹ Господня⁴², и князь по насъ прїиде⁴³ и ста

¹ проп. Д. У. М. Ф. — ² вст: идуть съ нимъ М. — ³ вст: князь М. — ⁴ проп. до: и съ черници М. Ф. — ⁵ черноризци М. — ⁶ туды Ф. — ⁷ проп. до: и повелѣ игумену М. Ф. — ⁸ проп. до: всей братіи и Р. — ⁹ проп. См. — ¹⁰ проп. до: святаго Савы и У. Сф. — ¹¹ проп. до: святаго Савы и См.; и мнѣ худому К. — ¹² вст: князь М. Ф. — ¹³ вст: съ нимъ (нями Мк.) прїйти М.; проп. К. См. — ¹⁴ проп. до: а инымъ игуменомъ М. — ¹⁵ стати Ф.; проп. Р. — ¹⁶ и Ф.; вст: пришедшимъ Ф.; пришедша Т. А. — ¹⁷ проп. до: повелѣ предъ собою М. — ¹⁸ черноризцемъ Т. А. — ¹⁹ проп. Ф. К. См. — ²⁰ вст: князь Т. — ²¹ проп. М. Ф. — ²² себя М. Ф. — ²³ вст: святаго Д. К. См. Р. — ²⁴ Господня А.; и Б. См.; проп. Р.; вст: приходомъ К. См. — ²⁵ заднимъ Ф. А.; восточнымъ К. См. — ²⁶ вст: святаго Въскресенія К.; святаго гроба См.; проп. до: И прїидомъ къ Б.; и князь по См. — ²⁷ вст: бяху Ф. Р. — ²⁸ могохъ Д. М. — ²⁹ проп. М. Ф. Р. — ³⁰ воємъ М. Ф. — ³¹ своимъ М.; проп. Ф. — ³² разгнати М. Ф.; изгнаша Р. — ³³ насиліемъ Д. Ф. Р.; насильствомъ М. — ³⁴ вст: сквозѣ люди М. Ф. Р. — ³⁵ вст: Господня М. Ф. — ³⁶ могохъ Д.; возмогохомъ М. Ф. Р. — ³⁷ проп. до: И прїидомъ къ М. Ф. — ³⁸ вст: безчисленны Р.; проп. до: И прїидомъ къ Р. — ³⁹ вст: а тако могохъ пройти сквозѣ люди ольне до гроба Д. — ⁴⁰ Господнимъ М.; до Ф. —

на мѣстѣ своемъ, на деснѣй странѣ у преграды великаго олтаря, противу восточнымъ дверемъ¹ и гробнымъ; ту бо есть мѣсто княже², создано³ высоко. И повелѣ князь⁴ игумену святаго Савы стати надъ гробомъ⁵ съ своими⁶ чернѣи⁷ и съ правовѣрными пошы; мене⁸ же худаго⁹ повелѣ поставити¹⁰ высоко¹¹ надъ самыми дверми гробными, противу великому олтарю, яко дозрѣти¹² милзѣ¹³ бѣше въ двери гробныя¹⁴. Двери же ты гробныя¹⁵ всѣ трои запечатаны¹⁶ бяху¹⁷ и запечатаны печатію царскою¹⁸. Латиньстїи же попове въ велицѣмъ олтари стояху. И яко бысть¹⁹ 8¹⁰ часъ дне и начаша вечернюю пѣти²⁰ на гробѣ горѣ попове правовѣрнїи²¹, и черноризци²², и вси духовнїи мужи, и пустынники мнози²³ ту бяху²⁴; латина же въ велицѣмъ олтари начаша верещати²⁵ свойскы²⁶. И тако поющимъ имъ²⁷ всѣмъ²⁸, азъ ту стояхъ, прилѣжно зряхъ ко²⁹ дверемъ³⁰ гробнымъ³¹. И³² яко начаша чести паремїи тоя суботы великіа³³, на первихъ³⁴ паремїи изиде епископъ съ дьякономъ³⁵ изъ великаго олтаря и приде къ дверемъ гробнымъ³⁶ и позрѣ въ гробъ³⁷ сквозѣ крестецъ дверей тѣхъ и не узрѣ свѣта въ гробѣ, и възвратися опять³⁸; и, яко начаша чести

¹ проп. до: ту бо есть мѣсто М. Ф. — ² князю М. — ³ устроено М. Ф. — ⁴ проп. М. Ф. К. См. Р. — ⁵ вст: верху К. См. Р. — ⁶ всѣми М. Ф. К. См. Р. — ⁷ старцы Д.; проп. У. Сф. — ⁸ мнѣ М. — ⁹ худому М. — ¹⁰ стати М. — ¹¹ вст: князь К. См. — ¹² зрѣти М. Ф. К. См. Р. — ¹³ проп. М.; проп. до: Двери же ты К. См. — ¹⁴ вст: а Мо.; проп. до: всѣ трои запечатаны Мо. — ¹⁵ проп. до: запечатаны бяху К. Р. — ¹⁶ замченны М. Ф. К. См. Р. — ¹⁷ проп. М. Ф. — ¹⁸ церковною Д. — ¹⁹ 6 Ф. — ²⁰ проп. до: попове правовѣрнїи М. — ²¹ благовѣрнїи Д.; вст: надъ гробомъ Господнимъ М.; проп. до: и вси духовнїи См. — л. ²² чернѣи Мо. К. Р. — ²³ проп. до: латина же К. См. — ²⁴ вст: пришли М. Ф. — ²⁵ проп. Ф. Т. — ²⁶ проп. до: И яко начаша К. См. — ²⁷ проп. Д. Сф. — ²⁸ проп. М. — ²⁹ въ Р. — ³⁰ двери Р. — ³¹ гробныя Р. — ³² вст: приарѣ въ гробъ сквозѣ крестцѣ тѣ и Ф. — ³³ вст: и М.; проп. до: изиде епископъ М. — ³⁴ первой Д. Ф. К. См. Р. — ³⁵ вст: своимъ М.; проп. до: и позрѣ въ гробъ К. См. — ³⁶ вст: и не увидѣ ничтоже во гробѣ Ф. — ³⁷ вст: Господень М. — ³⁸ вснать Т. проп. К. См.; вст: въ олтарь М. Ф.; проп. до: 6-ю паремїю Мо. —

6-ю¹ паремїю, тотъ же епископъ² прииде³ къ дверемъ гробнымъ⁴ и не видѣ⁵ ничтоже⁶. И тогда вси людїе възниша⁷ съ слезами „Кирие, елейсонъ“⁸, еже есть „Господи, помилуй“. И яко бысть 9-му часу⁹ минувшю¹⁰ и начаша пѣти пѣснь проходную „Господеви поимъ“¹¹, тогда внезапно прииде туча¹² мала отъ востока лицъ и ста надъ верхомъ непокрытымъ тоа церкви, и дождь¹³ малъ¹⁴ надъ гробомъ святымъ и смочи ны добрѣ¹⁵ стоящихъ на¹⁶ гробѣ¹⁷; и тогда внезапно восіа¹⁸ свѣтъ святыи¹⁹ во гробѣ святѣмъ²⁰, изиде блистанїе²¹ страшно и свѣтло²² изъ гроба Господня²³ святаго. И пришедъ епископъ съ 4-рми дїаконы отверзе²⁴ двери²⁵ гробныя²⁶ и взяша²⁷ свѣщю²⁸ у князя того²⁹, у Балдина, и тако³⁰ внїде³¹ въ гробъ³² и возже³³ свѣщю³⁴ князю³⁵ первѣе³⁶ отъ свѣта того святаго³⁷, изнесше³⁸ же изъ гроба свѣщю ту и даша³⁹ самому князю тому⁴⁰ въ рудѣ его⁴¹; и ста князетъ на мѣстѣ своемъ, свѣщю

¹ шестую Д. Ф. А. К. См. Р. — ² вст: со дьякономъ М.; приарѣ въ гробъ и не узрѣ свѣта и възвратися К. См.; проп. до: тогда вси людїе К. См. — ³ припаде Ф.; вст: пакы М. Т. А. Р. — ⁴ вст: и приарѣ въ гробъ сквозѣ крестцѣи дверей тѣхъ Р. — ⁵ узрѣ Р.; вст: во гробѣ Господни М.; во гробѣ Ф.; свѣта въ гробѣ и възвратися Р. — ⁶ опять Р. — ⁷ воспѣша Д.; возниша М. Ф. — ⁸ проп. до: И яко бысть М. Ф. К. См. Р. — ⁹ вст: дни М. — ¹⁰ мимоходящу Мк.; минующу Ф. К. См.; проп. Мо. — ¹¹ поемъ Д. М. Т. Р. — ¹² проп. до: и ста надъ верхомъ Р.; до: и дождь малъ К. См. — ¹³ ожджи М. Ф. К. См. Р. — ¹⁴ мало К. См. Р.; проп. М. Ф. — ¹⁵ проп. до: и тогда внезапно К. См. — ¹⁶ надъ М. Ф. Р. — ¹⁷ гробомъ М. Ф. Р.; вст: Господнимъ Мк. — ¹⁸ обїаста М. — ¹⁹ проп. Ф. К. См. Р. — ²⁰ томъ Д.; Господни М. — ²¹ блистанїемъ А.; сїанїе Р.; вст: свѣта того М. — ²² вст: зѣло М. — ²³ того М.; проп. К. См. Р. — ²⁴ отвераоша М. — ²⁵ вст: Господня М. — ²⁶ гробныя У. Сф.; гроба М. — ²⁷ возьмъ М.; взя. К. См. Р. — ²⁸ проп. до: отъ свѣта того А. — ²⁹ проп. до: и тако внїде М. Ф. Т. К. См. — ³⁰ яко Р.; проп. М. Ф. Т. К. См. — ³¹ вст: епископъ Мк. Ф. Т. — ³² Господень М. — ³³ вст: первое ту Мк. Ф. Т.; ту Мо. — ³⁴ проп. до: отъ свѣта того Мк. Ф. Т.; до: свѣта того святаго Мо. — ³⁵ князю Р. — ³⁶ проп. Р. — ³⁷ проп. до: и самому князю М. Ф. К. См. — ³⁸ вьзнесше Р.; проп. до: свѣщю ту и даша Р. — ³⁹ власть М. Ф. Т.; власта А.; вст: ю М. Ф. К. См. Р. — ⁴⁰ проп. до: и отъ того вси К. См. — ⁴¹ проп. М. Ф. —

держа¹ съ радостію великою², и отъ того³ вси свои свѣщи⁴ възгохомъ⁵, а отъ нашихъ свѣщъ вси людіе⁶ возгоша⁷ свои свѣщи⁸, по всей церкви⁹ другъ отъ друга¹⁰ возгоша свѣщи. Свѣтъ же святы не¹¹ тако¹², яко огнь земленый¹³, но чудно¹⁴ инако¹⁵ свѣтитъ изрядно и пламянь его червлено есть, яко киноварь¹⁶, и отнудъ не сказано свѣтитъ¹⁷. И тако вси людіе¹⁸ стоятъ съ свѣщами горящими и вопіють вси людіе¹⁹ велегласно²⁰ „Господи помилуй!“ съ радостію великою²¹ и съ веселіемъ²². Така бо радость не можетъ²³ быти²⁴ человѣку²⁵, ака же²⁶ радость²⁷ бываетъ тогда всякому христіанину²⁸, видѣвши свѣтъ Божій святой²⁹; иже бо³⁰ не видѣвъ тоа радости въ тѣ день, то не иметъ вѣры сказующимъ³¹ о всемъ томъ видѣніи³²; обаче³³ мудрїи и вѣрніи человѣци³⁴ велми³⁵ вѣрують³⁶ и въ сласть послушаютъ³⁷ сказанїа³⁸ сего³⁹ и⁴⁰ истинны⁴¹ сеа⁴² и о мѣстѣхъ сихъ святыхъ⁴³. Вѣрный въ малѣ и во многѣхъ

¹ проп. до: вси свои свѣщи М. — ² вст: зѣло М. — ³ тоа М. Ф.; вст: свѣщи М. Ф. — ⁴ вст: мы М. — ⁵ возгоша К. См. Р. — ⁶ проп. М. К. См. — ⁷ проп. до: по всей церкви К. См. — ⁸ проп. до: свѣтъ же святой М. Ф. — ⁹ земли Р.; вст: вси людіе К. См. — ¹⁰ проп. до: свѣтъ же святой Д. К. См. Р. — ¹¹ нѣсть М. Ф. К. См. Р. — ¹² проп. М. Ф. К. См. Р. — ¹³ земный Д. Ф. А. К. См. Р.; небесный Т.; проп. М. — ¹⁴ проп. М. Ф.; вст: и дивно К. См. Р. — ¹⁵ како К. См.; и Р. — ¹⁶ проп. до: И тако вси М. Ф. — ¹⁷ проп. до: и вопіють вси К. С. — ¹⁸ вст: непрестанно Мо.; проп. до: съ радостію великою Мо. — ¹⁹ проп. М. Ф. К. См. Р. — ²⁰ непрестанно М. Ф. К. См. Р. — ²¹ вст: зѣло М.; проп. до: Така бо радость К. См.; до: видѣвши свѣтъ Божій Мо. Т. — ²² проп. до: видѣвши свѣтъ Божій М. Ф. А. — ²³ проп. К. — ²⁴ бываетъ К. — ²⁵ николиже К. См. Р. — ²⁶ проп. до: тогда всякому христіанину К. См. — ²⁷ проп. Р. — ²⁸ человѣку К. См. Р. — ²⁹ проп. до: мудрїи и вѣрніи К. См. — ³⁰ вст: кто М. — ³¹ сказующему М. Ф.; связывающему Р. — ³² проп. до: велми вѣрують Т. — ³³ проп. до: вѣрніи человѣци М. Ф. А. — ³⁴ вст: добри М. Ф. А. Р. — ³⁵ имуть К. См.; вст: имуть Р. — ³⁶ вѣруйте У. Сб.; вѣры К. См. Р.; проп. до: и истинны сеа К. См. — ³⁷ послушайте У. Сб. — ³⁸ вст: истиннаго Д. — ³⁹ проп. до: и о мѣстѣхъ сихъ Д. — ⁴⁰ о М. Ф. К. См. — ⁴¹ святїи М. Ф. К. См. Р. — ⁴² сеа М. Ф. К. См. Р. — ⁴³ проп. до: а зло чело- вѣку К. См. —

вѣренъ есть, а зло¹ челоѣку, невѣрну², истина крива стваряются³. Мнѣ же худому Богъ послухъ есть и свя- тый гробъ Господень⁴, и вся дружина⁵, Русьстїи⁶ сы- нове⁷, приключшїися⁸ тогда⁹ во тѣ день Ногородци¹⁰ и Кїане¹¹: Изяславъ¹² Ивановичъ¹³, Городиславъ¹⁴ Ми- хаиловичъ¹⁵, Кашкича¹⁶ и инїи мнози, еже то свѣдають о мнѣ худомъ¹⁷ и о сказанїи семъ. Но възвратимъ на прежереченную¹⁸ повѣсть¹⁹. Егда²⁰ же свѣтъ восїа въ гробъ святѣмъ²¹, тогда же и пѣніе преста и вси воз- ниша²² „Кирие, ейлейсонъ“²³ и²⁴ поидоша въ²⁵ цер- ковь²⁶ съ свѣщами горящими²⁷ и съ радостію великою, сблюдаючи²⁸ свѣщи свои²⁹ отъ угашенїа вѣтреняго³⁰, и идоша каждо ихъ³¹ въ³² свояси³³. И отъ того свя- таго свѣта³⁴ вжигаютъ кандила³⁵ въ своихъ церквахъ³⁶ и канчиваютъ³⁷ пѣніе³⁸ вечернее³⁹ дома⁴⁰; а въ вели- цѣй церкви, у гроба Господня, сами⁴¹ попове⁴² едини⁴³, безъ людїи, канчиваютъ пѣніе вечернее. Тогда и мы, съ игуменомъ⁴⁴ и съ братїею⁴⁵, въ свой монастырь

¹ алу М. Ф. К. См. Р. — ² проп. М. Ф. Т. К. См. Р. — ³ есть М. Ф. К. См. — ⁴ проп. К. См. Р. — ⁵ вст: моя М. — ⁶ рускїи М.; рускїе Ф. — ⁷ проп. до: Ногородци и Кїане Р.; Но възвратимъ К. См. — ⁸ приключ- шїися Д.; приключшася М. Т. А. — ⁹ проп. до: Ногородци и Кїане М. Ф. — ¹⁰ Новгородци Д. М. Ф. Р. — ¹¹ князе А.; проп. до: и инїи мнози Р. — ¹² Седеславъ М. Т. А.; Сеславъ Ф. — ¹³ Иванковичъ М. Т.; проп. до: и инїи мнози А. — ¹⁴ Горославъ М.; Городославъ Т. — ¹⁵ Михаиловичъ Ф. — ¹⁶ Каокяча У.; проп. М. Ф. Т. — ¹⁷ проп. М. Ф. — ¹⁸ прежерѣченное М. К. См.; проп. до: и поидоша въ церковь К. С. — ¹⁹ и М. — ²⁰ яко Р. — ²¹ Господня М. — ²² воспѣша Д. Ф. — ²³ елїйсонъ Ф. Р. — ²⁴ вст: потомъ М.; потомъ вси Ф.; потомъ вси людїе К. См. Р. — ²⁵ изъ М. Ф. К. См. Р. — ²⁶ церкви М. Ф. К. См. Р.; проп. до: съ радо- стію великою К. — ²⁷ проп. См. Р. — ²⁸ вст: каждо М. — ²⁹ проп. Ф.; проп. до: и идоша каждо К. См. — ³⁰ вст: и дожденяго Р. — ³¹ проп. М. Ф. К. См. — ³² вст: дома М. — ³³ своя М. — ³⁴ проп. Д. — ³⁵ свѣща М. Ф. — ³⁶ вст: каждо ихъ М. — ³⁷ кончаютъ М. Т. К. См. Р. — ³⁸ вст: во своихъ церквахъ каждо ихъ М.; проп. до: въ велицѣй церкви М. — ³⁹ вст: каждо Ф. — ⁴⁰ вст: во своей церкви Ф. — ⁴¹ проп. К. См. — ⁴² проп. до: канчиваютъ пѣніе Мо. — ⁴³ проп. М. Ф. — ⁴⁴ проп. до: въ свой монастырь идохомъ К. См. — ⁴⁵ вст: своею Р. —

идохо́мъ, несущѣ свѣщи¹ горящи², и ту кончахо́мъ пѣ-
ніе вечернее и идохо́мъ въ келіи свои, хваляще Бога³,
показавша недостойнымъ⁴ намъ ту благодѣть⁵ Божию
видѣти⁶. И на⁷ утрени⁸ въ святую⁹ недѣлю¹⁰ отпѣв-
ше¹¹ заутреню¹² и бывшу цѣлованію¹³ съ игуменомъ
и съ¹⁴ братією, и отпущенію¹⁵ бывшу¹⁶ въ 1 часть дне,
и, взявше крестъ, игумень и вся братія, идохо́мъ къ
гробу Господню, поюще¹⁷ кондакъ сій: „аще и въ
гробъ¹⁸ сниде, безсмертне¹⁹!“ И вшедше въ святыхъ²⁰
и²¹ гробъ животворящій²², и облобызавше²³ святыи
гробъ Господень съ любовію и со слезами теплыми, и
насладившеся ту²⁴ благоуханныя²⁵ воня тоа²⁶ святаго
Духа пришествіемъ, и кандиломъ тѣмъ еще горящимъ
свѣтло²⁷ и чудно²⁸. Та бо 3 кандила бяху²⁹ возж-
глись тогда³⁰, якоже повѣда ны³¹ икономъ и ключарь³²
гроба Господня³³; ко игумену глаголаста оба³⁴ долѣ
[³⁵ стааща на гробѣ Господни та 3 кандила възго-
рѣстася, а иныхъ 5 кадилъ³⁶ висятъ надъ гробомъ³⁷,

¹ *вст:* своя М. — ² *проп. до:* хваляще Бога К. См. Р. — ³ *проп. до:* и на у-
трени К. См. Р. — ⁴ *проп. М.* — ⁵ *благодать проп. до:* видѣти. И на М. Ф. Т. А. —
⁶ *вст:* и ту скончахо́мъ дома пѣніе вечернее Р. — ⁷ *во* М. Ф. См. — ⁸ *утрѣи* М.
См.; *утрѣи* Ф. Т.; *утрѣи* А. К. Р.; *вст:* же день Воскресенія Христова М.; же Ф.;
же день См. — ⁹ *проп. М.* — ¹⁰ *вст:* святая Пасха на утрени (заутрени Мк.)
М.; Пасха на заутрени Т.; на заутрени Ф. А. — ¹¹ *вст:* како подобаетъ
М. Ф.; *проп. до:* цѣлованію съ игуменомъ Сф. — ¹² *проп. М. Ф.; вст:* како
(якоже Р.) подобаетъ См. Р. — ¹³ *проп. до:* и отпущенію бывшу К. См. —
¹⁴ *вст:* всею Мо. Ф. — ¹⁵ *отпущеніе* К. См. Р. — ¹⁶ *бываетъ* К. См. Р. —
¹⁷ *проп. до:* аще и въ гробъ Ф. К. См. Р. — ¹⁸ *гробъ* Т.; *проп. до:*
животворящій, и облобызавше Т. — ¹⁹ *проп. Д. Мо. К. См.* — ²⁰ *святый*
Д. К. См. Р.; *проп. М. Ф.* — ²¹ *проп. Д. М. Ф. К. См. Р.* — ²² *проп. до:*
съ любовію К. См. Р. — ²³ *проп. до:* съ любовію М. Ф. — ²⁴ *проп. К. См.*
Р. — ²⁵ *благоуханія* Д. Сф. Ф. Т. Р. — ²⁶ *проп. до:* и кандиломъ тѣмъ К.
См. — ²⁷ *дивно* М.; *вст:* же М. — ²⁸ *вст:* и изрядно вельми М.; *проп. до:* а
иныхъ 5 кадилъ К. См. — ²⁹ *сами* М.; *проп. У. Сф.* — ³⁰ *вст:* егда снидетъ свѣтъ
святый М. Ф. А.; егда снидетъ Т.; *проп. до:* а иныхъ 5 кадилъ Мо. — ³¹ *ми* Д.;
намъ У. Сф. — ³² *вст:* святаго Ф. — ³³ *проп. до:* а иныхъ 5 кадилъ Мк. Ф. —
³⁴ *обидѣли* Д.; *вст:* яко Р.; *проп. до:* и облобызавъ Д. — ³⁵ *вст. по списку* Р. —
³⁶ *проп. до:* горяху тогда, свѣтъ К. См. — ³⁷ *вст:* Господнимъ М. Ф. —

но¹ горяху тогда², свѣтъ ихъ инакъ³ баше, не якоже
онѣхъ 3-хъ кадилъ, изрядно⁴ и чудно свѣтитсѣ. И потомъ
изыхо́мъ⁵ изъ гроба⁶ вѣсточными дверми и, вшедше въ
великій⁷ олтарь и ту⁸ створивше⁹ цѣлованіе съ пра-
вовѣрными¹⁰ и бывшу отпущенію, игумень же и братія
изыдохомъ изъ церкви¹¹ святаго Воскресенія¹² и идо-
хомъ во свой¹³ монастырь¹⁴ и ту опочивше до литур-
гій. И по 3-емъ¹⁵ дни¹⁶ Воскресенія Господня, по ли-
тургій, идохо́мъ¹⁷ къ ключареви¹⁸ гроба Господня¹⁹ и
глаголахъ²⁰ ему: „хотѣлъ быхъ взяти кадило свое“.
Онъ же, съ любовію поимъ²¹ мя, введе²² въ гробъ оди-
ного²³ токмо²⁴. Азъ же вшедъ въ гробъ и видѣхъ²⁵
кадило свое²⁶, стояща на гробѣ святѣмъ и еще горяще
свѣтомъ тѣмъ святымъ, и, поклонився гробу тому свя-
тому] и облобызавъ²⁷ съ любовію и слезами²⁸ мѣсто то
святое²⁹, идѣже лежалотѣло Господа нашего Іисуса Христа
пречистое, и тогда измѣрихъ собою³⁰ гробъ³¹ въ длѣ³²
и вширѣ³³ и³⁴ выше³⁵ же, колико есть; при людехъ бо
невозможно есть измѣрити³⁶ его³⁷ никому же. И почь-

¹ и М.; *проп. Ф.* — ² *по* К. См.; *вст:* же М.; *но* Ф. — ³ *проп. до:*
изыдохомъ изъ церкви К. См. — ⁴ *проп. до:* свѣтитсѣ. И потомъ Ф. — ⁵ *изы-*
дохомъ М. Ф.; *проп. до:* вѣсточными дверми Т. — ⁶ *вст:* Господня М. —
⁷ *проп. М. Ф.* — ⁸ *проп. М. Ф.* — ⁹ *створихомъ* М. Ф. — ¹⁰ *вст:* поны хри-
стіанскими М.; поны и сурьянскими (сиріанскими Т.) Т. А. Ф.; *проп. до:* изы-
дохомъ изъ церкви М. Ф. — ¹¹ *проп. до:* и идохомъ во свой М. Ф. — ¹² *вст:*
Господня К. См.; *проп. до:* И по 3-емъ дни К. См. — ¹³ *проп. М.* — ¹⁴ *проп.*
до: И по 3-емъ дни М. Ф. — ¹⁵ *трехъ* М. См.; *третіемъ* К. — ¹⁶ *днехъ* М.
См.; *проп. до:* по литургіи идохомъ М. Ф. — ¹⁷ *идохомъ* Ф. См.; *идохъ* М.
К.; *вст:* азъ М. — ¹⁸ *вст:* святаго Ф. — ¹⁹ *проп. Ф.* — ²⁰ *рекохъ* М.; *рекъ* Ф.;
рѣхъ Т. А. — ²¹ *проп. К. См.* — ²² *вст:* съ собою М. — ²³ *проп. до:* и ви-
дѣхъ кадило К. См. — ²⁴ *проп. до:* вшедъ въ гробъ М. Ф. — ²⁵ *обрѣтохъ*
М. Ф. — ²⁶ *вст:* надъ гробомъ Господнимъ М.; *проп. до:* еще горяще свѣ-
томъ М. К. См. — ²⁷ *вст:* его К.; *проп. до:* мѣсто то святое М. — ²⁸ *проп.*
до: и тогда измѣрихъ К. См. — ²⁹ *честное* М. — ³⁰ *проп. М. Ф. К. См. Р.* —
³¹ *святый* Мк.; *Господень* Т.; *проп. до:* при людехъ бо К. См. — ³² *долѣ* Д.; *длинну*
М. Ф. — ³³ *въ ширину* Д. М. Ф.; *въ преки* Р. — ³⁴ *вст:* въ М. Ф. — ³⁵ *вы-*
соту М. Ф.; *проп. до:* при людехъ бо М. Ф. Р. — ³⁶ *проп. до:* И почьстихъ
гроба К. См.; гроба Господня по Мо. — ³⁷ *проп. Мк. Ф.* —

стихъ¹ гроба Господня² по силѣ моей³, яко⁴ мога, и тому ключареви подахъ⁵ нѣчто мало⁶ и худое благословеніе свое⁷. Онъ же⁸, видѣ любовь мою сухую⁹ къ гробу Господню, и къ тому ми¹⁰ удвигнувъ дощечку¹¹, сующую¹² во главахъ гроба Господня¹³ святаго¹⁴, и уяты¹⁵ ми¹⁶ того¹⁷ святаго камени мало¹⁸ благословеніе¹⁹ и запрѣтивъ ми съ клятвою никому не повѣдати въ Іерусалимѣ²⁰. Азъ же, поклонився гробу Господню²¹ и²² ключареви и вземъ кандило свое съ масломъ²³ святымъ²⁴, изидохъ²⁵ изъ гроба²⁶ святаго²⁷ съ радо²⁸стію²⁹ великою³⁰, обогатився³¹ благодатию Божіею и нося въ руку моею даръ³² святаго³³ мѣста³⁴ и знаменіе святаго гроба³⁵ Господня, и идохъ, радуясь, яко нѣкако скровище богатства нося³⁶, идохъ въ келію свою радуясь³⁷ великою радостію. И Богъ³⁸ тому послухъ³⁹ и святыи гробъ Господень⁴⁰, яко⁴¹ во всѣхъ мѣстѣхъ святыхъ не

¹ почтихъ Д. Мк. Ф. К. См. Р. — ² вст: святаго Ф. К.; проп. до: яко мога Р. — ³ своей Ф. К. См.; проп. М.; проп. до: и тому ключареви К. См. — ⁴ како М. Ф.; елика Р. — ⁵ проп. Мо.; вст: елика мога и подахъ Р. — ⁶ проп. до: Онъ же видѣ К. См. — ⁷ проп. М. — ⁸ проп. до: удвигнувъ дощечку К. См. — ⁹ проп. М. Ф. — ¹⁰ самому М. Ф. Р. — ¹¹ доску Сф. Ф. Т. К. Сно.; доску М. — ¹² сующую Р.; сущая М.; сущіе Ф.; проп. Д. К. См. — ¹³ проп. М. Ф. — ¹⁴ проп. К. См. Р. — ¹⁵ уяви Мо.; уломи Ф. — ¹⁶ проп. Ф. — ¹⁷ тако Ф.; проп. М. — ¹⁸ вст: нѣчто на М. Ф.; нѣчто Р. — ¹⁹ проп. К. См. — ²⁰ проп. до: изидохъ изъ гроба К. См. — ²¹ тому Ф.; вст: святому Д. Ф. — ²² вст: тому М. Ф. Р. — ²³ вст: еще М. — ²⁴ горящимъ М. Ф. — ²⁵ проп. до: съ радостію великою М. Ф. К. См. — ²⁶ вст: Господня Д. — ²⁷ Господня У. Сф.; проп. Р. — ²⁸ Здѣсь прерывается списокъ Т. окончаніе котораго приводится далее по копіи его, сохранившейся въ спискѣ Румянцевскомъ Г (Тк.). — ²⁹ проп. до: нося въ руку К. См. — ³⁰ вст: зѣло М. — ³¹ проп. до: и нося въ руку Д. — ³² дары Ф.; вст: и сѣмо Мк.; проп. до: и идохъ радуясь Мо. — ³³ вся Мк.; всѣхъ Ф.; вст: просвѣщая Ф. — ³⁴ проп. до: И Богъ тому К. См. — ³⁵ вст: ходилъ еси тамо во княженіе Руское великаго князя Святополка Изяславича, а внука Ярослава Володимировича (Владимировича Тк. Володимера А.) Киевскаго Тк. А. Ф.; проп. до: и дѣтей моихъ духовныхъ Ф. Тк. А. — ³⁶ обрѣтохъ М.; обрѣтъ Р. — ³⁷ вст: велики Р.; проп. до: И Богъ тому Р. — ³⁸ бысть К. См. Р. — ³⁹ вст: Богъ Р.; проп. до: гробъ Господень, яко К. См. — ⁴⁰ вст: Богу нашему слава нынѣ и присно К.; конецъ списка К. и См. — ⁴¹ проп. М. —

забыхъ¹ именъ² князь Русскыхъ, и³ княгинь, и⁴ дѣтей ихъ⁵, епископъ⁶, игумень⁷, и⁸ боярь⁹, и¹⁰ дѣтей¹¹ моихъ духовныхъ, и¹² всѣхъ христіанъ николиже не забылъ есмь; но¹³ во всѣхъ святыхъ мѣстѣхъ поминалъ есмь¹⁴, первѣе поклонялся есмь за князей¹⁵ за всѣхъ и потомъ о своихъ грѣсѣхъ¹⁶ помолился есмь. И о семъ похваляю благаго¹⁷ Бога¹⁸, яко сподоби мя худаго¹⁹ имена князей Русскыхъ написати²⁰ въ лаврѣ у святаго Савы, и нынѣ²¹ поминаются²² имена ихъ во октеніи²³; съ женами и съ дѣтьми ихъ. Се же имена ихъ: Михаилъ Святополкъ, Василие Владимиръ²⁴, Давидъ Святославичъ²⁵, Михаилъ Олегъ Панькратіе²⁶ Святославичъ²⁷, Глѣбъ Менскій²⁸; токло²⁹ есмь ихъ³⁰ помнѣлъ³¹ имѣнь, да³² тѣхъ³³ вписахъ³⁴, опрочѣ³⁵ всѣхъ князь³⁶ Русскыхъ и о³⁷ боярехъ³⁸ у гроба Господня и во всѣхъ мѣстѣхъ святыхъ³⁹. И отпѣхомъ литургіи⁴⁰ за⁴¹ князи Русскыя⁴² и за вся⁴³ христіяны⁴⁴ 50 литургій⁴⁵, а за

¹ забывахъ М. Р. — ² проп. Мо. — ³ ни Р. — ⁴ ихъ М.; ни Р.; вст: и М. — ⁵ вст: ни М. Р. — ⁶ вст: ни М. Р. — ⁷ вст: Русскыхъ Р. — ⁸ ни М. Р. — ⁹ боярь Д. М. Р. — ¹⁰ ни М. Р.; о Ф. А. — ¹¹ дѣтей Ф. А. — ¹² но Мо.; ни Мк. Р.; вст: о Ф. А. — ¹³ вст: вездѣ М. Ф.; проп. до: поминалъ есмь М. Ф. — ¹⁴ вст: въ молитвахъ М.; проп. до: за князей за Д.; до: о семъ похваляю М. Ф. — ¹⁵ вст: и Д. Р. — ¹⁶ съгрѣшеніихъ Р. — ¹⁷ преблагаго М. — ¹⁸ вст: моего Д. М. — ¹⁹ проп. М. — ²⁰ поминати Р. — ²¹ проп. Д. Р. — ²² вст: сія Д.; проп. до: во октеніи М. Ф. — ²³ проп. до: Се же имена М. Ф. — ²⁴ Владимиръ М.; Владимиръ Мк.; вст: Борись Всеславичъ Мо.; проп. до: Глѣбъ Менскій Мо. — ²⁵ Всеславичъ Мк. Ф. Р. — ²⁶ вст: Ярославъ М. Ф. — ²⁷ вст: Феодоръ (Андрей Ф.) Мстиславъ Володимировичъ (Всеволодовичъ Ф.) Борись Всеславичъ М. Ф. Р.; проп. до: токло есмь ихъ Ф. — ²⁸ Мезенскій М.; Мѣнскій Р. — ²⁹ только Д. М. Ф. Р. — ³⁰ проп. Д. Мк. Ф. Р. — ³¹ поминалъ М.; воспоминалъ Ф.; упоминалъ Р. — ³² все Ф. — ³³ то Ф. — ³⁴ вст: а Р. — ³⁵ опрочѣ Д.; прочее М. Р.; о Ф.; вст: же о М.; и о Р. — ³⁶ князѣхъ Ф. Р. — ³⁷ проп. Д. — ³⁸ боярь Д.; вст: и о всѣхъ христіанѣхъ Рускыя земли М.; проп. до: И отпѣхомъ литургіи М. — ³⁹ проп. Ф. — ⁴⁰ вст: всѣхъ 90 М. Ф. А.; отъ всѣхъ Тк.; 90 Р. — ⁴¹ вст: 90 Тк. — ⁴² проп. М. Ф.; вст: и за (вст: вся Р.) бояре и за дѣти мои духовная (душевная Ф.) М. Ф. Р. — ⁴³ вст: правовѣрныя М. — ⁴⁴ вст: за живыя М. Ф. Р.; проп. до: а за усопшаа Ф. — ⁴⁵ проп. М. —

усопшаа ¹ 40 ² литургій отпѣхомъ. Буди же всѣмъ, почитающимъ ³ писаніе се ⁴ съ вѣрою и съ любовію, благословеніе отъ Бога ⁵ и отъ святаго гроба Господня ⁶ и отъ всѣхъ мѣстъ сихъ ⁷ святыхъ, пріимуть ⁸ мзду ⁹ отъ Бога равно ¹⁰ съ ходившими ¹¹ мѣста си святаа ¹²: блажени же видѣвши ¹³ вѣроваша ¹⁴, трблажени ¹⁵ не видѣвши вѣровавши ¹⁶; вѣрою бо пріиде Авраамъ въ землю обѣтованную; по истинѣ бо есть вѣра ¹⁷ равна добрымъ дѣламъ. Бога ради ¹⁸, братіе ¹⁹ и господье мои, не зазрите худоумію моему ²⁰ и грубости моей; да не будетъ въ похуленіе ²¹ написаніе се ²², мене ради ²³ и гроба Господня и святыхъ ради ²⁴ мѣстъ сихъ; кто ²⁵ любовію почтетъ ²⁶, да мзду пріиметъ ²⁷ отъ ²⁸ Бога Спаса ²⁹ нашего Іисуса Христа, и ³⁰ Богъ мира ³¹ со всѣми вами ³² въ ³³ вѣки ³⁴. Аминь.

¹ мертвыя М. Ф. — ² *ест.*: быша же литургіи тѣ вси у гроба Господня и во всѣхъ мѣстѣхъ святыхъ М.; *проп.* до: Буди же всѣмъ М. Ф. — ³ почитающимъ Ф. Тк.; почитаемо А.; *ест.*: на спасеніе Р.; *проп.* до: съ вѣрою Р. — ⁴ *проп.* до: благословеніе отъ Бога М. Ф. — ⁵ Господа Р. — ⁶ *проп.* Ф. — ⁷ тѣхъ Р. — ⁸ пріимете Р.; *ест.*: бо Мк. Ф. — ⁹ *проп.* до: равно съ ходившими М. Р. — ¹⁰ равну М. Р. — ¹¹ *ест.*: до святаго града Іерусалима и видѣвши М. Ф. А.; святаго гроба Господня Іерусалима и видѣвшими Р. — ¹² *ест.*: вся М. — ¹³ *проп.* У. Сф. — ¹⁴ *проп.* до: вѣрою бо пріиде Д. Ф. — ¹⁵ преблажени Мо. *ест.*: иже Р. — ¹⁶ вѣроваша М. Р. — ¹⁷ *ест.*: добра Ф. — ¹⁸ дѣла М. Ф. А. — ¹⁹ *ест.*: и отци М. Ф. Р. — ²⁰ *проп.* Р. — ²¹ похваленіе Д. Мо.; посміаніе Р. — ²² *ест.*: недостойнаго и грубаго, но отъ святыхъ же мѣстъ Р.; *проп.* до: кто любовію Р. — ²³ дѣла М. Ф.; *ест.*: худаго. Но Бога дѣла и М.; но Ф.; *проп.* до: святыхъ ради мѣстъ М. Ф. — ²⁴ дѣла М. Ф. — ²⁵ съ М. Ф. Р. — ²⁶ почтите М. Ф.; чтите Р.; *ест.*: его М. — ²⁷ пріимете М. Ф. Р.; *ест.*: равну М. — ²⁸ *ест.*: Господа Тк. — ²⁹ *ест.*: Господа Мк. — ³⁰ да М. Ф. — ³¹ *ест.*: будетъ М. Ф. Р. — ³² *ест.*: всегда и нынѣ и присно и Р.; *проп.* до: Аминь Ф. — ³³ *ест.*: вся Мк. — ³⁴ *ест.*: вѣкомъ Д. Р.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyadı, Adı	Kuznetsova Aleksandra
Uyruğu	

Eğitim Derecesi	Okul/ Program	Mezuniyet Yılı
Lise	Litsey №2 im. Geroya Sotsialistiçeskogo Truda B. K. Gromtseva	2006
Üniversite	Literaturniy institut im. Gor'kogo (A. M. Gorki Edebiyat Enstitüsü)	2013

Yabancı Dil	Rusça